Diabetesliitto

Lausunto

26.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

On kannatettavaa, että varmistetaan asiakkaan hakevan ensisijaiset etuudet, mutta tämä tulisi ensisijaisesti tehdä palveluohjauksen keinoin ja yksilöllistä tukea tarjoten.

Esimerkiksi kuormittava elämäntilanne, pitkäaikaisen sairauden tai vamman aiheuttama kuormitus tai sairauden pahenemisvaihe, tilapäisesti heikentyneet voimavarat tai riittämätön tieto etuusjärjestelmästä ja palveluista voi heikentää asiakkaan kykyä suoriutua kuukauden määräajassa velvoitteistaan. Ihmisten oikeus saada palveluohjausta ja neuvontaa ensisijaisten etuuksien saamiseksi tulee turvata hyvinvointialueiden sosiaalityössä, terveyssosiaalityössä ja Kelan palveluissa.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

Terveydenhuollon menot

Ehdotetussa 7b pykälässä säädettäisiin, että muina perusmenoina otetaan tarpeellisen suuruisina huomioon muut kuin perusosaan sisältyvät välttämättömät terveydenhuoltomenot. Kansaneläkelaitos voisi arvioida menon tarpeellista suuruutta ja välttämättömyyttä yleisesti hyväksytyn hoitokäytännön ja tutkimusnäytön sekä uusien tai erityisen kalliiden lääkevalmisteiden kustannusvaikuttavuuden huomioiden.

Säädöskohtaisissa perusteluissa todetusti korvattavuudelle sekä valmisteen saamalle myyntiluvalle ja käyttöaiheelle voitaisiin antaa aiempaa suurempaa merkitystä arvioitaessa toimeentulotuen näkökulmasta menon välttämättömyyttä ja tarpeellista suuruutta. Kirjaukset mahdollistavat, että Kelassa voitaisiin ohittaa lääkärin potilaan yksilölliseen tarpeeseen perustuva arvio potilaan tilanteesta. Korostamme, että hoitavan lääkärin arvion tulee pysyä keskeisenä näyttönä hoidon tarpeellisuudesta. Viimesijaiseen etuuteen kuuluu mahdollisuus kattaa tarpeellinen terveydenhuolto. Sairausvakuutuksen korvausjärjestelmän ulkopuoliset lääkevalmisteet ja esimerkiksi silmätipat, voiteet ja erilaiset hoitotuotteet voivat myös olla tarpeellisia ja välttämättömiä asiakkaille.

Vuonna 2017 noin puolet perustoimeentulotukea saaneista osti lääkkeitä Kelan maksusitoumuksella. Valtaosa, noin kaksi kolmasosaa, perustoimeentulotuesta maksetuista lääkekustannuksista kohdistui lääkkeisiin, joista maksettiin sairausvakuutuskorvausta. Noin kolmasosa kustannuksista kohdistui lääkkeisiin, jotka eivät olleet sairausvakuutuksesta korvattavia. (Kari ym. 2020 teoksessa Korpela ym. 2025, Toimeentulotuen saajien terveys. Toimeentulotuki 2020-luvulla.)

Yleiset huomiot

Toimeentulotuen saajilla on muuta väestöä useammin lääkekorvausoikeuksia vaikeiden ja pitkäaikaisten sairauksien lääkkeisiin, ja he käyttävät myös diabeteslääkkeitä sekä sydän- ja verisuonisairauksien lääkkeitä muuta väestöä yleisemmin. (Aaltonen ym., Toimeentulotuen saajien lääkekorvausoikeudet ja lääkkeiden käyttö, 2018).

Toimeentulotuen saajien ja muun väestön ero näkyy myös terveyspalveluiden käytössä. Toimeentulotuen saajat käyttävät selvästi muuta väestöä useammin julkisia terveyspalveluita jo ennen toimeentulotuen saamista. Lisäksi useiden terveysperusteisten etuuksien käyttö (kuten sairausvakuutuksen lääke- ja matkakorvaukset, sairauspäivärahat, kuntoutusraha, vammaisetuudet ja työkyvyttömyyseläkkeet) on toimeentulotuen saajilla muuta väestöä yleisempää. Tutkimukset osoittavat sekä toimeentulotuen saajien että muiden pienituloisten terveydentilan olevan keskimäärin muita heikomman. Terveysongelmista toimeentulotuen tarpeen taustalla on

tutkimusnäyttöä. (Ks. kootusti Korpela ym. 2025, Toimeentulotuen saajien terveys. Teoksessa Toimeentulotuki 2020-luvulla.)

Toimeentulotukeen kohdennetuilla kiristyksillä voi siis olla terveyseroja kasvattavia ja väestön terveyttä heikentäviä vaikutuksia.

Tuominen-Lozic Laura
Diabetesliitto

Suomen Hajuste- ja Kemikaaliyliherkät ry.

Lausunto

26.06.2025 VN/34692/2024

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kiitämme mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esityksestä toimeentulotukilain muuttamisesta. Esitys koskettaa syvästi jäsenistöämme, joka koostuu hajuste- ja kemikaaliyliherkistä sekä sisäilmasta sairastuneista henkilöistä. Nämä ihmisryhmät jäävät usein näkymättömiin sosiaaliturvajärjestelmässä ja ovat erityisen haavoittuvassa asemassa.

Hallituksen esityksessä ehdotetut muutokset toimeentulotukeen voivat monella tapaa olla kohtalokkaita. Haluamme erityisesti korostaa järjestelmän joustavuuden ja yksilöllisen harkinnan säilyttämisen merkitystä sekä tietosuojaa, joka on monille sairaille niin eettisesti kuin käytännöllisesti keskeinen osa ihmisarvoista kohtelua.

Viittaus hallitusohjelmaan (Orpon hallituskausi 2023–2027, 4.3 Työhön kannustava sosiaaliturva, Muu sosiaaliturva s. 74):

Hallitus on luvannut edistää sisäilmasairastuneiden ja kroonista väsymysoireyhtymää sairastavien tarvitsemien tukien, sairaus- ja kuntoutusetuuksien toteutumista. Nyt ehdottamanne muutokset uhkaavat viedä kehitystä päinvastaiseen suuntaan.

Esitetyt muutokset, jotka tiukentavat velvoitteita ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi ja hakea ensisijaisia etuuksia, sekä perusosan alentamisen mahdollisuuksien laajentaminen, eivät ota riittävästi huomioon henkilöitä, joiden toimintakyky on heikentynyt, mutta eivät ole oikeutettuja kuntoutustukeen tai eläkkeeseen esimerkiksi sisäilmasairauden ja monikemikaaliherkkyyden vuoksi. Sisäilmasairaat sekä hajuste- ja kemikaaliyliherkät henkilöt kohtaavat merkittäviä haasteita työelämään osallistumisessa johtuen terveydellisistä rajoitteista ja työnantajien puutteellisesta ymmärryksestä heidän tarpeistaan ja rajoitteistaan. Monet hajuste- ja kemikaaliyliherkät sekä sisäilmasta sairastuneet henkilöt eivät kykene työskentelemään normaalissa työympäristössä, eivätkä pysty työskentelemään välttämättä täysipäiväisesti terveydellisistä syistä, mutta eivät täytä työkyvyttömyyseläkkeen tai muun ensisijaisen etuuden ehtoja ja kriteereitä. Sairautta ei tunnusteta

virallisesti, vaikka toimintakyky on selvästi tai merkittävästi heikentynyt. He voivat olla tilanteessa, jossa yksilö tietää, ettei työpaikkoja tai ympäristöjä ole käytettävissä ilman terveydentilan vaarantumista, mutta tätä ei tunnusteta virallisesti.

Tällöin velvoite hakea etuuksia tai ilmoittautua työnhakijaksi voi olla kohtuuton ja johtaa perusosan leikkaamiseen ihmiseltä, joka on todellisuudessa kykenemätön täyttämään näitä vaatimuksia. Heidän tilanteensa vaatii yksilöllistä harkintaa, ja perusosan alentaminen voi johtaa kohtuuttomiin seurauksiin. Perusosan alentaminen tällaisissa tilanteissa rankaisee henkilöitä heidän terveydentilastaan, mikä on epäoikeudenmukaista ja voi johtaa syvempään köyhyyteen ja syrjäymiseen. On tärkeää, että järjestelmässä on riittävästi joustavuutta ottaa huomioon yksilölliset olosuhteet.

Toteutimme kyselyn hajuste- ja kemikaaliyliherkille ja sisäilmasta sairastuneille suunnaten 1.6-8.6.2025 välisenä aikana saadaksemme ihmisten arvioita tämän toimeentulotuen kokonaisuudistuksen vaikutuksista heidän elämäänsä. Kyselyssämme useat vastaajat toivat esiin pelon toimeentulon alentumisesta tilanteessa, jossa he eivät saa sairaspäivärahaa tai työkyvyttömyyseläkettä mutta eivät myöskään voi mennä työvoimaviranomaisten edellyttämiin tilanteisiin tai toimiin ilman vakavaa terveysriskiä. Järjestelmän tulee olla riittävän joustava tunnistamaan nämä yksilölliset tilanteet ja turvaamaan perustoimeentulo ilman uhkaa leikkauksista.

Yli 90% kyselyyn vastanneista koki kohtuuttomaksi velvoitetta olla työnhakijana, kun ei ole työkykyinen. Moni joutuu olemaan työnhakijana "näennäisesti", jotta saa tukea, vaikka ei tosiasiallisesti voi työskennellä. Suurimmalla osalla on lääkärin kirjoittama todistus työkyvyttömyydestä.

Johtopäätös:

Leikkaukset eivät vaikuta työnhakuun, koska kyse ei ole haluttomuudesta vaan estyneisyydestä ja/tai työkyvyttömyydestä. Esitys rankaisee sairaita.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuen perusosan leikkaaminen heikentää entisestään niiden henkilöiden asemaa, jotka ovat jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa. Suomi on saanut useita huomautuksia liian alhaisesta sosiaaliturvan tasosta. Perusosan leikkaaminen vaikuttaa erityisesti niihin, jotka ovat pitkäaikaisesti toimeentulotuen varassa. Sisäilmasairaat sekä hajuste- ja kemikaaliyliherkät henkilöt kuuluvat usein myös tähän ryhmään. Jo nykyinen toimeentulotuki on niin niukka, ettei se kata useinkaan

kohtuullista elämistä ilman täydentävää tukea tai jatkuvaa toimeentulotukikierrettä. Toteuttamamme kyselytutkimuksen mukaan valtaosa vastaajista koki jo nykyisen tuen tason riittämättömäksi perustarpeisiin kuten ruoan, lääkkeiden, hygienian ja erityisruokavalion kattamiseen. Leikkaukset heikentävät heidän mahdollisuuksiaan selviytyä arjessa ja osallistua yhteiskuntaan.

Kyselyssä yli 70% vastaajista pelkää uuden toimeentulotukilain myötä asunnon ja kodin menettämistä, terveydentilan ja toimintakyvyn heikentyvään, osallisuuden yhteiskuntaan heikentyvän ja syrjäytymistä yhteiskunnasta. Vain yksi vastaajista piti nykyistä toimeentulotukea riittävänä. Lähes 70% vastaajista kertoi tarvitsevansa toimeentulotuen lisäksi muuta apua selviytyäkseen välttämättömistä menoistaan: Neljännes vastaajista kertoi joutuvansa ottavan lainaa tai luottoa perusmenojensa kattamiseen, lähes 60% vastaajista kertoi elävänsä muiden ihmisten avustuksilla tai avustamana, noin 20% kertoi hakeneensa 3. sektorin tai kirkon apua välttämättömiin menoihin ja kolmasosa vastaajista hakeneensa täydentävää toimeentulotukea.

Johtopäätös:

Toimeentulotuen (joka on viimesijainen etuu) perusosan leikkaaminen on esityksen vakavin ja moitittavin kohta. Ihmiset eivät enää pysty kattamaan toimeentulotuella peruselinkustannuksiaan. Leikkaus suoraan perusosaan voi johtaa nälkään, velkakierteeseen ja terveyden ja elämän vaarantumiseen. Erityisesti terveytensä ja toimintakykynsä kanssa kamppailevilla, leikkaukset eivät toimi kannustimena, vaan entisestään tilannetta kohtuuttomasti pahentavana ja mahdollisuuksia kaventavana ja syrjäyttävänä vaikutuksiltaan. Se on vastoin ihmisarvoisen elämän edellytyksiä.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Pidämme tärkeänä, että viranomaisten välinen yhteistyö ei ohita asiakkaan itsemääräämisoikeutta. Tehostettu tiedonvaihto voi vähentää asiakkaan byrokratialle altistumista, mutta siihen sisältyy myös riskejä, kuten tietosuojan ja itsemäärämisoikeuden sekä yksityisyyden suojan kaventuminen. On välttämätöntä, että asiakkaan tiedot ja suostumus tiedonvaihtoon säilyvät keskiössä. Sisäilmasairailla ja hajuste- ja kemikaaliyliherkillä henkilöillä on usein monimutkainen hoito- ja palveluhistoria. Myös terveys- ja sosiaalipalveluiden kaventuneet resurssit voivat näkyä virheellisinä tai puutteellisina merkintöinä potilas- tai asiakas- asiakirjoissa, jolloin usein virhe voi kertaantua potilaan vahingoksi. Henkilökunnan tietämys sisäilmasta sairastuneiden tilanteesta tai hajuste- ja kemikaaliyliherkkyystä on usein puutteellista. Heidän yksilöllinen tilanteensa voi vääristyä, jos tiedot siirtyvät kontekstittomasti. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien kohdalla on riski, että kontekstittomat tai virheelliset tiedot siirtyvät eteenpäin ilman, että henkilö voi korjata niitä tai vaikuttaa niihin. On keskeistä säilyttää asiakkaan oikeus hallita omaa tietosuojaansa ja osallistua aktiivisesti päätöksentekoon. Tietojenvaihto ei saa johtaa asiakkaan oikeuksien heikentymiseen.

Kyselyymme vastanneet nostivat esiin pelon siitä, että tiedot voivat johtaa heitä koskeviin virhepäätelmiin ilman heidän osallisuuttaan. Näin ollen katsomme, että tietojen vaihtamisen tulee tapahtua vain asiakkaan luvalla, ja vain niiltä osin kuin se on asiakkaan edun mukaista ja hän on tietoinen tiedonsiirrosta. Asiakkaalle ei saa koitua rangaistusta eikä haittaa, mikäli hän haluaa kieltää tietojen luovuttamisen.

Vain 7 % vastaajista koki, että tiedonvaihto ilman lupaa olisi hyväksyttävää. Noin 73 % vastaajista pelkäsi, että voi syntyä väärinkäsityksiä tai kielteisesti vaikuttavia tilanteita, tai tietojen jopa estää saamasta apua. Noin 85% vastaajista pelkää tietojen yksityisyyden suojan puolesta tai väärinkäytön mahdollisuutta lakimuutoksen myötä

Johtopäätös:

Tietojen luovuttaminen ilman suostumusta heikentää oikeusturvaa ja voi aiheuttaa virhepäätöksiä. Mahdollisuus väärinymmärryksiin kasvaa.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Nuoret, joilla on ns "näkymättömiä" terveysongelmia, kuten ympäristöherkkyyksiä tai toistuvia sisäilmasta tai kemikaaleista johtuvia altistumisoireita, jäävät helposti ilman ymmärrystä ja tukea. Sisäilmasairaat ja hajuste- ja kemikaaliyliherkät nuoret jäävät usein väliinputoajiksi, kun terveyshaasteet eivät näyt selvästi virallisissa diagnoosikritereissä. Voisiko syntyä tilanne, jossa kuntien kannustimet siirtyvät taloudellisiin säästöihin yksilöllisen tuen sijaan? Kuntien kannustimiset säästää voivat näin kohdistua erityisesti heihin, jotka tarvitsisivat eniten tukea, mutta eivät ole ns. “helppoja” asiakkaita. Tämä on rakenteellisesti syrjivää. On tärkeää varmistaa, että kuntien rahoitusvastuun lisääminen ei heikennä näiden henkilöiden mahdollisuuksia saada tarvitsemansa tuki.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Yleinen asumistuen malli ei sovi erityistarpeisiin. Sisäilmasairaat ja hajuste- ja kemikaaliyliherkät henkilöt kohtaavat erityisiä haasteita sopivan asunnon löytämisessä, koska heidän terveydentilansa vaatii yksilöllisiä asumisolosuhteita ja heille soveltuvia asuntoja on vähän. Sisäilmasairaiden ja hajuste- ja kemikaaliyliherkkien on lähes mahdotonta löytää heille sopivaa asuntoa normaalin vuokrahintatason ja Kelan asumismenorajojen puitteissa, mikä voi johtaa kodittomuuteen. Heillä ei ole mahdollista “sopeutua” huonompiin asuntoihin ilman terveydentilan heikkenemistä tai menettämistä.

Ympäristö- ja sisäilmasairaiden kohdalla asumisen erityistarpeet voivat tarkoittaa usein korkeampia asumiskuluja. Kohtuuhintaista, puhdasta ja hajusteetonta sisäilmaa tarjoavaa vuokra-asuntoa ei usein yksinkertaisesti ole saatavilla monilla alueilla. Monien on vuokrattava asunto yksityiseltä tai hankittava erikoismateriaalein muutettuja tai korjattuja asuntoja. Useat joutuvat turvautumaan erityisratkaisuihin, kuten asuntovaunuun, mitä ei hyväksytä asumismenoihin, vaikka se olisi ainoa mahdollinen katto pään päälle. Näissä tilanteissa tarvitaan poikkeuksellisia ja yksilöllisiä ratkaisuja. Lain tulee selkeästi mahdollistaa joustavuus erityisryhmien kohdalla. On tärkeää, että toimeentulotuessa otetaan huomioon yksilölliset tarpeet ja mahdollistetaan asumiskustannusten huomioiminen kokonaan erityistarpeita omaaville henkilöille.

Asumisen ja oman sopivan kodin arvo tai merkitys on tunnustettava ja tuettava: Se on lähtökohta omille rajoille, turvalle, terveydelle ja myös työssäkäymiselle. Kodittomuutta on torjuttava kaikin keinoin. Hallituksen uudistus lisää kodittomuuden riskiä.

Leikkaukset ja kiristykset lisäävät riskiä kodittomuuteen tai terveyden menetykseen - erityisesti edustamamme kohderyhmän kohdalla. Kyselyssämme yli 70% ilmoitti olleen vaikeuksia löytää terveydelle sopivaa asuntoa, joka sopisi Kelan antamiin enimmäis asumiskustannusrajoihin. Yli kolmasosa (jopa lähes 40%) vastaajista on kokenut ns. “sisäilma” kodittomuuden ja yli 70% on joutunut asumaan tilapäisesti muualla kuin omassa kodissa. Lähes 80% kertoi, että sopivan asunnon löytymistä vaikeuttaa, että terveydentilaan sopivaa asuntoa on vaikea löytää ja lähes 80% kertoi, että asunnot ovat liian kalliita.

Johtopäätös:

Sisäilmasairaille ja hajuste-ja kemikaaliyliherkille sopiva asuminen/sopiva koti on poikkeus, ei sääntö. Sopiva asunto on yleensä monen vuoden etsinnän tulos. Jos vuokramenojenrajat kiristyvät ilman mahdollisuutta yksilölliseen harkintaan, moni menettää kotinsa; joutuu kokonaan kodittomaksi tai asumaan terveydelleen sopimattomissa olosuhteissa. Kodittomuuden riski on erittäin korkea ja toimintakyvyn, terveyden tai työkyvyn ei voi olettaa kohentuvan näissä tilanteissa.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuen kokonaisuudistuksen vaikutusten arvioinnissa on otettava huomioon erityisryhmät, kuten sisäilmasairaat ja hajuste- ja monikemikaaliyliherkät henkilöt. Hallituksen käyttämä “kannustinretoriikka” perustuu olettamukseen, että toimeentulotuen asiakkuus on passiivista tai tarkoituksellista tai, että työttömyys tai tuen tarve olisi valinta. Tämä ei vastaa todellisuutta niiden kohdalla, joiden terveydentila tai toimintakyky ei mahdollista kokoaikaista palkkatyötä tai sen löytäminen on äärimmäisen vaikeaa, eikä niiden kohdalla, joilta evätään kuntoutus tai eläke. Todellisuudessa ympäristöstä ja sisäilmasta sairastuneet joutuvat taistelemaan vuosia saadakseen sairas- tai kuntoutusetuuksia tai tunnustusta työkyvyttömyydelleen. He voivat olla työkyvyttömiä tai vaikeasti toimintarajoitteisia vuosikymmeniä ilman virallista eläkepäätöstä. He myös usein roikkuvat työvoimapalveluiden piirissä toivottomasti pakon edessä, joka myös kuluttaa työvoimapalveluiden resursseja turhaan.

Uudistuksen vaikutuksia näihin ryhmiin on arvioitava huolellisesti, jotta vältetään heidän tilanteensa heikentyminen entisestään. Uudistus syventäisi toimeentulotukikierrettä ilman mahdollisuutta parantaa tilannettaan ja johtaa rakenteelliseen köyhyyteen, jos vaikutuksia ei arvioida kunnolla. Perusosan alentaminen, leikkaaminen ja velvoitteiden tiukentaminen ei edistä työllistymistä, jos henkilön terveydentila estää työskentelyn tai terveydentilaan tai toimintakykyyn sopivaa työtä tai työpaikkaa ei ole saatavilla.

1.6-8.6.2025 toteutetussa kyselyssä lähes 80% vastaajista uskoo, että hallituksen esitys toimeentulotuen uudistamisesta vaikeuttaisi merkittävästi heidän selviytymistään arjessa. 60% vastaajista uskoo lakimuutoksella olevan vakavia vaikutuksia omaan selviytymiseen ja hyvinvointiin. Lähes 40% vastaajista uskoo uudistuksen vaikutusten myötä menettävänsä kotinsa ja joutuvansa kodittomaksi. Lähes puolet vastaajista uskoo, että esitetyn uudistuksen myötä ei voisi ostaa enää terveydentilaan liittyviä sopivia ruokia (erityisruokavalio, allergiat) tai terveydentilan vuoksi tarvitsemiaan apuvälineitä. Lähes 60% vastaajista uskoo joutuvansa tinkimään terveydenhoidostaan ja hygieniastaan. Puolet vastaajista arvioi, että eivät voisi uudistuksen jälkeen enää ostaa riittävästi ruokaa. Yli puolet vastaajista arvioivat etteivät pärjäisi ja joutuisivat turvautumaan lainoihin, luottoihin tai läheisten apuun esitettyjen muutosten myötä selviytyäkseen. Todettakoon, että tämä olisi hyvin eriarvoistavaa, sillä kaikilla ei ole edes läheisiä ihmisiä tai muita turvaverkkoja, joiden puoleen kääntyä, jos yhteiskunnan tuki pettää tai ei ole riittävä. Pyydämme muistamaan, että kyseessä on konkreettisesti ihmisen viimesijainen tuki, viimeinen oljenkorsi. Kyselyssämme avoimissa kysymyksissä tuli esiin äärimmäisenä jopa pelkoa kuolemasta tai itsetuhoisuudesta. On välttämätöntä arvioida toimeentulotukiuudistuksen vaikutukset myös pitkäaikaissairaiden ja vaikeasti työllistyvien näkökulmasta.

Muu lausuntopalaute:

Suomea on toistuvasti huomautettu liian alhaisesta sosiaaliturvan tasosta. Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on antanut huomautuksia mm. vuosina 2014, 2017 ja viimeksi helmikuussa 2023. Nämä uudistuksen esitykset sosiaaliturvan tason heikentämisestä ovat kansainvälisten velvoitteiden vastaisia.

Lisäksi meillä on syvä huoli siitä, että monet joutuvat elämään vuosikymmeniä toimeentulotuen varassa, koska ensisijaiset etuudet ovat lähtökohtaisesti liian pieniä ja riittämättömiä tai niihin ei ole oikeutta (väliinputoajat). Ilmaisemme huolemme, että työelämä ei ole tällä hetkellä kaikkien saavutettavissa toimintakyvyn rajoitteiden ja heikentyneen terveydentilan vuoksi, eikä tästä tulisi rangaista toimeentulotukea tarvitsevaa, joka on viimeinen apu, jota ihminen voi Suomessa hakea.

Monet sisäilmasairaista ja hajuste- ja kemikaaliyliherkistä menettävät sairastuessaan mahdollisudet kouluttautua ja edetä elämässään tai mahdollisuudet siihen vähintään rajautuvat merkittävissä määrin. Jatkuva leikkaaminen pahentaa syrjäytymisen kierrettä ja vaikutusmahdollisuuksia oman elämän parantamiseen rajoitteiden kanssa.

Katsomme myös, että hallitusohjelman kirjaus linjauksesta edistää sisäilmasairaiden ja väsymysoireyhtymästä kärsivien etuuksia ei toteudu tämän esityksen kautta, vaan sen vaikutukset ovat jopa päinvastaisia.

Lausuntomme päättyy.

Lisätietoa yhdistyksestämme ja toiminnastamme löytyy verkkosivuiltamme:

Yhdistyksen verkkosivut: www.hajusteyliherkkyys.com

Lappalainen Reetta
Suomen Hajuste- ja Kemikaaliyliherkät ry.

Sini Rappumäki

Lausunto

25.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Vastustan perusosaan suunniteltuja leikkauksia. Toimeentulotuen perusosa on jo nyt riittämätön ja Suomi on saanut Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealta moitteita perusturvan riittävyydestä vuonna 2023. Yksinasuvan perusosan leikkaaminen entisestään kolmella prosenttiyksiköllä on kohtuutonta.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

Yhä useampi työntekijä on siirtynyt toimeentulotuen saajaksi ensisijaisiin etuuksiin, kuten asumistukeen ja työttömyysturvaan, tehtyjen leikkausten takia. Olen huolissani haavoittuvaisimmassa asemassa olevien ihmisten puolesta, ja toimeentulotukeen suunniteltujen leikkausten perustuslainmukaisuudesta.

Vastustan ehdotusta 150 euron suuruisen ansiotulovähennyksen poistamisesta. Ehdotus heikentää työnteon kannustavuutta ja vähentää toimeentulotukea saavien mahdollisuuksia vaikuttaa positiivisesti omaan taloudelliseen tilanteensa. Pienetkin työmahdollisuudet ovat tärkeitä erityisesti osatyökykyisille, joille ei myönnetä työkyvyttömyyseläkettä mutta jotka ovat sairauden tai vamman takia tosiasiallisesti kyvyttömiä tekemään kokopäivätyötä. Osa-aikatyö on monille tärkeää paitsi taloudellisen kannustimen, myös osallisuuden kokemuksien kannalta. Mielenterveyden haasteet, pahoinvointi ja näköalattomuus tulevat lisääntymään, kun kaikista haavoittuvaisimmassa asemassa olevilta ihmisiltä viedään kokemus toimijuudesta ja mahdollisuudesta vaikuttaa omaan asemaansa tässä yhteiskunnassa.

Vähäisenkin työn tekemisestä syntyy kustannuksia, kuten ravintomenojen kasvua, joita ei huomioida toimeentulotuen perusosan laskelmassa. Ansiotulovähennys on kattanut tällaisia menoja.

Lisäksi ehdotus on ongelmallinen, kun tarkastellaan työnantajan maksamia kulukorvauksia, kuten työmatkojen ajalta maksettavia ateriakorvauksia. Oikeus työhön vaaraantuu, mikäli toimeentulotuesta vähennetään kokonaisuudessaan tällaiset työn tekemisestä syntyvät kustannukset, joita ei huomioida perusosassa erikseen. Silloin toimeentulotukea tarvitsevat työntekijät joutuisivat hyvin eriarvoiseen asemaan, kun joutuisivat käyttämään jo valmiiksi riittämätöntä toimeentulotuen perusosaa kustannuksiin, johon sitä ei ole tarkoitettu. Puhumattakaan perusosan riittävyydestä siihen suunnitellun 3 prosentin leikkauksen jälkeen. Esitys on kohtuuton.

Perustuslain 2 luvun 18§ mukaan "Jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Julkisen vallan on huolehdittava työvoiman suojelusta.

Julkisen vallan on edistettävä työllisyyttä ja pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus työhön."

En näe, että ansiotulovähennyksen poisto edistäisi työllisyyttä ja turvaisi jokaisen oikeutta työhön.

Sini Rappumäki

Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry

Lausunto

25.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry (SSO) lausunto

o SSOS: Pidämme esityksen heikkoutena sitä, että perusosan alentaminen voidaan esityksen mukaan tehdä helposti ja hyvin monella syyllä. Pienikin poikkeama työttömälle asetetuista velvollisuuksista voi johtaa taloudelliseen katastrofiin, jos alla on jo yksi varoitus. Tämä voi johtaa kohtuuttomiin tilanteisiin. Lausunnolla olevan työttömyysturvaa koskevan muutosesityksen mukaan työttömän toinen moitittava menettely johtaa työttömyysturvan maksun keskeyttämiseen. Etuuden maksaminen voi jatkua vasta sitten kun työtön henkilö on ollut kuusi viikkoa työssä. Koska työtön ei voi pakottaa ketään työnantajaa ottamaan itseään työhön, voi työttömyysturvan maksatuksen keskeyttäminen jatkua kuukausia tai jopa vuosia.

o

o Toimeentulotukea koskevan hallituksen esitysluonnoksen mukaan työtöntä, jonka työttömyysetuuden maksatus on keskeytetty, rangaistaisiin toistamiseen niin että hänen mahdollisuuttaan saada toimeentulotukea työttömyysturvan maksatuksen keskeydyttyä, olennaisesti heikennetään. Toimeentulotuen tasoa esitetään yleisesti alennettavaksi ja työttömyysturvaa vaille jääneen työttömän jo valmiiksi nykyistä alhaisempaan määrään esitetään peräti viidenkymmenen prosentin alennusta. Kun uusi toimeentulotuen määrä olisi esityksen mukaan hieman alle 500 euroa kuukaudessa, moitittava menettely työttömyysturvassa johtaa tilanteeseen, jossa työtön joutuu elämään jopa kuusi kuukautta keskimäärin 250 euron kuukausituella. Henkilön saamaa toimeentulotukea tullaan alentamaan 40 tai 50 prosenttia enintään kuudeksi kuukaudeksi, jos työtön ei löydä itselleen työtä työtä kuudeksi viikoksi. Työttömällä työntekijällä ei ole mitään mahdollisuuksia vaatia työnantajaa ottamaan häntä töihin, ei kuudeksi viikoksi eikä muutenkaan, vaan työnantajalla on täysi vapaus työllistää tai olla työllistämättä. Työtön asetetaan kohtuuttomien vaatimusten eteen, tilanteeseen, josta hän ei omin voin pääse pois. Esitys on yksipuolisesti työntekijöitä rankaiseva ja asettaa työttömän perustuslain vastaisesti tilanteeseen, jossa normaali elämä ei onnistu. Kukaan ei voi elää 250 eurolla kuukaudessa. Seuramme vastustaa esitystä..

o

Seuramme huomauttaa, että lausunnolla olevat kolme lakiesitysluonnosta yleistuesta, työttömyysturvasta ja toimeentulotuesta vaikuttavat toisiinsa ja kokonaisvaikutukseltaan vaikuttavat syvästi vähätuloisten suomalaisten asemaan, mikäli tulevat voimaan ensi vuonna. Kuitenkin jokainen esitys lähtee nykytilasta eikä esityksissä arvioida kokonaisvaikutusta, joka on todennäköisesti monelle suomalaiselle järkytys. Työttömyys on Suomessa jyrkässä nousussa ja avun tarve kasvaa samalla kun esityksessä, erityisesti tässä toimeentulotukea koskevassa esityksessä, painetaan perusturvan taso niin alas, ettei edes ruokaan riitä rahaa. .Työttömyysturvaa koskevan esityksen mukaan työtön velvoitetaan hakemaan neljää työpaikkaa kuukaudessa aloilta, joihin hänen koulutuksensa ja kokemuksensa riittää. Mikä tahansa työnhaku ei enää ole kelvollinen ja liikaa oman alan ulkopuolelle ulottuva työnhaku katsotaan työvoimaviranomaisen toimesta mitättömiksi. Seurauksena on työttömyysturvan katkaisu ensin viikoksi ja sitten kokonaan, kunnes työtön on ollut kuusi viikkoa työssä. Nykyisenä taantumakauden aikana kuuden viikon työkin voi olla vaikea löytää ja monelle työttömyysjaksot venähtävät pitkiksi. Tällöin ei riitä, että työttömyysturva katkaistaan kokonaan, vaan toinen rangaistus seuraa toimeentulotuessa, kun jo valmiiksi alennettavaksi ehdotettu toimeentulotuki puolitetaan ja työtön painetaan alemmaksi kuin monet kehitysmaiden työttömät. Esityksen selvänä tavoitteena on saattaa työttömät erittäin vaikeaan taloudelliseen asemaan. Puolitettu toimeentulotuki alennettuna on, keskimäärin 250 euroa kuukaudessa ja päivää kohden antaa työttömälle keskimäärin noin 8 euroa kaikkiin elämisen kustannuksiin. Näin voi jatkua esityksen mukaan enintään kuusi kuukautta. On selvää, että kuutta kuukautta tällaisella tulolla ei kukaan voi elää,. Esityksen seurauksena tuhannet suomalaiset tulevat kärsimän aliravitsemuksesta ja siitä aiheutuneista sairauksista. Mikäli kyseinen työtön henkilö on lasten yksinhuoltaja, voi koko perhe joutua elämään äärimmäisessä köyhyydessä. Syynä on pelkästään se, että äiti hakenut työpaikkaa , joka työvoi6maviranomaisen mielestä on ylittänyt hänen ammattitaitonsa.

Seuramme kiinnittää huomiota esityksen vaikutusarvioiden yksipuolisuuteen. Esityksen vaikutuksia on arvioitu vain valtiontalouden säästötavoitteiden näkökulmasta kiinnittämättä lainkaan huomioon niiden ihmisten asemaan, joihin valtiovallan nyt esitettävät säästötoimet kohdistuvat. havaintoja hänen mahdollisuuksistaan elää kohtuullisesti Jos vaikutusarvioissa olisi haluttu saada kokonaiskäsitys muutosten vaikutuksista olisi yleistukea , työttömyysturvaa ja toimeentulotukea koskevien esitysten kokonaisvaikutusta arvioitu työttömän ja muun perusturvan/yleistuen tarvitsijan näkökulmasta ja tehty johtopäätöksiä säästöjen kohteena olevien mahdollisuudesta elää kohtuullista elämää. Vaikutusarvioista puuttuvat viittaukset niihin sosiaalipoliittisiin tutkimuksiin, joita on tehty ihmisten elinmahdollisuuksista jo nykyisen suuruisilla etuuksilla. Viittaamme esimerkiksi Pelastakaa Lapset ry:n lapsiperheitä koskeviin tutkimuksiin, jotka osoittavat monien vähävaraisissa perheissä elävien lasten elävän jo nyt hyvin niukasti koulusta saatavan ruuan ja osin jopa ruokajakelun varassa. Esityksessä ei ole arvioita siitä, millaiseksi näiden perheiden muuttuu kun esitetyt yleistuen, työttömyysturvan ja toimeentulotuen muutokset tulevat voimaan. Vaikutusarvioissa keskitytään yksinomaan valtiontalouden säästöihin, jotka perustelujen mukaan olisivat noin 174 miljoonaa euroa. Aika vaatimaton summa, kun yksin puolustuksen vaatimat lisämenot valtiontaloudelle tulevat olemaan yli kymmenen miljardia euroa. Esitysten vaikutukset perusturvaetuuksien tarvitsijoihin olisi pitänyt luonnoksessa arvioida huomattavasti tarkemmin ja syvemmin kuin luonnoksessa sivulla 51 oleva lyhyt toteamus siitä, että ruokajakelussa ja diakoniatyössä on havaittu tarpeen lisääntymistä. Aineistoa esityksen arvioinnille olisi löytynyt myös tilastokeskuksen elinolotilastosta, jonka mukaan noin 930 000 henkilöä (16,9 % kotitalousväestöstä) oli vuonna 2023 köyhyys- tai syrjäytymisriskissä. Tuolloin vuonna 2023 sosiaaliturvan leikkaukset eivät olleet vielä

ehtineet vaikuttaa, joten tilanne vuonna 2025 on huonompi ja vuonna 2026 voimaan tulevat, nyt lausunnolla olevat yleistuki ja työttömyysturvan ja toimeentulotuen heikennykset tulevat seuramme arvion mukaan johtamaan täydelliseen katastrofiin. Seuramme kysyy, onko hallitusohjelman toteuttaminen niin tärkeä asia, että halutaan ottaa riski vakavista seurauksista suomalaiselle yhteiskunnalle.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

SSOS: Seuramme ei näe perusosan alentamiseen perusteita, koska jo nykyinen toimeentulotuen taso on aivan liian alhainen. Esitystä valmisteltaessa ei ole otettu huomioon THL:n joka neljäs vuosi laatimaa raporttia perusturvan riittävyydestä eikä eri yliopistojen tekemiä viitebudjetteja. Näiden molempien selvitysten yksielitteinen lopputulos on, että perusturvaetuutemme ennen nyt esitettäviä leikkauksia eivät ole riittäneet edes välttämättömän toimeentuloon. Hallituksen lausunnolla olevat esitykset yleistuesta ja työttömyysturvan toimeentulotuen kiristyksistä vievät tilannetta yhä huonompaan suuntaan.

Esityksessä on selostettu Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitean kolmessa Suomea koskevassa päätöksessä (Merits 88/2012, 108/2014 ja 172/2018). Hallituksen esitysluonnoksessa päätöksiin on viitattu sivulla 8 ja 9. Komitea on katsonut Suomen perusturvan ja sosiaaliavustusten tason olevan liian alhainen. Esityksessä ei kuitenkaan tehdä mitään johtopäätöksiä Suomen saamista huomautuksista, vaan päinvastoin esitetään sosiaalisen peruskirjan rikkomisen syventämistä alentamalla edelleen toimeentulotukeaja asettamalla toimeentulotuen saamiselle kohtuuttomia ehtoja. Suomi on vain "leikisti" Euroopan neuvosto eikä sillä ole aikomustakaan toteuttaa jäsenyyteen liittyviä velvoitteita. Komitean päätökset edellyttäisivät perusturvan korottamista ja seuramme on pyrkinyt monien vuosien ajan neuvottelemaan ministeriöiden kanssa komitean päätösten toteuttamisesta, toistaiseksi turhaan. Toimeentulotukea koskevassa hallituksen esitysluonnoksessa sosiaalista peruskirjaa käsitellään jonkinlaisena suosituksena, josta ei tarvitse välittää. Kuitenkin komitean kannan mukaan sosiaalisen peruskirja mukaan sosiaaliavustuksen, kuten toimeentulotuen, tason tulisi olla vähintään 50 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta. Esitysluonnokseen sisältyvä 8 euron päivätulo on kaukana siitä.

Se, mikä Euroopan neuvoston sosiaalisen peruskirjan 13 artiklan edellyttämä taso tulisi Suomessa olla, on helppo laskeuomi ei todellakaan halua noudattaa Eurooa tilastokeskuksen antamilla tiedoilla. Tilastokeskuksen mukaan ekvivalentti mediaanitulo Suomessa vuonna 2023 oli vuositasolla 33 282 euroa henkilöä kohden. Kun tämä vuositulo jaetaan luvulla 12, saadaan ekvivalentiksi kuukausituloksi 27 73,50 euroa ja se jaettuna 30:lla tekee 92,45 euroksi päivää kohden. Tämä on jaettava kahdella, koska sosiaalisen peruskirjan artikla 13 edellyttää sosiaaliavustuksen minimimäärän olevan 50 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta. Näin laskettuna minimitasoiseksi sosiaaliavustuksen määräksi saadaan 46 euroa päivää kohden, 1380 euroa kuukautta kohden. Hallituksen esitysluonnos esittää minimääräksi keskimäärin 250 euroa kuukaudessa ja 8 euroa päivässä. Suomi ei halua noudattaa Euroopan neuvoston sosiaalista peruskirjaa, vaikka peruskirja on hyväksytty vuonna 2002 eduskunnan hyväksymällä lailla. ja Suomi on sen jälkeen virallisesti ilmoittanut Euroopan neuvostolle noudattavansa sopimuksen velvoitteita.

Tämä ilmoitus n osoittautunut vääräksi. Sivulla 75 virallisesti ilmoitetaankin, että Suomi ei hyväksy komitean johtopäätöksiä Pohdittaessa esityksen suhdetta Suomen kansainvälisiin velvoitteisiin perusteluissa todetaan, että Suomi tulkitsee perusturvaa toisin komitea, vaikka Suomella ei tällaista tulkintaoikeutta ole. Liittymällä Euroopan neuvoston uudistettuun sosiaalisen peruskirjaan Suomi on sitoutunut noudattamaan peruskirjaa sen noudattamista valvovan sosiaalisten oikeuksien komitean päätöksiä. Perusteluissa kuitenkin todetaan, että Suomen sosiaaliturva käsittää laajasti etuuksia ja palveluita eikä komitean kaltaista minimitasoista lainsäädäntöä. Kohdassa väitetään Suomen terveydenhuollon palvelujen, joka luonnoksen mukaan on lähes ilmaista, kuuluvan tähän minimiturvan joukkoon, vaikka tutkimusten mukaan Suomen julkisen terveydenhuollon maksut ovat kansainvälisessä vertailussa hyvin korkeat. Suomen omalaatuinen, kaiken kiistävä tulkintakäytäntö, katsotaan oikeuttavan toimeentulotukeakin koskevan katastrofaalisen esityksen tekemisen, kun kansainvälisten sopimusten halutaan mitätöidä ja tulkita niitä itselleen mieluisalla tavalla.

Hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa on sivuilla 7-8 selostettu myös YK:n TSS-sopimusta, johon Suomi on myös sitoutunut. Erityisen tärkeitä toimeentulotuen kannalta ovat sopimuksen 9 ja 11 artiklat, jotka tunnustavat jokaiselle oikeuden sosiaaliturvaan, sosiaalivakuutus mukaan lukien ja jokaiselle oikeuden saada itselleen ja perheelleen tyydyttävä elintaso. Hallituksen esitysluonnoksen 8 euron päivätulolla tämä sopimuksen vaatimus tuskin täyttyy. Esitysluonnoksessa todetaan aivan oikein, että Suomi on saanut komitealta huomautuksen, että Suomessa vuosina 2015 -2019 tehdyt sosiaaliturvan leikkaukset ja kansaneläkeindeksin jäädytykset tekivät etuuksista riittämättömiä. Komitea suositteli, että leikkauksia ei enää Suomessa tehtäisi. Tästä huomautuksesta välittämättä vuosina 2023-2025 Suomessa on tehty ennätysmäärä sosiaaliturvan leikkauksia ja kansaneläkeindeksi on toisen kerran jäädytetty vuosiksi 2024-2027. Uuden jäädytyksen vuoksi vähätuloiset suomalaiset jäävät yli kymmenellä prosentilla jälkeen yleisestä hintakehityksestä vuoteen 2027 mennessä. Hallituksen esitysluonnoksessa toimeentulotuen muutoksiksi YK:n komitean huomautukset vain penseästi todetaan ilman että niille annettaisiin mitään merkitystä toimeentulotukea alennettaessa.

Seuramme vastustaa hallituksen esitysluonnoksen mukaista toimeentulotuen muutosta, koska esitys rikkoo Euroopan sosiaalista peruskirjaa ja Suomi etääntyy yhä kauemmaksi eurooppalaisista standardeista. Esityksen mukaiset 40 ja 50 prosentin alennukset ovat kohtuuttomia työttömille ja muille perusturvan varassa eläville. Esityksen toteuduttua monen suomalaisen toimeentulo alenee niin paljon, että jopa monen kehitysmaan köyhät menevät ohi.

Hallituksen esitysluonnoksessa sivuilla 74-77 pohditaan pitkälti esityksen suhdetta perustuslakiin ja esityksen säätämisjärjestystä. Pohdinnan lopputuloksena todetaan perusteluissa sivulla 81, että esitys voidaan käsitellä yksinkertaisessa lainsäästämisjärjestyksessä. Tämä tulkinta on seuramme mielestä täysin väärä ja perustuslain vastainen. Jos mikä laki vaatii perustuslain mukaisen säätämisjärjestyksen, niin ainakin tämä. Esitys vie suomalaisen työttömät ja muut perusturvaan varassa elävät suoraan nälkärajalle ja jopa sen ylikin. Nälkä ja aliravitsemuksesta johtuvat taudit lisääntyvät, jos esitys toteutuu. Jopa perustuslain 7 §:n oikeus elämään tulee arvioitavaksi, koska esityksen toteuduttua osa kansalaisista ei todennäköisesti voi jatkaa elämäänsä. Sekä alennettu toimeentulotuen määrä että rangaistusluonteinen 40-50 prosentin toimeentulotuen alentaminen jo muutenkin alennetusta perustoimeentulotuesta, vievät toimeentulotuen tason selvästi alle eksistenssiminimin ja vaarantavat selvästi kohteena olevan henkilön ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaisen välttämättömän toimeentulon. On lisäksi huomattava, että EU:n

sosiaalisen pilarin mukaan Suomen tulee vähentää köyhyyttä 100 000 hengellä vuoteen 2030 mennessä. Lausuntoluonnoksilla olevilla hallituksen esitysluonnokset yleistueksi, työttömyysturvan muutoksiksi ja toimeentulotuen muutoksiksi, jos ne toteutuvat lakina ensi vuonna, lisätään edelleen köyhien määrää ja EU-velvoitteiden toteutus siirtyy yhä kauemmaksi.

Loppupäätelmä: Koska sosiaalipoliittiset tutkimukset köyhien asemasta ja selvitykset perusturvan riittävyydestä a viitebudjeteista on valmistelussa ohitettu ja Suomea koskevat kansainvälisten ihmisoikeussopimusten vaikutusta on hallituksen esitysluonnoksessa vähätelty ja esityksen suhdetta perustuslain 19 §:ään on käsitelty virheellisesti, ehdotamme asian valmistelun jatkamista. Toimeentulotuen Jatkovalmistelussa tulisi ottaa huomioon sosiaalipoliittiset tutkimukset, arvioida perusturvan riittävyys sekä ottaa huomioon sosiaalisten ihmisoikeuksien Suomelle asettamat velvoitteet. Valmistelutyö tulisi aloittaa aivan uudelta pohjalta. kuin nyt arvioitavana oleva esitysluonnos.

H

o

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

SSOS: Ei huomauttamista-

o

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

o SSOS: Esityksen mukaan nuorten toimeentulotukimenot katettaisiin 100 prosentilla kunnilta ja tämä korvattaisiin kunnille lisääntyvänä valtionosuutena. Emme pidä tätä mahdollisena kuntien talouden kannalta, koska kuntien valtionosuuksia ollaan jatkuvasti leikkaamassa ja uusi velvoite voisi pahasti horjuttaa heikossa taloudellisessa asemassa olevia kuntia. Valtion velvollisuutena on huolehtia siitä, etteivät kansalaiset syrjäydy, joten valtion tulisi myös kattaa täysimääräisesti kaikki toimeentulotukimenot.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

o SSOS: Jo nyt toteutettujen leikkausten vuoksi moni vähätuloinen on joutunut muuttamaan asunnostaan. Häätöjen määrä on hälyttävästi lisääntynyt leikkausten seurauksena. On mahdollista, että esitetty asumismenojen tarkentaminen tulee edelleen heikentämään vähätuloisten mahdollisuuksia asua kohtuullisesti., koska tavoitteena on todennäköisesti jälleen säästöjen saaminen vähätuloisten kustannuksella. Asumismenoja ei ole seuramme mielestä enää syytä tarkentaa. Seurauksena voi olla lisää häätöjä ja asunnottomuutta.

o

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

o SSOS: Vaikutusten arvioinnissa on lähes kokonaan ohitettu vallitseva tilanne. Vuoden 2025 kesällä työttömiä on jo lähes puoli miljoonaa ja avoimia työpaikkoja kymmenesosa siitä. Kuitenkin tämä toimeentulotukea koskeva esitys ja sen rinnakkainen lausunnolla oleva työttömyysturvaesitys lähtevät yksinomaan työttömän henkilön velvoitteiden ja sanktioinnin vailla todellista tietoa siitä, että kiristyksen ja sanktioinnin lisäämiselle olisi mitään positiivisia vaikutuksia sen enempää työttömille kuin valtiontaloudellekaan. Sen sijaan vaikutukset tulevat varmuudella olemaan erittäin negatiivisia vähätuloisille pitkäaikaistyöttömille ja etenkin yksihuoltajille ja heidän lapsilleen.

o

o Erityisen huomautamme esitysten negatiivisiin vaikutuksiin työssä olevaan osa-aikatyöntekijöihin. Heistä moni on yksinhuoltaja ja työstä saatava ansio on niin pieni, että he saavat tuekseen sekä osittaista työttömyyspäivärahaa että toimeentulotukea perheensä elatukseen Työttömyysturvaa koskevan hallituksen esitysluonnoksen mukaan, kyseinen yksinhuoltaja joutuu hakemaan neljää kokoaikaista työpaikkaa tekemästään osa-aikaisesta työstä huolimatta ja haettavat paikat pitää olla sellaisia, että henkilö voidaan siihen palkata. .Jos sitten virhe työnhaussa tapahtuu, esimerkki yksi hänen hakemastaan paikasta ei olekaan sellainen, johon hänen koulutuksensa ja kokemuksensa katsotaan riittävän, työttömyysturvan maksatus keskeytetään ensin viikoksi ja toinen virhe aiheuttaa työttömyysturvan maksatuksen keskeytyksen ja toimeentulotuen puolituksen. Kestää pitkän aikaa ennen kuin tämä yksinhuoltajan muutenkin pienet tuet palautuvat ennalleen ja sinä aikana perheen ruuasta voi tulla pulaa.

o

o Tukien palautuksen jälkeenkin voi tapahtua virheitä ja tukien keskeyttämisiä, jolloin perheen toimeentulo on pysyvästi vaarassa. Hallituksen esitysluonnoksessa tosin sanotaan, että toimeentulotuen puolitusta ei tehdä, jos henkilön eksistentaalinen mahdollisuus elää ei ole enää mahdollista. Tarkempia ohjeita ei poikkeuksista anneta. Työttömyysturvaviranomainen voi vapaasti harkita, milloin eksistenssiraja alittuu ja milloin ei. Yksinhuoltajan perheen toimeentulo on yksinomaan työvoimaviranomaisen harkinnan ja päätöksen varassa. Tulkinta siitä, milloin alennusta ei tehdä, voi eriytyä eri työvoimaviranomaisten välillä. Laissa tulisi tarkemmin määritellä, missä tilanteessa henkilön eksistentaalinen mahdollisuus elää ei enää ole mahdollista.

Muu lausuntopalaute:

o SSOS: Tätä esitystä ja sen rinnakkaista työttömyysturvan ja yleistuen muutosesityksiä ei esitetyissä muodoissaan tulee antaa eduskunnalle. Valmistelua tulee jatkaa ottaen huomioon vähätuloisia suomalaisia koskevat sosiaalipoliittiset selvitykset, perusturvaetuuksien riittävyysraportit, viitebudjetit ja Suomen velvoitteet kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa.

Mattila Yrjö
Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy

Lausunto

25.06.2025 75/03.01.00/2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy (jatkossa Hyvil) kiittää mahdollisuudesta lausua toimeentulotuen kokonaisuudistusta ehdottavasta lakiluonnoksesta.

Esitysluonnoksen tavoitteena on vahvistaa toimeentulotuen luonnetta viimesijaisena ja väliaikaisena tukimuotona. Tällä tarkoitetaan sitä, että toimeentulotuen hakijan tulisi aina pyrkiä turvaamaan toimeentulonsa ensisijaisesti muilla keinoin, kuten ansiotyöllä tai muilla, toimeentulotukeen nähden ensisijaisilla etuuksilla. Tavoitteena olisi, että työikäiset ja työkykyiset työtä vailla olevat henkilöt olisivat aina ilmoittautuneet työttömiksi kokoaikatyön hakijoiksi ja että heidän työttömyysturvaoikeutensa olisi tutkittu asianmukaisessa viranomaisessa. Lisäksi esityksellä tavoitellaan julkisen talouden säästöjä ja tehdään joitakin teknisluonteiseksi ilmoitettuja muutoksia. Esitysluonnos perustuu valtaosin toimeentulotuen kokonaisuudistusta pohtineen työryhmän ehdotuksiin.

2 a § Velvollisuus ilmoittautua työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi

Toimeentulotuen hakemisen/saamisen perusteena on tähänkin saakka ollut, että tietyn laissa määritellyn työtä vailla olevien kohderyhmän on ilmoittauduttava työttömäksi työnhakijaksi työvoimatoimistoon. Nyt ehdotettu muutos kohdistuisi siihen, että pelkkä työnhakijaksi ilmoittautuminen ei enää riittäisi, vaan henkilön tulisi ilmoittautua kokoaikatyön hakijaksi. Kokoaikatyön hakeminen on edellytys sille, että toimeentulotuen hakijalle voi muodostua oikeus työttömyysetuuteen. Ehdotus on järjestelmän koheesion ja toimeentulotuen viimesijaisen luonteen vuoksi kannatettava. Valtaosa työttömistä toimeentulotuen hakijoista on tähänkin saakka ollut kokoaikatyön hakijoita.

Periaatteellisella tasolla muutos on kuitenkin suuri, koska säännöksen voimassa oleva muotoilu, mahdollistaa toimeentulotukea toimeenpanevan viranomaisen viimesijaiseen turvaan liittyvän yksilö- ja elämäntilannekohtaisen harkinnan työnhaun luonteesta. Harkinnalle voi olla tarve esimerkiksi tilanteissa, joissa vaikkapa sosiaalihuollon palvelutarvearvio tai palveluprosessi on vielä kesken, eikä kokoaikatyön hakeminen, vaikka henkilön vaikean ja vielä selvittämättömän elämän- tai terveystilanteen vuoksi ole ajankohtaista. Hyvil toteaakin, että velvoittavuutta selkeytettäessä ja

täsmennettäessä tulisi jatkovalmistelussa kiinnittää erityistä huomiota siihen, että viimesijaisen turvan yksilöllinen harkinta on edelleen mahdollista, mikäli on ilmeistä, että kokoaikatyön hakeminen olisi hakijan kohdalla kohtuutonta tai epätarkoituksenmukaista.

Hyvil kiinnittää huomiota myös siihen, että ehdotetun muutoksen taustalla näyttää olevan joiltain osin kyseenalainen oletus, että henkilöllä kokoaikatyön hakijana olisi aina oikeus työttömyysetuuteen. Muutosta onkin lakiluonnoksessa ja sitä esittelevissä tilaisuuksissa perusteltu mm. työnhakijan taloudellisen aseman parantamisella. Tosiasiassa perusturvan varassa ilman säästöjä tai realisoitavaa omaisuutta oleva kokoaikatyön hakija, joka ei onnistu työllistymään, joutuu säännönmukaisesti täydentämään perusturvaansa vähintään perustoimeentulotuella. Lisäksi suurelta joukolta kokoaikatyön hakijoista puuttuu oikeus ensisijaiseen etuuteen esimerkiksi odotusajan tai asetetun työssäolovelvoitteen vuoksi. Toimeentulotuen väliaikaisuuden vahvistamiseksi myös tulottomien henkilöiden joukko tulisi kokonaisuudessaan tunnistaa ja arvioida heidän tilanteeseensa kohdistuvat tosiasialliset taloudelliset ja muut vaikutukset nyt esitettyä selkeämmin.

Hyvä ja kannatettava tavoite on, että kun etuuden hakemista ja työttömäksi ilmoittautumista tehostetaan, työnhakijat ohjautuisivat systemaattisemmin palvelujärjestelmän piiriin, jolloin työttömyyden pitkittyessä usein syntyvät monet haasteet jäisivät pienemmiksi ja työnhakijoilla olisi paremmat mahdollisuudet päästä työhön. Valitettavasti tilanteessa, jossa esimerkiksi työvoima- tai sote-palveluihin kohdistetut resurssit ovat vakavassa epätasapainossa vastikkeellisuutta korostavan etuusjärjestelmän muutosten kanssa verrattuna esimerkiksi muihin pohjoismaihin, tämän tavoitteen saavuttaminen muuttuu mahdottomaksi. Mikäli etuuksia ja viimesijaista turvaa leikataan ja niiden saantiehtoja kiristetään, mutta kiristämisestä palvelujärjestelmälle seuraavien välillisten vaikutusten hoitamiseen ei osoiteta lisäresursseja, järjestelmä ei muutu vaikuttavammaksi. Jatkovalmistelussa tulisi Hyvilin näkemyksen mukaan myös tähän sosiaaliturvakomiteankin korostamaan etuus- ja palvelujärjestelmän yhteensovittamiseen ja yhteensovittamisen edellyttämiin välttämättömiin palvelujärjestelmän panostuksiin kiinnittää erityistä huomiota.

Ehdotettu uudelleen muotoiltu 2 a § on lakiluonnoksessa jätetty systematiikaltaan vanhaan muotoonsa. Hyvil ehdottaa, että jatkovalmistelussa harkittaisiin, että 2 a §:ssä säädettäisiin selkeyden vuoksi heti 1 momentissa pääsäännöstä (ehdotetun 1 momentin alkuosa ja 2 momentin uusi ehdoton sanamuoto) eli siitä, että toimeentulotuen hakijan on ilmoittauduttava kokoaikaiseksi työnhakijaksi ja mikäli hän ei näin tee, hänen perusosaansa alennetaan 10 §:ssä säädetyllä tavalla. Tämän jälkeen voitaisiin seuraavissa momenteissa sitten säätää pääsääntöön liittyvistä poikkeuksista. Muotoilu ei voimassa olevassakaan laissa ole ollut erityisen onnistunut, koska se on syntynyt jälkikäteen, kun perusosan alentamisen mahdollisuudesta säädettiin. Selkeytys on Hyvilin näkemyksen mukaan välttämätöntä nyt siksi, että ehdotettu tiukennettu ilmoittautumisvelvoite on sidottu ehdottomaan perusosan alentamiseen, mistä syystä säännöksen tulisi myös edetä yleisestä pääsäännöstä poikkeuksiin siten, että pääsääntö kokonaisuudessaan olisi näkyvissä jo heti pykälän ykkösmomentissa.

Hyvil pitää joidenkin yleisimpien soveltamis- ja oikeuskäytännöstä johdettujen ehdotetun 1 momentin kohdissa 1-10 lueteltujen kohderyhmien nostamista lain tasolle kannatettavana. Samalla Hyvil kuitenkin huomauttaa, että poikkeukset on sanoitettu varsin eri tavalla kuin esimerkiksi työttömyysturvalaissa on tällä hetkellä säädetty. Kokonaisuutena järjestelmän selkeyttä ja ymmärrettävyyttä tulisi parantaa siten, että kokoaikaiseksi työnhakijaksi ohjataan ilmoittautumaan juuri se kohdejoukko, joka myös työttömyysturvajärjestelmässä katsotaan lähtökohtaisesti oikeutetuksi työttömyysturvaan. Nyt ehdotetuista 1 momentin 1-10 kohtiin valituista

työttömyysturvalaista poikkeavista sanamuodoista tai kohtien perusteluista ei käy selville, miten työttömyysturvalain hyvinkin tarkat ehdot on sanamuotoja valittaessa huomioitu vai onko. Tältä osin poikkeusryhmien vähintään säännöskohtaisia perusteluita tulisi vielä täsmentää ja selkeyttää. Esimerkiksi omaehtoinen opiskelu työttömyysetuudella on yksi opiskelijan etuuskokonaisuuteen liittyvä pohdituttamaan jäänyt näkökulma, jota ei ole mainittu.

Lisäksi Hyvil esittää ihmetyksensä ehdotetun 1 momentin 7 ja 8 kohtiin liitetyistä tuntimääristä. Mihin ne perustuvat? Perusteluissa viitataan oikeuskäytäntöön, mutta ei tuoda esiin mistä oikeuskäytännöstä näiden kohtien osalta on kyse. Esimerkiksi omaishoidon tuen tason määrittelyssä ei lain mukaan käytetä perusteena tuntimääriä. Lisäksi Hyviliä ihmetyttää, miten yli neljän tunnin hoitovastuu estää perhehoitolain mukaisesti sijaisvanhempana toimivan työnhaun? Sijaisvanhemmuus, kuten vanhemmuus yleensäkään, ei valtaosin ole este työssä käynnille tai työnhaulle. Myös siis perhehoidon kohdalle määritellyt tuntirajat vaikuttavat varsin oudoilta. Onko nyt siis tarkoitettu säädettäväksi, että sekä omaishoitajien että perhehoitajien ei tarvitsisi ilmoittautua kokoaikaisen työn hakijoiksi työvoimatoimistoon vai mistä näissä kohdissa on tarkoitettu säädettävän? Hyvil katsoo, että em. kohdat ja niiden yksityiskohtaiset perustelut tulee jatkovalmistelussa selkeyttää.

2 b § Velvoite hakea ensisijaista etuutta

Lakiluonnoksessa ehdotetaan uutta 2 b §:ää, jonka perusteella hakijalla olisi aina velvollisuus perusosan alentamisen uhalla hakea toimeentulotukeen nähden ensisijaisia etuuksia. Hyvil kannattaa sitä, että järjestelmän selkeyden ja systematiikan parantamiseksi toimeentulotukilakiin lisätään säännös ensisijaisen etuuden hakemisvelvoitteesta.

Nyt ehdotettua säännösmuotoilua Hyvil pitää kuitenkin erittäin ongelmallisena. Ehdotetun säännöksen loppuosan muotoilu: ”maksettavaa toimeentulotukeen nähden ensisijaista etuutta, johon hänen voidaan olettaa olevan oikeutettu” on aivan liian avoin ja epätarkka. Muotoilu herättää kysymyksen, kenen mielestä voidaan olettaa ja miten palvelujärjestelmä huolehtii siitä, että hakija todella tietää ne etuusoikeutensa, johon hänen voidaan olettaa olevan oikeutettu. Hyvil katsoo, että säännökseen on yksiselitteisesti lisättävä Kansaneläkelaitokselle konkreettinen ohjaus- ja selvitys- sekä tarvittaessa auttamistehtävä, joka turvaa sitä, että hakija todella pystyy tästä velvoitteesta huolehtimaan. Jo nyt on tiedossa, että hyvinvointialueet joutuvat tarpeettomassa määrin huolehtimaan Kelalle kuuluvasta neuvonnasta, ohjauksesta ja etuuksien hakemisessa auttamisesta. Nyt ehdotetun uuden etuuksien hakemiseen perusosan alentamisen uhalla velvoittavan säännöksen myötä hyvinvointialueille ei saa valua entistä enemmän Kelan etuusohjaukseen kuuluvaa työtä. Säännöksestä hyvinvointialueille mahdollisesti koituvaa välillistä vaikutusta ja ohjaustyön valumaa ei ole lakiesityksessä myöskään arvioitu, eikä edes tunnistettu, mikä myös on korjattava jatkovalmistelussa.

Hyvil myös katsoo, että säännöksen suora yhteys perusosan alentamisen 10 §:ään ja siinä erityisesti ehdotetun uudistetun pykälän 5 momenttiin tulee vähintään viittaussäännöksenä nostaa suoraan näkyviin pykälätekstiin, kuten ehdotetussa 2 a §:ssä on jo tehty. Tämä mm. siitä syystä, että vasta 10.5 §:ssä mainitaan henkilölle annettava yhden kuukauden mittainen ensisijaisen etuuden hakemisen järjestelyaika. Nyt em. yhteys on kuvattu pykälän perusteluteksteissä, mutta tätä ei perusoikeuksien toteutumisen ja lain selkeyden näkökulmasta voi pitää riittävänä. Lisäksi Hyvil katsoo, että säännöstä tulisi täydentää siltä osin, että siinä tunnistettaisiin myös ne tilanteet, joissa toimeentulotuen hakijan toimintakyky tai muu osaaminen ei mahdollista ensisijaisen etuuden hakemista. Mitä tapahtuu, jos henkilö ei vaan pysty laittamaan vireille ensisijaista etuutta? Näissä tilanteissa viranomaisella tulisi tuen viimesijainen luonne huomioiden olla oma-aloitteinen tai

asiakkaan suostumukseen perustuva toimimis- ja tiedonsaantioikeus etuuden hakemiseksi tai vähintään harkintamahdollisuus perusosan alentamiseen annetun järjestelyajan keston tai keston jatkamisen osalta.

10 § Perusosan alentaminen ja 10 a § Perusosan alentamista koskeva menettely

Hyvil toteaa, että on kannatettavaa pyrkiä kehittämään etuus- ja viimesijaisen toimeentulotukijärjestelmän systematiikkaa siten, että ne toimivat loogisessa suhteessa toisiinsa, eikä synny tilanteita, jossa viimesijainen järjestelmä toimisi ikään kuin ensisijaisen järjestelmän velvoitteiden vastaisesti. Parhaiten tämä onnistuisi, jos ensisijainen etuusjärjestelmä itsessään olisi tasoltaan riittävä ja toimisi siten, että henkilön olisi helppo ymmärtää ja näin myös hyväksyä, miksi esimerkiksi työttömyysturvan katkaiseminen tapahtuu ja miten hän voi omalla toiminnallaan ja velvollisuuksistaan huolehtimalla, palauttaa etuusoikeutensa mahdollisimman nopeasti. Tämä edellyttäisi myös sitä, että työvoimapalvelujärjestelmän resurssit olisivat riittävät. Tällöin viimesijaisen järjestelmän pitkäkestoinen, ensisijaista sosiaaliturvaa paikkaava rooli olisi mahdollisimman vähäinen ja velvoitteiden rinnalla työnhakijaa myös kannustettaisiin toimimaan aktiivisesti yhdessä työvoimaviranomaisen kanssa työllistyäkseen.

Nyt uudistetut esitysluonnoksen 10 ja 10 a §:t vaikuttavat Hyvilin näkemyksen mukaan soveltamiskelvottomilta ja puutteellisesti perustelluilta. Ehdotettujen pykälien perusteella on mahdotonta hahmottaa, millainen perusosan alentamisprosessista olisi eri tilanteissa ja eri syistä työttömyysturvansa menettäneiden kohdalla muodostumassa, eikä ehdotettujen muutosten toimeenpanoprosessia ole onnistuttu selkeästi esitysluonnoksessa kuvaamaan. Säännöksen selkeyden puutetta lisää edelleen se, että siihen on lisätty myös ensisijaisten etuuksien hakematta jättämiseen liittyvä kokonaan uusi perusosan alentaminen 50 prosentilla. Pykälästä tai sen perusteluista ei selviä, miten ehdotettujen 2 a ja 2 b §:ien erilaiset perusosan alentamisen ehdottomat perusteet suhtautuvat toisiinsa tai mitä esimerkiksi tapahtuu sen jälkeen, kun henkilön perusosa on ollut alennettuna ensin 20 % 1 kk ja 40 % 6 kk ja moitittava menettely jatkuu? Tai mitä tapahtuu alle 25-vuotiaalle nuorelle, joka on menettänyt etuusoikeutensa toistaiseksi, eikä työllistyminen tai kouluttautuminen tai työvoimapalveluissa olo onnistu siten, että oikeus työttömyysetuuteen palautuu?

Erityisen huolestuttavaa on, että ehdotettujen muutosten tosiasiallisia vaikutuksia ei voi arvioida myöskään siitä syystä, että meneillään olevia yleistuen ja työttömyysturvan seuraamusjärjestelmän uudistamisia ei tässä esitysluonnoksessa ole huomioitu. Käytännössä Hyvilin näkemyksen mukaan vaikuttaa siltä, että perusosan alentamiseen liittyvät ehdotetut säännökset tulee näiden kolmen lakiesitysten yhteisvaikutuksesta arvioida ja kirjoittaa kokonaan uudelleen. Hyvil myös toteaa, että 10 § alennettu perusosa ja menettelystä säätävä 10 a § näyttävät nyt olevan keskenään jotenkin epäsuhtaiset. Esimerkiksi menettelyllisiä asioita vaikuttaa olevan nyt kummassakin pykälässä ja epäselväksi esimerkiksi jää, mikä merkitys hakijan antamalla selvityksellä 10 §:ssä ehdotettujen muutosten jälkeen on. Kokonaisuudistuksen luonteeseen kuuluisi myös lain systematiikasta huolehtiminen merkittäviä muutoksia tehtäessä.

Erityisen kiinteä perusosan alentamisen suhde on työttömyysturvalain seuraamusjärjestelmän kanssa. Hyvil viittaa tältä osin työttömyysturvalain seuraamusjärjestelmästä antamaansa asiantuntijalausuntoon (VN/9365/2025). Lähtökohtaisesti näiden kahden lakiluonnoksen yhdistelmänä järjestelmästä näyttäisi olevan tulossa toimeentulotuen tarpeessa oleville erityisesti pitkittyneesti työttömille työnhakijoille kohtuuton ja epäoikeudenmukainen. Keskeistä on jatkovalmistelussa huomata, että ehdotettu 10 § näyttää tässä lakiluonnoksessa sidotun työttömyysetuusoikeuteen, ei moitittavan menettelyn korjaamiseen. Pykälä vaikutetaan myös

kirjoitetun suhteessa nykyiseen työttömyysturvan seuraamusmalliin, jossa asetettavien sanktioiden kirjo on työttömyysturvajärjestelmän yksinkertaistamista ehdottavassa lakiluonnoksessa ehdotettua huomattavasti moniportaisempi. Lakiluonnosten yhteisvaikutuksena vaikuttaisi kokonaisuutena syntyvän seuraamusjärjestelmä, jossa erityisesti pitkittyneesti työttömällä henkilöllä ei ole tosiasiallista omatoimista mahdollisuutta palauttaa työttömyysetuuttaan ja täyttä perusosaansa, vaikka hän noudattaisi kaksi rikettä vuoden aikana tehtyään kaikkia työvoimapoliittisia velvollisuuksiaan, mutta sopivaa palvelua ei ole tarjolla tai sitä ei hänelle tarjota ja työllistyminen ei onnistu.

Kelalla taas ei toimeenpanijana säännöksen ehdotetun ehdottomuuden vuoksi ole toimivaltaa olla alentamatta perusosaa kuin kahdella eri perusteella: Silloin kun perusosan alentaminen vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaisen välttämättömän toimeentulon tai silloin kun alentamista voidaan pitää muuten kohtuuttomana. Kumpaakaan perustetta ei ole riittävällä tavalla avattu esitysluonnoksen perusteluissa, vaikka kyse on oleellisesti viimesijaisen toimeentuloturvan turvaamiseen liittyvistä perusteista ja näin ollen perustuslain 19 §:n mukaisen turvan toteutumisesta. Lisäksi jää kokonaan avoimeksi, millaista osaamista arviointi edellyttää. Miten esimerkiksi sosiaalihuollon asiantuntijuutta tai esimerkiksi sieltä mahdollisesti saatavissa olevia lausuntoja ja selvityksiä on tarkoitus arviointia tehtäessä hyödyntää vai onko?

Kokonaisuutena kaikki valmisteilla olevat lakimuutokset huomioiden vaikuttaa siltä, että Kelan perusosan alennukset olisivat tässä esityksessä arvioiduista lukumäärältään varsin paljon suuremmat ja toisaalta tehtävään menevä aika erittäin merkittävä. Myös alentamiseen liittyvä harkinta olisi luonteeltaan erittäin vaativaa henkilön tosiasialliseen tilanteeseen syvällistä paneutumista edellyttävää kohtuuharkintaa. Nyt kaavaillut kiristykset vaikuttavat myös lisäävän edelleen järjestelmän byrokraattisuutta ja mahdollisesti myös epäoikeudenmukaisuutta ilman, että esitysluonnoksessa on kyetty tosiasiassa osoittamaan suunnitelluilla kiristyksillä saavutettavan merkittäviä työllisyysvaikutuksia. Uudistuksen mahdolliset inhimilliset, sosiaaliset ja hyvinvointivaikutukset on jätetty arvioimatta ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä työvoimapalvelujen järjestämisvastuullisille tahoille koituva palvelutarpeen lisäyksestä johtuva resurssi turvaamatta ja tunnistamatta.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Perusosia ehdotetaan tässä esityksessä alennettavaksi käytännössä puhtaalla leikkurimallilla perusteena julkisen talouden säästöjen tarve. Hyvil toteaa, että perusosalla katettavien menolajien sisältöä ja perusosan näistä johdettua tasoa ei ole kertaakaan toimeentulotukilain voimaan tulon jälkeen kokonaisuutena tarkistettu huomioiden yhteiskunnassa vuosikymmenten aikana tapahtuneet muutokset. Perusosien sisällöllinen määrittely ja taso perustuvat siis vuoden 1997 yhteiskuntaan - ei 2020-luvun Suomeen. Viimeistään tässä esitysluonnoksessa tämä olisi vihdoin pitänyt tehdä. Kun tätä ei ole tehty, nyt valitun leikkurimallin perusteet jäävät epäselviksi, eikä leikkausten prosentuaalista kohdistamista ole esitysluonnoksessa perusteltu riittävällä tavalla. Leikkausten kohdistuminen vaikuttaa esimerkiksi joiltain osin vahvasti sukupuolittuneelta ilman että sukupuolivaikutusten arvioinnissa tähän olisi kiinnitetty huomiota. Tämä mm. siksi, että yksin asuviin toimeentulotuen saajiin kohdistetaan prosentuaalisesti suurimmat leikkaukset. Tästä kohdejoukosta valtaosa on yksinäisiä miehiä. Toisaalta taas toiseksi suurin leikkausprosentti kohdistuu yksinhuoltajien perusosaan, joista valtaosa on naisia. Tehdyt valinnat tulisi Hyvilin näkemyksen mukaan perustella yksityiskohtaisemmin ja esimerkiksi tehdä niiden osalta kaikki näkökulmat huomioiva niin lapsi- kuin sukupuolivaikutusten arviointi.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kansaneläkelaitosta koskevaa tietojensaantisäännöstä rahalaitoksilta ollaan muuttamassa siten, että aiempi viittaus asiakastietolain 64 §:n 2 momenttiin korvataan toimeentulotukilakiin lisättävällä 18 a §:n 4 momentilla. Muutos koskisi myös hyvinvointialueita toimeentulotukitehtävien osalta. Tätä muutosta ei kuitenkaan tarkemmin perustella. Ilmeisesti kyse on tiedonsaantiprosessin sujuvoittamisesta? Asiakastietolaissa oleva maininta pyynnön esittämistä koskevasta päätöksestä jää tässä yhteydessä pois. Onko tällä muutoksella tarkoitus luopua päätöksenteosta pyynnön tekemisen yhteydessä? Jos näin on, olisi se syytä mainita yksityiskohtaisissa perusteluissa. Hyvilin näkemyksen mukaan olisi kuitenkin tarkoituksenmukaisempaa muuttaa sääntelyä asiakastietolaissa (ja myös asiakasmaksulaissa), eikä luoda sanamuodoltaan hieman poikkeavia säännöksiä eri puolille lainsäädäntöä. Nyt ehdotetun muutoksen seurauksena ns. rahalaitostiedustelua koskeva sääntely poikkeaisi toimeentulotukilaissa siitä, mitä se on asiakastietolaissa ja asiakasmaksulaissa.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Hyvil kannattaa kunnan perustoimeentulotuen rahoitusvastuun laajentamista 50:stä 100 prosenttiin. Uudistuneissa palvelurakenteissa kunnalla on aiempaa paremmat mahdollisuudet vaikuttaa nuorten kuntalaisten opiskelun ja työllistymisen tukemiseen ja on tarkoituksenmukaista, että varhaisesta tuesta ja toimeentulotuen tarpeen tehokkaasta ehkäisemisestä ensisijaisesti vastaa henkilön kotikunta.

Hyvil kuitenkin toteaa, että pelkkä kunnan rahoitusvastuun laajentaminen ei ole riittävä keino turvata nuorten nykyistä kattavampaa työelämään tai opiskeluun kiinnittymistä. Nykyjärjestelmän toimintaperiaatteisiin on sisäänrakennettu, että moni vielä kasvuvaiheessa oleva nuori ohjautuu vähintään perustoimeentulotuen asiakkaaksi esimerkiksi aikuistumisen ja tulevaisuuden suunnitelmien ollessa kesken tai siksi, että hänellä on monia sosiaalisia tai terveydellisiä ongelmia, jotka vaikuttavat hänen kykyynsä opiskella tai työllistyä tai hän on kerran jättänyt noudattamatta opiskeluun hakemisen velvoitteitaan. Nuorten koko etuus- ja palvelujärjestelmä tulisikin uudistaa omana kokonaisuutenaan vastaamaan niin nuorten kuin yhteiskunnankin muuttuneita tarpeita.

Lisäksi Hyvil huomauttaa, että Kelan ohjausvastuu etsivään nuorisotyöhön ei ole toteutunut siten kuin se parhaimmillaan olisi mahdollista. Aikoinaan nimenomaan perustoimeentulotuen Kela-siirtoon liittyen Kela itse vaati toimeentulotukea hakevan nuoren henkilötietojen ilmoittamisoikeutta, tehostaakseen nuorten toimeentulotukiasiakkaiden koppaamista etsivään nuorisotyöhön ja tätä kautta palvelujärjestelmän piiriin. Tämän toteutumiseen tulisi jatkossa kiinnittää entistä enemmän huomiota nuorten toimeentulotukiasiakkuuksien pitkittymisen ehkäisemiseksi. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä myös siihen, että niin työvoimaviranomaisten kuin hyvinvointialueidenkin nuorille tarjoamat palvelut ja resurssit olisivat riittävät ja turvattava tarvittavien resurssien rahoitus. Meillä ei ole varaa menettää yhtään nuorta pitkittyvään työttömyyteen ja toimeentulotukiasiakkuuteen.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esitysluonnoksessa ehdotetaan tarkennusta kohtuullisten asumismenojen tarkentamiseen liittyvään asetuksenantovaltuuteen (7 a §). Lakiluonnoksen liitteenä on tähän liittyvä asetusluonnos. Lisäksi 16 §:ään ehdotetaan muutosta, jonka perusteella toimeentulotuen osuus asunnon vuokrasta maksettaisiin aina suoraan vuokranantajalle, jos asunnon vuokravakuus on myönnetty osana perustoimeentulotukea.

Asetuksenantovaltuuden tarkentamiseen liittyen Hyvil toteaa, että on kannatettavaa, että kohtuullisten asumiskustannusten määrittelystä säädetään mahdollisimman avoimesti,

yksiselitteisesti ja joustavasti. Toisaalta nykyisessä järjestelmässä, jossa toimeentulotuen hakijat ja saajat erittäin merkittävässä määrin joutuvat alennetun vuokran huomioimisen ja muuttokehotusten kohteeksi, olisi selkeästi kehitettävää. Merkit esimerkiksi asunnottomuuden kasvusta jo tehtyjen sosiaaliturvan ja toimeentulotuen kiristyksien yhdistyessä elinkustannusten yleiseen nousuun ja kasvavaan työttömyyteen, ovat erittäin huolestuttavia. Järjestelmästä ei saisi syntyä sellaista, että toimeentulotuen varassa elävä henkilö toistuvasti joutuu muuttamaan tai häntä kehotetaan muuttamaan, vaikka hän juuri on muuttanut annettujen ohjeiden mukaan kohtuuhintaiseen asuntoon ja katkaissut esimerkiksi entiseen asuinpaikkaansa liittyneet sosiaaliset suhteensa. Tehtyjen muutosten yhteisvaikutukset tulisi nyt ensin arvioida ja vasta sitten katsoa, miten kohtuullisesta vuokratason määräytymisestä voitaisiin säätää siten, ettei nykyinen huolestuttava kierre enää jatku. Kokonaisuutena keskimääräisten toimeentulotuen ja yleisen asumistuen saajien asumismenojen tietyn prosenttipisteen käyttämistä kohtuullisten asumiskustannusten rajana Hyvil ei pidä kannatettavana, vaan em. tilastotietoa tulisi täydentää myös muilla tilastotiedoilla.

Ehdotettua 16 §:n muutosta Hyvil pitää kannatettavana, mutta epäselvänä. Mitä säännöksessä tarkoitetaan toimeentulotuen osuudella vuokrasta? Tarkoitetaanko, että esimerkiksi yleisen asumistuen jälkeen jäävä koko omavastuuosuus maksetaan vuokranantajalle, jos se myönnettävän perustoimeentulotuen suuruus huomioiden on mahdollista vai kenties vain osa siitä? Miten toimitaan tilanteissa, joissa henkilö asuu asunnossa, johon on myönnetty vuokravakuus perustoimeentulotukena, mutta vuokra nyttemmin ylittää myöhemmin määritellyn kohtuullisten asumiskustannusten tason? Tarkoitetaanko toimeentulotuen asumiskustannusten osuutta suhteessa kohtuulliseksi määriteltyyn vuokraan vai asiakkaan tosiasiallisesti maksamaan vuokraan? Moni perusturvan tai kohtuuvuokran ylittävissä tilanteissa ilman perusturvaakin elävä toimeentulotuen saaja joutuu maksamaan osan vuokrastaan joko perusturvastaan tai perusosastaan. Miten näissä tilanteissa on säännöksen toimeenpanon osalta ajateltu toimittavan? Mikä osa myönnettävästä perustoimeentulotuesta vuokranantajalle on siis ehdotetun säännöksen perusteella tosiasiassa tarkoitus eri elämäntilanteissa olevien hakijakotitalouksien kohdalla maksaa? Säännöstä ja sen yksityiskohtaisia perusteluja tulisi em. perustuen jatkovalmistelussa selkeyttää.

Lisäksi Hyvil huomauttaa, että säännös koskee nyt ainoastaan perustoimeentulotukena myönnettyjä vuokravakuuksia. Tunnistamatta ja huomioimatta on jäänyt, että vuokravakuuksia on merkittävässä määrin myönnetty myös täydentävänä toimeentulotukena hyvinvointialueiden (tai aiemmin kuntien) harkintaan perustuen. Miten näissä tilanteissa perustoimeentulotuen maksun osalta toimitaan tai ehkä pikemminkin pitäisi kysyä, miksi näitä tilanteita ei tässä lakiesityksessä ole lainkaan huomioitu? Säännösehdotuksen suppeus on yksi esimerkki siitä, että uudistuksessa ei ole tarkasteltu koko toimeentulotukijärjestelmää, vaan pelkästään sen yhtä osaa. Hyvilin näkemyksen mukaan tämä pitää jatkovalmistelussa korjata ja eri toimijoiden myöntämät vuokravakuudet asettaa samaan asemaan.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Hyvil toteaa, että esitysluonnoksessa tehdyt vaikutusarvioinnit ovat monilta osin puutteelliset ja koska eri esitysten yhteisvaikutusarviointi puuttuu, ne eivät vastaa tilannetta, jossa laki astuisi voimaan. Viime aikoina lausunnolla on ollut ja on useita toisiinsa oleellisesti liittyviä lakiesitysluonnoksia (tämä sekä jo lausunnolla olleet ns. TYKE-lakiluonnos, yleistukilakiesitysluonnos, työttömyysturvan seuraamusjärjestelmä sekä vielä lausuttavana oleva kuntouttavan työtoiminnan hallinnollinen keventäminen), joita ei ole valmistelussa sovitettu yhteen. Tästä syystä lausujan on käytännössä mahdotonta arvioida, millainen niin työttömyysturva- ja sen seuraamusjärjestelmästä kuin työttömän palveluprosessista sekä oikeudesta viimesijaiseen etuuteen on ehdotettujen

muutosten vaikutuksesta syntymässä. Herää suuri huoli, syntyykö järjestelmästä uusien muutosesitysten yhteisvaikutuksesta erityisesti heikossa työmarkkina- ja taloudellisessa asemassa ja vaikeasti työllistyvien osalta kohtuuton ja epäoikeudenmukainen? Tähän liittyen Hyvil toistaa, että vaikutukset hyvinvointialueisiin ja ehdotettujen muutosten suora tai välillinen vaikutus hyvinvointialueiden vastuulla oleviin järjestämistehtäviin tulisi kaikissa esitysluonnoksissa tunnistaa ja arvioida selkeästi nykyistä paremmin.

Edellä olevaan perustuen Hyvil katsoo, että hallituksen on pikaisesti julkaistava kaikkien toisiinsa liittyvien esitysluonnosten yhteisvaikutusten arviointi. Todennäköisesti jatkovalmistelussa tehtävät muutokset tulevat olemaan niin merkittäviä, että myös uudet kuulemiskierrokset ja tarvittaessa esitysten voimaantuloaikataulun lykkääminen olisivat perusteltuja. Yhteisvaikutusarviointi tulee tehdä koko etuus-, palvelu- ja toimeentulotukijärjestelmän osalta, ei vain työn- tai toimeentulotuen hakijan tai kansalaisen näkökulmasta. Vaikutukset hyvinvointialueiden palvelu- ja resurssitarpeisiin on tunnistettava, arvioitava ja yhteen koottava. Hyvil katsoo, että on kestämätöntä, että valmisteilla on jatkuvasti lakiesityksiä (esim. etuuksiin kohdistuvat muutokset, työvoimapalvelujärjestelmä), joiden muutokset käytännössä vaikuttavat hyvinvointialueiden vastuulla olevien palvelujen tarpeeseen, mutta tämä näkökulma puuttuu tai on systemaattisesti arvioitu puutteellisesti esitysluonnosten vaikutusarvioissa, eikä yhteisvaikutuksia ole arvioitu lainkaan. Erityisen keskeistä em. yhteen kokoaminen on mm. hyvinvointialueiden sosiaalihuoltoon suunnitteilla olevien merkittävien säästöjen vuoksi, joiden kanssa vakavassa taloudellisessa ristiriidassa ovat nyt lähes kaikki lausunnolla olevat esitysluonnokset.

Hyvilin arvion mukaan pelkästään tässä lakiesityksessä ehdotetut muutokset lisäävät hyvinvointialueen vastuulla oleviin täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen hakemiseen ja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin kohdistuvaa tarvetta ilman että lakiesityksessä tätä näkökulmaa on huomioitu. Lakiesitys ja sen vaikutusarviot ovat tältä osin puutteelliset ja niitä tulee täydentää. Suurena riskinä myös on, että jotkut ehdotetuista muutoksista lisäävät ja syventävät vähintään pidemmällä aikavälillä köyhyydestä aiheutuvia ilkeitä ongelmia ja heikentävät hyvinvoinnin ja osallisuuden mahdollisuuksia erityisesti niillä henkilöillä, joilla jo valmiiksi on kasautuneita sosiaalisia, taloudellisia ja terveyteen tai toimintakykyyn liittyviä haasteita. Syvenevien ongelmien korjaaminen kohdistuu pitkälti hyvinvointialueiden vastuulle. Merkittävänä huomioitavana riskinä voi myös olla luottamuksen heikentyminen etuus- ja palvelujärjestelmän oikeudenmukaisuudesta, millä voi olla ennakoimattomia ja esityksessä huomioimattomia vaikutuksia sisäiseen turvallisuuteen.

Hyvil myös huomauttaa, että viime aikoina tehdyt etuus- ja toimeentulotukilakien muutokset ovat omiaan kasvattamaan sosiaalihuollon ja sosiaalialan ammattilaisten eettistä kuormitusta työssään. Kun jää epäselväksi, mikä on täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen sekä sosiaalihuoltolain mukaisten muiden palvelujen ja palvelutarpeen arvioinnin rooli osana toimeentulotuen toimeenpanon kokonaisuutta ja tehtävää Kela-yhteistyötä, voidaan päätyä tilanteeseen, jossa päätöksenteosta ja henkilön palvelutarpeen arviosta vastaava sosiaalialan ammattihenkilö, ei pysty hoitamaan lakisääteistä tehtäväänsä siten kuin sosiaalihuollon lainsäädäntö edellyttää. Tilanne asettaa johtamiselle sekä ammattilaisten jaksamiselle ja työhyvinvoinnille suuria haasteita. Sekä hallitusohjelmassa että sosiaali- ja terveysministeriön Hyvän työn ohjelmassa on linjattu työntekijöiden työhyvinvoinnin sekä alan veto- ja pitovoiman vahvistamisesta. Tämän ja usean muunkin lakiesityksen vaikutukset ovat kuitenkin ristiriidassa näiden tavoitteiden kanssa. Lisääntyvä byrokratia, riittämättömät resurssit, eri lakiesitysten yhteisvaikutuksesta syntyvä kasvava palvelutarve ja mahdollisesti epäoikeudenmukaiseksi koettu muuttuva sosiaaliturva kuormittavat sosiaalialaa ja sosiaalialan ammattihenkilöitä entistä enemmän. Tästäkin syystä

kokonaisuudistukseksi kutsutussa toimeentulotukilain uudistuksessa tulisi huomioida sekä sosiaalihuollon että työllisyys- ja kuntoutuspalvelujärjestelmän kokonaisuus, eikä keskittyä pelkästään teknisluontoisiin perustoimeentulotuen harkintaa vähentäviin ja viimesijaisen turvan saamisen ehtoja kiristäviin sinänsä tavoitteiltaan kannatettaviin ja tarkoituksenmukaisiin muutoksiin.

Muu lausuntopalaute:

Esitysluonnos on nyt jo toinen toimeentulotuen kokonaisuudistukseksi nimetty lakiuudistus perustoimeentulotuen Kela-siirron jälkeen. Poiketen edellisestä sosiaalihuollon ja Kelan välisen yhteistyön parantamiseen ja turvaamiseen keskittyneestä uudistuksesta, nyt keskitytään yksinomaan perustoimeentulotukeen tehtäviin muutoksiin ja sosiaalihuollon yhteyden katkaisemiseen erityisesti perusosan alentamiseen liittyen. Toimeentulotuen eri tukilajien välistä suhdetta ei esitysluonnoksessa ole käsitelty lainkaan ja näin ollen toimeentulotuen eri lajien välinen yhteys tai niiden erot ja samuudet hämärtyvät entisestään. Samalla hämärtyy se, miten ja missä tilanteissa osin varsin ansiokkaasti jo kehitettyä yhteistyötä Kelan ja hyvinvointialueiden välillä tulevaisuudessa jatketaan asiakkaiden hyvinvoinnin ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi? Esitysluonnoksen ongelmallisuutta lisää myös se, että ehdotettujen pykälämuutosten yksityiskohtaiset perustelut ovat valtaosin erittäin niukat, eivätkä avaa tarkoitettuja soveltamiskäytännön muutoksia riittävästi. Hyvil katsoo, että esitysluonnosta ei voi pitää toimeentulotuen kokonaisuudistuksena, vaan ensi sijassa säästölakina.

11 § Tulojen huomioiminen

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että täysi-ikäisen henkilön osalta kaikki vähäisetkin ansiotulot ja avustukset, kuten esimerkiksi rahalahjat, pienetkin ansiotulot ja veronpalautukset, otettaisiin täysimääräisesti huomioon henkilön ja perheen tuloina. Hyvil ei kannata toimeentulotukilain säätämistä näin ehdottomaksi. Pienten avustusten ja esimerkiksi kokemusasiantuntijapalkkioiden huomioimatta jättäminen kannustaa hakijoita osallistumiseen ja aktiivisuuteen ja pieni taloudellinen helpotus voi myös lisätä henkilöiden osallistumis- ja toimintamahdollisuuksia yhteiskunnassa. Tältä osin epäselväksi lain systematiikassa jää, mitkä ovat hyvinvointialueiden harkinnan rajat vähäisten avustusten yms. osalta. Sinänsä etuoikeutetun 150 euron palkkatulon poistamiseen Hyvil suhtautuu positiivisesti.

7 b § Terveydenhuoltomenot

Esitysluonnoksessa ehdotetaan myös, että terveydenhuoltomenojen huomioimisesta säätävään 7 b §:ään lisätään välttämättömyyden käsite. Hyvil toteaa, että muutoksella tavoitellaan sinänsä kannatettavaa systematiikkaa, jossa toimeentulotuesta ei muodostuisi toista lääkekorvausjärjestelmää ja toisaalta toimeentulotuen asiakasta ei asetettaisi muita kansalaisia parempaan asemaan. Hyvil toteaa, että muutoksen perusteluja tulisi tältä osin kuitenkin edelleen täsmentää. Niissä tulisi esimerkiksi selkeästi tuoda esiin, miten toimitaan, jos henkilö ei ole tiennyt, että toimeentulotuessa edellytetään jonkin tuotteen halvimpaan mahdolliseen vaihtoehtoon siirtymistä. Välttämättömyyden käsitteen todellista tarkoitusta tulisi avata myös siitä näkökulmasta, että kyse ei ole kategorisesta välttämättömyyteen rajaamisesta, vaan poikkeukset pääsääntöön ovat asiakkaan tietämättömyyden tai hoitavan lääkärin näkemykseen perustuen myös mahdollisia. Em. syistä Hyvil esittää harkittavaksi, onko pykälään lisätty välttämättömyyden käsite todella oikea kuvaamaan tarkoitettua muutosta.

Lisäksi Hyvil huomauttaa, että säännös on jälleen omiaan sekoittamaan järjestelmää, koska ehdotettu muutos koskee vain Kelan myöntämää perustoimeentulotukea. Esitysluonnoksessa ei ole

tunnistettu, että hyvinvointialueiden vastuulla olevia täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen menolajeja ei ole millään tavalla rajattu. Tästä syystä Kelan perustoimeentulotuessa omassa harkinnassaan hylkäämän lääkkeen tarpeellisuus tai/ja välttämättömyys voi tulla uudelleen arvioitaviksi hyvinvointialueen toimeentulotuen päätöksenteossa. Lakiluonnosta tulisi tältä osin selkeyttää tuomalla esiin, mikä lainsäätäjän tahto on täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen osalta, johon hyvinvointialueet voisivat sitten omassa päätöksenteossaan tarvittaessa tukeutua, eikä päädyttäisi tilanteeseen, jossa perustoimeentulotuessa saavutetut säästöt valuvatkin hyvinvointialueiden ja rahoitettavaksi.

27 § Henkilöllinen soveltamisala

Esitysluonnoksen soveltamisalasäännökseen eli 27 §:ään ehdotetaan teknisluonteiseksi ilmoitettua muutosta, jossa pykälään lisättäisiin sanat ’ja laillisesti’. Lisäystä ja sen tosiasiallista tarkoitusta ei ole Hyvilin näkemyksen mukaan esitysluonnoksessa perusteltu riittävällä tavalla. Perustelujen mukaan lisäyksellä ei ole myöskään vaikutusta soveltamiskäytäntöön. Hyvil toteaa, että lisäys vaikuttaa tästä syystä tarpeettomalta. Vähintään perusteluja tulisi täydentää sen osalta, mitä laillisella oleskelulla tässä yhteydessä tosiasiassa tarkoitetaan. Nyt tämä ei selviä säännöksestä eikä sen perusteluista millään tavalla, mitä ei voi soveltamisalan yksiselitteisyyden turvaamiseksi pitää hyväksyttävänä.

Muutosehdotuksia, jotka vähintään tulisi esitykseen jatkovalmistelussa sisällyttää

Kuten edellä on jo tuotu eri näkökulmista esiin, käsittelyssä oleva toimeentulotuen kokonaisuudistus on valmisteltu käytännössä vain perustoimeentulotuen ja Kansaneläkelaitoksen näkökulmasta. Hyvinvointialueiden vastuulla olevat täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki sekä sosiaalihuollon palvelut on jätetty huomioimatta. Hyvil pitää näitä seikkoja esitysluonnoksen keskeisenä heikkoutena ja toivoo, että esitysluonnoksen jatkovalmistelussa lähestymistavan laajentamiseen kiinnitetään erityistä huomiota mm. edellä esitetyillä tavoilla.

Lisäksi Hyvil esittää, että jatkovalmistelussa esitykseen tulisi sisällyttää muutos itsenäistymisvarojen (LSL 77 §) lisäämisestä etuoikeutetuksi tuloksi siltä osin, kun itsenäistymisvaroja käytetään jälkihuollon aikana jälkihuoltosuunnitelman mukaisiin itsenäistymistarkoituksiin tarkoitettuihin esim. hankintoihin, kuten tietokoneeseen, ajokorttiin jne. Hyvilin tietoon on tullut, että nyt soveltamisessa on näiltä osin ollut ongelmia, koska jälkihuoltonuoren käyttöön tiettyyn tarkoitukseen annettuja itsenäistymisvaroja on otettu Kelan perustoimeentulotuen päätöksenteossa huomioon, vaikka ne ovat olleet osa hyvinvointialueen suunnitelmallista jälkihuollon toteuttamista. Etuoikeutettuna tulona on jo nyt kirjattu toimeentulotukilakiin LSL 76 §, mutta jälkihuollon itsenäistymisvarojen käyttöä jälkihuoltosuunnitelman mukaisiin tarkoituksiin jälkihuollon aikana ei ole etuoikeutettuna tulona huomioitu. Tämä tulisi jälkihuoltonuorten oikeuksien toteutumiseksi nyt korjata.

Hyvil esittää myös edunvalvojan palkkion siirtämistä ja nimeämistä osaksi perustoimeentulotuessa huomioitavia perusmenoja. Kyseessä on henkilön yksilölliseen tarpeeseen perustuva selkeä perusmeno, jonka suuruuteen ja olemassaoloonkaan edunvalvonnan kohteena oleva henkilö ei voi vaikuttaa. Nykyisessä mallissa menoon myönnetään oikeuskäytännön perusteella täydentävää toimeentulotukea, mikä tuottaa yleensä vuoden lopussa tarpeetonta täydentävän toimeentulotuen hallinnollista työtä hyvinvointialueelle. Edunvalvontapalkkioon myönnettävän toimeentulotuen huomiointi ei edellytä minkäänlaista sosiaalihuollollista harkintaa, vaan se on luonteeltaan henkilön välttämätön perusmeno.

Lopuksi Hyvil huomauttaa, että hautausmenojen turvaaminen täydentävänä toimeentulotukena tulisi arvioida kansallisesti kokonaan uudelleen. Toimeentulotuki on väärä ja hallinnollisesti kaikkein

raskain tapa turvata varattomien vainajien hautauskustannukset. Tästä syystä tulisi kansallisesti arvioida tehokkaimman ja vainajan omaisia tai muita läheisiä parhaiten kannustavan kansallisen hautausavustusjärjestelmän kehittämisvaihtoehdot. Kehittämisessä tulisi huomioida erikseen tarvittavat lainsäädännön muutostarpeet sekä varattomana että vailla hautauksesta vastuuta kantavia omaisia tai läheisiä kuolleen vainajan osalta erikseen.

Vogt Ellen
Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy

Vailla vakinaista asuntoa ry

Lausunto

25.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuki on jo nykyisen lainsäädännön perusteella viimesijainen etuus, ja sen hakijalla on velvollisuus käyttää ensisijaisesti omaa varallisuuttaan ja työtulojaan itsensä elättämiseksi. Jos henkilöllä ei ole varallisuutta, ja hän ei kykene tekemään töitä tai ei saa työtä, hänen tulee ensisijaisesti hakea muita tilannesidonnaisia etuuksia turvatakseen elatuksensa. Toimeentulotuen perusosaa voidaan nykyisenkin lainsäädännön takia alentaa, jos henkilö laiminlyö velvollisuutensa. Tämänhetkisen lainsäädännön perusteella viranomaisen tulee kuitenkin perehtyä hakijan tilanteeseen, ja tehdä yhdessä hakijan kanssa suunnitelma jota noudattamalla alentamiselta voidaan välttyä.

Toimeentulotuki on alun perin tarkoitettu väliaikaiseksi ja lyhytaikaiseksi etuudeksi. Pitkä-aikaisten toimeentulotuen saajien määrää kasvattaa kuitenkin muiden etuuksien matala taso, jonka takia monet muita etuuksia saavat ihmiset joutuvat lisäksi hakemaan toimeentulotukea, joka lisää byrokratiaa ja syö hallinnon resursseja.

Hallituksen esityksessä uudeksi laiksi toimeentulotuesta asetetaan tavoitteeksi sekä toimeentulotukimenojen alentaminen, verotulojen kasvattaminen ja työllisyyden lisääminen.

Esityksessä lisätään kategorisesti toimeentulotuen hakijoiden velvoitteita, mutta samanaikaisesti vähennetään julkisten palveluiden vastuuta arvioida hakijan tilanne, ja tarjota tukea ihmisille, joilla on vaikeuksia selvitä velvoitteista. Voimassaolevassa lainsäädännössä velvoitetaan tarjoamaan monialaista tukea henkilöille, jotka eivät kykene pitämään työhakuaan voimassa tai eivät saa jotain muuta ensisijaista etuutta, ennenkuin perusosaa alennetaan. Tämä velvoite, samoin kuin KELAn velvoite ilmoittaa sosiaaliviranomaisille tilanteesta aiotaan poistaa, koska useilla hyvinvointialueilla ei ole resursseja tarjota tukea.

Perusosan alennus kohdistuu pääosin ihmisiin, jotka saavat vain toimeentulotukea ja asumistukea. Tähän ihmisryhmään kuuluu paljon pitkä-aikaissairaita ihmisiä, joille on maksettu maksimiaika sairaspäivärahaa, mutta joiden työkyvyn alenema ei kuitenkaan ole riittävän suuri, että he saisivat työkyttömyyseläkettä tai kuntoutusrahaa. Heillä ei kuitenkaan ole millään mittarilla arvoituna sellaista työkykyä, että heidän olisi mahdollista työllistyä täysaikaiseen työhön. Samanaikaisesti poistetaan työtulovähennys niiltä ihmisiltä, joilla on ja jotka kykenevät tekemään töitä osa-aikaisesti. Koska töissäkäynti aiheuttaa myös kuluja, todennäköisesti monet osa-aikaisesti työskentelevät joutuvat luopumaan työstään.

Pelkällä toimeentulotuen perusosalla elävät ihmiset ovat Suomalaisen yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevia ihmisiä, ja heillä on muuhun väestöön verrattuna moninkertaisesti erilaisia terveydentilaan ja elämäntilanteeseen liittyviä toimintakyvyn alenemia ja rajoitteita. Tästä asiasta on runsas ja kiistämätön tutkimusnäyttö.

Ennestäänkin niukkojen taloudellisten resurssien pienikin leikkaaminen rutiininomaisesti, ilman että vaihtoehdoksi tarjotaan monialaista tukea, tulee varmasti heikentämään näiden ihmisten toimintakykyä ja mahdollisuuksia parantaa omaa asemaansa. 20%, 40% ja puhumattakaan 50% alennuksesta toimeentulotuen perusosaan tulee ajamaan ihmiset todelliseen köyhyyteen, jossa rahaa on vain välttämättömään ravintoon. Työnhaku ja sen ylläpitäminen vaatii puhelinliittymän, netin ja rahaa matkustaa työhaastatteluihin ja työvoimatoimistoon tapaamisiin. On täysin varmaa, että perusosan rutiininomaisen alentamisella ei saada aikaiseksi väitettyä aktivoitumista työnhakuun, vaan valta-osalla ihmisistä kyky pitää yllä työnhakua loppuu kokonaan. Lisäksi pitää ottaa huomioon, että kovin harvalla tähän ryhmään kuuluvalla ihmisellä on tosiasiallisesti mahdollisuutta saada täysi-aikaista työtä työmarkkinoilta, tai työkykyä. Se että alaikäisten lasten perusosaa ei lasketa, on pelkkää silmänlumetta, koska vanhempiin kohdistuva perusosan lasku kohdistuu suoraan myös perheessä asuviin lapsiin.

Miten määritellään lainsäädännössä laillisesti maassa oleskeleva ihminen? Jos henkilö on saanut määräyksen poistua maasta, voi vielä jotenkin loogisesti perustella, että hänelle kustannetaan päätöksen jälkeen vain ravitsemukseen ja välttämättömiin lääkkeisiin riittävä raha, kunnes hän on poistunut maasta. Tässä tilanteessa olevia ihmisiä on kuitenkin hyvin vähän, sen sijaan Suomessa on paljon ihmisiä EU alueelta, joilla ei ole toimeentulotukeen oikeuttavaa kotikuntaa ja työhistoriaa, mutta jotka ovat työskennelleet pitkää Suomessa pätkätöissä ja maksaneet veroja. Tai ihmisiä joiden lupaprosessit ovat kesken, ja heillä ei ole välttämättä työlupaa sillä hetkellä. Aiotaanko nämä ihmiset ajaa alle köyhyysrajan, ja lisätä varjoyhteiskunnan kasvua Suomessa?

Omaishoitajien (määritelmä alle 4t päivässä) velvoittaminen täysipäiväisen työn hakuun, jättää kokonaan vastaamatta siihen kysymykseen, millä resursseilla hoidettavia hoidetaan tämän jälkeen. Vaikka omaishoidon tarve viranomaisen määrittelemänä olisi 4t päivässä, lienee selvää että omaishoitajat käyttävät pääosin tukeen ja hoitoon enemmän aikaa päivässä, ja tämä ei mahdollista täysipäiväistä työntekoa. Jos omaishoitaja joutuu tämän takia lopettamaan hoidon, pitää hoidettava

sijoittaa laitokseen tai hoitaa julkisilla palveluilla kotonaan, molempien vaihtoehtojen kustannukset ovat moninkertaiset verrattuna tukeen. Taustalla lieneekin kyyninen ajatus, että omaishoitaja jatkaa hoitamista, mutta häneltä voidaan leikata toimeentulotukea siten, että hän elää selkeästi alle köyhyysrajan.

Kokonaisuudessaan hallituksen esitys ei tule lisäämään niiden ryhmien työllisyyttä tai edes työnhakua, joihin perusosan leikkaukset kohdistuvat. Pyrkimys on pikemminkin vain mahdollistaa todella rajut toimeentulotuen leikkaukset näille ihmisryhmille. Tarkoituksena on murentaa perusturvajärjestelmä, joissa kaikille ihmisille taataan elämiseen riittävä minimitulo. Lisäksi haetaan lyhytnäköisiä lyhyen ajan säästöjä, joista osa tulee johtamaan selkeisiin menojen lisäyksiin myöhemmin. Lain valmisteluvaiheessa on jo tiedetty, että viittaukset työllisyysvaikutuksiin ja verotuloihin eivät perustu mihinkään, eikä lakimuutoksella näitä tavoitellakkaan.

Tällä hetkellä työvoimaviranomaiset ovat kasvaneen, jopa korkeakoulutettuihin kohdistuvan, työttömyyden takia ylikuormitettuja. Työvoimahallinnon kannalta resurssit suunnataan pääosin työttömiin, joilla on 100% työkyky ja koulutusta. Ihmiset joilla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta työllistyä eivät saa tukipalveluja, ja heidät pyritään määrittelemään palvelujen ulkopuolelle, joka taas johtaa heillä perusosan alentamiseen.

On ilmiselvää, että perusosan alentaminen kymmenillä prosenteilla ajaa ne ihmiset, joihin se kohdistuu selkeään köyhyyteen ja heikentää heidän toimintakykyään, ja näin ollen myös lisää merkittävästi asunnottomaksi joutumisen riskiä.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuen perusosa on jo tällä hetkellä inflaation ja kustannusten nousun takia jäänyt jälkeen muista etuuksista, ja sen edelleen laskeminen tulee lisäämään köyhyydestä aiheutuvia seurannaisvaikutuksia, joiden kustannukset tulevat ylittämään tällä hetkellä toimenpiteestä saatavat, mittaluokaltaan pienet säästöt.

Terveydenhoito ja lääkekustannusten jättäminen KELAn harkittavaksi toimeentulotukea saavilla ihmisillä tulee virallistamaan köyhille ihmisille tarjottavan alemman terveydenhoidoin tason.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Ei lausuttavaa

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Jos kulut korvataan täysimääräisesti, lisääkö muutos vain hallinnon kustannuksia?

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Vailla vakinaista asuntoa ry kannattaa asumiseen tarkoitetun toimeentulotuen maksamista suoraan vuokranantajalle, jos asuntoon on jo myönnetty vuokravakuus.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Kansainvälisessä vertailussa muihin Pohjoismaihin, esim. Tanskaan unohdetaan kuinka paljon niissä investoidaan työllistämisen tukipalveluihin ja muuhun sosiaaliseen tukeen. Meillä poimitaan vain sanktiot, ei tukea. Tutkimusnäyttö on hyvin selkeä, että näin ei saada aikaiseksi julkilausuttuja tavoitteita.

Muu lausuntopalaute:

-

Tiivola Sanna
Vailla vakinaista asuntoa ry

Rikoksettoman elämän tukisäätiö sr

Lausunto

25.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi ja velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta

Esityksessä ehdotetaan, että toimeentulotuen hakija velvoitetaan hakemaan kokoaikatyötä tai ensisijaisia etuuksia. RETS Rikoksettoman elämän tukisäätiö katsoo, että on henkilönkin etu hakea ensisijaiset etuudet, koska euromäärältään suurempina ne yleensä parantavat henkilön toimeentuloa. Samoin lähtökohtaisesti se, että henkilön on haettava kokoaikatyötä, on kannatettavaa taloudellisen toimeentulon näkökulmasta.

Kaikilla ei ole kuitenkaan voimavaroja, osaamista tai teknisiä välineitä hakea heille kuuluvia sosiaalietuuksia. Heidän tulee saada neuvontaa, ohjausta ja apua hakemusten täyttämiseen. Pelkkä kehotus ja sen jälkeinen sanktiointi ei ole riittävä. Kokoaikatyön hakemisen osalta on huomattava, että monet toimeentulotukea saavat eivät ole toiminta- ja työkykynsä puolesta kykeneviä kokoaikatyöhön. He tarvitsisivat ensisijaisesti työkykyä, terveydentilaa ja kuntoutustarvetta selvittäviä tutkimuksia.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL), Rikosseuraamuslaitos (Rise) ja Vankiterveyden huollon (VTH) yksikkö toteuttivat poikkeuksellisen terveystarkastustutkimuksen vankilassa olevassa väestöryhmässä, joka ei näy perinteisissä väestötutkimuksissa (Mika Rautanen, Kennet Harald ja Sasu Tyni (toim.), Raportti 007/2023: Vankien terveys ja hyvinvointi 2023, Wattu IV -vankiväestötutkimus). Tavoite laajeni koskemaan vaikeiden sosiaalisten ongelmien kasautumista ja tutkimus vahvisti, että vangit ovat moniongelmaisia ja kuuluvat paljon sosiaali- ja terveyspalveluita tarvitsevien joukkoon. RETSin kohderyhmään kuuluvilla rikosseuraamusasiakkailla onkin terveystutkimusten mukaan erittäin paljon muun muassa mielenterveyteen, päihteiden ongelmakäyttöön, ADHD:hen ja somaattisiin sairauksiin liittyviä haasteita, joita ei ole tutkittu eikä hoidettu.

Valtaosa vangeista on työikäisiä henkilöitä, mutta heidän työmarkkina-asemansa on heikko. Työelämän ulkopuolelta vankilaan tuli kolme neljäsosaa (75 %) kaikista miehistä ja lähes yhdeksän naista kymmenestä (86 %). Valtaosa tutkittavista kertoi vapautuvansa työttömäksi työnhakijaksi vankeusajan jälkeen. Tutkimushoitaja arvioi työkykyisiksi yli puolet miehistä (54 %) ja naisista (56 %), työkykyisiksi hoidon ja/tai kuntoutuksen avulla joka kolmannen miehen (33 %) ja 30 prosenttia naisista. Osittain työkykyisiksi arvioitiin 11 prosenttia miehistä ja 12 prosenttia naisista. Tutkimushoitajan arvio vastasi tutkittavien itsensä arviota omasta työkyvystään. Tutkimushoitajan arvio tutkittavan työkyvystä paljasti, että vangeilla oli runsaasti työkyvyn rajoitteita. Arvion mukaan joka kolmannen alentunut työkyky olisi mahdollista palauttaa hoidon tai kuntoutuksen avulla.

Huomionarvoisia ovat myös tulokset siitä, miten vangittujen osallisuusindikaattorin keskiarvo oli noin kymmenen pistettä matalampi kuin keskimäärin Suomen aikuisväestöllä. Edelleen erittäin heikkoa osallisuutta kokevien osuus oli vankien keskuudessa noin kaksinkertainen Suomen aikuisväestön vastaavaan osuuteen (10,1 %) verrattuna. Vankien osallisuuden kokemus oli kuitenkin vapaudessa elävien työttömien osallisuuden kokemusta vahvempi. Osallisuuden kokemus korreloi koetun terveydentilan tai työkyvyn kanssa. Moniammatillinen työkykyselvitys vankeuden aikana hyödyttää sekä työnhakijaa että vapautumisen jälkeen kotikunnan työ- ja elinkeinotoimintaa. Monet kuntoutus-, koulutus- ja työllisyystoimenpiteet voidaan käynnistää jo vankeusaikana. Näitä ei kuitenkaan tehdä systemaattisesti vankilassa oleville henkilöille.

Esityksessä katsotaan, että työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumalla henkilö ohjautuisi työkykyä selvittäviin palveluihin, joita on tarjolla kuntien työvoimapalveluissa. Ohjautuminen ei ole itsestään selvää. Työkykyä selvittäviä palveluita on tähänkin saakka ollut olemassa TE-palveluiden ja erityisesti työvoiman palvelukeskusten (TYP) yhteydessä, mutta rikosseuraamusasiakkaita on niihin ohjautunut vain vähän. Palveluihin ohjautuminen edellyttäisi sitä, että kuntien työvoimapalveluissa tunnistettaisiin rikosseuraamusasiakkaat erityisiä palveluita tarvitseviksi ja tehtäisiin nykyistä tiiviimpää yhteistyötä Rikosseuraamuslaitoksen kanssa, jotta työvoimapalveluiden työkykyselvittelyistä hyötyvät tuomiota suorittavat ohjautuisivat palveluun. Osa näistä asiakkaista kuuluisi Kelan kuntoutuspalvelujen piiriin, osa on täysin työkyvyttömiä, jolloin he tarvitsisivat ensi sijassa terveydenhuollossa tehtäviä tutkimuksia ohjautuakseen oikean etuuden piiriin.

Rikosseuraamusasiakkaiden lisähaasteina ovat vankilassa mahdollisesti aloitettujen opintojen loppuun suorittaminen sekä työllistyminen vankeustuomion jälkeen. Rikoksen takia moni työssä ollut on menettänyt työnsä ja on tilanteita, joissa henkilö joutuu vaihtamaan rikoksen takia myös työalaa.

Perusosan alentaminen

Esityksellä on erityisen läheinen liityntä perustuslain 19 §:n 1 momenttiin, jossa on turvattu jokaiselle oikeus ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.

Säännöksen esitöiden mukaan säännöksen tarkoituksena on turvata ihmisarvoisen elämän edellytysten vähimmäistaso. Säännöksellä on myös läheinen yhteys oikeutta elämään turvaavaan perustuslain 7 §:n 1 momenttiin.

Välttämättömällä toimeentulolla ja huolenpidolla tarkoitetaan sellaista tulotasoa ja palveluja, joilla turvataan ihmisarvoisen elämän edellytykset. Tällaiseen tukeen kuuluu esimerkiksi terveyden ja elinkyvyn säilyttämisen kannalta välttämättömän ravinnon ja asunnon järjestäminen. (HE 309/1993 vp s. 69/II).

Nyt lausuttavana olevan esityksen mukaan toimeentulonturvaa voidaan heikentää ainakin silloin kun julkisen talouden tila on huonontunut ja etuus on välittömästi julkisen vallan rahoittama. Lisäksi esitystä valmisteltaessa on arvioitu, että 50 prosentin alentamisen jälkeen maksettavan toimeentulotuen suuruus täyttäisi edelleen perustuslain 19 §:n 1 momentin edellyttämän vähimmäisturvan vaatimuksen. Jokaisen perusosan alentamisen osalta tehtäisiin kuitenkin erikseen vielä yksilökohtainen harkinta siitä, vaarantaako perusosan alentaminen alentamisharkinnan kohteena olevan osalta ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaisen välttämättömän toimeentulon.

Esityksessä esitetään, että jos henkilö ei hae kokopäivätyötä tai ensisijaista etuutta kuukauden kuluessa Kelan antamasta kehotuksesta, hänen perustoimeentulotukeaan leikataan 50 % ja perusosan alentaminen jatkuisi niin pitkään, kunnes henkilö olisi ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi tai hakenut ensisijaista etuutta. RETS katsoo, että 50 % leikkaus toimeentulotuesta on kohtuuton. Henkilöiden on hyvin vaikea tulla toimeen puolitetulla toimeentulotuella ja hankkia ihmisarvoiseen elämän edellyttämiä hyödykkeitä ja palveluita. Esityksessä ei avata, miten ihmisarvoinen elämä turvataan 50 % leikatulla toimeentulotuella mahdollisesti jopa puolen vuoden ajan tai toistaiseksi henkilön ollessa estynyt täyttämästä hänelle asetettua työnhakuvelvollisuutta esimerkiksi akuutin päihdeongelman takia. Lisäksi toimeentulotuen perusosia esitetään leikattavaksi, jolloin käytettävissä oleva summa pienenee edelleen. Esityksessä ei myöskään määritellä ihmisarvoisen elämän taikka välttämättömällä toimeentulon ja huolenpidon tasoa tai sen arvioimisen kriteereitä. Lisäksi RETS pitää kyseenalaisena leikkauksille esitettyä perustelua valtion säästövelvoitteista esityksen kohdistuessa suoraan ja välittömästi yhteiskunnan kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevaan väestönosaan.

Työttömyysturvan sanktiot aiheuttaisivat esityksen mukaan jatkossa ensin kuukaudeksi 20 % leikkauksen toimeentulotukeen ja sen jälkeen 40 % leikkauksen. Perusosan alentamisia ei ole tähän asti voitu monestikaan tehdä, koska ne olisi pitänyt tehdä kahden kuukauden kuluessa sanktion antamisesta ja tiedonkulun ongelmien takia aika ei ole riittänyt. Jatkossa kahden kuukauden määräaikaa ei enää olisi, joten perusosan alentamisia tulee jatkossa paljon useammin.

Tilanne, jossa henkilö ei noudata työvoimaviranomaisen määräyksiä, liittyy usein henkilön työ- ja toimintakykyyn. Sanktiointi yksinään ei paranna henkilön mahdollisuuksia toimia vaan vaikuttaa usein päinvastoin aiheuttaen lamaannusta ja toivottomuutta. Toimeentulon kaventuminen lisää velkaantumista, häätöjä ja asunnottomuutta sekä lisää riskiä päihdekierteisiin ja rikollisuuteen. Sanktioinnin sijaan tai sen ohelle tarvitaan vahvaa palveluverkostoa, joka ottaa vastuuta henkilöiden

usein monimutkaisista ja haastavista elämäntilanteista ja kokoaa viranomais- ja järjestöverkoston henkilön auttamiseksi.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä ehdotetaan, että toimeentulotuen perusosia alennettaisiin (1,9-3 % saajaryhmästä riippuen). Yksinhuoltajien perusosan alennusta kompensoitaisiin lasten perusosien pienellä korotuksella.

RETS vastustaa esitystä, koska toimeentulotuen taso on nykyiselläänkin alhainen. Kuten esityksessäkin todetaan, toimeentulotuen ostovoima verrattuna viitebudjetteihin on alhainen. Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on kolmesti todennut Suomen perusturvan ja sosiaaliavustusten rikkovan sosiaalisen peruskirjan artikloita 12 ja 13 (Merits 88/2012, 108/2014 ja 172/2018).

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

RETS pitää tarpeellisena, että Kelan oikeutta välttämättömien tietojen saamiseen rahoituslaitoksilta ja työttömyyskassoilta helpotettaisiin esitetyllä tavalla tilanteissa, joissa välttämättömiä tietoja ei riittävästi saada toimeentulotuen hakijalta tai saajalta ja olisi perusteltua syytä epäillä hakijan tai saajan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta. RETS pitää toivottavana, että Kela tekisi rahalaitostiedusteluja myös sellaisissa tilanteissa, joissa toimeentulotuen hakijan on vaikea toimittaa vaadittuja tietoja esimerkiksi tutkintavankeuden tai vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana. Tällöin pääsy pankkipalveluihin on erittäin rajoitettua erityisesti suljetuissa vankiloissa, vaikka henkilöllä olisikin verkkopankkitunnukset (monilla ei ole).

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kuntien toimeentulotuen rahoitusosuutta ehdotetaan lisättäväksi 18-24-vuotiaiden nuorten kohdalla 50 %:sta 100 %:iin. Kun kunnat joutuisivat kustantamaan nuorten henkilöiden toimeentulotuen kokonaan, tämän toivotaan kannustavan kuntia nuorten työllistämiseen mahdollisimman nopeasti. Kuntien rahoitusosuuden laajennus korvattaisiin kunnille peruspalveluiden valtionosuusjärjestelmän kautta valtionosuuden pysyvänä lisäyksenä. RETS kannattaa esitystä.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esityksen mukaan kuntakohtaista asumismenojen rajaa tarkistettaisiin vastamaan tarkastelujakson 60. prosenttipistettä, jos asumismenot olisivat nousseet tai laskeneet edeltävän vuoden asumismenojen rajasta vähintään kolme prosenttia. Asumismenojen rajaa kuitenkin nostettaisiin tai laskettaisiin enintään viisi prosenttia vuosittain. Kunnassa esiintyvästä erityisestä syystä asumismenojen rajaa voitaisiin nostaa viittä prosenttia enemmän, mutta kuitenkin korkeintaan 10 prosenttia vuosittain.

Asumismenojen rajojen määrittelyä edelleen kuntakohtaisesti RETS pitää hyvänä ratkaisuna. Sen sijaan tilanne, jossa asukkaat joutuisivat toistuvasti (esim. peräkkäisinä vuosina) etsimään ja muuttamaan edullisempaan asuntoon kuntakohtaisen rajan laskemisen takia, ei ole hyväksyttävä.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä ehdotettujen muutosten työllisyysvaikutuksiin sisältyy merkittävää epävarmuutta. Näin on sekä toimeentulotuen perusosan alentamisten että perusosan tason laskemisen osalta. Osittain työllisyysvaikutukset voivat olla nollatasoisia tai jopa negatiivisia. Leikkaukset kohdistuvat pienituloisiin, joista monilla on haasteita työ- ja toimintakyvyn kanssa, jolloin esitetyt sanktiot ja leikkaukset eivät lisää työllisyyttä. RETS katsoo myös, että toimeentulotukeen tehtävien leikkausten vaikutuksia olisi tullut arvioida muihin etuuksiin tehtyjen leikkausten yhteisvaikutusten näkökulmasta, koska todennäköisesti leikkaukset kohdistuvat osittain samoihin henkilöihin ja kotitalouksiin.

Muu lausuntopalaute:

Suojaosa

Toimeentulotukiasiakkaat ovat voineet ansaita 150 euroa työtuloja ilman, että se on vaikuttanut toimeentulotuen määrään. Esityksen mukaan oikeus suojaosaan ei ole lisännyt työllisyyttä. Suojaosuutta on kuitenkin käyttänyt 47 000 taloutta vuonna 2024. RETS katsoo, että suojaosa on kannustanut toimeentulotuen saajia ottamaan vastaan lyhytaikaisia työtehtäviä ja siten ylläpitänyt sidosta työelämään ja laajemminkin yhteiskuntaan. Pienellä lisätulolla on ollut myös mahdollista esimerkiksi osallistua johonkin aktivoivaan toimintaan tai suorittaa tarpeellisia hankintoja. Suojaosan poisto passivoittaa, kun jokainen ansaittu euro vähennetään toimeentulotuesta. On epärealistista olettaa, että suojaosan poisto lisäisi työllistymistä kokoaikaiseen työhön henkilöillä, joilla on usein jo edellä mainittuja työ- ja toimintakyvyn haasteita.

Vähäisten tulojen huomioonottaminen

Vähäisiksi katsottavat tulot ja avustukset otettaisiin jatkossa huomioon täysimääräisesti täysi-ikäisten osalta. Tähän asti on voitu jättää huomioon ottamatta 50 euroa yksinäisellä henkilöllä ja 100 euroa kotitaloudelta. Tämä on ollut tärkeää esimerkiksi rangaistusta vankilassa suorittaville, jotka ovat saaneet läheisiltä rahaa, monesti juuri 50 euroa kuukaudessa (RETSin julkaisematon selvitys vankien saamista rahoista, 2023). Huolimatta vankilan ylläpidosta on monia asioita, joita henkilön on itse kustannettava, kuten yhteydenpito läheisiin (puhelut ja poistumislupamatkat), osa hygieniatuotteista ja vaatteet. Vankien käyttörahaa (48 e/kk) on korotettu viimeksi vuonna 2018 kuudella eurolla ja toimintarahaa ei ole korotettu vuosikymmeniin. Vankien mahdollisuudet vankilan

ulkopuoliseen avolaitostyöhön ovat radikaalisti vähentyneet budjettisäästöjen takia. Siksi läheisiltä saatu vankila-aikainen taloudellinen tuki on tullut yhä tärkeämmäksi.

Toimeentulotukena maksetut asumiskustannukset suoraan vuokranantajalle

Esityksen mukaan toimeentulotuen osuus asunnon vuokrasta maksettaisiin suoraan vuokranantajalle, mikäli toimeentulotuesta on maksettu kyseisen asunnon vuokravakuus. RETS kannattaa esitystä ja asumisen turvaamista niiden henkilöiden kohdalla, joilla on taloudenpidon haasteita ja riski jättää vuokra maksamatta. Kaikilla, joiden vuokravakuus maksetaan toimeentulotuesta, ei ole kuitenkaan ongelmia vuokramaksussa ja siksi kategorinen linjaus ei ole tarpeellinen.

Terveydenhuoltomenot

Toimeentulotuessa huomioon otettavat terveydenhuoltomenot rajattaisiin välttämättömiin terveydenhuoltomenoihin. Kansaneläkelaitos voisi menon tarpeellista suuruutta ja välttämättömyyttä arvioidessaan ottaa huomioon yleisesti hyväksytyn hoitokäytännön ja tutkimusnäytön sekä uusien tai erityisen kalliiden lääkevalmisteiden kustannusvaikuttavuuden. RETS korostaa, että asiakkaat eivät pysty itse vaikuttamaan siihen, mitä lääkkeitä heille kirjoitetaan ja ovatko lääkkeet niitä, jotka toimeentulotuessa hyväksytään menona.

Kelan pyynnöt hyvinvointialueille palvelutarpeen arvioimiseksi

Esityksessä ehdotetaan, että perusosan alentamisen yhteydessä Kelalta ei enää menisi pyyntöä palvelutarpeen arvioimiseksi hyvinvointialueelle. Tätä perustellaan sillä, että asiakkaita on saatu hyvinvointialueilla huonosti palvelutarpeen arviointeihin. Kelalle jäisi hyvinvointialueille tehtävä yleinen huoli-ilmoitus sosiaalihuollon tarpeen arvioimiseksi.

RETS vastustaa ehdotusta palvelutarpeen arviointipyyntöjen lopettamisesta perusosan alentamisen yhteydessä Kelalta hyvinvointialueille. Jos perusosan alentamisia aletaan tehdä jatkossa huomattavasti useammin ja huomattavasti pidemmiksi ajoiksi kuin tähän saakka, palvelutarpeen arvioimispyyntöjä pitäisi näissä tilanteissa nimenomaisesti tehdä. Yleinen huoli-ilmoitus ei korvaa tätä menettelyä. Kelassa ei ole sosiaalihuollon asiantuntemusta eikä sosiaalihuollon ammattihenkilöitä ja suurin osa asiakasyhteydenotoista tapahtuu ilman kasvokkaista kohtaamista papereiden/sähköisen asioinnin perusteella, jolloin asiakkaan tilanteen arviointi jää helposti vajavaiseksi. Esityksessä tulisi esittää vaihtoehtoisia keinoja asiakkaiden tavoittamiseksi. Asiakkaiden vaikea tavoitettavuus voi kertoa myös vahvasta tuen tarpeesta.

Sunikka Sanna
Rikoksettoman elämän tukisäätiö sr

Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue

Lausunto

25.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Velvoittavuuden lisäämisen taustalla on ajatus asiakkaiden hyvästä toimintakyvystä. Tilanne voi olla kohtuuton heille, joilla on toimintakyvyn rajoitteita ja elämänhallinnan vaikeutta. Miten huomioidaan sellaisen henkilön tilanne velvoittavuudessa ja sanktioinnissa, jolla on määräaikainen tai toistaiseksi voimassa oleva työkyvyttömyyseläkelausunto mutta eläke on hylätty tai henkilö, jolla on sairauspäiväraha-anomus hylätty. Miten sovelletaan ensisijaisen etuuden hakemisen velvollisuutta, tuleeko hakeminen uusia ja kuinka usein, jos siitä tulee hylkäävä päätös. Riittääkö esim. jos on vuosi sitten hakenut ja saanut hylkäävän päätöksen.

Osatyökykyisille ihmisille on hyvin rajallisesti työtä tarjolla avoimilla työmarkkinoilla. Yhdessä velvoittavuuden ja sanktioiden kanssa osatyökykyisille ihmisille tulisi olla tarjolla tosiasiallisia vaihtoehtoja osallistua ja pyrkiä työelämään. Käytännössä osalle tätä kohderyhmää vähintään 30 tunnin viikkotyöaika voi olla saavuttamaton.

Perusosan alentamista esitetään kiristettäväksi sekä ehdoiltaan että määrältään. Uudessa esityksessä todetaan, että ensimmäisen alentamiskuukauden jälkeen perusosaa alennetaan 40% ei kuten aiemmin, että voidaan alentaa. Ehdotuksessa perusosan alentamiseen liittyvä harkintavalta jää täysin Kelalle eikä siinä huomioida riittävästi henkilön sosiaalista tilannetta. Miten huomioidaan asiakkaiden yksilölliset tilanteet ja hyvinvointialueen sosiaalihuollon näkemys. Perusosan alentaminen pitkäkestoisesti 50%:a on kohtuutonta muutoinkin heikossa taloudellisessa asemassa oleville henkilöille. Uhkana on epätoivon kasvu, yhteiskuntarauhan järkkyminen ja äärimmäiset henkilökohtaiset ratkaisut. On kannatettavaa luopua toistuvista automaattisista perusosan alentamisen ilmoituksista hyvinvointialueelle. Toisaalta tulee muutoin turvata ja kiinnittää huomiota monialaisen yhteistyön tarpeessa olevien henkilöiden tunnistamiseen ja hyvinvointialueen palveluiden piiriin ohjaamiseen.

Jos yritystoiminta on kannattamatonta siten, että se ei elätä yrittäjää tietyn kohtuullisen ajan kuluessa on tarkoituksenmukaista velvoittaa kokoaikaiseen työnhakuun.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Tulee todennäköisesti lisäämään täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen hakemusmääriä.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Tärkeää ja välttämätöntä turvata tarpeellinen ja joustava kahdensuuntainen tiedonvaihto hyvinvointialueen, Kelan ja kuntien välillä.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kunnan rahoitusosuuden nostaminen 18-24 vuotiaiden osalta on sinänsä hyvä asia, jos sillä saadaan kohdennettua erityistä huomiota tämän kohderyhmän työllisyyden ja palveluiden edistämiseen. Ilman voimavaroja kunnankaan ei kuitenkaan ole mahdollista todella kiinnittää erityistä huomiota tämän kohderyhmän palveluihin ja työllistymisen edistämiseen. Kuntien resurssit tulee turvata, jotta asia on mahdollinen.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Saman kaupungin/kunnan alueella voi olla hyvin erilainen vuokrataso, joka tulisi huomioida asumisrajoja määriteltäessä. Esimerkiksi kantakaupungin vuokrataso on yleisesti korkeampi kuin kaupungin laitamilla maaseutumaisilla alueilla.

Lakiluonnoksessa todetaan, että ”kunnat ja hyvinvointialueet velvoitetaan kehittämään edullisia asumispalveluita ja asumisneuvontaa yhdessä kuntienvuokrataloyhtiöiden ja yksityissektorin kanssa toimeentulotukiasiakkaille yhteistyössä Kelan tietopohjan kanssa. ” Tässä jää huomiotta oleellinen asia eli kohtuuhintaiset vuokra-asunnot ja niiden saatavuuden varmistaminen. On välttämätöntä, että kunnassa on tarjolla kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja ja että asuntopolitiikalla edistetään kohtuuhintaisten asuntojen rakentamista kunnissa. Valtakunnan tasolla tulisi myös kiinnittää huomioita siihen, mitä lainsäädännöllisesti voidaan tehdä sille, että kunnissa olisi kohtuuhintaisia asuntoja tarjolla pienituloisille ja vähävaraisille ihmisille. Kun kuntia velvoitetaan kohtuuhintaisten asuntojen järjestämiseen, tulee huomioida kuntien resurssit ja voimavarat ja vaikuttaa asiaan myös lainsäädännöllisesti niin, että rakentaminen on mahdollista.

Asumismenojen tarkentaminen ja jatkuva vaatimus edullisemmasta asumisesta on ristiriidassa todellisuuden kanssa. Edullisten asuntojen saatavuus on huono eikä niitä riitä kaikille.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Lakimuutosten ennakkoarviointia vaikutuksista hyvinvointialueen kustannuksiin ja resurssitarpeisiin ei ole arvioitu riittävällä tavalla. Täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotukimenojen ja sosiaalipalveluiden arvioidaan kasvavan jonkin verran mutta tätä ei ole huomioitu hyvinvointialueiden rahoituksessa. Lakimuutos ei saa johtaa siihen, että hyvinvointialueiden toimeentulotukimenot kasvavat, kun joudutaan myöntämään täydentävää toimeentulotukea

ihmisten perustuslaillisten oikeuksien turvaamiseksi. Ei ole järkevää eikä kustannustehokasta lisätä enää nykyisestä toimeentulotukitehtäviä hyvinvointialueilla. Ehdotetut muutokset toimeentulotuen myöntämisperusteissa tulevat todennäköisesti johtamaan siihen. Sosiaalityön voimavarat tulee suunnata muihin sosiaalityön tehtäviin kuten sosiaaliseen kuntoutukseen toimeentulotuen käsittelyn sijasta.

Kokonaisuutena Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue toteaa, että parhaillaan on meneillään useita toisiinsa oleellisesti liittyviä lakiesitysluonnoksia, jotka heikentävät ja kiristävät heikommassa asemassa olevien henkilöiden asemaa. Yhteisvaikutusten ennakkoarviointi on välttämätöntä tehdä ja yhteensovittaa meneillään olevat lakiuudistukset toisiinsa. Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueen huolena on, että heikossa työmarkkina- ja taloudellisessa asemassa ja vaikeasti työllistyvien osalta syntyy kohtuuton ja epäoikeudenmukainen kokonaisuus.

Odotamme hallituksen julkaisevan viipymättä esitysluonnosten yhteisvaikutusten arvioinnin. Muutosten vaikutukset hyvinvointialueiden palvelu- ja resurssitarpeisiin on tunnistettava ja arvioitava kokonaisuutena. Vaikutusarvion tekeminen kokonaisuudesta hyvinvointialueen näkökulmasta on välttämätöntä erityisesti tilanteessa, jossa hyvinvointialueiden sosiaalihuoltoon on suunnitteilla mittavia säästöjä. Lausunnoilla ja valmisteilla olevat lakiuudistukset ovat suurelta osin hälyttävässä taloudellisessa ristiriidassa sosiaalihuoltoon suunnitteilla olevien säästöjen kanssa.

Muu lausuntopalaute:

Edunvalvojan palkkio on tarkoituksenmukaista siirtää osaksi perustoimeentulotuessa huomioitavia menoja. Kyseessä on perusmeno, jonka suuruuteen edunvalvonnassa oleva henkilö ei voi vaikuttaa. Nykyinen käytäntö tuottaa epätarkoituksenmukaista täydentävän toimeentulotuen hakemusten sumaa vuoden lopussa hyvinvointialueelle. Toimeentulotuen myöntäminen edunvalvontapalkkioon ei edellytä harkintaa, mikäli asiakkaalla on perustoimeentulotukioikeus tai mikäli hänen omat tulonsa tai varansa eivät riitä palkkion maksamiseen.

Esitämme jälkihuoltonuorten itsenäistymisvarojen (LSL 77§) lisäämistä etuoikeutetuksi tuloksi niiltä osin, kun niitä käytetään jälkihuollon aikana itsenäistymistä tukeviin hankintoihin tai tarkoituksiin, esimerkiksi tietokoneeseen ja ajokorttiin.

Terveydenhuoltomenojen huomioimisessa voisi lakitekstissä olla maininta vakiintuneen käytännön mukaisesti, että pääsääntöisesti toimeentulotuessa huomioidaan vain julkisen terveydenhuollon menot. Lausuntoesityksessä oleva maininta välttämättömien terveydenhuoltomenojen huomioimisesta ja ongelmallinen ilman selvempää ohjeistusta hyväksyttävistä menoista.

Paananen Marja

Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue - Sosiaalihuollon integraatiopäällikkö Marja Paananen, valmistelussa sosiaalijohtaja Tarja Oikarinen-Nybacka, johtava sosiaalityöntekijä/toimintayksikön esihenkilö Anu Pippola ja johtava sosiaalityöntekijä Minna Niemistö

Suomen köyhyyden vastainen verkosto EAPN-Fin

Lausunto

25.06.2025 VN/34692/2024

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Katso, muu lausuntopalaute

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Katso, muu lausuntopalaute

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Katso, muu lausuntopalaute

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Katso, muu lausuntopalaute

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Katso, muu lausuntopalaute

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Katso, muu lausuntopalaute

Muu lausuntopalaute:

EAPN-Fin lausunto toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Diaarinumero: VN/34692/2024

Yleistä

Suomen köyhyyden vastainen verkosto EAPN-Fin on syvästi huolissaan perustoimeentulotuen heikennyksistä lakiesityksessä ehdotetulla tavalla. Viimesijaisen toimeentulon taso on jo nyt liian

alhainen. Suomi onkin saanut useita kertoja moitteita Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitealta perusturvan ja toimeentulotuen riittämättömästä tasosta viimeksi 15.2.2023. Nyt ehdotus merkitsee perusturvan tason heikentymistä. Ehdotetut leikkaukset ja sanktiot tulevat entisestään heikentämään pienituloisten, heikossa työmarkkina-asemassa olevien, osatyökykyisten ja köyhyydessä elävien ihmisten tilannetta. Lapsiperheiden toimeentulo on vaarassa ja köyhyys syventyy entisestään.

EAPN-Fin pitää hälyttävinä SOSTE ry:n laskelmia, joiden mukaan toimeentulotuen kokonaisuudistus uhkaa lisätä pienituloisten määrää Suomessa merkittävästi. SOSTE ry on laskenut toimeentulotukea koskevan esityksen köyhyysvaikutukset huomioimalla laskelmassa perusosaan kohdistuvat leikkaukset ja 150 euron suojaosan poistamisen. Näiden kahden muutoksen seurauksena pienituloisten määrä kasvaisi 28 400 henkilöllä, joista 8500 on lapsia. Lisäksi köyhyydessä jo elävien ihmisten köyhyys syvenisi. (Lähde: https://www.soste.fi/hallituksen-toimeentulotukea-koskeva-esitys-on-huolestuttava/)

Hallitusohjelman mukaan toimeentulotuen uudistuksella tavoitellaan julkistalouden säästöjä. Esityksessä ehdotetaan, että toimeentulotuen perusosan tasoa leikattaisiin 18 vuotta täyttä-

neiden yksin asuvien henkilöiden sekä vanhempansa luona asuvien 18 vuotta täyttäneiden osalta

kolme prosenttia, muiden 18 vuotta täyttäneiden henkilöiden osalta noin kaksi prosenttia. Toi-

meentulotuen 150 euron ansiotulovähennys poistettaisiin 18 vuotta täyttäneiden henkilöiden

osalta. Lisäksi heidän osaltaan poistettaisiin myös muiden vähäisiksi katsottavien tulojen ja

avustusten etuoikeus. Muina perusmenoina huomioitavat terveydenhuoltomenot rajattaisiin välttämättömiin terveydenhuoltomenoihin.

EAPN-Fin kysyy, ovatko perustoimeentulotuen kiristykset ja leikkaukset oikea kohde julkistalouden säästöille. Esitetty julkistalouden säästö kohdistuisi jo ennestään heikossa asemassa oleviin ihmisiin. Vaikutusarvioita tilanteesta ei ole esitetty. Miten ihmisarvoisen elämän edellytykset toteutuvat kansalaisilla, joilla ei ole tasavertaisia edellytyksiä parantaa elämäntilannettaan ja toimeentuloaan?

Tilastot ennustavat köyhyyden kasvua

EAPN-Fin katsoo, että nykyhallituksen tekemä lakiesitys on isossa ristiriidassa Suomen tekemien kansainvälisten sitoumuksien suhteen köyhyyden vähentämiseksi. Miten Suomessa toteutuu Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilaria koskeva tavoite, jossa Suomi on sitoutunut vähentämään köyhyys- ja syrjäytymisriskissä olevien määrää 100 000 vuoteen 2030 mennessä. Heistä kolmasosan tulisi olla lapsia. Suunnitellut kiristykset perustoimeentulotukeen eivät tue tätä tavoitetta.

Tilastokeskuksen mukaan 930 000 henkilöä eli 16,9 % kotitalousväestöstä oli vuonna 2023 köyhyys- tai syrjäytymisriskissä. Riskissä olevien henkilöiden määrä kasvoi edellisvuodesta. Erityisesti kasvoi köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien lasten osuus. Myös koetut toimeentulovaikeudet yleistyivät.

Eniten kasvoi vakavassa aineellisessa ja sosiaalisessa puutteessa olevien määrä 50 000 henkilöllä. Myös vajaatyöllisten määrä kasvoi 26 000 ja pienituloisten määrä 25 000 henkilöllä.

Toimeentulovaikeuksia kokevien henkilöiden osuus kasvoi kolmatta vuotta peräkkäin. Palvelujärjestelmä ei ole pysynyt tässä kehityksessä mukana. Huono-osaisuus ja mm. ruoka-avun tarve on kasvanut.

Vuodesta 2024 eteenpäin on tehty lisäkiristyksiä sosiaaliturvaan, jotka kohdistuvat edelleen samoihin jo heikossa asemassa oleviin ihmisryhmiin. Työttömyys ja varsinkin pitkäaikaistyöttömyys on kasvanut. Ruoka-avun tarve on kasvanut merkittävästi ja viimesijaisin tuki on siirtynyt diakoniatoimelle. Kun bussilippuihin ei ole varaa, miten hakea apua ruoka-avusta. Ihmiset joutuvat tekemään päätöksiä niukkuudesta ruuasta, lääkkeistä ja muista välttämättömyyksistä. Ruokaa tulisi kuitenkin saada joka päivä.

Asumistuen leikkaus on lisännyt huolta, kun sopivan hintaisia asuntoja ei ole markkinoilla. Muutosta tulee kustannuksia, joihin ei ole varaa. Asunnottomuuden riski kasvaa. Niukassa varallisuudessa elävillä ihmisillä voimavarat ovat vähissä. Muutto omasta tutusta ympäristöstä on henkisesti ja fyysisesti raskasta. Terveys- ja muut ongelmat kasvavat.

EAPN-Fin katsoo, että lakiesityksessä:

- Perusosan ja 150 euron suojaosan leikkaaminen heikentää toimeentulotuen saajien elintasoa ja vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellytykset.

- Työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumisen velvoite koskisi kaikkia työkykyisiä. Haasteet työkyvyttömien ja osa-aikatyötä tekevien kohdalla tulevat korostumaan. Työllistymisen todellisia esteitä ovat usein terveysongelmat, ikäsyrjintä, ja työmarkkinoiden ongelmat, ei tuensaajien passiivisuus. Esitystä tulee selkeyttää.

- Velvoite hakea ensisijaisia etuuksia ensin on kannatettava koko toimeentulotukijärjestelmän selkeyttämiseksi, mutta huolta aiheuttaa hakuprosessin monimutkaisuus ja sen vaikutukset haavoittuvassa asemassa oleviin. Kaikilla ei ole riittäviä digitaitoja eikä laitteita hakemusten tekemiseksi.

- Yksilölliset elämäntilanteet kuten sairaudet, vammat, hoivavastuut ja mielenterveyden sekä neurokirjon haasteet tulee selkeästi huomioida etuuskäsittelyssä ja tarjota heille riittävät palvelut ja tuki. Digipalvelut eivät sovellu kaikille.

- Sanktiointijärjestelmästä tulee luopua. Sanktiot, kuten perusosan alentaminen on rangaistuksenomainen ja siten vaikutukset ovat kielteisiä etenkin heikoimmassa asemassa oleville.

- Riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin on panostettava. Tutkimuksissa nousee selkeästi esiin palveluohjauksen ja sosiaalipalveluiden riittämättömyys. Etuutta haettaessa on aina selvitettävä myös asiakkaan tosiallinen palvelutarve.

- Sanktiointi vaikuttaa myös lasten oikeuksiin. On huolehdittava, että lapsilla on riittävä oikeus hyvinvointiin. Mitä enemmän lapsuudessa on köyhyyskokemuksia, se kumuloituu läpi elämän. Köyhyyttä kokevat perheet tarvitsevat tukea myös kesäaikaan, jolloin ei ole kouluruokailuja eikä muuta koulun tarjoamaa tukea.

EAPN-Fin katsoo, että lakikokonaisuus on harkittava uudelleen ja tarkasteltava perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta. Lakiesitys tulee lisäämään köyhyyttä, syrjäytymistä, asunnottomuutta ja yhteiskunnallista epävarmuutta.

Suomen köyhyyden vastaisen verkoston EAPN-Finin puolesta

Eija Kilgast, EAPN-Fin sihteeri

Leena Valkonen, viestinnästä vastaava EAPN-Fin hallituksen jäsen

Kilgast Eija
Suomen köyhyyden vastainen verkosto EAPN-Fin

STTK ry.

Lausunto

25.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esityksellä tavoitellaan julkistalouden säästöjä toimeentulotukea heikentämällä ja toimeentulotuen ehtoja kiristämällä. STTK ei kannata esitystä. Toimeentulotuen avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo. STTK huomauttaa, että Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on katsonut, että Suomen perustoimeentulotuki ei vastaa tasoltaan sosiaalisen peruskirjan minimivaatimusta. Komitean tehtävänä on tutkia, ovatko Euroopan sosiaalisen peruskirjan hyväksyneet maat noudattaneet peruskirjan määräyksiä. Sosiaalinen peruskirja on Suomea sitova.

Esityksessä ehdotetaan, että toimeentulotuen hakijalle säädettäisiin aiempaa vahvemmin velvoite hakea ensisijaiset etuudet. Mikäli täysi-ikäisellä toimeentulotuen hakijalla ei olisi ensisijaista etuutta haettuna, Kela arvioisi, voisiko hänellä elämäntilanteensa ja olosuhteensa huomioon ottaen todennäköisesti olla oikeus Suomen sosiaaliturvajärjestelmään kuuluviin etuuksiin. Mikäli hakijan osalta sellainen etuus löytyisi, Kela kehottaisi hakijaa kuukauden määräajassa hakemaan kyseistä etuutta tai kyseisiä etuuksia. STTK pitää hyvänä ja perusteltuna sitä, että toimeentulotuen hakijoita ohjataan hakemaan ensisijaista etuutta. Toimeentulotuki on tarkoitettu viimesijaiseksi tueksi. On siksi tärkeää, että hakijaa ohjataan oikealle etuudelle ja myös oikeaan palveluun.

STTK pitää liian ankarana seurauksena sitä, että työttömälle asetetaan työttömyysturvalain karenssi ja samalla toimeentulotukea leikataan tilanteissa, joissa etuudenhakija ei ole tarkoituksella rikkonut hänelle asetettuja velvoitteita. Työttömyysturvan ja toimeentulotuen muodostama kokonaisuus on hyvin vaikeaselkoinen ja monimutkainen. Siksi kuukauden varoitusaika kokoaikatyön hakemiseen voi olla hyväksyttävä vain, mikäli varmistetaan, että Kelalle ja TE-viranomaisille varataan riittävät resurssit siihen, että etuudenhakijat saavat riittävät tiedot velvollisuuksistaan ja saavat aina tosiasiasiassa myös tiedon yhteydenotoista sekä saavat tarvittaessa neuvonnan Kelan ja TE-viranomaisten tietojärjestelmien käyttöön. Nyt esityksessä ei ole huomioitu tätä resurssitarvetta. Myös ehdotukseen liittyvä kohtuullisuusharkinta lisää entisestään järjestelmän byrokratiaa varsinkin, koska viranomaisen harkintavallan sisältö on ehdotuksessa määritelty epämääräisesti. On myös kohtuutonta tuen saajan ja tukipäätöksen tekevän tahon kannalta, että muun muassa tilanteessa,

jossa ihmisellä on toimintakykyyn tai terveyteen liittyviä ongelmia, toimeentulotuen määrän alentamisesta poikkeaminen jäisi vain yksittäistapauksessa tehtäväksi arvioksi.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

STTK ei kannata ehdotettuja perusosan leikkauksia ja ansiotulovähennyksen poistamista. Toimeentulotuen määrä on Suomessa jo valmiiksi matala. Ansiotulovähennyksen poistaminen heikentää työllistymisen kannusteita.

STTK toteaa, että muun muassa Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on katsonut, että Suomen perustoimeentulotuki ei vastaa tasoltaan sosiaalisen peruskirjan minimivaatimusta. Esityksessä ei ole riittävän selkeästi tuotu esille sitä, että esitys on ristiriidassa sosiaalisen peruskirjan vaatimusten kanssa.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

STTK katsoo, että esityksen vaikutusten arviointi on puutteellista, koska esityksessä ei ole riittävän kattavasti huomioitu eri toimenpiteiden ristikkäisvaikutuksia. Samaan aikaan toimeentulotukiesityksen kanssa valmistelussa on yleistuki ja työttömyysturvan sanktiojärjestelmän muutokset. Kyse on hyvin suuresta työttömyyden aikaisen toimeentuloturvan uudistuksesta. Näiden useiden muutosten yhteisvaikutusta ei ole kuitenkaan selvitetty eikä esityksessä arvioitu. On välttämätöntä estää tilanteet, joissa muutokset kasautuvat kotitalouksiin ja lapsiperheisiin tavalla, joka ei enää takaisi kaikille riittävää toimeentulon turvaa.

Muu lausuntopalaute:

-

Koskela Samppa
STTK ry.

Vanhusasiavaltuutettu

Lausunto

25.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Vanhusasiavaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka lakisääteisenä tehtävänä on edistää ikääntyneiden ihmisten asemaa ja heidän oikeuksiensa toteutumista. Vanhusasiavaltuutettu seuraa lainsäädännön kehittämistä ja toimeenpanoa sekä yhteiskunnallista päätöksentekoa ja arvioi niiden vaikutuksia ikääntyneisiin. Tarkastelemme esitystä ikääntyneiden ihmisten näkökulmasta.

Vanhusasiavaltuutettu kannattaa toimeentulotuen kokonaisuuden ja sen hakemisen yksinkertaistamista. Vanhusasiavaltuutettu kuitenkin toteaa, että moni toimeentulotukeen oikeutettu iäkäs ei hae sitä. Taustalla on monia syitä.

Lakia uudistettaessa tulisi arvioida kokonaisuutena sitä, mitkä kaikki tekijät vaikuttavat heikentävästi pienituloisten iäkkäiden toimeentuloon. Lisäksi on arvioitava, millainen etuusjärjestelmä ja tuki taloudellisten asioiden hoitoon olisi heidän toimeentulovaikeuksiensa lievittämisen kannalta toimivin ja kustannustehokas.

Monella ikääntyneellä vaikuttaisi olevan oikeus toimeentulotukeen, mutta etuus jää hakematta

Tilastokeskuksen mukaan Suomessa on noin 1,3 miljoonaa 65 vuotta täyttänyttä henkilöä. Toimeentulotukeen liittyvällä lainsäädännöllä on tärkeä merkitys ikääntyneiden ihmisten välttämättömän toimeentulon kannalta.

Esityksen mukaan eläkeikäiset saavat muita ikäryhmiä harvemmin toimeentulotukea. Yli 65-vuotiaiden osuus on 4,7 prosenttia kaikista tuen saajista, eli 17 719 henkilöä. Vuonna 2024 vähintään 65-vuotiaita perustoimeentulotuen saajia oli yhteensä noin 13 400 (Kela). Esityksessä myös todetaan, että eläkeläisillä ei usein ole lainkaan oikeutta toimeentulotukeen, koska kansan- ja takuueläkkeen sekä eläkkeensaajien asumistuen taso on parempi kuin muiden perusturvaetuuksien.

Pienituloisuus eläkeiässä koskettaa erityisesti yksinasuvia sekä naisia. Vuonna 2023 Suomessa oli yhteensä 160 000 65 vuotta täyttänyttä pienituloista (Tilastokeskus 2023). Tämä tarkoittaa sitä, että heidän käytettävissä olevat rahatulonsa olivat alle 60 % koko väestön mediaanituloista. Pienituloisten iäkkäiden lukumäärä on huomattavan suuri verrattuna toimeentulotuen saajien määrään. Vaikka toimeentulotuen saajien lukumäärä on kasvussa, on iäkkäiden saajien määrä sen sijaan vähentynyt. Vaikuttaa siis siltä, että monilla iäkkäillä olisi oikeus toimeentulotukeen, mutta etuus jää hakematta. Etuuksien alikäyttöön on tunnistettu useita syitä. Näitä ovat muun muassa tiedon ja ohjauksen puute, etuusjärjestelmän monimutkaisuus sekä asiakkaan kokema häpeä (Kela 2025).

Iäkkäiden toimeentulovaikeudet liittyvät usein suuriin terveys- ja lääkekuluihin

Pienituloisilla eläkeläisillä on usein monia pitkäaikaissairauksia ja heikentynyt toimintakyky, ja he tarvitsevat paljon sosiaali- ja terveyspalveluja. Heidän toimeentuloonsa tulee kiinnittää erityistä huomiota, koska heillä ei useinkaan ole mahdollisuutta parantaa taloudellista asemaansa.

Ikääntyneiden toimeentulovaikeudet liittyvät erityisesti suuriin terveys- ja lääkekuluihin.

Tämän vuoksi esimerkiksi välttämättömät terveyshankinnat kuten esimerkiksi useiden puuttuvien hampaiden korvaamiseksi tarvittavat proteesit tai tarvittavat lääkkeet jäävät hankkimatta, koska eläketulot eivät niihin riitä.

Iäkkäille toimeentulotuen tarvetta syntyy esimerkiksi korkeiden sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen vuoksi. Soste ry:n selvityksen (2024) mukaan ulosottoon päätyy etenkin sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakasmaksuja. Ulosottolaitoksen poikkileikkaustilastossa (v. 2024) 60 vuotta täyttäneiden velallisten osuus kaikista ulosotossa vuoden lopussa vireillä olleista sote-asioista oli noin 23–30 prosenttia. Sote-maksujen osuus korostuu vanhempien ikäryhmien ulosotoissa. (Ulosottolaitoksen tiedot 2025.)

Hyvinvointialueilla tehdyt sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen korotukset ovat vaikeuttaneet pienituloisimpien, pitkäaikaissairaiden ja paljon palveluja tarvitsevien ikääntyneiden toimeentuloa. Korotukset aiheuttavat muun tuen tarpeiden kasvua. Oikeutta hakea asiakasmaksuihin alentamista ei juuri tunneta, ja asiakasmaksujen alennuksia on tehty vähän suhteessa arvioituun tarpeeseen (Hetemaa ym. 2018). Monilla ikääntyneillä ihmisillä on vaikeuksia

seurata maksukattojen täyttymistä itsenäisesti. Kaikilla iäkkäillä ei ole omaisia asioinnin tukena ja esimerkiksi muistisairaudet vaikeuttavat merkittävästi maksukaton seuraamiseen ja ilmoittamiseen liittyvää asiointia.

Vanhusasiavaltuutettu on painottanut aiemmissa lausunnoissaan sitä, että omaa seurantaa asiakasmaksuihin liittyvien maksukattojen suhteen tulisi olla mahdollisimman vähän, jotta oikeutta maksuttomuuteen tai maksujen palautukseen ei menetetä. Olisi tarpeellista selvittää asiakasmaksujen maksukattojen seurannan siirtämistä hyvinvointialueiden tehtäväksi, koska nykyinen vaatimus asiakkaan itse tekemästä seurannasta on hänelle usein vaikeaa tai jopa kohtuutonta.

Iäkkäille toimeentulotuen hakijoille asiointituki on välttämätöntä

Toimeentulotukijärjestelmän selkiyttäminen on ikääntyneiden ihmisten näkökulmasta tervetullut uudistus, koska järjestelmä on monimutkainen. Uudistus ei kuitenkaan saa tapahtua niiden pienituloisten eläkeläisten toimeentulon heikentämisen kustannuksella, joilla toimeentulotuen tarve liittyy usein terveydenhoito- ja lääkemenoihin.

Vanhuuseläkeikäiset ovat erityinen ryhmä perustoimeentulotuen asiakkaina. Heille ei tavallisesti synny laskennallista vajetta ja oikeutta perustoimeentulotukeen. Toisaalta suuret terveydenhuolto- ja lääkemenot aiheuttavat toimeentulovaikeuksia ja tarvetta viimesijaiseen tukeen. Tuen myöntäjälle tällainen tilanne tarkoittaa haasteellisempaa arviointia henkilön oikeudesta ja tarpeesta toimeentulotukeen. (Kuivalainen & Yli-Kännö 2020.)

Yhteiskunnan digitalisoitumisen seurauksena asiointi sekä toimeentulontuen hakemisen prosessi on tullut iäkkäille yhä hankalammaksi. Arviolta yli 600 000 ikääntynyttä ei pysty itsenäisesti asioimaan sähköisesti. Perusasteen koulutuksen saaneista selvästi harvempi pystyy asioimaan sähköisesti verrattuna korkeammin koulutettuihin (Vanhusasiavaltuutettu 2024). Tämä tarkoittaa, että moni toimeentulotuen tarpeessa olevat iäkäs tarvitsee myös apua digitaalisten palveluiden käytön oppimisessa ja asioinnissa.

Toimeentulolain uudistuksen yhteydessä on huomioitava, että iäkkäille toimeentulotukihakemuksen jättäminen tulisi tehdä huomattavasti helpommaksi. Ikääntyvien ihmisten kannalta erityisen tärkeitä ovat sosiaalitoimen asioinnin saavutettavuuden parantaminen ja oikeus henkilökohtaiseen palveluun. Riittävästi tukea taloudellisten asioiden hoitoon tulisi löytyä omalta asuinpaikkakunnalta.

Uudistuksen vaikutuksia on arvioitava iäkkäiden ihmisten näkökulmasta

Toimeentulotuen kokonaisuudistuksen vaikutuksia on tarkkaan seurattava ja arvioitava iäkkäiden ihmisten kannalta. Vanhusasiavaltuutettu kiinnittää huomiota siihen, että yli 65-vuotiaista henkilöistä ei ole mitään mainintaa esityksen vaikutusten arvioinnissa. Ehdotuksen vaikutusten arviointiosaa tulisikin laajentaa niin, että se sisältää myös vaikutusten arvioinnin ikääntyneiden asemaan. Perustuslain 19 pykälän 1 momentissa taataan oikeus vähimmäisturvaan eli välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon jokaiselle, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, mm. vanhuuden aikana. Sosiaalihuoltolaki määrittää, että palveluja on järjestettävä taloudellisen tuen tarpeeseen.

Vanhusasiavaltuutettu on korostanut an¬tamissaan lausunnoissa ja kannanotois¬sa kaikkein pienituloisimpien, vaikeasti sai¬raiden ja toimintakyvyltään heikentyneiden ikääntyneiden ihmisten heikkoa asemaa ja siitä johtuvaa monien ongelmien samanai-kaista kasautumista heille. Pienituloisuus, toi¬mintakyvyn laskun myötä kasvavat sosiaa¬li- ja terveydenhuollon menot sekä nousevat asumisen kustannukset ja elinkustannukset yhdessä sosiaaliturvaleikkauksien kanssa voivat lisätä ja syventää ikääntyneiden ta-loudellista huono-osaisuutta.

Sosiaali- ja terveysministeriön arvion (2024) mukaan vuosien 2024 ja 2025 päätetyt ja esitetyt leikkaustoimet kasvattavat pienituloisimpien iäkkäiden määrää ja heikentävät heidän asemaansa. On arvioitu, että toimien yhteisvaikutuksena arviolta 15 000 uutta iäkästä henkilöä putoaa kaikkein pienituloisempaan väestöryhmään, ja että iäkkäiden toimeentulotuen hakijoiden määrä kasvaa. Kuten STM:kin toteaa, määrää on kuitenkin vaikea arvioida, koska pienituloiset iäkkäät voivat sinnitellä pitkään pärjäämisen äärirajalla. On todennäköistä, että iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalvelujen tarpeet kasvavat muutosten seurauksena. (STM 2024.)

Vahva ja välittävä Suomi -hallitusohjelmassa todetaan, että sosiaaliturvan uudistamisessa otetaan huomioon ikävaikutukset. Vanhusasiavaltuutettu toteaa, että tehtäessä useita sosiaaliturvan uudistuksia samaan aikaan on erityisen tärkeää arvioida näiden eri muutosten kokonaisvaikutukset erilaisissa tilanteissa olevien iäkkäiden ja myös nuorempien tilanteisiin.

Miten iäkkäiden toimeentulotuen tarvetta voidaan vähentää

Eläketurvakeskus on arvioinut, että iäkkäillä toimeentulovaikeuksia aiheuttavat erityisesti korkeat terveydenhuolto- ja lääkemenot. Siksi keskeinen keino ehkäistä viimesijaisen tuen tarvetta ja parantaa heidän toimeentuloaan on kohtuuhintaisten terveydenhuoltopalveluiden turvaaminen. Mitä suurempia ovat asiakasmaksut ja esimerkiksi lääkkeiden omavastuuosuudet, sitä todennäköisemmin pienituloinen ikääntynyt henkilö joutuu turvautumaan toimeentulotukeen. (Kuivalainen & Yli-Kännö 2020.)

Helsingissä, kesäkuun 25. päivänä 2025

Päivi Topo, vanhusasiavaltuutettu

Elisa Virkola, asiantuntija

Lähteet:

Hetemaa T., Ilmarinen K., Keskimäki I., Koivusalo M., Liukko E., Parhiala K. & Reissell E. 2018. Asiakasmaksut Suomessa. Teoksessa Vaalavuo M. (toim.) Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen kohdentuminen, vaikutukset ja oikeudenmukaisuus, s. 26–40. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 30/2018. Helsinki: Valtioneuvosto.

Kela. Tilastotietokanta Kelasto.https://tietotarjotin.fi/tilastodata/2051231/tilastotietokanta-kelasto-

Kelan tietotarjotin 2023: https://tietotarjotin.fi/tietopaketti/560930/tietopaketti-ikaantyneet-kelan-asiakkaina

Kelan tietotarjotin 2025. https://tietotarjotin.fi/tutkimusblogi/537338/etuuksien-alikaytto-on-osa-sosiaaliturvan-kohdentumisen-ongelmaa-esimerkkina-sairauspaivaraha

Kuivalainen S, Ylikännö M. 2020. Perustoimeentulotukea saavat vanhuseläkeläiset. Julkaisussa: Korpela T, Heinonen H-M, Laatu M, Raittila S, Ylikännö M (toim.). Ojista allikkoon? Toimeentulotukiuudistuksen ensi metrit. Helsinki: Kela, Teemakirja 18, 2020, s. 302–327.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2024. Vuosien 2024 ja 2025 toimeentuloturva- ja sosiaali- ja terveyspalvelulainsäädännön muutosten yhteisvaikutukset eri ihmisryhmien perus- ja

ihmisoikeuksien toteutumiseen.

https://stm.fi/documents/1271139/198978037/FINAL_Yhteisvaikutukset+eri+ihmisryhmien+perus-+ja+ihmisoikeuksien+toteutumiseen.pdf/b7cb50b9-37ce-9dac-a097-64a88be42075/FINAL_Yhteisvaikutukset+eri+ihmisryhmien+perus-+ja+ihmisoikeuksien+toteutumiseen.pdf?t=1727092559052

Soste ry 2024. Hyvinvointialueiden välillä isot erot ulosottoon menneissä asiakasmaksuissa. https://www.soste.fi/uutiset/hyvinvointialueiden-valilla-isot-erot-ulosottoon-menneissa-asia¬kasmaksuissa/

Tilastokeskus 2023. Kotitalousväestön pienituloisuusindikaattoreita henkilön iän ja sukupuolen mukaan. https://pxdata.stat.fi:443/PxWeb/sq/20d763c2-3040-47eb-a520-323dc1cc06dc.

Ulosottolaitokselta saatu vastaus vanhusasiavaltuutetun esittämään kysymykseen (2025)

Vanhusasiavaltuutettu 2024. Vanhusasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle. https://vanhusasia.fi/documents/97611701/160155639/Vanhusasiavaltuutetun+kertomus+eduskunnalle+2024+(PDF).pdf/fd1daec3-85cf-b0e4-cdfc-1be104bc03d0/Vanhusasiavaltuutetun+kertomus+eduskunnalle+2024+(PDF).pdf?version=1.1&t=1728987902240

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

-

Virkola Elisa
Vanhusasiavaltuutettu

Äänekosken kaupunki/Pohjoisen Keski-Suomen työllisyysalue

Lausunto

25.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotukilain piirissä ovat kaikkein huonompiosaiset kansalaiset. Heidän tilanteensa ovat usein monimutkaisia ja epäselviä. Miten jatkossa huolehditaan siitä, että asiakkaat ymmärtävät, mitä heidän tulee tehdä: miten ilmoittaudutaan työnhakijaksi, mitä etuuksia heidän tulee hakea ja miten niitä haetaan. Tiedottamiseen ja neuvontaan pitää KELAssa kiinnittää jatkossa enemmän huomiota. Etenkin työkyvyttömille tai niiden asiakkaille, keiden ongelmat ovat kasaantuneet, uudet velvoitteet voivat olla turhauttavia ja alentaa entisestään ihmisten motivaatiota. Jos työnhakijoiden määrä kasvaa merkittävästi, työllisyysalueiden palvelut ja henkilöstö ei välttämättä riitä. Tämä voi johtaa lakisääteisten palveluiden (esim. alkuhaastattelut, työnhakukeskustelut) viivästymiseen ja niiden laatuun. Työllisyysalueiden rahoituksen määrää tulisi tarkastella myös suhteessa asiakasmäärän kasvuun. Hallinnollisen työmäärän kasvu vaatii työllisyysalueilta myös lisää resursseja ja henkilöstöä, mikä tulisi huomioida työllisyysalueen palveluiden rahoituksessa. Ilmoittautumisvelvollisuus tuo työmarkkinoille myös lisää motivoitumattomia työnhakijoita. Työnhakijoille tulee tarjota riittävästi tukea ja ohjausta. Tuen ja ohjauksen määrä on asiakaskohtainen ja yksilöllinen. Tuki vähenee resurssien vähetessä. Myös työttömyysetuuden maksajien työmäärä ja käsittelyajat saattavat pidentyä. Asiakkaiden tulee toimittaa maksajille ja työllisyysalueelle tarvittava tieto ja dokumentaatio, jotta työttömyysetuuteen voidaan ottaa kantaa. Tämä voi olla joillekin toimeentulotuen saajille vaikeaa. Kestääkö toimeentulotuen käsittely jatkossa entistä kauemmin, kun käsittelijöiden tulee tarkastaa työnhakijana olo ja ensisijaisten etuuksien hakeminen? Ensisijaisten etuuksien käsittelyn viiveet eivät voi johtaa siihen, että kuukauden määräaika menee umpeen ja aiheuttaa asiakkaalle aiheettomia toimentulotuen alennuksia. Työttömyysturvan maksun keskeytyminen työttömyysturvalaissa säädettyjen sanktioiden takia johtaisi automaattisesti perusosan alentamiseen. Työttömyysturvalakia ja sen sanktiointia on jo tiukennettu. Myös työttömyysturvan sanktiot saattavat johtua joskus asiakkaan tietämättömyydestä tai määräaikojen tiukkuudesta. Miten huolehditaan, että aiheettomat sanktiot palautetaan asiakkaalle?Lakiluonnoksessa puhutaan ihmisarvoisen elämän turvasta. Miten tämä määritellään?

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Terveydenhuoltomenojen rajaaminen välttämättömiin menoihin vaikuttaa asiakkaiden mahdollisuuteen saada tarvittavaa terveydenhuoltoa. Tämä voi osaltaan aiheuttaa sitä, että asiakkaiden työkyvyn ongelmat pahenevat ja työelämään siirtyminen tai sinne palaaminen pitkittyy.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Tiedon saamisen ja luovuttamisen tulee olla joustavaa. Jos asiakkaat joutuvat toimittamaan paljon dokumentteja itse KELAan etuuden maksamista varten, se aiheuttaa viivettä. Lisäksi osalle asiakkaista dokumenttien toimittaminen on haastavaa.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esimerkki vaikutusten arviointi -kohdasta:

”Ne opiskelijat, keillä ei ole oikeutta opintoetuuksiin, keskeyttäisivät opintonsa ja hakisivat työttömyysetuuden (tai edellytysten täyttyessä jatkaisivat opintoja työttömyysetuudella) voisi heidän taloudellinen tilanteensa parantua”. Omaehtoisia opintoja työttömyysetuudella ei voi myöntää, jos opinnot ovat alkaneet. Jos asiakas opiskelee lyhytkestoisina opintoina, hänellä on kuitenkin lähtökohtaisesti aina työnhakuvelvollisuus ja tarjottua työtä tulee ottaa vastaan. Etenkin nuorten ja ammattikouluttamattomien kohdalla opiskelu on vaikuttavin työllistymisen edistämisen keino. Opintojen keskeyttäminen ja siihen opastaminen olisi lyhytnäköistä. ” Henkilöt, joiden työttömyysturvassa on ollut karensseja, mutta joiden perusosaa ei ole aiemmin alennettu, saisivat nyt perusosan alennukset aiempaa useammin. Perusosan alentamisen osalta esityksessä ehdotetaan, että moitittavien menettelyjen osalta perusosan alennus olisi ensimmäisen kuukauden aikana 20 prosenttia ja sen jälkeen 40 prosenttia. Nämä prosenttiosuudet ovat olleet lainsäädännössä aiemminkin maksimimäärinä, joita käytännössä on sovellettu juuri tämän suuruisina”. Jos asiakkaalle tulee työttömyysturvan maksueste, se voi kertoa myös siitä, että asiakas ei ole kykenevä täyttämään asetettuja velvollisuuksia tai ilmoittamaan niistä. ” Työ- ja toimintakyvyn puutteet työvoimaviran omaiseen ilmoittautuvilla uusilla asiakkailla olisivat ainakin alustavasti arvioiden ainakin osalla merkittäviä. Tarve arvioida työ- ja toimintakykyä voisi lisätä kysyntää sosiaali- ja terveydenhuollon työlle tässä prosessissa”. Hyvinvointialueiden resurssointi niin sosiaali- kuin terveyspalveluiden osalta työttömien palveluissa on jo nyt pahasti aliresurssoitu. Nämä asiakkaat tulevat tarvitsemaan laadukkaita lääkärinlausuntoja ja kuntoutuspalveluita, jotta heitä voitaisiin ohjata kohti työelämää. Myös työllisyysalueiden asiakkaita ohjataan hakemaan ensisijaisia, heille kuuluvia etuuksia (mm. sairauspäiväraha ja kuntoutustuki). Näiden hakujen esteenä on usein terveydenhuollon resurssien riittämättömyys, mikä väistämättä johtaa siihen, että asiakasvastuu siirtyy työllisyysalueille. Työllistymisen monialainen edistäminen (TYM) ei ole ratkaisu, koska ko. palveluissa on sama resurssivaje sosiaali- ja etenkin terveydenhuollon palveluiden osalta.

Työttömyysturvakulun lisääntyminen kunnille voi johtaa myös työllisyysalueen palveluiden heikentymiseen kuntien heikon taloustilanteen vuoksi.

Muu lausuntopalaute:

-

Sihvonen Merja
Äänekosken kaupunki/Pohjoisen Keski-Suomen työllisyysalue

Etelä-Savon hyvinvointialue

Lausunto

25.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Lakiesitys sisältää velvoitteen ilmoittautua työttömäksi kokoaikaiseksi työnhakijaksi. Se on lähtökohtaisesti kannatettava, mutta tämä voi koskea vain niitä toimeentulotuen hakijoita, joilla on riittävä työ- ja toimintakyky tosiasiassa hakea aktiivisesti työtä ja työllistyä kokoaikatyöhön. Asiakkaissa on suuri määrä myös heitä, jotka eivät voi perhe- tai terveysperusteista syistä tai osa-aikaisesta yritystoiminnasta tai opinnoista johtuen tosiasiassa hakeutua ja tehdä kokoaikatyötä.

On kannatettavaa, että ennen toimeentulotuen hakemista, henkilöt hakevat heille ensisijaisesti kuuluvat etuudet, jolloin tarve viimesijaiselle turvalle, toimeentulotuelle, vähenee. Osa joutuu ensisijaisen tuen lisäksi hakemaan toimeentulotukea.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuen perusosaa esitetään leikattavaksi työllisyyttä vahvistavalla vaikutuksella. Nykyinen perusosa on tutkimusten valossa ollut riittämätön. Perusosan alentaminen voi johtaa vakaviin ongelmiin. Lakiesityksellä pyritään aktivoimiseen, mutta sillä voi olla päinvastoin vaikutuksia toimia etuusssanktiojärjestelmänä. Sanktiot voivat johtaa vakaviin taloudellisiin ongelmiin kuten ylivelkaantumiseen ja maksuongelmiin. Sanktiointi voi kannustimena toimimisen sijaan johtaa muun muassa köyhyysriskiin ja terveysongelmiin.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kuntien taloudellinen tilanne vaihtelee suuresti. Osalla kunnista vaikeuksia selvitä nykyisellä tulopohjalla nykyisistä tehtävistä. Eli lisävelvoitteet ilman valtion lisärahoitusta lisäävät kuntien asukkaiden eriarvoisuutta. Kuntien työllisyyden hoitoon liittyvät palvelut ovat monin osin vielä alkuvaiheessa.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kansaeläkelaitoksen asumismenojen kuntakohtaisten rajojen muutokset 1.1.2025 alkaen aiheuttivat yhdessä omistusasunnon asumistuen poistumisen sekä Asumistuen ehtojen tiukennusten vuoksi vaikeasti ratkaistavissa olevia ongelmia ja yksittäisiä asiakkaita sekä kokonaisia asiakasperheitä hyvin tukalaan asemaan ajaneita elämäntilanteita Etelä-Savon maakunnassa. Maakunnassa ei ole juurikaan pieniä KELA:n asumistuen rajat täyttäviä vuokra-asuntoja saatavilla. Asuntojen vuokrataso on noussut suurimmissa vuokra-asuntoyhtiöissä Etelä-Savossa 5-7 % vuodesta 2023-2024.

Lakiesityksen edullisemman asunnon etsinnän edistämiseen suunniteltu perustoimeentulotuen asumismenojen 5 prosentin omavastuu heikentää jo ennestään perheiden ja asiakkaiden tilannetta.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Lakivalmistelu tulee perustua kokonaisvaltaiseen vaikutusten arviointiin, erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden taloudellisiin sekä sosiaalisiin perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Vaikutusten arvioinnissa ei ole huomioitu vaikutuksia hyvinvointialueen palvelujen kysyntään ja hyvinvointialueille aiheutuviin kustannuksiin.

Muu lausuntopalaute:

-

Huupponen Marika
Etelä-Savon hyvinvointialue - Sosiaalipalvelut

Teuvan kunta

Lausunto

25.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotukeen esitettyjä muutoksia tulee kohtuullistaa työttömien sekä ilman ensisijaisia etuuksia olevien osalta. Erityisesti näiden väestön osien osalta esitystä tulee suhteuttaa perustuslain 19 §:n vaateisiin, joissa turvataan kansalaisen oikeus välttämättömään toimeentuloon ja ihmisarvoiseen elämään.

Asiassa tulee tehdä nykyistä laajempi kokonaisvaikutustenarviointi, jossa huomioidaan myös muut tehdyt ja meneillään olevat muutokset työttömyysturvajärjestelmään ja työnhakukriteerien kiristyksiin. Erityisesti nämä kohdistuvat osa-aikaisiin työntekijöihin ja muihin prekaarin työn tekijöihin, jotka joutuvat turvautumaan ajoittain toimeentulotukeen ja joilla ei välttämättä ole riittävää kykyä tai osaamista asioida omassa asiassaan riittävällä tarkkuudella.

Erityisen paineen esitetty uudistus tuo Teuvan kaltaisille työmarkkinoille, jossa vaikutuksia juontuu sekä suhdanneherkästä elinkeinorakenteesta että yksinkertaisesti siitä syystä, että pienillä työmarkkinoilla työtä ei ole joko saatavilla tai se voi olla ainoastaan osa-aikaista työtä tai pätkätyötä esimerkiksi rakentamisalan alihankinta- ja tuotantoketjuissa. Siksi hallituksen kohdistamat sanktiot alle 30 tuntia viikossa työskenteleviin voivat kohdentua kohtuuttomasti henkilöihin, joilla on jo valmiiksi tukala asema työmarkkinoilla. Kansaneläkelaitoksen toiminnassa tulisi mahdollistua näissä tilanteissa yksilöllinen harkinta ja tarvittaessa ohjaus sosiaali- ja terveyspalveluihin, eikä sen tule systemaattisesti ohjata kaikkia etuuksia hakevia henkilöitä hakemaan kokopäivätöitä.

Kiristykset lisäävät riskiä tahattomista laiminlyönneistä ja sanktioista, varsinkin tilanteissa, joissa työpaikkoja ei omalla työmarkkina-alueella ole tai henkilön oma toimintakyky on esimerkiksi sairauden tai muun elämänhallinnan haasteen vuoksi alentunut. Siksi asetelma, jossa laiminlyönti johtaa sekä työttömyysetuuden että toimeentulotuen perusosan leikkaantumiseen vaikuttaa

kaksinkertaiselta ja kohtuuttomalta sanktiolta, eikä sitä voi siten katsoa kannatettavaksi muutokseksi.

Vastustamme muutosta, jossa työkyvyttömyys määritellään ainoastaan työttömyysturvalain perustein. Lääketieteellisesti työkyvyttömiä henkilöitä ei tule sulkea tuen ulkopuolelle. Osatyökykyisten työelämään kiinnittymistä tulee tukea, eikä osatyökyvystä pitäisi rankaista. Sanktioinnin sijasta tulee tarjota yksilöllistä tukea, ohjausta ja palveluita osatyökykyisen työelämäosallisuuden lisäämiseksi ja työurien jatkamiseksi. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä tulee niiden henkilöiden osalta, joiden työkyky on merkittävästi heikentynyt, tukea, eikä ehkäistä.

Muutoksella voi arvioida olevan merkittäviä vaikutuksia mm. ruoka-avun ja kirkkojen diakoniatyön sekä järjestöjen tekemän työn tarpeeseen viimesijaisena etuutena sekä se voi tuottaa myös muita vaikutuksia, kuten asunnottomuuden lisääntymistä myös Teuvan kaltaisille maaseutualueille.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Perusosan leikkaaminen ei ole perusteltua. Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea on jo aiemmin todennut Suomen perusturvan ja sosiaaliavustusten alhaisen tason rikkovan sosiaalisen peruskirjan artikloita 12 ja 13 (Merits 88/2012, 108/2014 ja 172/2018).

Esimerkiksi muutokset, jotka kohdistuvat toimeentulotuen leikkaamiseen yksinasuvilta sekä ansiotulovähennyksen poistamiseen eivät edistä työmarkkina-asemaa vaan ne heikentävät perusturvaa ilman perusteltua työllisyysvaikutusta.

Esimerkiksi Teuvalla, jossa ongelmaryhmäksi on noussut viime vuosina työelämän ja usein myös koulutuksen ulkopuolelle jääneet nuoret ja nuoret aikuiset, leikkaukset kohdistuvat täysimääräisesti tähän usein haastavimpaan väestösegmenttiin. Ongelmien ja leikkausten kierre voi johtaa sosiaalisten ongelmien kasaantumiseen kuntayhteisössä tavalla, joka tosiasiallisesti lisää kustannuksia sekä sosiaalipalveluissa että päihde- ja mielenterveyspalveluissa, tai vähintäänkin siirtää niitä hyvinvointialueiden ja peruskuntien kannettaviksi.

Esityksessä ei ole arvioitu, miten leikkaukset vaikuttavat pitkällä aikavälillä kuntien ja hyvinvointialueiden palvelutarpeeseen tai kustannuksiin. Tämä vaikutustenarviointi tulee tehdä ennen esityksen eteenpäin viemistä.

Ansiotulovähennyksen poistaminen toimeentulotuesta poistaa myös kannustimen ottaa työtä vastaan. Tässä luodaan uusi kannustinloukku toimeentulotuen piirissä oleville, jonka vaikutukset tulisi esitettyä laajemmin arvioida.

Korostamme, että toimeentulotuki tulee säilyttää vähintään nykyisellä tasollaan.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Tiedonsaantioikeuden laajentaminen ei ratkaise palveluohjauksen sekä muun ohjauksen ja neuvonnan kehittämisen tarvetta. Erityisesti haastavimmissa työmarkkina-asemissa olevat ryhmät kaipaavat henkilökohtaista neuvontaa ja tukea. Tiedon välittymistä tulee kehittää erityisesti sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluiden suuntaan, jonka pohjalle monikanavainen neuvonta ja tuki voisi paremmin rakentua.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Emme ei pidä perusteltuna ehdotusta kunnan rahoitusosuuden nostamisesta 50 prosentista 100 prosenttiin niiden 18–24-vuotiaiden osalta, jotka asuvat yksin tai muiden samanikäisten kanssa. Rajaukselle ei ole selviä perusteita, eikä sen vaikutuksia ole riittävän laajalti arvioitu.

Käytännössä tämä muutos tarkoittaisi Teuvan kunnan osalta, että kunnan tulisi panostaa vielä aiempaa enemmän nuorten palveluihin tässä segmentissä, joka jää yleensä perusnuorisotyön ulkopuolelle ja sijoittuu lähinnä etsivän nuorisotyön piiriin.

Tosiasiallisesti riittävä tuki jäisi monessa kunnassa toteutumatta, näiden kärsiessä jo nyt rahoituspaineista, sillä valtionosuusrahoitus ei näissä todennäköisesti kohdistuisi näihin palveluihin. Ennaltaehkäisevä palvelu ei muutoinkaan aina ole riittävä tai ylipäänsä oikea keino tähän segmenttiin kohdistuen, vaan usein tarvitaan sosiaalihuollon raskaampia palveluita ja siten hyvinvointialueiden nykyistä selvästi vahvempaa rahoittamista, jotta palvelut ulottuisivat myös Teuvan kaltaisille reuna-alueille.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Mikäli asumismenoja edelleen tarkennettaisiin, tulee ratkaista myös kohtaanto-ongelma luomalla mahdollisuus rakentaa riittävästi asumiskelpoisia, vuokratasoltaan saavutettavia vuokra-asuntoja. Käytännössä tämä edellyttäisi aiemman ARA-rahoituskäytännön mukaisella tavalla rahoitettujen asuntojen rakentamista kunnan toimesta myös Teuvan kaltaisille alueille, joissa sekä julkinen että yksityinen asuntotuotanto on hiipunut jo senkin vuoksi, että asuntojen vakuusarvot eivät enää riitä rahoittajien edellyttämiin lainatakauksiin, eikä mahdollisilla vuokratuotoilla voida muutoin kattaa rakentamisen kohonneita kustannuksia.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Katsomme, että hallituksen esityksen vaikutusarviointi on puutteellinen. Kokonaisvaltainen järjestelmätason analyysi, joka huomioi jo muut jo tehdyt tai valmisteilla olevat muutokset, puuttuu. Asiassa tulisi tehdä laajamittainen kokonaisarviointi esitettyjen toimintapolitiikkojen yhteis- ja

kerrannaisvaikutuksista eri väestöryhmiin, erityisesti pienituloisten työssäkäyvien ja prekaarin työväestön, kuten osa- tai täsmätyökykyisten, tilanteeseen kohdistuen.

Muu lausuntopalaute:

Muutos, jossa lääkekustannuksien ja muiden terveydenhuoltomenojen korvaamista toimeentulotuesta rajattaisiin, tulee arvioida uudelleen.

Esitetty muutos voi johtaa merkittävään hoivaköyhyyteen, sillä toimeentulotuen saajilla ei välttämättä ole muita keinoa kattaa tarvittavia lääke- ja hoitomaksuja. Mikäli rajaus tehtäisiin, tulisi vaihtoehtoisten etuuksien toimivuus arvioida perusteellisesti.

kunta Teuvan
Teuvan kunta

Kati Kokko

Lausunto

25.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautuminen on hyvä- työkykyisille. Ei missään tapauksessa meille totaalisen työkyvyttömille, ketkä olemme limbossa odottaen vihdoin sairasläkettä! Tämä tilanne on täysin kohtuuton.

Vakuutuspuoskareiden valta TÄYTYY purkaa, hoitavien lääkärien lausunnot on ne mitkä asiassa merkitsee. Minullakin KOLMEN erikoislääkärin lausunnot (neurologi, ortopedi, fysiatri) etten koskaan enää työkykyinen ole (toimintakyisiä tunteja muutama vuorokaudessa eikä voi ennalta tietää milloin ne on). Ja kun hylkyä pukkaa ELOlta/Kelalta, niin olen joutunut täysin vastoin järkeä nostamaan työttömyyskorvauksta.

Työvoimapalveluissa ollaan puolestani jo raivoissaan myös, eihän työnhakuvalvollisuutta ole tietentään ollut enää vuosiin, mutta miksi tämä älytön, todella alentava tilanne? Työkyvyttömät POIS työnhakijastatukselta, välittömästi sairauden pitkittyessä työkyvyarvionnit (kunnolliset!) ja sitten joko osapäivätyöhön, jos kunto sen sallii- ja me työkyvyttömät oikeasti eläkkeelle.

Itse olin toiminimiyrittäjä ja TIETENKIN töitäni tekisin kotoa löytyvillä työhuoneilla, jos vain olisi kuntoa. Siksikin tuo "työttömän" status tilanteessa raivostuttaa suuresti.

Myöskään työttömien ahdistelu jatkuvilla yhteydenpitämisillä sekä jatkuva turhien hakemusten pakkolähettely on saatava loppumaan, heti. Kumpikaan ei auta pennin vertaa työllistymisessä.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Perusosassa ei ola alentamisen varaa LAINKAAN. Sehän ei nykyisellääänkään riitä pakollisiin menoihin, ruokaan jäävä osuus ihan onneton. Itse olen velkaantunut nyt tässä leikauksien jälkeen, koska on pakko lainata rahaa joka ainoa ukukausi selvitäkseen. Eli ei senttiäkään siitä voi ottaa!

Päinvastoin, Suomen perusturvahan on aivan hävettävän liian alhainen. Onhan siitä saatu jo muutamaan kertaan EU:ltakin sanomista. Sitä todellakin täytyy pikaisesti NOSTAA, alentaminen unohdettava. Jos ei sitten tahdota nälkä/lääkepuutekuolemia, itsemurhia ja täyttä mellakkaa, rikollisuuden valtavaa kasvua.

Perustulo (ei missään tapauksessa mitään yleistuen kaltaista pahennusta) ratkaisisi ongelman ja Kelalta vapautuisi tuhansia turhia kokemuksen mukaan myös ammattitaidottomia paperinpyörittäjiä.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Sosiaalitoimi ja Kela jo nykyisellääänkin saavat tarkistaa tilit, jos minkäänlaista epäilystä väärinkäytöstä. Tämä riittää vallan mainiosti. Ei voi antaa valtuuksia noin pahalle oikeuksien loukkaamiselle, jatkuvalle kyttäämiselle. Oma tili on yksityisasia. Puhtaasti.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Mistäpä luulette kunnilla olevan varaa kun tämän hallituksen ansiosta verotulot senkun putoaa ja ostovoima laskee. Eli vastaus on ei voi lisätä.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

On palautettava välittömästi ennen leikkauksia olleet asumiskulujen korvaukset. Tämä on kristallinkirkas asia: takaisin suuremmat korvaukset tukiin.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

Ohi asian kenties, mutta silti:

olen ollut ny kahdeksatta (kyllä, 8) vuotta työkyvytön ja pyörinyt Kelan & ELOn armottomassa limbossa. Työkyvyttömyyseläke parantaisi tilannettani huomattavasti. Nyt en nykyisillä tuilla elä enää juuri mitenkään. Kaurapuuroa ei ole kovin mukavaa syödä kolmena päivänä viikossa.

Että ymmärtäkääpä meitä työkyvyttömiä väliinputoajia, meitä on työttömissä työnhakijoissa (!!) paljon- joka neljäs muistaakseni viimeisimmän tutkimuksen mukaan. Meidät täytyy EHDOTTOMASTI saada pois työkkärin listoilta. Ja aivan hiton nopeasti myös!

Kati Kokko

Helsingin hallinto-oikeus

Lausunto

25.06.2025 HKIHAO/1289/2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

Helsingin hallinto-oikeudelta ei ole pyydetty toimeentulotukilain kokonaisuudistuksesta lausuntoa, mutta tuomme kuitenkin esille joitakin muutoksenhakuun liittyviä huomioita.

Toimeentulotukiasiat ja viime vuosina erityisesti toimeentulotuen takaisinperintäasiat muodostavat merkittävän ja jatkuvasti kasvavan osan hallinto-oikeuden juttukannasta. Toimeentulotukilain kokonaisuudistuksessa on otettava huomioon, että ehdotetut tuen saantia kiristävät ja tukijärjestelmää monimutkaistavat muutokset lisäävät todennäköisesti merkittävästi muutoksenhakua, mikä kuormittaa niin viranomaisia oikaisuvaatimusvaiheessa kuin hallinto-oikeuksia valitusvaiheessa. Tässä vaiheessa on vaikea arvioida, paljonko muutoksenhaut tulevat

lisääntymään, mutta varmaa on, että näin tulee tapahtumaan. Hallinto-oikeuksilla on myös tilanteessa, jossa yli puolet käsiteltävistä asioista on kiireellisenä käsiteltäviä, suuria haasteita nykyresursseilla ratkaista toimeentulotukiasioita viivytyksettä. Näin ollen jo lainsäätämisvaiheessa tulisi pyrkiä mahdollisuuksien mukaan välttämään tulkinnanvaraisia säännöksiä ja toisaalta silloin kun ne eivät ole vältettävissä avata lainsäätäjän tahtoa mahdollisimman tarkoin esimerkein pykälien yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Tämä on senkin vuoksi tärkeää, että tulkinnanvaraiset säännökset voivat johtaa hyvinkin epäyhdenmukaiseen hallintokäytäntöön ja sen lisäksi myös hallinto-oikeuksien oikeuskäytäntö voi helposti eriytyä.

Kun korkein hallinto-oikeus käsittelee asian vain, jos muutoksenhakija saa valitusluvan, ja kun lisäksi viranomaiset eivät juurikaan hae valituslupia niissä tulkinnanvaraisissa asioissa, jotka on hallinto-oikeuksissa päätetty muutoksenhakijan eduksi, kertyy hallintokäytäntöä ja hallinto-oikeuksien oikeuskäytäntöä ohjaavia korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuja väistämättä hyvin vähän.

Kuten todettu, hallinto-oikeuksia ovat viime vuosina merkittävästi kuormittaneet hallintoriita-asioina käsiteltävät toimeentulotuen takaisinperintää koskevat asiat. Vuonna 2025 niitä on 24.6.2025 mennessä tullut vireille Helsingin hallinto-oikeudessa 203 kappaletta, kun taas toimeentulotuen myöntämistä koskevia valitusasioita on samana aikana tullut vireille 199. Siten takaisinperintäasiat ovat itse asiassa toimeentulotuen myöntämistä suurempi asiaryhmä hallinto-oikeudessa.

Hallintoriita-asioiden vireille paneminen samoin kuin niiden käsittely ja ratkaiseminen hallinto-oikeudessa todisteellisine tiedoksiantoineen on tavanomaista valitusasiaa prosessuaalisesti mutkikkaampaa ja tiedoksiantojen osalta kustannuksia aiheuttavaa. Se, että näin suuri määrä asioita tulee suoraan ensi asteena hallinto-oikeuden ratkaistavaksi, on ylipäätään poikkeuksellista ja vastoin yleisiä kehitystavoitteita hallinto-oikeuden vahvistamisessa olemaan nimenomaan muutoksenhakutuomioistuin. Yleinen suunta on ollut, että hallinto-oikeuteen valitettaisiin enenevässä määrin vasta oikaisuvaatimusmenettelyn jälkeen, mihin nähden takaisinperintäasioiden nykyinen järjestäminen on aivan nurinkurinen.

Hallinto-oikeuden näkemyksen mukaan laissa tulisi erikseen säätää toimeentulotuen takaisinperintä ratkaistavaksi muutoksenhakukelpoisella hallintopäätöksellä. Tällöin selkeissä tapauksissa asiat eivät ohjautuisi lainkaan kustannuksia vaativaan hallinto-oikeusprosessiin ja toisaalta valitusasiat voitaisiin käsitellä vähemmällä työllä ja kustannuksilla mitä hallintoriita-asiat.

Pitkäranta Ann-Mari
Helsingin hallinto-oikeus

Autismiliitto ry

Lausunto

25.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Autismiliitto vastustaa velvoitteiden kiristämistä ja perusosan alentamisen laajentamista. Lakiesitys lisää byrokratiaa ja rangaistusluonteisia sanktioita, jotka eivät riittävästi huomioi yksilöllisiä tarpeita ja elämäntilanteita. Toimeentulotuen saannin kriteerit ovat jo nyt hyvin tiukat ja perustoimeentulotuen taso hyvin matala elämisen pakollisiin kustannuksiin nähden. Suomi on saanut huomautuksia sosiaaliturvan liian alhaisesta tasosta YK:n sosiaalisten oikeuksien komitealta, Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealta. Nyt esitetyt toimet ovat kohtuuttomia ja epäinhimillisiä. Säästöjen hakeminen kaikista pienituloisimpien etuudesta ei ole eettisesti oikein. Perustuslakimme turvaa jokaiselle välttämättömän toimeentulon ja lakiehdotuksen mahdollistama jopa 50 % perusosan leikkaus vaarantaa tämän. Tämä voi johtaa tilanteeseen, jossa henkilö menettää kykynsä maksaa vuokraa, ostaa ruokaa tai ylläpitää perusturvallisuutta

Työnhakuvelvoitteen tulisi kohdentua vain heihin, joilla on tosiallinen toiminta- ja työkyky sekä elämäntilanne tai -hallinta kokopäivätyön vastaanottamiseen. Toimintakyvyn rajoitteiden vuoksi moni autismikirjolla oleva ei pysty kokopäivätyöhön, mutta on nyt pakotettu hakemaan kokopäivätyötä, koska eivät pääse työkyvyttömyyseläkkeellekään. Koska kokopäivätyö ei ole kaikille mahdollista, on kohtuutonta, että siitä rangaistaan/alennetaan perusosaa, ellei ilmoittaudu kokopäivätyön hakijaksi. Lain soveltamiseen tulee vähintäänkin jättää riittävästi harkinnan varaa toimintakyvyn rajoitteiden huomioimiseksi sanktioita estävänä. Toimintakyvyn rajoitteiden sekä kuormittavan työympäristön takia moni autismikirjon henkilö ei pysty kokopäivätöihin. Tästä ei ole perusteltua rangaista, vaan vamman tai toimintakyvyn rajoitteen takia tulee vapautua näistä asetetuista velvoitteista.

On kohtuutonta, että lääkärin toteama sairaus tai työkyvyttömyys poistetaan hyväksyttävänä perusteena olla hakematta kokopäivätyötä. Tämä on epäinhimillinen muutos ja sivuuttaa lääkäreiden asiantuntemuksen.

Työnhakuvelvoite ja siihen liittyvät sanktiot koskisivat myös omaishoitajia ja perhehoitaja, ellei päivittäinen hoitoaika ole vähintään 4 h. Omaishoitaja ja perhehoitaja ovat usein vastuussa ja tavoitettavissa koko vuorokauden, vaikka varsinainen hoitoaika olisikin pieni. Osa-aikaisen omaishoitajan voi olla mahdoton hakea kokoaikatyötä esim. autismikirjon lapsen omaishoitajana.

Moni on tosiasiallisesti sitovassa läheishoivan tilanteessa, vaikka ei olisikaan virallinen omaishoitaja. Esimerkiksi neuro- ja autismikirjon lasten koulunkäynnin mahdollistamiseen tarvitaan usein paljon apua ja tukea vanhemmalta, minkä vuoksi moni joutuu jäämään työelämästä pois kokonaan tai siirtymään osa-aikaiseen työhön. Osa-aikainen työ voi olla ainoa keino yhdistää palkkatyö ja hoiva. Esimerkiksi moni yksinhuoltaja pysyy osa-aikatyön avulla kiinni työelämässä ja lasten kasvaessa voi siirtyä kokopäivätyöhön helpommin.

Ensisijaisten etuuksien hakemisen ensisijaisuus on kannattavaa, mutta siihen tulisi ohjata, auttaa ja kannustaa sanktioiden sijaan. Sosiaaliturvajärjestelmämme ei ole kaikille helposti hahmottuva ja moni tarvitsee apua hakemusten täyttämiseen. Digisovellukset eivät aina ole kaikille riittävän saavutettavia. On väärä keino sanktioida sitä, jos ei ole ollut voimavaroja, osaamista tai kykyä ensisijaisten etuuksien hakemiseen. Neuro- ja autismikirjon henkilöillä voi olla haasteita toiminnanohjauksessa, jaksamisessa, vuorovaikutuksessa ja viranomaisasioinnissa, mikä tekee näiden vaatimusten täyttämisestä erityisen vaikeaa. Esim. autismikirjon henkilö voi tarvita tukea työnhaussa tai etuuksien hakemisessa, mutta uudistus ei tarjoa lisätukea – vain sanktioita. Uudistus ei sisällä mekanismeja, joilla voitaisiin arvioida yksilöllisesti, onko henkilöllä todelliset valmiudet täyttää velvoitteet. Neurokirjon ihmiset kokevat usein byrokratian raskaaksi ja kuormittavaksi, ja toimeentulotuen hakeminen vaatii jatkuvaa dokumentointia ja raportointia. Uudistus ei kevennä tätä taakkaa, vaan lisää epävarmuutta ja riskiä tuen menettämisestä, mikä voi lisätä ahdistusta ja lamaannusta.

2 §:ssä ja 10§:ssä mainitaan nuoret alle 25 vuotiaat, joilta voidaan laskea toimeentulotukea 20 %:lla, mikäli keskeyttävät opinnot. Autismikirjon opiskelijoille opiskeluympäristö voi olla esteellinen ja kohtuuttoman kuormittava eikä kohtuullisia mukautuksia tai tukipalveluja ole aina riittävästi tarjolla, jotta opiskelu onnistuisi. Tällaisissa tilanteissa on kohtuutonta, että nuoren toimeentulotukea leikataan. Ratkaisuissa tulee huomioida henkilön yksilölliset seikat, kuten vamma- ja toimintarajoitteet. 2 § ja 10§:issä muiden kuin ensimmäistä tutkintoa suorittavien ja ensisijaista etuutta saamattomien tulee velvollisuus hakea kokoaikatyötä, mikä voi johtaa opintojen lopettamiseen. Tämä ei kannusta ja viivästyttää/katkaisee opintoja/estää valmistumista. Sama velvoite on myös yrittäjällä, joka ei elätä itseään tuloillaan, olisi jatkossa velvoite hakea kokopäivätyötä. Tämä ei kannusta yrittäjyyteen eikä osittaiseen tulonhankintaan.

Vähäisetkin ansiotulot ja avustukset alentavat toimeentulotukea täysikäisten osalta. Tämä on huono ratkaisu, ei kannusta töiden vastaanottoon vaan passivoi, kannustaa pimeisiin töihin sekä yksittäisiin keikkatöihin on vaikeampi saada henkilöjä.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Autismiliitto vastustaa perusosan tason leikkaamista. Perusosat ja toimeentulotuki on jo tällä hetkellä kohtuuttoman matala eikä huomioi läheskään kaikkia arjen pakollisia menoja.

Lakiesityksellä toimeentulotuen perusosan alentamista ”sujuvoitettaisiin” ja alentamisen enimmäismäärää nostettaisiin. Nykyisin alentamminen on ehdollista, mutta nyt alentaminen voitaisiin tehdä ilman erillisiä ehtoja.

Perusosaa on voitu tällä hetkeä laskea 2 kk:ksi, mutta jatkossa tämä voisi kestää yli 2 kk:tta. Perusosaa voitaisiin alentaa jopa 50%:lla kun nykyinen maksimi on ollut 40 %. Myös velvoite ohjata sosiaalihuoltoon (palvelutarpeen arviointiin) poistettaisiin.

Perusosan lasku ja tiukat sanktiot ovat kohtuuttomia. Perusosat ovat muutoinkin kohtuuttoman matalat eivät huomioi läheskään kaikkea nykyelämän pakollisia menoja. Perusosan -50% lasku on jo täysin epäinhimillinen ja kohtuuton. Tämä kaikki lisää diakonia-avun, leipäjonojen ja järjestöjen avun ja tuen tarvetta. Perusosan laskemisen yhteydessä olisi tärkeää säilyttää velvoite ohjata sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointiin sekä varmistaa avun ja tuen saanti ellei se olisi ko. henkilön kohdalla ilmeisen tarpeetonta.

Lääkkeiden korvattavuus ja välttämättömien lääkkeiden tulkinta olisi lakiesityksessä vahvemmin harkinnasta kiinni, mikä ei ole perusteltua. Välttämättömät terveydenhuoltomenot tulisi määritellä selkeämmin. On erittäin huolestuttavaa, jos Kelan viranomaiset alkavat tätä arvioida. Oikean lääkkeen valinta voi olla pitkä prosessi ja lääkitykselliset tarpeet hyvin yksilöllisiä ja näiden arviointi vaatii syvää lääketieteellistä osaamista.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Rikkooko tiedon saaminen ja luovuttaminen yksityisyydensuojaa ja vaikeuttaako luottamusta sekä asiakkaaksi hakeutumista?

Näitä ei tulisi toteuttaa automaattisesti eikä ilman asiakkaan suostumusta.

Toimi vaikuttaa siltä, että asiakasta epäiltäisiin epärehelliseksi.

Joskus tiedon saanti helpottaa asiakkaan ja työntekijän vaivaa, jos tiedot voidaan automaattisesti tarkistaa ja hankkia ilman asiakkaan raskasta dokumenttien toimittamista. Tämä olisi parempi toteuttaa kuitenkin vain asiakkaan suostumuksella.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kuntien maksuosuus nuorten (18-24 v.) toimeentulotuen osalta nostettaisiin 100 %:iin. Kuntien kannalta on hankalaa, että näillä on maksuvelvoite, mutta ei päätösvaltaa. Kunnat ovat myös taloudellisesti tiukilla. Vaikka tämä maksuosuuden kasvu kompensoitaisiin kunnille, niin kunnat tarvitsisivat lisäksi lisärahoitusta nuorten palveluiden kehittämiseen ja vahvistamiseen. Muuten laissa ajateltu kannustinvaikutin ei toimi.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Edullisempia asuntoja on harvoin tarjolla. Voi tehdä myös työllistymisestä hankalampaa, mikäli halvempien asuntojen perässä päädytään työllistymisen kannalta hankalammille alueille

Autismikirjon henkilöille muutot ja muutokset ovat erityisen hankalia, haastavia ja kuormittavia. Voivat lamaannuttaa toimintakykyä. Vamman tai toimintarajoitteiden vuoksi tulisi vapautua tästä velvoitteesta.

Autismikirjon henkilöiden kohdalla tulee huomioida asunnon aistiesteettömyys sekä esimerkiksi pakollisen liikkumisen aiheuttama kuormittavuus yms. Sopivan asunnon löytyminen ei ole helppoa. Hakeminen vaatii yhteydenottoja, sopimusten laatimista ja maksujärjestelyjä. Käytännössä tähän ei ole olemassa tukea.

Erityistarpeet tulee huomioida ja ratkaisujen tulee olla kohtuullisia. Työmatkojen ja asioimismatkojen pidentymisen aiheuttamia lisäkustannuksia tulee arvioida myös kokonaiskustannuksissa, samoin miten pakkomuutto vaikuttaa lasten koulun vaihtumiseen. Joillekin perheille yhteisön ja lähipiirin tuki on äärimmäisen tärkeää arjenhallinnassa.

Halvemman asunnot saantia voi hankaloittaa monet asiat esim. henkilön mahdolliset maksuhäiriömerkinnät ja Kelan vuokratakuun myöntämisprosessin hitaus. .

Muuttovelvoitteet voivat johtaa sosiaalisten ongelmien kasautumiseen tietyille asuinalueille ja segregaatiokehitykseen, mitä vastaan on Suomessa haluttu aiemmin toimia. Segregaatiokehityksestä voi syntyä kasvavia sosiaalisia ongelmia ja yhteiskuntarauha heikentyä.

Lakiesityksessä lähdetään siitä, että asumiseen suunnattu toimeentulotuki maksetaan suoraan vuokranantajalle.

Joissain tapauksissa tämä voi vaikeuttaa toimeentulotuen saajien asunnon saantia ja voi myös passivoida. Joillekin maksuvaikeuksissa ja talouden hallinnan haasteista painiville voi olla kuitenkin erinomaisen hyvä asia, että vuokrat maksetaan suoraan toimeentulotuesta ja tämä menettely onkin jo käytössä. Asiakkaan suostumus olisi kuitenkin jatkossakin tärkeä pitää lähtökohtana vastoin esityksen linjaa.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Sanktioilla on todettu olevan myös negatiivisia vaikutuksia työllisyyteen vrt. maininta lakiehdotuksen perusteluissa

Lakimuutos voi lisätä painetta hyvinvointialueen ennaltaehkäisevän ja harkinnanvaraisen ttt:n osalta sekä näkyä edelleen kasvavana paineena diakoniatyössä ja esim. leipäjonoissa.

Asumismenojen vaihtelu/muutokset voi tuoda epävarmuutta asuntopolitiikkaan ja asiakkaille tulee asettaa suoja-aika, ettei esim. edullisempaan asuntoon muuttaneet edellytetä muuttaman kohtuuttoman nopeasti edelleen uuteen asuntoon, jos sallitus vuokrahinnat vaihtelevat.

Huoli muutoksen vaikutuksista köyhimpien lapsiperheiden lapsiin. SOSTEn mikrosimulointilaskelmat osoittavat, että ehdotetut perusosan tason leikkaukset lisäävät pienituloisten määrää noin 5 400 henkilöllä, joista lapsia on 1 500. Kun laskelmaan otetaan mukaan myös 150 euron suojaosan poisto, kasvaa pienituloisten määrä yhteensä noin 28 400 henkilöllä, joista lapsia on 8 500.

Autismikirjon henkilöille ehdotettujen lakimuutosten vaikutukset kohdentuvat kasaantuvan negatiivisesti. Laki ei tunnista autismikirjon henkilöiden erityistarpeita eikä muutenkaan riittävästi huomioi toimintarajoitteisten tai vammaisten tarpeita.

Vaikeuttaa pienienkin työtehtävien vastaanottoa, kuten jopa pienten kokemusasiantuntijapalkkioiden vastaanottoa.

Muu lausuntopalaute:

13 §:ssä todetaan, että kuun lopussa maksettavat tulot, huomioidaan seuraavan kuukauden ttt-laskelmassa tuloksi. Tämä on pääosin varmasti vakiintunut käytäntö, mutta tulisi huomioida aina inhimillisesti ja tosiasiallisesti käytettävissä olevien tulojen kannalta esim. uusien asiakkaiden kohdalla. Oikeusratkaisujakin on siitä, että vain tosiasialliset ja tosiasiallisesti käytettävissä olevat tulot voidaan huomioida tuloina. Tilanne tulee siis katsoa yksilöllisen harkinnan kautta.

Autismiliitto yhtyy SOSTE ry:n lausunnossa esitettyyn muun muassa suojaosan ja esityksen työllisyysvaikutusten osalta.

Taiveaho Satu
Autismiliitto ry

Alavuden kaupunki

Lausunto

25.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Velvoite ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi ja hakea ensisijaista etuutta on lähtökohtaisesti oikein suuntaava edellytys. Toimeentulotuen tulisi olla aidosti viimesijainen etuus, ja toimenpiteiden sekä resurssien kohdentamisen näkökulmasta etuuksien ohjautumisella henkilön tilanteen mukaan oikein on merkitystä. Tämä edellyttää kuitenkin velvoitteen huomioimista myös työllisyyden hoitoon osoitetuissa kustannuksissa. Kuntien vastuulle ei voida siirtää toimeentulotuen saajia ilman, että tämä huomioidaan rahoitusperustassa.

Työttömäksi ilmoittautumisen ja etuuden hakemisen prosessien tulee olla selkeitä ja saavutettavia.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuen perusosan alentaminen, mikäli henkilö ei ilmoittaudu työnhakijaksi, tuo toimeentuloturvaan vastikkeellisuutta. Perusosan alentaminen tietyissä tilanteissa on jo nyttemmin ollut lainsäädännössä mahdollista, mutta vain harvoin käytetty. Mikäli perusosan alentaminen liitetään työnhakijastatukseen, tulee varmistaa aukoton tiedonkulku hyvinvointialueiden ja työllisyyden hoidon viranomaistehtävistä vastaavan kunnan/työllisyysalueen sekä Kelan välillä.

Haasteeksi muodostuu ’ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan’ sekä alentamisen kohtuuttomuuden määrittely.

Muutosten vaikutukset on arvioitava etenkin heikommassa asemassa oleviin, ja järjestelmän on kannustettava työllistymiseen ilman taloudellista ahdinkoa.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Tietojen hallinnan tulee olla lainmukaista, läpinäkyvää ja yhdenmukaista. Tietosuojaa ja turvallisuutta on vahvistettava, ja viranomaisten välinen yhteistyö on oltava sujuvaa, eikä hidastavaa.

Tiedonsaantipykälissä 18a-18h viitataan Kelan ja hyvinvointialueen väliseen tiedon saantiin toimeentulotukiasian käsittelyä varten. Näiden oikeuksien on tärkeä nivoutua yhteen työllisyysalueiden/työllisyyden palveluita järjestävien kuntien ja hyvinvointialueen sekä Kelan välisen tiedonvaihdon kanssa. Esimerkiksi edelleen lausunnolla oleva kuntouttavan työtoiminnan lainsäädännön muutos muuttaa asiakkaan asemaa työllisyyspalveluissa sen mukaan, onko hän toimeentulotuen asiakas vai ei. Nyt lausuttavana olevassa esityksessä esitetään muutoksia aktivointisuunnitelmaan osallistumiseen (§10). Näiden eri tahoilta asetettujen säädösten tulee muodostaa yhtenäinen kokonaisuus.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kuntien rahoitusosuutta esitetään lisättäväksi siirtämällä 18-24 -vuotiaiden toimeentulotukimenojen rahoitusvastuu täysimääräisenä kunnille nykyisen 50% sijaan. Tämä esitetään kompensoitavaksi kokonaisuudessaan kunnille valtionosuuden osana. Rahoitusvastuun kasvattamisella arvioidaan kuntien ohjaavan resursseja tähän ikäluokkaan. Lähtökohtaisesti toimenpiteiden kohdentaminen nuoriin on kannatettavaa, mutta tämän arvion perustelu jää epäselväksi. Vastuu työllisyyden palveluista on siirtynyt kuntiin, eikä näyttöä nuorten palveluiden toimeenpanosta vielä tältä ajalta ole. Kunnat pyrkivät huomioimaan niin nuoret, ikääntyvät kuin pitkäaikaistyöttömät työnhakijat.

Perustoimeentulotuen säästöistä puolet kohdentuisi kuntien osuuteen, kahden vuoden viiveellä. Työmarkkinatuen kulut kohdentuisivat kunnille kolmanneksen osuudella, ja myös verotulojen kasvua ennakoidaan esityksessä niin, että kokonaisuutena uudistukset olisivat kuntataloutta vahvistavia. Työllisyyspalveluiden uudistus on toteutunut vuoden 2025 alusta, ja jo nyt tiedetään että lainsäädäntövaiheessa esitetty kustannusneutraalius ei uudistuksessa toteutunut, vaan kuntien rahoitusvastuu on kasvanut merkittävästi. Siksi onkin erittäin tärkeää varmistua, ettei toimeentulotukilain uudistus kuormita kuntia lisää.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Tukikelpoisten asumismenojen määrittelyn tulee perustua todellisiin kustannuksiin. Kohtuullisuus ja alueelliset erot on huomioitava.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Vaikutusten arvioinnissa esitetään oletuksena, että 18-24 -vuotiaiden toimeentulotuen täysimääräinen (myöhemmin kompensoitava) rahoitusosuus kannustaisi kuntia kohdentamaan palveluja tähän ikäluokkaan. Myös verotulojen kasvusta esitetään oletus. Näiden esitysten perustelu jää epäselväksi

Muu lausuntopalaute:

Toimeentulotukilain muutos on selkeästi linjassa sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen kanssa.

Uudistus toteutetaan vaiheessa, jossa useat eri työttömyysturvan muutokset ovat realisoituneet ja kuntien vastuu työllisyyden palveluista on muutoksen vaiheessa. Edelleen hyvinvointialueiden rooli on vielä muotoutumassa, esimerkkinä kuntouttava työtoiminta. Toimeenpanossa ja seurannassa olisi osoitettava erityinen painoarvo sille, että eri uudistusten ja lainsäädäntöjen vaiheessa kokonaisuus toimii saumattomasti, tiedon kulku on toimivaa ja eri etuuksien ja palveluiden rajapinnassa ei synny ristiriitoja.

Heinämäki Liisa
Alavuden kaupunki - Lausunnon ovat valmistelleet: Kaupunginjohtaja, työllisyyspalveluiden päällikkö ja talousjohtaja.

Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf

Lausunto

25.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

FSS stödjer principen om att primära förmåner ska sökas i första hand och utkomststödet fungerar som en sista stödform. Däremot är det oroväckande att studerande som inte får studiestöd och vars studier av orsak eller annan inte framskrider i förväntad takt uppmanas att anmäla sig som arbetssökande. Detta kan förväntas leda till ökade avbrott i studierna, vilket leder till försämrade möjligheter till sysselsättning och ökad risk för långtidsarbetslöshet.

En 50-procentig sänkning av grunddelen kan ha betydande konsekvenser för försörjningen, särskilt för unga. Om en person till följd av exempelvis psykisk ohälsa inte söker om primära förmåner eller anmäler sig som arbetssökande inom utsatt tid, bestraffas hen hårt ekonomiskt, vilket i vissa fall kan tänkas leda till ökad psykisk ohälsa och skuldsättning. För att undvika detta är det av yttersta vikt att 10 § 7 mom. om tryggandet av ett människovärdigt liv i lag om ändring av lagen om utkomststöd kan tillämpas. Vidare bör unga och studerande i stor utsträckning informeras om förändringen, så att inte en enda ung person blir utsatt för en sänkning av grunddelen på grund av att hen inte visste om de nya skyldigheterna och kraven.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

FSS stödjer inte förslaget om att skära ned i utkomststödets grunddel. Utkomststödet ligger redan i nuläget på en sådan nivå att stödmottagaren enbart har råd med det mest väsentliga som behövs för att kunna leva ett människovärdigt liv. En sänkning är således inte befogad. Att personer över 18-år som är ensamboende eller bor hos sina föräldrar får den största sänkningen drabbar unga hårdare än andra grupper i samhället. Föräldrarna är inte försörjningsskyldiga för sina myndiga barn, vilket gör en sådan sänkning problematisk och omotiverad. Vidare är majoriteten av unga ensamboende, särskilt då det gäller studerande, och således riktar sig sänkningen orimligt hårt mot denna grupp. Det är även mycket ifrågasättbart att förvärvsinkomstavdraget på 150€, som är ett incitament för arbete, slopas.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Tanken bakom förslaget om att höja kommunernas finansieringsandel till 100% för gruppen 18-24 åringar utan familj i en annan ålder är bra. Däremot kommer det inte nödvändigtvis i praktiken att innebära några signifikanta effekter på gruppen eftersom kommunerna i fortsättningen får ersättning genom en ökad statsandel. Kommunerna definieras med andra ord i fortsättningen som heltäckande finansiärer för gruppens utkomststöd, men pengarna kommer sist och slutligen från staten, precis som tidigare.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

De särskilda grunderna som stadgas i 7 a § 3 mom. i lagen om utkomststöd är bra och mycket viktiga.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Eftersom unga är den grupp som berörs mest av förändringen skulle en utförlig bedömning av förändringens konsekvenser för unga på både kort och lång sikt behövas. Dagens unga återspeglar morgondagens samhälle, och således kunde en sådan konsekvensbedömning även tillföra en insikt i hur förändringen påverkar samhället på sikt.

Muu lausuntopalaute:

-

von Kraemer Melina
Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf

Blomfelt Simon
Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf

Mielenterveyden keskusliitto ry

Lausunto

25.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Mielenterveyden keskusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa.

Perusosan alentamismenettely

Hallituksen esityksessä (s.83–84) ehdotetaan, että sellaisen henkilön perusosan suuruutta alennettaisiin 20 prosenttia, jonka toimeentulotuen tarve aiheutuu siitä, että henkilö on menetellyt työvoimapoliittisesti moitittavasti. Kun perusosan suuruutta on jo alennettu yhden kuukauden ajan 20 prosenttia ja perusosan alentamisen edellytykset jatkuvat seuraavallekin kuukaudelle, perusosan alentamista jatketaan 40 prosentilla alennettuna niin kauan kuin perusosan alentamisen edellytykset täyttyvät. Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että perusosan suuruutta voitaisiin alentaa 50 prosenttia, jos toimeentulotuen tarve aiheutuu siitä, että henkilö ei hänelle annetusta kehotuksesta huolimatta ole hakenut yhden kuukauden määräajassa etuutta, johon hänellä elämäntilanteensa ja olosuhteet huomioiden voidaan arvioida todennäköisesti olevan oikeus tai jos henkilö ei hänelle annetusta kehotuksesta huolimatta ole ilmoittautunut yhden kuukauden määräajassa työnhakijaksi työvoimapalveluihin.

Yhden kuukauden määräaika etuuden hakemiselle voi olla liian lyhyt tilanteissa, joissa etuuden hakemiseen tarvitaan kattavaa lääketieteellistä tai muuta vastaavaa selvitystä. Kiireettömissä tilanteissa lääkärin vastaanotolle pääseminen yhdessä kuukaudessa ei ole aina mahdollista, eikä lausuntoa varten mahdollisesti tarvittavia tutkimuksia ole myöskään aina mahdollista toteuttaa yhden kuukauden sisällä. Vaikka esityksen mukaan alentamisessa voidaan soveltaa kohtuullisuusharkintaa, pidämme tärkeänä, että laissa tai vähintään hallituksen esityksessä yhtenä esimerkkinä kohtuullistamisesta mainittaisiin tilanne, jossa hakemuksen tekemiseksi tarvittavaa selvitystä ei tosiasiallisesti ole ollut mahdollista saada määräajassa. Ei liene tarkoituksenmukaista,

että hakemuksia tehtäisiin puutteellisella selvityksellä, vaikka niitä voitaisiinkin täydentää myöhemmin.

Perusosan alentamismenettelyn sujuvoittaminen, nopeuttaminen sekä voimistaminen vaikuttaa toimeentulotuen saajissa kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin henkilöihin ja perheisiin. Tutkimuksen (2020) mukaan mielenterveys- ja päihdeongelmat olivat merkittävimpiä nuorten aikuisten toimeentulotuen saantiin ja sen kestoon yhteydessä olevia tekijöitä. Nuorilla (18–34 v) toimeentulotukiasiakkailla on ikätovereihinsa verrattuna yleisemmin terveysongelmia, erityisesti mielenterveys- ja päihdehäiriöitä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportin (2025) mukaan toimeentulotuen saajilla korostuvat monenlaiset hyvinvoinnin puutteet ja on todennäköistä, että nuorten kohdalla terveysongelmat, erityisesti mielenterveysongelmat johtavat toimeentulotukiasiakkuuteen ja tuen saannin pitkittymiseen. Työttömien toimeentulotuen tarpeen vähentäminen edellyttäisi monia samanaikaisia muutoksia, kuten riittävää toimeentuloturvaa, pääsyä tarpeenmukaisiin ja laadukkaisiin palveluihin sekä vastaanottavia työmarkkinoita.

Näihin haasteisiin ei kyetä vastaamaan ainoastaan sanktioita tiukentamalla, vaan vaikeutuneisiin elämäntilanteisiin tulisi olla tarjolla varhaista tukea mielenterveysongelmien ehkäisemiseksi, kuin myös palveluita mielenterveysongelmista kärsivän tukemiseksi pitkäaikaisen toimeentulotuen saannin ja syrjäytymisen vähentämisessä. THL:n (2025) raportissa painotetaan, että toimeentulotukea uudistettaessa olisi tärkeää huomioida tuen saajien terveydentila, millä on merkitystä palveluiden tarpeeseen sekä siihen, millaisia sanktioita ja velvoitteita heille on kohtuullista asettaa.

Hallituksen esityksessä suunniteltujen velvoitteiden ja sanktioiden kiristämisten tavoitteena on ihmisen käyttäytymisen muutos, mikä on epärealistinen odotus, kun taustalla vaikuttavat ihmisen alentunut toimintakyky ja terveydentila. Hallituksen esityksessä (s. 37) todetaan, että mikäli perusosan alentamisen uhka saisi toimeentulotuen saajan muuttamaan käyttäytymistään siten, että työttömyysetuuden estävää lausuntoa ei tulisikaan ja oikeus työttömyysetuuteen säilyisi tai syntyisi, voisi toimeentulotuen saajan taloudellinen tilanne parantua. Tutkimustiedon valossa tämä vaikuttaa epärealistiselta, sekä todennäköisesti kaikkein vaikeimmassa asemassa “käyttäytymisen muuttamisessa” olisi toimintakyvyn ja terveydentilan sekä elämäntilanteiden haasteiden vuoksi apua ja tukea tarvitsevat etuudensaajat.

Hallitus esittää (s.66–67), että perusosaa voitaisiin jatkossa alentaa kirjallisella kuulemisella kuukausi kerrallaan, kuitenkin kohtuullisuusharkintaa hyödyntäen. Käsittelijän tulisi arvioida perusosan alentamisen yhteydessä vaarantaako alentaminen ihmisarvoisen elämän edellyttämän välttämättömän toimeentulon. Samanaikaisesti hallitus esittää (s.65), että Kelalla ei olisi jatkossa alentamismenettelyn yhteydessä enää velvoitetta ohjata etuudensaajaa sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointiin, vaan vastuu perusosan alentamiseen liittyvästä päätöksenteosta ja kohtuullisuusarvioinnista olisi yksinomaan Kelalla. Esityksestä ei kuitenkaan käy ilmi, että millä perusteilla kohtuullisuusharkintaa tehdään, miten etuudensaajan tilanteen edellyttämään sosiaalihuollon tarpeeseen vastataan sekä miten kohtuullisuusharkinnan edellyttämää ammatti- ja koulutusosaamista lisätään jatkossa Kelan henkilöstön osalta. Henkilöstön kouluttaminen ja

kohtuullisuusharkinnan tekeminen tulee lisäämään kustannuksia. Onko tämä työ laskettu mukaan Kansaneläkelaitoksen pysyviin ja kertaluontoisiin toimintamenoihin? Sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointiin liittyvän ohjausvelvollisuuden poistaminen on asiakkaan kannalta heikennys nykyiseen lainsäädäntöön nähden ja voi lisätä väliinputoajien määrää palvelujärjestelmässämme, kun etuudensaajat eivät ohjaudu elämäntilanteen sekä terveydentilan kannalta oleellisten palveluiden piiriin.

Kansainvälisessä vertailussa (Mäkinen & Ojala 2024) suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä näyttäytyy jo erityisen ankarana “tuplarangaistuksen” osalta, jossa työttömyysturvan sanktiot yhdistetään perustoimeentulotuen perusosan alentamiseen. Alentamismenettelyn nopeuttaminen ja sujuvoittaminen on kohtuutonta, kun tutkimuksen valossa tiedämme etuudensaajien jo valmiiksi hankalasta asemasta.

Velvollisuus hakea ensisijaista etuutta ja ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi

Hallituksen esityksessä (s.36) esitetään, että velvoitetta ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi tiivistettäisiin. Velvoite hakea kokoaikatyötä koskisi jatkossa myös niitä toimeentulotuen saajia, jotka työskentelevät alle 30 viikkotuntia tai opiskelevat päätoimisesta saamatta opintoetuutta. Mikäli perustoimeentulotuen hakija ei näissä tilanteissa ilmoittautuisi työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi tai hakisi ensisijaisia etuuksia, hänen perusosaansa voitaisiin alentaa jopa 50 prosentilla. Näille noin 20 tuhannelle osa-aikaisesti työskentelevälle henkilölle kokoaikaisesti työskentely tai kokoaikaisen työn hakeminen ei välttämättä ole realistista työkyvyn kannalta. Osa-aikainen työskentely voi olla heille ehto osallistumiselle työelämään terveydentilan sekä voimavarojen puitteissa.

Päätoiminen opiskelija ei voi ilmoittautua työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi edistäessään opintoja. Hallituksen ehdotus tulisi estämään opintojen loppuunsaattamisen isolta joukolta opiskelijoita, joille opinnot ja työskentely ovat terveydentilan ja voimavarojen kannalta mahdotonta yhdistää. Hallituksen esityksessä (s. 37) opintojen keskeyttämisen arvioitiin mahdollisesti parantavan näiden opiskelijoiden taloudellista tilannetta. Tämä näyttäytyy hyvin lyhytnäköisenä ja opintojen keskeyttämisellä voi olla yksilön elämän kannalta pidemmällä tähtäimellä merkittävät ja hyvin negatiiviset vaikutukset ja työllistävän koulutuksen puute asettaa haasteen työllistymiselle sekä pidemmälle etuudensaamiselle jatkossa.

Esityksessä (s.60–61) velvollisuutta ilmoittautua työvoimapalveluihin ehdotetaan laajennettavaksi myös niihin henkilöihin, joilla on lääkärinlausunto, mutta jotka eivät saa mitään työttömyysturvalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tai 4 §:n 2 momentin 1–6 kohdissa tarkoitettua etuutta. Velvollisuus ilmoittautua työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi olisi myös silloin, kun asiakkaan elämänhallinnassa havaittaisiin palveluiden yhteydessä merkittäviä puutteita, mutta henkilöä ei kuitenkaan olisi todettu työttömyysturvalaissa tarkoitetulla tavalla työkyvyttömäksi.

Työttömyysturvasta on muodostunut “väliinputoajien” etuus toimeentulon turvaamiseksi mm. niissä tilanteissa, joissa sairauspäivärahan ensisijaisuusaika on täyttynyt ja työkyvyttömyyseläkehakemus hylätään ilman terveydentilan tai työkyvyn muutosta parempaan suuntaan. Työttömyysturvan piirissä on siis tosiasiallisesti työkyvyttömiä työnhakijoita toimeentulon turvaamiseksi, joille palveluita ei ole tarjolla riittävästi. Hallituksen esityksen kaltainen muutos lainsäädäntöön heikentäisi näiden ihmisten tilannetta, ja todennäköisesti johtaisi henkilöiden kohdalla työvoimapoliittisiin lausuntoihin ja työttömyysturvan katkoihin sekä heikennykseen perustoimeentulotuen tasossa heikentäen edelleen jo valmiiksi haasteellista taloudellista tilannetta sekä estäen toipumista sairaudesta. Hallituksen esityksessä (s.47) on todettu, että työ- ja toimintakyvyn puutteet työvoimaviranomaiseen ilmoittautuvilla uusilla asiakkailla olisivat ainakin alustavasti arvioiden ainakin osalla merkittäviä. Tarve arvioida työ- ja toimintakykyä voisi lisätä kysyntää sosiaali- ja terveydenhuollon työlle tässä prosessissa. Esityksessä todetaan myös, että työttömien monialaiseen palvelutarvearvioon ohjattavien asiakkaiden määrä voi esityksen johdosta lisääntyä, mikä lisäisi yhteistoimintamallissa mukana olevien viranomaisten työtä. Esityksestä ei käy ilmi, miten tähän palveluiden kysynnän lisääntymiseen on varauduttu.

Esityksestä ei käy ilmi, millä muilla tavoilla velvoitteiden lisäämisen ohella Kelan taholta tuetaan etuudensaajaa hakeutumaan ensisijaisten etuuksien piiriin, mitä tukea toimeentulotuen hakijalle tarjotaan tässä tilanteessa kehotuksen lisäksi? Sellainen etuudensaaja, jolla on rajalliset terveydelliset ja elämäntilanteen mahdollistamat voimavarat oman etuusasian selvittelyyn, todennäköisesti kaipaa myös neuvontaa, ohjausta sekä käytännön tukea etuuden hakemisessa.

Lähteet:

Paula Saikkonen & Susanna Mukkila (toim.): Toimeentulotuki 2020-luvulla Tavoitteena parempi viimesijainen turva. THL Raportti 2/2025

Vaalavuo, Maria & Haula, Taru & Bakkum, Boris 2020: Nuoret aikuiset, terveys ja toimeentulotuki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139143/URN_ISBN_978-952-343-454-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Hallituksen esityksessä (s.34) ehdotetaan, että toimeentulotuen perusosaa leikattaisiin. Leikkauksen suuruus olisi esimerkiksi 3 prosenttia yksinasuvien ja vanhempansa luona asuvien 18 vuotta täyttäneiden osalta ja 2,1 prosenttia yksinhuoltajien osalta. Lasten lapsiryhmäkohtaiset perusosat nousisivat enintään 0,7 prosenttia.

Suomi on saanut toistuvasti kritiikkiä perusturvatason riittämättömyydestä ja Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea totesi viimeksi helmikuussa 2023 julkistetussa ratkaisussaan Suomen sosiaaliturvan tason olevan edelleen liian alhainen. Komitealle 2018 tehty kantelu koski usean eri sosiaaliturvaetuuden lisäksi myös toimeentulotuen rahamääräistä vähimmäistasoa. Ratkaisussa

tarkasteltiin muun muassa vähimmäissairauspäivärahan, - työttömyysturvan peruspäivärahan, takuueläkkeen, työmarkkinatuen ja toimeentulotuen tasoa suhteessa suomalaisten keskituloon. Komitea totesi, että Suomen vähimmäisetuudet ovat liian matalia kattaakseen tuensaajan perustarpeet.

Valtioneuvoston tiedotteessa sekä hallituksen esityksessä (s.74) tuodaan esille Suomen saamaan kritiikkiin liittyen, että Suomessa sekä sosiaaliturvaetuudet ja palvelut voidaan katsoa osaksi sosiaaliturvaa ja Suomessa monet julkisesti tuotetut palvelut ovat maksuttomia, joten yksittäisen sosiaaliturvaetuuden määrä ei siten välttämättä kerro ihmisen sosiaaliturvan kokonaistasosta. Mielestämme on huomioitava kuitenkin myös se, että sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen enimmäismääriä on korotettu roimasti hiljattain sekä esimerkiksi lääkkeiden vuosiomavastuuseen sekä alkuomavastuuseen on tullut korotuksia. Tämän lisäksi elinkustannukset, joista varsinkin asumisen kustannukset ja elintarvikkeet ovat kallistuneet viime vuosina, mikä on vaikuttanut varsinkin pienituloisiin.

Toimeentulotuen perusosan alentaminen ja eri etuuksiin tehdyt leikkaukset yhdessä kohonneiden asiakasmaksujen ja elinkustannusten kanssa tulee todennäköisesti vaikuttamaan siihen, että sosiaalihuollon harkinnanvaraisen toimeentulotuen (täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki) tarve tulee lisääntymään entisestään.

Lisäksi hallituksen esityksellä tavoitellaan työllistymisen lisääntymiseen liittyviä vaikutuksia. Sosiaalibarometrissa 2025 kyselyyn vastanneista sosiaalityöntekijöistä 77 prosenttia, Kelan toimihenkilöistä 55 prosenttia ja Kelan esihenkilöistä 49 prosenttia koki, että toimeentulotuen perusosan alentaminen ei edistä asiakkaan työllistymistä.

Ansiotulovähennyksen 150 euron poisto täysi-ikäisten kohdalla

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että perustoimeentulotuesta poistetaan 150 euron ansiotulovähennys 18 vuotta täyttäneiden kohdalla. Emme kannata suojaosuuden poistoa. Myös Sosiaalibarometrissa 2025 vahva enemmistö kannatti toimeentulotuen suojaosan säilyttämistä. Kelan toimihenkilöstä tätä mieltä oli 75 prosenttia, sosiaalityöntekijöistä 75 prosenttia ja Kelan esihenkilöistä 66 prosenttia.

Lähteet:

Valtioneuvoston tiedote 15.2.2023: https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/sosiaalisten-oikeuksien-komitealta-ratkaisu-suomen-sosiaaliturvan-tasosta

Sosiaalibarometri 2025: https://www.soste.fi/uutiset/sosiaalibarometri-2025-toimeentulotuen-leikkaaminen-ei-edista-tyollistymista/

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kunnan 100 prosentin vastuu 18-24-vuotiaiden perustoimeentulotuen rahoituksesta ei vastaa sitä, mikä on kuntien tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa 18–24-vuotiaiden toimeentulotukimenoihin. Kunnat eivät ole vastuussa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämisestä tai rahoittamisesta, jolloin niillä ei myöskään ole mahdollisuutta vaikuttaa sellaisten sote-palvelujen saatavuuteen, joilla 18–24-vuotiaiden päätymistä (pidempiaikaisesti) perustoimeentulotuen piiriin voitaisiin vähentää.

Tämä on ongelmallista erityisesti sellaisessa tilanteessa, jossa perustoimeentulotukea esimerkiksi sairauden vuoksi saava nuori ei ole eikä realistisesti katsoen tule pitkään aikaan olemaan työmarkkinoiden piirissä, eivätkä työllisyyspalvelut ole tälle ensisijainen keino päästä pois perustoimeentulotuen piiristä. On kohtuutonta, että kunta on maksajana tilanteessa, jossa perustoimeentulotuen piirissä oleminen voi johtua suurelta osin siitä, että hyvinvointialue ei ole riittävällä tavalla vastannut nuoren sosiaali- ja terveyspalvelujen tarpeeseen.

Hallituksen esityksessä ei arvioida sitä, miksi nykyinen 50 prosentin rahoitusvastuu ei ole riittävän kannustava kunnille ja missä määrin 100 prosentin vastuu tulisi kuntien aktiivisuutta käytännössä lisäämään.

Kuntien 100 prosentin vastuun sijaan rahoitusvastuun jakaminen esimerkiksi puoliksi kunnan ja hyvinvointialueen kesken vastaisi todenmukaisemmin eri viranomaisten vastuita ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä lisäisi myös näiden välistä yhteistyötä ja palvelujen integraatiota.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Hallituksen esityksessä (s.34) tuodaan esille, että perustoimeentulotuessa hyväksyttävien asumismenojen sääntelyä ehdotetaan tarkennettavaksi myös asetuksenantovaltuudella. Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin siitä, miten keskimääräisten asumismenojen muutos arvioitaisiin tarkistettaessa vähintään vuosittain toimeentulotuen tarpeellisen suuruisten asumismenojen määrästä annetun valtioneuvoston asetuksen liitteessä säädettyjä kuntakohtaisia asumismenojen rajoja.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyen hallituksen esityksessä vaikutusten arvioinnissa (s.38) tuodaan esille, että kuntakohtaiset rajat tarvittaessa myös laskisivat enintään 5 prosenttia vuodessa. Tämä tarkoittaisi sitä, että jos henkilöllä tai perheellä ei ole erityisiä perusteita asua asunnossa, joka ylittää kuntakohtaiset rajat, henkilön tai perheen tulee etsiä kolmen kuukauden määräajan

puitteissa edullisempi asuntoa tai muuten ylimenevää osaa vuokrasta ei huomioida toimeentulotukilaskelmassa eli toisinsanoen toimeentulotuen määrä pienenee. Esityksessä ei tuoda esille, millä perusteella on päädytty juuri tähän 5 prosenttiin?

Amnestyn raportissa (s.6) tuodaan esille, että sosiaaliturvaan tehdyt leikkaukset kuten asumistukien ja toimeentulotuen leikkaukset ovat lisänneet pienituloisten kotitalouksien vaikeuksia selvitä esimerkiksi asumiskustannuksista. Lähes joka viides toimeentulotukea saava kotitalous on saanut Kelalta kehotuksen etsiä edullisempaa asuntoa, koska asumiskustannukset ylittävät kuntakohtaiset normit. Kohtuuhintaisia kuntanormit alittavia asuntoja ei ole kuitenkaan helposti saatavilla. Erityisistä syistä Kela voi hyväksyä myös kuntakohtaisen normin ylimenevän vuokran, jos se on perusteltua mm. lapsen edun tai henkilön terveydentilan vuoksi. Asunnon ja asuinpaikan vaihtamisella on iso merkitys myös perheelle ja ihmiselle. Erityisesti henkilölle, jolla on jokin mielenterveydenhäiriö, kodilla ja asuinympäristöllä voi olla tärkeä merkitys muun muassa psykologisen turvallisuuden tunteen ja toipumisen näkökulmasta.

Lisäksi Häädöt Suomessa 2015–2024-raportissa (s.43) tuodaan esille Suomen häädöistä uutta tilastotietoa. Raportissa kerrotaan, että vuonna 2024 häätöjä tuli ulosottoon vireille 8 383 kappaletta ja se on 35 prosenttia enemmän kuin vuonna 2021. Raportissa tarkastellaan häätöjen määrää kymmenen vuoden tarkastelujakson aikana ja tänä aikana häätöjen määrä kasvoi Helsingissä 188 prosenttia, Vantaalla 180 prosenttia ja Jyväskylässä 138 prosenttia. Häätöä edeltävien 12 kuukauden aikana häädettyjen tulot laskivat ja velkaongelmat kasvoivat. Raportissa myös nostetaan esille, että keskimääräiset tulot eivät palautuneet laskua edeltävälle tasolleen kahden vuoden seurantajaksomme aikana, ja valtaosalla häädetyistä oli velkaa ulosotossa vielä seurantajakson päätteeksi. Huolta herättää kasvaako häätöjen määrät vain entisestään, kun sosiaaliturvaleikkaukset osuvat varsinkin pienituloisiin.

Lähteet:

Amnesty Internatiol (2025) “Joudun valitsemaan ruuan ostamisen ja vuokran maksamisen välillä” – leikkauspolitiikan vaikutukset riittävään asumiseen Suomessa.
https://www.amnesty.fi/uploads/2025/04/amnesty-raportti-riittava-asuminen-2025.pdf

Mahous, Nadine; Seppä, Meeri; Luotonen, Niilo (2025): Häädöt Suomessa 2015–2024. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
https://doria.fi/handle/10024/192835?fbclid=IwQ0xDSwK_thdleHRuA2FlbQIxMAABHvI9yB2Q5ign3e1knLUEUDAVXoowzXblhDYqwIgF8ef_QQ-UBguDXqLpIFrV_aem_X6sVOlPsFyxlaH6q7RSSrg

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Lakimuutosten vaikutusten arviointi on puutteellinen. Hallituksen esityksessä (s.45) tiedostetaan ja mainitaan esityksen kohdentuvan kaikista haavoittuvimmassa asemassa oleviin ihmisiin, joita taloudellisen tilanteen kuormituksen lisäksi yhdistää usein monet muut huono-osaisuuden muodot. Säästöihin pyritään etuudensaajien käyttäytymiseen vaikuttamalla velvoitteita ja sanktioita lisäämällä. Hallituksen esityksessä (s.47) todetaan sanktioiden ja niiden uhan tavoitteena olevan

muuttaa etuudensaajan käyttäytymistä. Työllistymisen näkökulmasta keskeinen ja tavoiteltu käyttäytymisen muutos olisi työnhaun ponnistelun lisääminen tai työn vastaanottamisen kynnyksen madaltaminen tai muu työllistymistä edistävä ponnistelu, esimerkiksi palveluun osallistuminen. Henkilöillä olisi siis esityksen mukaan mahdollisuus välttää sanktiot toimimalla toisin. Esityksessäkin kuitenkin tuodaan esiin, että tutkimuksissa etuussanktioiden on havaittu nopeuttavan etuudelta työhön siirtymiä, mutta myös heikentävän sanktioita seuraavien työsuhteiden laatua ja lisäävän työmarkkinoiden ulkopuolelle siirtymistä. Työllisyysvaikutukset ovat siis hyvin epävarmoja ja ennustamattomia.

Sanktioiden osalta tutkimustietoa löytyy enimmäkseen vain työllisyysvaikutuksista, ja ne ovat varsin ristiriitaisia. Kirjallisuuskatsauksessa (Mäkinen & Ojala 2024) sosiaaliturvan sanktioiden nähtiin jopa syventävän työttömän köyhyysriskiä ja taloudellista puutetta. Toimeentuloa heikentävillä sanktioilla voi olla vakavia heijastinvaikutuksia myös psykososiaaliseen hyvinvointiin ja terveyteen. Erityisesti heikossa asemassa oleville etuudensaajille toimeentulon heikentyminen, sanktion aiheuttama stigma ja työttömän toiminnan liian ankara ohjaaminen aiheuttaa psykososiaalisia ongelmia. Sanktiot usein kohdistuvat haavoittuvassa asemassa oleviin työnhakijaryhmiin, joilla on jo ennestään vaikeuksia työllistyä ja heikompi toimintakyky pärjätä työttömyysturvan “velvoittavuusviidakossa”. Käyttäytymisvelvoitteita sisältävä sanktiojärjestelmä voi lopulta jopa syventää työttömyyden ja syrjäytymisen kierrettä ja vähentää työllistymisen todennäköisyyttä. Kun sosiaalisten perusoikeuksien ehdoksi asetetaan käyttäytymisvelvoitteita, tällöin ei huomioida yksilöiden henkilökohtaisia toimintavalmiuksia tai yhteiskunnallisia, työmarkkinoiden toimintaan liittyviä rajoitteita.

Lisäksi sanktiouhan psykologinen vaikutus voi lopulta olla kannustamisen sijaan työnhakijaa lamaava. Sosiaaliturvan tiukka velvoittavuus yhdistettynä sanktioinnin ja etuusmenetyksien uhkan hyvinvointia heikentävät vaikutukset kohdistuvat erityisesti niihin etuudensaajiin, jotka ovat jo valmiiksi haavoittuvaisessa asemassa mm. mielenterveyden häiriötä sairastaviin. Sanktiot usein kasaantuvat henkilöille, joilla on alhainen toimintakyky ja heikoimmat edellytykset täyttää etuuksien velvoittavuusehtoja. Tutkimusten (Saikkonen&Mukkila 2025; Vaalavuo ym. 2020, Mäkinen&OJala 2024) mukaan jo todetusti näillä keinoin ei kyetä kohderyhmän palvelutarpeisiin vastaamaan eikä etuudensaajilla ole tosiasiallisesti välttämättä mahdollisuuksia muuttaa käyttäytymistään vaikean elämäntilanteen tai terveydentilansa puolesta. Pelkät sanktiot eivät auta ihmisiä muuttamaan käyttäytymisestään, jos palveluita ei lisätä tai niiden tasoon ei panosteta.

Hallituksen esityksen (s.45) mukaan perusosien alentaminen nykyistä systemaattisemmin ja sen uhka oletettavasti lisäisi asiakkaiden halukkuutta työllistymistä edistäviin palveluihin, mikäli työllistymismahdollisuuksia ei olisi riittävästi ja mikäli työllisyyspalvelut eivät itsessään olisi heidän työ- ja toimintakyvylleen riittäviä palveluita, voisi muutos kasvattaa sosiaali- että terveydenhuollon palvelujen tarvetta liittyen erityisesti henkilöiden työ- ja toimintakyvyn arviointiin sekä heidän työllistymisensä tueksi. Työ- ja toimintakyvyn arviointiin panostaminen olisi kohderyhmän kannalta oleellista, mutta hallituksen esityksestä ei löydy mainintoja asiasta.

Esityksellä (s.52) tavoitellaan kokonaisuutena ihmisten parempaa ohjautumista heille tarjolla olevien työllistymistä edistävien palveluiden pariin. Työllisyyspalveluissa myös ohjaus työllistymistä edistävään monialaisen tuen yhteistoimintamallissa tarjottavien palvelujen piiriin on mahdollista. Asiakkaiden palvelutarpeen huolellinen arviointi voi nostaa esiin seikkoja, joihin vastaamiseen myös palveluita olisi oltava tarjolla ja siten palveluiden kysyntä voi ohjausten lisääntymisen myötä myös lisääntyä. Hallituksen esityksessä jää avoimeksi se miten tähän palvelutarpeeseen vastataan työttömien monialaiseen palvelutarpeen arviointiin ohjaamisen lisäksi.

Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi on melko suppeaa. Teemaa on sivuttu kohdassa, jossa käsitellään hallituksen esityksen suhdetta perustuslakiin. Pelkkä toteamus siitä, että perusosan alentamisen kohdalla tulisi kaavamaisuuden sijaan tehdä yksilökohtaista harkintaa, ei nähdäksemme riitä vielä vaikutusten arvioinniksi.

Lähteet:

Mäkinen, Niklas & Ojala, Satu 2024: Etuussanktioiden vaikutukset toimeentuloon, hyvinvointiin ja palveluihin osallistumiseen. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti Vol 61 Nro 1 (2024).

Vaalavuo, Maria & Haula, Taru & Bakkum, Boris 2020: Nuoret aikuiset, terveys ja toimeentulotuki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139143/URN_ISBN_978-952-343-454-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Paula Saikkonen & Susanna Mukkila (toim.): Toimeentulotuki 2020-luvulla Tavoitteena parempi viimesijainen turva. THL Raportti 2/2025

Muu lausuntopalaute:

Sosiaaliturvaleikkausten taustalla vaikuttava ihmiskäsitys

Sosiaaliturvaleikkaukset ja ihmiskäsitys liittyvät toisiinsa vahvasti. Hallituksen esityksessä on mielestämme nähtävissä melko kapea-alainen ihmiskäsitys, mikä voi johtaa muun muassa syrjäytymisen ja eriarvoisuuden lisääntymiseen. Toimeentulotuen varassa olevat ihmiset ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, ja ihmisten moninaisuus olisi hyvä ottaa huomioon paremmin lakimuutoksia tehdessä. Laajemman ihmiskäsityksen huomioimisella, on myös vaikutusta siihen, että sosiaaliturvajärjestelmää kehitettäisiin oikeudenmukaisemmin. Tulisi ymmärtää aidosti, että ihmisillä ei ole samanlaisia lähtökohtia, mahdollisuuksia tai voimavaroja rakentaa ihmisarvoista elämää. Tiedämme tutkimusten kautta, että pitkään toimeentulotuen varassa eläneillä on haasteellisia elämäntilanteita. Isolla osalla pitkään toimeentulotuen varassa eläneiden toimintakyky on alentunut ja heillä ilmenee terveydellisiä haasteita, joiden vuoksi näistä lisääntyvistä velvoitteista on vaikea selviytyä. Tässä joukossa korostuu mielenterveys- ja päihdeongelmat.

Erityisen huolestuttavaa sosiaaliturvaleikkausten näkökulmasta katsottuna on se, että esimerkiksi Kriisikeskusbarometrin 2025 mukaan itsemurhaa yrittäneet kriisikeskusten asiakkaat kertoivat, että yksi merkittävä itsetuhoisten ajatusten taustalla vaikuttava tekijä on ollut talousvaikeudet. Sosiaaliturvaleikkauksilla, joihin sisältyy myös tämän viimeisijaisen etuuden heikentäminen, tulee olemaan suurella todennäköisyydellä pitkäaikaisia negatiivisia vaikutuksia ihmisten elämään ja sosiaaliset ongelmat tulevat lisääntymään. Sosiaaliturvaleikkaukset eivät ole pelkästään taloudellisia toimenpiteitä, joilla tavoitellaan julkisen talouden tasapainottamista, vaan nämä leikkaukset myös viestivät siitä, millainen ihmiskäsitys ohjaa meidän yhteiskuntapolitiikkaamme.

Lähteet:

Sosiaalibarometri 2025: https://www.soste.fi/uutiset/sosiaalibarometri-2025-toimeentulotuen-leikkaaminen-ei-edista-tyollistymista/

Kriisikeskusbarometri 2025. Mieli ry: https://mieli.fi/uutiset/kriisikeskusbarometri-taloushuolet-kuormittavat-mielenterveytta-aiempaa-useammin/

Lausunnon laatijat:

Reetta Syrjäkari, sosiaaliturvan asiantuntija

Riikka Mettälä, sosiaaliturvan asiantuntija

Oskari Korhonen, juristi

Mettälä Riikka
Mielenterveyden keskusliitto ry

Suomen Kuntaliitto ry

Lausunto

25.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kuntaliitto pitää myönteisenä elementtejä, joilla lisätään sosiaaliturvan selkeyttämistä ja kannustavuutta.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Perusosan alentamisen prosessiin suunniteltu tiukentaminen selkeyttää prosessia niin asiakkaan kuin viranomaisenkin näkökulmasta. On kuitenkin tärkeä pitää kiinni siitä esitykseen kirjatusta periaatteesta, että alentaminen voidaan tehdä vain, mikäli se ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttävän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida pitää muutoinkaan kohtuuttomana.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Asiakastiedon on liikuttava eri viranomaistahojen kesken sähköisesti ja turvallisesti. Tietosuoja ei saa estää eri viranomaistahoja saamasta tarpeellista käsitystä henkilön tilanteesta, eikä tilastojen keräämistä toiminnan kehittämiseksi. On myös kuntien näkökulmasta kannatettavaa, että tiedon liikkumiseen liittyviin kehittämistoimiin panostetaan.

Perustoimeentulotuen kustannukset on lähetettävä Kelasta kunnille läpinäkyvässä muodossa kuukausittaisena tiedonantona. On erityisen hyödyllistä, että hyvinvointialueen alueellisen toimentulotukiasioiden neuvottelukuntia laajennetaan kuntien tai alueen TE-palvelut järjestävän kunnan edustajalla tiedonkulun varmistamiseksi. Erityisesti TE-palveluiden näkökulmasta tiedon liikkumisen turvaaminen on kaikkien etu. Kunnilla ja työllisyysalueilla tulisi olla oikeus nuorten toimeentulotuen saajien henkilötietoihin välittömästi, jotta kunnalle tulee mahdollisuus tarjota palveluita ja vaikuttaa kunnalle lankeaviin kustannuksiin. Tähän päätyi myös Valtiontalouden tarkastusvirasto ”Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret – tunnistaminen, tavoittaminen ja kuntouttaminen” -tarkastuskertomuksessaan (1/2025), jossa korostetaan sosiaali- ja terveysministeriön ja sote-palveluiden keskeistä roolia näiden nuorten ongelmien ratkaisemisessa.

Nykyjärjestelmässä Kelan tulee ilmoittaa sosiaalihuoltoon alle 25-vuotiaasta perustoimeentulotuen saajasta vasta sitten, kun tämä on saanut 4 kuukautta yhtäjaksoisesti perustoimeentulotukea. Tällaiset viiveet tulisi lainsäädännössä pois-taa ja velvoittaa Kela välittämään tiedot nuorista toimeentulotukiasiakkaistaan välittömästi hyvinvointialueille ja ne puolestaan kartoittamaan nuoren toimeentulotukiasiakkaan sote-palvelutarve välittömästi tiedon saatuaan. Kunnallisissa työllisyyspalveluissa kyetään hoitamaan lähinnä työn tai koulutuksen puutteesta johtuvia ongelmia. Kelan maksamalle toimeentulotuelle päätyvistä asukkaistaan, jotka eivät ole työttöminä työnhakijoina, kunta ei saa tietoa lainkaan, jolloin ei ole mahdollisuutta myöskään tarjota palveluita.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Sote-uudistuksen myötä sosiaalihuollon tehtävät siirtyivät vuoden 2023 alussa kokonaisuudessaan kunnista hyvinvointialueille, mutta kunnille jäi 50 prosentin rahoitusvastuu perustoimeentulotuen menoista. Vuositasolla kuntien perustoimeentulotuen rahoitusvastuu on 350–400 miljoonaa euroa. Tämä rahoitusosuus vähennetään kuntien valtionosuudesta. Kuntaliitto on toistuvasti esittänyt, että kuntien rahoitusvastuu perustoimeentulotuen kustannuksista tulee poistaa, sillä kunnilla on ollut vuodesta 2017 alkaen hyvin vähän keinoja vaikuttaa toimeentulotuen myöntämiseen. Rahoitusperusta on irrallinen käytännön työstä.

Nyt kuntien rahoitusvastuuta 18-24 –vuotiaiden osalta perustoimeentulotukikustannuksista ollaan kasvattamassa täyteen 100 prosenttiin. Tavoitteena on kan-nustaa kuntia nuorten työllistämiseen mahdollisimman nopeasti. Kuntaliitto vastustaa esitystä, sillä kunnilla on jo nykyisessä järjestelmässä täydet taloudelliset kannustimet ohjata nuoria työelämään tai opiskelujen piiriin. Kuntien rahoitus-vastuun laajennus lisäisi kuntien menoja arviolta 94 miljoonalla eurolla, mutta toimeentulotukimenojen lisäys korvattaisiin kunnille peruspalveluiden valtionosuuden kautta valtionosuuden pysyvänä lisäyksenä.

Toimeentulotukiuudistus nojaa vahvisti siihen, että perustoimeentulotukiesityksen kiristyvät velvoitteet tuottavat pidemmällä aikavälillä taloudellisia säästöjä. Aitoa lisäarvoa rahoitusvastuiden siirto julkisen sektorin sisällä ei kuitenkaan toisi. Kuntien rahoitusvastuun lisääminen on myös vastoin hallitusohjelman kirjausta: ”Hallitus käy läpi kuntien ja hyvinvointialueiden tehtävät siten, että kuntien ei enää tarvitse rahoittaa sellaisia lakisääteisiä tehtäviä, jotka kuuluvat hyvinvointialueiden vastuulle.”

16-29-vuotiaista nuorista perustoimeentulotukea sai 12 prosenttia kyseisestä ikäryhmästä. Valtaosa nuorista sai toimeentulotukea vain lyhyen aikaa. Pitkitty-nyttä toimeentulotuen tarvetta liittyi pitkäaikaistyöttömyyteen, sairastamiseen ja vanhemmuuteen. Valtiontalouden tarkastusvirasto onkin suosittanut tarkastuskertomuksessaan, että toimeentulotukea saavien nuorten ohjautumista erityisesti sosiaali- ja terveyspalveluiden piiriin tulisi parantaa. Sote-palveluiden toimivuus ja saatavuus ovat nykyisin hyvinvointialueiden vastuulla. Lakiesityksen ongelmallisuus tulee esiin siinä, että kunnat kantavat täyden taloudellisen vastuun siinäkin tapauksessa, että nuori on autettavissa vain hyvinvointialueen vastuulla olevilla sosiaali- tai terveyspalveluilla. Hyvinvointialueisiin ei kuitenkaan kohdisteta laissa minkäänlaisia lisävelvoitteita palveluiden tai kustannusvastuiden osalta.

Kuntien osalta uudistuksen taloudelliset vaikutukset voidaan kuvata tiivistetysti seuraavasti: Perustoimeentulotuen kustannukset pienenisivät noin 188 miljoo-nalla eurolla, josta puolet, noin 94 miljoonaa euroa, pienentää kuntien menoja. Työmarkkinatuen kulujen kasvu olisi 142 miljoonaa euroa, josta kolmannes, noin 47 miljoonaa euroa, lisäisi kuntien menoja. Kuntien rahoitusosuuden kasvattaminen nuorten toimeentulotuen osalta lisäisi kuntien menoja noin 94 miljoonaa euroa, mutta valtionosuuksia korotettaisiin pysyvästi vastaavalla summalla. Kuntien verotulot kasvaisivat noin 10 miljoonaa euroa. Kuntien osalta vaikutusten arviointia voidaan pitää oikean suuntaisena. Valtionosuuksien korottamiselle vaihtoehtoinen tapa kompensoida kunnille aiheutuva toimeentulotukimenojen kasvu, olisi alentaa kuntien rahoitusosuutta muusta toimeentulotuesta 50:stä 40:ään prosenttiin.

Kunnat kantavat raskasta rahoitusvastuuta työttömistä alle 25-vuotiaista nuorista myös TE-uudistuksen myötä. Kunnilla on jo tällä hetkellä vahvat taloudelliset kannustimet niiden nuorten osalta, jotka ovat työttöminä työnhakijoina.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Asumismenoja koskevan toimeentulotukilain 7 a §:n 1 momentin mukaan muina perusmenoina otetaan tarpeellisen suuruisina otetaan huomioon seuraavat asumismenot: 1) vuokra-asunnon vuokra ja omistusasunnon hoitovastike, ylimääräinen vastike, tontin vuokravastike ja pääoma tai rahoitusvastikkeen se osuus, jolla katetaan yhtiölainaosuuden korkomenoja, sekä omistusasunnon tai asumisoi-keuden hankkimiseksi otettujen henkilökohtaisten lainojen kuukausittaiset korot, sekä kaikkien asumismuotojen osalta saunamaksu; 2) muun kuin yhtiömuotoisen omistusasunnon välttämättömät hoitomenot; 3) lämmityskustannukset; 4) taloussähköstä aiheutuvat menot; 5) kotivakuutusmaksu; 6) erikseen maksettavat vesimaksut; 7) välttämättömät asuntoon muuttoon liittyvät menot sekä liikkumisesteisen henkilön autopaikkamaksu.

Tarpeellisen suuruisten asumismenojen määrästä säädetään valtioneuvoston asetuksella, jota tarkistetaan vähintään vuosittain toimeentulotuen saajien ja yleisen asumistuen saajien keskimääräisten asumismenojen muutosta vastaavasti. Asumismenot perustuvat toimeentulotuen saajien ja yleisestä asumistuesta annetun lain (938/2014) mukaisen yleisen asumistuen saajien keskimääräisiin asumismenoihin, ja ne vahvistetaan asunnon sijaintipaikkakunnan ja perhekoon perusteella. Lisäksi säädetään erityisistä perusteista, joiden realisoituessa hakijalle voidaan huomioida asumismenoja täysimääräisesti kyseisen perusteen voi-massaolon ajan. Tällainen peruste voi olla esimerkiksi lapsen etu tai hakijan heikko terveydentila.

Jos toimeentulotuen hakijan asumiseen liittyvät menot ylittävät asetuksessa säädetyn asumisnormin eikä hakijalla ole laissa mainittua erityistä perustetta kalliimmassa asunnossa asumiseen, Kansaneläkelaitoksen on ohjattava hakijaa hankkimaan edullisempi asunto. Lisäksi Kansaneläkelaitoksen tulee tarvittaessa ohjata hakijaa olemaan yhteydessä kuntaan asuntoasian selvittämistä varten. Hakijalle on annettava kolmen kuukauden määräaika edullisemman asunnon hankkimista varten. Kansaneläkelaitoksen tulee ottaa tuensaajan asumismenot huo-mioon täysimääräisinä tämän määräajan. Määräaikaa on pidennettävä, jos hakijalla on vakava ohimenevä

kriisitilanne tai erityisiä vaikeuksia löytää edullisempi asunto aktiivisesta asunnonhausta huolimatta tai muu perusteltu syy. Määräajan jälkeen hakijan asumismenoina hyväksytään asetuksessa säädetyn asumisnormin määrä. Ongelmallisena voidaan pitää, että toimeentulotuen saajan mahdollisuudet vaikuttaa omiin asumismenoihinsa ovat aina jossain määrin rajalliset.

Nyt ehdotettu muutos siihen, että tilanteissa, joissa toimeentulotuen hakijan asunnon vuokravakuus on maksettu perustoimeentulotuesta, toimeentulotuen osuus asunnon vuokrasta maksettaisiin suoraan vuokranantajalle on kannatettava.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

On myönteistä, että vaikutusten arviointia on tehty, mutta huomautamme samalla, että kokonaisuuden monimutkaisuuden ja sosiaaliturvaan tehtävien erilaisten yhtäaikaisten muutosten ja leikkausten vuoksi kokonaisvaikutuksia on erittäin haasteellista arvioida aukottomasti. Koska kyseessä on viimesijaiseen tukimuotoon kohdistuvat säästötoimet, jotka kohdistuvat myös mm. lapsiperheisiin, voivat vaikutukset olla hyvin pitkäkestoisesti hyvinvointia heikentäviä.

Kiinnitämme huomiota myös siihen, että uudistuksen vaikutukset kotoutuja- ja maahanmuuttaja-asiakkaisiin sekä kuntien kotoutumista edistäviin palveluihin on arvioitava huolellisesti. Maahanmuuttajiin on samaan aikaan kohdistunut myös muita lainsäädännöllisiä muutoksia, jotka ovat lisänneet epävarmuutta Suomeen asettautumisessa ja tulevaisuuden suunnittelussa. Näiden asiakkaiden joukossa voi olla erityisiä haasteita hahmottaa sosiaaliturvajärjestelmää, tai haasteita asioida palveluissa johtuen riittämättömästä kieli- tai digitaidoista. Neuvonnan ja ohjauksen saavutettavuus ovat keskeisiä, jotta kaikkia asiakkaita voidaan ohjata ensisijaisen etuuden hakemisessa.

Laajentunut velvoite ilmoittautua työnhakijaksi ja osallistua palveluihin lisäisi työllisyys- ja kotoutumispalveluiden asiakasmäärää. Esityksessä on tunnistettu, että uudistus nostaisi todennäköisesti erityisesti maahanmuuttajanaisten ilmoittautumista työttömäksi työnhakijaksi. On huomioitava, että monella uudella työnhakijaksi ilmoittautuvalla maahanmuuttaja-asiakkailla voi olla erityisiä ja monialaisia palvelutarpeita. Tämä nostaisi palveluihin kohdistuvaa painetta.

Muu lausuntopalaute:

On aiheellista kiinnittää huomiota siihen, että viimesijaiseen turvaan kohdistuvien sanktioiden myönteisistä vaikutuksista ei ole aukotonta näyttöä. On lopulta epävarmaa miten paljon sanktiot lisäävät työllisten määrää tai kannustavat ottamaan työtä vastaan. Esityksen tavoitteena on varmistaa kuntien panostukset myös vaikeimmassa tilanteessa olevien nuorten työllistämiseen mahdollisimman nopeasti, jotta tukikuukaudet toimeentulotuen osalta jäisivät mahdollisimman lyhyiksi. Reaalitilanteessa työllistäminen on monimutkainen prosessi, johon vaikuttavat monet tekijät, jotka kaikki eivät ole kunnan toimivallan ulotuttavissa.

Nuorten hyvinvointi on heikentynyt huolestuttavasti. Erityinen huoli on niistä nuorista, jotka ovat toimeentulotuen saajia eivätkä ole työssä, opiskelemassa tai harjoittelussa. Heistä hyvinvointialueen

tulisi ottaa suurempaa vastuuta. Hyvinvointialueilla on siihen jo olemassa tarvittavat palvelut ja välineet (mm. päihde- ja mielenterveyspalvelut), mutta tällä hetkellä useimpiin palveluihin on kuukausien jonot. Niiden nuorten kohdalla, joilla on erityisiä haasteita mielenterveyden osalta kuntien tarjoamat palvelut eivät yksin riitä. Tarvitaan entistä vahvempaa ohjausta palvelutarpeen mukaisiin palveluihin ja palveluiden saatavuuden parantamista hyvinvointialueilla. Jos kuntien taloudellisia vastuita kasvatetaan, niin samalla olisi kiristettävä hyvinvointialueiden velvollisuutta järjestää nopeasti nuorten tarvitsemia palveluita. Kuntien pitäisi voida laskuttaa hyvinvointialueilta puolet nuoren toimeentulotuen kustannuksista siinä tapauksessa ja siltä ajalta, kun nuori ei saa tarpeelliseksi todettua palvelua hyvinvointialueelta.

Salenius Maria
Suomen Kuntaliitto ry

Takuusäätiö sr.

Lausunto

25.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

VELVOITE ILMOITTAUTUA TYÖTTÖMÄKSI TYÖNHAKIJAKSI

Lähtökohtaisesti periaate työkykyisten vailla työtä olevien täysi-ikäisten kannustaminen hakemaan omaa elantoaan turvaavaa ja taloudellisesti itsenäistä selviytymistä edistävää kokoaikatyötä, on hyvä.

On kuitenkin otettava huomioon, että elämäntilanteet vaihtelevat ja osalla aikuisväestöstä on vaikeuksia työllistyä ja pärjätä työelämässä esimerkiksi terveydellisistä syistä tai elämänhallintaan liittyvien haasteiden vuoksi, vaikka heitä ei ole todettu työkyvyttömiksi työttömyysturvalain edellyttämällä tavalla. Myös osatyökyvyttömyys voi rajoittaa henkilön tosiasiallisia mahdollisuuksia tehdä kokoaikatyötä. Monella haasteena on omaa toimintakykyä vastaava työllistyminen. Huomioon on otettava myös erilaiset perhetilanteet kuten yksinhuoltajat ja perheet, joissa on esimerkiksi kehitysvamman tai sairauden takia apua tarvitsevia perheenjäseniä.

Lainsäädännön on mahdollistettava tosiasiallisten rajoitteiden huomioiminen ja yksilöllisen harkinnan käytön. Työttömäksi kokoaikaisen työn hakijaksi pitäisi ohjata henkilöt, joilla on aidosti riittävä työ- ja toimintakyky työnhakuun ja realistinen mahdollisuus työllistymiseen. Väärät ohjaukset eivät lisää työpaikkojen määrää tai paranna työnhakuun velvoitetun työkykyä, päinvastoin ne aiheuttavat turhaa työtä monelle eri taholle. Etuusoikeuteen ei saisi jatkossakaan vaikuttaa se, ettei kokoaikaisen työn tekeminen ole mahdollista ottaen huomioon yksilön työ- ja toimintakyky. Tosiasiassa työkyvyttömien työttömien asemaa olisi pikemmin helpotettava kuin vaikeutettava entisestään. Esillä olevat uudistukset osuvat pitkälti samoihin haavoittuvassa asemassa oleviin, joiden toimeentuloon on kohdistettu jo useita leikkauksia. Työkyvyttömien työttömien tukemiseen ja kannustamiseen kohti työelämää tarvitaan sanktioiden sijaan esimerkiksi matalan kynnyksen aktivoivaa ja kuntouttavaa toimintaa.

Ansiotulovähennys

Takuusäätiö vastustaa 150 euron ansiotulovähennyksen poistamista toimeentulotuesta. Toimeentulotuensaaja on harvoin esim. työkyvyltään tilanteessa, jossa hän voisi ottaa suoraan

täysiaikaista työtä vastaan, vaan hänelle on realistisempaa työllistyä vähitellen. Pieni ansiotulovähennys on toiminut keskeisenä kannustimena ottaa lyhytkestoistakin tai osa-aikaista työtä vastaan. Se on mahdollistanut tuensaajille oman toimeentulon vahvistamisen, työkokemuksen hankkimisen ja parantanut mahdollisuuksia kiinnittyä työelämään. Työnteon tulee olla joka tilanteessa taloudellisesti kannattavaa. Jos ansiotulovähennys poistetaan, pitää arvioida muita tapoja saada työnteko kannattavaksi ja houkuttelevaksi myös toimeentulotukea saaville.

VELVOITE HAKEA ENSISIJAISTA ETUUTTA

Periaatetasolla velvollisuus hakea itselle kuuluvat ensisijaiset etuudet on kannatettava. Toimeentulotuki on tarkoitettu viimesijaiseksi ja väliaikaiseksi tueksi ja se edellyttää, että ihminen on hakenut ja saanut itselleen kuuluvat ensisijaiset etuudet.

Esityksen kuukauden määräaika sen sijaan on kovin lyhyt niille, joiden arjen toimintakyky tai voimavarat ovat muutenkin heikot. Tästä syystä on ehdottoman tärkeää, että lainsäädäntö mahdollistaa erilaisten elämäntilanteiden huomioimisen ja yksilöllisen harkinnan. Nopean sanktioinnin sijaan on taattava tarvitseville riittävä neuvonta ja tuki, jotta he ovat tietoisia mihin ensisijaisiin tukiin ovat oikeutettuja ja saavat myös haettua niitä. Tätä helpottaisi yhden hakemuksen malli, missä hakijan ei tarvitse olla tietoinen kaikista etuuksista ja niiden vaatimuksista.

PERUSOSAN ALENTAMINEN

Takuusäätiö vastustaa esitystä perusosan alentamisesta, koska se kohdistuu erityisesti niihin ihmisiin, jotka ovat jo lähtökohtaisesti heikoimmassa asemassa. Katsomme, ettei perusosan alentaminen auta toteuttamaan tavoitetta aktivoida ihminen työllistymään, vaan pikemmin se lamaannuttaa ja syrjäyttää entisestään sekä näin johtaa entistä syvempiin toimeentulovaikeuksiin. Ihmisten aktivointi työllistymään edellyttää heiltä tilanteensa muuttamiseen riittäviä voimavaroja ja toimintakykyä. Sanktioinnin sijaan pitäisi miettiä, miten vahvistaa työelämän ulkopuolella olevien osaamista ja toimintakykyä, jotta heidät saataisiin mukaan työelämään.

Osalla aloja osa-aikatyö ja epätyypilliset työsuhteet ovat arkipäivää eikä saatavilla olevien työtuntien määrä ole työntekijän päätettävissä. Myös pienituloiset palkansaajat joutuvat ajoittain turvautumaan toimeentulotukeen, kun palkkatulo ei riitä kattamaan välttämättömiä menoja ja asumisen kustannuksia.

Esityksen mukaan toimeentulotuen perusosan alentamista sujuvoitettaisiin. Kahden kuukauden aikaraja poistettaisiin, ja jatkossa alentaminen voisi kestää myös yli kaksi kuukautta. Takuusäätiön pitää 50 % perusosan alentamisen tasoa kohtuuttomana. On vaikea nähdä, miten noin mittava tasoleikkaus voitaisiin tehdä siten, ettei se vaarantaisi ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä sitä voisi pitää muutenkaan kohtuuttomana. Olisi myös tärkeää, että ihmisarvoinen elämä tai milloin alentamista pidettäisiin kohtuuttomana, määriteltäisiin mahdollisimman yksiselitteisesti, jotta sen turvaaminen alentamisperustetta harkittaessa toteutuisi kaikissa tapauksissa yhdenmukaisesti.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Takuusäätiö vastustaa ehdotusta leikata yli 18-vuotiaiden perusosaa ehdotuksen mukaisesti. Perusosan taso on jo tällä hetkellä niukka eikä pääsääntöisesti kata sitä kustannusten ja kulutuksen tasoa, mihin se on tarkoitettu.

Tällä hallituskaudella on tehty mittavia leikkauksia sosiaaliturvaan. Useimmissa tapauksessa leikkaukset ovat osuneet samoihin pienituloisiin ja muutoin heikoimmassa asemassa oleviin ihmisiin ja kotitalouksiin.

Tehdyt heikennykset toimeentuloon näkyvät kasvaneina maksuhäiriömerkintöjen määrinä. Myös häätöjen määrä on lisääntynyt hälyttävästi. Takuusäätiön pienlainaa haetaan, ja myös ohjataan hakemaan mm. sosiaalitoimesta, vuokrarästeihin tai elämisen normimenoihin kuten ruokaan ja vaatteisiin. Tällä hetkellä monet hakijat ovat peruspäivärahaa saavia työttömiä tai hyvin pienituloisia palkansaajia. Pienistä tuloista ei jää maksuvaraa velkojen maksuun eikä laina ole koskaan hyvä ratkaisu pitkäkestoiseen toimeentulovajeeseen. Isolla osalla hakijoista on myös jo muuta velkaa. Velkaantumisriski omaan maksukykyyn nähden on huomattava. Ylivelkaantuminen aiheuttaa ahdistuneisuutta ja lisää riskiä mielenterveysongelmiin. Pidemmällä juoksulla kasautuneet toimeentulo- ja velkavaikeudet lisäävät yhteiskunnalle aiheutuvia kustannuksia enemmän kuin nyt tavoiteltavilla säästöillä saavutettaisiin.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotukilakiin ehdotetun muutoksen mukaan Kansaneläkelaitoksella olisi jatkossa oikeus saada toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi toimeentulotuen hakijaa koskevat välttämättömät tiedot suoraan rahalaitoksilta.

Tämä on hyvä tavoite, kunhan sen lähtökohtana on asiakkaan edun toteutuminen ja palvelun sekä asioinnin helpottuminen. Toimeentulotukihakemuksen jättämiseksi asiakkaan on lähtökohtaisesti toimitettava viranomaiselle pankkitilitiliote, jonka toimittaminen ei ole kaikissa tilanteissa hakijoille yksinkertaista tai kustannuksetonta. Mahdollisuus saada tilitietoja suoraan rahoituslaitoksilta saattaisi helpottaa asiointia ja vähentää kustannuksia.

Hallituksen kehysriihen keskusteluissa huhtikuussa 2025 tiedonsaantioikeuden laajentaminen yhdistettiin kuitenkin erityisesti sosiaaliturvan väärinkäytösten paljastumiseen ja vähentämiseen. Takuusäätiön näkemyksen mukaan tiedonsaantioikeuden hyödyllisyyttä tulee kuitenkin arvioida ensisijaisesti suhteessa asiakashyötyihin ja oikeuksien toteutumiseen eikä kontrollinäkökulmasta.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Takuusäätiö pitää nuorten aikuisten ryhmää tärkeänä kohderyhmänä erilaisille aktivointitoimille, koska heidän panoksensa talouteen ja yhteiskuntaan on merkittävä. Jos kuntien rahoitusvastuun nosto käytännössä ohjaa kuntia kohdentamaan tuloksellisesti resursseja 18–24-vuotiaisiin toimeentulotuen hakijoihin ja näin heidän työllistymisedellytyksensä vahvistuisivat ja toimeentulotukitarve vähenisi, ehdotus on kannatettava. Esityksestä ei sen sijaan selviä, miten kunnat panostaisivat nuorten ennaltaehkäiseviin palveluihin tai miten niiden toteuttaminen käytännössä on mahdollista. On myös otettava huomioon, etteivät nuoret toimeentulotuensaajat ole yhtenäinen ryhmä. Takuusäätiö näkee, että työ edellyttää monialaista yhteistyötä, missä on kuntien lisäksi toimijoita myös hyvinvointialueelta ja järjestöistä.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Asumismenoja on hyvä tarkastella kuntakohtaisesti, koska niissä on alueittain suurta vaihtelua. Takuusäätiön näkemyksen mukaan toimeentulotuen ja muiden etuuksien asumista koskevien normien tulee vastata todellisia olosuhteita ja ohjauksen hintojen alentamiseksi esim. vuokramarkkinoilla tulee tapahtua muulla tavoin kuin kansalaisten toimeentuloa heikentämällä. Tällainen keino on esim. kohtuuhintaisen vuokra-asuntojen saatavuuden varmistaminen kasvukeskuksissa. Näkemyksemme mukaan kohtuuhintaisista asunnoista on kuitenkin tällä hetkellä pulaa, eikä nopea muutto välttämättä onnistu muuttokehotuksesta huolimatta. Edullisemman asunnon etsimiselle on taattava riittävän pituinen suoja-aika.

Nyt esitetyt muutokset asumismenojen tarkentamisen osalta eivät Takuusäätiön näkemyksen mukaan huomioi läheskään riittävästi pienituloisten työssäkäyvien erityistarpeita. Pienituloiset, esim. hoito- ja palvelualoilla työskentelevät työntekijät, ovat usein tilanteessa, jossa ansiotulot eivät riitä kattamaan välttämättömiä elinkustannuksia, kuten asumismenoja. Heidän tilanteensa on haasteellinen erityisesti pääkaupunkiseudulla. Aikaisemmat asumistuen leikkaukset ovat jo heikentäneet heidän maksukykyään, ja korkeiden asumiskustannusten takia on monen ollut pakko täydentää palkkatuloja ja muita etuuksia toimeentulotuella. Muutto kauemmas työpaikasta, palveluista tai lasten koulusta ja kavereista ei ole käytännössä mahdollista tai taloudellisesti riittävän kannattavaa. Esimerkiksi vuorotyö hankaloittaa liikkumista, haastaa perheen ja työn yhteensovittamista ja pidentyneistä työmatkoista tulee lisäkustannuksia.

Lakiesityksessä todetaan sama mitä erityisesti Takuusäätiön pienlainatoiminnassakin on havaittu, toimeentulotuen saajissa on maksuhäiriöisiä. Maksuhäiriömerkinnät ja aiemmat vuokrarästit vaikeuttavat ylipäätään vuokra-asunnon saantia. Moni asiakkaamme on kertonut pakon edestä ottaneensa itselleen liian kalliin asunnon, kun muuta ei ole ollut tarjolla.

Asumismenojen tai asumistuen osuuden maksu suoraan vuokranantajalle voi parhaimmillaan vähentää vuokravelkatilanteita ja ehkäistä häätöjä silloin kun asiakkaalla on puutteita taloudenhallinnassa ja riski vuokravelan kertymiseen. Automaattinen tuen maksu vuokranantajalle voi kuitenkin hämärtää toimeentulotukea saavan vastuuta vuokran maksusta ja samalla myös heikentää edellytyksiä oppia tai ottaa oma talous hallintaan. Lisäksi osalla voi raha-asiat olla täysin hallinnassa vähävaraisuudesta huolimatta. Järjestelmän pitäisi mahdollistaa itsenäinen vuokranmaksu myös henkilöille, joiden vuokravakuus on maksettu toimeentulotuesta.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä ei ole Takuusäätiön näkemyksen mukaan arvioitu, miten sosiaaliturvaa kiristävien lakimuutokset vaikuttavat ja kohdistuvat eri väestöryhmiin, kuten pienituloisiin työssäkäyviin tai erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin ja miten ne vaikuttavat köyhyyteen ja toimeentulovaikeuksien määrään.

Toimeentulotukilain kaltaista lainsäädäntöä uudistettaessa vaikutusarvioinnin on oltava kattava, läpinäkyvä ja perustuttava luotettavaan tieteelliseen tutkimustietoon. Vain tällainen lähtökohta on mahdollinen, kun kyse on ihmisten viimesijaisen tuen turvaamisesta. Vaikutusarviointi tulee laatia uudelleen ennen lain säätämistä.

Esimerkiksi uudistuksessa oletettuihin työllisyysvaikutuksiin sisältyy epävarmuutta eikä niitä voida pitää itsestäänselvyytenä. Suomeen ei synny uusia työpaikkoja tai talous pääse täystyöllisyyteen

velvoittamalla valmiiksi huonoimmassa työmarkkina-asemassa olevat työnhakuun. Etenkin jos näillä ihmisillä ei ole todellisia mahdollisuuksia tai riittävää tukea työllistyä. Sanktioiden seuraus voi myös olla, että monet putoavat turvaverkkojen ulottumattomiin. Jo vaikutusten arvioinnissa on kyettävä tarkastelemaan, mikä on toimeentulotukiasiakkaiden todellinen tyypillinen työkyky ja osaaminen ja kuinka halukkaita työnantajat ovat palkkaamaan heitä. Takuusäätiön käsityksen mukaan toimeentulotuen saajissa on paljon henkilöitä, joiden osaaminen ja työkyky ei vastaa työvoimakysynnän tarpeita. Heidän kohdallaan työllistymisen esteitä ei hoideta sanktioimalla.

Vaikutusarvioinnin periaatteen tulee ylipäänsä olla se, että kiinnitetään tarkastelussa erityistä huomiota haavoittuvassa taloudellisessa tilanteessa oleviin.

Esityksessä on tuotu esille, että vuonna 2022 perustoimeentulotukea saaneista kotitalouksista 9 % sai ansiotuloja palkka- tai yrittäjätoiminnasta. He ovat osoittaneet halua ja kykyä osallistua työelämään, mutta tulot eivät silti riitä kattamaan perusmenoja. Nyt esitettävät kiristykset ovat erityisen epäoikeudenmukaisia heidän osaltaan.

Muu lausuntopalaute:

Huomioon otettavat tulot

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että jatkossa kaikki vähäisiksi katsottavat muut tulot ja avustukset otettaisiin täysi-ikäisten osalta täysimääräisesti huomioon. Takuusäätiö vastustaa esitystä. Jo nykyisellään toimeentulotuki ei mahdollista puskurin säästämistä yllättäviä menoja varten. Pienen säästämisen mahdollisuus olisi erittäin tärkeä tuki taloustaitojen edistämiseksi ja hyvä kannustin omillaan toimeen tulemiseen. Jos jollain on mahdollisuus saada tarpeeseen pieni avustus, siitä ei ole syytä rangaista. Käytännössä muutos johtanee toisenlaisiin auttamistapoihin.

Lääkekustannusten korvaaminen

Takuusäätiö kehottaa arvioimaan uudelleen esitystä, jolla rajattaisiin lääkekustannusten ja muiden terveydenhuoltomenojen korvaamista toimeentulotuesta vain välttämättömiin terveydenhuoltomenoihin. Valitettavasti toimeentulotuki on käytännössä monille pienituloisille ainoa keino selviytyä terveydenhuollon kustannuksista. Myös työssäkäyvät pienituloiset saattavat tilapäisesti tarvita toimeentulotukea esimerkiksi sairauden, vamman tai äkillisen elämäntilanteen vuoksi. Tällöin erilaiset kulut voivat vaarantaa terveydenhoidon toteutumisen ja työkyvyn. On myös kyseenalaista, millä pätevyydellä Kelan etuuskäsittelijä arvioi lääkärin määräämän lääkityksen tarpeellisuutta.

Esityksessä mainitaan, että toimeentulotuki toimii tavallaan rinnakkaisena lääkekorvausjärjestelmä. Tämä osoittaa nykyjärjestelmän puutteet, mutta muutoksen nykyiseen ei tule tapahtua kansalaisten terveyden uhalla vaan siten, että järjestelmää uudistetaan kokonaisuutena. Esityksen mukaan korvaukset rajoitetaan tulevaisuudessa "välttämättömiin" menoihin. Näitä kriteerejä ei ole kuitenkaan määritelty täsmällisesti, vaan jättää tulkinnan varaa.

Etuuden alikäyttö ongelmana

Lisäksi uudistusta tehtäessä on huomioitava näkökulma, joka tuotiin esiin sosiaaliturvakomitean tutkimuskatsauksessa vuonna 2021. Siinä todettiin, että toimeentulotuen varsinainen ongelma on etuuden alikäyttö, joka tulee Takuusäätiön näkemyksen mukaan ratkaista uudistuksen yhteydessä.

Talousosaamisen vahvistaminen ja velkaantumisriskin ehkäiseminen

Toimeentulotuen saajat ovat taloudellisesti tai muutoin heikossa asemassa. Takuusäätiö katsoo, että lakiesitys kannustamisen sijaan lisää riskiä tuensaajien kasvavaan köyhyyteen, osattomuuteen ja syrjäytymiseen. Rakenteilla on nyt vahva etuussanktiojärjestelmä, jonka seuraukset yksilöille ja kustannukset yhteiskunnalle eivät ole tiedossa.

Kansallisen talousosaamisen strategian tavoitteena on, että suomalaiset ovat maailman parhaita talousosaajia vuoteen 2030 mennessä. Parempi talousosaaminen vahvistaa ihmisten kykyä huolehtia omasta taloudestaan ja toimeentulostaan. Sillä myös ennaltaehkäistään ylivelkaantumista. Taloustaitoja tarvitsevat erityisesti pienituloiset, koska heidän taloudessaan liikkumavara on vähäinen ja pienetkin ulkopuoliset häiriöt saavat talouden epätasapainoon. Kaikessa ihmisten talouteen ja toimeentuloon vaikuttavassa lainsäädännössä tulisi ottaa huomioon mahdollisuus oman talouden hallintaan tai sen taitojen opetteluun.

Esitys ei anna työkaluja oman talouden parempaan hallintaan, vaan pikemmin lisää taloudellisesti haavoittuvimmassa tilanteessa olevien osalta velkaantumisriskiä. Kun etuuksien ja toimeentulotuen hakeminen koetaan vaikeana tai ne ovat riittämättömiä, monet päätyvät kattamaan elämisensä kuluja luotoilla. Kun niiden maksamisessa tulee vaikeuksia, se johtaa maksuhäiriöihin ja ulosmittaukseen ja näin toimeentulon vaikeudet pitkittyvät.

Etuuksiin ja tukiin tehtävät leikkaukset voivat siirtää painetta hakeutua mm. kolmannen sektorin palveluihin. Samaan aikaan järjestöavustuksiin tehdään merkittäviä leikkauksia, mikä vaikuttaa mahdollisuuksiin tarjota palveluita. Kolmannen sektorin toimintaedellytysten turvaaminen on tässä tilanteessa välttämätöntä.

Backman-Grönqvist Minna
Takuusäätiö sr.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK

Lausunto

25.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

Elinkeinoelämän keskusliitto (EK) pitää lakiluonnokset tavoitteita perusteltuina. Ihmisten itsenäistä selviytymistä on syytä vahvistaa ja toimeentulotukiriippuvuutta vähentää. Julkisen talouden tasapainottaminenkin on tarpeen.

Lakiluonnokseen kirjatut keinot ovat tarkoituksenmukaisia. Toimeentulotuen luonne viimesijaisena ja väliaikaisena tukena selkiytyy. Työn ensisijaisuus vahvistuu ja toimeentulotuen aiheuttamat kannustinpulmat supistuvat.

Lakiluonnos näyttää hyvin laaditulta. Vaikutusarviot on asiamukaisesti laadittu ja vaikutukset kuvattu.

EK:lla ei ole huomauttamista lakiluonnokseen.

Rantahalvari Vesa
Elinkeinoelämän keskusliitto EK

Naantalin kaupunki

Lausunto

25.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Naantalin kaupunki vastustaa työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumisen velvoitteen laajentamista ja esittää huolensa esitykseen sisältyvän sanktiojärjestelmän vaikutuksista.

Asiakkaan tosiasiallista työkykyä ja palvelutarvetta ei esityksessä huomioida, vaikka toimeentulotukiasiakkuuden juurisyyt ovat pitkälti työllisyydenhoidon palvelujen saavuttamattomissa. Nykyisen lääkärin toteamaan sairauteen perustuvan harkinnan poistaminen kuormittaisi työllisyyspalveluita tuomalla asiakkaiksi lisää etenkin runsaasti ohjausta ja tukea tarvitsevia henkilöitä, joiden tilannetta työllisyyspalvelut eivät voi edistää. Yhdistettynä hyvinvointialueiden resurssipulaan ja palvelujen huonoon saatavuuteen, uudistus lisäisi työvoimaviranomaisena toimivien kuntien kustannuksia, asiakasmäärää ja työtaakkaa antamatta niille todellisia mahdollisuuksia vaikuttaa uusien asiakkaiden tilanteeseen. Tästä syystä esitykseen sisältyvää harkinnan poistoa ei tule toteuttaa.

Esitys tuo alle 30 viikkotunnin osa-aikaisessa työsuhteessa oleville velvoitteen ilmoittautua kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijoiksi. Uudistus aiheuttaa lisäkuormitusta jo nyt heikon työllisyystilanteen ruuhkauttamiin työllisyyspalveluihin tuomalla sinne lisää asiakkaita, joiden mahdollisuudet hyötyä työllisyyspalveluista ovat kyseenalaiset.

Tosiasiallisesti työkyvyttömien tuominen asiakkaiksi vaarantaa myös työllisyyspalvelujen roolin työnvälittäjänä ja heikentää niiden imagoa osaavan työvoiman tarjoajana. Tämä on ristiriidassa sekä työttömyysturvan rahoitusmallin kunnille asettamien kannusteiden että työllisyysalueiden ydintehtävän kanssa. Muutoksen työllisyysvaikutukset ovat todennäköisesti olemattomat, koska sen työllisyyspalveluihin tuomilla uusilla asiakkailla ei ole käytännön työllistymismahdollisuuksia avoimille työmarkkinoille.

Esitykseen sisältyvän sanktiojärjestelmän voi olettaa lisäävän etenkin alentuneen toimintakyvyn vuoksi toimeentulotukea saavien köyhyysriskiä, heikentävän heidän hyvinvointiaan ja lisäävän turvattomuuden tunnetta harkintaperusteisuuden lisääntymisen kautta. Esityksen perusteluissa todetaan, että ehdotuksen mukaisten uudistusten kielteiset hyvinvointivaikutukset kertautuvat toimeentulotuen varassa elävissä perheissä. Tämän huomioimisen mekanismit puuttuvat esityksestä ja sen perusteluista.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Yhdistettynä aiempiin indeksijäädytyksiin perusosan leikkaus voi aiheuttaa toimeentulovaikeuksia vain toimeentulotuen varassa eläville. Erityisesti nykyisessä työllisyystilanteessa näiden mahdollisuudet kohentaa tilannettaan palkkatyöllä ovat heikot. Suunniteltu leikkaus siirtäisi toimeentulotuen varassa eläviä entistä enemmän mm. jo kovan paineen alla toimivan kolmannen sektorin avustustoiminnan piiriin.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Sujuva ja turvallinen tiedon siirtyminen viranomaistahojen välillä on kannatettava tavoite. Etenkin jos kuntien rahoitusosuutta 18–25-vuotiaiden toimeentulotuesta lisätään, kunnille tulisi taata oikeus nuorten toimeentulotuen saajien henkilötietoihin, jotta ne voivat tarjota näille palveluita ja vaikuttaa näin rahoitusosuuden lisäämisen aiheuttamiin kustannuksiin.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Naantalin kaupunki vastustaa kunnan rahoitusosuuden lisäämistä 18–25-vuotiaiden toimeentulotuesta. Kyseinen toimenpide ei edistä nuorten aktivoimista eikä hyvinvointia eikä myöskään tosiasiallisesti aseta kunnille lisäkannusteita nuorten palvelujen resursointiin. Työttömyysturvan uusi rahoitusmalli on kunnille jo nyt voimakas kannustin nuorisotyöttömyyttä vähentäviin toimenpiteisiin. Suuri osa kyseisen ikäluokan toimeentulotuen tarpeesta johtuu kuitenkin ongelmista, joiden ratkaisemiseen vaaditaan sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluja työllisyys- tai koulutuspalvelujen sijaan. Esitys siirtäisi näin ollen kunnille täyden rahoitusvastuun tuesta, joita kunnat eivät itse myönnä ja jonka tarpeeseen ne voivat vastata vain pieneltä osin.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Muutos perustuu valtioneuvoston asetuksella tehtävään sääntelyyn, jonka pitkän aikavälin vaikutuksia on tässä vaiheessa mahdotonta arvioida. Esityksen perusteluissa ei ole kiinnitetty huomiota kohtuuhintaisen asumisen saatavuuteen, mistä syystä sen seurauksia etenkin kasvukeskuksissa asuviin toimeentulotuen varassa eläviin kotitalouksiin tai esim. vuokrarästeistä johtuviin häätöihin on vaikea arvioida.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Kuten esityksen perusteissakin todetaan, sen vaikuttavuusarvioihin sisältyy merkittävää epävarmuutta. Tämän lisäksi esityksen vaikutuksia perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen ei ole arvioitu, vaikka kyse on viimesijaiseen tukeen tehtävästä uudistuksesta.

Esityksessä ei ole myöskään riittävästi arvioitu muiden samanaikaisesti lausuntokierroksella olevien esitysten (Hallituksen esitys eduskunnalle työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n muuttamisesta VN/9365/2025, Luonnos hallituksen esitykseksi yleistukea koskevaksi lainsäädännöksi VN/10556/2024) yhteisvaikutusta. Varsinkin velvoite ilmoittautua työllisyyspalvelujen asiakkaaksi tulee todennäköisesti merkitsemään resurssien epätarkoituksenmukaisen käytön kasvua, mikä mitätöi palveluprosessin keventämisen positiivisia vaikutuksia.

Muu lausuntopalaute:

Esitys tavoittelee ihmisten parempaa ohjautumista työllisyyttä edistävien palvelujen pariin. Yhteistoimintamallissa tarjottavien monialaisen tuen palvelujen saatavuudessa on ollut ongelmia, eikä esitys aseta hyvinvointialueille uusia velvoitteita tai kannusteita asiaintilan korjaamiseen. Palvelujen heikko saatavuus voi mitätöidä uudistuksella tavoitellut ja sille arvioidut, jo valmiiksi vaatimattomat työllisyysvaikutukset.

Leppänen Laura
Naantalin kaupunki

Lähteenmäki Heli
Naantalin kaupunki

Tarja Itkonen

Lausunto

24.06.2025 VN/34692/2024

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Tässä täytyy ylipäätään miettiä asenteita ja yhteiskunnallisia vaikutuksia. Nyt tarvitaan työn toisinajattelua. Tosiasia on, ettei työtä riitä kaikille 100%;sti - siinä ei ole mitään mieltä, kun ihmisillä on erilaisia elämäntilanteita. Lisäksi työtä ei yksinkertaisesti ole kaikille. Hallitukselta oli suuri virhe poistaa työttömyysetuuden suojaosa noin 300 e, kun sen pitäisi jo olla 500 e. Suojaosa oli yksi keino joustavuuttaa työttömien mahdollisuuksia vastaanottaa pätkätöitä. Nyt hallitus on poistanut pienetkin positiiviset keinot työttömyyden helpottamiseksi, ja ihmetellään kun " mikään ei toimi" ja halutaan laittaa kaikki pienituloiset " samaan katiskaan", niinkuin eräs erityisavustaja ideoi. Tämä "katiska" on hänen mielestään tämä toimeentulotuen kokonaisuudistus. Tämä on työttömiä ja pienituloisia alas painava uudistus. Erityisongelmana näyttää olevan se, ettei olla huomioon vaihtoehtoja. Myöskään ei olla huomioitu niitä ihmisiä, jotka kuuluisi olla sairaseläkkeellä tai muualla kuin Te-toimiston asiakkuudessa.

Useat lausunnot huomauttavat, että yleistuki voi johtaa tilanteeseen, jossa ihmiset eivät tiedä, mitä tukia saavat tai mitä seuraamuksia pienikin työtulo aiheuttaa. Tämä epävarmuus vähentää kannustavuutta. Lisäksi jos tuki on kotitalous- eikä yksilöpohjainen, se rankaisee erityisesti puolisoita ja perheitä, joissa toinen on työtön. Epävarmuus työllistymisen vaikutuksista toimeentuloon voi siten muodostua uudeksi kannustinloukuksi.

Suomi on saanut jo useita kertoja moitteita perusturvan liian alhaisesta tasosta. Tämä uudistus tulee rikkomaan entisestään Euroopan sosiaalisen peruskirjan määräyksiä. Suomi on nyt ottanut mallia Englannista, joka ei kuulu EU:n. Englannin mallin vaikutukset ovat muutenkin todettu huonoksi.

Lainsäädännön keskeisenä arviointikriteerinä tulee olla tutkimustiedon ja lainsäädäntökokemusten niin kotimaassa kuin ulkomailla. Nyt tätä ei ole huomioitu.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

"Vaikutukset työnteon kannustimiin jäävät epäselviksi ja voivat jopa heikentää niitä." (Kelan tutkimusosasto).

"Yleistuki ei huomioi haavoittuvassa asemassa olevien erityistarpeita." (Vammaisfoorumi).

Kustannusvaikutuksia ei ole arvioitu riittävästi." (Kela)

"Säästöjä haetaan heikentämällä tuen määrää – ei tukemalla ihmisten tilannetta." (Useat järjestöt)

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Perustuslain näkökulma

Perustuslain mukaan jokaisella on oikeus ihmisarvoiseen elämään, välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.

Lisäksi viranomaisten on turvattava perusoikeuksien toteutuminen myös käytännössä.

Tietojen luovuttaminen ei sellaisenaan ole perusoikeus, mutta siihen liittyy useita perusoikeuksia, kuten yksityiselämän suoja ja tiedonsaantioikeus.

Suomen perustuslaki turvaa jokaisen yksityiselämän, kunnian ja kotirauhan.

Perustuslain mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla, ja Euroopan unionin perusoikeuskirja turvaa jokaiselle oikeuden henkilötietojen suojaan. Tietojen luovuttaminen viranomaisille kuten pankkitiedot rikkoo kansainvälisiä sopimuksia.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

"Yleistuki voi lisätä hallinnollista kuormitusta ja epäselvyyksiä sen sijaan että selkeyttäisi järjestelmää." (Kuntaliitto)

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Nykyisessä mallissa yleistuki yhdistäisi työmarkkinatuen ja peruspäivärahan.

Sen sijaan asumistuki ja toimeentulotuki jäisivät erillisiksi, vaikka niillä on merkittävä vaikutus ihmisten kokonaistilanteeseen. Tuki olisi edelleen tarveharkintainen ja tulosidonnainen. Mallissa on riski, että monimutkaisuus säilyy mutta vastuu siirtyy yhä enemmän yksilölle – hänen on itse

osattava hakea oikeita etuuksia, arvioitava työllistymisen vaikutukset ja toimittava järjestelmän ehtojen mukaisesti ilman tukea. Tämä rikkoo yhdenvertaisuuslakia.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Ristiriita:

Yleistuki perustuu laajaan yhdistämiseen ja automatisointiin, mikä ei huomioi yksilön elämäntilanteita riittävästi. Tarveharkinta säilyy, mutta yksilöllinen arviointi ja kohtaaminen voi korvautua yhä enemmän algoritmisella päätöksenteolla.

"Kuntien ja hyvinvointialueiden rooli jää epäselväksi, vaikka ne tuntevat asiakkaidensa tilanteen parhaiten." (Hyvinvointialueet).

Yleistuki ei tuo lisää palveluita, vaan muuttaa etuuksien hallintaa. Se ei paranna hoitoon, kuntoutukseen tai sosiaaliseen tukeen pääsyä – ja riskinä on, että tukien saaminen kytketään yhä enemmän työmarkkinatoimiin ilman huomioita työ- tai toimintakyvystä. Etuuksien yhdistäminen ilman palvelupolkujen vahvistamista voi johtaa siihen, että asiakkaan tilanne jää yhä enemmän hänen itsensä selvitettäväksi.

"Tuki kohdistuu ensisijaisesti niihin, jotka osaavat hakea ja hallita digitaalisia järjestelmiä." (Diakonia)

"Vaikeasti työllistyvät ja toimintakyvyltään rajoittuneet jäävät ilman aitoa tukea." (SOSTE)

Yleistuki voi sisältää tiukemmat ehdot ja valvonnan, jolloin tukien saaminen edellyttää jatkuvaa todistelua ja aktiivisuutta. Tämä voi lisätä ihmisten ahdistusta ja kokemusta kontrollista, ei osallisuudesta. Tämä on ristiriidassa hallituksen ohjelman kanssa, jossa tuodaan selkeästi esiin osallisuuden tukeminen ja syrjäytymisen ehkäisy.

"Tuen ehdollisuus voi heikentää luottamusta järjestelmään." (THL)

"Aktivointivaatimukset ilman yksilöllistä tukea johtavat karensseihin ja ulossulkemiseen." (VATES-säätiö).

Yleistuki ei tuo säästöjä, jos se ei vähennä ihmisten tarvetta tukeen tai paranna työllisyyttä. Päinvastoin, jos tukea leikataan, mutta ongelmat kasaantuvat, tarvitaan enemmän kalliita korjaavia palveluja. Tämä on sekeästi ristiriidassa hallitusohjelman tavotteiden kanssa, jossa korostetaan julkisen talouden vahvistamista ja kestävyysvajeen korjaamista.

Lausuntopalautteissa nousi esiin, että vaikutusarvioita perusoikeuksien näkökulmasta ei ole tehty riittävästi.

Onko malli yhdenvertainen, jos digiosaaminen tai avun hakemisen kyky vaikuttaa tuen saantiin?

Tästä yleistuesta ei olla tehty kansainvälisiä vertailuja. Esimerkkinä: Englannissa samantyylinen mallista on tullut negatiivista palautetta.

Muu lausuntopalaute:

Yleistuki ei ole irrallinen idea. Se liittyy:hallituksen pyrkimyksiin lisätä työn tarjontaa

sosiaaliturvan vastikkeellisuuden ja valvonnan lisäämiseentavoiteltuihin säästöihin valtion menoissa

Kyse ei ole vain teknisestä muutoksesta, vaan arvopohjaisesta siirtymästä kohti käyttäytymiseen perustuvaa ehtoperusteisuutta, jossa oikeus tukeen on yhä vahvemmin sidottu velvollisuuksiin.

Tämä rikkoo ihmisten perusoikeuksia. Jos yhteiskunta ja Suomen hallitus ei pysty toteuttamaan työtä, ei työttömille saa siitä "rankaista".

Toimeentulon kokonaisuudistus rikkoo monissa paikoin niin kotimaisia kuin kansainvälisiä sopimuksia. Vaikutusten arviointi on jätetty tekemättä tai se on monin tavoin puutteellinen. Siihen kuuluvat mm. vaikutukset, jotka koskevat ihmisten asemaa ja toimintaa yhteiskunnassa, vaikutukset yhdenvertaisuuteen, lapsiin, nuoriin, perheisiin, sosiaali- ja terveysvaikutukset, vaikutukset työllisyyteen, turvallisuuteen sekä aluekehitys- ja tietoyhteiskuntavaikutukset.

Nyt tässä toimeentulotuen kokonaisuudistuksessa ei olla muodostettu mielekkäitä, koherentteja kokonaisuuksia. Tämä esitys on jäsentymätön massa, jossa tärkeät ihmisen tukea koskevat asiat ovat jäsentymättömiä.

Vaikutusten arviointii ei ole näytetty toteen, miten yli 18-vuotiaitten tilanteisiin suunniteltu toimentulontuen kokonaisuudistus tulee vaikuttamaan.

Vahvana kritiikkinä on, että tähän toimeentulotuen kokonaisuudistukseen liittyy voimakas poliittinen lataus: tämän mallin vaikutuksia käsitteleviä tutkimustuloksia ei olla riittävästi tehty eikä ole arvioitu riittävästi kokonaistaloudellisia tarkastelua.

Tarja Itkonen

Oulaisten kaupunki

Lausunto

24.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä ei tuoda esille konkreettisesti seikkoja millä sen katsottaisiin vähentävän pitkäaikaista toimeentulotukiriippuvuutta, sillä esityksessä mainittu työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi ilmoittautumisen välttämättömyys on jo keinovalikoimassa. Esityksessä ei myöskään huomioida ihmisryhmiä, jotka eivät tosiasiallisesti ole kykeneviä ottamaan vastaan kokopäivätyötä. Jos kykyä ja elämänhallintaa ei ole - miten sanktiot ja tiukentuminen vaikuttaa heihin.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Oulaisten kaupunki pitää myönteisenä elementtejä, joilla lisätään sosiaaliturvan selkeyttämistä.

On kuitenkin tärkeä pitää kiinni siitä esitykseen kirjatusta periaatteesta, että alentaminen voidaan tehdä vain, mikäli se ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttävän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida pitää muutoinkaan kohtuuttomana.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Asiakastiedon on liikuttava eri viranomaistahojen kesken sähköisesti ja turvallisesti. Tietosuoja ei saa estää eri viranomaistahoja saamasta tarpeellista käsitystä henkilön tilanteesta, eikä tilastojen keräämistä toiminnan kehittämiseksi. On myös kuntien näkökulmasta kannatettavaa, että tiedon liikkumiseen liittyviin kehittämistoimiin panostetaan.

Perustoimeentulotuen kustannukset on lähetettävä Kelasta kunnille läpinäkyvässä muodossa kuukausittaisena tiedonantona. On erityisen hyödyllistä, että hyvinvointialueen alueellisen toimentulotukiasioiden neuvottelukuntia laajennetaan kuntien tai alueen TE-palvelut järjestävän

kunnan edustajalla tiedonkulun varmistamiseksi. Erityisesti TE-palveluiden näkökulmasta tiedon liikkumisen turvaaminen on kaikkien etu. Kunnilla ja työllisyysalueilla tulisi olla oikeus nuorten toimeentulotuen saajien henkilötietoihin välittömästi, jotta kunnalle tulee mahdollisuus tarjota palveluita ja vaikuttaa kunnalle lankeaviin kustannuksiin. Tähän päätyi myös Valtiontalouden tarkastusvirasto ”Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret – tunnistaminen, tavoittaminen ja kuntouttaminen” -tarkastuskertomuksessaan (1/2025), jossa korostetaan sosiaali- ja terveysministeriön ja sote-palveluiden keskeistä roolia näiden nuorten ongelmien ratkaisemisessa.

Nykyjärjestelmässä Kelan tulee ilmoittaa sosiaalihuoltoon alle 25-vuotiaasta perustoimeentulotuen saajasta vasta sitten, kun tämä on saanut 4 kuukautta yhtäjaksoisesti perustoimeentulotukea. Tällaiset viiveet tulisi lainsäädännössä poistaa ja velvoittaa Kela välittämään tiedot nuorista toimeentulotukiasiakkaistaan välittömästi hyvinvointialueille ja ne puolestaan kartoittamaan nuoren toimeentulotukiasiakkaan sote-palvelutarve välittömästi tiedon saatuaan. Kunnallisissa työllisyyspalveluissa kyetään hoitamaan lähinnä työn tai koulutuksen puutteesta johtuvia ongelmia. Kelan maksamalle toimeentulotuelle päätyvistä asukkaistaan, jotka eivät ole työttöminä työnhakijoina, kunta ei saa tietoa lainkaan, jolloin ei ole mahdollisuutta myöskään tarjota palveluita.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Sote-uudistuksen myötä sosiaalihuollon tehtävät siirtyivät vuoden 2023 alussa kokonaisuudessaan kunnista hyvinvointialueille, mutta kunnille jäi 50 prosentin rahoitusvastuu perustoimeentulotuen menoista. Vuositasolla kuntien perustoimeentulotuen rahoitusvastuu on 350–400 miljoonaa euroa. Tämä rahoitusosuus vähennetään kuntien valtionosuudesta. Kuntien rahoitusvastuu perustoimeentulotuen kustannuksista tulee poistaa, sillä kunnilla on ollut vuodesta 2017 alkaen hyvin vähän keinoja vaikuttaa toimeentulotuen myöntämiseen. Rahoitusperusta on irrallinen käytännön työstä.

Nyt kuntien rahoitusvastuuta 18-24 –vuotiaiden osalta perustoimeentulotukikustannuksista ollaan kasvattamassa täyteen 100 prosenttiin. Tavoitteena on kannustaa kuntia nuorten työllistämiseen mahdollisimman nopeasti. Oulaisten kaupunki vastustaa esitystä, sillä kunnilla on jo nykyisessä järjestelmässä täydet taloudelliset kannustimet ohjata nuoria työelämään tai opiskelujen piiriin. Kuntien rahoitusvastuun laajennus lisäisi kuntien menoja arviolta 94 miljoonalla eurolla, mutta toimeentulotukimenojen lisäys korvattaisiin kunnille peruspalveluiden valtionosuuden kautta valtionosuuden pysyvänä lisäyksenä.

Toimeentulotukiuudistus nojaa vahvisti siihen, että perustoimeentulotukiesityksen kiristyvät velvoitteet tuottavat pidemmällä aikavälillä taloudellisia säästöjä. Aitoa lisäarvoa rahoitusvastuiden siirto julkisen sektorin sisällä ei kuitenkaan toisi. Kuntien rahoitusvastuun lisääminen on myös vastoin hallitusohjelman kirjausta: ”Hallitus käy läpi kuntien ja hyvinvointialueiden tehtävät siten, että kuntien ei enää tarvitse rahoittaa sellaisia lakisääteisiä tehtäviä, jotka kuuluvat hyvinvointialueiden vastuulle.”

16-29-vuotiaista nuorista perustoimeentulotukea sai 12 prosenttia kyseisestä ikäryhmästä. Valtaosa nuorista sai toimeentulotukea vain lyhyen aikaa. Pitkittynyttä toimeentulotuen tarvetta liittyi pitkäaikaistyöttömyyteen, sairastamiseen ja vanhemmuuteen. Valtiontalouden tarkastusvirasto onkin suosittanut tarkastuskertomuksessaan, että toimeentulotukea saavien nuorten ohjautumista erityisesti sosiaali- ja terveyspalveluiden piiriin tulisi parantaa. Sote-palveluiden toimivuus ja saatavuus ovat nykyisin hyvinvointialueiden vastuulla. Lakiesityksen ongelmallisuus tulee esiin siinä, että kunnat kantavat täyden taloudellisen vastuun siinäkin tapauksessa, että nuori on autettavissa vain hyvinvointialueen vastuulla olevilla sosiaali- tai terveyspalveluilla. Hyvinvointialueisiin ei kuitenkaan kohdisteta laissa minkäänlaisia lisävelvoitteita palveluiden tai kustannusvastuiden osalta.

Kuntien osalta uudistuksen taloudelliset vaikutukset voidaan kuvata tiivistetysti seuraavasti: Perustoimeentulotuen kustannukset pienenisivät noin 188 miljoonalla eurolla, josta puolet, noin 94 miljoonaa euroa, pienentää kuntien menoja. Työmarkkinatuen kulujen kasvu olisi 142 miljoonaa euroa, josta kolmannes, noin 47 miljoonaa euroa, lisäisi kuntien menoja. Kuntien rahoitusosuuden kasvattaminen nuorten toimeentulotuen osalta lisäisi kuntien menoja noin 94 miljoonaa euroa, mutta valtionosuuksia korotettaisiin pysyvästi vastaavalla summalla. Kuntien verotulot kasvaisivat noin 10 miljoonaa euroa. Kuntien osalta vaikutusten arviointia voidaan pitää oikean suuntaisena. Valtionosuuksien korottamiselle vaihtoehtoinen tapa kompensoida kunnille aiheutuva toimeentulotukimenojen kasvu, olisi alentaa kuntien rahoitusosuutta muusta toimeentulotuesta 50:stä 40:ään prosenttiin.

Kunnat kantavat raskasta rahoitusvastuuta työttömistä alle 25-vuotiaista nuorista myös TE-uudistuksen myötä. Kunnilla on jo tällä hetkellä vahvat taloudelliset kannustimet niiden nuorten osalta, jotka ovat työttöminä työnhakijoina.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Kokonaisuuden monimutkaisuuden ja sosiaaliturvaan tehtävien erilaisten yhtäaikaisten muutosten ja leikkausten vuoksi kokonaisvaikutuksia on erittäin haasteellista arvioida. Koska kyseessä on viimesijaiseen tukimuotoon kohdistuvat säästötoimet, jotka kohdistuvat myös mm. lapsiperheisiin, voivat vaikutukset olla hyvin pitkäkestoisesti hyvinvointia heikentäviä.

Muu lausuntopalaute:

On aiheellista kiinnittää huomiota siihen, että viimesijaiseen turvaan kohdistuvien sanktioiden myönteisistä vaikutuksista ei ole aukotonta näyttöä. On lopulta epävarmaa miten paljon sanktiot lisäävät työllisten määrää tai kannustavat ottamaan työtä vastaan. Esityksen tavoitteena on varmistaa kuntien panostukset myös vaikeimmassa tilanteessa olevien nuorten työllistämiseen mahdollisimman nopeasti, jotta tukikuukaudet toimeentulotuen osalta jäisivät mahdollisimman lyhyiksi. Reaalitilanteessa työllistäminen on monimutkainen prosessi, johon vaikuttavat monet tekijät, jotka kaikki eivät ole kunnan toimivallan ulotuttavissa.

Nuorten hyvinvointi on heikentynyt huolestuttavasti. Erityinen huoli on niistä nuorista, jotka ovat toimeentulotuen saajia eivätkä ole työssä, opiskelemassa tai harjoittelussa. Heistä hyvinvointialueen tulisi ottaa suurempaa vastuuta. Hyvinvointialueilla on siihen jo olemassa tarvittavat palvelut ja välineet (mm. päihde- ja mielenterveyspalvelut), mutta tällä hetkellä useimpiin palveluihin on kuukausien jonot. Niiden nuorten kohdalla, joilla on erityisiä haasteita mielenterveyden osalta kuntien tarjoamat palvelut eivät yksin riitä. Tarvitaan entistä vahvempaa ohjausta palvelutarpeen mukaisiin palveluihin ja palveluiden saatavuuden parantamista hyvinvointialueilla. Jos kuntien taloudellisia vastuita kasvatetaan, niin samalla olisi kiristettävä hyvinvointialueiden velvollisuutta järjestää nopeasti nuorten tarvitsemia palveluita. Kuntien pitäisi voida laskuttaa hyvinvointialueilta puolet nuoren toimeentulotuen kustannuksista siinä tapauksessa ja siltä ajalta, kun nuori ei saa tarpeelliseksi todettua palvelua hyvinvointialueelta.

Keisanen Päivi
Oulaisten kaupunki - Kaupunginjohtaja

Lappeenrannan kaupunki

Lausunto

24.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Lakiesityksen tavoite tarkentaa toimeentulotukea viimesijaisena etuutena on sinänsä kannatettava. Ehdotuksessa työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumisen ikäraja yhtenäistettäisiin työttömyysturvalain ja vanhuuseläkeiän mukaisesti, mikä tukee yhdenvertaisuutta ja selkeyttää tukijärjestelmän ymmärrettävyyttä.

Velvoite hakea kokoaikatyötä (vähintään 30 h/vko) ulotettaisiin jatkossa osa-aikatyötä tekeviin, kannattamatonta yritystoimintaa harjoittaviin ja ilman opintoetuutta opiskeleviin. Poikkeuksia olisivat muun muassa laitoshoidossa oleminen, alle 3- vuotiaan lapsen hoitaminen kotihoidontuella, omaishoitajana toimiminen, asepalvelus tai vastaavat syyt. Kannattamattoman yritystoiminnan selkeä määrittely vähentää

tulkinnanvaraa. Päätoimisella opiskelijalla, joilla ei ole oikeutta opintoetuuksiin, ei lähtökohtaisesti ole oikeutta työttömyysetuuteen eikä esimerkiksi omaehtoiset opinnot työttömyysetuudella ole mahdollisia, jos opinnot on jo aloitettu aikaisemmin. Uudistus

ei saa johtaa tilanteeseen, joka kannustaa esimerkiksi ammattitutkinnon suorittamisen lopettamiseen toimeentulon turvaamiseksi.

Työnhakuvelvollisuus koskisi jatkossa myös osatyökykyisiä, joilla ei ole oikeutta työttömyysetuuksiin sekä osatyökyvyttömyyseläkkeen saajia, joiden tulisi hakea osa-aikatyötä. Vaatimus voi muodostua kohtuuttomaksi merkittävien elämänhallinnan haasteiden kanssa eläville henkilöille, etenkin jos he ovat jo toimintakykyään ylläpitävien ja tukevien palveluiden, kuten sosiaalisen kuntoutuksen, tuetun asumisen ja korvaushoidon piirissä. Lähtökohtaisesti velvoitteiden tulisi vastata asiakkaan arjen toimintakykyä ja elämäntilannetta, jotta sanktiot eivät estä esimerkiksi kuntoutumista.

Lappeenrannan kaupunki osoittaa huolensa siitä, että toimeentulotuen kokonaisuudistuksessa on elementtejä, jotka toteutuessaan sitovat työvoimaviranomaisen resursseja asiakaskuntaan, jonka työnhakijaksi ilmoittautuminen ei ole tarkoituksenmukaista eikä vastaa työmarkkinoiden tarpeita.

Laissa työvoimapalvelujen järjestämisestä korostuu työvoimaviranomaisen tehtävä tarjota asiakkailleen heidän palvelutarpeidensa mukaisia julkisia työvoimapalveluja, jotka parhaalla tavalla tukevat osaavan työvoiman saatavuutta ja edistävät henkilöasiakkaiden työllistymistä avoimille työmarkkinoille tai yritystoiminnan käynnistämistä. Hallituksen esityksen toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta mukaan työvoimaviranomaisen vastuulle ohjattaisiin jatkossa asiakkaita kuten päätoimisia opiskelijoita ja esimerkiksi terveydenhuollon asiantuntija-arvion

perusteella työkyvyttömiä henkilöitä, joiden ei voida arvioida työllistyvän avoimille työmarkkinoille nykyiseen lainsäädäntöön pohjautuvin työvoimaviranomaisen järjestämin palveluin. Päätoiminen opiskelija tai työkyvytön henkilö, voi jo tälläkin hetkellä hakeutua omatoimisesti osaamistaan ja työkykyään vastaaviin tehtäviin joko omatoimisesta tai esimerkiksi työvoimaviranomaisen myös muille kuin työnhakijaksi

rekisteröityneille tarjoamien tieto- ja neuvontapalvelujen tuella. Tällainen asiointi pohjautuu asiakkaan tarpeeseen ja omaan motivaatioon, eikä käytännössä aiheuta työvoimaviranomaiselle velvoitetta laajentaa omaa palveluvalikoimaa.

Mikäli työvoimaviranomaisen asiakkuuteen ohjataan lakiin pohjautuen tulevaisuudessa myös muuta kuin sen perustehtävän mukaista asiakaskuntaa, joutuvat työvoimaviranomaiset todennäköisesti rekrytoimaan lisää henkilöstöä toteuttaakseen laissa hyvin yksityiskohtaisesti määritettyjä asiakaspalveluprosesseja sekä hankkimaan kokonaan uudenlaisia palveluja, jotta tuota uutta asiakaskuntaa voidaan ainakin nimellisesti tukea kohti avoimia työmarkkinoita. Mikäli kunnille ja työvoimaviranomaisille säädetään lisävelvoitteita tulee nämä huomioida kunnille

suunnatussa rahoituksessa.

Kokemuksemme mukaan usein heikossa työmarkkinatilanteessa olevilla työnhakijoilla on muita palvelutarpeita kuin mitä työvoimaviranomainen voi tarjota.

Työvoimaviranomaisen näkökulmasta näiden asiakasryhmien kohdalla tulisikin ensisijaisesti huolehtia riittävistä sosiaali-, terveys-, päihde-, mielenterveys- ja kuntoutuspalveluista, joista vastaavat tällä hetkellä hyvinvointialueet. Lappeenrannan kaupunki korostaa, että pelkkä työnhakijuuteen ohjaaminen ei riitä nostamaan kohderyhmän työkykyä, vaan tarjolla on oltava myös muita palveluita. Haastavissa tilanteissa elävien asiakkaiden tilanteiden arviointi edellyttää jo nyt Kansaneläkelaitoksen, hyvinvointialueiden ja työvoimapalveluiden oikea-aikaista yhteistyötä. Ohjaus työllistymistä edistävään monialaisen tuen yhteistoimintamallissa tarjottavien palvelujen piiriin on mahdollista jo nykyisen lainsäädännön nojalla heti asiakkaan palvelutarpeen niin edellyttäessä (Laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä, TYM). Kokemuksemme mukaan jo nyt moni toimeentulotuen asiakas, joka on työnhakija-asiakkuuden ulkopuolella ei ole motivoitunut edistämään omaa tilannettaan kohti työelämää tai koulutusta, jolloin he eivät ole TYM-asiakkaita.

Opiskelijoille esitetty kolmen kuukauden siirtymäaika ennen työnhakuvelvollisuutta sekä sen joustavan jatkamisen mahdollisuus on myönteinen ehdotus, joka mahdollistaa yksilöllisen tuen. Tämä voi ehkäistä opintojen keskeytymistä ja edistää yhteistyötä Kansaneläkelaitoksen, hyvinvointialueiden ja nuorille suunnattujen Ohjaamo-toimijoiden välillä.

Ensisijaisten etuuksien hakemisen velvoittavuuden lisäämistä harkittaessa on kiinnitettävä huomiota myös Kansaneläkelaitoksen palveluiden saatavuuteen. Etelä-Karjalassa palveluiden saavutettavuus on heikentynyt palvelupisteiden ja puhelinpalveluiden vähetessä sekä Kansaneläkelaitoksen paljon palveluita

tarvitsevien asiakkaiden asiakkuusvastaavapalvelun päätyttyä. Palveluiden saatavuuden haasteet heikentävät asiakkaiden valinnanvapautta. Monilla erityisen tuen tarpeessa olevilla asiakkailla ei ole riittäviä digivalmiuksia omatoimiseen sähköiseen asioimiseen tai liikkumismahdollisuuksia palvelupisteille. On vaarana, että palveluohjaus kaatuu muiden viranomaisten vastuulle ja vaatii lisä resurssointia.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Luonnos hallituksen esitykseksi toimeentulotukilain muuttamisesta sisältää useita keskeisiä ehdotuksia, joilla tavoitellaan järjestelmän selkeyttämistä ja julkisen talouden säästöjä. Esimerkiksi yksin asuvien ja vanhempiensa luona asuvien 18 vuotta täyttäneiden perusosan tasoa ehdotetaan leikattavaksi kolmella prosentilla, ja 150 euron ansiotulovähennyksen poistamista esitetään kaikkien täysi-ikäisten osalta. Näiden muutosten tavoitteena on muun muassa lisätä kannustavuutta hakeutua työhön tai koulutukseen, mikä on periaatetasolla kannatettavaa.

Lappeenrannan kaupunki esittää huolensa siitä, miten esitetyt muutokset vaikuttavat eri elämäntilanteissa oleviin henkilöihin, erityisesti niihin, joilla on haasteita työkyvyssä, terveydessä, koulutuksessa (oppimisen haasteet) tai elämäntilanteessa laajemmin. Monien toimeentulotukea saavien kohdalla työllistymisen esteet voivat olla niin merkittäviä, että pelkkä taloudellinen kannustin ei yksin riitä. Tällaisissa tilanteissa toimeentulon heikentyminen voi johtaa lisähaasteisiin arjen selviytymisessä.

Ammattikouluttamattomat nuoret korostuvat toimeentulotuen saajissa. Nykyiset toimeentulotukilaissa olevat Kansaneläkelaitoksen ilmoitusvelvollisuudet

sosiaalihuoltoon eivät vaikuta toimivan toivotunlaisesti eikä toimeentulotuen varassa olevia nuoria, joiden toimintakyky on alentunut ja joilla on vakavia elämänhallinnan ongelmia, tavoiteta edes sosiaalihuollon toimesta. Haluamme painottaa, että tällaiset nuoret eivät ole ensisijaisesti työllisyyspalveluiden vaan esimerkiksi erilaisten sosiaali-, mielenterveys- ja päihdepalveluiden tarpeessa. Perusosan alentaminen ei todennäköisesti kannusta tätä kohderyhmää työnhakuun.

Esityksessä on mukana ehtoja, joiden mukaan perusosan alentaminen ei saa vaarantaa henkilön kohtuulliseksi katsottavaa toimeentuloa. On hyvä, että esitykseen on kirjattu periaate, jonka mukaan

alentaminen voidaan tehdä vain, mikäli se ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttävän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida pitää muutoinkaan kohtuuttomana.

Toimeentulotuki on tarkoitettu viimesijaiseksi turvaksi. Ehdotetuilla muutoksilla voi olla vaikutuksia laajemmin paitsi yksilöiden hyvinvointiin myös palvelujärjestelmien toimivuuteen, eri viranomaisten rooleihin ja resurssitarpeisiin. Näitä vaikutuksia tulee arvioida mahdollisimman monipuolisesti ja pitkäjänteisesti osana lainsäädännön toimeenpanon valmistelua.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeutta laajennettaisiin työttömyyskassoihin, mikä sujuvoittaa päätöksentekoa ja parantaa asiakkaiden yhdenmukaista kohtelua. Hallituksen esityksessä ehdotetut muutokset, kuten oikeus saada tietoja rahalaitoksilta ja muilta viranomaisilta, parantavat osaltaan järjestelmän

läpinäkyvyyttä ja estävät väärinkäytöksiä. Samalla on kuitenkin tärkeää huolehtia asiakkaiden yksilönsuojasta ja valinnan vapaudesta.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kuntien rahoitusvastuuta sosiaaliturvasta on viime vuosina laajennettu huomattavasti. Vuoden 2025 alusta kuntien vastuuta työttömyysturvasta laajennettiin ja aikaistettiin, mikä poikkileikkaustilanteessa lisäsi kuntien rahoitusvastuuta yli 200 miljoonalla eurolla ja on kokonaisuutena noin 700 miljoonaa euroa. Kuntien nykyinen rahoitusvastuu toimeentulotuesta on liki 400 miljoonaa euroa. Kunnat rahoittavat sosiaaliturvaa siten yhteensä noin 1,1 miljardilla eurolla. Se vastaa liki yhden kunnallisveroprosentin tuottoa.

Kuntien tehtävänä on kunnille säädettyjen palveluiden järjestäminen. Sosiaaliturvan mittava rahoittaminen on heikosti perusteltavissa kuntien velvoitteeksi. Kunnilla on ilman ”sakkomaksujakin” riittävät kannusteet järjestää työllisyyspalvelut ja muut palvelut siten, että kuntalaiset työllistyvät ja voivat muutenkin hyvin. Sosiaaliturvan rahoitusosuudet lähinnä leikkaavat kunnilta rahoitusta, mitä tarvittaisiin palveluiden

järjestämiseen.

Esityksen tavoitteena on saada henkilöt hakemaan ensisijaista etuutta, joka on lähinnä työttömyysturva. Kunnat rahoittavat työttömyysturvastakin huomattavan osuuden ja esityksen tavoitteiden toteutuessa kuntien työttömyysturvamenotkin tulisivat kasvamaan. Näitä ei esitetä kompensoitavaksi millään tavoin.

Koska kunnille on siirretty vastuu työllisyyspalveluista ja kunnat rahoittavat kattavasti työttömyysturvaa, ei kunnilla pitäisi olla enää lainkaan rahoitusvastuuta toimeentulotuesta. Kuntien rahoitusosuutta toimeentulotuesta ei tule ainakaan kokonaisuutena kasvattaa. Mikäli kuntien rahoitusosuus juuri 18–24-vuotiaiden osalta nostettaisiin sataan prosenttiin, tulisi muiden

ikäryhmien toimeentulotuen kuntien rahoitusosuutta alentaa niin, ettei kuntien euromääräinen rahoitusvastuu kokonaisuutena lisäänny.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuen muutoksilla on iso vaikutus myös ihmisten asumiseen. Varsinkin kohtuuhintaisessa vuokra-asumisessa, jossa vuokranmääritys tehdään omakustannusperiaatteella, on odotettavissa entistä suurempia haasteita asukkaiden vuokranmaksukyvyssä. Lappeenrannan kaupungin omistama vuokra-asuntoyhtiö Lappeenrannan Asuntopalvelu Oy tarjoaa kohtuuhintaista vuokra-asumista. Yhtiön rajoitusten alaisten vuokra-asuntojen keskivuokrahinta vuonna 2025 on 11,80 ja kustannusten nousun myötä myös vuokrankorotuspaineita on olemassa. Keskimääräinen vuokra-asunnon koko on 52m2 ja keskivuokraksi määräytyy laskennallisesti 613,60 eur/kk. Asunnonhakijoilla yli 40%:lla tulotaso jää alle 1000 eur/kk.

Vaikka toimeentulotukea ei ole varsinaisesti tarkoitettu kattamaan asumisen kustannuksia, on sillä vuokranmaksukyvyn alennuttua merkitystä asukkaan

vuokranmaksun turvaamisessa. Vaikka tilastollisesti kohtuuhintaisessa vuokraasumisessa ei ole huomattu häätöjen määrän suurta muutosta on asukkaiden

vuokramaksukyvyssä kuitenkin nähtävissä vaikeuksien lisääntyminen. Erilaisia maksujärjestelyitä joudutaan käyttämään, jotta voidaan turvata asunnon säilyminen ja ehkäistä asunnottomuuden uhkaa.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Hallituksen esityksen kokonaisuuden monimutkaisuuden ja sosiaaliturvaan tehtävien erilaisten yhtäaikaisten muutosten ja leikkausten vuoksi kokonaisvaikutuksia on erittäin haasteellista arvioida aukottomasti.

Lappeenrannan kaupunki pitää hyvänä, että hallituksen esitys tähtää vähentämään lapsiperheiden tarvetta viimesijaiselle turvalle. Koska kyseessä on kuitenkin viimesijaiseen tukimuotoon kohdistuvat säästötoimet, jotka kohdistuvat myös lapsiperheisiin, voivat uudistuksen vaikutukset olla hyvin pitkäkestoisesti hyvinvointia heikentäviä. Negatiivisten vaikutusten minimoimiseksi tulee varmistaa monialaisten tukipalveluiden palveluketjujen toimivuus ja eri toimijoiden palvelujen yhteiskehittäminen.

Esityksessä todetaan, että vaikutukset voivat lisätä kolmannen sektorin palvelujen tarvetta esimerkiksi ruoka-avun tarpeeseen ja asunnottomuuden ehkäisyyn liittyvien palveluiden osalta. Järjestötyön merkitys tullee lisääntymään samoin kolmannen sektorin toimijoiden avustustarpeet. Tämä kasvattaa painetta lisätä sekä kuntien että valtion (ruoka-aputoimijat) järjestöille kohdistamaa avustusmäärärahaa.

Mahdollisten muutosten vaikutusten arviointiin tulee panostaa ja se tulee toteuttaa monipuolisesti ja pitkäjänteisesti osana lainsäädännön toimeenpanon valmistelua.

Muu lausuntopalaute:

Kuten lausunnossamme luonnoksesta hallituksen esitykseksi yleistukea koskevaksi lainsäädännöksi totesimme, “Etelä-Karjalan työllisyysalue pitää tärkeänä, että osissa tehtävässä sosiaaliturvan kokonaisuudistuksessa huomioidaan kokonaisuus ja uudistuksen eri osien suhde toisiinsa. Sosiaaliturvan kokonaisuudistuksessa on huomioitava ne henkilöt, joilla on vian, vamman tai sairauden haasteita, jotka vaikeuttavat työnhakua ja työn vastaanottamista. Nykytilanteessa työkyvyttömät tai osatyökykyiset ovat työttöminä työnhakijoina työttömyysturvaetuudella, vaikka he tarvitsisivat heidän työkykyynsä räätälöidyn työpaikan, erityisen tuen, pitkäkestoista kuntoutusta tai eläkeratkaisun. Ratkaisut tulisivat olla yksilöllisiä sekä saatavan etuuden että tarvittavan tuen suhteen.“ Huomioiden se, että esityksessä ei viitata sanallakaan valmisteilla olevaan yleistukeen, voidaan kysyä, tuleeko kokonaisuus huomioiduksi riittävällä tavalla sosiaalisturvan kokonaisuudistettaessa.

Natunen Sanna
Lappeenrannan kaupunki - Lappeenrannan kaupunginhallitus 23.6.2025

KEHA-keskus

Lausunto

24.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Ehdotuksen mukaan yrittäjille tulisi toimeentulotukilain tasolle velvollisuus ilmoittautua työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi jotta etuusoikeus syntyy, eli käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yrittäjän tulee päättää kannattamaton yritystoiminta. Ehdotetun perusosan alentamisen prosessin mukaan näissä tilanteissa Kansaneläkelaitos antaisi kannattamatonta yritystoimintaa harjoittavalle henkilölle sekä omassa työssä työllistyvälle yhden kuukauden määräajan ilmoittautua työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi ja hakea työttömyysetuutta. Nykyisin yrittäjille on annettu järjestelyaika yritystoiminnan lopettamiseksi, mutta jatkossa järjestelyaika siis poistuisi.

KEHA-keskuksen näkemyksen mukaan kuukausi ei ole riittävä aika yrittäjälle hoitaa kuntoon työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumista siten, että tässä ajassa myös työvoimapoliittiset edellytyksen tulisivat selvitetyksi. Kun henkilö ilmoittautuu työttömäksi työnhakijaksi, hänen aiempaa yrittäjyyttään lähdetään selvittämään. Asiakkaalle tehdään asiassa selvityspyyntö. Selvityspyyntö tulisi tehdä välittömästi asiakkaan ilmoittautuessa työnhakijaksi, mutta monilla alueilla sen vireille laittamiseen menee joitakin päiviä. Selvityspyynnölle annettava vastausaika on jo 14 vrk ja sen palautuessa asia siirtyy KEHA-keskukselle ratkaistavaksi. Työvoimapoliittisen lausunnon antamiselle on säädetty max. 30 päivän käsittelyaika. Teoriassa asia voi joissain tilanteissa tulla kuukauden aikana selvitetyksi, useimmissa tilanteissa asian selvittäminen kestää kuitenkin kauemmin. KEHA-keskuksen näkemyksen mukaan yrittäjälle tulisi antaa minimissään 2-3 kuukautta aikaa hoitaa tämä kokonaisuus kuntoon.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Ehdotuksen vaikutuksia tilapäisen suojelun perusteella myönnetyllä oleskeluluvalla maassa oleviin tulisi arvioida tarkemmin.

Muu lausuntopalaute:

Esityksessä tulisi tarkemmin kuvata vaikutuksia tilapäisen suojelun perusteella myönnetyn oleskeluluvan perusteella maassa oleviin.

Kansaneläkelaitos on, arvoinut työttömyysetuuden ratkaisutyön lisäyksen lisäävän Kansaneläkelaitoksen toimintamenoja noin 2 miljoonalla eurolla vuodessa. Kansaneläkelaitoksen työmäärä lisääntyisi noin 30 henkilötyövuodella. Muutoksen myötä myös KEHA-keskuksen työttömyysetuuteen liittyvä työ tulisi lisääntymään merkittävästi.

Velvollisuutta ilmoittautua työnhakijaksi ollaan laajentamassa ja esityksen arvioidaan lisäävän henkilöiden halukkuutta ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi. Velvollisuus ilmoittautua työnhakijaksi olisi mm. tilanteissa, jossa etuuden saaja tekee osa-aika työtä, opiskelee päätoimisesti tai on yrittäjä ja ei saa tuloja yritystoiminnastaan. KEHA-keskuksen on aina tapauskohtaisesti selvitettävä, ovatko opinnot tai yritystoiminta sivu- vai päätoimista, ja annettava työttömyysetuutta hakevalle tilanteen mukainen erityistä harkintaa vaativa työvoimapoliittinen lausunto.

Velvollisuus ilmoittautua työnhakijaksi tulisi jatkossa kohdistumaan aiempaan enemmän myös sellaisiin henkilöihin, joiden elämänhallinnassa on huomattavia puutteita. On todennäköistä, että heidän kohdallaan esim. sovittuihin palveluihin osallistuminen ei kuitenkaan aina toteudu, vaan asiakas laiminlyö sovittuja toimia ja tämä johtaisi lisääntyviin laiminlyönteihin ja niiden selvittämiseen. Laiminlyöntien toteaminen on työvoimaviranomaisen tehtävää, mutta KEHA-keskuksen työttömyysturvavastuualue arvioi, onko laiminlyöntiin ollut pätevä syy.

Kansaneläkelaitos ei voisi tehdä varsinaista päätöstä perusosan alentamisesta (kuten ei työttömyysturvan osalta työttömyysetuuden alentamisestakaan) ennen kuin työvoimapoliittinen lausunto, jossa alentamisen perusteena oleva moitittava menettely olisi todettu, olisi saapunut Kansaneläkelaitokseen. KEHA-keskuksen ratkaisemalla työttömyysetuuteen liittyvällä työvoimapoliittisella lausunnolla olisi jatkossa entistä suurempi merkitys henkilön toimeentulon kokonaistilanteessa.

Työttömyysetuuden hakuprosessi on kokonaisuutena pitkäkestoinen. Henkilön toimeentulon kannalta olisi entistä olennaisempaa, että työvoimapoliittiset lausunnot saadaan annettua mahdollisimman nopeasti ja kuitenkin vähintään säädetyssä ajassa, koska ratkaisulla olisi entistä

suurempi vaikutus myös toimeentulotukeen. KEHA-keskuksen arvoin mukaan parhaillaan lausuntokierroksella oleva hallituksen esitys työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 § muuttamisesta sekä hallituksen esitys henkilöön liittyvää irtisanomisperustetta koskevan lainsäädännön muuttamisesta (VN/19527/2024) tulisivat voimaan tultuaan, tämän uudistuksen lisäksi, lisäämään KEHA-keskuksen työmäärää työttömyysetuuteen liittyvissä tehtävissä.

Työttömyysetuuteen liittyvän työmäärän lisääntymisen myötä KEHA-keskukselle on turvattava riittävät resurssit tehtävän hoitamiseen.

Heikkilä Heikki
KEHA-keskus

Leinonen Pekka
KEHA-keskus

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue

Lausunto

24.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Hyvinvointialue toteaa, että esityksessä ei tuoda esille konkreettisesti seikkoja millä sen katsottaisiin vähentävän pitkäaikaista toimeentulotukiriippuvuutta, sillä esityksessä mainittu työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi ilmoittautumisen välttämättömyys on jo keinovalikoimassa. Esityksessä ei myöskään huomioida ihmisryhmiä, jotka eivät tosiasiallisesti ole kykeneviä ottamaan vastaan kokopäivätyötä. Jos kykyä ja elämänhallintaa ei ole - miten sanktiot ja tiukentuminen vaikuttaa heihin.

10 §:ää (perusosan alennus) ei ole yhteensovitettu muiden lausunnolla olevien esitysluonnosten kanssa. Tarkoittaa todella suurta harkintatyötä ilman minkäänlaisia harkinnalle annettuja ohjenuoria/raameja Kansaneläkelaitokselle ja herää huoli millainen painoarvo hyvinvointialueiden lausunnolla jatkossa on ja että miten hyvinvointialueen näkemys huomioidaan jatkossa Kansaneläkelaitoksen suorittamassa harkinnassa? Hallituksen esityksessä ei ole esitetty ratkaisua siitä miten matalan toimintakyvyn asiakkaille käy. Lisäksi hyvinvointialueella herättää huolta jatkossa Kansaneläkelaitoksen ja hyvinvointialueen yhteistyön mahdollistaminen ja tukeminen lainsäädännössä sosiaalihuollon tukea tarvitsevien tavoittamiseksi, erityisesti erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden osalta.

Hyvinvointialueella nähdään, että perusosien alentaminen nykyistä systemaattisemmin ja sen uhka lisää asiakkaiden halukkuutta päästä työllistymistä edistäviin palveluihin, mikäli työllistymismahdollisuuksia ei ole riittävästi. Hyvinvointialue tuntee asiakkaansa, ja tiedostaa, että kun työllisyyspalvelut eivät ole jokaisen heidän työ- ja toimintakyvylleen riittäviä tai edes mahdollisia palveluita, muutos kasvattaa sosiaali- että terveydenhuollon palvelujen tarvetta liittyen erityisesti henkilöiden työ- ja toimintakyvyn arviointiin sekä heidän työllistymisensä tueksi. Työkyvyn arviointi edellyttää usein terveydenhuollon arviointia ja lääkärinlausuntoja. Lisäksi voitaisiin joutua hankkimaan erikoislääkärikonsultointia tilanteissa, joissa henkilöllä olisi esimerkiksi neurologisia ongelmia toimintakyvyssään. Sosiaalipalvelujen osalta muutos todennäköisesti edistää hakeutumista

kuntouttavaan työtoimintaan ja muihin työllistymistä edistäviin sosiaalipalveluihin. Edellä kuvatun tiedetään kasvattavan asiakas- ja potilastyöhön tarvittavien sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten lisähenkilötyövuosien määrää merkittävästi.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Hyvinvointialue ei kannata hallituksen esitystä perusosan leikkaamisesta missään ikä- tai asiakasryhmässä.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Hyvinvointialue kannattaa hallituksen esitystä siitä, että asiakastiedon on liikuttava eri viranomaistahojen kesken sähköisesti ja tietoturvallisesti palvelutarpeen arviointia ja päätöksentekoa varten. Tietoturvan ja tietosuojan tarkoituksen tulee varmistaa, että tietojen saaminen ja luovuttaminen tapahtuu asiakastietolain ja muun lainsäädännön mukaisesti.

Hyvinvointialue kannattaa esitettyä toimeentulotukilain 18 g §:ää, jonka 2 momentin mukaan 18 a §:n 4 momentiksi ehdotettua Kansaneläkelaitoksen oikeutta saada tietoja rahalaitoksilta sovellettaisiin myös hyvinvointialueen oikeuteen saada rahalaitoksilta toimeentulotukitehtäviensä hoitamiseksi välttämättömiä salassa pidettäviä tietoja.

Hyvinvointialueella nähdään tarpeellisena selvittää hyvinvointialueen digipalveluiden yhtenäistäminen Kelan Kanta-palvelujen kanssa.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Hyvinvointialueen näkemyksen mukaan perustoimeentulotukeen esitetty 5 % asumismenojen omavastuuosuus on liian korkea, kun otetaan huomioon kokonaistilanne missä tuen saajat elävät. Esityksestä puuttuu kokonaisvaikutusten arviointi.

Hyvinvointialue lausuu lisäksi asumiskustannuksista, että kohtuullisia asumiskustannuksia rajatessa tulisi voida huomioida erityistarpeet esimerkiksi apuvälineiden säilytys, esteettömyys tai muu erityistarve, jonka vuoksi ei ole saatavilla riittävän edullista asuntoa.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esityksestä puuttuu sekä kokonaisvaikutusten arviointi hyvinvointialueisiin että perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi, siten yhteisvaikutusten arviointi on puutteellinen. Useita eri lainvalmisteluja on yhtä aikaa lausunnoilla.

Hyvinvointialueen näkemyksen mukaan esim. kiire ei ole hyväksyttävä syy jättää vaikutusten arviointi näin merkittävässä asiassa tekemättä. Erityisesti näin, koska kyseessä on viimesijaiseen etuuteen vaikuttavista hallituksen esityksistä, on perus- ja ihmisoikeuksien arviointi ensiarvoisen tärkeä kokonaisuus.

Kun tarvitaan tutkimustietoa valmistelun tueksi on huomioitava, että esim. THL:n tehtävänä on tuottaa tutkimustietoa ja kansallisesti kerättävää tilannekuvaa hyvinvointialueilta.

Muu lausuntopalaute:

Esitetyssä toimeentulotuen kokonaisuudistuksessa näkyy julkisen talouden säästöpaine, eikä niinkään henkilön itsenäisen selviytymisen vahvistaminen.

Huolta sosiaalityön näkökulmasta aiheuttaa esitys, että ollaan poistamassa myös muiden vähäisiksi katsottavien tulojen ja avustusten etuoikeus. Hallitus esittää, että perusmenoina huomioitaisiin vain välttämättömät terveydenhuoltomenot. Hallituksen esityksen ei katsota olevan linjassa sen esillä olevan pyrkimyksen kanssa, että ohjataan yksilötasolla ottamaan enemmän vastuuta omasta hyvinvoinnista. Silloin ei voida puhua kenenkään kohdalla pelkästään välttämättömistä kustannuksista. Esitysluonnoksessa ei ole lainkaan arvioitu ja huomattu terveydenhuoltokulujen suhdetta täydentävään tai ehkäisevään toimeentulotukeen.

Hyvinvointialue toteaa lausuntonaan, että sen vastuulla olevan täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen menojen sekä asiakastyöhön tarvittavien lisähenkilötyövuosien arvioidaan kasvavan merkittävästi.

Selkein muutos liittyisi perusosan alentamisen yhteydessä poistettavaksi ehdotettuun automaattiseen ohjaukseen hyvinvointialueille palvelutarpeen arviointia varten. Ohjauksen tarkoituksena on ollut saattaa henkilö sosiaalihuollon palveluihin, jotta hänen sosiaalihuollon avun tarpeensa voitaisiin arvioida elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa ja mahdollisimman aikaisessa vaiheessa.

Hyvinvointialue toteaa lausuntonaan, että hakemusmäärät ja haetun toimeentulotuen määrät hyvinvointialueille lisääntyvät sen takia, että osa perustoimeentulotuen saajista saisi jatkossa tukea vähemmän, koska heille ei korvattaisi kaikkia nykyisin korvattavia lääkkeitä, heidän perusosaansa alennettaisiin nykyistä enemmän tai ansiotulojen ja avustusten täysimääräinen huomioiminen vähentäisi heidän käteensä jäävää tuloaan. Hyvinvointialueella tämän tiedetään kasvattavan tarvetta

hakea aikaisempaa enemmän tai useammin täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea yksilöllisen tarpeen perusteella.

Hyvinvointialueella nähdään tarpeellisena, että kansallisesti uudistetaan ja yhtenäistetään täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen ohjeet sekä huomioidaan niistä aiheutuvat taloudelliset kustannukset hyvinvointialueelle annettavassa rahoituksessa, koska hyvinvointialue arvioi, että sen täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen menot sekä henkilöstökulut nousevat merkittävästi.

Hyvinvointialue ei kannata Kelalle oikeutta toimeentulotuen itsenäiseen takaisinperintään, ilman sosiaalihuollon lakisääteistä palvelutarpeenarviointia kyseisen toimenpiteen kohteena olevalle asiakkaalle.

Hyvinvointialueen näkemyksen mukaan hallituksen esitys, ilman esitettyjä muutoksia, olisi haitallista sosiaalityön tarpeessa olevien ihmisten näkökulmasta, ja uhkaa saattaa yhteiskunnan tilanteeseen, että apua tarvitsevat ihmiset tippuvat turvaverkkojen ulkopuolelle.

Pimperi-Koivisto Leena
Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue - Sosiaalijohtaja, sosiaalityön tehtäväala

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue

Lausunto

24.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotukilain uudistusluonnos lisää merkittävästi seurauksia toimeentulotuen saajien velvoitteiden laiminlyömisestä. Asiakkaan tulee ilmoittautua kokoaikatyön hakijaksi, hakea ensisijaisia etuuksia (esim. työttömyysetuutta) ja osallistua viranomaisten määrittämiin palveluihin. Näiden ehtojen täyttämättä jättäminen voi johtaa perusosan alentamiseen enintään 50 %:lla, myös ensimmäisestä laiminlyönnistä.

Tämä malli sisältää useita vakavia ongelmia:

Uudistusehdotusten keskeinen ongelma liittyy niiden joustamattomuuteen ja puutteelliseen huomioon asiakkaan yksilöllisissä olosuhteissa. Vaikka tavoitteena on lisätä toimeentulotuen saajien aktiivisuutta ja vähentää riippuvuutta etuuksista, pelkkä velvollisuuksien kiristäminen ilman perustasojen turvaamista tai kohdennettua tukea voi pahimmillaan johtaa haavoittuvien ryhmien syrjäytymisen syvenemiseen. On ensisijaista varmistaa, että sääntely tukee asiakkaita heidän toimintakykynsä rajoissa ja mahdollistaa heidän etenemisensä kohti pitkäjänteistä taloudellista itsenäisyyttä.

Ehdotettu sääntely ei riittävästi huomioi asiakkaan kokonaistilannetta, kuten:

- Mielenterveysongelmat, esimerkiksi masennus tai ahdistuneisuushäiriö, voivat estää aktiivisen työnhaun tai palveluihin osallistumisen, vaikka virallista työkyvyttömyyslausuntoa ei ole.

- Päihderiippuvuudet, neuropsykiatriset vaikeudet tai kognitiiviset ongelmat voivat estää vaadittujen toimien täyttämisen ajoissa.

- Hoivavastuu (esim. yksinhuoltajat) saattaa rajoittaa mahdollisuutta ilmoittautua kokoaikatyönhakijaksi tai osallistua viranomaistoimiin.

Sanktiojärjestelmä voi aiheuttaa kohtuuttomia seurauksia haavoittuville ryhmille. Se voi johtaa tilanteisiin, joissa:

- Asiakas menettää merkittävän osan toimeentulostaan ilman, että kyse olisi tahallisesta laiminlyönnistä.

- Toimeentulotuen perusosan alentaminen aiheuttaa vaikeuksia hankkia ruokaa, lääkkeitä tai maksaa vuokraa.

- Asiakkaat ajautuvat tilapäismajoitukseen, velkaantuvat tai keskeyttävät kuntouttavan työtoiminnan tai muun tuetun polun.

Käytännön esimerkki:

Yksinhuoltaja, joka ei kykene osallistumaan TE-toimiston tapaamiseen lapsen sairastumisen vuoksi, saa perusosan alennuksen. Tästä seuraa vuokranmaksun viivästyminen ja sähkölaskujen maksamatta jättäminen – tilanne, joka voisi eskaloitua lastensuojeluilmoitukseen.

Vaikka perusosan alentaminen ei kohdistu suoraan lapsen osaan, sen vaikutukset heijastuvat suoraan lapseen, esimerkiksi:

- Ravinnon, harrastusten ja muiden perushyvinvointia tukevien tekijöiden karsiminen.

- Perheen stressitason nousu ja vanhemman uupumus.

- Asunnon menetyksen uhka.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan (artikla 3, 26 ja 27) lapsen etu on asetettava ensisijalle kaikissa viranomaistoimissa. Tämä ei voi toteutua, jos lapsi joutuu kärsimään huoltajansa tukialennuksen seurauksista.

Esitys ei velvoita viranomaista arvioimaan asiakkaan elämäntilannetta tai palvelutarvetta aina ennen perusosan alentamista. Tämä on vastoin sosiaalihuoltolain (1301/2014) 36 §:n henkeä, jossa korostetaan yksilöllistä palvelutarpeen arviointia ja tuen suunnittelua.

Ehdotukset

Esitämme seuraavat muutokset:

- Perusosan alentaminen tulee kytkeä aina yksilölliseen arviointiin ja mahdolliseen palvelutarpeen selvittämiseen ennen päätöksen tekemistä. Toki palvelutarpeen arvioinnin tekeminen ennen perusosan alentamista voi olla pulmallista, tähän olisi pohdittava soveltuvaa mekanismia.

- Perusosan alennus ei saa koskea perheitä, joissa on huollettavia alaikäisiä lapsia.

- Ensisijaiset etuudet on haettava, mutta viranomaisten tulee tarjota aktiivisesti tukea, ohjausta ja tarvittaessa rinnalla kulkemista.

- Työnhakijaksi ilmoittautumisen velvoite tulee olla joustava ja huomioida erityisesti osittain työkyvyttömät ja huoltovelvolliset.

- Tukea asiakkaille tulisi tarjota ensisijaisesti työvoimapalveluista ja Kelasta.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuen perusosan alentaminen on yksi keskeisimmistä ehdotetuista muutoksista toimeentulotukilain uudistuksessa. Esityksen mukaan perusosaa alennetaan 3 % yksin asuvilta ja vanhempiensa luona asuvilta täysi-ikäisiltä sekä 2 % muilta ryhmiltä. Ansiotulovähennyksen poistaminen ja vähäisten tulojen etuoikeuden kaventaminen täydentävät tätä kokonaisuutta.

Nämä muutokset ovat aikuissosiaalityön, ihmisoikeusvelvoitteiden ja lasten hyvinvoinnin näkökulmasta ongelmallisia useasta syystä.

Toimeentulotuen riittämättömyys tulee kärjistymään. Jo nykyisellään perusosan taso ei ole riittävä turvaamaan ihmisarvoista elämää. Useat asiantuntijatahot, mukaan lukien Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea, ovat todenneet Suomen toimeentulotuen tason riittämättömäksi.

Leikkaukset:

- Syventävät erityisesti yksinasuvien ja nuorten aikuisten köyhyyttä.

- Voivat johtaa siihen, että asiakkaat joutuvat tinkimään lääkkeistä, terveellisestä ruoasta tai asumismenojen maksamisesta.

- Lisäävät toimeentulotuen täydentävän ja ehkäisevän osan tarvetta – mutta ilman että näihin on osoitettu lisäresursseja tai selkeitä ohjeita.

Ansiotulovähennyksen poistamisella on kielteisiä kannustevaikutuksia. Ansiotulovähennyksen (150 €/kk) poistaminen:

- Vähentää matalapalkkatyötä tekevien nettotuloja suhteessa tukeen.

- Voi heikentää kannustimia ottaa vastaan osa-aika- tai keikkatyötä.

- On ristiriidassa työlinjan ja aktivointiajattelun kanssa, koska se rankaisee työn vastaanottamisesta.

Esimerkiksi opiskelija tai työtön henkilö, joka tekee satunnaisesti osa-aikatyötä ja saa tällä tavoin hieman lisätuloja toimeentulotuen rinnalle, menettää ansiokehityksensä edut. Hän voi kokea, ettei työ kannata.

Esitys poistaa oikeuden jättää vähäiset tulot (esim. läheisten avustukset, satunnaiset lahjat) huomiotta. Tällä on suoria sosiaalisia vaikutuksia:

- Heikentää sosiaalisten tukiverkostojen merkitystä.

- Lisää yksilöiden eristäytymisen ja häpeän kokemusta tuen hakemisesta.

- Saattaa johtaa siihen, että perheet eivät enää tue toisiaan taloudellisesti, koska se vaikuttaa suoraan toimeentulotukeen.

Vaikka lapsen perusosan suuruus ei muutu, vanhemman perusosan leikkaus vaikuttaa väistämättä perheen toimeentuloon. Perusosan varoilla katetaan myös lapsen ruokaan, hygieniaan ja arkeen liittyviä menoja.

- Yksinhuoltajien tilanne korostuu: leikkaus yhdistettynä velvoitteisiin voi johtaa tilanteeseen, jossa lapsen tarpeista joudutaan tinkimään.

- Syrjäytymisen riski kasvaa: köyhyys vaikeuttaa koulunkäyntiä, harrastamista ja sosiaalista osallisuutta.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen artikla 27 velvoittaa valtiota varmistamaan, että lapsella on riittävä elintaso. Esitys voi vaarantaa tämän oikeuden toteutumisen heikentämällä lapsen ympäristön taloudellista kestävyyttä.

Ehdotukset

Esitämme, että:

- Toimeentulotuen perusosan suuruutta ei leikata. Mikäli leikkauksia tehdään, niiden vaikutuksia arvioidaan laajasti ennen toimeenpanoa ja niiden kompensoimiseksi kehitetään muita tukimuotoja.

- Ansiotulovähennystä ei poisteta, vaan sitä kehitetään kannustavampaan suuntaan. Työn vastaanottamisen tulisi aina parantaa asiakkaan kokonaistuloja.

- Vähäiset lahjat ja yksityisten tukien muodot säilytetään tuen ulkopuolella, etenkin jos ne ovat satunnaisia ja tarkoitettu elämää tukeviksi.

- Perheellisten vanhempien ja erityisesti yksinhuoltajien kohdalla arvioidaan kokonaisvaltaisesti, miten perusosan muutokset vaikuttavat lapsen hyvinvointiin.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotukilain muutoksessa esitetään laajennuksia viranomaisten väliseen tiedonvaihtoon. Tarkoituksena on sujuvoittaa päätöksentekoa, mahdollistaa tehokkaampi valvonta ja tukea

velvoitteiden täyttymistä. Tiedonsaanti laajenisi muun muassa Kelan, TE-toimiston, Migrin, kuntien ja hyvinvointialueiden välillä.

Vaikka hallinnollinen näkökulma ymmärretään, esitys herättää oikeusturvaan, yksityisyydensuojaan ja asiakasluottamukseen liittyviä huolia.

Esitys ei sisällä riittäviä takeita siitä, että asiakas olisi tietoinen siitä, milloin hänen tietojaan luovutetaan, kenelle ja mihin tarkoitukseen. Tämä on ristiriidassa perustuslain 10 §:n suojaaman yksityiselämän suojan kanssa sekä EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen (GDPR) periaatteiden kanssa, kuten:

- Informointivelvollisuus

- Tarkoitussidonnaisuus

- Minimointiperiaate

Esimerkki:

Asiakas ei tiedä, että hänen tietonsa TE-toimiston passiivisuudesta on siirretty automaattisesti Kelalle, joka tekee perusosan alentamispäätöksen tämän tiedon perusteella, ilman että asiakkaalla on ollut mahdollisuus esittää omaa selvitystään.

Pelkkä tiedonsaantioikeus ilman sosiaalihuollon asiantuntemusta lisää vaaraa virheellisistä tulkinnoista. Tietojen tekninen siirto ei korvaa sosiaalityön ammatillista tulkintaa. Esimerkiksi:

- Asiakkaan mahdollinen poissaolo palvelusta voi johtua perustellusta syystä (esim. sairaus tai kriisitilanne), jota ei voida päätellä tietojärjestelmistä.

- Tiedot eivät sisällä aina kontekstia tai selitystä, mikä voi johtaa virheellisiin päätelmiin.

Tiedon vaihtaminen ilman inhimillistä arviointia lisää riskiä, että asiakas saa perusteettoman sanktioinnin tai menettää tukioikeuden.

Sosiaalityössä keskeinen työväline on luottamus. Asiakkaan kokemus siitä, että hänen tietojaan käytetään hänen tietämättään tai hallinnollisesti sanktioivassa tarkoituksessa, voi johtaa:

- Luottamuksen menetykseen viranomaisia kohtaan

- Avun hakemisen ja yhteistyön vähentymiseen

- Palvelujen alikäyttöön, joka johtaa tilanteiden kriisiytymiseen

Erityisesti nuorten ja traumataustaisten asiakkaiden kohdalla tämä riski on merkittävä.

Lapsiperheiden kohdalla tiedonvaihto voi koskea perheenjäsenten tilannetta yksilöllisesti eri viranomaisissa. On erityisen tärkeää varmistaa, että:

- Lapsen henkilötietoja ei käsitellä ilman perusteltua syytä

- Vanhempien tilannetta ei arvioida vain yksittäisen viranomaisen kirjauksen perusteella

- Tiedonvaihto ei johda tarpeettomiin lastensuojeluilmoituksiin tai virhetulkintoihin

Ehdotukset

Esitämme, että:

- Asiakkaalle annetaan selkeästi ymmärrettävä tieto siitä, mitä tietoja luovutetaan, miksi ja kenelle.

- Tiedonvaihdon käyttötarkoitus rajataan tarkasti, ja luovutettavien tietojen sisältö minimoidaan.

- Jokainen tiedonvaihtotilanne edellyttää inhimillistä, ammatillista arviointia ennen päätöksentekoa, erityisesti perusosan alentamiseen liittyen.

- Sosiaalihuollon ammattilaisille taataan pääsy tiedonvaihdon piiriin, jotta he voivat tulkita asiakkaan tilannetta oikeudenmukaisesti.

- Tiedonvaihdon vaikutuksia yksilön oikeuksiin arvioidaan laajasti ja ennakoivasti osana lakimuutoksen toimeenpanoa.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotukilain uudistus ehdottaa, että kunnat vastaavat jatkossa täysimääräisesti yksin asuvien 18–24-vuotiaiden perustoimeentulotuesta. Tämä tarkoittaa rahoitusosuuden nostamista 50 prosentista 100 prosenttiin niiden nuorten osalta, joiden kotitaloudessa ei asu muun ikäisiä henkilöitä.

Vaikka esityksen mukaan tämä rahoitusvastuun lisäys kompensoidaan kunnille pysyvästi peruspalveluiden valtionosuusjärjestelmän kautta, muutokseen liittyy edelleen useita haasteita ja jännitteitä:

- Valtionosuuskompensaatio ei automaattisesti tarkoita sitä, että kunnilla olisi resurssit tai rakenteet nuorten palvelujen vahvistamiseen – se kattaa etuusmenot, mutta ei välttämättä mahdollisuutta ennaltaehkäisevään työhön.

- Päätöksenteko säilyy edelleen Kelalla (perustoimeentulotuki) ja hyvinvointialueilla (täydentävä ja ehkäisevä tuki), vaikka kunta kantaa rahoitusvastuun. Tämä luo hallinnollisen epäsymmetrian, jossa kustannuksia ei voi suoraan ohjata palveluihin.

- Rahoituksellinen kannustin ei yksinään riitä kehittämään nuorille tarkoituksenmukaisia palveluja ilman lainsäädännöllistä tai strategista ohjausta.

Esityksessä todetaan, ettei kunnille säädetä uusia velvoitteita nuorten koulutus- tai työllisyyspalveluista. On kuitenkin ilmeistä, että rahoitusvastuun kasvu ohjaa kuntia vaikuttamaan nuorten tilanteisiin yhä enemmän – mutta ilman säädöspohjaista vastuuta tai selkeitä yhteistoimintamalleja hyvinvointialueiden kanssa.

Ehdotukset

Valtionosuuskompensaation rinnalle tarvitaan toiminnallisia tukirakenteita, jotta kunnat voivat panostaa nuorten ohjaukseen, koulutuspolkuihin ja ehkäisevään tukeen. Esitämme, että:

- Kuntien, Kelan ja hyvinvointialueiden välinen yhteistyövelvoite tulee kirjata lakiin tai ohjeistukseen, jotta palveluketjut eivät katkea vastuun siirtyessä.

- Valtionosuusjärjestelmää tulisi kehittää siten, että se palkitsee myös nuorten tuen tarpeen ennaltaehkäisystä, ei vain etuusmenojen kattamisesta.

- Kunnilta edellytetään vuosittaista raportointia rahoituksen kohdentumisesta nuorten tukipalveluihin.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotukilain uudistuksessa ehdotetaan, että jatkossa hyväksyttäviä asumismenoja tarkastellaan entistä tiukemmin. Mikäli asiakkaan asumismenot ylittävät kunnassa hyväksyttävän tason, hänellä olisi kolmen kuukauden määräaika siirtyä edullisempaan asuntoon. Tämän jälkeen toimeentulotuessa voitaisiin huomioida vain hyväksyttävä osa vuokrasta, vaikka asiakas ei olisi löytänyt uutta asuntoa.

Esitys aiheuttaa merkittäviä huolia erityisesti lapsiperheiden, asunnottomuusriskissä olevien ja heikommassa asemassa olevien henkilöiden kannalta.

Tosiasiassa kolmen kuukauden määräaika on useimmiten epärealistinen. Asuntomarkkinatilanne, erityisesti kasvukeskuksissa ja pienituloisten suosimilla alueilla, on ruuhkautunut ja kilpailtu. Määräaika:

- Ei riitä uuden, kohtuuhintaisen ja sopivan asunnon löytämiseen.

- On kohtuuton etenkin yksinhuoltajille, mielenterveys- tai päihdekuntoutujille, vammaisille tai muille erityisryhmille, joille muuttaminen on haastavaa.

- Saattaa pakottaa asiakkaat hyväksymään asuntoja, jotka eivät vastaa heidän tarpeitaan tai terveydellisiä edellytyksiä.

Esimerkki:

Yksinhuoltaja ei löydä lapsensa koulun läheltä kohtuuhintaista asuntoa kolmen kuukauden sisällä. Nykyinen vuokra on korkeampi kuin Kelan hyväksymä raja. Tämän jälkeen osa vuokrasta jää kattamatta – perhe joutuu velkaantumaan tai uhkaa menettää asuntonsa.

Muutoksen myötä lapsiperheiden asumisen turva vaarantuu. Vakaa asuminen on keskeinen suojatekijä lapsen hyvinvoinnille. Asunnon vaihtaminen lapsiperheessä voi:

- Katkaista koulunkäynnin tai päivähoidon jatkuvuuden.

- Estää sosiaalisten suhteiden säilymisen (kaverit, harrastukset).

- Lisää stressiä ja turvattomuutta, mikä vaikuttaa koko perheen toimintakykyyn.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 27 artikla velvoittaa valtiota turvaamaan lapselle riittävän elintason – mukaan lukien asumisen. Kolmen kuukauden määräaika ilman harkinnanvaraa voi rikkoa tätä oikeutta.

Asumiskustannusten huomioinnissa tulee säilyttää yksilöllinen harkinta. Vaikka tarkoitus on yhdenmukaistaa käytäntöjä ja varmistaa kohtuulliset asumiskustannukset, täysi normiohjaus ilman joustoa voi olla kohtuutonta. Yksilöllisen harkinnan avulla voidaan huomioida:

- Erityistarpeet (esim. esteettömyys, sairauksien vaatima asunnon sijainti)

- Markkinatilanne ja alueellinen vuokrataso

- Asiakkaan mahdollisuudet vaikuttaa tilanteeseensa (esim. tilapäinen toimeentulon notkahdus)

Asumismenojen tarkentamisella on välillisiä vaikutuksia ja se voi johtaa velkaantumiseen ja asunnottomuuteen. Jos asiakas joutuu kattamaan osan vuokrasta muista varoistaan, joita ei ole, seurauksena on:

- Vuokrarästit ja häätöuhka

- Muuttaminen epävarmaan tai väliaikaiseen asumiseen

- Tarve ympärivuorokautisiin asumispalveluihin, joiden kustannukset ovat moninkertaisia verrattuna normaaliin toimeentulotukeen

Esimerkki:

Asiakas ei saa uutta vuokra-asuntoa määräajassa. Vuokranmaksu viivästyy. Hän joutuu majoittumaan tilapäisesti sukulaisten luona tai kriisiasumiseen, jonka kustannukset voivat olla 100–150 euroa yöltä – selvästi enemmän kuin perustoimeentulotuen osuus asumiskuluista.

Ehdotukset

Esitämme, että:

- Kolmen kuukauden määräaikaa tarkastellaan joustavasti ja sitä ei sovelleta automaattisesti, vaan aina yksilöllisen harkinnan perusteella.

- Lapsiperheiden asumisen turva asetetaan etusijalle, eikä perheen vuokramenoja alenneta, jos muutto vaarantaisi lapsen hyvinvointia.

- Asumismenojen hyväksymisessä otetaan huomioon erityistarpeet, esteettömyys ja alueelliset asuntomarkkinat.

- Päätöksenteon yhteydessä arvioidaan mahdollinen asumisen menetyksen riski ja tarvittaessa ohjataan asiakkaat asumisneuvontaan tai täydentävän toimeentulotuen piiriin.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotukilain uudistusesityksessä (HE-luonnos 10.4.2025) esitetään huomattavia muutoksia toimeentulotuen rakenteeseen, ehtoihin ja käytäntöihin. Kuitenkin esityksestä puuttuu kattava, monitahoinen ja oikeudenmukainen vaikutusten arviointi, mikä heikentää lainsäädäntöesityksen läpinäkyvyyttä ja hyväksyttävyyttä.

Hallituksen esityksessä todetaan, että säästöjen ja toisaalta syntyvien lisäkustannusten vaikutusta on vaikea arvioida. Huolta herättää erityisesti köyhyyden ja huono-osaisuuden kasvaminen ja vähäistenkin kannustimien karsimisen negatiiviset seuraukset.

Toisaalta byrokratia vähenee, kun ei perusosan alentamisesta tehtäisi enää automaattista ilmoitusta, mutta perustoimeentulotuen osalta syntyisi lisää byrokratiaa, mikäli arvioidaan usein ja tiheään tahtiin työnhakutilanteita.

Lapsivaikutusten arviointi puuttuu

Esitys sisältää lukuisia kohtia, joilla on suoria ja välillisiä vaikutuksia lapsiin, mutta siitä puuttuu systemaattinen lapsivaikutusten arviointi. Tämä on vakava puute, sillä:

- Vanhempien perusosan alentamiset, vuokramenojen rajoitukset ja tukien menetykset vaikuttavat suoraan lapsen arkeen.

- Lapsen oikeus riittävään elintasoon, vakaaseen asumiseen ja osallisuuteen voi vaarantua ilman, että lainsäätäjä on arvioinut vaikutuksia tai ottanut käyttöön lieventäviä toimenpiteitä.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus (artikla 3) edellyttää lapsen edun ensisijaisuutta kaikissa viranomaistoimissa. Ilman lapsivaikutusten arviointia tätä periaatetta ei voida taata. Haavoittuvien ryhmien näkökulma jää vajaaksi. Vaikutuksia esimerkiksi seuraaviin ryhmiin ei ole arvioitu riittävästi:

- Mielenterveys- ja päihdekuntoutujat

- Vammaiset henkilöt

- Pitkäaikaistyöttömät

- Nuoret ilman koulutusta tai työtä (NEET-ryhmät)

- Maahanmuuttajat ja turvapaikanhakijat

Monien näiden ryhmien kohdalla tukiehtoihin liittyvät velvoitteet ja sanktiot voivat lisätä syrjäytymistä ja palvelujen ulkopuolelle jäämistä, mutta tämä ei heijastu esityksen perusteluissa eikä vaikutustarkastelussa.

Esityksen oikeusvaikutusten ja yhdenvertaisuuden arviointi on puutteellista. Esityksessä ei ole käsitelty riittävästi:

- Perusoikeusvaikutuksia (esim. PL 19 §:n turva ihmisarvoiseen elämään ja PL 6 §:n yhdenvertaisuus)

- Alueellisia vaikutuksia: kuinka uudistus vaikuttaa eri hyvinvointialueilla, joissa palvelutarjonta ja asumisen kustannukset vaihtelevat merkittävästi

- Sukupuolivaikutuksia: esimerkiksi yksinhuoltajat ovat usein naisia ja erityisen haavoittuvassa asemassa tukialennusten yhteydessä

Esityksen pitkän aikavälin taloudellisia vaikutuksia ei ole arvioitu realistisesti. Esityksessä arvioidaan syntyvän 100 miljoonan euron säästöt julkiseen talouteen. Tämä arvio pohjautuu lähinnä oletettuun toimeentulotukimenojen pienenemiseen. Kuitenkin:

- Leikkaukset ja sanktiot voivat johtaa palvelutarpeen kasvuun muualla, kuten asunnottomuus-, päihde-, mielenterveys- ja lastensuojelupalveluissa.

- Syrjäytymisen lisääntyminen voi pitkällä aikavälillä vähentää työkykyä ja verotuloja sekä lisätä työkyvyttömyys- ja sosiaalikustannuksia.

Ehdotukset

Esitämme, että ennen lakiesityksen etenemistä:

- Tehdään erillinen lapsivaikutusten arviointi yhteistyössä sosiaalialan asiantuntijoiden ja lapsijärjestöjen kanssa.

- Laaditaan erillinen vaikutusarvio haavoittuvista ryhmistä, joka sisältää myös alueellisen ja sukupuolivaikutuksen tarkastelun.

- Arvioidaan laajemmin uudistuksen pitkän aikavälin kustannusvaikutukset ottaen huomioon ennaltaehkäisyn heikkeneminen ja syrjäytymisen seuraukset.

- Arviointien pohjalta suunnitellaan lieventävät toimet, kuten tuki- ja ohjauspalveluiden vahvistaminen sekä yksilöllisen harkinnan turvaaminen toimeentulotuessa.

Muu lausuntopalaute:

Esitys käsittelee perustoimeentulotukea aika kapeasti pelkkänä etuutena. Toimeentulotuen ollessa sosiaalihuoltoa, esitys sivuuttaa nämä elementit kokonaan tai ulkoistaa ne sivulauseissa kunnille ja hyvinvointialueille. Toimeentulotukilain kokonaisuudistus ei vaikuta pelkästään etuusjärjestelmän rakenteisiin, vaan sillä on merkittäviä seurauksia sosiaalityön roolille, aikuissosiaalityön toteutukselle ja asiakassuhteiden laadulle. Lisäksi esityksessä on sivuutettu kokonaisuuksia, joiden tarkempi käsittely olisi välttämätöntä oikeusturvan ja ennaltaehkäisevän työn näkökulmasta.

Uudistus muuttaa toimeentulotuen käytäntöjä suuntaan, jossa sosiaalityön mahdollisuudet vaikuttaa asiakkaan tilanteeseen kapenevat:

- Kelalla ei ole enää velvollisuutta ohjata asiakasta sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointiin, vaikka perusosaa ollaan alentamassa. Tämä vaarantaa erityisesti niiden asiakkaiden tilanteen, joilla on palvelujen tarve mutta ei omaa kykyä tai tietoa hakeutua niihin.

- Sosiaalihuollon lakiin kirjattu palvelutarpeen arvioinnin velvoite (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, §36) jää osin merkityksettömäksi, jos kontaktia sosiaalipalveluihin ei synny.

Tämä kehitys heikentää sosiaalihuollon perusperiaatteita:

- Ammatillinen harkinta: tukipäätöksistä tulee teknis-hallinnollisia, kun sosiaalityön tilaa ja harkintaa ei käytetä.

- Asiakassuhteen rakentaminen: ennaltaehkäisevä työ ei toteudu, kun asiakkaat tulevat palveluihin vasta kriisitilanteessa.

- Palveluiden pirstoutuminen: yhteys esimerkiksi velkaneuvontaan, päihdekuntoutukseen tai asumisen tukeen voi jäädä syntymättä.

Useat esityksen kohdat vaikuttavat lapsiperheisiin, mutta niihin ei sisälly yhtenäistä, perhekeskeistä tarkastelua:

- Vanhempien perusosan leikkaukset, tukialennukset ja asumiskustannusrajoitukset heikentävät lasten arkea, turvallisuutta ja osallisuutta.

- Lapsen asema toimeentulotukijärjestelmässä jää epäsuoraksi, vaikka seuraukset voivat olla konkreettisia ja vakavia.

- Vanhemman sanktioista kärsivä lapsi jää ilman tunnistamista, tukea tai lieventäviä toimenpiteitä.

Tämä on vastoin lapsen oikeuksien ensisijaisuutta, joka edellyttää järjestelmällistä suojelua ja hyvinvoinnin tukemista.

Uudistuksessa korostetaan nuorten (alle 30-vuotiaiden) velvoitteita kouluttautua ja hakeutua työhön, mutta tukirakenteiden ja kuntouttavan otteen puuttuminen voi johtaa:

- Yksipuoliseen velvoittamiseen ilman riittäviä tukipalveluja.

- Sanktioihin, jotka heikentävät jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa olevien nuorten elämänhallintaa.

- Pitkittyvään toimeentulotuen alikäyttöön, jolloin ongelmat kasaantuvat ennen avun piiriin pääsyä.

Nuoren osallisuus, luottamus viranomaisiin ja kuntoutumispolut voivat vaarantua, jos järjestelmä kohtaa hänet ensisijaisesti valvottavana, ei tuettavana. Vaarana on, että nuorten asema heikentyy.

Ehdotukset

Esitämme, että:

- Kelalle palautetaan velvollisuus ohjata asiakas sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointiin, erityisesti silloin kun kyseessä on perusosan alentaminen tai muu sanktio.

- Sosiaalityön roolia toimeentulotukijärjestelmässä vahvistetaan, ei kavenneta – tukipäätöksiä ei tule tehdä irti asiakkaan kokonaisvaltaisesta tilanteesta.

- Lapsiperheiden erityistarpeet kirjataan erikseen toimeentulotukea koskeviin säännöksiin, jotta lapsen etu voidaan järjestelmällisesti huomioida.

- Nuorten kohdalla velvoitteiden rinnalle tuodaan oikeus tukeen ja ohjaukseen, ei pelkästään hallinnollisia sanktiokeinoja.

- Sanktioiden vaikutuksia seurataan ja niiden käyttöä rajoitetaan tilanteissa, joissa asiakkaalla on todellinen este täyttää velvoitteet.

Hyvinvointialueisiin kohdistuvat vaikutukset

Toimeentulotukilain kokonaisuudistuksella on merkittäviä vaikutuksia hyvinvointialueiden toimintaan, vaikka perustoimeentulotuen myöntäminen säilyy edelleen Kelan vastuulla. Erityisesti täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen, sosiaalityön kuormituksen ja palvelutarpeen arvioinnin näkökulmasta uudistus heijastuu suoraan hyvinvointialueiden lakisääteisiin tehtäviin ja resursointitarpeisiin.

Kasvava tarve täydentävään ja ehkäisevään toimeentulotukeen:

Esitetyt perusosan leikkaukset, ansiotulovähennyksen poisto ja tiukentuneet tukiehdot eivät poista asiakkaiden tarpeita, vaan siirtävät niitä perustoimeentulotuesta täydentävän ja ehkäisevän tuen puolelle. Tämä lisää hyvinvointialueiden kustannuksia ja asiakasmääriä, ilman että lisärahoitusta tai ohjeistusta on esitetty vastaavasti.

Sosiaalityön kuormituksen kasvu:

Uudistus lisää tilanteita, joissa asiakas tarvitsee yksilöllistä arviota toimintakyvystään tai palvelutarpeestaan esimerkiksi sanktioiden tai tuen epäämisen yhteydessä. Ilman selkeää ohjausta palveluihin asiakkaat voivat jäädä vaille tarvitsemaansa tukea. Tämä kasvattaa sosiaalityön painetta ja siirtää painopistettä ennaltaehkäisevästä työstä kriisityöhön.

Palvelutarpeen arvioinnin katvealueet:

Mikäli Kelan velvollisuus ohjata asiakkaita palvelutarpeen arviointiin poistuu tai kaventuu, vaarana on, että erityistä tukea tarvitsevat henkilöt jäävät vaille sosiaalipalvelujen apua. Hyvinvointialueet voivat kohdata asiakkaita vasta tilanteessa, jossa ongelmat ovat jo syventyneet.

Yhteistyöhaasteet rahoituksen ja vastuun jakautuessa:

Erityisesti 18–24-vuotiaiden kohdalla, joiden perustoimeentulotuen rahoitusvastuu siirtyy kunnille mutta palvelut säilyvät hyvinvointialueilla, korostuu tarve sujuvalle ja selkeästi sovitulle monialaiselle yhteistyölle. Hyvinvointialueiden rooli yhteensovittajana vahvistuu, mutta ilman selkeää ohjausta ja resursseja yhteistyön organisointi voi jäädä puutteelliseksi.

Asumisen, lastensuojelun ja kriisipalveluiden kuormittuminen:

Vuokrakattojen tiukennukset ja määräajat muuttoon voivat johtaa lisääntyviin häätöihin ja asunnottomuuden kasvuun. Tämä kasvattaa painetta hyvinvointialueiden tarjoamiin asumispalveluihin, kriisimajoitukseen ja lastensuojeluun, etenkin jos lapsiperheiden asumisturva vaarantuu.

Yhteenvetona voidaan todeta, että toimeentulotukiuudistus siirtää osan julkisista kustannuksista ja asiakasvastuista valtiolta hyvinvointialueille. Tämä tapahtuu kuitenkin ilman vastaavaa resurssien tai henkilöstön vahvistamista. Uudistus uhkaa kasvattaa korjaavan työn tarvetta ja vaikeuttaa sosiaalityön mahdollisuuksia toimia suunnitelmallisesti ja ennaltaehkäisevästi. Kiristykset voivat tuoda mukanaan työturvallisuusriskin kasvua sosiaalipalveluissa, kun asiakkaat ovat epätoivoisia ja vihaisia tilanteensa takia.

Esityksessä on useita positiivisia puolia, kuten yksityiskohtaiset ja selkeät kirjaukset eri kohdissa. Esimerkkeinä voidaan mainita asumismenojen maksaminen suoraan vuokranantajalle, tulojen jaksottaminen sekä velvoite päivittää täydentävän/ehkäisevän toimeentulotuen ohjeet.

Penninkangas Tanja
Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue - Asiakasohjauksen ja sosiaalityön palvelualuejohtaja Päivi Saukko, palveluyksikköjohtaja Tytti Luoto ja vastuuyksikköjohtaja Taija Rantamäki sekä sosiaalijohtaja Tanja Penninkangas

Pirkko Ikonen

Lausunto

24.06.2025 HOLDno-2025-502

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esitetty malli todennäköisesti lisää työnhakijoiden määrää, mikä vaikuttaa sekä kuntatalouteen että työvoimaviranomaisen resursseihin. Valtionosuuksien

pienentyessä tällainen muutos koettelee entisestään jo ennestään niukkoja resursseja.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Nuorten perusosan siirtyminen osaksi valtionosuusjärjestelmää herättää kysymyksen siitä, kuinka pysyviä valtionosuudet ovat vai siirretäänkö tällä valtion menoja kuntien menoiksi. Työnhakuun kannustaminen myös niissä tilanteissa, joissa asiakas ei ole työkykyinen esimerkiksi sairauden tai muun työkyvyn haasteen vuoksi, tarkoittaa esityksen mukaan sitä, että kuntien maksuosuudet lisääntyvät. Olisi tärkeää tarkastella muita tukimuotoja niissä tilanteissa, joissa asiakas ei pysty olemaan työnhakija vaan hyötyisi ennemmin hyvinvointialueen asiakkuudesta.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Ei lausuttavaa.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kunnan rahoitusosuuden kasvattaminen vaikeuttaa entisestään kuntien jo ennestään haastavaa taloudellista tilannetta. Kuntien valtionosuuksista vähennetty rahoitusosuus merkitsisi, että toimeentulotuesta säästettyjen summien vaikutukset näkyisivät kunnan taloudessa vasta kahden vuoden viiveellä. Tämä saattaa

hankaloittaa kuntien talouden suunnittelua ja ennakoitavuutta.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Oman varallisuuden käyttö ennen toimeentulotuelle siirtymistä on hyvä ehdotus, mikä tuo mahdollisesti kuntien maksuosuuksiin erittäin pieniä säästöjä.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Tarvitaan konkreettisia esimerkkejä ja tietoa siitä, miten esitys vaikuttaa uusien työpaikkojen syntymiseen. Jos esityksen mukaisesti 1600 henkilöä työllistyy,

tarkoittaako tämä todellista henkilöiden työllistymistä vai puhutaanko ainoastaan mahdollisten työpaikkojen lisäyksestä, joka ei välttämättä paranna

pitkäaikaistyöttömien asemaa.

Muu lausuntopalaute:

Lainvalmistelussa tulisi tarkastella sosiaalietuuksien uudistusta kokonaisuudessaan siten, että asiakas ohjautuu oikean tuen piiriin, sen sijaan että kaikki asiakkaat ohjautuvat työttömyysetuuden piiriin.

Ikonen Pirkko
Kunnanhallitus

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira

Lausunto

24.06.2025 V/19763/2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Valvira pitää uudistusta kannatettavana siltä osin, että henkilön on voidakseen saada toimeentulotukea ilmoittauduttava työttömäksi työnhakijaksi ja että hän on velvoitettu hakemaan ensisijaista etuutta. Tämä hallituksen esitysluonnoksen tavoitteen mukaisesti selkiyttää toimeentulotuen roolia viimesijaisena harkintaa vaativana rahaetuutena.

Velvoite hakea kokopäiväistä työtä on ongelma esimerkiksi osatyökykyisten kohdalla, koska heille hakeutuminen kokopäivätyöhön ei toimintakyvyn näkökulmasta ole mahdollista. Tämä ei edistä osatyökykyisten työllistymistä, vaan pikemminkin heidän riippuvuuttaan viimesijaisesta taloudellisesta tuesta. Kannuste puuttuu myös sellaisten opiskelijoiden osalta, jotka eivät saa opiskeluun liittyvää etua sekä mahdollisesti maahanmuuttajilta, joilla ei ole mahdollisuutta käyttää aikaa esimerkiksi kieltenopiskeluun, kokopäivätyön hakemisen ollessa velvoite. Lisäksi puuttuu kannuste ottaa vastaan mitä työtä vaan, koska henkilön olisi nimenomaan haettava kokopäivätyötä. Epäselväksi jää, mikä on omaistaan hoitavan henkilön tilanne, katsotaanko hänen olevan työmarkkinoiden käytettävissä, jos hän hoitaa osan vuorokaudesta sairasta/vammaista/iäkästä läheistään. Valvira toteaa, että lainsäädännön jatkovalmistelussa tulee huolellisesti arvioida ne tilanteet, joissa osa-aikatyön hakeminen kokoaikatyön sijaan olisi velvoitteena riittävä.

Hallituksen esityksessä tuodaan esille opiskelijoiden mahdollisuus suorittaa opintoja tarvittaessa kuntoutustuella. Valvira esittää harkittavaksi, tulisiko opiskelijoiden velvoitteen noudattamisvelvollisuutta pidentää neljään kuukauteen, luonnostellun kolmen kuukauden sijaan. Sellaisten henkilöiden kohdalla, jotka ovat vaikeasti työllistettäviä, tulisi viranomaisella olla mahdollisuus käyttää harkintavaltaa.

Valvira katsoo, että tietyissä tilanteissa toimeentulotuen perusosan alentaminen voi olla perusteltua. Arvioinnissa tulee kuitenkin huomioida se, että osalla henkilöistä on vaikeuksia asioida

viranomaisessa, ja tästä syystä henkilöille tulee olla riittävästi tarjolla apua ja tukea asioinnin helpottamiseksi.

Valviran näkemyksen mukaan jatkovalmistelussa tulisi tarkentaa perusosan alentamisen perusteita. Perusosan alentaminen 20–40 % välillä on ollut mahdollista jo aikaisemminkin. Uutta aiempaan verrattuna olisi esitysluonnoksen perusteella se, että nyt kyse on asiakkaan menettelystä siten että työtä tai koulusta ei ole voitu hänelle tarjota (enää ei siis yksilöidysti ja todistetusti tarjottua työtä mainita tässä kohtaa). Lisäksi aikaisemmasta poiketen 20 % alennus tulisi voimaan ilman harkintaa. Toiseksi 20 % jälkeen voitaisiin heti seuraavasta kuusta alentaa perusturvaa 40 %. Ottaen huomioon, että tähän joukkoon johon alennukset kohdistuisivat, kuuluu paljon erityisen heikossa asemassa olevia nuoria sekä vaikeasti työllistyviä keski-ikäisiä miehiä, Valviran käsityksen mukaan näin suurta ja nopeasti tapahtuvaa automaattista perusosan heikennystä ei voida pitää perusteltuna. 50 %:lla alennettua perusosaa ei Valviran näkemyksen mukaan voida pitää perustuslain 19 §:n tarkoittamana välttämättömän toimeentulon tasona, johon jokaisella on oikeus.

Esitysluonnoksen mukaan Kansaneläkelaitos (jälj. Kela) lopettaisi automaattiset ilmoitukset sosiaalihuoltoon henkilöistä, joiden perusosaa alennetaan. Tarkoituksena on siirtyä sosiaalihuoltolain 35 §:n mukaisiin ilmoituksiin (ns. huoli-ilmoitukset). Valviran käsityksen mukaan tähän liittyy varteenotettavia riskejä. Kun perustoimeentulotuki siirtyi Kelan hoidettavaksi, ilmoitusmenettely perusosan alentamisesta säädettiin nimenomaan siksi, että sosiaalihuollosta vastaava viranomainen saisi varhaisessa vaiheessa tiedon asiakkaan tilanteesta, ennen kuin ollaan esim. häätötilanteessa tai henkilö on jo asunnoton. Luonnosteltu muutos ei Valviran näkemyksen mukaan todennäköisesti vähennä hyvinvointialueiden työmäärää tai kustannuksia. Päinvastoin riskinä on, että jos hyvinvointialue ei saa tietoa asiakkaasta varhaisessa vaiheessa, asiakkaan ongelmat voivat eskaloitua, joka aiheuttaa lisäkustannuksia tilanteen korjaamiseen (esim. takuuvuokrat, asunnottomuuden hoito, päihdehoidot jne.). Valvira katsoo, että asiakkaista, joiden perusosaa alennetaan, tulisi jatkossakin ilmoittaa hyvinvointialueelle.

Esitysluonnoksessakin esiin nostettujen tutkimusten perusteella perusosan alentamisen kannustavuusvaikutuksesta ei ole faktatietoa. Voidaan kysyä, mikä on perusosan alentamisen vaikuttavuus, jos sitä alennetaan 40 tai 50 %, jos henkilöllä ei ole motivaatiota tai kykyä hakeutua työhön. Valvira pitää myös huolestuttavana esitysluonnoksesta nousevaa kuvaa siitä, että sosiaalityöhön kuuluvaa harkintaa oltaisiin siirtämässä Kelaan, jos perusosan alennuksista ei tehtäisi enää automaattisia ilmoituksia sosiaalihuoltoon. Perusosan alentamiseen liittyy paljon tapauskohtaista harkintaa, sillä kuten luonnoksessakin toistuvasti todetaan, tuen tulee taata henkilölle ihmisarvoinen elämä. Valvira toteaa, että hallituksen esityksestä tulee saada riittävästi tukea lain toimeenpanoon.

Kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien henkilöiden, esimerkiksi asunnottomien, suomen/ruotsin kieltä heikosti osaavien ja henkilöiden, joilla ei ole digilaitteita, mahdollisuus asioimiseen viranomaisen kanssa on heikentynyt palvelujen sähköistyessä ja asiointipisteiden merkittävästi vähentyessä. Kaikille ei ole välttämättä edes postiosoitetta tai mahdollisuutta vastaanottaa viranomaispostia sähköisesti. Valviran näkemyksen mukaan on riski, että tällaiset

henkilöt jäävät ilman perusturvaa, jos ja kun hyvinvointialueen ehkäisevän/täydentävän toimeentulotuen ehtona on monilla hyvinvointialueilla Kelan hylkäävä päätös perustoimeentulotuesta.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Valvira katsoo, että viimesijaisen taloudellisen etuuden pienentäminen luo vääjäämättä lisää painetta kolmannelle sektorille (esim. diakoniatyö, ruoka-apu yms.). Esitysluonnoksessa on nostettu esille, että Euroopan neuvoston ministerikomitea on suosittanut Suomelle perustoimeentulotuen tason nostamista. Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on katsonut, että Suomen perustoimeentulotuki ei vastaa tasoltaan uudistetun sosiaalisen peruskirjan minimivaatimusta.

Valviran käsityksen mukaan suojaosien poistaminen ei kannusta henkilöitä työnhaussa, pikemminkin tämä huonossa työllisyystilanteessa kannustaa olemaan ottamatta vähäisempiä töitä vastaan. Tämä taas lisää riippuvuutta viimesijaisesta taloudellisesta tuesta.

Esitysluonnoksen mukaan yli 18-vuotiaiden saamat hyvin vähäisetkin tulot huomioitaisiin tulona toimeentulotukilaskelmassa. Tämä olisi kiristys nykyiseen. Valviran käsityksen mukaan tällainen kiristys voi tuoda asiakkaille vääränlaisia kannusteita sellaisten pienten rahalahjojen tai avustusten ilmoittamisen suhteen, jotka eivät näy asiakkaan tilillä ja ole tätä kautta selvitettävissä. Jatkovalmistelussa tulee pohtia huolellisesti, tulisiko huomioon otettavien tulojen arvioinnissa olla jossain määrin harkintavaltaa.

Valvira esittää, että 10 a §:ssä esitettyä menettelyä perusosan alentamista tulisi pykäläkohtaisissa perusteluissa tarkentaa siltä osin, mikä on konkreettinen menettely asiakkaan selvityksen antamiselle niistä syistä, joiden perusteella hän katsoo, ettei perusosaa tulisi alentaa. On syytä tarkentaa, miten menettelyssä huomioidaan kielitaidottomat, kirjoitustaidottomat sekä muut haavoittuvassa asemassa olevat asiakasryhmät. Kaikilla toimeentulotukiasiakkailla ei ole tietoteknisiä mahdollisuuksia/valmiuksia huolehtia etunsa toteutumisesta viranomaisessa.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esitysluonnoksessa jää jossain määrin epäselväksi mikä vaikutus toimeentulotukilain 15 §:n mukaisella sosiaalihuollon lausunnolla on arvioitaessa perustoimeentulotuessa huomioitavia asumismenoja.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Vaikutuksia on arvioitu yksilöiden, kotitalouksien ja viranomaisten kannalta lähteitä hyödyntäen. Esitysluonnoksessa tuodaan useaan otteeseen esille, että vaikutusten toteutuminen on epävarmaa ja riippuvaista useista eri seikoista. Epäselväksi jää, mitä vaikutuksia on alueellisten toimeentulotukiasioiden neuvottelukuntien laajentamisella, tehtävien lisäämisellä sekä sillä että neuvottelukunnilta edellytettäisiin täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen ohjeiden yhtenäistämistä. Tämä tulisi esityksen jatkovalmistelussa ottaa huomioon.

Muu lausuntopalaute:

Sosiaalietuuksiin on kohdistunut viime aikoina useita heikennyksiä. Tässä kokonaisuudessa viimesijaiseen perusturvaan suunnitellut heikennykset voivat vaikuttaa kohtuuttomilta, ja erityisesti kun huomioidaan se, että perustoimeentulotuen varassa elävät henkilöt ovat usein muutoinkin haavoittuvassa asemassa ja vaarassa pudota yhteiskunnan turvaverkosta.

Esitysluonnoksen perusteella tarkoitus ei ole tehdä muutoksia toimeentulotukilain 15 §:än, joka koskee sosiaalihuollon lausuntoa Kelalle. Pykälän mukaan hyvinvointialueen sosiaalihuolto voi antaa lausunnon Kelalle toimeentulotukiasiassa kuultuaan ensin asiakasta ja informoituaan asiakasta lausunnon sisällöstä ja tarkoituksesta. Lausunnon antaminen edellyttää käytännössä asiakkaan suostumusta. Lausunto ei sido Kelaa, mutta Kelan tulee ottaa siinä annettu selvitys huomioon perustoimeentulotukipäätöstä tehdessään. Valvira toteaa, että asiakkaan oikeuksien näkökulmasta pykälän muotoilu on huono, eikä pykälästä tai sen perusteluista käy ilmi, mikä painoarvo sosiaalihuollon lausunnolla tulisi olla Kelan arvioinnissa. Jos sosiaalihuollon lausunnolla käytännössä tarkoitetaan olevan merkitystä esimerkiksi lain 7 a §:n 3 momentin erityisten perusteiden olemassaolon ja/tai 7 b §:n muiden menojen arvioinnissa, tämän tulisi näkyä myös vähintään perusteluissa.

Valvira toteaa käsityksenään esitysluonnoksen perusteella vaikuttavan siltä, että sosiaalihuollon ammattihenkilöiden osaamista edellyttävää harkintavaltaa oltaisiin siirtämässä hyvinvointialueiden sosiaalityöstä Kelalle. Valvira ei kannata esitysluonnoksessa ehdotettua Kelan ilmoitusvelvollisuudesta luopumista asiakkaan perusosan alentamisen yhteydessä. Asiakkaan palvelutarpeen arviointi on sosiaalihuollon ammattihenkilölle kuuluva tehtävä. Valviran käsityksen mukaan sellaiset tilanteet ovat harvinaisia, joissa alennettua perustoimeentulotukea saavan asiakkaan kohdalla kyse olisi ainoastaan taloudellisen toimeentulon varmistamisesta. Yleensä ongelmien kokonaisuuteen liittyy myös henkilön elämänhallintaa ja muita asioita koskevia pulmia. Valvira korostaa sen huolehtimista, että lakimuutosten myötä ei tosiasiallisesti siirretä sosiaalihuollon perustehtävää eli palvelutarpeen arviointia, sosiaalihuollon ammattihenkilöiltä Kelalle, jolle se lain mukaan ei kuulu.

Vuorinen Päivi
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue

Lausunto

24.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kohtaan, jossa säädetään velvollisuudesta ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella ei ole lausuttavaa, joskin tämä tulee luomaan paineita työvoimaviranomaisille koska kaikki toimeentulotuen saajat eivät välttämättä ole työkykyisiä tai heiltä puuttuu riittäviä kvalifikaatioita työllistyäkseen. Näille tuensaajille tulisi olla mahdollisuus luoda räätälöityjä työpaikkoja, kuntouttavaa työtoimintaa tai räätälöityä koulutusta.

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue pitää velvoitetta hakea ensisijaista etuutta kohtuullisena, koska toimeentulotuki on joka tapauksessa viimesijainen etuus. Yksittäisen tuensaajan kannalta ongelmia saattaa tulla tilanteessa, jossa ensisijaista etuutta koskevan hakemuksen käsittely viivästyy. On myös huomioitava, että asiakkailla saattaa olla vaikeuksia hahmottaa etuusjärjestelmää esimerkiksi kielitaidon puutteen tai toimintakyvyn rajoitteiden takia, ja heidän osaltaan tulee huolehtia siitä, että saatavilla on riittävästi ohjausta ja neuvontaa etuuksien hakemiseen.

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue kannattaa perusosan alentamisen osalta kategorinen ohjauksen poistamista hyvinvointialueen palvelutarpeen arvioon. Perusosan alentamista koskevia ilmoituksia tulee hyvin runsaasti, mutta hyvin harvoin ne johtavat mihinkään. Yleensä asiakasta ei tavoiteta tai hän ei ole kiinnostunut palveluista tai palvelutarpeen arviosta. Kansaneläkelaitoksella on joka tapauksessa mahdollisuus tehdä huoli-ilmoitus tarpeen vaatiessa, ja asiakas voi myös itse olla yhteydessä hyvinvointialueen palveluihin, jolloin hän oletettavasti on halukkaampi myös vastaanottamaan palveluita. Muutoin perusosan alentamismenettelyn yhteydessä on olennaista varmistaa, että alentaminen ei aiheuta tuen saajalle kohtuutonta tilannetta. Edelleen avoimeksi jää kysymys siitä, miten määritellään tilanteen kohtuuttomuus ja miten se arvioidaan yksittäisen tuensaajan kohdalla.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Perusosan leikkaamista on pidettävä kohtuuttomana. Perusosan suuruus on nykyiselläänkin hyvin niukka, ja etenkin pitkään toimeentulotukea saaneelle esitetty leikkaus on liikaa, vaikka se

euromääräisesti kuulostaa pieneltä. Myös lapsiperheet tulevat joutumaan leikkauksen takia kohtuuttomaan tilanteeseen, joka tulee näkymään mm. lastensuojelun tarpeen kasvuna. Kansantalouden kokonaisuudessa kertyvä säästö on kuitenkin määrältään hyvin vähäinen summa, ja koska perusosan leikkaamisella ei voi nähdä minkäänlaisia kannustavia tai työllistymistä edistäviä vaikutuksia, kyse on ennestään heikoimmassa asemassa oleviin kohdistuvasta rangaistuksesta. Lisäksi on huomattava, että nykytasossaankin toimeentulotuen perusosa kattaa vain osittain ne välttämättömät elinkustannukset, joihin se on tarkoitettu.

Ansiotulovähennyksen poistamisella ei voida nähdä olevan kannustavaa vaikutusta, vaan pikemminkin päinvastoin. Nykyisin tämä on mahdollistanut mm. kokemusasiantuntijoille pienimuotoisen ansiotoiminnan, josta pienen taloudellisen hyödyn lisäksi saa mm. kokemusta työelämässä toimimisesta ja jolla voi olla yksilölle suuri kuntoutumista tukeva vaikutus.

Terveydenhuoltomenojen rajaaminen vain välttämättömiin kuluihin tulee aiheuttamaan merkittävää täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen kysynnän kasvua hyvinvointialueilla. Esityksessä jää epäselväksi, kuka ja millä pätevyydellä arvioi terveydenhuoltomenojen välttämättömyyden hoitavan lääkärin näkemyksestä poikkeavalla tavalla.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Ei lausuttavaa

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Ei lausuttavaa

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Useissa kunnissa on todettu häätöjen määrän lähteneen huomattavaan kasvuun asumismenoihin kohdistuneiden leikkausten jälkeen. Etenkin pääkaupunkiseudulla kohtuuhintaisen asunnon löytäminen voi olla käytännössä mahdotonta, etenkin silloin kun hakijalla on taustallaan esimerkiksi maksuhäiriömerkintä. Asumismenojen huomioimisessa tarvittaisiin enemmän joustomahdollisuuksia ja yksilöllistä harkintaa. Hyvinvointialue ei voi kompensoida täydentävällä tai ehkäisevällä toimeentulotuella asumismenoihin kohdistuvia leikkauksia.

Vuokranmaksun kohdentaminen suoraan vuokranantajalle on kannatettava ajatus, ja vähentää riskiä vuokravelkojen kertymiselle.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä on tarkasteltu vaikutuksia hyvinvointialueiden myöntämän täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen kannalta hyvin pintapuolisesti. Esityksessä on todettu, että hyvinvointialueiden vastuulla olevan täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen menojen arvioidaan mahdollisesti kasvavan jonkin verran. Kuten esityksessäkin on todettu, menojen kasvua on kuitenkin hyvin vaikea arvioida ja Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen arvion mukaan menojen tai ainakin täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen kysyntä tulisi kasvamaan huomattavasti.

Muu lausuntopalaute:

Lakiuudistuksen yhteydessä olisi (viimeinkin) päivitettävä myös opas toimentulotukilain soveltajille.

Salonen Jari
Vantaan ja Keravan hyvinvointialue

Yliopiston Apteekki

Lausunto

24.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

Yliopiston Apteekki kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä, joka koskee toimeentulotuen kokonaisuudistusta. Lausuntomme keskittyy toimeentulotuen kautta korvattavien lääkekorvausten rajaamiseen. Arvostamme pyrkimystä ohjata rajallisia yhteiskunnan resursseja kustannustehokkaaseen käyttöön. Esitämme kuitenkin huolemme siitä, että esityksen nykyisessä muodossa toteutus uhkaa lisätä tulkinnanvaraisuutta ja hallinnollista taakkaa niin apteekeissa kuin asiakkaiden arjessa.

1. Selkeä ja yksinkertainen järjestelmä asiakkaalle ja apteekille

Toimeentulotuen kautta korvattavien lääkekustannusten osalta järjestelmän on oltava yksiselitteinen ja helposti sovellettava. Asiakkaalta ei voi edellyttää asiantuntemusta lääkkeen korvattavuudesta toimeentulotuesta. Toimeentulotuenkorvauskäsittely apteekeissa vaatii tälläkin hetkellä huomattavaa asiantuntemusta, ja siihen liittyy runsaasti manuaalista työtä sekä muistinvaraista toimintaa. Jos päätökset entisestään yksilöityvät ilman rakenteellista tukea tietojärjestelmille, lisääntyy virheriski ja apteekkien taloudellinen vastuu virhetulkinnoista. Samalla apteekit käyttävät entistä enemmän aikaa asiakkaiden toimeentulotukikorvauskäsittelyyn liittyvään neuvontaan.

Lääkekorvausten osalta yksi erityisryhmä ovat koneellisen annosjakelun asiakkaat. Näillä asiakkailla ei useinkaan ole mahdollisuutta arvioida itse, mitä lääkkeitä heillä on käytössä tai mikä vaihtoehto olisi "edullisin". Esityksessä ei oteta kantaa siihen, miten heidän lääkehoitonsa yhteensovitetaan toimeentulotukijärjestelmän kanssa. Tämä on erityisen tärkeää, koska väärä oletus lääkkeen korvattavuudesta voi johtaa maksamattomiin laskuihin ja taloudellisiin riskeihin sekä asiakkaalle että apteekille.

Esitämme, että toimeentulotukipäätökset tulisi laatia rakenteisessa muodossa siten, että ne ovat sekä asiakkaan että apteekin tietojärjestelmän kannalta yksiselitteisiä. Tämä mahdollistaisi virheiden vähentämisen, koneellisen käsittelyn kehittämisen ja toimintavarmuuden lisäämisen.

2. Kelalle ehdotettu tulkintaoikeus on ongelmallinen

Pidämme huolestuttavana ehdotusta, että Kela voisi arvioida yksittäisen asiakkaan lääkityksen välttämättömyyden ohittaen terveydenhuollon ammattihenkilön arvion. Kelan tehtävänä tulee olla päätösten toimeenpano, ei lääketieteellisten ratkaisujen arviointi. Ehdotuksessa lääkekorvaukset ehdotetaan rajattavaksi välttämättömiin lääkkeisiin, mutta tätä ei määritellä yksiselitteisesti. Tämä voi johtaa asiakkaan ja myös apteekin kannalta tilanteisiin, jossa tulkinnat vaihtelevat eikä järjestelmä ole ennustettava.

Yhteenveto:

Yliopiston Apteekki kannattaa periaatetta, jonka mukaan toimeentulotuesta korvataan ensisijaisesti kustannustehokkaita, lääketieteellisesti perusteltuja lääkkeitä. Järjestelmän tulee kuitenkin olla ymmärrettävä, ennakoitava ja rakenteellisesti selkeä. Kelalle ei tule antaa lääketieteellistä tulkintavaltaa, vaan päätösten on perustuttava terveydenhuollon ammattilaisten arvioihin. Esitystä

tulee muokata suuntaan, joka tukee sujuvaa ja virheetöntä toimeenpanoa apteekeissa ja varmistaa asiakkaille tarvittavan lääkehoidon.

Tyrni Jenni
Yliopiston Apteekki

Ympäristöministeriö

Lausunto

24.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuen tarpeellisen suuruisten asumismenojen määritteleminen jatkossakin kuntakohtaisesti vaikuttaa perustellulta ratkaisulta. Kuntaryhmien muodostaminen ei välttämättä vähentäisi hallinnollista työtä eikä tuottaisi luotettavampia asumismenorajoja.

On arvioitu, että noin 15 prosenttia valtion tukemissa asunnoissa asuvista saa toimeentulotukea. Kuinka suuri osuus toimeentulotuen saajista puolestaan asuu valtion tukemissa asunnoissa, riippuu paljolti kunnan asuntotarjonnasta. Valtion tukemien asuntojen vuokra määräytyy omakustannusperiaatteella. Kustannustason voimakkaan kasvun vuoksi omakustannusvuokrat ovat viime vuosina nousseet tavallista enemmän. Enimmillään vuokrankorotukset ovat olleet joissakin kunnissa noin 6 prosenttia (Varke.fi: Vuokra-asuntojen markkinakatsaukset). Usein vuotuiset korotukset kuitenkin jäävät alle 3 prosentin, jolloin ne eivät esityksen mukaan vaikuttaisi asumismenojen rajaan, jos se laskettaisiin yksin valtion tukemien asuntojen vuokran perusteella. Suosituksen (https://ohjeet.varke.fi/fi/vuokranmaaritys-hyresbestamning/v6/vuokranmaarityksen-

vuosikello) mukaan vuokrankorotusten on hyvä astua voimaan vuoden alussa, mutta käytännöt voivat vaihdella vuokranantajittain.

Myös valtion tukemissa asunnoissa on viime aikoina useammin esiintynyt tilanteita, että toimeentulotuen asumismenorajoihin sopivaa asuntoa ei ole ollut saatavilla. Kustannustasosta johtuvan vuokratason lisäksi myös saatavilla olevien asuntojen koot voivat aiheuttaa sen, että hakija ei voi ottaa asuntoa vastaan tai hakijan täytyy itse maksaa omavastuun ja vuokran erotus. Ympäristöministeriön käsityksen mukaan viimeksi mainitussa tilanteessa vuokravakuuteen ei myönnetä toimeentulotukea, mikä on ollut ongelmallinen tilanne, koska erotuksen ollessa pieni asunnon vastaanottaminen voisi olla järkevä ratkaisu.

Esitys siitä, että vuokravakuuden tullessa myönnetyksi toimeentulotuesta maksetaan toimeentulotuen osuus asunnon vuokrasta aina suoraan vuokranantajalle, lähtökohtaisesti ehkäisee vuokravelan kertymistä ja häätöjä. Erityisesti nuorten kohdalla tällaisessa tilanteessa olisi kuitenkin tärkeää esimerkiksi ohjata talousneuvontaan, koska nuorilla on todettu monesti olevan heikko käsitys vuokranmaksun merkityksestä.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esitysluonnoksen mukaan (s. 52) tukiin tehtävät leikkaukset ohjaavat kysyntää kokemusten mukaan kolmannen sektorin palveluihin. Asunnottomuus on viimeisimmän asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (Ara) tilaston perusteella kääntynyt kasvuun ja siihen kunnat ovat todenneet yhdeksi syyksi myös sosiaaliturvaan tehdyt leikkaukset. Lisäksi diakoniatyö ja ruoka-aputoimijat ovat raportoineet kysynnän kasvusta. Kun ihmisten käteen jäävä tulo pienenee, on todennäköistä, että paine näille toimijoille kasvaa.

Tämänkaltainen ilmiö näkyy myös valtionavustuksen piirissä olevien asumisneuvojien työssä. Asumisneuvonnan asiakasmäärät ovat kasvaneet viime ja tänä vuonna nopeasti etenkin suurissa kaupungeissa. Asiakkaiksi on alkanut hakeutua myös pienituloisia työssäkäyviä. Asumisneuvonnan ennalta ehkäisevää varhaisen tuen tavoitetta haastaa se, että asiakkaiden tilanteet ovat usein valmiiksi kriisiytyneitä ja monimutkaisia. Asumisneuvonnan roolia palvelujärjestelmässä kuvataan Valtionavustuksen piirissä olevan asumisneuvonnan mallinnuksessa (THL 5/2025).

Aran asunnottomuusselvitys on marraskuun 15. päivään kohdentuva poikkileikkaus asunnottomuustilanteesta kunnissa. Aran tehtäviä jatkava Valtion tukeman asuntorakentamisen keskus (Varke) jatkaa vuotuista asunnottomuusselvityksen kokoamista. Osa asunnottomuutta kokevista ei ole palvelujen piirissä, jolloin he eivät välttämättä näy lukumääräisissä tiedoissa. Heidän tavoittamistaan kehitetään hallituksen käynnistämän pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseen tähtäävän ohjelman puitteissa suurimpien kaupunkien ja hyvinvointialueiden yhteisissä hankkeissa. Pitkäaikaisasunnottomat ovat usein erittäin haavoittuvassa asemassa ja heidän osaltaan tärkeää on varmistaa pääsy pois asunnottomuudesta Asunto ensin -periaatteen mukaisesti, jonka jälkeen he tarvitsevat usein vahvaa tukea kuntoutumiseen ja työkykyisyyden selvittämiseen.

Vastikään julkaistun Häädöt Suomessa 2015-2024 -raportin (Datahuone-raportti 1/2025) mukaan nuoret aikuiset painottuvat häätötilastoissa. Tarkastelujakson aikana 35 prosenttia häädetyistä oli alle 30-vuotiaita, ja noin puolet alle 35-vuotiaita. Lisäksi häädetyt ovat keskimäärin matalasti koulutettuja. Kaikista vuosina 2015–2024 häädetyistä 40 prosentilla oli vain perusasteen tutkinto, ja kolmella neljäsosalla korkein suoritettu tutkinto oli joko perusasteelta tai ammattikoulusta. Tulos puoltaa sitä, että nuoriin ja heidän koulutukseen hakeutumiseensa kiinnitetään erityistä huomiota.

Muu lausuntopalaute:

-

Karjalainen Anu
Ympäristöministeriö

Haapala Matleena
Ympäristöministeriö

Sininauhaliitto ry

Lausunto

24.06.2025 VN/34692/2024

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Sininauhaliiton näkökulma

Sininauhaliitto työskentelee päivittäin ihmisten kanssa, jotka ovat jääneet vaille toimivaa tukea monista syistä kuten pitkäaikainen työttömyys, asunnottomuus, mielenterveyden ja päihteiden haasteet, väkivalta- ja rikostausta sekä oppimisvaikeudet tai neuropsykiatriset erityispiirteet. Usein nämä ihmiset elävät tilanteissa, joissa toimeentulotuki ei ole vain viimesijainen, vaan ainoa turva.

Näiden kokemusten pohjalta Sininauhaliitto katsoo, että toimeentulotukilainsäädäntöä on arvioitava erityisesti niiden henkilöiden näkökulmasta, joilla on useita samanaikaisia vaikeuksia ja joiden kyky vastata järjestelmän odotuksiin on heikentynyt. Esityksessä ehdotetut muutokset johtavat erityisesti näiden ihmisten kohdalla toimeentulon katkeamiseen ja palvelujärjestelmästä irtautumiseen.

Velvoitteet ja perusosan alentaminen

Hallituksen esityksessä arvioidaan, että perusosan alentamisella ja siihen liittyvillä velvoitteilla voi olla työllistymistä edistäviä vaikutuksia ja ne voisivat vähentää toimeentulotuen tarvetta. Tutkimusnäyttö ei tue tätä oletusta, varsinkaan kaikkein heikoimmassa asemassa olevien kohdalla. On todennäköinen ja selkeä riski, että vaikutukset johtavat syvempään ulkopuolisuuteen ja passivoitumiseen.

Sininauhaliitto pitää erittäin tärkeänä, että lainsäädäntö tunnistaa ja ottaa huomioon toimeentulotuen saajien moninaiset tilanteet, erityisesti niiden henkilöiden osalta, jotka ovat

kaikkein vaikeimmassa elämäntilanteessa ja joilla on monia samanaikaisia tuen ja palveluiden tarpeita.

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi ja hakea ensisijaisia etuuksia liittyy merkittävä riski silloin, kun vaikeassa elämäntilanteessa oleva henkilö ei kykene asioimaan itsenäisesti alentuneen toimintakyvyn, mielenterveyden häiriöiden, neurokirjon piirteiden tai puutteellisten digitaitojen vuoksi. Ilman riittäviä palveluja ja tukea sanktiot kohdistuvat juuri niihin, joilla ei ole edellytyksiä täyttää järjestelmän vaatimuksia.

Perusosan alentamisen ja työttömyysturvan karenssin yhdistäminen voi johtaa kohtuuttomiin seuraamuksiin, toimeentulon täydelliseen katkeamiseen. Tämä on vastoin perustuslain 19 §:ä, joka turvaa oikeuden ihmisarvoiseen elämään ja välttämättömään toimeentuloon. Koettu epäoikeudenmukaisuus järjestelmää kohtaan voi lisäksi heikentää luottamusta viranomaisiin ja olla uhka yhteiskuntarauhalle.

Perusosan alentaminen 20–50 % vaarantaa perustarpeet kuten ravinnon, hygienian, lääkkeet, liikkumisen ja yhteydenpidon. Tämä voi estää viranomaisasioinnin, palveluihin hakeutumisen tai yhteydenpidon tukiverkostoon. Tilanteet voivat olla erityisen vaikeita neurokirjon ihmisille, joiden tukitarpeet jäävät helposti tunnistamatta ja joiden toimintakyky ei kestä hallinnollista epävarmuutta ja raskautta.

Kansainväliset ja perusoikeudelliset näkökulmat

Hallituksen esityksessä ei ole riittävästi huomioitu Suomen kansainvälisiä velvoitteita:

- Perustuslain 19 § takaa jokaiselle oikeuden välttämättömään toimeentuloon.

- Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on todennut, ettei Suomen toimeentulotuen taso täytä vähimmäisvaatimuksia (alle 50 % mediaanitulosta).

- YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva sopimus (TSS) edellyttää oikeutta riittävään elintasoon.

- YK:n vammaisyleissopimus edellyttää, että vammaisilla henkilöillä on oikeus sosiaaliturvaan ilman syrjintää.

Sininauhaliitto huomauttaa, ettei esitys myöskään arvioi riittävästi muutosten vaikutuksia niihin henkilöihin, joiden osallisuus ja toimintakyky ovat jo heikentyneet. Ilman vaikutusarvioita jäävät pitkäaikaistyöttömät ja työkyvyttömät, asunnottomat, maahanmuuttajataustaiset, neurokirjon ihmiset, mielenterveys- ja päihdekuntoutujat, yksinhuoltajat, nuoret aikuiset sekä vammaiset henkilöt.

Sininauhaliitto esittää seuraavaa:

- Alentamismenettelyä ei tule laajentaa. Lainsäädäntöön on sisällytettävä suojaelementtejä, jotka estävät kohtuuttomat seuraukset ja suojelevat haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä.

- Yksilöllistä harkintaa ja kohtuullisuusarviointia on vahvistettava.

- On varmistettava oikeus palvelutarpeen arviointiin ja ohjaukseen ennen velvoitteiden asettamista.

- Kela ei saa alentaa perusosaa ilman hyvinvointialueen tekemää palvelutarpeen arviointia tai sosiaalityön lausuntoa.

Sininauhaliitto katsoo, että esitystä ei tule hyväksyä esitetyssä muodossa. Viimesijaisen toimeentulotuen tulee turvata ihmisarvoinen elämä myös niille, jotka eivät kykene täyttämään heille asetettuja velvoitteita. Lainsäädännön tulee perustua ihmisarvon kunnioittamiseen ja järjestelmän oikeudenmukaisuuteen, ei rangaistuslogiikkaan.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Sininauhaliitto huomauttaa, että toimeentulotuen perusosa ei ole vain numero budjettitaulukossa, vaan se on konkreettinen kysymys siitä, onko ihmisillä mahdollisuus elää ihmisarvoista elämää.

Sininauhaliitto pitää hallituksen esityksessä ehdotettua toimeentulotuen perusosan leikkausta erittäin huolestuttavana. Muutokset osuvat erityisesti heihin, joiden elämäntilanne on jo valmiiksi haavoittava. Pienikin heikennys toimeentuloon voi johtaa syvenevään köyhyyteen ja ulkopuolisuuteen yhteiskunnasta.

Toimeentulotuen saajat eivät ole yhtenäinen ryhmä. Monet tekevät olosuhteiden pakosta osa-aikatyötä, kausityötä tai tuntityötä. Monille tuki on täydentävä turva epävakaiden tulojen rinnalla. Osalla on taustalla pitkäaikaisia sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia. Esitetyt leikkaukset perusosaan,

ansiotulovähennyksen poistaminen sekä vähäisten tulojen etuoikeuksien karsiminen muodostavat kokonaisuuden, joka heikentää kaikkein pienituloisimpien ihmisten asemaa merkittävästi.

Ansiotulovähennyksen poistaminen on erityisen ongelmallinen, sillä se heikentää työnteon kannustavuutta ja rankaisee erityisesti yksinhuoltajia ja naisia, joilla on samanaikaisesti matalapalkkatyö ja hoivavastuu.

Toimeentulotuki ei ole työmarkkinapolitiikan väline, vaan perustuslaillinen oikeus ihmisarvoiseen elämään. Sen tasoa ja ehtoja ei tule ohjata ensisijaisesti työllisyyspolitiikan tavoitteista käsin.

Suomi on saanut useita kansainvälisiä huomautuksia toimeentulotuen riittämättömyydestä. Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea ja YK:n TSS-komitea ovat korostaneet, että perusturvan on turvattava ihmisarvoinen elämä. Tämä edellyttää toimeentulotuen tason tarkistamista ylöspäin, ei sen heikentämistä.

Sininauhaliitto suosittelee seuraavaa:

- Toimeentulotuen perusosan tasoa ei tule alentaa.

- Ansiotulovähennys on säilytettävä työn kannustavuuden, omatoimisuuden ja pienituloisten perheiden toimeentulon tukemiseksi.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

Hallituksen esitys sisältää lukuisia heikennyksiä, jotka yhdessä lisäävät eriarvoisuutta ja kasvattavat syrjäytymisen riskiä. Vaikutukset kohdistuvat erityisesti niihin, joilla on useita samanaikaisia tuen ja

tuen tarpeita, mukaan lukien vammaiset henkilöt, pitkäaikaissairaat, nuoret, opiskelijat ja yksinhuoltajaperheet.

Sininauhaliitto pitää esitystä monilta osin ongelmallisena. Vaikutusarviointia ei ole tehty riittävästi eri ihmisryhmien näkökulmasta, Erityisen huolestuttavaa on lasten aseman sivuuttaminen vaikutusarvioinnissa. Toimeentulotukea saavissa kotitalouksissa on paljon lapsia. Leikkaukset voivat johtaa lapsiköyhyyden kasvuun, jolla on vakavat ja pitkäkestoiset seuraukset. Tämä on ristiriidassa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kanssa.

Toimeentulotukea saavien joukko on moninainen. Heille toimeentulotuki ei ole valinta, vaan välttämätön perusturva.

Hallituksen esityksen muutokset kuten ansiotulovähennyksen poistaminen, vähäisten tulojen etuoikeuden poistaminen ja sanktioiden laajentaminen yhdessä vaikeuttavat toimeentulon turvaamista ja palveluihin kiinnittymistä juuri heillä, joilla on vähäiset voimavarat ja heikot mahdollisuudet vastata kiristyviin vaatimuksiin.

Myöskään sukupuolivaikutuksia ja yhdenvertaisuusvaikutuksia ei ole arvioitu riittävästi. Monet yksinhuoltajista ovat naisia, ja toimeentulon leikkausten vaikutukset kohdistuvat erityisesti heihin. Tämä voi lisätä sukupuolten välistä epätasa-arvoa ja heikentää naisten asemaa. Lausunnossa todetut puutteet vaikutusarvioinneissa ovat vastoin hyvän hallinnon periaatteita (PL 21 §) sekä lainsäädännön arviointineuvoston suosituksia vaikutusarvioinnin riittävyydestä.

Lund Pekka
Sininauhaliitto ry

Helsingin kaupunki

Lausunto

24.06.2025 HEL 2025-008415

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Helsingin kaupunki kannattaa esitystä, jonka mukaan toimeentulotukea hakevan henkilön velvollisuus ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi kohdistettaisiin kokoaikatyön hakemiseen. Kokoaikatyön hakeminen olisi perusosan alentamisen uhalla velvoittavaa myös silloin, kun työkykyinen työllinen ei työskentele täysipäiväisesti, yritystoiminta ei ole kannattavaa tai opintoihin ei ole mahdollista saada opintotukea. Toimeentulotuki on viimesijainen etuus, ja on hyvä, että sen piirissä olevat henkilöt saavat työvoimapalveluja sekä esimerkiksi soviteltua päivärahaa. Velvoite olisi yhdenmukainen työttömyysturvalain kanssa, missä työttömyysetuuden saamisen edellytyksenä on kokoaikatyön hakeminen.

Esityksen mukaan Kansaneläkelaitos ei enää lähettäisi perusosan alentamisen yhteydessä ilmoituksia palvelutarpeen arvioinnin tarpeesta hyvinvointialueille. Kyseisiä ilmoituksia tuli viime vuonna Helsinkiin 7657 kpl, mikä on suuri määrä. Ilmoitukset ovat sisällöltään niukkoja, mutta niiden käsittely vie paljon työaikaa, eikä asiakas yleensä halua palvelua. Kela lähettää hyvinvointialueelle myös ilmoituksia sosiaalityön tarpeesta, ja näiden ilmoitusten lähettäminen on toimialan näkemyksen mukaan jatkossakin tarpeellista. Olisi tärkeää säilyttää perusosan alentamisen ja sosiaalihuollon välinen kytkös jatkossakin, jotta asiakkaalle säilyisi kannustin osallistua palveluihin.

Sosiaalihuoltolain 35 § mukainen yhteydenotto edellyttää asiakkaan kontaktointia ja tilanteen selvittämistä, mikä vähentää tarpeettomien ilmoitusten määrää ja nopeuttaa asiakkaan pääsyä oikeisiin palveluihin. Kelan olisi hyvä ottaa käyttöön valmiiksi Kanta-yhteensopivat ilmoituspohjat, mikä sujuvoittaisi ilmoitusten käsittelyä sekä turvaisi asiakirjojen eheyttä ja muuttumattomuutta.

Helsingin kaupunki kannattaa ehdotusta, jonka mukaan toimeentulotuen hakijalle säädettäisiin aiempaa vahvemmin velvoite hakea ensisijaiset etuudet. Mikäli täysi-ikäisellä toimeentulotuen

hakijalla ei olisi ensisijaista etuutta haettuna, Kansaneläkelaitoksella olisi vahvempi ja aktiivisempi rooli ohjata perustoimeentulotuen hakijoita ensisijaisten etuuksien hakemiseen.

Lakiesityksessä ei ole mainittu elatusvelvollisuuteen liittyviä tukia. Olisi hyvä jos 2 b §:ssä mainittaisiin myös ”…tai muuta toimeentulotukeen nähden ensisijaista etuutta”, koska tuen saaja voi olla oikeutettu esim. vakuutuslaitoksen etuuteen tai tukeen. Koska toimeentulotuki määritellään perheelle ja taloudelle, tulisi velvollisuus hakea ensisijaista etuutta koskea koko toimeentulotukitaloutta.

Esityksessä ehdotetaan, että mikäli toimeentulotuen hakija laiminlyö velvoitteitaan, hänelle huomioitavaa perusosaa alennettaisiin 50 prosentilla. Mikäli toimeentulotuen hakijan perustoimeentulotuen taso on riittämätön välttämättömiin päivittäisiin elinkustannuksiin ja muihin perustoimeentulotuella katettaviin menoihin, on todennäköistä, että täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen hakijoiden määrä lisääntyy.

Ravintomenojen osuuden arvioidaan olevan toimeentulotuen perusosasta noin 50 prosenttia. Jos perusosaa leikataan 50 prosentilla, se tarkoittaa, että toimeentulotuen hakijan käytettävissä olevat omat tulot riittävät vain ravintomenoihin, mutta muut kuukausittain toistuvat laskut, esimerkiksi puhelinlasku, voivat jäädä maksamatta.

Lakiesityksen mukaan 50 prosentin alennus koskettaisi vain hakijaa, ei perheen lapsia. Tämä rajaus on kannatettava. Jos 50 prosentin normialennus kohdistuu lapsiperheeseen, tulisi näissä tilanteissa Kelan tehdä ilmoitus sosiaalityön tarpeesta hyvinvointialueelle.

Mikäli perustoimeentulotukeen liittyviä sanktioita lisätään, on tärkeää, että Kelan asiakkaille antamat ohjeistukset ensisijaisten etuuksien saamiseksi ovat selkeästi ilmaistu päätöksissä. Asiakkaiden tulee ymmärtää, mitä heidän tulee tehdä välttyäkseen perusosan alentamiselta. Tällä hetkellä perustoimeentulotukipäätökset ovat pitkiä ja monimutkaisia, eivätkä ne sisällä selkeitä ohjeita asiakkaan ensisijaisten etuuksien vireille saamiseksi.

Kaikki perusosaan liittyvät sanktiot lisännevät varsinkin pitkäaikaisilla perustoimeentulotuen saajilla täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen hakemista hyvinvointialueilta. Lakiesityksessä ei ole otettu kantaa täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntämiskäytäntöihin. Ehdotusten voimaantulo voi aiheuttaa viimesijaisuuden siirtymistä perustoimeentulotuesta täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen puolelle, jolloin hyvinvointialueista tulisi toimeentulotuen lainsäädännössä viimesijaisen toimeentuloturvan toimeenpanija.

Perusosan alentamisen kestoa ei ole esityksessä rajoitettu mitenkään. Alentaminen päättyy vain tuen hakijan toimien kautta. Pitkittyessään toimeentulotuen leikkaus voi aiheuttaa kohtuuttomia tilanteita. Helsingin kaupunki ei kannata ehdotusta siitä, että jatkossa perusosan alentamisia tehtäisiin automaattisemmin ja oletettavasti yhä suuremmalle määrälle tuen saajia. Jatkossakin olisi hyvä säilyttää yksilöllistä harkintaa perusosan alentamisessa.

Esityksen mukaan perusosan alentamisen yhteydessä asiakkaalle tulisi varata mahdollisuus antaa selvityksensä syistä, joiden vuoksi perusosaa ei pitäisi alentaa tai se olisi kohtuutonta. Esityksestä ei käy ilmi, miten tämä menettely käytännössä toteutuisi niin, että perustoimeentulotuen hakemusten käsittelyaika ei ylity, ja asiakas pystyy aidosti antamaan oman näkemyksensä asiaan.

Helsinki ei kannata ehdotusta, jossa velvoitetta ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi laajennetaan koskemaan myös sellaisia henkilöitä, jotka

eivät ole työkykyisiä heille annetun lääkärin lausunnon mukaan.

Esitysluonnoksenkin mukaan lääkärin työkyvyttömäksi toteamilla henkilöillä on merkittäviä työ- ja toimintakyvyn puutteita, jolloin he eivät tosiasiallisesti ole työmarkkinoiden käytettävissä. Työttömyysetuus on vastikkeellinen etuus, jota saadakseen henkilön on oltava työmarkkinoiden käytettävissä. Samoin työvoimapalveluiden perusperiaatteena on edistää työmarkkinoiden käytettävissä olevien henkilöiden työllistymistä. Henkilöiden ohjaaminen työttömyysturvan ja työvoimapalveluiden piiriin vain toimeentuloon liittyvien perusteluiden vuoksi on ristiriidassa koko palvelujärjestelmän tarkoituksen kanssa.

Työnhakijan palveluprosessia säädellään työvoimapalveluiden järjestämisestä annetussa laissa erittäin yksityiskohtaisesti. Resurssien käytön ja vaikuttavuuden kannalta ei ole tarkoituksenmukaista tarjota palveluprosessin mukaista palvelua asiakkaille, joilla on niin merkittäviä työ- ja toimintakyvyn puutteita, etteivät he ole työllisyyspalvelujen tai monialaisen työllistymistä edistävän yhteistyön keinoin tuettavissa töihin tai koulutukseen. Kuntien toteuttamien työvoimapalveluiden ensisijainen tehtävän tulisi olla työllisyyden edistäminen mutta esitetty muutos pakottaisi jälleen kuntia ohjaamaan rajallisia työllisyyspalveluiden resurssejaan toimiin, jotka eivät tuota työllisyysvaikutuksia.

On perusteltua, että henkilöitä velvoitetaan hakemaan heille oletettavasti kuuluvaa ensisijaista etuutta. Toimeentulotukeen liittyy usein merkittävämpiä työllistymisen kannustinongelmia kuin ensisijaisiin etuuksiin.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Helsingin kaupunki ei kannata esityksessä ehdotettuja leikkauksia toimeentulotuen perusosaan. Peruosan tason laskun sijaan tulisi arvioida,

mitä välttämättömiä elinkustannuksia ja menoja perusosa sisältää, ja onko perusosa yhdenvertainen eri puolella maata asuville. Perusosalla

tulee kattaa esimerkiksi liikkumisesta aiheutuvat matkakulut. Julkisen liikenteen matkakulut vaihtelevat eri puolella maata, mutta yksinasuvan

perusosa on kuitenkin sama koko maassa.

Lapsiperheiden osalta kahden huoltajan perheessä aikuisten perusosien suuruutta suhteessa yksinasuvaan ja yksinhuoltajaan tulisi, toisin kuin hallituksen esityksessä ehdotetaan, korottaa. Lapsiperheköyhyys ei ole vain yksinhuoltajien kohtaama ilmiö. Kahden huoltajan perheiden toimeentulotuen perusosa tulisi määritellä nykyisistä välttämättömien elinkustannuksien näkökulmasta uudelleen.

Toimeentulotuen viimesijaisuuden perusteella on loogista, että kaikki henkilön tulot esityksen mukaisesti vaikuttavat oikeuteen saada toimentulotukea. Etuoikeutettu tulo on kompensoinut toimeentulotuen saajalle työssäkäynnistä aiheutuvia kuluja, joten sen poistamisella voi olla motivaatiota heikentävä vaikutus.

Etuoikeutetun tulon, vähäisiksi katsottavien muiden tulojen ja avustusten huomioiminen toimeentulotukilaskelmassa kiristää erityisesti pitkäaikaisasiakkaiden tilannetta ja johtanee lisääntyvään täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen tarpeeseen. Tämä muutos yhdessä lisääntyvien perustoimeentulotukeen kohdistuvien sanktioiden kanssa voi siirtää viimesijaisen toimeentulon turvaamisen toimeenpanotehtäviä hyvinvointialueille, joiden vastuulla täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntäminen on.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Helsingin kaupunki pitää ehdotettuja tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyviä muutoksia kannatettavina.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esityksen mukaan kuntien rahoitusosuutta perustoimeentulotuesta ehdotetaan nostettavaksi 50 prosentista sataan prosenttiin sellaisten 18–

24-vuotiaiden toimeentulotuen saajien osalta, joiden perheessä ei asu muun ikäisiä henkilöitä.

Helsingin kaupunki vastustaa ehdotusta kuntien rahoitusvastuun korottamisesta. Rahoitusvastuun muutos ei vastaa lakiesityksen tavoitteena olevaan nuorten aktivoimiseen ja hyvinvoinnin parantamiseen eikä lisää nuorten työllistymistä tai koulutukseen osallistumista eikä sitä siksi ole tarkoituksenmukaista toteuttaa. Rahoitusvastuun muutos ei myöskään tuo kunnille lisävälineitä nuorten ohjaukseen eikä siten tue nuorten aseman parantamista. Etenkin lyhyet, alle puoli vuotta kestävät nuorten toimeentulotukijaksot ovat tilapäisiä, eivätkä kunnat voi niihin palveluillaan suoraan vaikuttaa.

Edellä mainitun lisäksi ajankohta muutoksen toteuttamiselle on epätarkoituksenmukainen. TE-palvelut siirtyivät valtiolta kunnille/työvoimaviranomaisille 1.1.2025 ja toiminta on käynnistetty vahvasti aliresursoituna. Siirto voi osaltaan parantaa nuorten työllistymistä pitkällä tai keskipitkällä aikavälillä, mutta sen vaikutuksia tulisi arvioida eikä uusia muutoksia ole syytä tehdä näin nopealla aikataululla mittavan järjestelmämuutoksen jälkeen.

Mikäli rahoitusvastuun siirto kuitenkin toteutetaan, on siitä kunnille aiheutuvat kustannukset esityksen mukaisesti korvattava kunnille euromääräisesti ja täysimääräisesti valtionosuusjärjestelmän kautta valtionosuuden pysyvänä, lisäyksenä. Lisäksi tulisi huomioida, että erittäin todennäköisesti siirto johtaa etuusmenojen ohella palvelu- ja henkilöstökulujen merkittävään kasvuun, sillä nuorten toimintakyvyn parantamiseen liittyviin palveluihin tulisi panostaa entistä enemmän. Kustannuksia todennäköisesti lisäisivät myös mm. tietojärjestelmien yhteensovittamisen tarpeet. Ennen siirron toteuttamista valtion tulisikin arvioida tietojärjestelmien yhteensopivuus ja tarvittavat kehittämistoimet ja varata niihin täysimääräinen valtion rahoitus. On esimerkiksi oleellista varmistaa, että kunnilla on siirron toteutuessa mahdollisuus saada ajantasaista tietoa toimeentulotuen ja -etuuksien hakijoista ja saajista.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Helsingin kaupunki kannattaa ehdotusta, jonka mukaan tilanteissa, joissa toimeentulotuen hakijan asunnon vuokravakuus on maksettu perustoimeentulotuesta, toimeentulotuen osuus asunnon vuokrasta maksettaisiin suoraan vuokranantajalle.

Toimeentulotuen hakijoiden yhdenvertainen kohtelu toteutuisi parhaiten, jos toimeentulotuen asunnon vuokraan kohdistuva osuus maksettaisiin kaikissa tilanteissa suoraan vuokranantajalle, ilman kytköstä vuokravakuuden maksamiseen perustoimeentulotukena. Ehdotuksen toimeenpanon kannalta on huomioitava, että toimeentulotuen saajalla voi olla ennen 1.1.2017 voimaantullutta lakimuutosta saatu vuokravakuus, joka on myönnetty kunnan myöntämänä perustoimeentulotukena.

Esityksessä perustoimeentulotuessa hyväksyttävien asumismenojen sääntelyä ehdotetaan tarkennettavaksi asetuksenantovaltuudella, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin siitä, miten keskimääräisten asumismenojen muutos arvioitaisiin tarkistettaessa vähintään vuosittain toimeentulotuen tarpeellisen suuruisten asumismenojen määrästä annetun valtioneuvoston asetuksen liitteessä säädettyjä kuntakohtaisia asumismenojen rajoja.

Hallituksen esityksen nykytilanteen arvioinnissa ei oteta kantaa väkiluvultaan suurien kuntien tilanteeseen. Väkiluvultaan suuren kunnan alueella tulisi olla kunnan sisäisiä aluekohtaisia keskimääräisiä asumismenoja, tai tarpeellisen suuruisia asumismenoja tulisi arvioida kuntarajat ylittäen alueilla, joilla kuntakohtaisesti toimeentulotuen saajia on tilastollisesti luotettavuuden saavuttamiseksi verrattain vähän.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esitysluonnoksen vaikutusten arvioinnin mukaan työvoimaviranomaisen tehtävät lisääntyvät esitettyjen muutosten myötä. Muutokset lisäisivät työnhakijaksi ilmoittautuneiden määrää. Lisäys koostuisi henkilöistä, jotka eivät ole tosiasiallisesti työmarkkinoiden käytettävissä merkittävien työ- ja toimintakyvyn puutteiden vuoksi. Heillä arvioidaan esitysluonnoksessakin olevan ongelmia työvoimaviranomaisen asioinnin kanssa sekä korostunut palvelutarve intensiivisemmälle työvoimaviranomaisen, hyvinvointialueen ja Kelan yhteistyössä toteuttamalle monialaiselle palvelulle.

Kun työvoimaviranomaisen tehtäviä laajennetaan, tulee syntyvät kustannukset kompensoida kunnille. Työvoimaviranomaisen tehtävien laajentamista ehdotetaan toimeentulotukiuudistuksen ohella myös valmisteilla olevassa yleistuen sääntelyssä. Kummankaan ehdotuksen osalta lisääntyneitä tehtävien toteuttamiseksi ei esitetä lisäystä kuntien peruspalveluiden valtionosuuteen. Samaan aikaan valmistelussa olevan työnhakijan palveluprosessin muutosten myötä kuntien peruspalveluiden valtionosuutta ehdotetaan leikattavaksi, koska työvoimaviranomaisen tehtävät laskennallisesti vähenisivät.

Samaan aikaan toimeentulotuen uudistuksen kanssa ollaan kiristämässä työvoimapoliittisia sanktiota merkittävällä tavalla ja on oletettavaa, että yhä useampi menettää jatkossa työttömyysetuudensa tämän johdosta. Lakiesitysten yhteisvaikutuksesta nämä henkilöt joutuvat jatkossa elämään pitkiäkin aikoja 40 % alennetulla toimeentulotuella. Näitä yhteisvaikutuksia ei tällä hetkellä ole arvioitu missään lakiesityksessä ja yhteisvaikutusten arviointi tulisi tehdä ennen esitysten tuomista eduskuntaan.

Muu lausuntopalaute:

Keskeiset huomiot

Helsingin kaupunki kannattaa uudistukseen sisältyviä ehdotuksia, jotka vahvistavat toimeentulotuen roolia viimesijaisena sosiaalihuollon tukimuotona. Toimeentulotuki on viimesijainen ja tilapäiseksi tarkoitettu sosiaalihuollon tukimuoto, josta on osalle tuensaajista muodostunut pitkäaikainen tulonlähde. Asiakkaan suunnitelmia tai hänen mahdollisuuksiaan ensisijaisiin etuuksiin tai tulolähteisiin ei selvitetä tällä hetkellä tarpeeksi kattavasti ja on hyvä, että ohjausta tältä osin vahvistetaan. Ehdotettu uusi 50 % perusosan alentaminen ei kuitenkaan ole kannatettavaa, sillä lyhytaikaisestikin näin pieni tuen taso vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellytykset.

Kansaneläkelaitos vastaa perustoimeentulotuen toimeenpanosta ja hyvinvointialueet täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen toimeenpanosta. Toimeentulotuen tarkoituksena on edistää henkilön ja perheen itsenäistä selviytymistä. Kelan on mahdollista myötävaikuttaa tuen saajien itsenäiseen selviytymiseen ohjaamalla heitä hakemaan ensisijaisia etuuksiaan ja kannustamalla hakeutumaan työhön tai opiskeluun. Tämä ohjaus ei ole toteutunut nykyisen lain voimassaoloaikana tarpeeksi tehokkaasti, ja siksi lakiin esitetään nykyistä laajempaa tuen saajien sanktiointimahdollisuutta.

Sanktioina toimivat perusosan alentamiset sekä ehdotettu etuoikeutetun tulon poistaminen ja vähäisten tulojen ja avustusten huomioiminen

voivat johtaa asiakkaiden lisääntyviin maksuvaikeuksiin. Muutokset myös todennäköisesti lisäävät täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen hakijoiden määrää sekä lapsiperheille tehtäviä sosiaalityön tarpeen selvityksiä.

Lakiesityksen muutokset eivät heikossa suhdannetilanteessa todennäköisesti tuota toivottuja työllistymisvaikutuksia. On odotettavissa, että muiden etuuksien käyttäminen lisääntyy, ja asiakkaat hakevat nykyistä enemmän työllisyys- ja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja.

Edellä mainitun lisäksi Helsingin kaupunki vastustaa lakiesityksen ehdotusta kuntien rahoitusvastuun korottamisesta 50 prosentista 100 prosenttiin 18-24-vuotiaiden toimeentulotuen osalta. Muutos ei ole tarkoituksenmukainen ratkaisu lakiesityksen tavoitteiden saavuttamiseksi, sillä se ei lisää nuorten hyvinvointia eikä työllistymistä tai koulutukseen osallistumista ja on vaikuttavuudeltaan heikko. Se ei myöskään tuo kunnille lisävälineitä nuorten ohjaukseen eikä siten tue nuorten aseman parantamista. Kyseessä on merkittävä rahoitusvastuun siirto valtiolta kunnille, joka mitä todennäköisimmin aiheuttaa kunnille etuusmenojen kasvun ohella muita lisäkustannuksia. Mikäli rahoitusvastuun siirto kuitenkin toteutetaan, on siitä kunnille aiheutuvat kustannukset korvattava

kunnille euromääräisesti ja 100 prosenttisesti pysyvänä valtionosuuden lisäyksenä.

Muu palaute

Lakiesityksessä ehdotetaan muutosta toimeentulotukilain 27 § 1 momenttiin, henkilöllinen soveltamisala. Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin maininta laillisesta oleskelusta, ja muutoksen arvioidaan olevan luonteeltaan tekninen. Momentin yksityiskohtaisessa perustelussa todetaan henkilöllisen soveltamisalan soveltamiskäytännön säilyvän ennallaan, mutta nykytilan kuvauksessa luvussa 2.1.2.2 viitataan kuitenkin aiempaa (HE 127/2022) suppeampaan määrittelyyn: hakijan olosuhteista ilmenevää Suomessa oleskelun tarkoitusta ei esityksessä ole mainittu.

Lisäyksen vaikutusta lain soveltamiseen on vaikea arvioida, ja yksityiskohtaisissa perusteluissa onkin toivottavaa avata tarkemmin teknisen muutostarpeen sisältöä ja tarvetta.

Laki astuisi voimaan pääosin 1.2.2026. Rahoitusosuuden muutoksen osalta muutos astuisi voimaan vasta 1.1.2027. On hyvä, että muutoksia porrastetaan, jotten Kela ja hyvinvointialueet ehtivät valmistella muutoksia palveluihinsa ja tietojärjestelmiinsä.

Ihatsu Jan
Helsingin kaupunki - Kaupunginhallitus

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Lausunto

24.06.2025 16213

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ei kannata hallituksen esitystä eikä pidä perusteltuna heikentää viimesijaista toimeentulotukea, jonka tarkoituksena on turvata välttämätön toimeentulo ja huolenpito. Suomi on saanut useita kertoja moitteita Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitealta perusturvan vähimmäistason sekä toimeentulotuen riittämättömästä tasosta. Lisäksi YK:n lapsen oikeuksien komitea suositteli viimeisimmissä (2023) Suomea koskevissa päätelmissään, että Suomen olisi syytä välttää köyhyyden ja syrjäytymisen vaarassa oleviin lapsiin kohdistuvia sosiaaliturvaetuuksien leikkauksia.

Esityksessä ehdotetaan, että toimeentulotuen hakijalle säädettäisiin aiempaa vahvemmin velvoite hakea ensisijaisia etuuksia. Mikäli täysi-ikäisellä toimeentulotuen hakijalla ei olisi ensisijaista etuutta haettuna, Kelan tulisi arvioida, voisiko hänellä olla oikeus Suomen sosiaaliturvajärjestelmään kuuluviin etuuksiin ja kehottaa hakijaa kuukauden määräajassa hakemaan kyseistä etuutta. Jos hakija ei hae etuutta määräajassa, Kela voisi alentaa toimeentulotuen perusosaa 50 prosentilla, kunnes hakija olisi hakenut vaaditut ensisijaiset etuudet. Alentaminen voitaisiin esityksen mukaan tehdä vain, jos se ei vaarantaisi ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voitaisi pitää muutenkaan kohtuuttomana.

SAK pitää tärkeänä, että etuudensaajan toimeentulo turvataan riittävillä ensisijaisilla etuuksilla ja että etuudensaaja on niihin läheisesti liittyvien palveluiden piirissä. SAK kuitenkin huomauttaa, että osa ensisijaisten etuuksien saajista joutuu turvautumaan toimeentulotukeen. Myös heitä koskevat hallituksen esityksessä esitetyt heikennykset. Toimeentulotuen perusosan alentaminen 50 prosentilla on jo valmiiksi pienellä toimeentulotuella olevalle iso leikkaus. Monella toimeentulotuen saajalla elämäntilanne on kuormittava ja toimintakyky voi olla alentunut. Leikkausten sijasta ensisijaisten etuuksien hakemista tulisi tukea oikea-aikaisella riittävällä ohjauksella ja neuvonnalla.

Jos työkykyinen työllinen ei työskentele täysipäiväisesti, yritystoiminta ei ole kannattava tai opintoihin ei ole mahdollista saada opintotukea, olisi hakijalla velvollisuus ilmoittautua työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi. Esityksen mukaan Kela kehottaisi henkilöä, jonka olisi tullut ilmoittautua työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi, ilmoittautumaan kuukauden määräajassa. Mikäli hakija ei määräajassa toimisi näin, hänen toimeentulotukensa perusosaa alennettaisiin 50 prosentilla. Alentamista ei tehtäisi, jos sitä voitaisiin pitää kohtuuttomana.

SAK pitää tavoitetta kokoaikatyöskentelystä sinällään kannatettavana. Velvoite ilmoittautua kokoaikatyön hakijaksi koskisi jatkossa osa-aikatyötä vähemmän kuin 30 tuntia viikossa tekeviä, ilman kotihoidontukea yli 3-vuotiasta lasta kotona hoitavia ja henkilöitä, joilla on lääkärin lausunto, mutta jotka eivät ole työkyvyttömiä työttömyysturvalain määritelmän mukaisesti. SAK muistuttaa, että ihmisten elämäntilanteet vaihtelevat suuresti. Kaikilla toimeentulotuen saajilla ei ole mahdollisuutta tehdä kokoaikatyötä terveytensä tai muun elämäntilanteensa, esimerkiksi yksinhuoltajuuden tai erityislapsesta huolehtimisen, takia. Esimerkiksi yksityisillä palvelualoilla pienipalkkaisessa ja osa-aikaisessa työssä työskentelevät joutuvat ajoittain turvautumaan toimeentulotukeen. Osa-aikaiset ja epätyypilliset työsuhteet ovat alalla yleisiä työnantajasta johtuvasta työvoimatarpeesta, eivätkä palkkatulot useinkaan riitä kattamaan asumis- ja terveydenhuoltomenoja. SAK pitää myös haasteellisena sitä, että jatkossa henkilöt, joilla on lääkärin toteama työkyvyttömyys, mutta joilla ei ole oikeutta sairauspäivärahaan tai työkyvyttömyysetuuksiin, joutuvat ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi. Vaikka kyseisille henkilöille olisi ensisijaista päästä sopivien palveluiden piiriin, ongelmana on palveluiden saatavuuden puute.

Esityksessä ehdotetaan toimeentulotuen perusosan alentamista siten, että voimassa olevassa laissa oleva kirjaus etuuden alentamisen kahden kuukauden enimmäisajasta kerrallaan kieltäytymisestä tai laiminlyönnistä lukien poistettaisiin. Perusosan alentamisen kesto riippuisi työttömyysturvan katkeamisen kestosta. Työttömyysturvan 7–30 päivän karenssi aiheuttaisi toimeentulotuessa kuukauden mittaisen alentamisen ja 45 päivän karenssi kahden kuukauden alentamisen. Työttömyysturvan toistaiseksi voimassa olemaan asetettu katkos aiheuttaisi lähtökohtaisesti perusosan kuuden kuukauden alentamisen. Työttömyysturvan sanktioista johtuvissa tilanteissa perusosaa alennettaisiin ensimmäisen kuukauden ajalta 20 prosenttia ja sen jälkeen 40 prosenttia.

SAK huomauttaa, että hallitus on antanut esityksen työttömyysturvaseuraamusten kiristämisestä vuoden 2026 alusta alkaen. Ensimmäisestä moitittavasta menettelystä työttömälle asetettaisiin 7 päivän karenssi ja toisesta menettelystä 6 kuukauden työssäolovelvoite. Käytännössä tämä voi johtaa yhä useammalla työttömällä ja yhä nopeammin työttömyysturvan katkeamiseen toistaiseksi. SAK on painottaa, että työtön voi tehdä monimutkaisen järjestelmän vuoksi myös virheitä ja toimia vahingossa väärin. Kyse ei aina ole työttömän haluttomuudesta osallistua palveluun tai jättää työtä hakematta. Näissä tilanteissa toimeentulotuen alentaminen työttömyysturvan sanktioiden lisäksi on kohtuutonta. SAK pitää kohtuuttomana niin sanottua tuplarangaistusta, jolloin työttömyysturvan katkeamisen lisäksi toimeentulotukea leikataan.

Hallituksen esityksessä esitetyt muutokset lisäisivät tilanteita, joissa toimeentulotuen saajan perusosan alentaminen tulee harkittavaksi. Perusosaa ei kuitenkaan alennettaisi, jos alentamisen arvioitaisiin varantavan toimeentulotukea saavan kotitalouden ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon tai muuten olevan kohtuutonta. Kansaneläkelaitoksen mukaan kohtuullisuusharkinta on toteutuneessa ratkaisukäytännössä kohtuullisen harvoin estänyt perusosan alentamisen. SAK huomauttaa, että hallituksen esityksestä ei käy ilmi, miten lisääntyvät tilanteet vaikuttavat kohtuullisuusarviointiin verrattuna nykytilanteeseen.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä ehdotetaan myös suoria etuusleikkauksia, kun perusosaa ehdotetaan leikattavaksi kolme prosenttia yksinasuvien ja vanhempansa tai vanhempiensa luona asuvien 18 vuotta täyttäneiden osalta, 2,1 prosenttia yksinhuoltajien osalta sekä 1,9 prosenttia muiden yhteistaloudessa asuvien 18 vuotta täyttäneiden kuin vanhempansa luona asuvien osalta. SAK huomauttaa, että toimeentulotuen varassa elävien toimeentulo on jo valmiiksi niukkaa. Hallituksen esityksessä arvioidaan, että perusosan leikkaus pienentäisi yhden hengen kotitalouden käteen jäävää tuloa noin 18 euroa kuukaudessa ja yksinhuoltajan noin 15 euroa kuukaudessa. Perusosan tason leikkaaminen on kohtuutonta ja irvokasta, varsinkin, kun Orpon hallitus yritti lievittää Kelan muiden etuuksien indeksijäädytyksiä vuosille 2024–2027 sillä, että toimeentulotukeen vastaavaa jäädytystä ei tehty.

SAK lisäksi huomauttaa esityksen lisäävän edelleen lapsiperheiden heikkoa taloudellista tilannetta. Vaikka lasten perusosia korotettaisiinkin, vaikuttavat aikuisen perusosan leikkaukset koko perheen tilanteeseen. Lapsiperheköyhyydellä voi olla pitkäaikaisia ja ylisukupolvisia vaikutuksia.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan poistettavaksi perustoimeentulotuen 150 euron ansiotulovähennys muiden kuin alle 18-vuotiaiden osalta. Myös vähäisiksi katsottavat muut tulot ja avustukset otettaisiin jatkossa huomioon täysimääräisesti muiden kuin alle 18-vuotiaiden osalta. SAK huomauttaa, että toimeentulotuella olevilla on monesti haasteita työkyvyn kanssa, jolloin pienikin työssäkäynti tukee kiinnittymistä työelämään. Suojaosan poistaminen voi tarkoittaa sitä, että tällainen vähäinenkin työssäkäynti lakkaa kokonaan ja heikentää näin entisestään tuensaajan työelämäkiinnittymistä.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan tiukennuksia perusmenoina tarpeellisen suuruisina huomioitaviin terveydenhuoltomenoihin. Jatkossa huomioitaisiin vain välttämättömät terveydenhuoltomenot. Tarpeellista suuruutta ja välttämättömyyttä arvioitaessa huomioitaisiin yleisesti hyväksytty hoitokäytäntö ja tutkimusnäyttö sekä uusien tai erityisen kalliiden lääkevalmisteiden osalta myös kustannusvaikuttavuus. SAK toteaa, että hallituksen esityksestä ei käy ilmi, millä perusteilla ja kuka päättää hyväksyttävistä lääkekustannuksista. Epäselväksi jää myös, millä perusteella Kelan asiantuntija arvioi lääkärin määräämien hoitojen ja lääkkeiden tarpeellisuuden.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Hallituksen esityksessä ehdotetaan Kelan tiedonsaantioikeuden laajentamista tietyissä tilanteissa. Ensisijaisen etuusoikeuden selvittämiseen ja perusosan alentamiseen liittyen Kelalle lisättäisiin esityksen perusteella oikeus saada toimeentulotukiasian käsittelemiseksi välttämättömät tiedot työttömyyskassalta. Lisäksi tarvittavien rahalaitostiedustelujen tekemistä yksinkertaistettaisiin.

SAK kritisoi Kelan tiedonsaantioikeuden laajentamista. Tiedonsaantioikeuden laajentaminen ei ratkaise palvelujärjestelmän rakenteellisia puutteita. Ensisijaisesti tulisikin kehittää esimerkiksi Kelan ja sosiaalihuollon yhteistyön haasteita. Tiedonsaantioikeuden laajentaminen tulisi ensisijaisesti parantaa yksilön tarvitsemien palveluiden saantia, eikä toimia vain valvonnan työkaluna.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esityksellä oltaisiin muuttamassa kuntien rahoitusosuutta perustoimeentulotuesta sellaisten 18–24-vuotiaiden toimeentulotuen saajien osalta, joiden perheessä ei asu muun ikäisiä henkilöitä. Kuntien rahoitusosuutta ehdotetaan nostettavaksi 50 prosentista 100 prosenttiin. SAK näkee, että rahoitusvastuun kasvattaminen ohjaisi kuntia yhä enemmän kohdentamaan resursseja erityisesti kyseisen ikäluokan palveluihin. Samaan aikaan yleistukea koskevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan kunnille rahoitusosuuden kasvattamista. Kuntien osalta epäselväksi jää, vastaavatko tulevat valtionosuudet kasvavista rahoitusvelvoitteista. Jotta kunnat pystyvät vastaamaan palvelu- tai koulutustarpeisiin, palveluihin tulisi osoittaa riittävästi resursseja.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

SAK kiinnittää huomiota hallituksen esityksen puutteellisiin vaikutusarvioihin. Vaikutusarvioinnit, erityisesti lapsiin kohdistuvat arviot, on tehty hyvin ylätasolla. Samanaikaisesti tämän hallituksen esityksen kanssa on lausunnoilla myös hallituksen esitykset työttömyysturvan seuraamusjärjestelmän uudistamisesta sekä uudesta yleistuesta. Lisäksi käsittelyssä on myös työnhakijan palveluprosessin ja työnvälityspalveluiden kehittämistä koskeva hallituksen esitys. Näissä esityksissä ehdotetut muutokset vaikuttavat toisiinsa ja merkittävässä määrin etuudensaajien toimeentuloon, eikä niiden vaikutuksia toisiinsa ole riittävässä määrin arvioitu.

Muu lausuntopalaute:

-

Latvatalo Eveliina
Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry - Yhteiskuntapolitiikka-osasto sosiaalipoliittinen asiantuntija Tuuli Glantz

Monimuotoiset perheet -verkosto

Lausunto

24.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Monimuotoiset perheet -verkosto ei kannata esitykseen sisältyvää, toimeentulotuen saajalle asetettavaa velvollisuutta ilmoittautua työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi. Tämä olisi velvoittavaa myös jo työssäkäyvälle, mikäli hän työskentelee alle 30 viikkotuntia. Velvoitteen laiminlyönnistä seuraisi perusosan alentaminen 50 prosentilla. Kokoaikatyö ei todellisuudessa ole kaikissa perhetilanteissa mahdollista. Osa-aikainen työ voi esimerkiksi yhden vanhemman perheissä olla ainoa keino yhdistää palkkatyö ja hoiva. Kokopäivätyötä ei voi tehdä esimerkiksi vuorotyössä, sillä pienille koululaisille ei ole tarjolla lakisääteistä vuorohoitoa tai erityistä tukea tarvitsevan lapsen kanssa, joka ei pysty olemaan hoidossa kokopäiväisesti. Varhaiskasvatusikäisille lapsillakaan ei ole subjektiivista vuorohoitoa, eikä näin ollen vuorohoitoa ole kaikille ja kaikkialla tarjolla (Rönkä ym. 2019). Työnteon ja lasten hoivajärjestelyjen välinen suhde liittyy siis olennaisesti myös lapsen oikeuksiin. (Esim. https://www.tuni.fi/alustalehti/2025/02/04/muutokset-toimeentulotukeen-kohdistuvat-myos-lapsiin/)

Tilastollisesti työnteon ja hoivavastuiden yhteensovittamisen haasteet näkyvät selvästi yhden vanhemman perheiden huoltajien työllisyysasteessa, joka on koko tällä vuosituhannella pysytellyt huomattavasti matalampana kuin kahden vanhemman perheiden huoltajien työllisyysaste (https://www.monimuotoisetperheet.fi/yhden-vanhemman-perheiden-tyollisyys-heikkoa-5-suositusta-kunnille/). Ero on suurin pikkulapsivaiheessa, muttei kokonaan poistu edes nuorimman lapsen lähestyessä täysi-ikäisyyttä. Taustalla vaikuttavat yhden vanhemman perheiden huoltajien vaikeudet yhdistää työssäkäynti, hoiva- ja huoltovastuut, kun yhteiskunnan tarjoamat lastenhoitopalvelut eivät riittävän kattavasti vastaa tarpeisiin. Myös erityistarpeisten ja vammaisten lasten vanhemmilla tai vuoroasuvien lasten etävanhemmilla, jotka eivät aina näy lapsiperhetilastoissa, voi olla haasteita työllistymisessä ja työssäkäynnissä.

Johtuen yhden vanhemman perheiden huoltajien työllistymisvaikeuksista ja vähimmäismääräisten työttömyysetuuksien matalasta tasosta, nämä ovat yliedustettuina toimeentulotuen saajissa.

Esityksen taustoittavista tiedoista ilmenee, että noin joka viides perustoimeentulotukea saavista kotitalouksista on lapsiperheitä ja niistä suurin osa on nimenomaan yhden vanhemman perheitä. Verkosto näkee, että on kohtuutonta rangaista vanhempia heidän perhetilanteestaan, joka käytännössä estää kokopäivätyön tekemisen. Näin esitys kuitenkin tekee, kun se varmistaa, että niin kutsutusta työvoimapoliittisesti moitittavasta menettelystä, kuten kokopäivätyön hakematta jättämisestä, seuraa aiempaa suoraviivaisemmin myös toimeentulotuen perusosan alentaminen jopa 50 prosentilla. Tämä vaarantaa verkoston mielestä vakavasti toimeentulotuen saajien ja heidän lastensa edellytyksiä ihmisarvoiseen elämään, koska toimeentulotukea saadakseen täytyy jo olla käyttänyt omat säästönsä. Jos kokoaikainen työ ei ole perheen vanhemmalle mahdollista, toimeentulotuen perusosan alentaminen voi ajaa entistä useamman lapsiperheen ja lapsen köyhyyteen. Tutkimukset osoittavat, että lapsuudessa koettu köyhyys on erityisen ongelmallista, sillä se heikentää lasten hyvinvointia ja osallisuuden kokemusta nykyhetkessä, ja vaikuttaa terveyteen ja hyvinvointiin myös aikuisuudessa (esim. Ristikari ym. 2018).

Verkosto haluaa muistuttaa siitä, että lasten toimeentulon turva toteutuu vanhempien kautta. YK:n lapsen oikeuksien komitea suositti kesäkuussa 2023 antamissaan päätelmissä, että Suomi turvaa lapsille riittävän toimeentulon välttämällä sellaisia sosiaaliturvan leikkauksia, jotka vaikuttavat köyhyyden ja syrjäytymisen vaarassa oleviin lapsiin. Etuusjärjestelmästä on kuitenkin jo karsittu köyhyysriskissä oleville lapsiperheille kohdentuvat työttömyysturvan lapsikorotukset, mikä on tarkoittanut näille

perheille merkittävää leikkausta etuuden määrään. Kuten edellä todettiin, on köyhyys lapsuudessa tutkitusti yhteydessä muun muassa huonompaan terveyteen, matalampaan koulutustasoon ja heikompiin tulevaisuuden mahdollisuuksiin. Tähän Suomella ei ole varaa inhimillisestä, muttei myöskään taloudellisesta näkökulmasta matalan syntyvyyden ajassa.

Jos laki aiotaan säätää esitetyssä muodossa, verkosto esittää yllä todettuun nojaten, että lakiin toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta 2 a § Velvollisuus ilmoittautua työnhakijaksi -pykälän ensimmäisen momentin kohtaa 10 muokataan kuulumaan seuraavasti:

10) ole muun edellä mainittuihin verrattavan hyväksyttävän syyn vuoksi esteellinen vastaanottamaan osa- tai kokoaikatyötä.

Kyseisen kohdan perusteluihin lisätään muotoilu siitä, että tällainen hyväksyttävä syy voi olla perheeseen liittyvä, esimerkiksi yhden vanhemman perheen huoltajan hoiva- ja huoltovastuu, joka jatkuu vielä pitkään nuorimman lapsen täytettyä 3 vuotta ja joka voi käytännössä estää kokoaikatyön tai vuorotyön vastaanottamisen ja siten ilmoittautumisen kokoaikatyön hakijaksi.

Periaatteellisesti verkosto pitää hyvänä, että ihmisiä ohjataan hakemaan ensisijaisia etuuksia ennen toimeentulotukeen turvautumista tai sen rinnalla tilanteessa, jossa ensisijaiset etuudet riitä turvaamaan toimeentuloa. Todellisuudessa toisinaan voi tulla tilanteita, joissa henkilön ansiotulot tai muu pääasiallinen tulo loppuu tai katkeaa yllättäen äkillisesti. Ensisijaisten etuuksien hakemisen ei silloin pidä olla ehdoton edellytys toimeentulotuen hakemisen mahdollistamiseksi. Verkosto katsoo,

että tuen hakijaa on opastettava ja neuvottava etuuksien hakemisessa, myös toimeentulotuen. Koska etuushakemuksissa voi olla hyvinkin pitkät käsittelyajat, on toimeentulotuen hakeminen välittömästi oltava mahdollista.

Verkosto katsoo, että ennakoitavissa olevissa ja vakiintuneemmissa tilanteissa ensisijaisten etuuksien hakemisen edellyttäminen toimii etuudensaajankin eduksi. Tällöin myös etuuksiin liittyvät palvelut, kuten työllisyyspalvelut, tavoittavat niiden tarpeessa olevat ihmiset. Verkosto kuitenkin alleviivaa, että tämän toteutuminen edellyttää, että palvelut ovat riittävästi resursoituja ja että niissä osataan huomioida ihmisten moninaiset elämän- ja perhetilanteet sekä toiminta- ja työkyvyn vaihtelut ja tarjota asiakkaiden tarpeisiin vastaavia palveluita. On myös tärkeää varmistaa, että palveluissa ohjataan ja opastetaan ihmiset hakemaan tilanteeseensa oikeita, ensisijaisia etuuksia. Ensisijaisetkaan etuudet eivät saisi rangaista etuuksien saajia sellaisista olosuhteista, joihin heillä ei tosiasiallisesti ole vaikutusmahdollisuuksia, kuten yhden vanhemman perheen huoltajan korostunut ja kuormittava hoiva- ja huoltovastuu tai vuoroviikkovanhemmuus, jotka voivat rajoittaa esimerkiksi vuorotyön tekemisen mahdollisuuksia.

Samaan aikaan toimeentulotukiuudistuksen kanssa lausuntokierroksella on ollut lakiesitys työttömyysturvalain muuttamisesta. Jälkimmäisessä esitetään, että työnhakija menettäisi työttömyysetuutensa määräajaksi heti ensimmäisestä työnhakuun tai työvoimapalveluihin liittyvästä laiminlyönnistä. Verkosto painottaa, etteivät laiminlyönnit useinkaan ole tahallisia, mutta nyt esitetyn mukaan jo ensimmäinen erehdys johtaa tuntuvaan sanktioon. Työttömyysetuuden ehtojen kiristäminen kasvattaa näin viimesijaiseksi tarkoitetun toimeentulotuen käyttäjämääriä vastoin hallituksen tavoitteita. Verkosto katsoo, että toimeentulotukeen esitettävät alentamismenettelyt rankaisevat kohtuuttomasti yksilöitä mahdollisesti täysin tahattomista erehdyksistä. Tahattomuuden yleisyyteen viittaa se, että kaikista nykyjärjestelmässä muistutuksen saaneista työttömyysetuuden saajista 80 prosenttia ei ole saanut toimintansa vuoksi työttömyysturvaseuraamuksia. Työttömyysturvalain muutosesityksen ja toimeentulotuen perusosan alentamismenettelyn yhteisvaikutuksia tulisi verkoston mielestä arvioida tarkemmin.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Verkosto ei kannata perusosan leikkausta. Perusosa on jo niukka ja asumiskulujen korkean tason takia perusosaa joudutaan käytännössä käyttämään kattamaan myös kuntakohtaiset rajat ylittäviä asumismenoja, kun edullisempia asuntoja ei löydy tai muuttaminen on muusta syystä käytännössä mahdotonta.

Jos perusosan leikkaukseen kuitenkin päädytään, verkosto pitää tärkeänä, että leikkaus kohdentuu mahdollisimman pienenä lapsiperheisiin ja lapsiin. Verkosto kannattaa lasten lapsiryhmäkohtaisten perusosien esitettyä nostoa (enintään 0,7 prosenttia).

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyen verkosto pitää keskeisimpänä sitä, että etuuden hakija on aina tietoinen siitä, mistä hänen tietojaan haetaan.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Verkostolla ei ole vahvaa kantaa kunnan ja valtion rahoitusosuuksiin, mutta ymmärtää perusteet sille, miksi kuntia, jotka ovat sekä koulutuksen että työllisyyspalveluiden järjestäjiä, halutaan kannustaa kuntia aiempaa vahvemmin ehkäisemään jo itsenäistyneiden nuorten toimeentulotuen tarvetta.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Verkosto ei kannata esitettyä mahdollisuutta laskea kuntakohtaisia asumismenojen rajoja, koska rajat ylittyvät jo ennestään monin paikoin etenkin Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla. Tämä pakottaa ihmisiä etsimään uusia edullisempia asuntoja, joita ei löydy tarvetta vastaavasti. Rajojen muuttuminen vuosittain niin, että ne myös laskisivat, johtaisi pahimmassa tapauksessa kaikkia osapuolia kuormittavaan tiheätahtiseen muuttamiseen, joka ei edistäisi juurtumista, siteiden muodostumista lähiyhteisöihin tai etuuden saajien mahdollisuuksia keskittyä työnhakuun ja työssäkäyntiin. Kielteisten ihmisvaikutusten lisäksi se johtaisi myös muuttokustannuksiin, joihin haettaisiin muuttoavustusta.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Työttömyysturvalain muutosesityksen ja toimeentulotuen perusosan alentamismenettelyn yhteisvaikutuksia tulisi verkoston mielestä arvioida paremmin. Ylipäänsä tulisi arvioida tähän mennessä toteutettujen sosiaaliturvamuutosten kokonaisvaikutuksia eri väestöryhmiin ja kohtuullistaa vaikutuksia siltä osin kuin ne kasautuvat yksittäisiin ryhmiin, kuten yhden vanhemman perheisiin.

Verkosto on lisäksi laajemmin huolissaan seurauksista, kun myös viimesijaiseen etuuteen lisätään yhä tiukempia käyttäytymisehtoja ja niihin liittyviä sanktioita. Verkosto pelkää, että tämä synnyttää täysin etuuksien ja palveluiden ulkopuolelle tippuvia ryhmiä, mikä kurjuuden ja asunnottomuuden lisäksi johtaa myös rikollisuuden kasvuun.

Muu lausuntopalaute:

Esityksen mukaan toimeentulotuen 150 euron ansiotulovähennys ja muiden vähäisiksi katsottavien tulojen ja avustusten etuoikeus poistettaisiin 18 vuotta täyttäneiden henkilöiden osalta. Verkosto näkee tämän vielä yhtenä muutoksena, joka heikentäisi erityisesti yhden vanhemman perheiden toimeentuloa, koska juuri tämä ryhmä on esityksen taustatietojen mukaan hyödyntänyt mahdollisuutta pieniin lisätuloihin melkein täysimääräisesti, keskimäärin 145 euron edestä kuukaudessa (https://tietotarjotin.fi/tietopaketti/2699589/tietopaketti-toimeentulotuki). Verkosto pitää kuitenkin hyvänä, että lapsille aiotaan edelleen sallia vähäiset tulot ilman, että ne vähentävät toimeentulotukea.

Hallituksen vuodesta 2023 lähtien toteuttama ensisijaisten etuuksien tason ja ehtojen kiristäminen kasvattaa yleisesti toimeentulotuen tarvetta, mikä on nyt alkanut näkyä myös toimeentulotukitilastoissa. Verkosto näkee, ettei toimeentulotuen tarvetta pystytä vähentämään merkittävästi toimeentulotuen sisällä tehtävillä muutoksilla. Toimeentulotuen tarvetta voidaan verkoston näkemyksen mukaan vähentää parhaiten huolehtimalla ensisijaisten etuuksien riittävästä tasosta, joka myös seuraa kustannuskehitystä, ja palauttamalla etuuksien saajille kannusteet pienimuotoiseen työssäkäyntiin (nk. suojaosat). Osa-aikatyön kannustimien poisto suojaosia poistamalla on johtanut tilanteeseen, jossa yksilötasolla täysi työttömyys on turvallisempi vaihtoehto ihmiselle, joka aiemmin teki osa-aikaisesti tai pienimuotoisesti ansiotöitä. Verkoston mielestä etuuksien suojaosien palauttamisen lisäksi työttömyysetuuteen, eli myös nyt valmistelussa olevaan yleistukeen, tulee palauttaa lapsikorotukset pehmentämään elatusvelvollisten työtulojen puutteesta johtuvaa elatuskyvyn laskua ja vähentämään lapsiperheköyhyyttä.

Painetut lähteet:

Ristikari, Tiina, Merikukka, Marko & Hakovirta, Mia (2018): Timing and duration of social assistance receipt during childhood on early adult outcomes. Longitudinal and Life Course Studies, 9(3), 312-326.

Rönkä, Anna, Turja, Leena, Malinen, Kaisa, Tammelin, Mia & Kekkonen, Marjatta (2019). Flexibly scheduled early childhood education and care: Experiences of Finnish parents and educators. Early Years, 39(4), 376–391.

Lindqvist Sofia
Monimuotoiset perheet -verkosto

Tuusulan kunta

Lausunto

24.06.2025 TUUDno-2025-1158

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Ensisijaisen etuuden tavoite on lähtökohtaisesti hyvä pyrkiessään ohjaamaan pois toimeentulotuelta. Velvoite ilmoittautua kokoaikatyön hakijaksi tähtää siihen, että henkilö samalla siirtyisi työllistymistä edistävien palvelujen piiriin. Samalla valtakunnallisesti palvelujen vaihteleva saatavuus asettaa työttömät keskenään eriarvoiseen asemaan.

Esitämme huolemme siitä, kuinka paljon velvoite ilmoittautua kokoaikaista työtä hakevaksi työnhakijaksi vain siksi, että voisi saada viimesijaista etuutta, kasvattaa entisestään sellaisten työnhakijoiden joukkoa, joilla ei ole tosiasiallisia mahdollisuuksia työllistyä julkisten työvoimapalveluiden keinoin.

Tavoite saada toimeentulotuen piirissä oleva henkilö ensisijaiselle etuudelle kenties monialaisella tuella työmarkkinoille, on ristiriitainen, epäselvä ja tulkinnanvarainen. Lakiesityksen mennessä esitetyllä tavalla läpi, lääkärinlausunnolla työkyvyttömäksi todetulla olisi useassa tilanteessa velvoite ilmoittautua kokoaikaista työtä hakevaksi työnhakijaksi. Työkyvyttömäksi todettujen henkilöiden osalta vaatimus hakea kokoaikaista työtä voi muodostua kohtuuttomaksi henkilöille, jotka elävät merkittävien elämänhallinnan haasteiden kanssa; erityisesti silloin kun he ovat jo toimintakykyään ylläpitävien ja tukevien palveluiden, kuten sosiaalisen kuntoutuksen, tuetun asumisen ja korvaushoidon piirissä. Velvoitteiden tulee vastata asiakkaan arjen toimintakykyä ja elämäntilannetta, jotta vaatimukset eivät muodostu kuntoutumisen esteeksi. Haastavissa tilanteissa elävien asiakkaiden tilanteiden arviointi edellyttää Kansaneläkelaitoksen, hyvinvointialueiden ja työvoimapalveluiden oikea-aikaista yhteistyötä. Tämäntyyppiset momentit laintulkinnassa, jossa todetusti työkyvytön ohjataan hakemaan täysiaikaista työtä viimesijaisen etuuden saamiseksi, voi vaikuttaa luottamukseen ja lain uskottavuuteen sekä oikeudenmukaisuuteen kansalaisten silmissä.

Alle 25-vuotiaat ammattikouluttamattomat nuoret ovat olleet viimeisen 10 vuoden ajan kaikista tiukimmin sanktioitu työttömien ryhmä Suomessa. Pitkäaikaistyöttömien nuorten

elämänhallinnallisia valintoja työmarkkinoilla selittävät usein realististen mahdollisuuksien puute sekä elämänkulkuun kasautuvat vastoinkäymiset. Työllistymisvaikutukset aktivointien osalta ovat olleet melko vaatimattomia. Hyvin suunnitellut ja oikein ajoitetut yksilölliset aktivointitoimenpiteet voivat tukea nuorten kuntoutumista ja työllistymistä, mutta vastikkeellisten toimenpiteiden kohdentaminen kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin voi pahimmillaan lisätä ongelmia. Ehdotetut sanktioiden kiristämiset voivat johtaa kohtuuttomiin tilanteisiin ja niillä tavoitellut muutokset saattavat olla epärealistisia haastavissa elämäntilanteissa elävien nuorten aikuisten kohdalla. Tämä korostaa yksilöllisen harkinnan ja palvelutarpeen arvioinnin merkitystä.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Tuusulan kunta pitää hyvänä että alaikäisten vähäiset tulot jätetään huomioimatta laskettaessa perheen tuloja. Jos kotona-asuvien esim. 18-vuotiaiden kesätyötulot ja valmistumislahjat yms. katsottaisiin perheen tuloksi, ei se kannusta nuoria kesätöihin vaan ainoastaan passivoi. Näitä vaikutuksia korjattaisiin myöhemmin.

Perustuslain mukaan jokaiselle pitää olla turvattu oikeus ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömään toimentuloon ja huolenpitoon. Tulon pitää olla suuruudeltaan sellainen, että sillä pärjää. Vaikka uudistuksen tavoite on lähtökohtaisesti hyvä, on toimeentulotuki viimesijainen etuus, jolloin siitä leikkaaminen on huolestuttavaa. Jo nyt on Euroopan sosiaalista peruskirjaa valvova sosiaalisten oikeuksien komitea todennut 15.2.2023 antamassaan ratkaisussa Suomen sosiaaliturvan tason olevan liian alhainen.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Tuusulan kunta haluaa korostaa tiedonsaannin merkitystä. Tuusulan kunta pitää erityisen hyödyllisenä ja tärkeänä sitä, että hyvinvointialueen alueellisen toimentulotukiasioiden neuvottelukuntia laajennetaan kuntien tai alueen TE-palvelut järjestävän kunnan edustajalla tiedonkulun varmistamiseksi. TE-palveluiden näkökulmasta tiedon liikkumisen turvaaminen on kaikkien osapuolten etu. Kunnilla ja työllisyysalueilla tulisi olla oikeus nuorten toimeentulotuen saajien henkilötietoihin välittömästi, jotta kunnalle tulee mahdollisuus tarjota palveluita ja vaikuttaa kunnalle aiheutuviin kustannuksiin.

Valtiontalouden tarkastusvirasto on tarkastuskertomuksessaan (1/2025),”Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret – tunnistaminen, tavoittaminen ja kuntouttaminen” päätynyt samaan näkemykseen. Tarkastuskertomuksessa korostetaan sosiaali- ja terveysministeriön ja sote-palveluiden keskeistä roolia työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ongelmien ratkaisemisessa.

Kunnallisissa työllisyyspalveluissa kyetään hoitamaan lähinnä työn tai koulutuksen puutteesta johtuvia ongelmia. Kelan maksamalle toimeentulotuelle päätyvistä asukkaista, jotka eivät ole työttöminä työnhakijoina, kunta ei saa tietoa lainkaan. Tällöin ei kunnalla myöskään ole mahdollisuutta tarjota palveluita näille asukkailleen. Tällaisia palvelujen tarjoamiseen vaikuttavia tiedon saantiin liittyviä esteitä tulisi pyrkiä poistamaan.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Sosiaalihuollon tehtävät siirtyivät vuoden 2023 alussa Sote-uudistuksen myötä kokonaisuudessaan kunnista hyvinvointialueille. Kunnille jäi kuitenkin 50 prosentin rahoitusvastuu perustoimeentulotuen menoista. Kuntien rahoitusvastuu perustoimeentulotuen osalta on vuositasolla noin 350–400 miljoonaa euroa. Tämä rahoitusosuus vähennetään kuntien valtionosuudesta. Kuntien edustajana kuntaliitto on esittänyt useita kertoja, että kuntien rahoitusvastuu perustoimeentulotuen kustannuksista tulee poistaa. Kunnilla on vuodesta 2017 alkaen ollut hyvin vähän keinoja vaikuttaa toimeentulotuen myöntämiseen. Edellisen perusteella rahoitusperusta on siten irrallinen ja sillä ei ole kytköstä käytännön työhön kunnissa.

Esityksen mukaan kuntien rahoitusvastuuta perustoimeentulotukikustannuksista ollaan 18-24 –vuotiaiden osalta kasvattamassa täyteen 100 prosenttiin. Tavoitteena on kannustaa kuntia nuorten työllistämiseen mahdollisimman nopeasti. Tuusulan kunta ei kannata esitystä, sillä kunnilla on jo nykyisessä järjestelmässä taloudelliset kannustimet ohjata nuoria työelämään tai opiskelujen piiriin. Kokonaisuudessaan kuntien rahoitusvastuun laajennus lisäisi kuntien menoja arviolta 94 miljoonalla eurolla. Toimeentulotukimenojen lisäys korvattaisiin esityksen mukaan kunnille peruspalveluiden valtionosuuden kautta valtionosuuden pysyvänä lisäyksenä.

Kuntien rahoitusvastuun lisääminen esitetyllä tavalla on vastoin hallitusohjelman kirjausta: ”Hallitus käy läpi kuntien ja hyvinvointialueiden tehtävät siten, että kuntien ei enää tarvitse rahoittaa sellaisia lakisääteisiä tehtäviä, jotka kuuluvat hyvinvointialueiden vastuulle.”

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Hyvinvointialuevaikutuksissa voitaisiin huomioida vahvemmin työkykyhaasteisen työttömän ensisijaisen palvelutarpeen ratkaiseminen, jotta työllistyminen tai työllistymistä edistävät palvelut olisivat ajankohtaisia.

Ihmisryhmiin kohdistuvista vaikutuksista Tuusulan kunta haluaa tuoda esiin, että edelleen puuttuu oikeanalainen etuus niille, jotka eivät ole tosiasiallisesti työmarkkinoiden käytettävissä, mutta ensisijaista etuutta saadakseen ovat pakotettuja hakemaan työttömyysetuutta.

Viranomaisvaikutusten osalta voidaan todeta, että sosiaalityön tarpeessa olevien työttömien määrän runsas kasvu tilanteessa, jossa hyvinvointialueiden säästöpaineet heikentävät sosiaalipalveluja, ei lupaa hyvää: riski työvoiman ulkopuolelle tai harmaan talouden piiriin syrjäytyvien henkilöiden määrän kasvusta on ilmeinen. Kunnilla ei ole tällä hetkellä työkaluja, joilla tähän kehitykseen voitaisiin tehokkaasti vaikuttaa. Kunnat kantavat kuityenkin valtion ohella ison vastuun näiden toimenpiteiden seurauksista asuinympäristöjen heikentyneestä turvallisuudesta ja asukkaiden turvallisuuden tunteesta.

Muu lausuntopalaute:

Viimevuosina on tehty merkittäviä hallinnon rakenteiden muutoksia, joilla on ollut vaikutusta kuntien rahoitukseen. Näiden muutosten pitkän aikavälin vaikutuksia ei ole vielä arvioitu, mutta rahoituksen vähentymisen vaikutuksia on jo näkyvissä. Lisäksi TE-palvelujen muutoksen suhdanneherkkyys aiheuttaa kuntien kustannusten kasvua. Tuusulan kunta suhtautuu kriittisesti nyt esitettävään muutokseen, jolla edelleen kasvatetaan kuntien rahoitusvastuuta ja kuntien kustannuksia.

Mikäli kuntien taloudellisia vastuita kasvatetaan, niin samalla olisi kiristettävä hyvinvointialueiden velvollisuutta järjestää nopeasti nuorten tarvitsemia palveluita. Tällä hetkellä esimerkiksi Keski-Uudenmaan hyvinvointialue lakkauttaa keskeisiä ennaltaehkäiseviä palveluita juuri nuorten kohderyhmiltä. Kuntien pitäisi voida laskuttaa hyvinvointialueilta vähintään puolet nuoren toimeentulotuen kustannuksista sellaisissa tapauksissa ja siltä ajalta, kun nuori ei saa tarpeelliseksi todettua palvelua hyvinvointialueelta.

Ora Kari
Tuusulan kunta - Kunnanhallitus, kokous 23.6.2025 § 330 Lausunto hallituksen luonnoksesta esitykseksi toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Satakunnan hyvinvointialue

Lausunto

23.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Satakunnan hyvinvointialue toteaa, että tässä tilanteessa, yleisemminkin, perusosien leikkaaminen ei ole kannatettavaa. Toimeentulotuki on viimesijainen tukimuoto, joka on tasoltaan sosiaaliturvan alhaisin. Leikkaukset perusosaan samalla, kun elinkustannusten nousu jatkuu, on kohtuutonta ja sillä on eittämättä tuloerojen kasvua kiihdyttävä vaikutus. Tämä luo painetta erityisesti Kelan ja hyvinvointialueiden toimeentulotuen myöntämisen ja menojen kasvuun.

Tämä muutos tarkoittaa toimeentulotuen osalta harkinnan käyttöä, ilman harkinnalle annettuja raameja. Harkinta jää Kelan vastuulle ja hyvinvointialueen näkemys harkinnan käyttämisestä saattaa jäädä pimentoon. Erityisesti huoli nousee kaikkein heikommassa asemassa olevista, erityistä tukea tarvitsevista asiakkaista ja heidän taloudellisen tilanteen nopeasta heikentymisestä, sillä samaan aikaan myös muilla lainsäädännön muutoksilla on vaikutusta tämän kohderyhmän taloudelliseen tilanteeseen sitä heikentävästi. Tällä saattaa olla vaikutuksia lopulta myös asunnottomuuden ja köyhyyden kasvuun. Näiden asiakkaiden palvelutarve kasvaa ja monimuotoistuu ja luo huomattavaa painetta kunnan, Kelan ja hyvinvointialueiden resurssien kasvuun.

Perusosan suuruutta tulisi tarkastella nyt kriittisesti. Satakunnan hyvinvointialue toteaa, että perusosaa on toki aiemminkin korotettu, vaikka indeksi on ollut negatiivinen.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Satakunnan hyvinvointialue toteaa, että rahoituslaitostiedustelun prosessin helpottaminen on kannatettava ajatus. Yleisemminkin tiedonsiirtoa tulisi sujuvoittaa, lisätä ja kehittää Kelan ja hyvinvointialueiden yhteistyössä.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Satakunnan hyvinvointialue kannattaa toki ennaltaehkäisevää työtä kunnissa, mutta kunnan rahoitusosuuden lisääminen ei kuitenkaan välttämättä takaa sitä, että nuorten palveluihin panostettaisiin nykyistä enemmän, vaikkakin se olisi tärkeää.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Asumisen turvaaminen on tärkeää ja tuen kohdentaminen suoraan vuokranantajalle olisi tietyissä tilanteissa toimiva ratkaisu. Tässä esityksessä ei kuitenkaan huomioida toimeentulotuen saajien yksilökohtaisia tilanteita ja asiakaskunnan monimuotoisuutta. Kohtuuhintaista asuntoa ei välttämättä kunnasta löydy tai ole edes saatavilla ja sen vuoksi päivittäinen liikkuminen ja matkakulut kasvavat, varsinkin sellaisten kuntien alueilla, joissa ei ole julkista liikennettä tarjolla. Tämä voi johtaa toimeentulotuen tarpeen kasvuun, varsinkin pienituloisten, yksinhuoltajaperheiden osalta.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Satakunnan hyvinvointialue toteaa, että vaikutuksia hyvinvointialueisiin ei ole arvioitu lainkaan. Olisi ollut tarpeen jo lain valmistelun aikana, kuulla hyvinvointialueita mittavasti. Paine hyvinvointialueiden palvelujen lisäämiseen lain muutoksen myötä kasvaa ja vaatii lisää resurssointia hyvinvointialueille, varsinkin kun samanaikaisesti ja nopealla aikataululla, on valmistelussa myös muita lakiuudistuksia, joiden keskinäisen suhteen vaikutusarviointi on ollut niukkaa.

Muu lausuntopalaute:

Lopuksi Satakunnan hyvinvointialue toteaa, että terveydenhuoltokulujen suhdetta harkinnanvaraiseen toimeentulotukeen tulee arvioida. Nyt arviointia ei ole käsitelty. Lisäksi kaivataan selkiyttämistä Kelan myöntämän toimeentulotuen ja hyvinvointialueen myöntämän tuen harkintaan ja näiden rajapintaan erityisesti terveydenhuollon menojen osalta. Yhdenmukaisia, täysin aukottomia, ohjeita täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntämiseen valtakunnallisesti tuskin saadaan, koska asiakkaiden yksilölliset tilanteet vaativat harkintaa jatkossakin. Lisäksi on hyvä huomioida, että suuri osa jo nyt toimeentulotuen asiakkaista on köyhiä, sairaita ja yksinäisiä ja joiden palauttaminen työelämään näiden sanktioiden keinoin ei tule onnistumaan. Nämä asiakkaat tulevat tarvitsemaan jatkossakin säännöllistä ja vahvaa sosiaalityön kohtaamista ja arjen tukea.

Mäkiranta Tero
Satakunnan hyvinvointialue

Valo Aija
Satakunnan hyvinvointialue

Kohtuuhintaisten vuokra- ja asumisoikeustalojen omistajat - KOVA ry

Lausunto

23.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

Sosiaali- ja terveysministeriölle

ASIA: LAUSUNTO TOIMEENTULOTUEN KOKONAISUUDISTUKSESTA

Kohtuuhintaisten vuokra- ja asumisoikeustalojen omistajat - KOVA ry kiittää mahdollisuudesta lausua sosiaali- ja terveysministeriölle toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta, ja lausuu pyydettynä kunnioittaen seuraavaa.

Lausunnonantajasta

Kohtuuhintaisten vuokra- ja asumisoikeustalojen omistajat - KOVA ry on yleishyödyllisten ja omakustannusperusteella toimivien vuokratalo- ja asumisoikeusyhteisöjen toimialajärjestö, joka toimii jäsentensä edunvalvonta-, palvelu- ja yhteistyöjärjestönä. KOVAn jäsenet omistavat normaaleja vuokra-asuntoja, erityisryhmien vuokra-asuntoja tai asumisoikeusasuntoja.

KOVAlla on 135 jäsenyhteisöä. Niiden pysyvässä omistuksessa on yhteensä yli 335 000 vuokra- ja asumisoikeusasuntoa, joissa asuu yli 500 000 henkilöä. KOVAn jäsenet toimivat noin 150 kunnassa. KOVAn jäsenet omistavat noin 85 prosenttia rajoituksenalaisista normaaleista valtion tuella rakennetuista vuokra-asunnoista, noin 70 prosenttia kaikista rajoituksenalaista valtion tuella rakennetuista vuokra-asunnoista ja noin 85 prosenttia asumisoikeusasunnoista Suomessa. KOVAn jäsenet aloittavat vuonna 2025 yhteensä noin 4 800 kohtuuhintaisen vuokra- ja asumisoikeusasunnon rakennuttamisen.

KOVA edustaa pitkäjänteisiä, pysyviä ja turvallisia vuokra- ja asumisoikeusasuntojen omistajia ja vuokranantajia. KOVA kehittää vuokratalo- ja asumisoikeusyhteisöjen toimintaedellytyksiä tekemällä vuokratalo- ja asumisoikeusyhteisöille Suomen parasta edunvalvontaa. KOVAn jäsenistö toimii siten, että pienituloisillakin ihmisillä on varaa laadukkaaseen ja kohtuuhintaiseen asumiseen.

Yleiset kommentit

Lakiluonnoksella on tarkoitus toteuttaa toimeentulotuen kokonaisuudistus. Esitysluonnoksen mukaan toimeentulotuen hakijalle säädettäisiin aiempaa vahvemmin velvoite hakea ensisijaiset etuudet. KOVA pitää ehdotusta periaatteessa kannatettavana, koska toimeentulotuen tulisi olla viimesijainen ja väliaikainen etuus. Toimeentulotuki on myös byrokraattinen ja jäykkä tukimuoto, jonka ehtoja on jo tällä hallituskaudella tiukennettu ja tasoa leikattu.

Ehdotuksen mukaan, jos henkilö ei hae ensisijaisia etuuksia, tai ilmoittaudu kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi työvoimaviranomaiseen, voidaan toimeentulotuen perusosan suuruutta alentaa 50 prosenttia. KOVA huomauttaa, että seuraus on tuensaajalle merkittävä. KOVA pitää erittäin tärkeänä, että etuuksien hakemiseen tulisi olla tarvittaessa saatavilla apua ja palveluita. Kaikilla ei ole omasta elämäntilanteestaan johtuen tarvittavia voimavaroja ja toimintakykyä oikean tuen hakemiseen tai tukien ehtojen ymmärtämiseen.

Esitysluonnoksen mukaan toimeentulotuen perusosaa leikattaisiin. Lisäksi poistettaisiin yli 18-vuotiailta ansiotulovähennys, jonka suuruus on voimassa olevassa laissa 150 euroa kuukaudessa. Myös vähäisiksi katsottavat muut tulot ja avustukset otettaisiin jatkossa huomioon täysimääräisesti muiden kuin alle 18-vuotiaiden osalta. KOVA huomauttaa, että toimeentulotuen tasoa on jo leikattu ja ehtoja tiukennettu tällä hallituskaudella. Myös muihin sosiaaliturvaetuuksiin on tehty leikkauksia.

KOVA katsoo, että leikkauksilla ja ehtojen tiukennuksilla ei todennäköisesti tueta henkilön ohjautumista työhön tai hakemaan ensisijaisia etuuksia. Ehdotukset perustuvat oletukselle henkilön toimintakyvystä, mutta jos toimintakyvyssä on haasteita, voi omaa tilannetta olla vaikea parantaa tai saada haettua oikeaa tukea.

KOVA on huolissaan esitysluonnoksen vaikutuksista. Tukien leikkaaminen ja niiden epääminen voivat johtaa syrjäytymiseen ja entistä pahempiin niin taloudellisiin kuin muihin elämänhallinnan vaikeuksiin. Myös asunnottomuus voi tällaisessa tilanteessa uhata. KOVA pitää selvänä, että tällöin yhteiskunnan muu palvelujärjestelmä joutuu vastaamaan tilanteeseen. Jos toimeentulotuesta ja muista sosiaaliturvaetuuksista saadaankin säästöjä, voivat yhteiskunnan kustannukset muilla sektoreilla, esimerkiksi sosiaali- ja terveyshuollossa, kasvaa.

Ehdotuksen mukaan tilanteissa, joissa toimeentulotuen hakijan asunnon vuokravakuus on maksettu perustoimeentulotuesta, toimeentulotuen osuus asunnon vuokrasta maksettaisiin suoraan vuokranantajalle. KOVA pitää ehdotusta kannatettava asumisen turvaamisen näkökulmasta. KOVA pitää tärkeänä ihmisen itsenäisen toimintakyvyn vahvistamista ja siihen kannustamista. Koska asumisen rooli yksilön pärjäämisen kannalta on merkittävä, KOVA pitää asunnon pysyvyyden varmistamista niin tärkeänä, että toimeentulotuen maksaminen suoraan vuokranantajalle on perusteltua. KOVA muistuttaa, että vuokranmaksun laiminlyönti ja vuokravelat voivat johtaa häätöön ja asunnottomuuteen, mikä pahentaa yksilön tilannetta. KOVA pitää häätöjen ja asunnottomuuden ennaltaehkäisyä erittäin tärkeänä. Tästä syystä KOVA pitää perusteltuna turvata asumista maksamalla toimeentulotuki suoraan vuokranantajalle tilanteessa, jossa asunnon vuokravakuus on maksettu vuokranantajalle.

Helsingissä 23.6.2025,

Kohtuuhintaisten vuokra- ja asumisoikeustalojen omistajat - KOVA ry

Jouni Parkkonen

Toimitusjohtaja

Lisätietoja: Lakiasiainpäällikkö Vilma Pihlaja, puh. 050 472 9430, vilma.pihlaja@kovary.fi

Parkkonen Jouni
Kohtuuhintaisten vuokra- ja asumisoikeustalojen omistajat - KOVA ry

Vantaan kaupunki/sihteeristö

Lausunto

23.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuen kokonaisuudistuksen tavoitteena on hallituksen esitysluonnoksen mukaan vahvistaa henkilön itsenäistä selviytymistä, vähentää pitkäaikaista toimeentulotukiriippuvuutta ja selkiyttää toimeentulotuen roolia viimesijaisena harkintaa vaativana rahaetuutena.

Lisäksi toimeentulotuen uudistuksella tavoitellaan säästöjä julkiseen talouteen.

Ehdotettujen lakimuutosten arvioidaan vahvistavan työllisyyttä keskipitkällä aikavälillä noin 1200 työllisellä seuraavasti: perusosan tason madaltamisen arvioidaan kasvattavan työllisyyttä rakenteellisesti noin 400 työllisellä ja perusosan alentamista koskevien muutosten noin 800 työllisellä.

Perusosan alentamisen arvioidaan vahvistavan työllisyyttä alentamiseen liittyvän uhkavaikutuksen välityksellä: tavoitteena on muuttaa etuudensaajan käyttäytymistä sanktioilla ja niiden uhkilla. Arviot on johdettu etuuden tasoa ja etuuden velvoittavuutta koskevista kannustinmuutoksista. Keskeinen ja tavoiteltu käyttäytymisen muutos on työnhaun ponnistelun lisääminen tai työn vastaanottamisen kynnyksen madaltaminen tai muu työllistymistä edistävä ponnistelu esimerkiksi palveluun osallistumalla. Arvioihin liittyy esityksen mukaan kuitenkin huomattavaa epävarmuutta.

Vantaan kaupungin mukaan esitykseen sisältyy kannatettava pyrkimys selkiyttää toimeentulon roolia viimesijaisena etuutena sekä pyrkimys vähentää yleistä riippuvuutta toimeentulotuesta. Vantaalla perustoimeentulon saajia on väestömäärään suhteutettuna paljon ja esimerkiksi vuonna 2024 useampi kuin joka 10. vantaalainen sai toimentulotukea. Vantaalle on siksi tärkeää löytää keinot, joilla toimentulotuen saajat tavoitetaan ja heidät saadaan palvelujärjestelmän piiriin. Em. syystä Vantaa näkee lakiesityksessä mahdollisuuden. Samalla on kuitenkin muistettava, että järjestämisvastuu sosiaali- ja terveyspalveluista on hyvinvointialueella, jonka vastuuta työkykyä edistävistä palveluista tulisi lisätä, jotta ihmiset työllistyvät tai voivat siirtyä tosiasiallisesti oikealle etuudelle.

Hallituksen esitysluonnoksen mukaan toimeentulotuesta annetun lain 2a §:ään, jossa säädetään velvollisuudesta ilmoittautua työnhakijaksi, muutettaisiin monin tavoin laajentamalla velvollisten kohderyhmää.

Velvollisuutta ilmoittautua työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi laajennettaisiin koskemaan myös kannattamatonta yritystoimintaa harjoittavia, osa-aikatyötä tekeviä työkykyisiä sekä opiskelijoita, jotka eivät enää saa opintotukea. Laajempi velvoite ilmoittautua työnhakijaksi ja osallistua palveluihin lisäisi merkittävällä tavalla työvoimapalveluiden asiakasmäärää. Asiakkaiksi tulevat olisivat keskimääräistä huonommassa työmarkkina-asemassa, mikä lisäisi tarvetta mm. monialaiseen yhteistyöhön ja muihin verrattain kalliisiin palveluihin.

Ehdotettu muutos 2 a § 1 mom. 4 kohtaan, jonka myötä työnhakijaksi tulisi ilmoittautua myös sellaisen henkilön, joka ei lääkärin arvion perusteella pysty tekemään töitä, mutta joka ei saa sairauspäivärahaa tai joka ei ole työkyvyttömyyseläkkeellä on ongelmallinen lain systematiikan kannalta. Työttömyysturvalain 3 § 2 mom. mukaan etuuden saajan yleisenä velvollisuutena on hakea mm. aktiivisesti työtä, jonka taustalla on lainsäätäjän ajatus työttömyysturvan vastikkeellisuudesta. Työttömyysetuudella ja työvoimapalveluiden piirissä ei tulisi olla lähtökohtaisesti henkilöitä, jotka eivät tosiasiassa ole työmarkkinoiden käytettävissä.

TE 2024- uudistukseen sisältyvässä ns. kannustavassa rahoitusmallissa kuntia kannustetaan tuottamaan palvelua, joka johtaa henkilön nopeaan työllistymiseen. Rahoitusmallin kannustavuus rapautuu, kun kunnan työvoimaviranomaisen asiakkaaksi ohjataan henkilöitä, jotka eivät tosiasiallisesti ole työmarkkinoiden käytettävissä ja tarvitsisivat kunnan työllisyyspalvelujen sijaan ensisijaisesti hyvinvointialueen palveluja. Ehdotettu muutos aiheuttaisi pysyviä lisäkustannuksia kunnille.

Työmarkkinat tarvitsevat koulutettuja ja osaavia työnhakijoita. Ilman koulutusta on työllistyminen tänä päivänä erittäin vaikeaa. Opintojen loppuunsaattaminen tulisikin olla aina ensisijainen tavoite ja sen turvaksi tulisi olla lainsäädännössä riittävä jousto. Työttömyysturvalain 2 luku 10 § 1 mom. mukaan päätoimisella opiskelijalla ei ole oikeutta työttömyysetuuteen. Vantaalla haasteena on työikäisen väestön muuta pääkaupunkiseutua alhaisempi koulutustaso, jota halutaan nostaa.

Velvollisuus hakea ensisijaista etuutta olisi kokonaan uusi säännös ja olisi sijoitettu toimeentulotuesta annetun lain 2 b §:ään. Tarkoituksena olisi, että toimeentulotuki toimisi vain viimesijaisena tukimuotona ja että kaikki ensisijaisiin etuuksiin oikeutetut olisivat ensi sijassa niiden piirissä. Pykälässä tarkoitettuja muita etuuksia olisivat esimerkiksi opintotuki, työttömyysetuudet, sairauspäiväraha ja muut työkyvyttömyyden aikaista toimeentuloa turvaavat etuudet, eläkkeet, lapsilisä, vanhempainpäivärahat ja asumistuet.

Lähtökohta ohjata henkilö oikean etuuden piiriin on ymmärrettävä. Oikean etuuden piiriin hakeutumiseen vaikuttaa monenlaiset tekijät mm. sosiaaliturvakokonaisuuden selkeys ja riittävän ymmärrettävät, oikein kohdistuvat etuudet. Kokonaisuutta on syytä kehittää selkeyden vuoksi siihen suuntaan, että hakemusten käsittelijä Kela voi selvittää saamiensa tietojen perusteella oikeammin kohdistuvan etuuden ja tehdä siitä ehdotuksen asiakkaalle.

Esityksessä lähdetään siitä, että jos toimeentulotuen hakija ei ilmoittautuisi kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi työvoimaviranomaiseen ja pitäisi työnhakuaan voimassa, hänen perusosaansa alennettaisiin toimeentulotuesta annetun lain 10 §:ssä säädetyin tavoin. Kokoaikatyön hakemiselta edellytettäisiin, että kyse olisi aidosta työnhausta, jota myös työttömän henkilön ensisijaisen etuuden eli työttömyysturvaetuuden saaminen edellyttää. Käytännössä hakijan olisi

toimeentulotukea saadakseen ilmoittauduttava työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi siten, että hänelle syntyisi työttömyysturvalain tarkoittamalla tavalla oikeus työttömyysetuuteen.

Mikäli esimerkiksi yrittäjä ei täyttäisi työttömyysetuuden saamisen edellytyksiä sen vuoksi, että hän edelleenkin kokoaikatyön hakemisesta huolimatta jatkaisi yritystoimintaansa tai työskentelisi omassa yrityksessään, hänen tulisi välttääkseen toimeentulotuen perusosan alentamisen lopettaa yritystoimintansa. Samoin opiskelijan, joka ei saisi työttömyysetuutta opiskelunsa vuoksi, tulisi välttääkseen toimeentulotuen perusosan alentamisen lopettaa opintonsa, ellei säännöksen 3 momenttiin ehdotetusta muutoksesta muuta johtuisi.

Toimeentulotuen alentaminen velvoitteen laiminlyönnin takia lisäisi työvoimaviranomaisen tehtäviä, sillä velvoitteen rikkomisia tulisi asiakasmäärän nousun kannalta enemmän ja velvoitteen rikkomisella olisi aiempaa merkittävämpi vaikutus. Työttömyysturvan selvittämiseen liittyvät tehtävät tulisivat viemään aiempaa enemmän aikaa, kun velvoitteiden laiminlyönnistä johtuvien työvoimapoliittisten lausuntojen antaminen monimutkaistuisi, koska asiakkailla olisi aiempaa suurempi kannustin saada kumottua lausunnot, joissa heidän todetaan olleen noudattamatta velvoitteitaan.

Ehdotetun toimeentulotuesta annetun lain 10 a §:n mukaan Kansaneläkelaitos ei voisi tehdä varsinaista päätöstä perusosan alentamisesta (kuten ei työttömyysturvan osalta työttömyysetuuden alentamisestakaan) ennen kuin työvoimapoliittinen lausunto, jossa alentamisen perusteena oleva moitittava menettely olisi todettu, olisi saapunut Kansaneläkelaitokseen.

Toimeentulotuen muutoksen tulevat aiheuttamaan painetta työllisyyspalveluille, joiden kysyntä on tämänhetkisen suhdannetilanteen vuoksi jo valmiiksi hyvin suurta.

Esityksen mukaan ohjauksia palvelutarpeen arviointiin hyvinvointialueelle ei enää tehtäisi automaattisesti perusosan alentamisen yhteydessä. Vantaan kaupungin mukaan hyvinvointialueen kannustumia asiakkaiden työkyvyn ongelmien ratkaisemiseen tulisi vahvistaa.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuen perusosaan tehtävä leikkaus voi olla haastava pääkaupunkiseudulla asuville, joiden elinkustannukset mm. vuokrataso on muuta maata korkeammalla. Viimesijaisen etuuden leikkaaminen sekä muut yhtä aikaan tehdyt päällekkäiset sosiaaliturvaleikkaukset voivat lisätä etenkin nuorten syrjäytymistä, asunnottomuutta ja huonovointisuutta. Nuoret ovat tässä tilanteessa erityisen haavoittuvassa asemassa, koska heillä harvemmin on mahdollista esimerkiksi realisoida omaisuuttaan. Ansiotulovähennys toimeentulotuessa ei kannusta nuoria vastaanottamaan osa-aikatyötä, vaan voi lisätä toimeentulotukiriippuvuutta. Nuorille lyhyetkin osa-aikatyöt voivat olla tulevaisuuden työllistymisen kannalta merkittäviä, ja niiden vastaanottaminen tulisi tehdä mahdollisemman helpoksi. Pahimmillaan toimeentulotuen varassa elävä nuori ei voi työllään paikata mahdollista toimeentulotuen perusosan leikkausta, koska jokainen työllä ansaittu euro leikkautuisi tuesta pois.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Työvoimaviranomainen tarvitsee mahdollisimman laajan tiedonsaantioikeuden asiakkaan kokonaistilanteesta oikeanlaisten vaikuttavien palveluiden tarjoamiseksi.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kunnan rahoitusosuuden lisääminen nuorten saaman toimeentulotuen osalta on kohtuuton. Toimeentulotuki viimesijaisena etuutena on monelle työttömälle nuorelle ainoa vaihtoehto, koska työttömyysturvan saamisen ehdot ovat alle 25-vuotiaille muita tiukemmat. Tähän liittyy mm. ammattikoulutusvaatimus sekä yhteishakuvelvoite. Kunnilla ei ole suoria vaikutusmahdollisuuksia siihen, mihin työttömyyden aikaiseen etuuteen työtön nuori on oikeutettu. Toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki eikä kunnalla tulisi olla vastuuta sosiaalihuoltoon kuuluvista palveluista. Toimeentulotukimenoihin kuuluu myös paljon terveydenhuoltomenoja, joiden korvaamisvastuu nuorten osalta siirtyy kunnille. Hyvinvointialueet eivät tällä hetkellä tee päätöksiä mm. asiakasmaksujen vapautuksista, vaikka vapautus tulisi olla ensisijainen suhteessa toimeentulotukeen. Hyvinvointialueiden palveluiden kustannuksia valuu kuntiin. Samoin kohonneita lääkityskustannuksia. Asumistuen leikkaukset suurentavat toimeentulotukena maksettavien asumismenojen osuutta. Muiden etujen leikkausten kustannusvaikutukset valuvat kuntiin.

Perustoimeentulotuen saajissa on myös ansiotuloja saavia henkilöitä. Kelan tilastojen mukaan lähes joka kymmenes perustoimeentulotukea saava kotitalous saa ansiotuloja. Osuus on kasvanut vuodesta 2017. Ansiotulojen saaminen on yleistä erityisesti kotitalouksissa, joissa on kaksi aikuista. Perustoimeentulotukea saa siis ihmiset, jotka ovat jo töissä. Suurimman joukon perustoimeentulotuen saajista muodostavat kuitenkin edelleen ne kotitaloudet, joiden saama työttömyysturva ja yleinen asumistuki eivät riitä kattamaan kohtuullisiakaan menoja. Pääkaupunkiseudun elinkustannukset ovat korkeita. Kunnille siirtyy vastuu riittämättömästä perusturvasta. Jokainen työttömyysturvaan tai yleiseen asumistukeen tehty leikkaus siten lisää perustoimeentulotuen saajien määrää ja siirtää etenkin nuorten osalta leikkausten kustannukset kunnille. Lisäksi kuntien vastuuta työttömyysturvan rahoituksesta on laajennettu ja aikaistettu merkittävässä määrin vuoden 2025 alusta voimaan tulleessa TE2024 uudistuksessa.

Ehdotuksen mukaan kunnat maksaisivat jatkossa valtionosuuslaskelmien kautta kokonaan 18–24-vuotiaiden perustoimeentulotuen kustannukset. Kyseessä on merkittävä rahoitusvastuun siirto valtiolta kunnille. Vantaalla perustoimeentuloa saavia 18–24-vuotiaita nuoria oli vuonna 2024 suhteellisesti selvästi enemmän kuin muissa suurissa kaupungeissa: Vantaalle muuttaa nuoria, ulkomaalaistaustaisia ja alhaisen koulutustason omaavia henkilöitä. Tämä on huomioitava rahoituksessa painotetusti. Vähimmäisvaatimuksena on, että kunnille kohdennetaan euromääräisesti vastaava kompensaatio täysimääräisesti huomioiden todelliset kulut (100 %), koska muutos tulee myös lisäämään asiakaspalvelun tarvetta pohjoismaisen työvoimapalvelumallin toteuttamisessa (laki työvoimapalveluiden järjestämisestä 4 luku) ja uusien aktiivijaksojen lisääntyessä. Lisäksi työvoimaviranomaisen työttömyysturvatehtävät tulevat lisääntymään esityksen toteutuessa.

Hyvinvointialueilla tulee olla osittainen kustannusvastuu nuorten perustoimeentulotukimenoista ja lainsäätäjän tulisi muutenkin lisätä hyvinvointialueen kannusteita tuottaa palveluita henkilöille, joilla on työllistymisen estäviä työkyvyn haasteita.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuesta maksetun vuokravakuuden saajien kohdalla ehdotetaan, että toimeentulotuen asumiseen tarkoitettu osuus maksetaan suoraan vuokranantajalle. Tämä muutos etenkin nuorten kohdalla voi ehkäistä vuokranmaksuongelmia ja asunnottomuutta.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Vaikutukset kuntien talouteen: Valtio on sitoutunut kompensoimaan kunnille asetettavat uudet tehtävät ja velvoitteet sekä mahdolliset tehtävien laajennukset, rahoittamalla ne täysimääräisesti tai purkamalla muita velvoitteita. Tällä lakimuutoksella vastuut nuorista kuitenkin lisääntyvät. Rahoitusvastuun siirtäminen nuorten kohdalta kunnille on kohtuuton, koska kunnilla ei ole todellisia vaikutusmahdollisuuksia siihen, mihin työttömyyden aikaiseen etuuteen työtön nuori on oikeutettu. Lisäksi kunnilla ei ole saatavilla tietoa niistä nuorista, jotka ovat toimeentulotuen saajia. Palveluiden kohdentaminen tähän nuorten ryhmään on siksi haastavaa. Työttömyysturvan ja tulevan yleistuen saamisen ehtoja säädellään lailla. Kunnan todelliset vaikutusmahdollisuudet koskien nuorten sosiaaliturvaa ovat vielä valitettavan pieniä.

Vaikutukset lapsiperheisiin: Lapsiin kohdistuvat negatiiviset vaikutukset ovat todellisia ja haittaavat erityisesti niitä lapsia, jotka jo valmiiksi elävät köyhyysrajan alapuolella. Lapsiperheköyhyys on lasten hyvinvointiin erittäin merkittävästi vaikuttava asia. Lapsiperheisiin kohdistuvat vaikutukset aiheuttavat myös lapsille hyvinvoinnin vajetta ja toimintamahdollisuuksien kapeutumista kuten harrastuksiin osallistumista.

Vaikutuksissa on esitetty, että nuoriin voisi mahdollisesti kohdistua lisää palveluita, kun kuntien rahoitusosuutta nuorten toimeentulotuesta kasvatetaan. Vaikka tämä olisi nuorten osalta toivottua, ei resurssien kohdistaminen ilman lisärahoitusta työllisyyspalveluihin tai nuorten palveluihin ole realistista.

Esityksen vaikutustenarviointikappaleessa ei käsitellä esityksen perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia. Lakiesityksestä vaikuttaisi siten puuttuvan arviointi, miten esitetyt muutokset vaikuttavat konkreettisesti perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Kappale ”suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys” ei täytä tätä vaatimusta.

Muu lausuntopalaute:

Hyvinvointialueella tulee olla suurempi vastuu asukkaiden työkyvyn ylläpidosta ja riittävät palvelut siihen. Nykyinen hyvinvointialueiden hyte-kerroin ei kannusta siihen riittävästi.

Työvoimaviranomaisen asiakkailla on suuria haasteita työkyvyn ylläpidossa, johon tarvitaan toimia myös hyvinvointialuilta. Em. syystä hyte-kertoimen kannustavuutta tulisi tarkastella uudelleen. Hyvinvointialueiden säästöpaineissa tehdään monia pikakiristyksiä asukkaiden hyvinvointiin ja terveyteen liittyen, joita kunta joutuu paikkaamaan.

Isotalus Birgit
Vantaan kaupunki/sihteeristö

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia

Lausunto

23.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Talentia on kuullut jäsenistöään toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta ja tuo lausunnossaan esiin kyselyssä kerätyt havainnot kentältä ja kehittämistarpeet.

Tilastojen mukaan toimeentulotuen saajien määrä on alkanut kasvaa jälleen Suomessa, ja tämä johtuu työllisyystilanteen muuttumisesta, sosiaaliturvan leikkauksista ja elinkustannusten noususta. Kun toimeentulotuen saajien määrä kasvaa, korostuu entisestään tarve siihen, että sosiaalihuollon ja Kelan välinen yhteistyö olisi sujuvaa ja toimivaa, jotta asiakkaiden monimutkaisiin tilanteisiin pystytään vastaamaan kokonaisvaltaisesti.

Lakiesityksen 2 a § ja 2 b § siirtävät kuitenkin Kansaneläkelaitokselle vastuun arvioida, milloin henkilöllä voidaan katsoa olevan todennäköinen oikeus johonkin ensisijaiseen etuuteen ja ohjata asiakasta hakemaan tätä etuutta sanktioinnin uhalla (10 § ja 10 a §). Tämä vastuu sisältää harkintaa, joka edellyttää syvällistä ymmärrystä yksilön terveydentilasta, toimintakyvystä ja elämäntilanteesta. Tämä on erityisen ongelmallista tilanteissa, joissa asiakkaalla on esimerkiksi diagnosoimattomia mielenterveysongelmia, neurokirjon haasteita tai muita toimintakykyä heikentäviä tekijöitä, jotka eivät tule ilmi ilman sosiaalihuollon tekemää palvelutarpeen arviota.

Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat ne asiakkaat, joilla on vaikeuksia hahmottaa sosiaaliturvajärjestelmää, joilla on kognitiivisia rajoitteita tai jotka eivät kykene asioimaan itsenäisesti TE-toimiston tai Kelan kanssa. Nämä henkilöt ovat vaarassa joutua toimeentulotuen perusosan leikkauksen kohteeksi, vaikka velvoitteen täyttämättä jättäminen ei perustuisi tahallisuuteen vaan toimintakyvyn rajoitteisiin. Tämä on omiaan lisäämään inhimillistä hätää ja rapauttamaan viimesijaisen toimeentuloturvan oikeudenmukaisuutta. Ilman sosiaalihuollon asiantuntemusta ja kokonaisvaltaista tilannearviota tämä arviointi muodostuu Kelalle jopa mahdottomaksi tehtäväksi. Kelassa työskentelevien asiantuntemus ja työpanos ovat arvokkaita,

mutta järjestelmätason kehittäminen on välttämätöntä. Kohtuullisuusarvio edellyttää syvällistä ymmärrystä asiakkaan elämäntilanteesta ja sosiaalihuollon asiantuntemusta. Tätä ei voida riittävästi turvata tilanteessa, jossa Kelan etuuskäsittelyä ohjaavat määrälliset suoritetavoitteet sisällöllisen harkinnan kustannuksella. Toimeentulotuki on luonteeltaan harkinnanvarainen ja viimesijainen sosiaaliturvan muoto, jota ei voida eriyttää sosiaalipalveluista. Kelan harkinnan osuutta ei tule lisätä järjestelmätasolla eikä toimeentulotukijärjestelmää ylisäädellä, vaan sosiaalipalveluiden asiantuntemus ja rooli toimeentulotuessa on tunnistettava ja sitä on vahvistettava.

Sosiaalihuollon ammattihenkilöt näkevät, että samalla tulisi mahdollistaa Kelan yksittäisten käsittelijöiden joustava päätöksenteko asiakkaan tilanteen mukaan, jotta voidaan huomioida yksilölliset elämäntilanteet ja toimintakyvyn rajoitteet sekä sosiaalihuollon arviot. Tämä edellyttää tiivistä yhteistyötä sosiaalihuollon kanssa sekä tiedonkulkua, joka tukee käsittelijöiden asiantuntemusta ja päätöksenteon laatua. Talentian tekemässä jäsenkyselyssä 79 % vastaajista ilmoitti, että Kelan ja sosiaalihuollon välinen yhteistyö toimeentulotuen käsittelyssä ei tällä hetkellä huomioi riittävästi asiakkaiden tarpeita. Samassa kyselyssä vastaajat esittivät, että yhteistyötä tulisi kehittää vahvistamalla tiedonkulkua ja yhteisiä käytäntöjä, arvostamalla sosiaalityön asiantuntemusta, mahdollistamalla asiakaslähtöisempi ja joustavampi päätöksenteko, varmistamalla asiakkaan sujuva ohjautuminen oikeisiin palveluihin sekä kehittämällä yhteisiä palvelurakenteita ja tiimityötä.

Sosiaalihuoltolain mukaan sosiaalihuollon viranomaisilla on velvollisuus arvioida palvelutarve viipymättä, jos henkilö on vaarassa jäädä ilman välttämätöntä huolenpitoa. Talentian jäsenkyselystä käy ilmi, että suuri osa toimeentulotuen asiakkaista on henkilöitä, joilla on laaja-alaista tuen tarvetta ja joiden selviytyminen vaatii monialaisten palveluiden yhteensovittamista. He ovat usein työkyvyttömiä, eivät täytä vastikkeellisuuden ehtoja, eivätkä saa työkyvyttömyyseläkettä. Näin he jäävät kokonaan etuusjärjestelmän väliin. Toimeentulotuen leikkaus ei paranna työkykyä, ei poista päihde- ja mielenterveysongelmia eikä lisää työllisyyttä näissä asiakasryhmissä. Sosiaalihuollon ammattihenkilöiden havainnot osoittavat, että moni toimeentulotuen saaja ei kykene itsenäisesti hakeutumaan palveluihin eikä hahmota monimutkaista etuus- ja palvelujärjestelmää. Nuoret voivat ajautua nopeasti vakavaan syrjäytymiskierteeseen.

Talentia kantaa huolta siitä, että toimeentulotuen alentaminen voi johtaa häädönuhkaan, ruoka-avun tarpeen lisääntymiseen ja jopa laittomiin toimeentulokeinoihin. Talentia painottaa, että perusosan alentaminen ei saa vaarantaa ihmisarvoista elämää eikä johtaa kohtuuttomiin tilanteisiin.

Lakiesityksen muutos, jossa lääkärinlausunto työkyvyttömyydestä ei enää riitä välttämään toimeentulotuen perusosan alentamista, vaan ohjaa nämäkin ihmiset hakemaan töitä, luo vakavan rakenteellisen ongelman: henkilö voi olla tosiasiallisesti työkyvytön, mutta jää ilman oikeutta ensisijaisiin etuuksiin, jonka vuoksi viimesijaista toimeentuloturvaa alennetaan. Tämä on kohtuutonta ja ristiriidassa sosiaaliturvan tarkoituksen kanssa. Talentia edellyttää järjestelmän kokonaisuudistusta niin, että yksilön tilanne arvioidaan yhdenmukaisesti ja oikeudenmukaisesti eri etuuksien välillä.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Talentia muistuttaa, että perusturvan riittävyys tulee arvioida suhteessa elinkustannuksiin ja sosiaalisten oikeuksien peruskirjaan. Lakiesityksen (§ 9) mukaan tiettyjen ryhmien perusosaa ollaan kategorisesti alentamassa jopa kolmella prosentilla. Samaan aikaan esitetyt korotukset ovat euromääräisesti nimellisiä, eivätkä näin kompensoi riittävästi inflaation, asumiskustannusten ja elintarvikkeiden hintojen nousua.

Talentian, Kirkkohallituksen ja SOSTEn yhteisessä kyselyssä (2024) peräti 95 % sosiaalialan ammattilaisista raportoi asiakkaidensa toimeentulon heikentyneen ja 85 % kertoi sosiaalipalveluiden kysynnän kasvaneen. Työntekijät kuvaavat tilanteen johtavan vuokravelkaantumiseen, häätöihin, asunnottomuuteen ja psyykkiseen oireiluun. Erityisen vaikeassa asemassa ovat yksinhuoltajat ja mielenterveysongelmista kärsivät henkilöt. Talentia muistuttaa, että leikkaukset yhdessä muiden sosiaaliturvaan kohdistuvien leikkausten kanssa voivat johtaa tilanteeseen, jossa henkilö jää pitkäksi aikaa täysin viimesijaisen toimeentulotuen varaan. Tämä kasvattaa riskiä pitkäaikaisköyhyyden ja syrjäytymisen lisääntymiseen ja vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän toimeentulon.

Talentia korostaa, että pienetkin leikkaukset perusosaan ovat merkittäviä erityisesti heikoimmassa asemassa oleville, kun toimeentulotuen reaaliarvo laskee ja ostovoima heikkenee entisestään. Tämä on vastoin Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitean huomautuksia, joissa on toistuvasti kiinnitetty huomiota Suomen perusturvan riittämättömään tasoon. Näin ollen perusosan suuruuden leikkaus ja indeksijäädytys eivät ole pelkästään budjettiteknisiä ratkaisuja, vaan muodostavat sosiaalipoliittisen ongelman, joka vaarantaa yksilön oikeuden ihmisarvoiseen elämään perustuslain 19 §:n mukaisesti.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Lakiesityksen (10 §) mukaan Kansaneläkelaitos vapautettaisiin velvollisuudesta ilmoittaa perusosan alentamisesta hyvinvointialueen sosiaalihuollolle. Talentia pitää tätä muutosta erityisen ongelmallisena sosiaalihuoltolain näkökulmasta, sillä palvelutarpeen arviointi perustuu tietoon asiakkaan tilanteesta. Ilman tätä tietoa sosiaalihuollon mahdollisuus ennaltaehkäisevään ja viiveettömään reagointiin heikkenee merkittävästi.

Talentia ehdottaa, että tiedon luovuttamista ei poisteta, vaan sen sijaan sosiaalihuolto otetaan mukaan Kelan päätöksentekoon ja yhteistyötä vahvistetaan entisestään. Sosiaalihuollon asiantuntemus on keskeistä esimerkiksi mielenterveyteen, toimintakykyyn ja palvelutarpeeseen liittyvien kokonaisuuksien arvioinnissa ja tukemisessa. Näitä ei voida riittävästi huomioida pelkän etuuskäsittelyn yhteydessä. Sosiaalihuollon mukanaolo päätöksenteossa varmistaisi yksilöllisen ja oikeudenmukaisen harkinnan ja ehkäisisi kohtuuttomia tilanteita, joissa asiakkaiden toimeentulo ja hyvinvointi vaarantuvat puutteellisen tiedonkulun vuoksi.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Lakiesityksen mukaan kunnan rahoitusosuus perustoimeentulotuesta nostettaisiin 100 prosenttiin silloin, kun tuen saaja on 18–24-vuotias ja perheeseen ei kuulu vanhempia henkilöitä. Talentia muistuttaa, että samanaikaisesti on valmistelussa yleistukiuudistus, jossa kunnille kaavaillaan myös yleistuen rahoitusosuuden kasvattamista. Tämä tarkoittaa, että kunnille kohdistuu monista suunnista kasvavia rahoitusvelvoitteita ilman varmuutta siitä, vastaavatko tulevat valtionosuudet näitä kustannuksia.

Talentia painottaa, että hallituksen tulee arvioida uudistusten yhteisvaikutuksia kuntien palvelukykyyn ja varmistaa, ettei kuntien taloudellista asemaa heikennetä tavalla, joka vaarantaa palveluiden järjestämisen.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Lakiesityksen (7 a §) mukaan valtioneuvosto voisi määritellä tarkemmin, miten keskimääräiset asumismenot määritellään ja päivitetään. Talentia huomauttaa, että toimeentulotuen nykyinen asumismenojen korvaus ei kata kaikissa tapauksissa edes kohtuullisia vuokria. Esimerkiksi alkuvuonna 2025 Kela on hylännyt noin 20 000 asumismenoihin liittyvää päätöstä kokonaan tai osittain, ja määrä on kasvussa.

Sosiaalihuollon ammattihenkilöt kertovat, että jo nyt asiakkaat joutuvat tinkimään perustarpeistaan, kuten ruuasta ja lääkkeistä, maksaakseen vuokransa. Tämä on kestämätöntä niin yksilön kuin yhteiskunnan näkökulmasta. Riskinä on asunnottomuuden lisääntyminen, joka kasvattaa yhteiskunnan kustannuksia esimerkiksi kriisimajoituksen ja lastensuojelun muodossa.

Talentia ehdottaa, että asumismenojen hyväksymiseen lisätään yksilöllistä harkintaa ja päätöksenteossa vahvistetaan yhteistyötä sosiaalihuollon kanssa. Näin voidaan varmistaa, että toimeentulotuen asumismenot vastaavat ihmisen todellista asumistilannetta perustuslain 19 §:n edellyttämällä tavalla.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä ennakoidaan 74 miljoonan euron säästöjä vuoteen 2027 mennessä, vaikutusarvio keskittyy kapeasti budjettiteknisiin säästöihin ja jättää huomioimatta keskeiset yhteiskunnalliset ja taloudelliset seuraukset. Talentia on huolissaan siitä, että toimeentulotuen leikkaukset, perusosan alentaminen sekä tiukentuneet asumis- ja terveydenhuoltomenojen linjaukset lisäävät väistämättä sosiaali- ja terveyspalveluiden kuormitusta, erityisesti lastensuojelussa, mielenterveys- ja päihdepalveluissa sekä kriisipalveluissa. Myös täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen hakemusten sekä hallinnollisen työn kasvu jäävät arvioimatta, vaikka paineet näihin kasvavat jo nyt hyvinvointialueilla.

Erityisesti huolta herättää se, että esityksessä lapsiperheiden, maahanmuuttajataustaisten perheiden ja erityislapsiperheiden asemaa ei ole analysoitu, vaikka juuri nämä ryhmät ovat usein

toimeentulotuen asiakkaita ja kaikkein haavoittuvimmassa asemassa. Talentia muistuttaa, että köyhyyden ja osattomuuden kasvu voi lisätä psyykkistä kuormitusta, rikollisuutta ja yhteiskunnallisia levottomuuksia. Näillä vaikutuksilla voi olla pitkällä aikavälillä paljon korkeampi hinta kuin tavoitelluilla säästöillä.

Talentia esittää, että vaikutusarviointia on tehtävä laajemmin yhteiskunnan eri toimialueille kohdistuen ja erityisesti niiden asiakasryhmien osalta, jotka ovat jo entuudestaan heikossa asemassa muiden sosiaaliturvaan kohdistuvien leikkausten vuoksi.

Muu lausuntopalaute:

Lakiesityksen (7 b §) mukaan Kela arvioisi lääkekustannusten ja terveydenhuoltomenojen välttämättömyyttä ja suuruutta käyttäen kriteereinä muun muassa hoidon kustannusvaikuttavuutta ja yleisesti hyväksyttyä hoitokäytäntöä. Talentia pitää ongelmallisena, että hoitavan lääkärin arvio ei enää itsessään olisi vahvin mahdollinen näyttö hoidon tarpeellisuudesta. Tämä asettaa asiakkaat tilanteeseen, jossa Kela voi ohittaa lääkärin yksilöllisen arvion potilaan tilanteesta. Talentia muistuttaa, että toimeentulotuki on viimesijainen etuus ja siihen kuuluu mahdollisuus kattaa lääkärin määräämät välttämättömät hoidot. Talentia edellyttää, että lääkärinlausunto pysyy keskeisenä näyttönä hoidon tarpeellisuudesta.

Lisäksi Talentia näkee, että suojaosan poistaminen toimeentulotuesta vähentää työnteon kannustavuutta ja heikentää matalapalkkatyötä tekevien mahdollisuuksia parantaa omaa tilannettaan. Työnteon tulisi aina olla kannattavaa, eikä sosiaaliturvan tulisi muodostaa esteitä työllistymiselle. Suojaosan poistaminen on ristiriidassa tämän tavoitteen kanssa ja lisää köyhyyden riskiä erityisesti osa-aikatyötä tekevien keskuudessa.

Talentia muistuttaa, että toimeentulotukiasiakkaat eivät muodosta homogeenista joukkoa: monet tarvitsevat ensisijaisesti kuntoutusta ja sosiaalihuollon ammatillista tukea, ei sanktioita. Lakiesitys sisältää sosiaalihuollon ammattihenkilöiden työn näkökulmasta myös merkittäviä rakenteellisia ongelmia, jotka herättävät huolta. Esimerkiksi lakimuutosten seurauksena sosiaalihuollon ammattihenkilöiltä edellytettäisiin entistä vahvempaa moniammatillista yhteistyötä ja palvelutarpeen arviointia tilanteissa, joissa asiakkaat ovat jo menettäneet osan viimesijaisesta sosiaaliturvastaan. Vaarana on, että sosiaalihuollon ammattihenkilöiden tehtävä vaikeutuu entisestään, kun asiakkaiden tilanteita joudutaan selvittämään aiempaa myöhemmässä vaiheessa ja ongelmat ovat ehtineet jo kasaantua.

Talentia korostaa, että lain toimeenpanon onnistuminen edellyttää sosiaalihuollossa riittäviä taloudellisia resursseja sekä osaavaa ja riittävää hyvinvoivaa henkilöstöä. Talentia huomauttaa, että hallitusohjelmassa ja sosiaali- ja terveysministeriön Hyvän työn ohjelmassa on linjattu työntekijöiden työhyvinvoinnin sekä alan veto- ja pitovoiman vahvistamisesta. Lakiesityksen vaikutukset kuitenkin ovat ristiriidassa näiden tavoitteiden kanssa: lisääntyvä byrokratia, riittämättömät resurssit, kasvava palveluntarve ja epäoikeudenmukainen sosiaaliturva kuormittavat sosiaalialaa entisestään. Talentia

edellyttää, että lainsäädännön toimeenpanossa varmistetaan sosiaalialan veto- ja pitovoima sekä työntekijöiden hyvinvointi, jotta työtä voidaan tehdä kestävällä ja inhimillisellä tavalla.

Talentia muistuttaa, että toimeentulotuki on viimesijainen turva, jolla perustuslain 19 § turvaa jokaiselle oikeuden ihmisarvoiseen elämään. Toimeentulotuen päätöksenteon ja lainsäädännön tulee perustua siihen, ettei kukaan jää ilman välttämätöntä toimeentuloa tai palveluita, ja että ihmisoikeudet toteutuvat käytännössä. Jäsenkyselymme tulokset vahvistavat käsitystä siitä, että toimeentulotukijärjestelmän kehittämisessä tarvitaan sosiaalihuollon asiantuntemuksen vahvistamista sekä asiakkaan palvelutarpeen kokonaisvaltaisempaa huomioimista. Talentia vaatii hallitusta arvioimaan uudistusta perustuslain ja ihmisoikeusvelvoitteiden näkökulmasta ja turvaamaan jokaiselle ihmisarvoisen elämän edellyttämät taloudelliset edellytykset.

Pekkarinen Heidi
Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia

Sami Vainikka

Lausunto

22.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Lausunto – Toimeentulotukilain kokonaisuudistus

1. Yhteisvaikutusten arvio puuttuu – riski perusoikeuksien loukkaukseen

Lausuntoni koskee huolta siitä, että toimeentulotuen kokonaisuudistusta valmistellaan ilman, että siinä arvioidaan riittävästi kaikkien hallituksen sosiaaliturvalinjauksien yhteisvaikutuksia.

Toimeentulotuen perusosan leikkaukset, sanktiot, suojaosan poisto sekä samanaikaiset heikennykset työttömyysturvaan, asumistukeen ja muihin perusturvan muotoihin kohdistuvat laajasti samoihin ihmisryhmiin, erityisesti:

pienituloisiin ja pitkäaikaistyöttömiin

lapsiperheisiin

sairaisiin ja vammaisiin

nuoriin ja yksinasuviin

Nämä ryhmät ovat jo nykyisin alttiita köyhyydelle ja syrjäytymiselle.

2. Perustuslain 19 § ja 6 § edellyttävät kokonaisarviointia

Perustuslain 19 § takaa oikeuden välttämättömään toimeentuloon. Jos yksittäinenkin tukimuoto heikennetään riittämättömäksi, mutta vielä useampi samanaikainen heikennys osuu samoihin ihmisiin, kyse ei ole enää yksittäisen tuen muutoksesta – vaan kokonaisesta perusturvan rapautumisesta.

Perustuslain 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia. Useiden sosiaalietuuksien leikkaukset, jotka kohdistuvat samoihin, jo valmiiksi heikommassa asemassa oleviin ihmisiin, voivat aiheuttaa tosiasiallista syrjintää.

3. Perustuslakivaliokunnan kanta tukee huoltani

Perustuslakivaliokunta on aiemmin todennut (PeVL 37/2016 vp):

> “Lainsäädännön kokonaisvaikutukset on otettava huomioon perusoikeuksien toteutumista arvioitaessa.”

Toistaiseksi toimeentulotukilain uudistuksessa ei ole esitetty tällaista kokonaisvaikutusten perusoikeusarviota, vaikka uudistus tapahtuu osana laajempaa, leikkauspainotteista sosiaaliturvapolitiikkaa.

4. Ehdotukseni:

1. Laaditaan virallinen yhteisvaikutusarvio, jossa tarkastellaan toimeentulotukiuudistuksen ja muiden samanaikaisten sosiaaliturvalakien (asumistuki, työttömyysturva, lapsilisät ym.) kokonaisvaikutus vähävaraisten ihmisten toimeentuloon ja oikeuksiin.

2. Pyydetään perustuslakivaliokunnalta lausunto sosiaaliturvaleikkausten yhteisvaikutusten perusoikeudellisesta arvioinnista ennen lain etenemistä.

3. Otetaan käyttöön lievempiä sanktioita, enintään 10–20 %, ei 50 % perusosan menetyksiä. Arvioidaan sanktiot ihmisoikeusvelvoitteiden (EIS artikla 4) näkökulmasta.

4. Säilytetään suojaosa vähintään 150 €, jolla turvataan työhalukkuus ja kohtuullinen elintaso.

5. Tunnustetaan erityissuojan tarve haavoittuvissa elämäntilanteissa oleville (sairaat, vammaiset, yksinhuoltajat, opiskelijat, alaikäiset).

5. Lopuksi

Toimeentulotuen uudistus ei tapahdu tyhjiössä. Sen vaikutukset risteävät muiden leikkausten kanssa ja osuvat haavoittuvimpiin. Vetoan siihen, että laki valmistellaan perustuslain hengessä: ei vain muodollisesti yhden pykälän näkökulmasta, vaan kokonaisuuden ja ihmisarvon kannalta.

Ystävällisesti,

Sami Vainikka

Muu lausuntopalaute:

-

Sami Vainikka
Kansalainen

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Lausunto

19.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Aluksi

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) ei kannata eikä pidä perusteltuna heikentää toimeentulotukea, jolla turvataan välttämätöntä toimeentuloa ja huolenpitoa (perustuslain 19.1 §). Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan tiukennuksia velvoitteisiin ja lisää sanktioita sekä leikkauksia toimeentulotuen tasoon. Toimeentulotuki on sosiaaliturvan viimesijainen etuus, joka turvaa heikoimmassa asemassa olevien ihmisten toimeentuloa ja selviytymistä. Jo valmiiksi heikossa asemassa olevien ihmisten tilannetta ei pidä entisestään heikentää.

Ehdotetuilla sanktioilla ja leikkauksilla ei tueta heikossa asemassa olevien ihmisten työllistymistä vaan päinvastoin lannistetaan heitä ja syvennetään heidän ahdinkoaan. Ehdotusten toteutuminen lisäisi ja syventäisi entisestään jo nyt huolestuttavasti lisääntynyttä lapsiperheköyhyyttä ja lasten keskinäistä eriarvoisuutta.

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n tekemien mikrosimulaatiolaskelmien mukaan esitetyt perusosan tason leikkaukset lisäävät pienituloisten määrää noin 5400 henkilöllä. Myös pienituloisissa perheissä elävien lasten määrä kasvaa noin 1500:lla. Kun laskelmaan otetaan mukaan myös ehdotettu 150 euron suojaosan poisto, kasvaa pienituloisten määrä yhteensä noin 28 400:lla ja pienituloisten lasten määrä noin 8500:lla https://www.soste.fi/lausunto/soste-huolissaan-toimeentulotuen-uudistusten-vaikutuksista-haavoittuvassa-asemassa-oleviin/

Suomi on saanut useita kertoja moitteita Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitealta (viimeksi 15.2.2023) sekä perusturvan vähimmäistason että toimeentulotuen riittämättömästä tasosta

https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/sosiaalisten-oikeuksien-komitealta-ratkaisu-suomen-sosiaaliturvan-tasosta

YK:n lapsen oikeuksien komitea suositteli viimeisimmissä Suomea koskevissaan päätelmissään (2.6.2023), että sopimusvaltio välttää sosiaaliturvaetuuksien leikkauksia, jotka vaikuttavat köyhyyden ja syrjäytymisen vaarassa oleviin lapsiin ja tehostaa politiikkaansa, jolla pyritään varmistamaan riittävä elintaso kaikille lapsille.

Valitettavasti näin ei ole toimittu, vaan nykyisellä hallituskaudella sosiaaliturvaan on kohdistettu huomattavia leikkauksia, jotka ovat kohdistuneet erityisesti heikommassa asemassa oleviin lapsiin ja lapsiperheisiin, kuten yhden vanhemman perheisiin, työttömien ja vajaatyöllisten vanhempien perheisiin, pitkällä sairauslomalla olevien vanhempien perheisiin sekä maahanmuuttajaperheisiin. Nämä leikkaukset ovat lisänneet ja syventäneet lapsiperheköyhyyttä. Ehdotetut toimeentulotuen heikennykset johtavaisivat monissa lapsiperheissä kohtuuttomiin tilanteisiin ja suoranaiseen epätoivoon.

YK:n lapsen oikeuksien komitea muistutti Suomea aiemmin mainituissa päätelmissään (2023) yleiskommenttinsa nro 19 (2016) julkisesta budjetoinnista lasten oikeuksien toteuttamiseksi ja suositteli, että sopimusvaltio sisällyttää lapsen oikeuksiin perustuvan lähestymistavan valtion budjetointiprosessiin. Yleiskommentissaan nro 19 komitea on todennut, että valtiolle on asetettu velvollisuus toteuttaa lasten taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet mahdollisimman täysimääräisesti. Valtion ei pidä ryhtyä lasten oikeuksien nykyisen toteutumistason heikentämiseen. Lapsen oikeuksien komitean mukaan talouskriisien aikana heikentäviä toimia voidaan harkita ainoastaan silloin, kun kaikki muut vaihtoehdot on arvioitu ja on varmistettu, että vaikutukset kohdistuvat viimeisenä lapsiin ja erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin. Näin ei ole toimittu sosiaaliturvan leikkauksissa mukaan lukien nyt lausunnolla oleva esitysluonnos, vaan heikennykset kohdistuvat nimenomaan haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin.

Velvoite ilmoittautua kokoaikatyön hakijaksi

Hallituksen esitysluonnoksessa toimeentulotuen hakijalla olisi velvollisuus ilmoittautua kokoaikatyön hakijaksi työvoimaviranomaiselle, ja mikäli hän ei näin määräajassa toimisi, hänelle huomioitavaa perusosaa alennettaisiin peräti 50 prosentilla. MLL toteaa, että laiminlyönnin syynä ilmoittautua työnhakijaksi ovat usein työ- ja toimintakyvyn haasteet ja elämänhallinnan puutteet. Nämä haasteet ja puutteet eivät poistu sanktioinneilla vaan parantamalla ohjausta ja neuvontaa.

MLL korostaa, että kaikilla lasten vanhemmilla ei ole mahdollisuutta kokoaikaiseen työhön. Syyt voivat liittyä esimerkiksi siihen, että vanhemman fyysinen tai psyykkinen terveydentila ei mahdollista työskentelyä kokoaikaisesti. Lisäksi lapsen runsas tuen ja avun tarve voi edellyttää häntä hoitavalta vanhemmalta osa-aikaista työskentelyä. Tämä koskee esimerkiksi vammaisten lasten vanhempia.

Osa-aikatyö voi olla ainoa mahdollisuus vammaisen lapsen vanhemmalle yhdistää työ- ja perhe-elämä.

Velvoite hakea ensisijaisia etuuksia

Esitysluonnoksessa toimeentulotuen hakijalle säädettäisiin aiempaa vahvemmin velvoite hakea ensisijaiset etuudet. Mikäli hakija ei määräajassa toimisi kehotuksen mukaan, seuraavien kuukausien toimeentulotuen perusosaa alennettaisiin 50 prosentilla, kunnes hakija olisi hakenut vaaditut ensisijaiset etuudet. Toimeentulotuen perusosan alentamista myös helpotettaisiin merkittävästi ja alentaminen olisi mahdollista myös kahden kuukauden jälkeen hakijan työvoimapalveluissa tapahtuneesta moitittavan menettelyn aiheuttaneesta tapahtumasta.

MLL pitää perusteltuna, että toimeentulotuen hakijalla on velvoite hakea ensisijaiset etuudet ennen toimeentuloturvaan tukeutumista. MLL pitää kuitenkin ehdotettuja sanktioita kohtuuttomina ottaen huomioon, että toimeentulotuen saajat ovat usein hyvin kuormittuneessa elämäntilanteessa ja heidän toimintakykynsä voi olla hyvinkin paljon alentunut. Toimeentulotuen perusosan alentaminen puolella voi johtaa kohtuuttomiin tilanteiseen ja vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellytykset. Ensisijaisten etuuksien hakeminen varmistettaisiin sanktiointia paremmin ja oikeudenmukaisemmin ohjausta ja neuvontaa vahvistamalla. Tietoa ensisijaisista etuuksista on vahvistettava myös selkokielisellä aineistolla. Ensisijaisten etuuksien hakemiseen on tarjottava riittävästi tukea.

MLL muistuttaa, että hallitus on toteuttanut merkittäviä leikkauksia ensisijaisiin etuuksiin, kuten työttömyysturvaan, sairauspäivärahaan ja asumistukeen sekä jäädyttänyt etuuksien indeksikorotukset. MLL viittaa myös aiemmin mainittuun Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean kantaan siitä, että Suomen perusturvan vähimmäistaso on riittämätön.

THL:n tekemän tuoreen tutkimuksen - Perusturvan riittävyys 2023–2025 Hallituskauden väliarviointi (2025) - mukaan vuosina 2024 ja 2025 sosiaaliturvaan kohdistuneet leikkaukset ovat olleet poikkeuksellisen laajoja kohdistuen erityisesti työttömyysturvaan ja asumistukiin. Lisäksi laajat indeksijäädytykset toteutettiin poikkeuksellisen pitkäksi ajaksi (2024–2027) aikana, jolloin hintojen nousu on ollut poikkeuksellisen nopeaa. THL:n arvioinnin mukaan työttömyysturvan, sairauspäivärahan ja vanhempainpäivärahan perusturvan saajien tulot eivät riitä kattamaan viitebudjettia ilman toimeentulotukea eikä toimeentulotuen kanssa eri kotitalouksissa, jos toimeentulotuen asumisnormeja sovelletaan tiukasti.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Esitysluonnoksessa ehdotetaan leikattavaksi toimeentulotuen perusosaa. Leikkauksen suuruus olisi kolme prosenttia yksinasuvien ja vanhempansa tai vanhempiensa luona asuvien 18 vuotta täyttäneiden osalta, 2,1 prosenttia yksinhuoltajien osalta sekä 1,9 prosenttia muiden

yhteistaloudessa asuvien 18 vuotta täyttäneiden kuin vanhempansa luona asuvien osalta. Lasten lapsiryhmäkohtaiset perusosat nousisivat enintään 0,7 prosenttia. Vaikka lapsen toimeentulotuen perusosia ei leikata vaan niitä korotetaan aavistuksen verran, toimeentulotukea saavien lapsiperheiden toimeentulotuen määrä laskee esityksen toteutuessa. MLL toteaa, että toimeentulotuen perusosat ovat jo nyt liian matalat turvaamaan välttämätöntä toimeentuloa.

MLL muistuttaa lapsiperheköyhyyden vakavasti ja pitkäaikaisista vaikutuksista. THL:n edellä mainitun toteuttaman perusturvan riittävyyden väliarvioinnin mukaan perusturvaetuuksia saavien kotitalouksien tulojen kehitys vuosina 2023–2025 riippuu merkittävästi siitä, täyttääkö kotitalous toimeentulotuen saantiehdot. Jos perusturvaetuuksia saava kotitalous ei ole oikeutettu toimeentulotukeen leikkaukset näkyvät tuloissa merkittävästi. Tulot ovat pienentyneet kaikilla esimerkkilaskelmien perusturvaetuutta saavilla talouksilla paitsi eläkkeensaajilla. Eniten tulot ovat pienentyneet niissä työmarkkinatukea tai työttömän peruspäivärahaa saavissa kotitalouksissa, joissa asuu lapsia. Tähän on vaikuttanut indeksijäädytysten ja asumistuen leikkausten lisäksi työttömyysturvan lapsikorotusten poisto. Jos toimeentulotuen asumisnormeja sovelletaan tiukasti, perusturvan riittävyys on heikentynyt myös toimeentulotukea saavilla lapsiperheillä. Ensisijaisten etuuksien leikkausten vuoksi toimeentulotuen rooli perusturvan paikkaajana on kasvanut merkittävästi, mutta toisaalta samaan aikaan toimeentulotuen asumisnormeja on kiristetty.

Toimeentulotukilain 7 a §:n mukaan, jos hakijalla on erityinen peruste asumiseen asunnossa, jonka asumismenoihin hän hakee toimeentulotukea, erityiseen perusteeseen liittyvät asumismenot otetaan huomioon täysimääräisesti kyseisen perusteen voimassaolon ajan. Tällainen erityinen perusta on muun muassa hakijan kanssa samassa taloudessa asuvan lapsen etu. Ongelmana kuitenkin on, ettei tämän säännöksen johdonmukaisesta soveltamisesta ole varmuutta ja riskinä on, että lapsen etu jätetään huomiotta lain soveltamiskäytännössä.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Ensisijaisen etuusoikeuden selvittämiseen ja perusosaan alentamisharkintaan liittyen Kelalle lisättäisiin oikeus saada toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot työttömyyskassalta. Lisäksi toimeentulotukiasian käsittelyssä tarvittavien rahalaitostiedustelujen tekemistä yksinkertaistettaisiin. MLL pitää tärkeänä, että Kela velvoitettaisiin ohjaamaan asiakkaat ensisijaisten etuuksien piiriin. Kuten aiemmin lausunnossa on todettu, MLL ei kannata sanktioiden lisäämistä ja on huolissaan niiden kielteisistä hyvinvointivaikutuksista.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

MLL korostaa toimeentulotukiasiakkuuden ehkäisemisessä monialaista yhteistyötä. Kunnan lisäksi valtiovallan, hyvinvointialueen ja järjestöjen toimet ovat keskeisiä tässä.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Tilanteissa, joissa toimeentulotuen hakijan asunnon vuokravakuus on maksettu perustoimeentulotuesta, toimeentulotuen osuus asunnon vuokrasta maksettaisiin suoraan vuokranantajalle. Periaatteessa ehdotus on kannatettava, koska se voi ehkäistä vuokrien maksamatta jättämistä ja siitä seuraavia häätöjä ja asunnottomuutta. Toisaalta se voi heikentää toimeentulotukea saavien itsenäistä talouden hallintaa sekä lisätä toimeentulotukea saavien stigmaa yhteiskunnassa ja vuokramarkkinoilla. MLL esittää, että toimeentulotukea saavalla tulisi olla mahdollisuus itse suorittaa maksu vuokranantajalle.

Perustoimeentulotuessa hyväksyttävien asumismenojen sääntelyä ehdotetaan tarkennettavaksi. Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin siitä, miten keskimääräisten asumismenojen muutos arvioitaisiin tarkistettaessa vähintään vuosittain toimeentulotuen tarpeellisen suuruisten asumismenojen määrästä annetun valtioneuvoston asetuksen liitteessä säädettyjä kuntakohtaisia asumismenojen rajoja. MLL pitää tärkeänä, että asumismenojen rajat määritellään kuntakohtaisesti, koska asumismenot eroavat eri paikkakunnilla merkittävästi toisistaan. MLL pitää tärkeänä, että asumismenojen kehitystä seurataan ja rajoihin tehdään muutoksia asumismenojen tosiasiallisen kehityksen mukaisesti.

Esityksessä ehdotetaan, että jos hakija olisi muuttanut edellisen vuoden aikana sen vuoden kuntakohtaisen rajan kannalta sopivanhintaiseen asuntoon, mutta asunnon menot ylittäisivät kuntakohtaisen rajan seuraavana vuonna, hakija joutuisi etsimään uutta asuntoa mahdollisesti hyvinkin nopeasti juuri muutettuaan.

MLL pitää ehdotusta kohtuuttomana. Pakotettu muutto on merkittävä stressitekijä lapselle ja hänen vanhemmilleen. Ehdotuksen vaikutukset kohdistuvat heikommassa asemassa oleviin pienituloisiin lapsiperheisiin. Lapsen varhaiskasvatus tai koulupaikka voi vaihtua ja tutut vertaissuhteet katketa. Myös perheen tukiverkostot voivat murtua. Voimakas stressi on huomattava riskitekijä terveydelle ja hyvinvoinnille. Sen vaikutukset voivat ulottua lasten osalta pitkälle aikuisuuteen.

MLL muistuttaa toimeentulotukilain 7 a §:n mukaisesta säännöksestä, jonka mukaan, jos hakijalla on erityinen peruste asumiseen asunnossa, jonka asumismenoihin hän hakee toimeentulotukea, erityiseen perusteeseen liittyvät asumismenot otetaan huomioon täysimääräisesti kyseisen perusteen voimassaolon ajan. Tällainen erityinen perusta on muun muassa hakijan kanssa samassa taloudessa asuvan lapsen etu.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Toteutuessaan esitysluonnoksen ehdotukset lisäisivät ja syventäisivät köyhyyttä mukaan lukien lapsiperheköyhyyttä. Perustarpeiden toteutuminen vaarantuisi myös monissa lapsiperheissä. Jos nyt MLL:n paikallisesta toiminnasta tulee eri puolilta Suomea viestejä, että tarve ilmaiselle ruualle lapsiperheiden toiminnassa on lisääntynyt. Perusturvan ja toimeentulotuen riittämättömyys

aiheuttaa ruuan puutetta ja suoranaista nälkää. Myös tarvittavien lääkkeiden hankkiminen voi vaikeutua ja asuminen vaarantua. Tämä kaikki lisää valmiiksi heikossa asemassa olevien ihmisten stressiä ja turvattomuutta ja vaarantavat ihmisarvoisen elämän edellytyksiä.

Hallituksen esitysluonnoksessa todetaan ehdotuksilla olevan kielteisiä lapsivaikutuksia, mutta vaikutusten arviointi jää kuitenkin pinnalliseksi ja puutteelliseksi. Esityksessä ei ole tuotu esiin muutosten vaikutuksia köyhyyden ja toimeentulovaikeuksien lisääntymiseen. SOSTEn tekemien mikrosimulaatiolaskelmien mukaan esitetyt perusosan tason leikkaukset lisäävät pienituloisten määrää noin 5 400 henkilöllä. Myös pienituloisissa perheissä elävien lasten määrä kasvaa noin 1500:lla. Kun laskelmaan otetaan mukaan myös 150 euron suojaosan poisto, kasvaa pienituloisten määrä yhteensä noin 28 400:lla ja pienituloisten lasten määrä noin 8500:lla.

Esitysluonnoksen mukaan kokonaisuutena ehdotettujen muutosten arvioidaan vahvistavan työllisyyttä keskipitkällä aikavälillä noin 1200 työllisellä, mutta esityksessäkin todetaan, että arviot ovat suuntaa antavia ja niihin liittyy huomattavaa epävarmuutta. Esitysluonnoksen mukaan sanktioiden ja niiden uhan tavoitteena on muuttaa etuudensaajan käyttäytymistä. Työllistymisen näkökulmasta keskeinen ja tavoiteltu käyttäytymisen muutos olisi työnhaun ponnistelun lisääminen tai työn vastaanottamisen kynnyksen madaltaminen tai muu työllistymistä edistävä ponnistelu.

Koska ehdotetut sanktiot kohdistuvat heikossa asemassa oleviin ihmisiin, joiden työ- ja toimintakyky on monissa tilanteissa alentunut, on syytä epäillä esitysluonnokseen kirjattujen työllisyysvaikutusten toteutumista. Ehdotetut sanktiot ja leikkaukset voivat johtaa työ- ja toimintakyvyn alentumiseen entisestään, mikä voi heikentää työllisyyttä. On myös syytä muistaa, että hallituksen aiemmatkaan sosiaaliturvan leikkaukset eivät ole parantaneet työllisyyttä, vaikka niitä on nimenomaan perusteltu työllisyyden edistämisellä.

Muu lausuntopalaute:

Suojaosan poisto

Esitysluonnoksen mukaan perustoimeentulotuen ansiotulovähennys eli niin sanottu suojaosa, jonka suuruus on voimassa olevassa laissa 150 euroa kuukaudessa, poistettaisiin muiden kuin alle 18-vuotiaiden osalta. Myös vähäisiksi katsottavat muut tulot ja avustukset otettaisiin jatkossa huomioon täysimääräisesti muiden kuin alle 18-vuotiaiden osalta. MLL pitää tärkeänä, että lapset on rajattu muutoksen ulkopuolelle. MLL ei kannata suojaosan poistamista aikuisiltakaan. Suojaosan poisto tuo kannustinloukun heikentäen pääsemistä pois toimeentulotuelta ja vähentämällä mahdollisuuksia oman talouden hallintaan.

Vähäisten tulojen ja avustusten huomiointi

Vähäisiksi katsottavat muut tulot ja avustukset otettaisiin jatkossa huomioon täysimääräisesti muiden kuin alle 18-vuotiaiden osalta. MLL pitää tärkeänä, että lapset on rajattu muutoksen ulkopuolelle. MLL ei kuitenkaan kannata, että myöskään lasten vanhempien saamia vähäisiä muita tuloja otettaisiin huomioon toimeentulotuessa. Lapsi on osa perhettä ja perheen taloudelliset vaikeudet heijastuvat aina lapseen. MLL ei pidä perusteltuna, että esimerkiksi perheen sukulailtaan saamat vähäiset rahalahjat tai vapaaehtoistyöhön liittyvät kulukorvaukset huomioitaisiin toimeentulotuessa tulona. Ihmisten osallisuutta, sosiaalista integroitumista ja verkostoitumista tulee tukea eikä estää. Tämä on erityisen merkityksellistä heikommassa asemassa olevien ihmisten kannalta. Se edistää myös työllistymistä.

Terveydenhuollon menot

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että toimeentulotuessa muina perusmenoina tarpeellisen suuruisina huomioitavat terveydenhuoltomenot rajattaisiin välttämättömiin terveydenhuoltomenoihin. Terveydenhuoltomenon tarpeellista suuruutta ja välttämättömyyttä arvioitaessa huomioitaisiin yleisesti hyväksytty hoitokäytäntö ja tutkimusnäyttö sekä uusien tai erityisen kalliiden lääkevalmisteiden osalta myös kustannusvaikuttavuus.

MLL pitää ehdotusta erittäin kyseenalaisena ja ihmisten terveysoikeuksien yhdenvertaista toteutumista vakavasti vaarantavana. Ei ole Kelan tehtävä arvioida lääkärin määräämän hoidon tarpeellisuutta ja lääkkeiden välttämättömyyttä.

MLL pitää huomionarvoisena, että hallitus on lisännyt yksityisten lääkärikäyntien Kela-korvauksia. Niihin on käytetty satoja miljoonia euroja eikä tällä ole saatu aikaan terveyshyötyä. Nyt ollaan rajaamassa heikoimmassa asemassa olevien ihmisten mahdollisuutta saada lääkärin määräämää asianmukaista hoitoa.

Lopuksi

Lapsiperheköyhyys on lisääntynyt ja syventynyt Suomessa. Nyt lausunnolla olevalla esitysluonnoksella ollaan heikentämässä tilannetta entisestään.

Tilastokeskuksen mukaan joka kymmenes lapsi koki vuonna 2024 aineellista puutetta. Osuus on lähes kolminkertaistunut kolmessa vuodessa. Yhden aikuisen perheissä elävillä lapsilla puutteen kokemuksia oli yli viidesosalla. Aineellista puutetta kokeneiden 0–15-vuotiaiden lasten osuus oli viime vuonna yli kaksinkertainen yhden aikuisen talouksissa ja kolminkertainen kahden aikuisen talouksissa verrattuna vuoteen 2021. Suomessa puute yleistyi muita Euroopan maita nopeammin. Aineellista puutetta kokevien lasten puute myös syveni edelliseen tutkimuskertaan verrattuna.

Lasten kokemaa aineellista puutetta mitataan 17 osatekijän mittarilla. Aineellista puutetta kokevista lapsista yli 40 % koki puutetta vähintään neljässä asiassa vuonna 2024, kun vuonna 2021 osuus oli noin kolmannes.

MLL toteaa, että esitysluonnoksen ehdotukset vaarantavat vakavasti lasten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Perusoikeuksista vaarantuvat erityisesti perustuslain 19 §:ssä turvatut sosiaaliset oikeudet ja 6.3 §:ssä turvattu lasten oikeus yhdenvertaiseen kohteluun.

Lapsen oikeuksien sopimuksen osalta ehdotukset vaarantavat erityisesti

- Syrjimättömyys (2 artikla): Heikommassa asemassa olevien lasten oikeuksien sivuuttaminen.

- Lapsen edun ensisijaisuus (3.1 artikla): Lapsivaikutuksia on arvioitu, muttei otettu riittävällä tavalla huomioon. Ehdotuksia ei voida pitää lasten etujen mukaisina.

- Lapsen oikeus kehittymiseen (6 artikla): Riittämättömällä toimeentulolla on merkittäviä kielteisiä vaikutuksia lapsen hyvinvointiin, kehittymiseen ja oikeuksien toteutumiseen (ks. myös alla 27 artikla).

- Lapsen oikeus tulla kuulluksi ja hänen näkemystensä kunnioittaminen (12 artikla): Pienituloisissa perheissä lasten mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa heikentyvät entisestään ehdotusten toteutumisen myötä.

- Vanhempien oikeus tukeen (18.2 artikla): Sosiaaliturvan leikkausten myötä vanhempien ja perheiden tuki on heikentynyt merkittävästi erityisesti heikommassa asemassa olevien lapsiperheiden kohdalla ja lausunnolla olevan esityksen ehdotukset heikentävät tilannetta entisestään.

- Lapsella on oikeus sosiaaliturvaan (26 artikla): Lapsia ja heidän tarpeitaan ei ole riittävällä tavalla huomioitu tässä eikä muissa sosiaaliturvaa koskevissa leikkauksissa.

- Lapsella on oikeus hänen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon (27 artikla): Toteutuessaan ehdotukset lisäävät lapsiperheköyhyyttä, mikä heikentää mahdollisuuksia saavuttaa lapsen suotuisan kehityksen kannalta riittävä elintaso.

Helsingissä 19.6.2025

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Esa Iivonen, vaikuttamistyön johtaja Kirsi Pollari, erityisasiantuntija

Iivonen Esa

Suomen Reumaliitto ry

Lausunto

19.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Suomen Reumaliitto ry (jäljempänä Reumaliitto) pitää tärkeänä, että toimeentulotukijärjestelmä ohjaa ensisijaisiin etuuksiin ja vahvistaa henkilön itsenäistä selviytymistä. Samalla on kuitenkin varmistettava, etteivät esitetyt velvoitteet ja niihin liittyvät sanktiot kohdistu kohtuuttomasti henkilöihin, joiden toimintakyky on heikentynyt.

Tosiasiallisesti työkyvyttömien ja pitkäaikaissairaiden kannalta ongelmallista on myös se, että toimeentulotukea ei myönnetä terveydenhuoltomenoihin, jotka kuuluvat hyvinvointialueen järjestämisvastuulle. Tällaisia ovat esimerkiksi pitkäaikaissairauden hoitoon tarvittavat hoitotarvikkeet, hoito- ja apuvälineet. Näiden saaminen ei ole kuitenkaan yhdenvertaista eri puolilla maata, sillä hyvinvointialueet ovat tiukentaneet myöntämiskriteereitään. Tämä luo eriarvoisuutta terveydenhoidon saavutettavuudessa ja lisää painetta toimeentulotukeen sekä muuhun sosiaaliturvaan. Mikäli henkilö ei saa tarvitsemiaan välineitä hyvinvointialueelta, mutta ei ole oikeutettu toimeentulotukeenkaan niiden kattamiseksi, hänen toimintakykynsä voi heikentyä entisestään, mikä vaikeuttaa velvoitteiden täyttämistä.

Esitetyt sanktiointimekanismit voivat lisätä riskiä, että toimintarajoitteiset ja haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt jäävät palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Lisäksi ei ole varmaa, että kokoaikatyötä on todellisuudessa tarjolla tai että yksilölliset olosuhteet, kuten terveydentila, kulkuyhteydet tai työnantajien vaatimukset, mahdollistavat velvoitteiden täyttämisen. Uudistuksen ei tule siirtää vastuuta yksilölle ilman, että palvelujärjestelmä tukee aktiivisesti hänen mahdollisuuksiaan selviytyä velvoitteista.

Ensisijaisen etuuden hakemisvelvoite kuukauden määräajassa

Velvoite hakea ensisijaista etuutta kuukauden sisällä on muotoiltu joustamattomasti, eikä siihen ole esitetty mahdollisuutta saada harkinnanvaraista lisäaikaa. Vaikka tavoite on periaatteessa ymmärrettävä, esitys ei ota riittävästi huomioon alentuneen toimintakyvyn vaikutuksia etuuden hakemiseen.

Etuuden hakeminen edellyttää usein monimutkaisten tietojen täsmällistä ilmoittamista sekä useiden liitteiden ja asiakirjojen kokoamista. Tämä vaatii hyvää fyysistä, kognitiivista ja psyykkistä toimintakykyä, jotka voivat olla heikentyneet pitkäaikaissairailla henkilöillä.

Lisäksi monilla etuuden hakijoilla ei ole tarvittavaa tietoa etuusjärjestelmästä, riittäviä digitaalisia valmiuksia tai sosiaalista tukiverkostoa tai henkilökohtaista avustajaa. Myös tilanne terveyspalvelujen saatavuuden ja viiveiden osalta voi hankaloittaa ensisijaisen etuuden hakua ajoissa.

Reumaliitto esittää, että säädökseen lisätään mahdollisuus harkinnanvaraiseen lisäaikaan ensisijaisen etuuden hakemiseksi ilman, että toimeentulotuen perusosaa automaattisesti alennetaan. Lisäajan perusteena voisivat olla esimerkiksi alentunut toimintakyky, elämänkriisi tai tilanne, jossa henkilöllä ei ole mahdollisuutta toimittaa tarvittavia liitteitä ja selvityksiä määräajassa.

Lisäksi henkilöllä tulisi olla oikeus sosiaalityön tukeen tilanteissa, joissa omatoiminen etuushakemusten laatiminen ei ole mahdollista. Sosiaalityö voi tällöin tukea henkilön tilannearviota ja mahdollistaa oikea-aikaisen etuuden hakemisen terveyttä ja toimintakykyä vaarantamatta.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Reumaliitto pitää perusosan leikkausta ongelmallisena erityisesti tilanteessa, jossa elinkustannukset ovat nousseet, indeksitarkistukset eivät ole kattavia ja monet muut sosiaaliturvaetuudet ovat samanaikaisesti leikkausten kohteena. Toimeentulovaikeuksien syveneminen heikentää mahdollisuuksia osallistua kuntoutukseen tai panostaa sairauden hoitoon.

Reumaliiton näkemyksen mukaan osatyökykyisten mahdollisuuksia parantaa asemaansa heikennetään merkittävästi, mikäli toimeentulotuesta poistetaan 150 euron etuoikeutettu ansiotulo työttömyysturvan ja asumistuen suojaosien poistojen lisäksi. Kyseessä on pieni, mutta toimeentulotuen saajalle merkityksellinen tulo.

Monilla toimeentulotukea pitkään saaneilla ei ole realistista mahdollisuutta kokoaikatyöhön terveydellisistä tai muista syistä. Tämän vuoksi myös osittaisen työllistymisen mahdollisuuksia ja työelämäosallisuuden ylläpitämistä on tärkeä tukea. Sairaus ei ole yksilön valinta, ja mahdollisuuden puuttuminen parantaa omaa tilannetta edes pienellä aktiivisuudella koetaan lannistavana.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Reumaliitto pitää tiedonsaantioikeuden laajentamista ja asiavirheiden korjaamisen helpottumista pääosin myönteisenä kehityssuuntana. On kuitenkin tärkeä varmistaa, että viranomaisten keskinäinen tiedonkulku ei lisää hallinnollista taakkaa yksittäiselle asiakkaalle tai viivästytä päätöksentekoa.

Tietojen on siirryttävä sujuvasti ja järjestelmän on keskityttävä olennaiseen arviointityöhön, ei pelkästään tietojen keräämiseen. Joillekin toimintakykyrajoitteisille henkilöille voi olla hyödyllistä, että Kela voi pyytää tietoja suoraan rahalaitoksilta etuuden ratkaisemista varten.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esityksen vaikutuksia asumismenojen huomioimiseen ei ole avattu riittävän yksityiskohtaisesti. SOSTEn Sosiaalibarometrin (2025) mukaan asumistukeen ja perustoimeentulotuen asumismenojen enimmäismääriin tehdyt tiukennukset ovat jo heikentäneet monien toimeentulotilannetta.

Kohtuullisuuden arvioinnissa tulee huomioida yksilölliset olosuhteet sekä alueelliset erot asumiskustannuksissa.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä viitataan perustuslaillisiin näkökulmiin, mutta toimeentulon, asumisen ja terveyden kaltaisten keskeisten perusoikeuksien toteutumista ei ole arvioitu riittävästi. Käytännön vaikutusten arviointi jää puutteelliseksi.

Esimerkiksi THL:n ja Reumaliiton vuonna 2024 tekemä tutkimus osoittaa, että monet ihmiset ovat tosiasiallisesti työkyvyttömiä, mutta jäävät silti ilman heille kuuluvia palveluja ja etuuksia. Osa heistä tarvitsee arjessa selviytyäkseen henkilökohtaista apua tai jopa omaishoitajaa.

Lisäksi on huomioitava, että toimeentulotukea saavien työttömien joukossa on myös henkilöitä, jotka eivät ole vammaisia, mutta joilla on terveydellisiä rajoitteita, jotka estävät kokoaikatyöhön osallistumisen. Tosiasiallisesti työkyvyttömien työttömien asema on tunnistettu hallitusohjelmassa yleistukea koskevassa kirjauksessa, mutta heidän tilanteensa ei ole riittävästi mukana vaikutusarvioinnissa.

Esityksessä ei myöskään ole tarkasteltu riittävästi, miten toimintarajoitteisiin vaikuttaa velvoitteiden lisääminen ja sanktioihin perustuva ohjaus. Esimerkiksi 150 euron etuoikeutetun ansiotulon poistossa mainitaan vammaiset henkilöt, mutta tarkastelu rajoittuu vain työkyvyttömyyseläkettä saaviin.

Muu lausuntopalaute:

Toimeentulotuen on tarkoitus olla viimesijainen ja tilapäinen tukimuoto. Esitys pyrkii palauttamaan tämän periaatteen, mikä on sinänsä kannatettava tavoite. Tavoitteen toteutuminen edellyttää kuitenkin toimivaa etuus- ja palvelujärjestelmää, jossa yksilöt saavat oikea-aikaisesti tarvitsemansa avun ja etuudet.

Toimeentulotuen kokonaisuutta valmistelleen työryhmän raportissa todettiin, että monilla toimeentulotuen saajilla on sairauksia, jotka heikentävät heidän toimintakykyään. Etuusjärjestelmän varaan joutuminen ei ole näiden henkilöiden oma valinta eikä heidän toiveensa.

Työkyvyttömyysetuudet toimivat joidenkin sairauksien kohdalla hyvin, mutta toisissa niitä hylätään systemaattisesti, vaikka henkilöllä olisi vaikea-asteinen toimintakyvyn alenema, joka käytännössä aiheuttaa työkyvyttömyyden (Peuhkurinen ja Kivipelto 2024; Metteri 2012). On tärkeää, että tosiasiallisesti työkyvyttömien työttömien asema huomioidaan heitä koskevassa lainsäädännössä ja soveltamiskäytännöissä.

Reumaliitto suhtautuu varauksella esitykseen, jonka mukaan toimeentulotuesta korvattavat lääkkeet rajattaisiin vain "välttämättömiin" lääkkeisiin. Ymmärrämme tavoitteen selkeyttää korvauskäytäntöä, mutta pidämme tärkeänä, että muutoksen vaikutukset arvioidaan huolellisesti erityisesti pitkäaikaissairaiden näkökulmasta. Yhdymme apulaisoikeusasiamiehen esittämiin näkökohtiin muutoksen mahdollisista kielteisistä vaikutuksista sekä tarpeesta täsmentää ja korjata esitystä.

Toimeentulotuen uudistus voi lisätä täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen sekä kolmannen sektorin, kuten seurakuntien diakoniatyön, kuormitusta. Tämä ei ole kestävä eikä yhdenvertainen ratkaisu. Tarvitaan viranomaisten välistä yhteistyötä ja ennakoivaa otetta, erityisesti nuorten kohdalla.

Varhainen tunnistaminen ja ohjaus oikean tuen ja palvelun piiriin ovat keskeisiä keinoja ehkäistä tuen tarpeen pitkittymistä. Hyvinvointialueilla on keskeinen vastuu siinä, että palvelutarpeiden arviointi ja etuuksien yhteensovittaminen toimivat, jotta uudistuksen tavoitteet voivat toteutua.

Mattila Maria
Suomen Reumaliitto ry

Helsingin yliopiston ylioppilaskunta

Lausunto

19.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Helsingin yliopiston ylioppilaskunta (HYY) ei kannata esitettyä toisten samantasoisten tutkintojen suorittajien eriarvoista asemaa toimeentulotukea haettaessa. Myös toista tutkintoa suorittavien tulisi saada mahdollisuus suorittaa tutkinto päätoimisesti loppuun vuoden sisällä ilman velvoitetta hakeutua työttömäksi työnhakijaksi.

Korkeakouluopiskelijoilla on moninaisia syitä suorittaa toinen samantasoinen tutkinto. Otuksen (2019) Monta opinto-oikeutta -tutkimukseen mukaan yleisimmät syyt useammalle opinto-oikeudelle liittyvät eniten oman alan löytämiseen vasta ensimmäisten opintojen jälkeen sekä työllisyystekijöihin, kuten työttömyyden välttäminen sekä työllistävämmän ammatin hankkiminen. Esimerkiksi 58 % vastaajista kertoi kouluttautumisen syyksi omien työllisyysmahdollisuuksien parantaminen. Taustalla on myös muita syitä, kuten perheellistyminen tai sairastuminen, jonka vuoksi vanha ala ei sopi enää heille. Toisen tutkinnon suorittajat pyrkivät löytämään alan ja työn, jossa he pystyvät työskentelemään pitkäaikaisesti.

Toisten tutkintojen suorittajien opintojen suorittamista toimeentulotuella tukisi myös opiskelijoiden monimuotoisuutta. Muuttuvat elämäntilanteet, kuten työpaikan menettäminen, voi johtaa tilapäiseen tarpeeseen suorittaa toista tutkintoa toimeentulotuella. Lisäksi opiskelijoilla on erilaisia polkuja opintoihin ja työelämään, jotka joskus kulkevat toisen tutkinnon kautta. Perustoimeentulotuen tulisi tarjota turvaa muuttuvissa elämäntilanteissa, antaa mahdollisuus löytää oma ala myös myöhemmin elämässä tai uudelleen kouluttautua työllistävämpään ammattiin. Tällä luodaan kestävää työllisyyttä ja hyvinvointia.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Ei lausuttavaa.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Ei lausuttavaa.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Ei lausuttavaa.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Ei lausuttavaa.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Vaikutusten arviointi on opiskelijoiden suhteen puutteellista. Taloudellisissa vaikutuksissa huomioidaan vain vaikutukset sosiaaliturvamenoihin ja verotukseen, jolloin säästöjä valtiolle tulisi noin 2 miljoonaa euroa. Vaikutuksissa tulisi tarkastella myös oppilaitosten menetettyjä resursseja, jos opiskelijat keskeyttävät opintonsa toimeentulovaikeuksien vuoksi. Tällöin oletettuja säästöjä ei välttämättä synny. Lisäksi tulisi arvioida tilannetta yksilön perustoimeentulon kannalta. Toimeentulotukea hakeva opiskelija joutuu kohtuuttomaan tilanteeseen, jos hänen pitää valita toimeentulonsa sekä jokapäiväisen elämän kuluista selviämisen ja opintojensa välillä.

Hallituksen esityksen vaikutusarvion mukaan ilman työttömyysetuutta päätoimisesti opiskelevien opiskelijoiden velvollisuudella ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi on vähäisiä vaikutuksia työllisyyteen. Kuitenkin opintojen keskeyttäjien pitkän ajan työllisyyden oletetaan heikentyvän. Näitä vaikutuksia tulisi tarkentaa. Lyhyen aikavälin työllistyminen ei pitkällä tarkasteluajalla auta luomaan kestävää työllisyyttä, jos henkilö on sopimattomalla alalla.

Muu lausuntopalaute:

Riittävät ensisijaiset etuudet edistävät parhaiten toimeentulotukitarpeen vähentämistä. Opiskelijoiden kohdalla tämä toteutuu huolehtimalla opintotuen riittävyydestä koko opintojen ajan. Muun muassa riittävät tukikuukaudet ja joustavat opintopistekäytänteet varmistavat, etteivät opiskelijat putoa perustoimeentulotuelle kesken opintojen. Opintotukea tuleekin kehittää osana sosiaaliturvajärjestelmää ja tehdä järjestelmästä selkeämpi tuen käyttäjille.

Tämän lisäksi tulee kehittää työelämän ohessa opiskelua ja elinikäisen oppimisen rakenteita. Työn murroksessa yhä useamman suomalaisen tulee kouluttautua uudelleen tai täydentää osaamistaan. Tällöinkin toimeentulon tulee olla turvattu. Tarvitsemme uusia tapoja tukea opintojen aikaista toimeentuloa sekä sujuvampia rakenteita opintojen suorittamiseen työskentelyn ohessa. Tätä työtä on tehtävä yhdessä oppilaitosten kanssa.

Kymäläinen Mikko
Helsingin yliopiston ylioppilaskunta

THL

Lausunto

19.06.2025 THL/2490/4.00.00/2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esityksellä tavoitellaan sitä, että mahdollisimman moni saisi ensisijaista sosiaaliturvaetuutta. Tavoite on kannatettava, mutta etuuden hakemiseen on tarjottava riittävä tuki. Esitysluonnoksen mukaan Kela pystyy perusosaa alennettaessa päättelemään, mikä olisi yksilön elämäntilanteeseen nähden ensisijainen etuus. Perusteltua olisi, että Kela tarjoaisi automaattisesti tukea po. ensisijaisen etuuden hakemiseen välittömästi, kun se on vastaanottanut toimeentulotukihakemuksen. Tukea tarvitaan, sillä muuttuvissa elämäntilanteissa henkilö ei aina osaa päätellä ensisijaista etuutta, jota hänen tulisi hakea opiskelun, työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden, vanhuuden, lapsen syntymän, huoltajan menetyksen tai asumisen tuen tarpeen perusteella. Osalla toimeentulotuen hakijoista on vaikeuksia käyttää digitaalisia palveluja, jolloin pääsy lähipalveluihin voi olla ratkaisevaa ensisijaisen etuuden hakemisessa.

THL ehdottaa, että varsinaisessa esityksessä huomioitaisiin yhteisvaikutukset muiden sellaisten hallituksen esitysluonnosten kanssa, jotka koskevat osin samoja ihmisryhmiä. Tällaisia esityksiä ovat ainakin yleistuesta annettu esitysluonnos (VN/10556/2024) ja työttömyysturvaesitys (VN/9365/2025). Viimeksi mainitun esityksen mukaan ensimmäisestä laiminlyönnistä työttömyysturvan hakijalle seuraa seitsemän päivän karenssi ja toisesta laiminlyönnistä etuuden menettäminen toistaiseksi tai kunnes kuuden viikon työssäolovelvoite täytetään. Lähtökohtaisesti toimeentulotukea näissä tilanteissa leikattaisiin ensin 20 prosenttia, moitittavan menettelyn jatkuessa 40 prosenttia tai 50 prosenttia niissä tilanteissa, joissa toimeentulotuen hakija ei ilmoittaudu työnhakijaksi tai hän ei onnistu pitämään työnhakuaan voimassa. Työssäolovelvoitteen täyteen saamisen on työttömyysturvaa koskevan esitysluonnoksen mukaan arvioitu kestävän keskimäärin 200 päivää (VN/9365/2025, s. 10). Toimeentulotukea saavilla tämä todennäköisesti kestää pidempään muun muassa keskimääräistä heikomman terveyden vuoksi. Siten toimeentulotuen leikkaus voisi käytännössä toteutua usein maksimiajan eli kuusi kuukautta.

Yleistukeen kuuluvissa aktivointijaksoissa saajan tulee osallistua työnhakukeskusteluihin lähitapaamisissa (VN/10556/2024), mistä seurannee työttömyysturvaan tulevien kiristyksien myötä aiempaa useammin työttömyysturvan menetystä ja toimeentulotuen hakemista. Erityisen haitallisesti nämä kiristykset osuvat niihin tuen saajiin, joilla on terveydellisiä tai toimintakyvyn vajeita, joiden vuoksi he eivät välttämättä pysty tai osaa toimia odotetulla tavalla. Tällaisia hakijoita voivat olla esimerkiksi tosiasiallisesti työkyvyttömät työttömät, joiden tulisi siis jatkossa ilmoittautua kokopäivätyön hakijaksi. Näissä tilanteissa ensisijaisen etuuden tulisi olla sairaus- tai työkyvyttömyysetuus, mutta kuten sosiaaliturvakomitean tekemissä selvityksissä on todettu, nämä henkilöt jäävät ilman kyseisiä etuuksia sellaisessakin tilanteessa, jossa heillä on lääkärin toteama työkyvyttömyys. Yhdessä uudistukset tullevat lisäämään lääkärilausuntojen tarvetta ja toistuvaa sairaus- ja työkyvyttömyysetuuksien hakemista, mikä puolestaan lisää työmäärää niin hyvinvointialueilla kuin Kelassakin.

Hakijalla tulisi olla tosiasiallinen mahdollisuus välttää perusosan alentaminen. Tarkoituksenmukaista ei ole alentaa perusosaa heiltä, jotka eivät omista riittävän hyviä laitteita, internetyhteyttä tai joilla ei ole kyvykkyyttä digitaalisten palvelujen käyttöön. Järjestelmän legitimiteetti horjuu, mikäli hakijalla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta välttää toimeentulotuen alentamista hakemalla ensisijaista etuutta.

Esitysluonnoksen mukaan toimeentulotuen perusosan alentaminen voitaisiin tehdä vain, jos se ei vaarantaisi ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voisi pitää muutenkaan kohtuuttomana. Yksilön oikeuksien, tässä tapauksessa erityisesti perustuslain 19.1 §:n, toteutumisen kannalta keskeisessä asemassa on tapauskohtainen arvio ja harkinta siitä, voiko tuen alentamisen seurauksena ihmisarvoisen elämän edellyttämän välttämättömän toimeentulon turva vaarantua tai onko alentamista pidettävä kohtuuttomana. Esitysluonnoksesta ei käy ilmi, miten mainitun perusoikeuden toteutuminen käytännössä turvataan siten, että yksittäistapauksissa ei synny perustuslain 19.1 §:n vastaisia tilanteita. Tämä kysymys tulisi ratkaista esityksen jatkovalmistelussa.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Perusosan tasoa tulisi uudistaa tutkimustiedon pohjalta siten, että päätöksenteossa huomioidaan perusosan riittävyys. Tämä jää huomiotta tasasuuruisia leikkauksia tehtäessä. Perusosalla katettaviin menoihin kuuluvat ravintomenot, vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot sekä henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta, paikallisliikenteen käytöstä, sanomalehden tilauksesta, puhelimen ja tietoliikenteen käytöstä ja harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot sekä vastaavat muut henkilön ja perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot. Suhteessa näihin menoihin, perusosa ei ole ollut ylimitoitettu. Viitebudjettitarkastelun perusteella (esim. esitysluonnos, taulukko 3) perusosa kattaa näiden hyödykeryhmien kulut vain joissakin kotitalouksissa. Erityisesti kotitalouksissa, joissa on enemmän kuin yksi aikuinen, perusosa on riittämätön. Kuluvalla hallituskaudella on jo leikattu ensisijaisista etuuksista. Esimerkiksi työttömyysturvan lapsikorotusten poiston kerrottiin kompensoituvan toimentulotuella hyvin pienituloisissa kotitalouksissa, nyt perusosan leikkaaminen kohdistuu juuri näihin kotitalouksiin.

Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on useaan otteeseen arvioinut perustoimeentulotuen tasoltaan riittämättömäksi (esim. Complaint No. 172/2018), ja Euroopan neuvoston ministerikomitea on suosittanut sen tason nostamista (CM/RecChS(2023)1). Myös YK:n TSS-komitea on huomauttanut, että sosiaaliturvaan tehtävien leikkausten vaikutukset eivät saisi kohdistua suhteettomasti erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin (E/C.12/FIN/CO/7). Perusosan leikkaukset eivät suoraan koskisi lasten perusosaa. Tämä on johdonmukaista, sillä YK:n lapsen oikeuksien komitea on suosittanut Suomea välttämään köyhyyden ja syrjäytymisen vaarassa oleviin lapsiin kohdistuvia sosiaaliturvan leikkauksia (CRC/C/FIN/CO/5–6). Vaikutuksia lapsiin aiheutuu kuitenkin väistämättä perheenjäsenten tukiin tehtävistä leikkauksista ja muista perheen toimeentuloa heikentävistä toimista, kuten esitysluonnoksessakin todetaan.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä ehdotetaan kuntien rahoitusosuuden kasvattamista 18–24-vuotiaiden toimeentulotuen saajien osalta 100 prosenttiin, jotta kunnat aktivoituisivat edistämään nuorten työllistymistä tai koulutukseen hakeutumista. Jo aikaisemmin tilapäistä suojelua saavien osalta kuntien rahoitusosuutta on kasvatettu. Kuntien rahoitusosuuden nostaminen perustoimeentulotuesta lisännee hallinnollista työtä kunnissa, koska niiden olisi seurattava nuorten aikuisten perustoimeentulotuen menoja ja varmistettava, että valtionosuudet kattavat lisääntyneen rahoitusvastuun.

Kunnat vastaavat nuorisotoimesta, koulutuksesta ja työllisyyspalveluista, joten niillä on hyvät edellytykset edistää nuorten aikuisten työllistymistä tai tukea koulutukseen hakeutumista. Palveluihin pitäisi kuitenkin osoittaa riittävästi resursseja, jotta kunnat pystyvät vastamaan palvelutarpeisiin tai luomaan soveltuvia koulutuspolkuja niille nuorille aikuisille, jotka ovat jääneet ilman toisen asteen koulutusta.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Monilla toimeentulotuen saajilla on vaikeuksia vaihtaa edullisempaan asuntoon, koska niitä ei välttämättä ole tarjolla tai vuokrattavana olevaan asuntoon valitaan vuokralaiseksi joku muu kuin toimeentulotuen saaja. Toimeentulotuen tilastokyselyn yhteydessä hyvinvointialueilta saatujen avovastausten mukaan jo aiemmat, asumiskustannusten kohtuullistamiseksi tehdyt muutokset ovat näkyneet monella hyvinvointialueilla mm. toimeentulotuen hakemisena asumiskustannuksiin ja vuokravakuuksiin, koska Kela ei niitä myönnä nykyistä asuntoa halvempaan, mutta kuitenkin normia korkeampaan vuokraan.

THL katsoo, että toimeentulotuen asumisnormit tulisi asettaa keskimääräisiä paikallisia tuensaajien asumismenoja korkeammalle tasolle ja, että tasossa tulisi huomioida toimeentulotuen saajien lisäksi myös yleisen asumistuen saajien asumismenojen taso. Normien asettaminen asumismenojakauman

60. prosenttipisteeseen tarkoittaa karkeasti sitä, että 40 prosentilla tuen saajista on aina liian suuret asumismenot. Tämänkaltainen tarkistustapa yhdessä tiukasti sovelletun asumisnormin kanssa aiheuttaa todennäköisesti kohtuuttomia tilanteita. Tästä syystä asumisnormin soveltamiseen tulisi lisätä harkintaa tilanteisiin, joissa kohtuuhintaisempia asuntoja ei ole alueellisesti saatavilla.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä tuodaan esiin työllisyysvaikutusten arviointiin liittyviä epävarmuuksia, erityisesti käyttäytymisvaikutusten arviointi on vaikeaa. Työllisyysvaikutusten osalta on käytetty työmarkkinatukea koskevia tutkimuksia. Työmarkkinatuen saajat eivät ole täysin verrannollinen ryhmä toimeentulotuen saajiin. Todennäköisesti sanktiouhan vaikutus on suurempi työttömyysturvassa kuin toimeentulotuessa. Työllisyysvaikutuksia arvioitaessa viitataan mm. Kyyrän (2021) tutkimukseen, jossa työmarkkinatuen saajista puolet työllistyi. Ko. tutkimuksen mukaan työllistyneistä vain neljännes työllistyi avoimille työmarkkinoille ja loput tuettuun työhön, esimerkiksi palkkatuettuun työhön. Palkkatukeen osoitettuja määrärahoja leikattiin työvoimapalvelujen siirtyessä kuntien järjestämisvastuulle. Onkin epätodennäköistä, että vastaavia työllistymistuloksia voitaisiin nykytilanteessa saavuttaa. Mekaaninen ensisijaisten etuuksien hakeminen ei takaa työllistymistä, eikä ensisijaisten etuuksien hakemisesta automaattisesti seuraa palveluohjausta tai tarpeellisiin palveluihin pääsyä. Tuore Pohjoismaiden ministerineuvoston raportti tuo esiin, että erityisesti haavoittuvien ryhmien työmarkkinoille pääsyä edistävät monialaiset palvelut, joissa pystytään yksilöllisesti vahvistamaan kyvykkyyttä huolehtia omasta elatuksesta.

Esityksessä on vain vähäisesti arvioitu vaikutuksia muihin organisaatioihin kuin Kelaan, vaikka esityksen ehdotukset lisäävät väistämättä työtä työllisyyspalveluissa ja hyvinvointialueilla. Perusosan alentaminen, erityisesti pitkäaikaisesti, ohjannee ihmiset hakemaan täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea hyvinvointialueilta. Alueelliset erot täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen saajien määrässä verrattuna perustoimeentulotuen saajiin ovat nykyisin suuria, ja erot luultavasti kasvavat entisestään lisäten eriarvoisuutta eri alueilla asuvien välillä. Esimerkiksi vuonna 2024 Lapin hyvinvointialueella miltei kolmannes perustoimeentulotukea saaneista kotitalouksista sai samana vuonna täydentävää toimeentulotukea, Päijät-Hämeen hyvinvointialueella vain reilu kymmenesosa.

Olisi välttämätöntä arvioida esitysluonnoksen vaikutuksia yhdessä muiden samanaikaisesti lausunnolla olevien esitysluonnosten (mm. yleistukea ja työttömyysturvan ehtoja koskevat esitysluonnokset), jo tehtyjen sosiaaliturvamuutosten ja tiedossa olevien uudistusten kanssa. Yhteisvaikutusten arvioinnin tarpeellisuuteen, mukaan lukien vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen, on myös perustuslakivaliokunta kiinnittänyt useasti huomiota. Samalla se on todennut, että lakimuutosten yhteisvaikutus ei saa muodostua kenenkään kannalta kohtuuttomaksi. (Ks. PeVL 16/2023 vp ja siinä viitatut lausunnot.)

Toimeentulotuki on tarkoitettu tilapäiseksi tueksi ja sen pitäisi edistää itsenäistä selviytymistä. Vaikka etuoikeutetulla tulolla ei ole tutkimuksissa havaittu työllisyysvaikutuksia, se voi tukea yhteiskuntaan osallistumista ja itsenäistä selviytymistä. Etuoikeutetun tulon poistaminen vie esimerkiksi kannusteen osallistua kokemusasiantuntija- ja asiakasraatitoimintaan ja muuhun

keikkaluonteiseen työhön. Huomioiden, että erityisesti pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneen etäisyys työmarkkinoille on usein pitkä, olisi tärkeää, että kannustimet vähäisenkin työn vastaanottamiseen säilyisivät tai niitä ei ainakaan heikennettäisi esitetyllä tavalla.

Muu lausuntopalaute:

THL kiittää mahdollisuudesta lausua toimeentulotukilain kokonaisuudistuksesta. Esitysluonnos keskittyy pitkälti perustoimeentulotukeen, kun tarkoituksenmukaista olisi uudistaa toimeentulotukea kokonaisuutena huomioiden toimeentulotuen saajille olennaiset palvelut (sosiaali- ja terveydenhuolto, työllisyys, kuntoutus, koulutus).

Esityksessä ennakoidaan palvelutarpeen arvioinnin ja palvelujen tarpeen kasvua, mutta näihin ei osoiteta lisäresursseja. Ensisijaisen etuuden hakeminen voi ohjata työllisyyspalvelujen piiriin, mutta se ei turvaa palvelun saantia tilanteessa, jossa jo nyt lakisääteisiä työnhakukeskusteluja jää toteutumatta merkittävä määrä. Esitysluonnoksessa käytetyissä verrokkimaissa resurssit palveluihin ovat pääsääntöisesti suuremmat kuin Suomessa. Suomessa aktivointiaste on ollut laskussa (työllisyyskatsaus 4/2025), vaikka juuri oikea-aikaisilla ja yksilön tarpeisiin vastaavilla palveluilla olisi mahdollisuus vähentää toimeentulotuen tarvetta ja vahvistaa edellytyksiä omasta elannosta vastaamiseksi. Tämä myös vähentäisi toimeentulotuen menoja sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävällä tavalla.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että muina perusmenoina huomioitavat terveydenhuoltomenot rajattaisiin vain välttämättömiin terveydenhuoltomenoihin. Arvion terveydenhuoltomenon välttämättömyydestä tekisi Kansaneläkelaitos yksittäistapauksittain. Ehdotus on merkityksellinen muun muassa perustuslain 19 §:n ja perustuslain 7 §:n kannalta, sekä esimerkiksi oikeutta terveyteen koskevien ihmisoikeuksien kannalta. Toimeentulotuessa huomioitavien terveydenhuoltomenojen nykyistä tiukempi rajaaminen heikentää toimeentulotukea saavien henkilöiden oikeuksien toteutumista. Rajaus koskisi kaikkia toimeentulotuen saajia, myös lapsia. Muutoksen tarpeellisuutta ei ole juurikaan perusteltu esitysluonnoksessa, ja lisäksi muutoksella arvioidaan olevan vain vähäisiä vaikutuksia perustoimeentulotulotuen kuluihin. Esitysluonnoksesta ei käy yksiselitteisesti ilmi, mitä rajaus välttämättömiin terveydenhuoltomenoihin käytännössä tarkoittaisi. Joka tapauksessa muutoksen voidaan olettaa kasvattavan väestön terveyseroja, mitä ei voida pitää kannatettavana.

Esitetyt muutokset lisäävät todennäköisesti niiden henkilöiden määrää, jotka voisivat saada täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea hyvinvointialueilta. Hyvinvointialueet ovat jo tarkentaneet omien taloudellisten tukien saamisen perusteita, mikä on jarruttanut menojen kasvua. Hyvinvointialueelta saatavan toimeentulotuen hakuprosessi on perustoimeentulotukeakin monimutkaisempi alkaen vaatimuksesta ensin hankkia kielteinen tai myönteinen päätös perustoimeentulotuesta. Toimeentulotuen hakemisen monimutkaisuus hillinnee hyvinvointialueiden tukikustannusten kasvua, mutta vastaavasti tukea tarvitsevat saattavat jäädä sitä vaille.

Toimeentulotukea saadaan erilaisien syitten takia ja eri elämäntilanteissa. Jatkovalmisteluissa olisi suositeltavaa hyödyntää laaja-ajalaisesti tutkimustietoa, arvioida uudistusten yhteisvaikutuksia erilaisissa elämäntilanteissa, kotitalouksissa, alueilla ja sukupuolten välillä. Toimeentulotuen saajat kärsivät myös muuta väestöä enemmän terveysongelmista. Toimeentulotukeen tehtävät muutokset eivät saisi heikentää kaikkein heikoimmassa asemassa olevien edellytyksiä parantaa omaa asemaansa ja päästä tilanteeseen, jossa he pystyisivät vastaamaan omasta elatuksestaan.

Pääjohtaja Mika Salminen

Johtaja Piia Aarnisalo

Saikkonen Paula
THL

Pienperheyhdistys ry

Lausunto

19.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Pienperheyhdistys kiittää mahdollisuudesta antaa palautetta hallituksen luonnoksesta muuttaa toimeentulotukilakia.

Toimeentulotuki on viimesijainen etuus, ja sen on tärkeää säilyä sellaisena. Tuen pitkäaikainen käyttö kertoo ensisijaisten etuuksien riittämättömyydestä sekä vaikeuksista täyttää niihin liittyviä velvoitteita. Toimeentulotuella turvataan ihmisarvoisen elämän edellyttämä vähimmäistoimeentulo. Äkillisesti muuttuneissa tai kriisiytyneissä elämäntilanteissa on välttämätöntä voida saada toimeentulotukea, vaikka muita etuuksia ei vielä olisi ehditty hakea tai niiden käsittely olisi kesken.

Perus- ja ihmisoikeusvelvoitteet edellyttävät erityistä harkintaa viimesijaisen toimeentuloturvan ehtojen heikennyksiä suunniteltaessa. Kynnyksen sanktioiden käyttöönotolle tulee olla korkea. Hallituksen esitysluonnoksessa ei ole arvioitu, voisiko sanktioiden sijasta käyttää ohjausta ja neuvontaa ensisijaisten etuuksien hakemisen tukemiseksi, eikä ole selvää, onko näihin toimiin varattu riittävästi resursseja.

Erityisen huolestuttava on esitys, jonka mukaan sairauden aiheuttama este työnhaulle poistettaisiin laista. Tämä voi johtaa siihen, että työkyvyttömiä henkilöitä velvoitetaan työnhakuun tai he joutuvat sanktioiden kohteeksi alentuneesta toimintakyvystään huolimatta. Perusosan alentaminen jopa 50 prosentilla voi jatkua pitkään, mikä vaarantaa ihmisarvoisen elämän turvaavan toimeentulon ja on erityisen kohtuutonta kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleville.

Esityksessä ehdotetaan, että alle 30 viikkotunnin osa-aikatyötä tekeville asetetaan velvoite ilmoittautua kokoaikatyön hakijaksi. Monelle, erityisesti yksinhuoltajille, osa-aikatyö on keino pysyä kiinni työelämässä. Perusosan alentaminen voi tehdä työnteosta taloudellisesti kannattamatonta ja johtaa poisjäämiseen työmarkkinoilta. Esitys ei myöskään huomioi työn luonnetta tai erilaisia

elämäntilanteita, kuten lapsiperheiden hoivavastuuta tai vuorohoidon puutetta. Työnhakuvelvollisuuden tulee koskea vain niitä, joilla on tosiasiallisesti mahdollisuus ottaa työtä vastaan. Kokopäivätyön tekeminen ei ole mahdollista esimerkiksi vuorotyössä, jos pienille koululaisille ei ole tarjolla lakisääteistä vuorohoitoa. Sama pätee tilanteisiin, joissa perheessä on erityistä tukea tarvitseva lapsi, joka ei kykene olemaan hoidossa koko päivää. Tällaisissa tapauksissa työnhakuvelvollisuutta ei tulisi asettaa toimeentulotuen saajille, jotka eivät tosiasiallisesti voi ottaa työtä vastaan. Työnteon ja lasten hoivajärjestelyjen välinen yhteys on olennainen, ja se liittyy läheisesti myös lapsen oikeuksien toteutumiseen. On myös huomioitava, että vuorohoitoa ei ole tarjolla pienille koululaisille, mikä tekee kokopäivätyön yhdistämisen arjen hoivavastuisiin monille mahdottomaksi. Osa-aikatyötä tekemällä moni yksinhuoltaja pysyy kiinni työelämässä ja lasten kasvaessa hän voi siirtyä kokopäivätyöhön. Toimeentulotuen perusosan alentaminen johtaisi tässä tapauksessa työstä poisjäämiseen taloudellisesti kannattamattomana.

Esityksessä ehdotetaan myös, että Kelan velvollisuus ohjata asiakas sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointiin poistetaan. Tämä heikentäisi mahdollisuuksia tunnistaa yksilöllisiä esteitä työnhaulle tai etuuksien hakemiselle. Toimeentulotuen hakijoille tulee tarjota ohjausta, neuvontaa ja tukea muiden etuuksien hakemisessa sekä arvioida mahdollisuus työnhakuun yksilöllisesti, elämäntilanne huomioiden. Jos apu viivästyy, riskinä on terveys- ja sosiaalisten ongelmien kasautuminen sekä lapsiperheköyhyyden lisääntyminen. Ennaltaehkäisy ja oikea-aikainen apu säästävät yhteiskunnan varoja ja ehkäisevät ongelmien ylisukupolvista siirtymistä.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Perusosan alentamista 20–50 %:lla esitetään tehtävän automaattisesti, kun tietyt ehdot täyttyvät. Alentaminen voi kestää useita kuukausia riippuen asiakkaan tilanteesta. Päätös perustuisi Kansaneläkelaitoksen arvioon ilman velvoitetta ohjata asiakasta sosiaalihuoltoon. Esitysluonnoksen mukaan kaikissa perusosan alentamisen tilanteissa alentaminen voitaisiin tehdä vain, jos se ei vaarantaisi ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voitaisi pitää muutenkaan kohtuuttomana. Viimesijaisen toimeentulotuen perusosan alentaminen, etenkin silloin kun alentaminen on 40–50 %, vaarantaa lähtökohtaisesti ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaisen välttämättömän toimeentulon ja sitä voidaan pitää kohtuuttomana.

Jo tällä hetkellä pienituloisissa palkansaajaperheissä, jotka joutuvat turvautumaan toimeentulotukeen, köyhyyden syinä ovat työtulojen matala taso, työsuhteen määräaikaisuus, työtuntien määrän vaihtelu ja osa-aikatyö. Toimeentulotuen leikkaaminen ei lisäisi kokopäivätyöllisyyttä, vaan voi syventää köyhyyttä ja heikentää perheiden hyvinvointia entisestään.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Terveydenhuollossa toimiville sosiaalityöntekijöille myönnetään oikeus saada tietoa potilaidensa Kela-etuuksista, on kannatettava, mikäli se parantaa potilaan kokonaisvaltaista neuvontaa ja sosiaaliturvan toteutumista osana terveyspalvelujen järjestämistä.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esityksen toimenpiteistä tulisi tehdä kattava vaikutusten arviointi, joka huomioi perus- ja ihmisoikeusvaikutukset, lapsivaikutukset sekä yhteisvaikutukset muiden samanaikaisten ja aiempien sosiaaliturvan heikennysten kanssa.

Muu lausuntopalaute:

-

Hannula Outi
Pienperheyhdistys ry

Syrjänen Kaisli
Pienperheyhdistys ry

Tampereen kaupunki

Lausunto

19.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotukilakia koskevassa hallituksen esityksessä esitetään tiukennuksia velvollisuuteen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, ns. ensisijaisen etuuden piiriin. Nykyisen toimeentulotukilain 2 a §:n 1 momentin neljännen kohdan mukaan henkilö, joka on lääkärin toteaman sairauden vuoksi esteellinen vastaanottamaan työtä, ei ole velvollinen ilmoittautumaan työnhakijaksi. Pykälää tiukennettaisiin siten, että työkyvyttömyyden määritelmä viitattaisiin työttömyysturvalain työkyvyttömyyden määritelmään. Käytännössä ko. pykälän kohdan muutos on tiukennus, jota Tampereen kaupunki ei kannata. Toimeentulotukilaissa kyseinen kohta tulee säilyttää ennallaan. Nykyinen lain kohta on apulaisoikeuskanslerin kannanoton mukaan (OKV/3065/10/2021) yksiselitteinen. Käytännössä lakia on sovellettu tiukemmin ja tästä syystä työttömyysturvan saajiksi on ohjattu merkittävässä määrin henkilöitä, jotka eivät ole tosiasiallisesti työkykyisiä, eivätkä kokoaikatyöhön tai työvoimaviranomaisen palveluihin käytettävissä. Tästä on seurannut, että ko. kohderyhmän asiakkaat eivät useissa tilanteissa ole palvelutarpeen mukaisten ja oikea-aikaisten palvelujen piirissä. Työvoimaviranomaisella ei ole tarjota ko. henkilöille palvelutarpeen mukaisia palveluja, koska palvelutarpeen mukaisten palvelujen painopiste on sosiaali- ja terveyspalveluissa. Sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuudessa taas on merkittäviä palveluvajeita ja laadullisia eroavaisuuksia. Esimerkiksi lakisääteinen

työllistymistä edistävän monialainen palvelu tai aktivointisuunnitelmayhteistyö ei toteudu lain tarkoittamalla tavalla sosiaali- ja terveyspalvelujen niukkojen resurssien takia.

Laissa työvoimapalvelujen järjestämisestä on tarkkaan määritelty työnhakijan palveluprosessi. Tampereen kaupungin näkemyksen mukaan palveluprosessia tulee keventää ja työvoimavirnaomaisen harkintavaltaa lisätä merkittävästi palveluprosessin toteuttamisen osalta. Tällä hetkellä resursseja kohdentuu merkittävästi palveluprosessin hallinnollisiin tehtäviin ja myös sellaisten asiakkaiden säännöllisiin tapaamisiin, jotka eivät ole työvoimaviranomaisen palveluin autettavissa. Huomioitavaa on, että kokoaikatyönhakijaksi ja työvoimaviranomaisen palveluihin ohjaaminen ei ratkaise asiakkaan tilannetta tai työllistymistä, jos palvelutarpeet ovat ensisijaisesti esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluissa ja niitä ei monialaisen yhteistyön puitteissa ole saatavilla. Sosiaali- ja terveyspalveluissa on tällä hetkellä merkittäviä palveluvajeita, jotka konkretisoituvat työvoimaviranomaisen, hyvinvointialueen ja Kansaneläkelaitoksen lakisääteisessä työllistymistä edistävässä monialaisessa yhteistyössä ja kuntouttavan työtoiminnan lain mukaisessa aktivointisuunnitelmayhteistyössä.

Hallituksen esityksessä esitetään, että kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi ilmoittautumisen tiukentamisen myötä, asiakkaat ohjautuisivat entistä paremmin työllistymistä edistäviin palveluihin, esimerkiksi monilaisen tuen yhteistoimintamallin eli Kansaneläkelaitoksen, työvoimaviranomaisen ja hyvinvointialueen lakisääteiseen yhteispalveluun. Nykyinen laki mahdollistaa asiakkaan ohjaamisen monialaiseen yhteispalveluun heti asiakkuuden alkuvaiheessa. Tampereen kaupungin huomiona on, että hyvinvointialueet eivät ole resursoineet yhteispalvelua riittävällä tavalla ja tästä syystä monialaiseen yhteispalveluun ohjattavien asiakkaiden määrä on asiakkaiden palvelutarpeisiin nähden liian pieni. Monialaiseen yhteispalveluun ohjattavien asiakkaiden määrä on rajattu.

Hallituksen esityksessä todetaan, että esityksen arvioidaan lisäävän jonkin verran henkilöiden halukkuutta ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi ja pitää työnhakunsa

voimassa. Esityksessä todetaan myös, että työ- ja toimintakyvyn puutteet olisivat ainakin osalla merkittäviä. Tarve arvioida työ- ja toimintakykyä voisi lisätä kysyntää sosiaali- ja terveydenhuollon työlle tässä prosessissa. Hallituksen esityksessä todetaan, että uusien ilmoittautujien joukossa olisi sellaisia henkilöitä, joilta ilmoittautuminen onnistuisi, mutta muu asiointi osoittautuisi ongelmalliseksi. Tämä voisi näkyä niin, että työttömyyskausien aloittamiset ja keskeyttämiset lisääntyisivät. Tampereen kaupungin näkemys on, että mikäli lainsäädäntöä muutettaisiin esitetyllä tavalla edellä mainittu hallituksen esityksen tulkinta realisoituisi. Ei ole tarkoituksenmukaista, että henkilöitä, jotka eivät ole tosiasiallisesti työkykyisiä ja kokoaikatyöhön kyvykkäitä ohjataan systemaattisesti toimeentulotuen säästötavoitteiden saavuttamiseksi työttömyysetuuden piiriin. Sosiaali- ja terveyspalvelujen osuudessa työ- ja toimintakyvyn arvioinnin ja monialaisen työllistymistä edistävän lakisääteisen yhteistyön osalta on jo nyt merkittäviä palveluvajeita. Kokonaistaloudellisesti olisi tarkoituksenmukaisempaa vahvistaa vaikuttavaa monialaista työ- ja toimintakyvyn arviointia ja palvelujen ja etuusjärjestelmien yhteensovittamista henkilön tosiasiallisen työkyvyn ja kokoaikatyön vastaanottamisen kyvykkyyden selvittämiseksi. Kansaneläkelaitoksen suoraa asiakkaan ohjausta sosiaali- ja terveyspalvelujen piiriin työ- ja toimintakyvyn selvittämiseksi tulisi vahvistaa, työvoimaviranomaisen palveluihin ohjaamisen sijaan.

Toimeentulotukilakiin tulisi 2a ja 2b §:ien lisäksi tulisi lisätä erillinen pykälä Kansaneläkelaitoksen velvollisuudesta arvioida asiakkaan palvelutarve ja oikea-aikainen etuus. Lainsäädännön tuli edellyttää entistä vahvemmin, että asiakkaan hakiessa Kelan etuuksia (ml. toimeentulotuki), Kelan velvollisuus on aina arvioida asiakkaan palvelutarve ja palvelutarpeen näkökulmasta ensisijainen etuus sekä palvelut. Työllisyyspalveluihin ja työttömyysetuudelle ohjataan vain ne toimeentulotukea hakevat asiakkaat, jotka kykenevät vastaanottamaan kokoaikatyötä ja osallistumaan työllistämistä edistäviin palveluihin ja ottamaan vastaan työtä. Tarvittaessa Kansaneläkelaitoksen tulisi systemaattisesti ohjata TYM-palvelun (Laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä 381/2023) palveluntarpeen arviointiin ne asiakkaat, jotka ovat elämäntilanteensa kannalta

oikea-aikaisesti kykeneviä työllistymistä edistävän monialaisen yhteistoimintamallin mukaisesti sitoutumaan TYM-palvelun avulla yhteensovitettaviin palveluihin. Sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuus työllistymistä edistävässä monialaisessa yhteispalvelussa tulee varmistaa, esimerkiksi asettamalla hyvinvointialueelle palvelujen järjestämistä tukevat rahoituskannusteet.

Hallituksen esityksessä esitetään tiukennuksia perusosan alentamista koskevaan harkintaan. Nykyisellään perusosaa voidaan alentaa laissa määritellyissä tilanteissa, mutta lainsäädännöllistä velvoitetta perusosan alentamiseen ei ole. Luonnoksessa esitetään, että perusosan alentamisen sanamuotoa muutettaisiin velvoittavammaksi. Lisäksi esitetään, että hakijan perusosaa alennettaisiin 50 prosenttia tilanteissa, jossa henkilö ei kehotuksesta huolimatta ilmoittaudu työttömäksi työnhakijaksi tai hae ensisijaista etuutta, johon hänellä voidaan arvioida olevan oikeus. Esityksen mukaan perusosaa alennettaessa tulee jatkossakin varmistua siitä, että alentaminen ei vaarantaisi ihmisarvoisen elämän edellyttämää välttämätöntä toimeentuloa eikä olisi muutenkaan kohtuutonta. Lisäksi toimeentulotuen perusosan alentamiseen liittyvästä kahden kuukauden aikarajasta luovuttaisiin.

Oikeuskansleri on käytännössään arvioinut, että ihmisarvon käsitesisältö ei ole staattinen, vaan sisältää dynaamisia, ajassa ja paikassa muuttuvia elementtejä (HE 164/2014 vp, s. 11. ks. myös OKA dnro 1052/1/06). Aiemmin perustuslain 19.1 §:ssä ilmaistulle niin kutsutulle eksistenssiminimille ei ole haluttu antaa euromääräistä viitekehystä ensisijaisesti sen vuoksi, että siihen liittyy yksilöllisistä tarpeista ja olosuhteista johtuvia tekijöitä. Kuitenkin käsillä olevassa luonnoksessa kyseisestä linjasta irrottaudutaan. Luonnoksessa arvioidaan toimeentulotuen kokonaisuudistusta valmistelleen työryhmän arvion mukaisesti, että 50 prosentin alentamisen jälkeen maksettavan toimeentulotuen suuruus täyttäisi edelleen perustuslain 19 §:n 1 momentin edellyttämän eksistenssiminimin turvaamisen vaatimuksen. Tampereen kaupunki huomauttaa, että tilanne, jossa hallituksen esityksessä otettaisiin suoraan kantaa siihen, että perusosaa voidaan alentaa 50 % ilman, että se lähtökohtaisesti

vaarantaa eksistenssiminimin turvaamaa biologisen elämän jatkuvuutta voi käytännön soveltamistilanteessa ohjata siihen, että yksilökohtaista arviota ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan toteuttamisesta ei toteuteta. Luonnoksen sisältämä oikeusohje jättää epäselväksi myös sen, kuinka toimeentulotuen hakija voi käytännössä osoittaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan vaarantuneen tai vaarantuvan. Tampereen kaupungin näkemyksen mukaan käytännön soveltamistilanteessa tulee aidosti arvioida alentamisen kohtuullisuus sekä ottaa huomioon hakijan selvitys olosuhteistaan sekä huolehtia, että hallintopäätöksestä käy riittävällä tavalla ilmi, kuinka Kansaneläkelaitos on punninnut alennusta puoltavia ja sitä vastustavia tekijöitä. Tampereen kaupunki katsoo, että esimerkiksi tilanne, jossa toimeentulotuen hakijan asumismenot jäävät maksamatta perusosan alentamisen vuoksi, voi olla viite siitä, että perusosan alentaminen ei ole ollut alun perinkään kohtuullista.

Tampereen kaupunki haluaa myös tuoda esille erityisesti suhteessa esitettyyn muutokseen, jolla luovutaan perusosan alentamiseen liittyvästä kahden kuukauden aikarajasta, että lainvalmisteluaineistossa olisi hyvä korostaa velvollisuutta toteuttaa alennusta koskeva kohtuuttomuusarviointi jokaisen alennettavan kuukauden osalta erikseen, sillä vaikka alentaminen ei johtaisi ihmisarvoisen elämän edellytysten vaarantumiseen lyhytaikaisen alennuksen osalta, voivat olosuhteet muodostua kohtuuttomiksi tilanteessa, jossa alentamista jatketaan lukuisia kuukausia. Lisäksi on otettava huomioon perusosan tasoon tehtävän leikkauksen kerrannaisvaikutus toimeentulotuen perusosan alentamiseen sekä muihin luonnoksessa tehtyihin, toimeentulotuen määrää koskeviin tiukennuksiin. Perusosan alentamisen koskiessa lapsiperheen aikuista, on otettava huomioon se, että lapsen etu ei vaarannu aikuisen perusosaan kohdennetun alentamisen myötä.

Tampereen kaupunki haluaa kiinnittää huomiota myös toimeentulotuesta annetun lain 2 b §:n ja 10.5.1 §:n sanamuotoon. Toimeentulotuesta annetun lain 2 b §:n ehdotetun sanamuodon mukaan toimeentulotukea hakeva on velvollinen hakemaan opiskelun, työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän, huoltajan menetyksen tai asumisen tuen tarpeen perusteella maksettavaa

toimeentulotukeen nähden ensisijaista etuutta, johon hänen voidaan olettaa olevan oikeutettu. Lisäksi luonnoksella esitetään, että toimeentulotuesta annetun lain 10 §:n 5 momentin 1 kohtaa muutettaisiin niin, että perusosan suuruutta alennettaisiin 50 prosenttia silloin, kun henkilö, joka on täyttänyt 18 vuotta, ei hänelle annetusta kehotuksesta huolimatta ole hakenut yhden kuukauden määräajassa 2 b §:ssä tarkoitettua etuutta, johon hänellä elämäntilanteensa ja olosuhteet huomioiden voidaan arvioida todennäköisesti olevan oikeus. Luonnos jättää epäselväksi sen, kuinka tarkasti Kansaneläkelaitos arvioi sitä, mihin syyperustaiseen sosiaaliturvaan hakijalla olisi todennäköisesti oikeus ja mitä aiheutuu tilanteesta, mikäli Kelan arvioima ensisijainen etuus myöhemmin hylätään. Lain sanamuoto, jossa perusosan alentaminen sitoo päätöksentekijää (”perusosaa alennetaan”), eikä jätä harkintavaltaa muutoin kuin ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan vaarantumisen osalta, mutta joka jättää soveltuvaa ensisijaista etuutta koskevan arvion hyvin avoimeksi (”voidaan arvioida todennäköisesti olevan oikeus”), on toimeentulotukea hakevan henkilön oikeusturvan näkökulmasta ongelmallinen.

Toimeentulotukilain kokonaisuudistusta valmistellut työryhmä arvioi, että toimeentulotuen perusosan alentaminen olisi mahdollista myös kertaluonteisten laiminlyöntien tilanteissa. Nykyisin toimeentulotuen alentamiseen liittyvät toimet kestävät yli kaksi kuukautta, jolloin lainsäädännön mukaan alentaminen ei ole enää mahdollista. Työryhmä korosti, että hakijalla on aina mahdollisuus välttää perusosan alentaminen ja työttömyysetuuksien sanktiot osallistumalla työvoimapalveluihin siten, kuin niitä koskevassa lainsäädännössä edellytetään. Kuten Tampereen kaupunki on hallituksen esitykseen työttömyysturvalain muutoksesta (VN 9365/2025) lausunut, sanktiomalli, jossa ensimmäisestä laiminlyönnistä tulisi seitsemän (7) päivän korvaukseton määräaika ja jo toisesta kuuden viikon työssäolovelvoite on varsin tiukka ja tämä malli asettaa työssäolovelvoitteen osalta erityisesti heikossa työmarkkina-asemassa olevia työnhakijoita, yhdessä toimeentulotukilain muutosten kanssa entistä vaikeampaan tilanteeseen. Hallituksen esityksen mukaan perustuslakivaliokunta piti arvioinnissaan merkittävänä

seikkana sitä, että henkilölle on tarjottu todellinen mahdollisuus hankkia toimeentulonsa työtä tekemällä tai työvoimapoliittiseen toimenpiteeseen osallistumalla. Työvoimapoliittisen toimenpiteen tulee perustusvaliokunnan näkemyksen mukaan olla konkreettinen ja riittävän pitkä ja sen tulee tarjota kyseisenä aikana välitön toimeentulo. Työmarkkinatilanteet vaihtelevat ja alueelliset erot eri työmarkkinatilanteissa ovat työllistymisen osalta merkittävät. Kuntien talous on niukkaa ja työvoimapalveluja tulee kohdentaa tarkkaan harkiten, asiakkaiden palvelutarpeiden mukaan siten, että palveluilla saadaan mahdollisimman tehokkaasti työllistymistä edistäviä vaikutuksia. Kunnilla ei ole mahdollisuutta rakentaa työvoimapalvelujen palvelujärjestelmää tukemaan työssäolovelvoitteiden purkamista tai toimeentulotuen alentamisesta johtuvien toimeentulo-ongelmien ratkaisemista.

Hallituksen esityksessä esitetään, että mikäli toimeentulotuen saaja ei hakeudu ns. ensisijaisen tuen, esimerkiksi työttömyysetuuden piiriin, toimeentulotukea voidaan alentaa 50 %, jos se ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimentuloa eikä alentamista voitasi pitää muutoinkaan kohtuuttomana. Alentamista sujuvoitettaisiin niin, että kahden kuukauden aikaraja alentamiselle poistettaisiin. Kansaneläkelaitokselta saadun tiedon mukaan toimeentulotuen alentamiseen liittyvä kohtuullisuusharkinta on toteutuneessa ratkaisukäytännössä kohtuullisen harvoin estänyt perusosan alentamisen. Perustoimeentulotuen alentaminen 50 %:lla on yksilölle merkittävä taloudellinen vaikutus ja vaikutukset voivat olla myös yhteiskunnasta syrjäyttäviä. Keskeistä mahdollisen lain toimeenpanossa on, miten hallituksen esityksessä esitettyä kohtuusharkintaa toteutetaan käytännössä. Kohtuusharkinnassa tulee Tampereen kaupungin näkemyksen mukaan toteutua yksilöllinen arviointi ja harkinnan tekijän laaja harkintavalta. Kohtuusharkinnan tulee perustua aitoon kokonaisharkintaan, eikä perustoimeentulotuen alentamisen tule missään tilanteessa olla automaattista.

Hallituksen esityksen mukaan toimeentulotukea voidaan alentaa 20 tai 40 prosenttia, mikäli henkilö on menetellyt työvoimapoliittisesti moitittavasti. Hallituksen esityksessä ei ole

alentamisen osalta huomioitu, että työttömyysturvalain sanktiojärjestelmästä on lausuntokierroksella hallituksen esitys (VN/9365/2025). Esityksen mukaan ensimmäisestä laiminlyönnistä seuraisi seitsemän (7) päivän korvaukseton määräaika ja toisesta laiminlyönnistä kuuden kuukauden työssäolovelvoite. Esitys on merkittävä kiristys työttömyysetuuden sanktiojärjestelmään. Toimeentulotukilain esityksessä käsitellään sanktiojärjestelmää nykyisen työttömyysturvalain pohjalta, joka on neljä portainen ja huomattavasti lievempi. Toimeentulotukilakia koskevassa hallituksen esityksessä työssäolovelvoitteesta asetettaisiin kuuden kuukauden toimeentulotuen alentamispäätös. Toimeentulotuen esitetyt alentamissäännökset ovat monimutkaisia. Edellä mainittu kohta osoittaa, että lainsäädäntöjä ei ole rakennettu yhteen, jolloin niiden vaikutukset työnhakijan etuuksiin ja toimeentuloon ovat vaikeasti arvioitavissa.

Mikäli toimeentulotukea alennettaisiin työssäolovelvoitteen piirissä olevalta henkilöltä hallituksen esityksen mukaisesti kuusi kuukautta, tarkoittaisi tämä, että jo työttömyysturvan toisesta laiminlyönnistä seuraisi toimeentulotuen saajalle merkittävät taloudelliset vaikutukset. Tampereen kaupungin näkemyksen mukaan vaikeasti työllistyvien ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien osalta taloudelliset vaikutukset voivat olla yksilön kannalta merkittävästi yhteiskunnasta syrjäyttäviä.

Osa-aikatyöntekijöiden velvollisuus ilmoittautua työnhakijaksi on kannatettavaa, mutta tässäkin tulee huomioidea tosiasiallinen työkyky ja lääkärin lausunto nykyisen toimeentulotukilain 2 a §:n 1 momentin 4 kohdan mukaisesti. Kannatettavaa on, että nykylainsäädännön tavoin osa-aikatyökyvyttömyyseläkkeellä olevilta ei edellytetä kokoaikatyön hakemista työttömyysetuuden saamiseksi.

Hallituksen esityksessä esitetyt joustot opiskelijan velvollisuuteen ilmoittautua työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi ensimmäisen ammatillisia valmiuksia antavan tutkinnon osalta ja opintojen etenemiseen kytkeytyvät kolmen kuukauden seurantajaksot ovat kannatettavia, esimerkiksi tilanteissa, joissa opintotuen enimmäistukiaika on päättynyt. Tampereen

kaupungin näkemyksen mukaan opiskelijoiden ohjaus ilmoittautumaan kokoaikatyön hakijoiksi ja keskeyttämään opintonsa ei yleisenä linjauksena ole kannatettavaa, vaan tilanteissa tulisi toteuttaa kokonaisharkintaa. Tampereen kaupunki kannattaa yksilöllistä harkintaa ko. tilanteissa. Opiskelijoiden ohjaus keskeyttämään opintonsa tulisi sekä yksilöllisten että yhteiskunnallisten vaikutusten osalta harkinta tarkkaan.

Hallituksen esityksen mukaan henkilöllä, joka ei saa välttämätöntä toimeentuloaan yritystoiminnasta toimimalla yrittäjänä on myös toimeentulotuen alentamisen uhalla velvollisuus ilmoittautua kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi. Tampereen kaupungin näkemyksen mukaan myöskään yrittäjiä ei tule ilman kokonaisharkintaa ohjata keskeyttämään yritystoimintansa työttömyysetuuden saamiseksi. Tampereen kaupungin näkemyksen mukaan on yleisellä tasolla kannatettavaa, että yritystoiminta ja sen edellytykset ovat kannattavia ja henkilö saa toiminnasta riittävän toimeentulonsa. On kuitenkin tilanteita, joissa yritystoiminta ei tilapäisesti tai esimerkiksi yrittäjyyden alkuvaiheessa täytä näitä edellytyksiä. Yksilöllisellä kokonaisharkinnalla on varmistettava, että yrittäjät eivät joudu kohtuuttomiin tilanteisiin lakiesityksen tulkinnan pohjalta.

Hallituksen esityksen mukaan Kelan ohjausvelvollisuus hyvinvointialueelle perusosan alentamisen yhteydessä poistettaisiin. Ohjausvelvollisuus olisi edelleen, mikäli sosiaalihuollon tarve on ilmeinen. Tampereen kaupungin näkemyksen mukaan on huolehdittava, että ohjaus sosiaalihuollon palveluihin toimii jatkossakin. Lakiesityksen mahdollisen muutoksen myötä Kansaneläkelaitoksen rooli henkilön sosiaalihuollon mahdollisen tarpeen arvioinnissa ja huoli-ilmoitusten tekemisen arvioinnissa on edelleen keskeinen ja tärkeä. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen saatavuudessa on merkittäviä puutteita ja jos etuusjärjestelmän puitteissa ei edellä mainittuja palvelutarpeita ja niiden signaaleja arvioida huolella, heikentyy heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden tilanne entisestään. Etuus- että palvelujärjestelmien puitteissa sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuuteen ja laatuun tulee kiinnittää entistä tarkemmin huomiota, esimerkiksi monialaisen yhteispalvelun todellisen saatavuuden osalta. Kuten edellä on todettu

Tampereen kaupunki kannattaa erillisen pykälän säätämistä Kansaneläkelaitoksen roolista arvioida ensisijaisten etuuksien ja palveluiden ohjaamisen tarkoituksenmukaisuus, huomioiden sosiaali- ja terveyspalvelujen tarve ja työttömäksi työnhakijaksi ohjaamisen arvioiminen.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Tampereen kaupunki esittää huolensa perustoimeentulotuen perusosan suuruuden heikennysten ja ansiotulojen suojaosan poistamisen vaikutuksista heikossa työmarkkina-asemassa ja vaikeassa taloudellisessa tilanteessa olevien henkilöiden tilanteeseen.

Perustoimeentulotuen ansiotulovähennyksen poistolla on vaikutuksia työnteon kannusteisiin. Työnhakijan kannusteet vastaanottaa lyhytaikaista työtä vähenisivät. Tampereen kaupungin näkemyksen mukaan tämä ei ole kannatettavaa. Lyhyetkin työtilaisuudet voivat tukea toimeentulotuen saajan työelämäosallisuutta ja toimia polkuna pitempiaikaisiin työtehtäviin. Toimeentulotulotuen merkittävillä muutoksilla ja velvoitteilla hakeutua ns. ensisijaisten etuuksien piiriin haetaan merkittäviä julkisen talouden säästöjä jatkuvasti suureviin toimeentulotuen kustannuksiin. Muutoksilla on kuitenkin myös yhteiskunnasta syrjäyttäviä vaikutuksia ja tämän myötä todelliset kokonaiskustannukset voivat olla pitemmällä aikavälillä pikemminkin julkista taloutta ja yhteiskuntarauhaa heikentäviä. Tällä hetkellä on valmistelussa useita lakimuutoksia, joilla on vaikutuksia yksilön palvelu- ja etuusjärjestelmään. Valmisteilla olevaa työnhakijan palveluprosessia ja työvoimapalvelujen kehittämistä koskeva ns. TYKE-laki sekä hallituksen esitykset yleistuesta ja työttömyysturvalain muutoksista tulisi yhteisvaikutuksiltaan tutkia yhdessä toimeentulotukilain muutosesityksen kanssa. Hallitusten esitysten pohjalta on vaikea arvioida, mitkä ovat näiden esitysten yhteisvaikutukset, esimerkiksi kuntien rahoitukseen tai yksilön tilanteisiin.

Hallituksen esityksen mukaan toimeentulotuen perusosan leikkauksen suuruus olisi kolme prosenttia yksinasuvien ja vanhempansa tai vanhempiensa luona asuvien 18 vuotta täyttäneiden osalta, 2,1 prosenttia yksinhuoltajien osalta sekä 1,9 prosenttia muiden yhteistaloudessa asuvien 18 vuotta täyttäneiden kuin vanhempansa luona asuvien osalta.

Lasten lapsiryhmäkohtaiset perusosat nousisivat enintään 0,7 prosenttia.

Tampereen kaupunki pitää myönteisenä, että perusosan tason leikkauksia ei kohdistettaisi lapsiryhmäkohtaisiin perusosiin. Kuitenkin ehdotusta perusosan tason leikkaamisesta aikuisten toimeentulotuen saajien osalta Tampereen kaupunki pitää huolestuttavana erityisesti ottaen huomioon esitykseen sisältyvät muut ehdotukset etuoikeutetun tulon poistamisesta, terveydenhuoltomenojen sitomisesta välttämättömyysvaatimukseen sekä avustusten huomioimisesta kokonaisuudessaan. Lisäksi huomioon tulee ottaa inflaatiokehitys sekä kuntalaisten mahdollisuus järjestää asumistaan Tampereella valtioneuvoston asetuksella määriteltävien tarpeellisten asumismenojen määrän mukaisesti.

Perustoimeentulotuen tarkoitus on aiemmin vakiintuneesti ollut kattaa alinta sosiaalisesti hyväksyttävää elintasoa. Luonnoksessa arvioidaan, että perusosan tason laskeminen vahvistaisi työllisyyttä. Kuitenkin luonnoksessa arvioidaan työllisyyden vahvistumiseksi 400 henkilöä, joka on huomattavan pieni määrä suhteessa niihin henkilöihin, joiden mahdollisuuksiin päästä inhimillisesti hyväksyttävään elintasoon perusosan tason laskeminen voi vaikuttaa.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Tampereen kaupunki ei pidä kannatettavana ehdotusta, jolla poistettaisiin Kansaneläkelaitoksen velvollisuus ilmoittaa perusosan alentamisesta hyvinvointialueelle. Tampereen kaupungin näkemyksen mukaan nyt esitetyillä muutoksilla toimeentulotuesta annettuun lakiin ei ole tarkoitus muuttaa lähtökohtaa, että toimeentulotuki on edelleen sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki.

Vähintään alle 25-vuotiaiden kotitalouksien osalta tulisi toimeentulotukilaissa säilyttää Kansaneläkelaitoksen ilmoittamisvelvollisuus hyvinvointialueelle toimeentulotuen alentamisesta palvelutarpeen arvioinnin toteuttamiseksi. Nuorten alle 25-vuotiaiden katsotaan olevan haavoittuvammassa asemassa ja nuorten henkilöiden kohdalla nähdään riski taloudellisen tilanteen mutkistumisen myötä kokonaistilanteen nopeaan

heikentymiseen. Tällä voi olla merkittävä vaikutus sosiaaliseen tilanteeseen lyhyellä aikavälillä muun muassa asunnottomuuden, huono-osaisuuden sekä arjenhallinnan pulmien lisääntymiseen erityisesti nuorten kohdalla, joilla ei ole tukiverkkoa tai läheisiä tukemassa. Kohderyhmällä on useasti myös lisääntynyttä palvelutarvetta erityisesti sosiaali- ja terveyspalveluiden osalta, jotka ovat hyvinvointialueen järjestämisvastuulla.

Tampereen kaupunki esittää huolensa tietojen vaihdosta työvoimaviranomaisen ja Kansaneläkelaitoksen välillä henkilön työnhaun voimassaolon ja toimeentulotuen alentamisen menettelyjen selvittämiseen liittyen. Toimeentulotuen alentamisen menettelyt edellyttävät, että työnhaun voimassaoloon liittyvä tieto on reaaliaikaista. Lainsäätömuutokset seurauksena ei saa muodostua tilannetta, jossa tieto ei siirry automaattisesti asiakastietojärjestelmän kautta työvoimaviranomaiselta Kansaneläkelaitokselle. Mikäli tietojärjestelmät eivät mahdollista automaattista tiedon siirtoa, seurauksena on merkittävä hallinnollisen työn lisääntyminen ja ns. häiriökysyntä, kun Kansaneläkelaitos kontaktoi työvoimaviranomaista selvittääkseen henkilön reaaliaikaisen työnhaun voimassaolon tilanteen. Tampereen kaupungin arvio on, että automaattisenkin tiedon siirron myötä työvoimaviranomaisen hallinnollinen työ lisääntyy, koska työvoimaviranomaisen on huolehdittava tietojärjestelmään työnhaun voimassaoloon liittyvät reaaliaikaset tiedot.

Myös kuntien reaaliaikainen, sähköinen ja turvallinen tiedon saanti toimeentulotuen saajista tulee varmistaa.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Hallituksen esityksessä esitetään, että kuntien rahoitusosuus nuorten 18-25-vuotiaiden toimeentulotuen rahoituksesta nostettaisiin 50 %:sta 100 %:iin. Toimeentulotuen kokonaisuudistusta selvittäneen työryhmän loppumuistion mukaan kuntien rahoitusosuuden laajentaminen kannustaisi kuntia nuorten työllistämiseen mahdollisimman nopeasti. Kunnilla on työryhmän näkemyksen mukaan paras tieto nuorten opiskelupaikoista, työpaikoista ja palveluista. Kuntien rahoitusosuuden laajentaminen korvattaisiin kunnille täysimääräisesti.

Hallituksen esityksen vaikutusarvioinnin mukaan esityksellä ei suoraan lisättäisi kuntien velvoitteita tarjota nuorille enemmän palveluja tai suoranaisia työmahdollisuuksia, mutta rahoituksen kannusteet ohjaisivat hallituksen esityksen mukaan siihen suuntaan.

Tavoitteena rahoituksen laajennukselle olisi varmistaa kuntien panostukset myös vaikeimmassa tilanteessa olevien nuorten työllistämiseen mahdollisimman nopeasti, jotta tukikaudet toimeentulotuelta jäisivät mahdollisimman lyhyiksi.

Tampereen kaupungin näkemyksen mukaan kunnille ei tule lisätä nuorten toimeentulotuen rahoitusvastuuta. Kunnilla on jo nyt merkittävät rahoituskannusteet järjestää työnhakijoille palvelutarpeen mukaisia, vaikuttavia palveluja ja kunnat ovat palvelutuotannossaan huomioineet erittäin hyvin, toimivaltansa puitteissa, nuorten palvelut. Toimeentulotukea saavien nuorten palvelutarpeet ovat monialaisia ja palvelutarpeissa korostuvat sosiaali- ja terveyspalvelujen tarpeet. Kunnilla ei ole sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisvastuuta ja näiden palvelujen vahvistaminen toimeentulotukea saavien nuorten palvelujen kokonaisuudessa on ensisijaisen tärkeää. Rahoitusvastuun muutos ei vastaa uudistuksen tavoitteena olevaan nuorten aktivoimiseen ja hyvinvoinnin parantamiseen eikä lisää nuorten työllistymistä tai koulutukseen osallistumista. Nuoret saavat toimeentulotukea muita ikäluokkia enemmän ja 18–25-vuotiaiden toimeentulotuen tarpeeseen johtavat palvelutarpeet ovat moninaisia liittyen mm. työttömyyteen, päihde- ja mielenterveysongelmiin ja asunnottomuuteen. Nuorisotyöttömyys on oma erityiskysymyksensä, joka vaatisi muita erityistoimenpiteitä.

Nuorten mielenterveysongelmat, huoli toimeentulosta ja asunnottomuus ovat merkittävästi lisääntyneet. Palvelutarpeiden saatavuuden näkökulmasta hyvinvointialueille tulisi asettaa kuntien sijaan rahoitusvastuuta, tukemaan nuorten palvelutarpeiden mukaisten sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistä ja saatavuuden turvaamista. Tällä hetkellä hyvinvointialue ei resursoi esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan lain mukaista aktivointisuunnitelmayhteistyötä tai työllistymistä edistävää

monialaista yhteistyötä lain edellyttämällä tavalla. Näissä lakisääteisissä palveluissa on merkittäviä sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuuden vajeita.

C6-kaupunkien näkemyksen mukaan, ehdotus ei toteutuessaan tuo julkiseen talouteen säästöjä, vaan lisää kustannuksia, sillä kunnille tuleva uusi rahoitusvastuu tulee rahoitusperiaatteen mukaisesti kompensoida täysimääräisesti. Mikäli kunnille lisätään nuorten toimeentulotuen rahoitusvastuuta, muutos tulee toteuttaa siten, että kuntien rahoitusosuus olisi 100 prosenttinen vain niiden 18–25-vuotiaiden perustoimeentulotukea saavien osalta, jotka saavat perustoimeentulotukea 6-24 kuukautta. Tämän jälkeen kuntien rahoitusosuus palautuisi nykyiseen 50 prosenttiin. Lyhyet, alle kuusi kuukautta kestävät nuorten toimeentulotukijaksot ovat tilapäisiä, ja niihin kunnat eivät voi palveluillaan vaikuttaa. Toisaalta taas ne nuoret, jotka ovat kahden vuoden jälkeen edelleen toimeentulotuella, tarvitsevat ensisijaisesti hyvinvointialueiden palveluita ja siksi ei ole perusteltua, että rahoitusvastuu siirtyisi kunnille myös tältä osin.

C6-kaupunkien näkemys on, että mahdollisen rahoitusvastuun muutoksen toteutumisen aikataulua tulisi vielä harkita ja voimaantuloa jaksottaa. Muutoksen toimeenpanoon sekä muun muassa tarvittaviin tietojärjestelmämuutoksiin on jätettävä riittävästi aikaa. Ennen mahdollista rahoitusvastuun siirron toteuttamista on arvioitava tietojärjestelmien yhteensopivuus ja määriteltävä tarvittavat kehittämistoimet ja varattava niihin valtion täysimääräinen rahoitus. On oleellista varmistaa, että kunnilla on siirron toteutuessa mahdollisuus saada ajantasaista tietoa toimeentulotuen ja -etuuksien hakijoista ja saajista taustatietoineen sekä mahdollisuus yhdistää tuensaaja työvoimaviranomaisen järjestelmissä oleviin tietoihin. Lisäksi kuntien tulee saada palveluvalikoimaansa lisää mahdollisuuksia ja keinoja nuorten toimintakyvyn haasteisiin vastaamisessa. Näitä palveluja tulee uudistuksen yhteydessä vahvistaa ja parantaa niiden saatavuutta. Nämä lisääntyneet palvelutarpeen kustannukset on korvattava täysimääräisesti kunnille.

Suurten kaupunkien työttömyysturvan kannustemaksujen rakenne tulisi kokonaisuudessaan

selvittää ja rakentaa uudenlainen rahoitusmalli, jonka puitteissa kunnilla on tosiasialliset mahdollisuudet vaikuttaa tavoitteiden saavuttamiseen ja siten kunnille kohdentuvaan rahoitusvastuuseen. Suurissa kaupungeissa muuttovoitto, kansainvälisten osaajien liikkuvuus ja suhdannemuutokset vaikuttavat eri tavoin kuin pienemmissä kunnissa.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Hallituksen esityksessä esitetään tarkennuksia valtioneuvoston asetukseen tarpeellisten asumismenojen määrästä. Esityksen mukaan asetukseen lisättäisiin uusi 2 a §, jossa säädettäisiin asumismenojen rajojen muutosten arvioimisesta.

Sen ensimmäisen momentin mukaan laskettaessa toimeentulotuen saajien ja yleisen asumistuen saajien keskimääräisten asumismenojen muutosta toimeentulotuen saajien osalta huomioitaisiin vain niiden saajien keskimääräiset asumismenot, joilla ei ole toimeentulotuesta annetun lain 7 a §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä perustetta asua asunnossa, jonka asumismenoihin toimeentulotukea on haettu. Esityksen mukaan kuntakohtaista asumismenojen rajaa tarkistettaisiin vastamaan tarkastelujakson 60. prosenttipistettä, jos asumismenot olisivat nousseet tai laskeneet edeltävän vuoden asumismenojen rajasta vähintään kolme prosenttia. Asumismenojen rajaa kuitenkin nostettaisiin tai laskettaisiin enintään viisi prosenttia vuosittain. Kunnassa esiintyvästä erityisestä syystä asumismenojen rajaa voitaisiin nostaa viittä prosenttia enemmän, mutta kuitenkin korkeintaan 10 prosenttia vuosittain.

Tampereen kaupunki katsoo, että nykyinen asumismenojen määrittelemiseen liittyvä käytäntö on ollut epäselvä ja vastannut huonosti kunnan tosiasiallista vuokra-asuntomarkkinatilannetta. Tampereen kaupunki arvioi myönteiseksi, että asumismenoja määritettäessä huomioidaan toimeentulotuen saajien keskimääräiset asumismenot, eikä asumismenoja sidota esimerkiksi yleisen asumistuen saajien vuokrakehitykseen. Tämä laskentatapa ottaa huomioon sen, että toimeentulotuen saajilla saattaa olla erityisiä vaikeuksia asuttua kaikista edullisimpiin vuokra-asuntoihin esimerkiksi luottotietorekisteriin merkityn maksuhäiriömerkinnän vuoksi.

Hallituksen esityksen mukaan toimeentulotuen tarpeellisen suuruisten asumismenojen määrästä annetun valtioneuvoston asetuksen tarkentaminen esityksessä ehdotetuin tavoin tarkoittaisi sitä, että kuntakohtaiset rajat tarvittaessa myös laskisivat, kuitenkin enintään viisi prosenttia vuosittain. Esityksen mukaan sellaisille toimeentulotukea asumismenoihin saaville henkilöille tai perheille, joiden hyväksyttävät asumismenot muuttuisivat kuntakohtaisen rajan ylittäviksi ja joilla ei ole laissa tarkoitettua erityistä perustetta asua kalliimmassa asunnossa, kuntakohtaisen rajan lasku tarkoittaisi sitä, että Kansaneläkelaitos antaisi voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti kolmen kuukauden määräajan edullisemman asunnon etsintään.

Tampereen kaupungin asumisneuvonnassa on havaittu, että osa kuntalaisista on joutunut nykyisen laintulkinnan puitteissa tilanteeseen, jossa he joutuvat vuosittain hakemaan edullisempaa asuntoa. Tampereen kaupunki huomauttaa, että asunnon vaihtamisesta koituu myös kustannuksia Kansaneläkelaitokselle ja mahdollisesti myös hyvinvointialueille. Lisäksi asunnon vaihtaminen lisää kunnan järjestämän asumisneuvonnan tarvetta. Nämä kustannukset voivat olla selvästi suurempia kuin asunnon vaihtamisesta aiheutuva säästö. Lisäksi Tampereen kaupungin näkökulmasta ei voida pitää kohtuullisena, että toimeentulotukea saavat kotitaloudet joutuvat elämään jatkuvasti muuttouhan alla. Asumisen jatkuvuus ja pysyvyys edistävät perustavanlaatuisen turvallisuuden tunnetta, jolla puolestaan on myönteinen suhde pärjäämisen tunteeseen. Erityisesti lapsiperheiden osalta on erityisesti huomioitava toistuvan muuttamisen haitallisuus, koska asuinalueen vaihtaminen vaikuttaa lasten vertaissuhteisiin ja palveluverkostoon näitä horjuttaen.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esityksen vaikutusten arvioinnin yhteydessä todetaan, että sanktioita ei pyritä kohdentamaan niihin tuen saajiin, jotka pyrkivät edistämään työllistymistään ja turvaamaan toimeentuloaan ensisijaisista lähteistä. Tuen hakijoilla on esityksen mukaan siis mahdollisuus välttää perusosan alentaminen toimimalla toisin. Tampereen kaupunki ilmaisee huolensa siitä, että esityksessä ei ole arvioitu tehtävien kiristysten vaikutuksia

kaikista vaativimmissa olosuhteissa elävien ihmisten ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden elämäntilanteisiin. On oletettavaa, että esimerkiksi perusosan alennukset koskettavat erityisesti henkilöitä, joilla on kasautuneita ongelmia, jotka liittyvät somaattiseen terveyteen ja mielenterveyteen sekä sosiaalisiin olosuhteisiin. Tampereen kaupunki kannattaa, että kaikkein haavoittuvimmissa olosuhteissa elävien henkilöiden osalta esityksen vaikutukset arvioitaisiin nykyistä tarkemmin. Arvioinnissa olisi keskeistä ottaa huomioon myös yhteiskunnan tosiasialliset mahdollisuudet tukea vaativimmissa olosuhteissa eläviä ihmisiä siten, että heidän elämäntilanteensa voisivat helpottua.

Toimeentulotukilain 2 a §:n 1 momentin 4 kohdan muuttaminen siten, että työkyvyn määritelmä sidottaisiin vain työttömyysturvalain määritelmään ei ole kannatettavaa. Kokoaikatyön hakijaksi ja työttömyysetuuden saajiksi ei tule ohjata ns. tosiasiallisesti työkyvyttömiä henkilöitä, jotka eivät kykene kokoaikatyöhön ja osallistumaan työllistymistä edistäviin palveluihin. Tällä hetkellä työttömyysturvan saajina on merkittävä määrä henkilöitä, jotka eivät ole kokoaikatyöhön käytettävissä, vaan heidän ensisijaiset palvelutarpeensa ovat sosiaali- ja terveyspalveluissa. Sosiaali- ja terveyspalvelujen osalta on todettu merkittävää palveluvajetta ja laadullisuuden epätasaisuutta. Kannatettavaa onkin, että sosiaali- ja terveyspalvelujen roolia ja työ- ja toimintakyvyn arviointia monialaisena yhteistyönä vahvistetaan ja systematisoidaan heti työttömyysetuuden saamisen edellytysten alkuvaiheessa. Henkilöt, joilla ei ole tosiasiallisesti kyvykkyyttä kokoaikatyöhön, tulee ohjat muiden etuuksien ja palvelujen, kuin työttömyysetuuden tai työvoimapalvelujen piiriin.

Perustoimeentulotuen tarkoitus on aiemmin vakiintuneesti ollut kattaa alinta sosiaalisesti hyväksyttävää elintasoa. Käsillä oleva luonnos kuitenkin pureutuu myös perustoimeentulotuen luonteen muuttamiseen kohti perustuslain 19.1 §:n tarkoittamaa eksistenssiminimiä.

Sanktioiden työllistymistä edistävät vaikutukset ovat epävarmoja. Kuten hallituksen

esityksessä todetaan, seurauksena voi olla, että yhä suurempi määrä pitkään työttömänä ja heikossa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä siirtyy pikemminkin työvoiman ulkopuolelle ja luopuu työnhausta, kuin toimii hallituksen esittämän lainsäädännön pohjalta. Tampereen kaupungin näkemyksen mukaan esitettyihin toimeentulotuen heikennyksiin sisältyy merkittävää työelämästä ja yhteiskunnasta syrjäyttäviä riskitekijöitä. Kuntien järjestämien työvoimapalvelujen tehtävänä ei myöskään voi olla sanktioiden purkamista tukevien palvelujen järjestäminen, johon perustuslakivaliokunta kannanotossaan viittaa. Kuntien tulee kohdentaa niukat resurssit palvelutarpeen mukaisesti, vaikuttaviin palveluihin.

Opiskelijoiden ja yrittäjien kokoaikatyönhakijaksi ilmoittautumisen velvoitteen lisäämisen vaikutuksia tulee arvioida toimeentulotuen saajan yksilöllinen tilanne huomioiden. Työnhakijaksi ohjaamisesta ei saa muodostua automaattista toimintaa, jossa Kansaneläkelaitos ei huolellisesti ole arvioinut esimerkiksi opiskelun tai yritystoiminnan keskeyttämisen pitkän aikavälin, yhteiskunnallisten ja yksilöllisten vaikutusten kokonaisuutta.

Hallituksen esitys tuo todennäköisesti lyhyellä aikavälillä julkisen talouden säästöjä toimeentulotukimenoihin. Esityksessä arvioidaan olevan julkiseen talouteen kokonaisuutena 74 miljoonaa euroa kustannuksia leikkaava vaikutus vuoden 2027 tasolla. Säästöt kohdentuvat perustoimeentulon menoihin. Kuten edellä on todettu, tällä hetkellä on useita lakimuutoksia valmistelussa, joilla on vaikutuksia yksilön palvelu- ja etuusjärjestelmään. Valmisteilla olevaa työnhakijan palveluprosessia ja työvoimapalvelujen kehittämistä koskeva ns. TYKE-laki sekä hallituksen esitykset yleistuesta ja työttömyysturvalain muutoksista tulisi yhteisvaikutuksiltaan tutkia yhdessä toimeentulotukilain muutosesityksen kanssa. Hallitusten esitysten pohjalta on vaikea arvioida, mitkä ovat näiden esitysten yhteisvaikutukset, esimerkiksi kuntien rahoitukseen, etuus- ja palvelujärjestelmään tai yksilön tilanteisiin. Huomioitavaa on myös, että mikäli toimeentulotukiasiakkaita ohjataan entistä enemmän työvoimapalvelujen asiakkaaksi ja työttömyysturvan saajiksi, lisääntyvät työvoimapalvelujen resurssitarpeet sekä henkilöstön

että palvelujen järjestämisen osalta.

Hallituksen esityksessä tuodaan esille, että kuntien rahoitusvastuun nostaminen 100 %:iin 18-25-vuotiaiden toimeentulotuen saajien osalta, korvattaisiin kunnille täysimääräisesti valtionosuusjärjestelmässä. Ongelmana kuitenkin on, että perusteluissa esitetyt toimet, joihin kuntien rahoitusvastuun kasvattamisen tarpeellisuudella viitataan, eivät kohenna merkittävässä määrin nuorten kokonaistilannetta. Kunnilla on jo nyt merkittävät rahoituskannusteet tuottaa vaikuttavia työvoimapalveluja. Nuorten kouluttautumisen edistämisen tavoitteet ja nuorten työllistymistä edistävät palvelut ovat jo nyt hyvin huomioitu kuntien palvelutuotannossa. Nuorten palvelujen palveluvajeet ovat ensisijaisesti sosiaali- ja terveyspalveluissa ja näiden palvelujen järjestämisvastuu ei ole kunnilla, vaan hyvinvointialueilla. Tästä syystä kunnan rahoitusvastuun kasvattamisen sijaan, rahoitusvastuuta tulisi kohdentaa hyvinvointialueille, jotta nuorten ja kaikkien ikäryhmien sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuutta ja laatua parannettaisiin ja kehitettäisiin.

Muu lausuntopalaute:

Luonnoksessa esitetään, että 150 euron etuoikeutetusta tulosta luovuttaisiin. Tämä tarkoittaisi käytännössä, että tienattu ansiotulo huomioitaisiin kokonaisuudessaan ilman vähennyksiä. Lisäksi myös vähäiseksi katsottavat tulot otettaisiin jatkossa huomioon täysimääräisesti. Työryhmä ehdottaa ansiotulosta tehtävän vähennyksen eli etuoikeutetun tulon poistamista kokonaan sekä avustusten huomioimista toimeentulotuesta päätettäessä kokonaisuudessaan. Juridista estettä avustusten huomioimiseen kokonaisuudessaan ei tälläkään hetkellä toimeentulotuesta annetussa laissa ole, mutta Kansaneläkelaitoksen käytännön mukaan yksityisistä avustuksista jätetään henkilön kohdalla huomioimatta 50 euroa ja perheiden osalta 100 euroa.

Hallituksen esityksessä perustellaan etuoikeutetun tulon poistamista ensisijaisesti sillä, että etuoikeutetulla tulolla ei ole havaittu olevan merkittävää työllisyysvaikutusta. Esityksessä ei oteta kantaa etuoikeutetun tulon muihin vaikutuksiin, kuten työssäkäynnin

hyvinvointivaikutuksiin tai sairastavuuteen. Kuitenkin etuoikeutetulla tulolla on tärkeä periaatteellinen merkitys, joka kytkeytyy toimeentulotuen tarkoitukseen itsenäistä selviytymistä edistävänä tukena. Toimeentulotukea saavat henkilöt ja perheet ovat taloudellisesti hyvin haavoittuvassa asemassa erityisesti toimeentulotuen tarpeen pitkittyessä. Ansiotuloista tehtävän 150 euron vähennyksen poistaminen ei kannusta tarttumaan velvollisuuteen ensisijaisesti huolehtia itsensä ja perheensä elatuksesta, sillä pienimuotoiseen työssäkäyntiin liittyisi jatkossa entistä suurempi taloudellinen riski, joka liittyy siihen, että työssäkäynti ei paranna henkilön tai perheen taloudellista tilannetta, jonka lisäksi toimeentulotuen saaminen voi viivästyä sen vuoksi, että palkkalaskelma työstä ei ole vielä käytettävissä.

Avustusten huomioimisen säästövaikutus on erittäin vähäinen. Ottaen huomioon ehdotukset, kuten blankettityyppisen perusosan alentamista koskevan sääntelyn, etuoikeutetun tulon poistamisen sekä perusosaan kohdistettavat heikennykset voi avustusten huomioiminen osoittautua toimeentulotuen saajan tosiasiallisen tilanteen kannalta kohtuuttomaksi. Tämä lisäisi entisestään Kansaneläkelaitoksen tarvetta yksilökohtaiseen harkintaan esimerkiksi sen suhteen, onko kyseessä tosiasiassa avustus vai yksityislaina sekä tarvetta asiavirheiden korjauksiin jo tehtyjen päätösten osalta, mikäli henkilö osoittaa vähäisen avustuksen takaisinmaksetuksi.

Tampereen kaupunki ei kannata esitystä siitä, että perustoimeentulotukea voitaisiin myöntää ainoastaan maassa laillisesti oleskelevalle henkilölle. Sosiaali- ja terveysministeriön ohjeen mukaisesti paperittomalle maassa oleskelevalle voi syntyä oikeus perustoimeentulotukeen. Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan maassa oleskelevalla henkilöllä on oikeus saada kiireellisessä tilanteessa tukea välttämättömän avun turvaamiseksi siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon vaarannu. Useimmiten välttämättömyystarvikkeisiin on tulkittu kuuluvan esimerkiksi ravinto, välttämättömät lääkkeet, vaatteet sekä majoitus. Sosiaali- ja terveysministeriö huomauttaa, että toimeentulotukilainsäädännössä ei ole

määritelty tuen vähimmäismäärää yksiselitteisesti, koska hyväksyttävät menot ja niiden määrän tulee perustua kunkin hakijan osalta tapauskohtaiseen harkintaan. Tällä hetkellä Kansaneläkelaitos myöntää yleensä niin kutsutuille paperittomille henkilöille 49 % perusosasta tavoitteena turvata perustuslain 19.1 §:ssä turvattu ihmisarvoisen elämän edellyttämä viimesijainen toimeentulo. Vaikka esityksessä tunnistetaankin, että laillisen oleskelun edellytyksen lisääminen olisi vain tekninen muutos toimeentulotuesta annettuun lakiin, irtautuu se kuitenkin vallitsevasta käytännöstä. Epäselvää on, olisiko Kansaneläkelaitoksen tarkoitus esityksen mukaan jatkossa toimia lain sanamuodon vastaisesti, vai muuttaisiko esitys tosiasiassa tulkintalinjaa. Mikäli tulkintalinjan ei tosiasiassa ole tarkoitus muuttua, jää epäselväksi, minkä vuoksi lisäys lainsäädäntöön oltaisiin tekemässä. Tampereen kaupunki huomauttaa, että perustuslain 19.1 § koskee kaikkia Suomen lainkäyttöpiiriin kuuluvia henkilöitä, eikä paperittomien henkilöiden rajaaminen perustoimeentulotuen ulkopuolelle poista julkiseen valtaan kohdistuvaa velvollisuutta turvata heidän viimesijaista toimeentuloaan, sillä oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon on subjektiivinen oikeus suoraan perustuslain perusteella. Riskinä kuitenkin on, että viimesijaisen toimeentulon turvaamisesta poistuu yhdenmukainen linja, mikäli kyseisen perusoikeusvelvoitteen kantajasta ei säännellä lainkaan tavallisen lain tasolla. Tämä voi johtaa kohtuuttomiin lopputuloksiin yksilötasolla, mutta myös vaarantaa kaupunkitilan turvallisuutta sekä heikentää yhteiskuntarauhaa.

Tampereen kaupunki huomauttaa myös, että elämän biologisen jatkuvuuden turvaamiseksi tarpeellinen ravinto ei ole sen enempää henkilön tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuva, tarpeelliseksi harkittu meno taikka henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta ja omatoimista suoriutumista tai syrjäytymistä ja pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta ehkäisevä meno, jonka myöntämisen perusteista päättää tarkemmin hyvinvointialue. Siten Tampereen kaupunki ei pidä loogisena, että paperittomien henkilöiden ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan varmistamista sekä perustuslain 22 §:ssä säädetyn yleisen perusoikeuksien turvaamisvelvoitteen toteuttamista siirrettäisiin muun toimijan kuin Kansaneläkelaitoksen tehtäväksi.

Terveydenhuoltomenojen osalta luonnoksessa esitetään tiukennuksia siihen, mitä kustannuksia huomioitaisiin toimeentulotuesta päätettäessä. Nykyisellään terveydenhuoltomenoina korvataan hakijalle myös sellaisia lääkevalmisteita, jotka eivät johdu sairauden hoidosta, vaikka pääsääntönä onkin, että toimeentulotuesta korvataan ensi sijassa sairauden hoitoon määrätyt valmisteet. Luonnoksessa esitetään, että perustoimeentulotuessa korvattaisiin jatkossa vain välttämättömäksi katsotut terveydenhuoltomenot. Ehdotuksen mukaan Kansaneläkelaitos voi menon tarpeellista suuruutta ja välttämättömyyttä arvioidessaan ottaa huomioon yleisesti hyväksytyn hoitokäytännön ja tutkimusnäytön sekä kustannusvaikuttavuuden. On myönteistä, että ehdotettu tiukennus ei merkitse perustoimeentulotuessa huomioitavien lääkekustannusten sitomista sairausvakuutuslain mukaiseen korvaukseen. Kuitenkaan esityksestä ei käy yksiselitteisesti ja tarkkarajaisesti ilmi, missä tilanteissa sairauden hoitoon määrättyä lääkehoitoa ei olisi katsottava välttämättömäksi. Toisin sanoen esityksen perusteella ei voida yksiselitteisesti päätellä, olisiko tarkoituksena sulkea esimerkiksi elämänlaatua merkittävästi parantavat lääkehoidot sääntelyn ulkopuolelle, jolloin välttämättömyys olisi sidoksissa terveyden tai hengen vakavaan vaarantumiseen. Ottaen huomioon sen, että toimeentulotuen saajien koettu terveys on muuta väestöä heikompi ja toimeentulotuen saajilla on työryhmän muistionkin mukaan muuta väestöä useammin vaikeista ja pitkäaikaisista sairauksista tai kalliista lääkehoidoista johtuvia lääkekorvausoikeuksia sekä kansansairauksien hoitoon käytettävien lääkkeiden ostoja, voi terveydenhuoltomenojen huomioimiseen liittyvä välttämättömyysharkinta entisestään lisätä terveyseroja ja sairastavuutta toimeentulotukea saavien keskuudessa.

Terveydenhuoltomenoja koskevaa säännösehdotusta on myös pidettävä monitulkintaisena, sillä vaikka säännösehdotuksen mukaan toimeentulotuessa huomioitaisiin vain välttämättömät lääkkeet, voisi Kela arvioinnissaan ottaa huomioon yleisesti hyväksytyn hoitokäytännön ja tutkimusnäytön sekä kustannusvaikuttavuuden. Säännöksen muotoilun perusteella ehdotonta velvollisuutta näiden huomioon ottamiseen ei kuitenkaan olisi.

Kuitenkin samalla ehdotuksen mukaan toimeentulotuessa lähtökohtaisesti huomioitaisiin kustannusvaikuttavin vaihtoehto. Kustannusvaikuttavuudessa arvioitaisiin kustannusten ja oletettavissa olevan terveyshyödyn välistä suhdetta. Säännösehdotuksen perusteella toimeentulotuen hakija ei voi yksiselitteisesti varmistua, missä tilanteissa hänen lääkehoitonsa huomioidaan toimeentulotuesta päätettäessä, joka voi aiheuttaa katkoksia lääkehoidon jatkuvuuteen. Muutoksella olisi vaikutuksia myös Kansaneläkelaitoksen työjärjestelyihin, sillä asiantuntija-arvioita lääkehoidon välttämättömyydestä ja kustannusvaikutuksista tulisi laatia entistä enemmän.

Luonnoksessa esitetään myös, että asumismenot voitaisiin maksaa suoraan vuokranantajalle tilanteessa, jossa Kansaneläkelaitos on myöntänyt vuokravakuuteen vakuussitoumuksen. Ehdotus muuttaisi nykytilannetta, jossa lähtökohtana on, että henkilö vastaa itse menojensa maksamisesta, mutta toimeentulotukea voidaan käyttää hänen toimeentulostaan aiheutuvien menojen suorittamiseen erityisestä syystä lain 16 §:n tarkoittamalla tavalla. Asumismenojen osuuden maksaminen suoraan vuokranantajalle on kannatettavaa siitä näkökulmasta, että se voi vähentää vuokranmaksuvaikeuksien ja -velkojen sekä maksuhäiriömerkintöjen määrää ja näin ehkäistä välittömien asumista vaarantavien kriisien, kuten häätötilanteiden syntymistä. Toimeentulotukea suoraan vuokranantajalle suorittaessa tulisi kuitenkin varmistua, että henkilöllä on riittävät varat jokapäiväisen elannon kustannusten suorittamiseksi, eli esimerkiksi tilanteessa, jossa Kansaneläkelaitos harkitsee ottavansa huomioon tuloja, jotka eivät esimerkiksi enää ole hakijan käytettävissä elatukseensa, tulisi harkita, voidaanko asumismenoja suorittaa vuokranantajalle. Lisäksi tulisi ottaa huomioon se, että ehdotus on vähintään jännitteinen toimeentulotuen tarkoituksen kanssa, johon liittyy kiinteällä tavalla itsenäisen selviytymisen edistäminen.

Teräs Tuija
Tampereen kaupunki - Pormestari Ilmari Nurmisen päätös 18.6.2025 § 84.
Lisätietoja lausunnosta: Tarja Paulaniemi (tarja.paulaniemi@tampere.fi)
puh: 040 679 8954.

Turun kaupunki

Lausunto

19.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Turun kaupunki vastustaa työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumisen velvoitteen laajentamista ja esittää huolensa esitykseen sisältyvän sanktiojärjestelmän vaikutuksista etenkin lapsiin.

Asiakkaan tosiasiallista työkykyä ja palvelutarvetta ei esityksessä huomioida, vaikka toimeentulotukiasiakkuuden juurisyyt ovat pitkälti työllisyydenhoidon palvelujen saavuttamattomissa. Nykyisen lääkärin toteamaan sairauteen perustuvan harkinnan poistaminen kuormittaisi työllisyyspalveluita tuomalla asiakkaiksi lisää etenkin runsaasti ohjausta ja tukea tarvitsevia henkilöitä, joiden tilannetta työllisyyspalvelut eivät voi edistää. Yhdistettynä hyvinvointialueiden resurssipulaan ja palvelujen huonoon saatavuuteen, uudistus lisäisi työvoimaviranomaisena toimivien kuntien kustannuksia, asiakasmäärää ja työtaakkaa antamatta niille todellisia mahdollisuuksia vaikuttaa uusien asiakkaiden tilanteeseen. Tästä syystä esitykseen sisältyvää harkinnan poistoa ei tule toteuttaa.

Esitys tuo alle 30 viikkotunnin osa-aikaisessa työsuhteessa oleville velvoitteen ilmoittautua kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi. Uudistus aiheuttaa lisäkuormitusta jo nyt heikon työllisyystilanteen ruuhkauttamiin työllisyyspalveluihin tuomalla sinne lisää asiakkaita, joiden mahdollisuudet hyötyä työllisyyspalveluista ovat kyseenalaiset.

Tosiasiallisesti työkyvyttömien tuominen asiakkaiksi vaarantaa myös työllisyyspalvelujen roolin työnvälittäjänä ja heikentää niiden imagoa osaavan työvoiman tarjoajana. Tämä on ristiriidassa sekä työttömyysturvan rahoitusmallin kunnille asettamien kannusteiden että työllisyysalueiden ydintehtävän kanssa. Muutoksen työllisyysvaikutukset ovat todennäköisesti olemattomat, koska sen työllisyyspalveluihin tuomilla uusilla asiakkailla ei ole käytännön työllistymismahdollisuuksia avoimille työmarkkinoille.

Esitykseen sisältyvän sanktiojärjestelmän voi olettaa lisäävän etenkin alentuneen toimintakyvyn vuoksi toimeentulotukea saavien köyhyysriskiä, heikentävän heidän hyvinvointiaan ja lisäävän turvattomuuden tunnetta harkintaperusteisuuden lisääntymisen kautta. Esityksen perusteluissa todetaan, että ehdotuksen mukaisten uudistusten kielteiset hyvinvointivaikutukset kertautuvat toimeentulotuen varassa elävissä perheissä, josta johtuen kokonaisuudessa tulisi huomioida lapsen oikeus riittävään elatukseen. Tämän huomioimisen mekanismit puuttuvat esityksestä ja sen perusteluista.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Yhdistettynä aiempiin indeksijäädytyksiin perusosan leikkaus voi aiheuttaa toimeentulovaikeuksia vain toimeentulotuen varassa eläville. Erityisesti nykyisessä työllisyystilanteessa näiden mahdollisuudet kohentaa tilannettaan palkkatyöllä ovat heikot. Suunniteltu leikkaus siirtäisi toimeentulotuen varassa eläviä entistä enemmän mm. jo kovan paineen alla toimivan kolmannen sektorin avustustoiminnan piiriin.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Sujuva ja turvallinen tiedon siirtyminen viranomaistahojen välillä on kannatettava tavoite. Etenkin jos kuntien rahoitusosuutta 18–25-vuotiaiden toimeentulotuesta lisätään, kunnille tulisi taata oikeus nuorten toimeentulotuen saajien henkilötietoihin, jotta ne voivat tarjota näille palveluita ja vaikuttaa näin rahoitusosuuden lisäämisen aiheuttamiin kustannuksiin.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Turun kaupunki vastustaa kunnan rahoitusosuuden lisäämistä 18–25-vuotiaiden toimeentulotuesta. Kyseinen toimenpide ei edistä nuorten aktivoimista eikä hyvinvointia eikä myöskään tosiasiallisesti aseta kunnille lisäkannusteita nuorten palvelujen resursointiin. Työttömyysturvan uusi rahoitusmalli on kunnille jo nyt voimakas kannustin nuorisotyöttömyyttä vähentäviin toimenpiteisiin. Suuri osa kyseisen ikäluokan toimeentulotuen tarpeesta johtuu kuitenkin ongelmista, joiden ratkaisemiseen vaaditaan sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluja työllisyys- tai koulutuspalvelujen sijaan. Kyseiset palvelut eivät ole kuntien vaan hyvinvointialueen vastuulla, mutta hyvinvointialueille ei lakiesityksessä ehdoteta lisävelvoitteita tai kustannusvastuuta. Esitys siirtäisi näin ollen kunnille täyden rahoitusvastuun tuesta, joita kunnat eivät itse myönnä ja jonka tarpeeseen ne voivat vastata vain pieneltä osin. Mainituista syistä rahoitusosuuden lisäämistä ei tule toteuttaa.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Muutos perustuu valtioneuvoston asetuksella tehtävään sääntelyyn, jonka pitkän aikavälin vaikutuksia on tässä vaiheessa mahdotonta arvioida. Esityksen perusteluissa ei ole kiinnitetty huomiota kohtuuhintaisen asumisen saatavuuteen, mistä syystä sen seurauksia etenkin

kasvukeskuksissa asuviin toimeentulotuen varassa eläviin kotitalouksiin tai esim. vuokrarästeistä johtuviin häätöihin on vaikea arvioida.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Kuten esityksen perusteissakin todetaan, sen vaikuttavuusarvioihin sisältyy merkittävää epävarmuutta. Tämän lisäksi esityksen vaikutuksia perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen ei ole arvioitu, vaikka kyse on viimesijaiseen tukeen tehtävästä uudistuksesta.

Esityksessä ei ole myöskään riittävästi arvioitu muiden samanaikaisesti lausuntokierroksella olevien esitysten (Hallituksen esitys eduskunnalle työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n muuttamisesta VN/9365/2025, Luonnos hallituksen esitykseksi yleistukea koskevaksi lainsäädännöksi VN/10556/2024) yhteisvaikutusta. Varsinkin velvoite ilmoittautua työllisyyspalvelujen asiakkaaksi tulee todennäköisesti merkitsemään resurssien epätarkoituksenmukaisen käytön kasvua, mikä mitätöi palveluprosessin keventämisen positiivisia vaikutuksia.

Muu lausuntopalaute:

Esitys tavoittelee ihmisten parempaa ohjautumista työllisyyttä edistävien palvelujen pariin. Yhteistoimintamallissa tarjottavien monialaisen tuen palvelujen saatavuudessa on ollut ongelmia, eikä esitys aseta hyvinvointialueille uusia velvoitteita tai kannusteita asiaintilan korjaamiseen. Palvelujen heikko saatavuus voi mitätöidä uudistuksella tavoitellut ja sille arvioidut, jo valmiiksi vaatimattomat työllisyysvaikutukset.

Korhonen Ari-Pekka
Turun kaupunki

HARSO ry

Lausunto

19.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Harvinaissairauksissa on kasvava joukko ihmisiä, joilla on vaikea toimintakyvyn vajaus mutta sairausvakuutuslaki ei tunnista harvinaissairauksia työkyvyttömyyttä aiheuttavaksi. Toimeentulon alentaminen näiltä ihmisiltä, joilta työkyvyttömyys eläke on kielletty lakiteknisestä syystä on epäinhimillistä ja erittäin kohtuutonta. He roikkuvat byrokratian pakosta työttöminä työnhakijoina, ja siitä rankaiseminen olisi oikeusvaltion periaatteiden vastaista.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Asumismenoissa pitäisi tarkastella erityisesti vammaisten osalta myös muita komponentteja kuten VPL asiointimatkat maaseutukunnissa, koska taksien saatavuus on huonontunut. Tästä syystä esimerkiksi läheisyys kauppaan ja apteekkiin voi tulla kynnyskysymykseksi asunnon valinnassa, jota nykyinen toimeentulotukikaan ei huomio.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

Harvinaissairaidaen kannalta toimeentulon uudistus luo merkittävän ongelman, mikäli esittelyssäkin mainittu ”rinnakkainen korvausjärjestelmä” poistetaan. FIMEA, HILA sekä KELA ovat myöntäneet että harvinaissairaille kohdentuu epätasa-arvoinen taloudellinen rasite reseptilääkkeistä, joita ei voida harvinaissairauden vuoksi kirjoittaa korvattavan diagnoosin alaisuuteen, ja näin ollen harvinaissairas joutuu itse kustantamaan koko lääkityksen. Myös nk. Off-label käyttö on harvinaissairauksien hoidossa erittäin yleistä. Kyseisten tahojen kehotus harvinaissairaille on ollut hakea toimeentulotukea lääkekustannusten kattamiseen.

Harvinaissairailla esiintyy myös runsaasti sivuoireita lääkkeiden kanssa, jolloin sopivaa lääkettä on pakko etsiä ei-korvattavien joukosta. Näiden (sekä lääkkeiden kuin haavanhoito- ja muiden vastaavien tarvikkeiden) vaihtaminen halvempaan tuotteeseen aiheuttaa yhtäläisen riskin harvinaissairaalle, erilaisten sidosaine ja kontaktiyliherkkyyksien muodossa, kuten myös koon sopivuuden puolesta esim lyhytkasvuisilla tai synnynnäisiä epämuodostumia omaavilla harvinaissairailla.

Harvinaissairaille kyseisiä pykäliä ei siis tulisi soveltaa, vaan pitäisi löytää tapa tehdä asiakkaalle edullinen päätös esimerkiksi ratkaisijan harkintavallalla tai toimittamalla erillisen lääkärintodistuksen erityistilanteesta.

Asikainen Katri
HARSO ry

Jyväskylän kaupunki

Lausunto

19.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Työryhmän mukaan hakijalla on aina mahdollisuus välttää perusosan alentaminen tai työttömyysetuuksien sanktiot osallistumalla työvoimapalveluihin. Työvoimapalvelujen tulisi kuitenkin aina perustua työnhakijan palvelutarpeeseen eikä niiden lähtökohtaisena järjestämisperusteena tulisi pitää etuuteen liittyvien sanktioiden välttämistä. Myös lakiesityksen tavoitteissa esitetään, että ilmoittautuminen kokoaikatyön hakijaksi työvoimaviranomaiseen varmistaisi sen, että henkilö samalla siirtyisi työllistymistä edistävien palvelujen piiriin. Työvoimapalvelujen järjestämiseen kohdennettua rahoitusta on uudistettu eikä kaikissa kunnissa tai työllisyysalueella ole yhdenmukaisesti tarjolla työvoimapalveluja, joilla voisi pyrkiä välttämään perusosan alentamisen tai työvoimapoliittiset sanktiot. Kunnilla ja työllisyysalueilla on mahdollisuus lainsäädännön puitteissa kohdentaa työllistymistä edistäviä palveluja ja hakijoiden, joiden ensisijainen palvelutarve on muualla kuin työllistymistä edistävissä palveluissa, ohjaaminen kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi ja työttömyysetuuden piiriin ei välttämättä tarkoita työllistymistä edistäviin palveluihin ohjautumista.

Kannattamatonta yritystoimintaa harjoittavien tai päätoimisia opintoja opiskelevien ohjaaminen ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi ei lähtökohtaisesti pienentäisi toimeentulotuen kustannuksia, sillä työttömyysturvalain mukaan päätoimisesti yrittäjänä työllistyvät tai päätoimisesti opiskelijat eivät ole oikeutettuja työttömyysetuuteen. Jos työnhakijaksi tulee jatkossa ilmoittautua myös työkykyisten työllisten, jotka eivät työskentele täysipäiväisesti (alle 30h/vko), yrittäjien, joiden yritystoiminta ei ole kannattavaa sekä päätoimisten opiskelijoiden, jotka eivät saa opintotukea, tulee työvoimaviranomaisen asiakasmäärät todennäköisesti kasvamaan. Tämä aiheuttaa osaltaan käytettävissä olevan resurssin lisäämistä asiakastyön tekemiseen.

Työttömyysturvan vastuualueen ratkaisuissa työttömyysetuuden ei ole tarkoitus kompensoida yritystoiminnasta aiheutuvaa taloudellista riskiä, joten kannattamaton yritystoimintakin on voitu katsoa päätoimiseksi työllistymiseksi yrittäjänä. Työttömyysetuudella tuettujen opintojen

edellytyksenä on, että opintojen aloittamisesta on sovittu työllistymissuunnitelmassa tai sitä korvaavassa suunnitelmasta ennen opintojen alkua. Työttömyysetuutta voidaan myöntää aiemmin harjoitettuihin opintoihin ainoastaan silloin, jos opintojen keskeytymisestä on vähintään vuosi. Lisäksi opintojen tukemiseen työttömyysetuudella liittyy muita harkinnanvaraisia kriteereitä, joten opintojen tukemista työttömyysetuudella ei voida pitää itsestäänselvyytenä. Hakijoiden, joilla ei lähtökohtaisesti ole oikeutta työttömyysetuuteen, ilmoittautuminen työttömäksi työnhakijaksi lisää kuntien ja työllisyysalueiden tehtäviä työnhakijan palveluprosessin ja työttömyysturvaoikeuden selvittämisen osalta. Päätoimisilla yrittäjillä ei lähtökohtaisesti ole oikeutta työttömyysetuuteen, vaikka yritystoiminta ei olisi taloudellisesti kannattavaa. Tämä ei siis lisäisi työmarkkinatuen määrän saajia, vaan päätoimiset yrittäjät turvautuisivat silti toimeentulotukeen. Myöskään päätoimisella opiskelijalla, joka ilmoittautuu työnhakijaksi opintojen jo ollessa meneillään, ei lähtökohtaisesti ole edellytyksiä saada työttömyysetuutta tai ylipäätään työvoimaviranomaisen tukea opintoihin työttömyysetuudella tuettujen omaehtoisten opintojen muodossa. Päätoimiset opiskelijat, jotka ilmoittautuvat työnhakijoiksi olisivat isolta osin edelleen toimeentulotuen piirissä. Meneillä olevien opintojen keskeyttämistä sen vuoksi että työnhakija voisi saada työttömyysetuutta toimeentulotuen sijaan ei voi pitää työllistymisen kannalta hyvänä vaihtoehtona, jos suoritettavan tutkinnon avulla on myöhemmin paremmat mahdollisuudet työllistyä.

Vaikka aiemmin lausuntokierroksella olleella hallituksen esityksellä tavoitellaan tällä hetkellä voimassa olevan työttömyysturvan seuraamusjärjestelmän keventämistä, on työnhakijan velvollisuudet lisääntyneet etenkin työnhakuun ja työvoimapalveluihin liittyen, jolloin työssäolovelvoite voi tulla asetettavaksi nykyistä useammin. Työttömyysturvaseuraamukset yhdistettynä perusosan alentamiseen työvoimapoliittisesti moitittavan menettelyn

seurauksena voi heikentää merkittävästi etuuden saajien taloudellista tilannetta. Perusosan alentamiseen liittyvä kuulemismenettely lisää myös hallinnollisia toimia, joka osaltaan lisää julkisia menoja.

”Työttömyysetuuden ratkaisutyön lisäys lisäisi Kansaneläkelaitokselta saadun arvion mukaan toimintamenoja noin 2 miljoonaa euroa vuodessa. Työmäärä lisääntyisi noin 30 henkilötyövuodella. Myös muiden etuuksien, kuten asumistukien, opintotuen, eläkkeiden ja työkyvyttömyysetuuksien ratkaisutyön arvioidaan lisääntyvän.

KEHA-keskukselle esityksestä aiheutuisi kertaluonteisia tietojärjestelmän muutostarpeita noin 50-70 henkilötyöpäivän verran, mikä aiheuttaisi noin 40 000-50 000 euron toimintamenojen lisäyksen vuodelle 2026. Tällä olisi vaikutusta KEHA-keskuksen digitalisaation kehitystyön toteutukseen.”

Edellä esitetyn lainauksen arvio heijastuu myös työllisyysalueille kertaantuneena. Työnhakija-asiakkaiden neuvontatyö muun asiakaspalveluprosessin rinnalla tulee kasvattamaan henkilötyövuosien tarvetta. Tämä tulisi huomioida kuntien valtionosuuksissa.

Se, että toimeentulotuen hakijoita ohjataan hakemaan heille ensisijaisesti kuuluvaa etuutta, on perusajatuksena hyvä ja voi helpottaa joidenkin hakijoiden tilannetta. Toimeentulotuen tarkoitus on

olla viimesijainen ja tilapäinen, ja muiden etuuksien hakeminen voi olla prosessiltaan ja hakijan oman tilanteensa selvittämisen kannalta yksinkertaisempaa toimeentulotukeen verrattuna. Kun toimeentulotuen hakijoita ohjataan hakemaan ensisijaisia etuuksia, tulee huolehtia, että esimerkiksi maahanmuuttajat ja vieraskieliset hakijat saavat ohjeet ymmärrettävästi ja heidän toimeentulotukeaan ei leikata sen vuoksi, ettei hakija tiedä kuinka tulisi toimia etuuden hakemisen suhteen.

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyynnön mukaan toimeentulotuen kokonaisuudistuksen tavoitteena on: Vahvistaa toimeentulotuen asemaa viimesijaisena ja väliaikaisena tukimuotona, lisätä tuen saajien velvoitteita hakea ensisijaisia etuuksia ja kokoaikatyötä, vähentää pitkäaikaista toimeentulotukiriippuvuutta ja selkeyttää toimeentulotuen roolia osana perusturvaa. Itsessään nämä tavoitteet ovat hyviä ja kannatettavia.

Kotoutumisen erityispiirteet ja haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden tilanne huomioiden esityksessä on useita ongelmallisia kohtia. Toimeentulotuen perusosan leikkaaminen yksinasuvilta sekä ansiotulovähennyksen poistaminen eivät edistä kohderyhmien työmarkkina-asemaa, vaan heikentävät perusturvaa ilman näyttöä myönteisistä työllisyysvaikutuksista. Esitetyt muutokset kohdistuvat erityisesti heikossa asemassa oleviin henkilöihin ja voivat lisätä toimeentulotuen tarvetta sekä sosiaalipalvelujen kuormitusta. Toimeentulotuen saaja ei välttämättä ole työtön työnhakija. Kotoutumisvaiheessa olevilla henkilöillä voi olla rajoitteita, kuten kielitaidon puute, kulttuurinen sopeutuminen tai traumaattiset taustat, jotka vaikuttavat heidän kykyynsä täyttää näitä velvoitteita. Siksi on perusteetonta ja epäoikeudenmukaista alentaa toimeentulotukea henkilöiltä, jotka eivät ole työttöminä työnhakijoina. Automaattinen perusosan alentaminen voi johtaa kohtuuttomiin tilanteisiin.

Maahan muuttaneiden asiakasryhmän osalta erityisesti tilapäisen suojelun direktiivillä olevia ukrainalaisia voisi tulla lisää työvoimapalveluiden asiakkaiksi. Tilapäistä suojelua saava B-luvalla Suomessa oleskeleva henkilö ei voi saada työmarkkinatukea, joten kaikki työlliset, jotka eivät työskentele täysipäiväisesti eivät välttämättä ole tällä hetkellä ilmoittautuneet työnhakijoiksi työvoimaviranomaiseen. Edellä mainittujen asiakasryhmien kohdalla työmarkkinatukeen oikeutettujen määrä ei tulisi kasvamaan merkittävästi. Työvoimaviranomaisen kasvavat asiakasmäärät lisäisivät työvoimaviranomaisen tarvitsemaa henkilöstöresurssia sekä tulkitsemisen kustannuksia maahan muuttaneiden asiakkaiden kohdalla.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Lakiesityksen tavoite vahvistaa toimeentulotuen roolia väliaikaisena ja syrjäytymistä ehkäisevänä tukimuotona on kannatettava. On kuitenkin tärkeää, että uudistus ei johda siihen, että erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat maahan muuttaneet jäävät ilman riittävää taloudellista turvaa. Jyväskylän kaupungin kotoutumisviranomainen katsoo, että toimeentulotuen tasoa ei tule heikentää. Tuen tulee säilyä vähintään nykyisellä tasolla, ja työn vastaanottamiseen liittyvät kannustimet – myös vähäiset – on turvattava. Tämä on keskeistä erityisesti matalapalkkaisilla ja epävarmoilla työmarkkinoilla toimivien henkilöiden näkökulmasta. Mahdollisissa toimeentulotuen perusosan alentamiseen liittyvissä tilanteissa tulisi säilyttää mahdollisuus yksilölliseen harkintaan, erityisesti kotoutumisvaiheessa olevien kohdalla. Tähän liittyen Kelan ja kuntien välistä

tiedonvaihtoa ja yhteistyötä tulee vahvistaa, jotta asiakkaiden tilanteet voidaan arvioida kokonaisvaltaisesti.

Kun toimeentulotuen perusosan alentamisen muutosta tarkastellaan yhdessä työttömyysturvalakiin ehdotettujen muutosten (Hallituksen esitys eduskunnalle työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n muuttamisesta) kanssa, jolloin jo 1. työnhakijan laiminlyönnistä työnhakija voi menettää määräajaksi oikeuden työttömyysetuuteen ja 2. laiminlyönnistä voi menettää oikeuden toistaiseksi, tulee erityisen tärkeäksi työnhakijoiden informointi ja heidän yhtäläiset mahdollisuudet ymmärtää sekä toteuttaa heidän velvollisuuksiaan työnhakijoina. Työvoimaviranomaisen tehtävänä on käydä huolellisesti läpi työnhakijana olevan asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet ja tämä korostuu entisestään erityisesti maahan muuttaneiden ja vieraskielisten työnhakija-asiakkaiden kohdalla, joiden kanssa asioidessa käytetään usein tulkkausta. Työnhakijalla itsellään on vastuu toimia siten, ettei työvoimapoliittisesti moitittavaa menettelyä tapahtuisi, mutta tulee huomioida että työnhakijoina on toimintakyvyiltään ja -valmiuksiltaan hyvin erilaisia henkilöitä.

Toimeentulotuen perusosan alentaminen voitaisi tehdä vain siinä tapauksessa jos alentaminen ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämää välttämätöntä toimeentuloa eikä se olisi kohtuutonta. Tähän harkintaan olisi hakijoiden yhdenmukaisen kohtelun vuoksi tehtävä erittäin selkeät toimintamallit milloin perusosaa voidaan alentaa, kun mahdollisuutena on alentaminen 20%, 40% tai jopa 50% verran.

Perusosan leikkaukset sekä 150 euron suuruisen ansiotulovähennyksen poistaminen muilta kuin alle 18-vuotiailta voivat tuoda toimeentulotuen hakijoille selkeän heikennyksen heidän käytettävissä oleviin varoihinsa. Toimeentulotuen tulisi olla viimesijainen ja väliaikainen etuus, joten sen leikkaamista ei voida pitää hyvänä ratkaisuna minkään toimeentulotukeen tukeutuvan asiakasryhmän näkökulmasta. 150 euron ansiotulovähennyksen poistaminen vähentää pienien työmäärien vastaanottamisen kannattavuutta.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kuntien rahoitusvastuuta 18-24 –vuotiaiden osalta perustoimeentulotukikustannuksista ollaan kasvattamassa täyteen 100 prosenttiin lakimuutoksella. Tällä tavoitellaan sitä, että kunnat työllistäisivät nuoret mahdollisimman nopeasti. Tällaista korotusta Jyväskylän kaupunki vastustaa. Kunnat ovat motivoituneita jo nykyisillä järjestelmillä ja taloudellisilla kannustimilla ohjaamaan nuoria mahdollisimman nopeasti opiskeluiden ja työelämän piiriin. Tällainen korotus lisäisi valtavasti kuntien menoja, mutta valtionosuuksiin tällä ei olisi vaikutusta. Tällainen muutos kuulostaa erittäin kohtuuttomalta.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

Luonnosesityksen kohta 4.2.2.1 Vaikutukset ihmisryhmiin

Lakiesityksen vaikutuksia ihmisryhmiin arvioitaessa on syytä huomioida,
että maahanmuuttajataustaiset naiset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, jos kotihoidon tuen päättyessä heiltä edellytetään työttömäksi ilmoittautumista ilman riittävää kielitaitoa tai työelämävalmiuksia. Jyväskylän kaupungin kotoutumisviranomainen ehdottaa, että kotoutumissuunnitelmassa sovitut toimet (esim. kielikoulutus) tulisi rinnastaa aktiivisuuteen, jotta perusosan alentaminen ei kohdistuisi kohtuuttomasti tähän ryhmään. Lapsiperheiden kohdalla lain epäsuorat vaikutukset on syytä huomioida esitettyä tarkemmin. Vaikka lasten perusosia ei leikata, vanhempien toimeentulon heikentyminen voi vaikuttaa lasten hyvinvointiin. Lapsiperheköyhyys on Suomessa tunnistettu ja syvenevä ylisukupolvinen sosiaalinen ongelma, jonka johdosta lapsiperheiden tilanteessa perusosan alentamista tulisi arvioida erityisen tarkasti, ja lapsen etu tulisi huomioida osana harkintaa.

Myös kotoutumisvaiheessa olevat nuoret (18-24 -vuotiaat) aikuiset tarvitsevat erityistä tukea kielitaidon ja koulutuksen osalta. Lisäksi osatyökykyisten maahanmuuttajien kohdalla osa-aikatyön tulojen täysimääräinen huomiointi voi vähentää kannustimia osallistua työelämään. Tämän vuoksi vähäiset osa-aikatyötulot tulisi voida jättää osittain huomioimatta myös kotoutumisvaiheessa olevien kohdalla, jotta työelämään kiinnittyminen olisi mahdollista.

Yhteenvetona voidaan todeta, että toimeentulotukiuudistuksen vaikutukset kotoutumiseen ja maahanmuuttajataustaisten henkilöiden toimeentuloon on arvioitava erikseen ennen lain voimaantuloa. Erityisesti vasta maahan muuttaneet eivät välttämättä tunne suomalaista sosiaaliturvajärjestelmää tai työmarkkinoita, ja kielitaidon tai koulutuksen puute voi estää ensisijaisten etuuksien tai kokoaikatyön hakemisen.

Velvoitteiden lisääminen ei saa johtaa kohtuuttomiin seuraamuksiin henkilöille, joilla ei vielä ole riittäviä valmiuksia täyttää niitä. Uudistuksessa on tärkeää huomioida maahan muuttaneiden erityistarpeet ja varmistaa, ettei heidän kotoutumisensa vaikeudu. Velvoitteet ja sanktiot tulee suhteuttaa yksilön elämäntilanteeseen ja kotoutumisen vaiheeseen.

Korhonen Mirva
Jyväskylän kaupunki - työllisyysjohtaja Hanna Lähteelä

Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus

Lausunto

19.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä on kuvattu perusosan alentamiseen liittyvän automaattisen ilmoitusmenettelyn poistamista. Jatkossa vastuu asiakkaan tilanteen arvioinnista perusosan alentamisen yhteydessä olisi kokonaan Kansaneläkelaitoksessa. Perusosan alentaminen voitaisiin siis tehdä, mikäli etuuden käsittelijä arvioi, ettei alentaminen vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida pitää muutenkaan kohtuuttomana. Esimerkkeinä kohderyhmistä on mainittu mm. alaikäiset lapset, kotihoidon tukea saavat vanhemmat, sairaat, vammaiset tai muuten työnhakijaksi ilmoittautumisesta vapautetut.

Asiakaskohtaisessa harkinnassa työntekijällä tulee olla ammatillinen ja koulutukseen perustuva osaaminen arvioida toimeentulotukea hakevien henkilöiden ja perheiden palvelutarpeita kokonaisuudessaan. Asiakasturvallisuusriskin aiheuttaa näiden tarpeiden tunnistamatta jääminen, virheellinen kiireellisyyden arviointi ja yhteydenottojen tai ilmoitusten viivästyminen tai kokonaan tekemättä jättäminen hyvinvointialueelle.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Asiakasturvallisuuden kannalta esityksen kriittinen kohta on Kansaneläkelaitoksessa jatkossa tapahtuva yksilökohtainen harkinta, jonka avulla varmistetaan kohtuuttomien tilanteiden välttäminen kaikissa tilanteissa.

“Perusosaa ei voitaisi alentaa, jos yksilökohtaisen harkinnan perusteella alentamisen todettaisiin vaarantavan alentamisprosessin kohteena olevan hakijan tai hänen perheensä ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaisen välttämättömän toimeentulon tai alentamista voitaisiin pitää muutoin kohtuuttomana.”

Palvelutarpeen arvioon ohjaaminen hyvinvointialueelle ei enää liittyisi perusosan alentamisharkintaan. Vastuu asiakkaan tilanteen arvioinnista perusosan alentamisen yhteydessä olisi kokonaan Kansaneläkelaitoksessa.

Esityksen vaikutusarvio on tältä osin puutteellinen. Esityksessä ei arvioida eikä kuvata, millaisia vaikutuksia muutoksella on asiakkaisiin ja millaiset valmiudet ja osaaminen Kansaneläkelaitoksen etuuskäsittelijöillä on yksilölliseen tarveharkintaan. On syytä epäillä, että henkilökuntaa etuuskäsittelyyn ei ole rekrytoitu tällaista tehtävää silmällä pitäen. Kelan etuuskäsittelijöiden työ on luonteeltaan julkisen vallan toimeenpanon tehtävää. Yksilöllinen harkinta on perinteisesti katsottu viranomaistehtäväksi, jossa käytetään julkista valtaa ja johon kuuluu myös virkavastuu. Nyt tällainen tehtävä ollaan osoittamassa etuuskäsittelijöille.

Muutoksen vaikutuksia olisi arvioitava myös sosiaalihuollon ammattihenkilölakia vasten. Sen mukaan laillistettu sosiaalihuollon ammattihenkilö toimii sosiaalihuollon tehtävissä, joissa edellytetään sellaista ammattitaitoa ja osaamista, jota kyseinen koulutus tuottaa. Vain laillistetulla ammattihenkilöllä on lähtökohtaisesti oikeus suorittaa kyseiseen ammattiin kuuluvia tehtäviä.

Yksilöllinen harkinta on olennainen osa sosiaalityön ammatillista otetta. Sosiaalityöntekijä tai sosionomi arvioi asiakkaan tilanteen kokonaisvaltaisesti, ottaen huomioon muun muassa asiakkaan taloudellisen tilanteen, asumisolosuhteet, perhesuhteet, psyykkisen ja fyysisen terveydentilan sekä mahdolliset päihdeongelmat. Arvioinnin ja harkinnan avulla pyritään löytämään asiakkaan tilanteeseen parhaiten sopivat tukitoimet, jotka voivat olla neuvontaa, ohjausta, taloudellista tukea, terapiapalveluita tai muita tarvittavia palveluita.

Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus katsoo, että esitys voi toteutua tarkoitetulla tavalla asiakasturvallisuutta vaarantamatta ainoastaan silloin, jos asiakkaan yksilöllinen tilanne arvioidaan ja harkitaan yksilöllisesti ja kokonaisvaltaisesti siihen koulutettujen ammattihenkilöiden toimesta, joiden ydinosaamiseen tällainen tehtävä kuuluu.

Toimeentulotukiasian käsittelyn yhteydessä on kyettävä kattavasti arvioimaan tukea hakevan henkilön tai perheen kokonaistilannetta sekä asian vaatimaa kiireellisyyttä sekä toimimaan sen perusteella niissäkin tilanteissa, joissa tuen hakija ei itse koe tuen tarvetta, mutta sen tarve on ilmeinen. Tätä arviointia on kyettävä tekemään kaikissa hakutilanteissa, mutta erityisesti perusosan alentamisen yhteydessä.

Esityksessä kuvatusti oletettavaa on, että sosiaalihuoltolain 35 § yhteydenottoa tai ilmoitusta tuen tarpeesta vaativat tilanteet tulisivat lisääntymään. Esityksessä ei ole huomioitu, että samaan aikaan mahdollista on tarve myös lastensuojeluilmoitusten tekemiselle niissä tilanteissa, joissa heikko taloudellinen tilanne vaarantaa lapsen huolenpidon tai kehityksen. Huomioitava on, että

toimeentulotukiasian käsittelyn yhteydessä myös nämä tilanteet ja niiden kiireellisyys tulee tunnistaa ja arvioida viipymättä.

Esityksessä on kuvattu, että osa perustoimeentulotuen saajista saisi jatkossa tukea vähemmän, koska heille ei korvattaisi kaikkia nykyisin korvattavia lääkkeitä, heidän perusosaansa alennettaisiin nykyistä enemmän ja mahdolliset muut tulot vähentäisivät heidän käteensä jäävää tuloaan. Tämä puolestaan kasvattaa tarvetta hakea aikaisempaa enemmän tai useammin täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea yksilöllisen tarpeen perusteella. Lapsiperheisiin kohdistuvia negatiiviset vaikutukset korostuvat erityisesti silloin, kun vanhempi/vanhemmat toimivat työttömyysturvan eli ensisijaisen etuuden näkökulmasta moitittavasti. Vanhempien talouteen aiheutuvien heikennysten ja niistä mahdollisesti seuraavien muiden haitallisten muutokset voivat aiheuttaa myös lapselle hyvinvoinnin vajetta ja toimintamahdollisuuksien kapeutumista, heikentymistä tai suoranaista puutetta.

Hyvinvointialueella täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen hakeminen käynnistää sosiaalihuollon asiakkuuden. Tässä yhteydessä asiakkaalla tulee olla mahdollisuus sosiaalityön ammattilaisen tapaamiseen mahdollisten muiden palvelutarpeiden havaitsemiseksi. Tuore selvitys osoittaa, että täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen ohjeissa, myöntämisen perusteissa ja euromäärissä hyvinvointialueilla on vaihtelua, joten yhdenvertaisuus ei tältä osin toteudu.

Toimeentulotuen hakemisen taustalla on monia erilaisia syitä ja toimintakykyyn sekä sosiaalisiin olosuhteisiin vaikuttavia taustatekijöitä. Taloudellisen tilanteen lisäksi toimeentulotuen saajia yhdistävät usein monet muut huono-osaisuuden muodot. Erityisesti pitkittyneen toimeentulotuen hakemisen ja saamisen tilanteissa asiakkaiden erilaiset tuen tarpeet tulee tunnistaa ja arvioida asianmukaisten palveluiden selvittämiseksi ja järjestämiseksi.

Esityksessä huomioidaan, että toimeentulotukea saava, sosiaali- ja terveyspalveluja tarvitseva työtön henkilö voi kuulua myös työllistymisen monialaisesta edistämisestä annetun lain piiriin, jolloin hänet ohjataan monialaiseen palvelutarvearvioon. Asiakkaiden määrä voi esityksen johdosta lisääntyä, mikä lisäisi yhteistoimintamallissa mukana olevien viranomaisten työtä. Henkilöiden ongelmallisten elämäntilanteiden ratkeamisen voisi olettaa nopeutuvan. Toisaalta asiakkaiden palvelutarpeen huolellinen arviointi voi nostaa esiin seikkoja, joihin vastaamiseen myös palveluita olisi oltava tarjolla. Siten palveluiden kysyntä voi ohjausten lisääntymisen myötä myös kasvaa.

Riskinä on, että edellä kuvattuun työskentelyyn ei pystytä riittävästi varautumaan. Tarve voi kasvaa sosiaali- ja terveydenhuollossa asiantuntija-arvioiden tekemiseen, jalkautuviin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin, taloussosiaalityöhön sekä erilaisiin kuntouttaviin palveluihin.

Muu lausuntopalaute:

Asiakas- ja potilasturvallisuus tarkoittaa niitä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöiden ja organisaatioiden periaatteita ja toimintoja, jotka varmistavat hoidon ja palvelujen turvallisuuden sekä suojaavat asiakkaita ja potilaita vahingoittumasta. Asiakasturvallisuus sosiaalihuollossa puolestaan tarkoittaa sitä, että palvelut järjestetään, tuotetaan ja toteutetaan siten, että asiakkaan fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen sekä taloudellinen turvallisuus eivät vaarannu.

Asiakkaan turvallisuuden kokemukseen palveluissa vaikuttavat monet asiat. Merkittävässä osassa ovat sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden lisäksi muiden toimijoiden ja hallinnonalojen toimintakäytänteet sekä yhteiskunnassa tapahtuvat laajemmat muutokset. Nämä vaikuttavat muun muassa asiakkaan osallisuuden ja luottamuksen kokemukseen, asiakkuuteen johtaneisiin seikkoihin,

palveluiden toteuttamiseen ja ammattilaisten väliseen yhteistoimijuuteen monialaisissa toimijaverkostoissa.

Ilmiötason havaintoja palvelujärjestelmässä tapahtuvista muutoksista ja niiden vaikutuksista asiakasturvallisuuden toteutumiseen voidaan hyvinvointialueilla saada ajantasaisesti hyödyntämällä rakenteellisen sosiaalityön raportointia ja tiedontuotantoa.

Koskela Satu
Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskus

Kuluttajaliitto ry, Konsumentförbundet rf

Lausunto

19.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kuluttajaliitto ry (jäljempänä Kuluttajaliitto) kiittää mahdollisuudesta antaa sosiaali- ja terveysministeriölle kirjallinen lausunto otsikkoasiasta. Kuluttajaliitto esittää kohteliaimmin seuraavat huomiot:

Esitysluonnoksen mukaan (s. 34) toimeentulotuen muutoksilla haetaan 74 miljoonan euron säästöjä vuoden 2027 osalta. Toimeentulotuen perusosaa esitetään alennettavaksi osalla tuensaajista 3 % ja osalla hieman vähemmän. Lisäksi tietyissä tilanteissa perusosaa voidaan alentaa enemmän: jopa 50 %, jos täysi-ikäinen toimeentulotuen hakija ei hakisi ensisijaiseksi etuudeksi katsottavaa jotakin muuta hänelle mahdollisesti kuuluvaa etuutta tai ei ilmoittautuisi työttömäksi työnhakijaksi. Esitysluonnoksen mukaan kaikissa toimeentulotuen perusosan alentamisen tilanteissa alentaminen voitaisiin tehdä vain, jos se ei vaarantaisi ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voitaisi muutenkaan pitää kohtuuttomana.

Kuluttajaliitto huomauttaa, että toimeentulotuki on viimesijainen tukimuoto, joka toteuttaa perustuslain 19.1 §:n mukaista jokaisen oikeutta välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Kyseessä on subjektiivinen oikeus, jota ei ole sidottu yksilölle asetettuihin velvoitteisiin, vaan kykenemättömyyteen hankkia ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa. Nykyisen toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997, toimeentulotukilaki) 1 §:n 1 momentin mukaan toimeentulotuen avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo. Jos tällaisesta välttämättömästä toimeentulosta vähennetään puolet siksi, että henkilö ei esimerkiksi ole kyennyt luovimaan sosiaaliturvajärjestelmässä itselleen tai yhteiskunnalle edullisimmalla tavalla, on vaikea nähdä tilannetta, jossa alentamista ei voisi pitää kohtuuttomana tai jossa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukainen välttämätön toimeentulo ei vaarantuisi.

Esitysluonnoksessa todetaan (s. 45), että toimeentulotuen pitkäaikaiset saajat ovat lähtökohtaisesti heikossa taloudellisessa ja sosiaalisessa asemassa olevia henkilöitä. Taloudellisen tilanteen lisäksi toimeentulotuen saajia yhdistää usein monet muut huono-osaisuuden muodot. Esitysluonnoksessa on tunnistettu tämän lähtökohdan huomioimisen tarve vaikutusarvioinnissa. Kuluttajaliitto yhtyy kuitenkin apulaisoikeuskanslerin lausuntoon siltä osin, että tähän nähden esitysluonnoksen perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi on varsin niukkaa.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Kuluttajaliitto toteaa, että viime aikoina on toteutettu useita heikennyksiä potilaiden, sosiaalihuollon asiakkaiden ja kuluttajien taloudelliseen asemaan. Erityisesti heikommassa sosiaalisessa ja taloudellisessa asemassa olevat henkilöt ovat maksaneet kovan hinnan yhteiskunnan säästöistä. Toimeentulotuen perusosasta ei Kuluttajaliiton näkemyksen mukaan ole varaa leikata, vaan on otettava huomioon, että toimeentulotukea saatetaan tarvita jatkossa juuri siksi, että muuta sosiaaliturvaa on leikattu.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

Toimeentulotukilain 7 b §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että muina perusmenoina ei otettaisi enää huomioon perusosaan sisältymättömiä terveysmenoja tarpeellisen suuruisina, vaan säännökseen lisättäisiin välttämättömyyskriteeri. Terveysmenojen tarpeellista suuruutta ja välttämättömyyttä arvioisi Kela, ei lääkäri. Kuluttajaliitto katsoo, että Kelan ratkaisun olisi perustuttava tällöin lääkärin ammattitaitonsa perusteella tekemään arvioon sekä yksilölliseen harkintaan, jossa otetaan huomioon se, että tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutumiseksi erilaisia asiakkaita on kohdeltava eri tavoin.

Vaikka esitysluonnoksessa luetellaan eräitä tilanteita, joissa terveysmenoja voisi luokitella välttämättömiksi ja tarpeellisen suuriksi, Kuluttajaliitto toteaa, että edelleen jää liian avoimeksi, milloin Kela voisi todeta jonkin lääkärin määräämän hoidon olevan yleisesti hyväksytyn hoitokäytännön vastaista tai kustannusvaikuttavuudeltaan liian heikkoa. Jotta potilaan oikeus hyvään, terveydentilansa edellyttämään hoitoon toteutuu yhdenvertaisesti, on tärkeää varmistua

siitä, että tarpeellinen hoito ei jää toteutumatta siksi, että toimeentulotuen varassa elävällä henkilöllä ei ole siihen varaa.

Lumijärvi Julia
Kuluttajaliitto ry, Konsumentförbundet rf

Työttömyyskassojen Yhteisjärjestö ry

Lausunto

19.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Työttömyyskassojen Yhteisjärjestö kiittää mahdollisuudestaan antaa lausunto.

Ehdotuksen mukaan ensisijaisen etuusoikeuden selvittämiseen ja perusosaan alentamisharkintaan liittyen Kansaneläkelaitokselle lisättäisiin oikeus saada toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot työttömyyskassasta.

Ehdotuksen mukaan voimassa olevaan 18 a §:n 1 momenttiin lisättäisiin Kansaneläkelaitokselle oikeus saada työttömyyskassalta pyynnöstä salassapitosäännösten estämättä toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot. Kansaneläkelaitos tarvitsee tietoja työttömyyskassan jäsenyydestä, ansiopäivärahaa koskevan hakemuksen vireilläolosta ja ansiopäivärahan maksamista koskevista tiedoista selvittäessään edellä ehdotettujen 10 §:n 5 ja 6 momentin perusteella asiakkaan oikeutta ensisijaisiin etuuksiin ja perusosan alentamisharkintaan. Voimassa olevan pykälän 2 momentissa säädetään siitä, että mitä asiakastietolain 64 §:ssä säädetään viranomaisen oikeudesta saada tietoja salassapitosäännösten estämättä, koskee myös Kansaneläkelaitoksen oikeutta saada toimeentulotukitehtäviensä hoitamiseksi välttämättömiä salassa pidettäviä tietoja.

Ehdotettu muutos 18 a §:ään, joka laajentaa Kelan tiedonsaantioikeutta työttömyyskassoilta toimeentulotukiasioiden käsittelyssä lisännee kassaan kohdistuvien tietopyyntöjen määrää. Muutoksen takia tulee arvioitavaksi, että tuoko muutos vaikutuksia työttömyyskassan ja Kelan väliseen tiedonvaihtoon.

Esityksellä ei liene vaikutuksia Kelan tiedonsaantioikeuksiin työttömyysturvalain 11 luvun 9 §:n 2 momentissa, jossa säädetään työttömyysetuuden maksamisesta hyvinvointialueelle/Kelalle silloin, kun hyvinvointialue/Kela on toimeentulotuesta annetun lain 23 §:n mukaisesti maksanut toimeentulotukea odotettavissa olevaa työttömyysetuutta vastaan.

Kyseessä on siis säännös, joka mahdollistaa sen, että hyvinvointialue/Kela voi periä toimeentulotuen takaisin työttömyysetuudesta. Edellytyksenä sille, että työttömyysetuus voidaan maksaa hyvinvointialueelle/Kelalle on se, että toimeentulotukea on nimenomaan suoritettu odotettavissa olevaa työttömyysetuutta vastaan ja jos toimielin on ilmoittanut työttömyyskassalle vähintään kaksi viikkoa ennen ansiopäivärahan maksupäivää, ettei etuutta saa suorittaa hakijalle. Eli toisin sanoen Kela on saanut työttömyyskassalta jo voimassa olevan lain kohdan perusteella tietoja maksuun tulevasta ansiopäivärahan määrästä ja sen myöntöajankohdasta.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esityksen mukaan henkilöiden halukkuus ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi ja pitää työnhakunsa voimassa voi lisääntyä jonkin verran. Tämä saattaa lisätä hakemusten määrää myös työttömyyskassoissa, mutta vaikutus työttömyyskassojen osalta jäänee hyvin vähäiseksi.

Muu lausuntopalaute:

-

Villman Aki
Työttömyyskassojen Yhteisjärjestö ry

Nuorisoasuntoliitto NAL ry

Lausunto

18.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Se, että jokainen etuuksia tarvitseva saisi omaa tilannettaan vastaavaa etuutta, on kannatettava tavoite, erityisesti jos etuuden saamisen myötä henkilö pääsisi myös tarvitsemiensa palvelujen piiriin. On kuitenkin huomattava, että kaikilla ei esimerkiksi kuormittavan elämäntilanteen takia ole voimavaroja hakea heille kuuluvaa tukea, ja ehdotettu kuukauden määräaika ensisijaisten etuuksien hakemiseen voi siksi näiden henkilöiden kohdalla ylittyä. Siksi on tärkeää, että harkinnanvaraa jätetään erilaisten elämäntilanteiden huomioimiseksi. Tarvittaessa ihmisille tulee tarjota tukea ja apua ensisijaisten etuuksien hakemiseen.

Ihmisten vaihtelevat elämäntilanteet tulisi huomioida myös velvoitteessa hakea kokoaikatyötä. Kaikilla toimeentulotukea saavilla ei ole mahdollisuutta tehdä kokoaikatyötä, ja osa-aikatyö voi olla esimerkiksi perhesyistä ainoa henkilön elämäntilanteeseen vaihtoehto. Työkyvyttömyyslain määritelmä ei myöskään kata kaikenlaisia työkyvyttömyyden muotoja ja syitä, miksi kokoaikatyö ei henkilölle ole mahdollista. Perusosaa ei tulisi alentaa niiltä ihmisiltä, jotka eivät tosiasiallisesti pysty työskentelemään kokoaikaisesti.

Esityksen mukaan toimentulotuen perusosan suuruutta voitaisiin alentaa 50 prosenttia, jos henkilö ei hae ensisijaisia etuuksia tai ilmoittaudu kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi työvoimaviranomaiseen. Perusosan alentaminen jatkuisi niin kauan kuin henkilö ei olisi hakenut ensisijaista etuutta tai ilmoittautunut kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi. Näin suuri etuuden tason alentaminen on kohtuuton ja vaarantaisi monen etuuden saajan toimeentulon ja arjessa pärjäämisen.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että perusosan alentamisen prosessin tehostamista. Tukea alennettaisiin nykyistä useammalta moitittavasti menetelleeltä henkilöltä niin, että ensin perusosaa alennettaisiin 20 prosenttia kuukauden ajaksi, ja jos henkilö ei korjaisi menettelyään, perusosaa

alennettaisiin 40 prosenttia enintään kuuden kuukauden ajan. Ehdotus ei ole kannatettava. Usein etuuden hakijoiden laiminlyönnit johtuvat siitä, ettei heillä moninaisista syistä ole esimerkiksi riittävästi tietoa, taitoa tai kykyä toimia järjestelmän vaatimalla tavalla. Perusosan alentaminen on epäreilu rangaistus niille henkilöille, joiden kohdalla moitittava menettely on johtunut alentuneesta toimintakyvystä, ja voi johtaa esimerkiksi kyvyttömyyteen maksaa vuokraa ja muita arjen välttämättömyyksiä. Etuuden alentamisen myötä riski velkaantumisen, häätöjen ja asunnottomuuden kasvuun lisääntyy.

SOSTEn tuoreen Sosiaalibarometrin vastausten mukaan toimeentulotuen alentaminen ei todennäköisesti edistä tuen saajien työllistymistä. Barometriin vastanneista sosiaalityöntekijöistä näin ajatteli jopa 77 prosenttia. Sen sijaan yksilöllinen ja pitkäkestoinen työllistymisen tuki on tehokkaampi ratkaisu tukea sosiaalietuuksien varassa elävien ihmisten siirtymää työelämään. Sosiaali-, terveys-, työllisyys- ja kuntoutuspalveluja tulisi myös kehittää niin, että ne vastaisivat ihmisten moninaisiin palvelutarpeisiin nykyistä paremmin. Toimivat yksilölliset palvelut ovat sanktioita ja etuuden saajien arjen kurjistamista parempi tapa tukea ihmisiä työllistymisessä. Sanktioiden sijaan pitäisi pyrkiä vahvistamaan ihmisten voimavaroja ja toimintakykyä. Haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten kohdalla tarvitaan tarkempaa palvelutarpeen arviointia ja ohjausta heidän tarpeisiinsa vastaavien palvelujen piiriin.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Vastustamme ehdotettuja leikkauksia yli 18-vuotiaiden perusosien tasoon. Hallitus on jo tehnyt mittavia leikkauksia sosiaaliturvaan, joista erityisesti asumistuen leikkaukset osuvat erityisen kipeästi nuoriin ja pienituloisimpiin ihmisiin. Sosiaaliturvaleikkaukset ovat SOSTEn Sosiaalibarometrin mukaan lisänneet pienituloisten ihmisten ahdistuneisuutta, ylivelkaantumista ja häätöjä. Pienituloisten toimeentulon vaarantaminen lisää syrjäytymisen ja asunnottomuuden riskiä. Asunnottomuus ja häädöt ovat jo lähteneet Suomessa kasvuun.

Toimeentulotuen taso on jo valmiiksi liian matala. Siitä lisää leikkaaminen on kohtuuton toimi, joka kurjistaa tuensaajien arkea ja voi näin vaikuttaa negatiivisesti heidän terveyteensä, hyvinvointiinsa ja toimintakykyynsä. Viimesijaisesta etuudesta leikkaaminen aiheuttaa lisää köyhyyttä, syrjäytymistä ja syventää eriarvoisuutta.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä ehdotetaan perustoimeentulotuessa hyväksyttävien asumismenojen sääntelyn tarkentamista. Asumismenojen määritteleminen kuntakohtaisesti on myönteistä, sillä on tärkeää, että rajat vastaavat kuntien todellisia vuokria ja että ihmisillä on mahdollisuuksia löytää normien

mukaisia asuntoja. Asumismenojen rajojen kehitystä on tärkeä seurata aktiivisesti ja tarvittaessa muuttaa niitä vastaamaan alueiden todellista vuokratasoa. Tämä tulisi huomioida myös sääntelyssä. Ihmisille tulee myös turvata riittävästi aikaa löytää uusi asunto, mikäli edellisen asunnon menot nousisivat normin yli ennen muuttamiskehotuksen antamista.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä ei ole arvioitu riittävästi ehdotettujen muutosten vaikutuksia köyhyyteen ja toimeentulovaikutusten lisääntymiseen eri ihmisryhmissä. Toimeentulotuen leikkaaminen vaikeuttaisi tukea saavien pienituloisten taloudellista tilannetta erityisesti, jos myös muut sosiaaliturvan leikkaukset vaikuttavat samoihin ihmisiin. Eri leikkauksien yhteisvaikutuksia ihmisten arjessa pärjäämiseen pitäisi arvioida laajemmin.

Muu lausuntopalaute:

Suojaosan poistamisesta: Suojaosa on antanut tuen saajille mahdollisuuden parantaa omaa toimeentuloaan, hankkia työkokemusta ja kiinnittyä työelämään. Työssäkäynnin mahdollisuutta ei ole kannattavaa poistaa niiltä tuensaajilta, joilla mahdollisuus oman toimeentulon parantamiseen työnteon kautta on. Esityksessä sanotaan, että 150 euron suojaosan poisto vahvistaisi kannustetta irtautua toimeentulotuesta ja siirtyä osa-aikatyöstä kokoaikatyöhön, vaikka tutkimukset osoittavat, että suurella osalla toimeentulotuen saajista on työ- ja toimintakyvyn haasteita. Kokoaikatyön vastaanottaminen ei ole kaikille mahdollista, eikä suojaosan poisto siitä heille myöskään mahdollista tee. Pienituloiselle 150 euron lisätulo voi olla merkittävä apu esimerkiksi asumisen kulujen kattamiseen ja arjen hyvinvoinnin ylläpitämiseen. Suojaosan poisto lisää syrjäytymisen, vuokravelkojen kasvamisen sekä häätöjen ja asunnottomuuden riskiä.

Vähäisiksi katsotuista avustuksista: Vähäiseksi katsotut muut tulos, kuten veronpalautukset, erilaiset rahalahjat ja vanhempien antamat avustukset, ovat tuensaajalle mahdollisuus säästää tai selvitä arjen hankinnoista, joihin toimeentulotuki ei muuten riitä. Niiden huomioiminen tuessa täysimääräisesti kurjistaa tuensaajien arkea entisestään ja lisää ulkopuolisuuden kokemuksen ja syrjäytymisen riskiä, emmekä siksi kannata ehdotusta.

Vuokranmaksusta suoraan vuokranantajalle: Ehdotuksen mukaan tilanteissa, joissa toimeentulotuen hakijan asunnon vuokravakuus on maksettu perustoimeentulotuesta, toimeentulotuen osuus asunnon vuokrasta maksettaisiin jatkossa suoraan vuokranantajalle. Toimintatapa voi olla perusteltu silloin, jos asiakkaan taloudenhallinnassa on haasteita ja näin toimimalla pyritään ehkäisemään vuokravelan syntymistä. Toimintatapa ei ole kuitenkaan perusteltu kaikkien toimeentulotuen saajien osalta, ja asiassa tulisi säilyttää harkintavaltaa. Ihmisille tulee antaa mahdollisuus huolehtia omasta taloudestaan ja vuokranmaksustaan, jos he niin toivovat.

Sormunen Hilma
Nuorisoasuntoliitto NAL ry

Pohjois-Savon hyvinvointialue

Lausunto

18.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esitys velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta on lähtökohtaisesti kannatettava ja on jo tällä hetkelläkin velvoittavaa. Tässä tulee kuitenkin huomioida riittävä ohjauksen ja neuvonnan saatavuus sekä varmistaa tuen tarpeita vastaavien palveluiden saatavuus. Huomiota tulee erityisesti kiinnittää henkilöihin, joilla on alentunut kyky tai kyvyttömyys hakea tarvitsemiaan palveluja tai etuuksia.

Lähtökohtaisesti myös velvoite ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi ja hakea kokoaikatyötä on kannatettava. Velvoittavuudessa tulee kuitenkin huomioida yksilökohtainen harkinta ja kiinnittää erityistä huomiota niihin haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin, joilla ei ole riittävää työ- ja toimintakykyä tai muu elämäntilanne ei mahdollista aktiivista työnhakua ja työllistymistä. On siis ensiarvoisen tärkeää, että yksilöiden tosiasiallinen mahdollisuus ja kyky noudattaa asetettavia velvoitteita tulee huomioiduksi. Tämä edellyttää vahvaa määrittelyä ja erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon lausunnoilla tulisi olla painoarvoa.

Erityinen huoli liittyy työkykynsä tai perhetilanteensa vuoksi osa-aikatyötä tekeviin. Kokoaikaisen työn vastaanottaminen ei ole kaikille mahdollista terveyden tai muun elämäntilanteen perusteella. Osa-aikatyön tekeminen voi olla joillekin henkilöille ainoa keino pysyä kiinni työelämässä, eikä sen merkitystä tulee jättää huomioimatta. Tässäkin arvioinnissa tulee huomioida yksilökohtainen harkinta ja velvoitteiden tulee vastata asiakkaan arjen toimintakykyä ja elämäntilannetta. Sanktiot eivät saa muodostua esimerkiksi kuntoutumisen esteeksi.

Suojaosuuden poistaminen ei ole kannatettavaa. Se heikentää työnhakijoiden motivaatiota ottaa lyhytkestoista tai osa-aikaista työtä vastaan ja voi pitkittää työttömyyttä. Työn tekemisen tulee aina olla kannattavaa ja etuusjärjestelmän tulee tätä myös ainakin jossakin määrin tukea.

Sosiaalihuollon palveluiden piirissä on myös paljon henkilöitä, joiden työ- ja toimintakyky on heikko, mutta he eivät ole työkyvyttömiä työttömyysturvalain edellyttämällä tavalla. Heidän kohdallaan työnhakuvelvoitteiden täyttäminen on erityisen haastavaa, koska tuen tarpeiden mukaisia palveluja ei välttämättä ole saatavilla tai palveluihin pääseminen on vaikeaa. Henkilöille, joille kokoaikatyön tekeminen ei ole tosiasiassa mahdollista, ei perusosan alentamista tulisi kohdentaa. Työkyvyttömyyden arvioinnin ei tulisi olla pelkästään riippuvainen työttömyysturvan edellytyksistä.

Perusosan alentaminen edellyttäisi Kelalta aina harkintaa sen suhteen, vaarantaako alentaminen ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaisen välttämättömän toimeentulon. Tämä vaatii kokonaisvaltaista arviointia ja asiakkaan tuen tarpeiden tunnistamista. Tämä edellyttää arviomme mukaan vahvaa harkinnan määrittelyä sekä sosiaalihuollon osaamista. Onko sosiaalihuollon lausunnoilla jatkossa mitään painoarvoa? Mikäli harkintaa ei tulla tarkasti määrittelemään, sisältyy esitykseen huomattava eriarvoisuuden ja tuen alentamisen automatisoitumisen riski.

Erityisesti perusosan alentaminen 50 prosenttia tilanteissa, joissa henkilö ei hae ensisijaisia etuuksia tai ilmoittaudu kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi, on kohtuuton. Ihmisarvoisen elämän edellytysten täyttyminen ei ole mahdollista, mikäli viimesijaisen etuuden perusosaa alennetaan puolella. Samoin perusosan alentamisen jatkuminen niin kauan kuin henkilö hakee ensisijaista etuutta tai ilmoittautuu kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi, on kohtuutonta. Pohjois-Savon hyvinvointialue ei kannata ehdotusta esitetyssä muodossa.

Huomioitava riski liittyy myös siihen, että perusosan alentamiset siirtyvät hyvinvointialueen harkinnanvaraiseen toimeentulotukeen ja lisäävät näin ollen hakemusmääriä ja arviointitarpeita sekä näiden vuoksi lisääntyneitä resurssitarpeita. Tämä korostuu erityisesti, mikäli sosiaalihuollon lausunnoilla ei ole perusosan alentamisen yhteydessä jatkossa merkitystä.

Ohjauksia palvelutarpeen arviointiin hyvinvointialueelle ei enää tehtäisi automaattisesti perusosan alentamisen yhteydessä. Muutos siirtää vastuuta asiakkaan tilanteen kokonaisarviosta sosiaalihuollon ammattihenkilöiltä Kelalle. Onko Kelalla riittävää osaamista tähän? Huolena on, ettei asiakkaiden kokonaistilanne tule huomioiduksi tai arvioiduksi riittävässä laajuudessa, eivätkä asiakkaat ohjaudu tarvitsemiensa palveluiden piiriin. Erityisen tuen tarpeessa olevilla asiakkailla voi olla huomattavia haasteita täyttää edellytettyjä velvoitteita. Riittävän yksilöllisen ohjauksen ja neuvonnan tarve korostuu, samoin kuin kattava arviointi kaikista niistä henkilöiden työ- ja toimintakykyyn liittyvistä seikoista, joiden arvioinnissa sosiaalihuollon ammattihenkilön osaaminen on merkittävää.

Sosiaalihuollon erityisen tuen tarpeessa olevat asiakkaat ovat henkilöitä, joilla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja. Heillä on myös vaikeuksia toimia järjestelmän vaatimalla tavalla. On huolestuttavaa, ettei sosiaalihuollolle ole määritelty roolia perusosan alentamisissa. Huomattavana ja merkittävänä riskinä myös on, että perusosan alennukset siirtyvät hyvinvointialueiden kustannettavaksi harkinnanvaraisen toimeentulotuen kautta. Myös se, ettei tietoa perusosan alentamisista välitetä hyvinvointialueelle, heikentää huomattavasti sosiaalihuollon mahdollisuuksia palvelujen oikea-aikaiseen tarjoamiseen ja tuen tarpeessa olevien asiakkaiden tavoittamiseen.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuki on viimesijainen etuus. Perustoimeentulotuen perusosa on suuruudeltaan jo nyt alhainen, eikä se tosiasiassa, elinkustannusten noustessa, riitä välttämättä kattamaan välttämätöntä toimeentuloa. Perusosaan ei tule kohdentaa leikkauksia. Perusosan leikkaaminen kohdistuisi erityisesti heikommassa asemassa oleviin henkilöihin, jotka eivät työkykynsä, terveytensä, elämänhallinnan vaikeuksiensa tai muun elämäntilanteensa vuoksi voi tai ole kykeneviä vaikuttamaan omaan tilanteeseensa. Vaikutusarvioinnissa tulisi erityisesti huomioida se, pystyykö nykyiselläkään perusosalla kattamaan kaikki perusosaan sisältyvät menoerät elinkustannusten noustessa.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Tiedonsaannin laajentaminen on perusteltua silloin, kun sillä on merkitystä tuen oikein kohdentumisessa ja väärinkäytösten estämisessä. Tiedonsaannin tulee aina olla perusteltua, suhteellista sekä tarkoituksenmukaista. Tämä vahvistaa myös toiminnan läpinäkyvyyttä ja uskottavuutta. Tiedonsaannin laajentamisella voidaan nopeuttaa etuuskäsittelyä, joka on erityisesti viimesijaisen etuuden kohdalla kannatettavaa.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Lähtökohtaisesti on kannatettavaa, että perustoimeentulotuki kohdennettaisiin jatkossa suoraan vuokranmaksuun tilanteissa, joissa henkilö on itse kykenemätön siitä huolehtimaan. On kuitenkin myös huomioitava esitetyn ehdotuksen mahdollinen passivoiva vaikutus; henkilöiden omatoimisuuden ja itsenäisen selviytymisen tukeminen tulee myös huomioida. Asumisen turvaaminen on kuitenkin ensisijaista ja tämä vaikuttaa myönteisesti myös hyvinvointialueella käsiteltäväksi tuleviin rästihakemuksiin.

Esityksessä on kannatettavaa se, että kuntien tulisi jatkossa huomioida kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen saatavuus ja tarjota asumisneuvontaa.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

-

Pärnänen Heli
Pohjois-Savon hyvinvointialue

Kirkkohallitus

Lausunto

18.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kirkkohallitus tuo lausunnossaan esiin etenkin Suomen ev.lut. kirkon diakoniatyötekijöiden arvioita toimeentulotuesta annetun lain mahdollisen muuttamisen vaikutuksista. Kirkkohallitus vastustaa ehdotusta, jolla tiivistetään kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi ilmoittautumisen velvoittavuutta. Diakoniatyöntekijät kohtaavat työttömiä ihmisiä, joilla on lääkärinlausunto työkyvyttömyydestä tai sairauslomaa, mutta jotka työvoimaviranomaisen tai Kelan mukaan eivät ole työkyvyttömiä. Osa-aikatyö voi olla merkittävä apu taloudellisesti ja henkisesti. Kaikilla ei ole resursseja tehdä kokoaikatyötä joko fyysisesti, henkisesti tai ajankäytöllisesti.

Diakoniatyöntekijät pelkäävät kokoaikatyön hakemisen velvoittavuuden lisäävän ahdistusta ja mielenterveyden ongelmia, mikä haastaa rajallista työkykyä entisestään. Huolta kannetaan varsinkin erityislasten ja sairaiden lasten perhetilanteista. Lasten hoitopäivät venyvät pitkiksi ja erityislapsen hoidon ja terapian tarve sijoittuu usein päiväsaikaan, jolloin osa-aikatyö on käytännössä ainoa tapa osallistua työelämään. Omaishoidontuen päätöstä ei aina saa, koska hyvinvointialueilla ei ole mahdollisuutta myöntää etuutta.

Diakoniatyöntekijät kertovat kohtaamiensa ihmisten tosiasiallisesta työkyvyttömyydestä, osatyökykyisyydestä ja vaikeuksista esimerkiksi päästä eläkkeelle tilanteissa, joissa työkykyä ei ole. Diakoniatyöntekijät pitävät tärkeänä säilyttää KELA:n harkintavalta etuuksista päätettäessä.

Kirkkohallitus pitää hyvänä ehdotusta siitä, että toimeentulotuen hakijan tulisi aina ensin hakea muut ensisijaiset etuudet. Yleensä myös diakoniatyön myöntämän taloudellisen avun edellytyksenä on ensisijaisten etuuksien hakeminen. Diakoniatyöntekijät kiinnittävät kuitenkin huomiota siihen, että etuuksista pitäisi tiedottaa paremmin ja palveluohjausta tulisi olla saatavilla enemmän. Toimeentulotukea tulisi olla mahdollista saada ensisijaisen etuuden päätöstä odottaessa, jotta tulottomia jaksoja ei olisi ensisijaisen etuuden päätöksen viipyessä. Oikean lääkärinlausunnon saaminen voi olla vaikeaa. Asiakkailla ei aina ole taitoa hakemusten tekemiseen tai tietoa heille

kuuluvista etuuksista. Kriisitilanteessa asiakkaalla voi myös olla alentunut kyky etuuksien hakemiseen ja asioidensa edistämiseen.

Viimesijaista etuutta saavien osalta voidaan kysyä, onko heillä tosiasiallista mahdollisuutta esimerkiksi sairauden tai muun elämän kriisitilanteen vuoksi huolehtia omasta toimeentulostaan. Kirkkohallitus pelkää perusosan alentamisen pitkäaikaisesti 20, 40 tai 50 prosentilla jättävän ihmisiä kohtuuttomiin tilanteisiin ja lisäävän esimerkiksi diakonian taloudellisen ja aineellisen avun tarvetta. Toimeentulotuen perusosan puolittamista jopa kuuden kuukauden ajaksi pidetään liian suurena ja rangaistuksenomaisena. Toimeentulotuen perusosan puolittamisen nähdään myös vaikeuttavan perheissä asuvien lasten tilannetta ja lisäävän lapsiperheköyhyyttä. Perusosan alentamisessa tulee käyttää yksilökohtaista harkintaa ja palveluohjaus hyvinvointialueelle tulee säilyttää.

Toimeentulotuen hakijan sekä häntä avustavan työntekijän kannalta on tärkeää ymmärtää selkeästi tuen saamisen sekä alentamisen kriteerit. Perusosan alentamiseen liittyen kriteerejä eivät ole esityksessä riittävän selkeästi määritelty. Lisäksi perusosan alentamisesta on suunniteltu poistettavan yksilökohtainen harkinta, minkä diakoniatyössä katsotaan hidastavan tilanteen korjaamista.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Kirkkohallitus vastustaa etuoikeutetun tulon eli 150 € suojaosan poistamista. Suojaosan katsotaan tuovan pientä joustoa tilanteessa, kun heikko taloudellinen tilanne pitkittyy. Muutoksen myötä nk. keikkatyön kannustavuus heikkenee, mikä myös johtaa passivoitumiseen ja voi lisätä harmaata taloutta. Etuoikeutettua tuloa pidetään merkittävänä erityisesti osa-aikatyötä tekeville ja uutta työtä aloittaville. Kun samaan aikaan leikataan perusturvan tasoa ja poistetaan suojaosuudet, syntyy asiakkaan näkökulmasta kaksinkertainen leikkaus, jolloin tilanteen korjaaminen vaikeutuu ja velkaantuminen lisääntyy.

Kirkkohallitus vastustaa muutosehdotusta vähäisiksi katsottavien ansiotulojen ja avustusten muuttamisesta kokonaan huomioitavaksi tuloksi. Esimerkiksi diakoniatyöntekijät kertovat perusturvan tason olevan niin matala, että asiakkaat joutuvat lainaamaan rahaa arjessa selvitäkseen. Veronpalautuksia käytetään usein rästiin jääneiden laskujen ja velkojen maksamiseen. Lakiehdotus asettaa toimeentulotukea saavien perheiden lapset eriarvoiseen asemaan.

Kirkkohallitus ei puolla ehdotusta toimeentulotuen perusosan tason leikkaamisesta. Nykyiselläänkin riittämättömän perusosan leikkaamisen katsotaan johtavan ruoka-avun ja taloudellisen avun tarpeen lisääntymiseen. Perusturvaa on jo heikennetty esimerkiksi hyväksyttyjä asumiskustannuksia pienentämällä ja työttömyysturvaa heikentämällä. Samaan aikaan tehtävän yleistuen tarveharkinnan vähentämisen vuoksi hallituksen esitys tullee vaikuttamaan merkittävästi työttömien 55–64-vuotiaiden taloudelliseen tilanteeseen.

Hallituksen esityksessä toimeentulotuen muuttamisesta suurin kolmen prosentin leikkaus kohdistuisi yksin asuviin henkilöihin sekä vanhempansa luona asuviin 18 vuotta täyttäneisiin henkilöihin. Kirkon diakoniatyössä kohdatuista ihmisistä yli puolet on yksinasuvia. Yksin asuvilla ei ole muita jakamassa arjen välttämättömiä kustannuksia, jolloin heidän taloudellinen tilanteensa on haavoittuva, ja he tarvitsevat muita useammin tukea seurakunnista ja järjestöistä jo tällä hetkellä.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kirkkohallitus pitää tärkeänä säilyttää toimeentulotukilain 18 h § Kansaneläkelaitoksen oma-aloitteinen tietojen luovutusvelvollisuus hyvinvointialueelle. Myös diakoniatyöntekijöiden kokemus puoltaa sitä, että ohjaus hyvinvointialueelle tulee säilyttää, koska sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointi tulee tehdä ennen perusosan alentamista. Diakoniatyön asiakaskohtaamisista saatujen tietojen perusteella velvollisuuksien laiminlyöminen ei yleensä johdu aktiivisista teoista tai tietoisesta tekemättä jättämisestä, vaan taustalla on tiedon tai kielitaidon puutetta tai sairaudesta (esim. päihde- ja mielenterveyshäiriöt) tai kriisitilanteista johtuvia toimintakyvyn rajoitteita.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kirkkohallituksella ei ole kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvää lausuntopalautetta.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Asumisen tarkentamiseen liittyvä muutos, jossa kohtuulliset asumismenot voivat laskea vuosittain viidellä prosentilla, vaikeuttaa toimeentulotukea saavan kiinnittymistä kotipaikalleen. Diakoniatyöntekijöiltä saadun tiedon perusteella kohtuuhintaisia asuntoja ei ole jokaisella paikkakunnalla tarjolla tälläkään hetkellä. Muuttaminen lyhyellä aikavälillä on taloudellisesti sekä sosiaalisesti kuormittavaa ja lisää yksinäisyyttä, juurettomuutta ja ulkopuolisuuden kokemusta.

Kirkkohallitus pitää kannatettavana ehdotusta toimeentulotuen maksamisesta vuokranantajalle, mikäli saman asunnon vuokravakuus on myönnetty osana perustoimeentulotukea. Diakoniatyöntekijöiltä saadun tiedon mukaan muutos ehkäisee vuokravelkojen syntymistä ja häätöjä.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Kirkkohallitus toteaa, että heikoimmassa asemassa olevien ihmisten hyvinvointiin kohdistuvia vaikutuksia on arvioitu niukasti. Yhteisvaikutusten arviointia eri perusturvaan kohdistuvien lakimuutosten vaikutuksista ei ole tehty.

Kuten hallituksen esityksen vaikutusten arvioinnissa todetaan, perusturvan sanktioilla ei edistetä kokopäivätyön tekemisen mahdollisuuksia etenkään tilanteessa, jossa työtä ei ole tarjolla kaikille eikä kykyä kokopäivätyön tekemiseen ole. Lakiesityksen vaikutukset työllisyyden kasvuun ovat liian optimistiset.

Vaikutusten arvioinnissa todetaan lakimuutoksen lisäävän lapsiperheiden ahdinkoa vanhempien perusosan tason leikkausten myötä. Tämä arvio tulee ottaa vakavasti, jotta toimeentulotukea saavan perheen lasten hyvinvointi ei vaarannu. Perusosaa alentamalla ei lisätä vanhemman mahdollisuutta työllistyä sellaisissa tilanteissa, kun kokoaikainen työllistyminen on mahdotonta perhetilanteen vuoksi. Diakoniatyöntekijöiltä saadun tiedon mukaan vähävaraisten perheiden lapset kokevat jo tällä hetkellä syyllisyyttä siitä, että ovat perheessä kuluerä ja vaikeuttavat perheen taloudellista tilannetta. Nämä kokemukset vaikuttavat lasten ja nuorten henkiseen hyvinvointiin ja kasvuun, mitä ei pitäisi lakia tiukentamalla vaarantaa.

Muu lausuntopalaute:

Kuten hallituksen esityksessä todetaan, taloudellisen tilanteen lisäksi toimeentulotuen saajia yhdistää usein monet muut huono-osaisuuden muodot. Kirkkohallitus huomauttaa, että mikäli lakimuutoksen sisältämät ehdotukset hyväksytään, toimeenpanossa tulisi seurata myös vähentyneen palveluohjauksen ja palvelutarpeen arvioinnin vaikutuksia heikoimmassa asemassa olevien ihmisten elämään.

Diakoniatyöntekijöiden mukaan ihmisten elämäntilanteet ovat hyvin moninaisia. Sanktiot ja velvoitteiden lisäämiset eivät ratkaise ihmisten elämäntilanteisiin vaikuttavia haasteita eikä toimeentulotukeen kohdistetuilla leikkauksilla yksin paranneta valtion taloutta. Kelan etuuksien hakemiseen liittyy myös alikäyttöä. Tarvittaisiin enemmän kasvokkain tapahtuvaa neuvontaa ja ohjausta. Erityisesti alle 25-vuotiaat tarvitsevat tukea löytääkseen oman paikkansa yhteiskunnassa. Kaikkein heikoimmassa asemassa olevista tulee jatkossakin pitää huolta. Eriarvoisuutta ei tule lisätä tekemällä leikkauksia viimesijaisiin etuuksiin. Kuka tahansa ihminen voi sairastua, menettää työnsä tai kohdata muita vastoinkäymisiä, jolloin tarvitsee apua. Toimeentulotuki on viimesijainen etuus, jota ei ole tarkoitettu käyttää säännöllisesti, mutta todellisuus on toinen. Näille ihmisille tulisi tarjota kokonaisvaltaista apua ja tukea, ei pelkästään sanktioita.

Saloranta Teija
Kirkkohallitus

Österbottens välfärdsområde - Pohjanmaan hyvinvointialue

Lausunto

17.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuki on jo nyt toissijainen ensisijaisiin etuuksiin nähden. KELA:n ohjeistuksen mukaan toimeentulotuen viimesijaisuus tarkoittaa sitä, että kansalaisen täytyy kykyjensä mukaan huolehtia omasta ja perheensä toimeentulosta ja hakea ensin kaikki muut etuudet, joihin hänellä saattaa olla oikeus. Aiempaa vahvenpi veloite hakeaensisijaiset etuudet on hyvä, mutta se ei edistä toimeentulotukea hakevan työllistymistä ellei siihen ole mahdollisuuksia käytännössä. Työllisyystilanne vaihtelee alueittain ja erityisesti pitkäaikaistyöttömillä pitkä välimatka työpaikkoihin ja julkisen liikenteen puutuminen voivat olla este töllistumiselle. Työnhakuvelvoitteen laajentamisen tarkoituksenmukaisuutta on arvioitava laajemmin. Toimeenpanossa on huomioitava erityistilanteet, joiden arvioiminen lisää ennestään työn vaativuutta etuuskäsittelyssä sekä hyvinvointialueelle palvelutarpeen arviointityötä. Perusosan alentamisen tulisi olla poikkeuksellinen toimi, jota ei tulisi tehdä kaavamaisesti, vaan aina harkintaa käyttäen.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä ehdotetaan toimeentulotuen perusosan tason leikkaamista osana julkistalouden säästöjä. Säästövaiktuksen voidaan arvioida olevan ainakin osin kyseenalainen. Leikkaaminen lisää huono-osaisuutta ja köyhyyttä sekä kasvattaa väestön eriarvoisuutta. Eriavoistuminen eri väestöryhmien kesken on kasvamassa ja tällä tavalla esitetty muutos lisää entisestään eriarvoisuutta. Perusosan alentamiseen tulee suhtautua varauksella. Perusosan alentamisesta ei ole mitään todisteita, että ihmiset aktivoituisivat paremmin. Perustuslain mukaan valtion on turvattava kaikille ihmisarvoisen elämän edellytykset – ei pelkästään hengissä pysymistä Perustoimeentulotuki pitää olla suhteessa elinkustannuksen nousemiseen, vrt. kansaneläke ja muu eläketurva.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Tiedonsaamisen vahvistaminen voi edistää toimeentulotuen käsittelyprosessia, kun päätöksenteossa tarvittavat tiedot saadaan nopeammin ja oikeina. ja osaltaan saattaa ehkäistä etuuksien

väärinkäyttöä. Lähtökohtana tulee kuitenkin olla asiakkaan ihmisarvon kunnioiitaminen ja oma tiedonantaminen.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esityksen tavoite rahoituksen laajennukselle olisi varmistaa kuntien panostukset myös vaikeimmassa tilanteessa olevien nuorten työllistämiseen mahdollisimman nopeasti, jotta tukikaudet toimeentulotuella jäisivät mahdollisimman lyhyiksi on kannatettava. Huomioitvata, että kunnissa on erilaiset työllistymismahdollisuudet. Työllistämisalueet vastaavat työllistämispalvelujen järjestämisestä. Hyvää esitysessä on, että kuntien rahoitusosuuden laajennus korvattaisiin kun-nille peruspalveluiden valtionosuusjärjestelmän kautta valtionosuuden pysyvänä lisäyksenä.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Asumismenojen tarkistamisen osalta on huomioitava mahdolisuudet löytää kohtuuhintainen asunto. Monissa kunnissa ja erityisesti isomilla paikkakunnila on on käytännössä erittäin vaikeaa löytää kohtuuhintainen asunto. Pitkäaikaistyöttömien ja toimentulotukiasiakkaiden mahdollisuudet vaikuttaa asumismenoihinsa ovat hyvin rajalliset. Asunnon vaihtaminen lisää kustannuksia ja edellyttää edullisten vuokra-asuntojen saatavuutta ja todellisia mahdollisuuksia niiden saamiseen.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Vaikutusten arviointi on tehtävä suhteessa jo tehtyihin muutoksiin ja meneillään oleviin muutoksiin (esim. työllisyysalueiden aloittaminen). Arviointia on tehtävä pienituloisten ja osa-aika työssäkäyvien tilanteesta. Nämä henkilöt joutuvat usein turvautumaan toimeentulotukeen selviytyäkseen asumis- ja muista elinkustannuksista. Esitys ei tarkastele, miten tiukentuvat ehdot vaikuttavat niihin, joiden työkyky on alentunut. Arviointia on täydennettävä jo tehtyjen sosiaaliturvan heikennysten ja mahdollisesti tulossa olevien muutosten kanssa, mikä on yhteisvaikutus

Muu lausuntopalaute:

Uudistus on ristiriidassa sen kanssa milllaiset mahdollisuudet ihmisillä olisi mahdollista osallistua työmarkkinoille.

Penttinen Erkki
Österbottens välfärdsområde - Pohjanmaan hyvinvointialue

Ilomantsin kunta

Lausunto

17.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Ilomantsin kunnanhallitus päättää todeta lausuntonaan luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle toimeentulotuesta annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 64 §:n ja kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 10 §:n muuttamisesta seuraavaa:

Ilomantsin kunta pitää tavoitetta toimeentulotuen luonteen vahvistamisesta viimesijaisena ja väliaikaisena tukimuotona hyvänä, mutta uudistuksen pääasiallisen tavoitteen on tähdättävä asiakkaan pääsemiseen työllisyyttä edistävien palvelujen piiriin ja palveluohjaukseen. Esitykseen auki kirjattu valtion talouden tasapainottaminen ja toimeentulotukimenojen voimakkaan kasvun hillitseminen eivät saa muodostua uudistuksen suuntaa ohjaaviksi pääasiallisiksi tekijöiksi.

Ilomantsin kunta hyväksyy kuntien rahoitusosuuden korottamisen sataan prosenttiin niiden 18-24-vuotiaiden toimeentulotuen saajien osalta, joiden perheessä ei asu muun ikäisiä henkilöitä, vain mikäli uudistuksen kustannus korvataan kunnille täysimääräisenä.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

-

Kontturi Minna
Ilomantsin kunta - kunnanhallitus

Hanna Nylund

Lausunto

17.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Nämä nykyisetkään velvoitteet eivät toimi. On typerää kuvitella, että ihminen työllistyisi vain hakuautomaattina toimien. Perusosa on nykyisellääkin riittämätön, sen alentaminen tulee kalliiksi, koska ihmiset joutuvat joka tapauksessa hakemaan muita tukia ja lisäksi syrjäytyvät entisestään. Näin tehdään lisää työttömiä.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Perusosa on riittämätön jo nyt, ei siitä leikkaamalla saada aikaan kuin kärsimystä.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Asumiskulut nousevat koko ajan, on silkkaa kiusanterkoa uhkailla ihmisiä toimeentulon menetyksellä, jolleivat he muuta.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Tämä on kaikkien aikojen huonoin ja epäonnistunein hallitus. Te konkreettisesti tapatte ihmisiä näillä leikkauksillanne ja ajatte kansalaisia itsemurhiin ja epätoivoon. Te ette ole saaneet aikaan muuta kuin valtavasti hätää ja kärsimystä, kaikkien aikojen isoimmat työttömyys- konkurssi- ja toimeentulotukijonot. Mikään näistä toimista ei ole korjattavissa lisäleikkauksilla ja ihmisten suoranaisella rääkkäämisellä. Miten te kehtaatte?

Muu lausuntopalaute:

-

Hanna Nylund

Etelä-Karjalan hyvinvointialue

Lausunto

17.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Etelä-Karjalan hyvinvointialue (Ekhva) kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi hallituksen esityksessä toimeentulotuesta annetun lain muuttamiseksi.

Ehdotuksessa työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumisen ikäraja yhtenäistettäisiin työttömyysturvalain ja vanhuuseläkeiän mukaisesti, mikä tukee yhdenvertaisuutta ja selkeyttää tukijärjestelmän ymmärrettävyyttä.

Velvoite hakea kokoaikatyötä (väh. 30 h/vko) ulotettaisiin jatkossa osa-aikatyötä tekeviin, kannattamatonta yritystoimintaa harjoittaviin ja ilman opintoetuutta opiskeleviin. Poikkeuksia olisivat mm. laitoshoidossa oleminen, alle 3-vuotiaan lapsen hoitaminen kotihoidontuella, omaishoitajana toimiminen, asepalvelus tai vastaavat syyt. Kannattamattoman yritystoiminnan selkeä määrittely vähentää tulkinnanvaraa. Lastaan hoitavaa koskevan poikkeuksen sitominen kotihoidon tukeen saattaa kannustaa maahan muuttaneita vanhempia hakeutumaan kotoutumiskoulutukseen ja työelämään.

Ekhva ei kannata tarkkaan määriteltyä omaishoidon tuntimäärää (4 h/pv) poikkeusta määriteltäessä. Toteutuessaan ehdotus kuormittaisi hyvinvointialueen omaishoidontuen palveluita, joissa omaishoidon tukiluokan määrittely perustuu hoidon vaativuuden ja sitovuuden arvioon, ei tuntimäärään. Edellytys kirjata tuntiperusteisuus arviointikriteereihin ja asiakasasiakirjoihin lisäisi hallinnollista työtä. Tuntimäärän sijaan lainsäädännössä tulisi viitata riittävän vaativaan tukiluokkaan.

Työnhakuvelvollisuus koskisi jatkossa myös osatyökykyisiä, joilla ei ole oikeutta työttömyysetuuksiin sekä osatyökyvyttömyyseläkkeen saajia, joiden tulisi hakea osa-aikatyötä. Vaatimus voi muodostua kohtuuttomaksi merkittävien elämänhallinnan haasteiden kanssa eläville henkilöille, etenkin jos he ovat jo toimintakykyään ylläpitävien ja tukevien palveluiden, kuten sosiaalisen kuntoutuksen, tuetun asumisen ja korvaushoidon piirissä. Velvoitteiden tulee vastata asiakkaan arjen toimintakykyä ja elämäntilannetta, jotta sanktiot eivät asetu kuntoutumisen esteeksi. Haastavissa tilanteissa elävien asiakkaiden tilanteiden arviointi edellyttää Kansaneläkelaitoksen, hyvinvointialueiden ja työvoimapalveluiden oikea-aikaista yhteistyötä.

Työnhakuvelvoitteen laajentamisen tarkoituksenmukaisuutta on arvioitava myös laajemmin. Huhtikuussa 2025 Suomessa oli noin 288 000 työtöntä työnhakijaa (1) ja vain noin 57 500 avointa työpaikkaa (2). Hakemusmäärien kasvu sanktioiden välttämiseksi kuormittaa rekrytointia ja voi vaikeuttaa motivoituneiden työllistymistä.

Opiskelijoille esitetty kolmen kuukauden siirtymäaika ennen työnhakuvelvollisuutta sekä sen joustavan jatkamisen mahdollisuus on myönteinen ehdotus, joka mahdollistaa yksilöllisen tuen. Tämä voi ehkäistä opintojen keskeytymistä ja edistää yhteistyötä Kansaneläkelaitoksen, hyvinvointialueiden ja nuorille suunnattujen Ohjaamo-toimijoiden välillä.

Toimeentulotuen sanktiointi otettiin käyttöön 1996, jonka jälkeen sitä on toistuvasti kiristetty ja laajennettu erityisesti nuorten aikuisten kohdalla. Vuodesta 2011 alkaen alle 25-vuotiaat ammattikouluttamattomat nuoret ovat olleet kaikista tiukimmin sanktioitu työttömien ryhmä Suomessa. Pitkäaikaistyöttömien nuorten elämänhallinnallisia valintoja työmarkkinoilla selittävät usein realististen mahdollisuuksien puute sekä elämänkulkuun kasautuvat vastoinkäymiset (3). Tähänastisten aktivointitoimenpiteiden työllistymisvaikutukset ovat olleet vaatimattomia. Hyvin suunnitellut ja oikein ajoitetut yksilölliset aktivointitoimenpiteet voivat tukea nuorten kuntoutumista ja työllistymistä, mutta vastikkeellisten toimenpiteiden kohdentaminen kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin voi pahimmillaan lisätä ongelmia. Ehdotetut sanktioiden kiristämiset voivat johtaa kohtuuttomiin tilanteisiin ja niillä tavoitellut muutokset saattavat olla epärealistisia haastavissa elämäntilanteissa elävien nuorten aikuisten kohdalla. Tämä korostaa yksilöllisen harkinnan ja palvelutarpeen arvioinnin merkitystä.

Toimeentulotuen hakijalle säädettäväksi ehdotettu velvollisuus hakea toimeentulotukeen nähden ensisijaisia etuuksia perusosan alentamisen uhalla voi tehostaa ensisijaisille etuuksille ohjautumista, mutta toimeenpanossa on huomioitava erityistilanteet, kuten rajoitetuin oikeuksin Suomessa oleskelevat henkilöt. Sekä inhimillisistä syistä että hallinnollista kuormituksen välttämiseksi on vältettävä tilanteita, joissa asiakas velvoitetaan hakemaan etuutta, johon hänellä ei ole oikeutta.

Ensisijaisten etuuksien hakemisen velvoittavuuden lisäämistä harkittaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota myös Kansaneläkelaitoksen palveluiden saatavuuteen. Etelä-Karjalassa palveluiden saavutettavuus on heikentynyt palvelupisteiden ja puhelinpalveluiden vähetessä sekä

Kansaneläkelaitoksen paljon palveluita tarvitsevien asiakkaiden asiakkuusvastaavapalvelun päätyttyä. Palveluiden saatavuuden haasteet heikentävät asiakkaiden valinnanvapautta (4). Monilla erityisen tuen tarpeessa olevilla asiakkailla ei ole riittäviä digivalmiuksia omatoimiseen sähköiseen asioimiseen tai liikkumismahdollisuuksia etäisille palvelupisteille. Ensisijaisten etuuksien hakemiseen liittyvä ohjaus ja neuvonta kuormittaa jo nykyisellään hyvinvointialueen henkilöstöä, vaikka ohjausvastuu kuuluu Kansaneläkelaitokselle.

Hyvinvointialueiden terveyspalveluita saattaa kuormittaa myös lisääntyvä edellytys hakea sairauspäivärahaa tai eläkkeitä ensisijaisina etuuksina, joita varten tarvitaan ammattihenkilöiden lausuntoja ja arvioita. Tämä vie terveydenhuollon resursseja sekä heikentää luottamusta järjestelmään, jos viranomaisarvio poikkeaa asiakkaan tuntevan ja hoitavan tahon näkemyksestä.

Perusosan alentamista 20–50 % esitetään tehtävän automaattisesti, kun tietyt ehdot täyttyvät. Alentaminen voi kestää useita kuukausia riippuen asiakkaan tilanteesta. Päätös perustuisi Kansaneläkelaitoksen arvioon ilman velvoitetta ohjata asiakasta sosiaalihuoltoon. Alentaminen ei kuitenkaan saa vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellytyksiä eikä olla muutenkaan kohtuuton.

Toimeentulotukea ei tule käyttää työttömyysturvan sanktioiden kompensoimiseen. Alentamismenettelyn sujuvoittaminen on perusteltua, sillä nykykäytäntö on ollut tehoton palvelutarpeen arviointiin ohjautumisen näkökulmasta, mutta on lisännyt työmäärää niin Kansaneläkelaitoksella kuin hyvinvointialueilla. Vuonna 2024 kolmannes Ekhvan sosiaalihuoltolain mukaisista ilmoituksista koski perusosan alentamista, joista valtaosa ei johtanut palvelutarpeen arvioon.

Perusosan alentamisten 20 % ylittävä ja pitkäaikainen toimeenpano edellyttää kuitenkin Kansaneläkelaitoksen ja hyvinvointialueiden yhteistyötä, jotta päätöksenteko perustuu ajantasaiseen ja riittävään tietoon asiakkaan tuen tarpeista ja tilanteesta. Yhteistyössä tulee hyödyntää sosiaalihuoltolain mukaisten ilmoitusten lisäksi Kansaneläkelaitoksen ja hyvinvointialueiden sähköistä rajapintaa (Kelmu-asiointipalvelu), sosiaalihuollon lausuntoja sekä asiakkaan oikeutta pyytää yhteistapaamista (14d §). Ekhvan kanta on, että erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden perusosan merkittävää ja pitkäaikaista alentamista harkittaessa sosiaalihuollon lausunnolle on annettava painoarvoa. Jos asiakas noudattaa sosiaalihuollon asiakassuunnitelmaa ja osallistuu sovittuihin palveluihin, kuten sosiaaliseen kuntoutukseen, tulisi alentamista voida kohtuullistaa tai siitä luopua.

(1) Tilastokeskus 22.5.2025. Saatavilla https://stat.fi/julkaisu/cm0xmr57x7rpb07utiztexym6 Viitattu 9.6.2025

(2) Tilastokeskus 20.5.2025. Saatavilla: https://stat.fi/tilasto/atp#keyfigure-clcfydfop0ad80bw60d3hmtd5 Viitattu 9.6.2025

(3) Ylistö, Sami (2023) Työttömyys, nuoret ja aktivointi: Tutkimus pitkäaikaistyöttömien nuorten elämänhallinnallisista valinnoista työmarkkinoilla. Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9822-6

(4) Heikkinen, A., Salmi, A. & van Gerven, M. (2024) Toimeentulotuki 2.0: digitalisaatio viimesijaisessa turva(-)verkossa. Teoksessa: Saikkonen, P. & Mukkila, S. (toim.) Toimeentulotuki 2020-luvulla. Tavoitteena parempi viimesijainen turva, THL:n raportti 2/2025, 149–156. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-450-5

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Perusosan alentamiseen tulee suhtautua varauksella. Toimeentulotuen tarkoituksena on turvata ihmisarvoisen elämän edellyttämä toimeentulo sekä tukea itsenäistä selviytymistä. Tuen ei tule typistyä eksistenssiminimiin, vaan sen on mahdollistettava kokonaisvaltaisesti ihmisarvoinen elämä unohtamatta ennaltaehkäisevää näkökulmaa.

Ansiotulojen suojaosuuden ehdotettu poistaminen saattaa heikentää esimerkiksi kokemusasiantuntijoiden ja järjestöille pienellä korvauksella satunnaisia tehtäviä hoitavien asemaa vaikuttaen heidän kannustukseensa ja mahdollisuuksiinsa osallistua kuntouttavaan ja osallisuutta vahvistavaan toimintaan. Sosiaalihuollon lausunnolla tulisi voida vaikuttaa tulojen huomioimiseen perustoimeentulotuen laskelmassa erityisillä perusteilla.

Ekhva huomauttaa myös, että terveydenhuoltomenojen rajaus vain välttämättömiin kustannuksiin edellyttää huolellista toimeenpanoa. Esimerkiksi edullisten rinnakkaisvalmisteiden soveltuvuus on arvioitava asiakaskohtaisesti, jotta terveydenhuollon turhalta kuormitukselta vältytään.

Ehdotus kuukauden viimeisenä pankkipäivänä maksetun tulon huomioimisesta seuraavan kuukauden laskelmassa on perusteltu. Se selkeyttää käytäntöä ja parantaa ennakoitavuutta asiakkaan näkökulmasta.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeutta laajennettaisiin työttömyyskassoihin, mikä sujuvoittaa päätöksentekoa ja parantaa asiakkaiden yhdenmukaista kohtelua. Lisäksi sekä Kansaneläkelaitoksen että hyvinvointialueiden rahalaitostiedustelujen tekemistä yksinkertaistettaisiin. Päätöksentekovelvoitteesta luopuminen on kannatettava ehdotus ja se keventää hallinnollista työtä. Asiakkaiden yksilönsuoja ja valinnan vapaus on kuitenkin huomioitava, eikä Kansaneläkelaitoksen tekemistä rahalaitostiedusteluista tule muodostua ensisijaista tapaa asiakkaan omaan tiedonanto- ja ilmoitusvelvollisuuteen nähden. Asiakkaalla tulee säilyä oikeus olla myös ilmoittamatta tietojaan Kansaneläkelaitokselle näin valitessaan, vaikka se johtaisi etuuden epäämiseen.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kuntien rahoitusosuutta perustoimeentulotuessa nostettaisiin 100 prosenttiin 18–24-vuotiaiden toimeentulotuen saajien osalta, joiden samassa taloudessa ei asu muun ikäisiä henkilöitä. Valtionosuusjärjestelmä kompensoisi muutoksen kunnille.

Nuoret aikuiset ovat suurin toimeentulotuen saaja ryhmä myös Etelä-Karjalassa ja alueella nuorisotyöttömyys on korkeampaa (13,8 %) kuin maassa keskimäärin (11,5 %) (5). Muutoksen odotetaan kannustavan kuntia panostamaan nuorten työllistymiseen ja vahvistavan yhdyspintaa kuntien ja hyvinvointialueen välillä. Yhteistyötä on kuitenkin edelleen vahvistettava ja kehitettävä, koska perustoimeentulotukea saavilla nuorilla saattaa olla laaja-alaisia elämänhallinnan haasteita, joihin kouluttautuminen ja työllistyminen eivät yksin tuo ratkaisua. Esimerkiksi koulupudokkaiden ja pitkäaikaisesti toimeentulotukiasiakkaana olevien nuorten suora työllistyminen on epärealistinen työskentelyn lähtötavoite, jos arjen perusedellytykset eivät ole kunnossa (6).

(5) Mukkila, S., Korpela, T., Pietilä, S. & Saikkonen, P. (2024) Toimeentulotuki tilastoissa ja viimesijaisena taloudellisena turvana. Teoksessa: Saikkonen, P. & Mukkila, S. (toim.) Toimeentulotuki 2020-luvulla. Tavoitteena parempi viimesijainen turva, THL:n raportti 2/2025, 24–42. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-450-5

(6) Ylistö, Sami (2023) Työttömyys, nuoret ja aktivointi: Tutkimus pitkäaikaistyöttömien nuorten elämänhallinnallisista valinnoista työmarkkinoilla. Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9822-6

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Asunnon vuokran osuuden esitetty maksaminen suoraan toimeentulotuesta vuokranantajalle tilanteessa, jossa asunnon vuokravakuus on myönnetty perustoimeentulotukena, voi ehkäistä vuokravelkoja ja turvata asumisen jatkuvuutta. Vastaavaa suoraa maksamisvelvoitetta voitaisiin harkita myös asumisen turvaamista tavoittelevan asumistuen yhteyteen.

Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin nykyistä tarkemmin keskimääräisten asumismenojen muutosten arvioinnista. Hyväksyttävien vuokramenojen suuruus voisi myös laskea, jolloin asiakkaalle annetaan kolmen kuukauden määräaika edullisemman asunnon etsintään, jos lakisääteistä perustetta korkeampien asumismenojen hyväksymiselle ei ole. Tämä koskisi myös tilanteita, joissa asiakas on juuri muuttanut kohtuuhintaiseen asuntoon, mutta raja muuttuu seuraavana vuonna. Tämä voi olla kohtuutonta erityisesti silloin, kun nykyisen asunnon saaminen on vaatinut merkittävää tukea ja yhteistyötä esimerkiksi vuokranantajien, asumisneuvonnan ja sosiaalipalveluiden kesken.

Toistuvat rakenteellisesta syystä eli hyväksyttyjen asumismenojen tarkistamisesta aiheutuvat muuttokehotukset heikentävät luottamusta järjestelmään sekä asettavat varhaiskasvatus- ja kouluikäiset lapset merkittävien sosiaalisten ja tukevien suhteiden katkeamisen riskiin. Toistuvien muuttojen järjestämisen tukeminen kuormittaisi hallinnollisesti myös Kansaneläkelaitosta sekä hyvinvointialueita.

Alueella kaivataan myös vahvempaa hallinnon ohjausta kuntien ja hyvinvointialueen yhteistyölle edullisten asumisratkaisujen ja asumisneuvonnan kehittämiseksi. Työtä tulisi tehdä kuntien vuokrataloyhtiöiden ja yksityissektorin kanssa hyödyntäen kuntien ja Kansaneläkelaitoksen tietopohjaa. Etelä-Karjalassa voitaisiin hyödyntää aktiivista toimeentulotukiasioiden neuvottelukuntaa, mikäli kuntia velvoitettaisiin nimeämään vuokranantajien edustaja mukaan. Ekhvan tilapäismajoitus on jatkuvasti ruuhkautunut ja vaikeasti asutettavien asiakkaiden monimutkaistuneet tilanteet edellyttävät monialaista yhteistyötä myös vuokranantajien kanssa.

Ekhvan kanta on, että lainsäädännön tulee mahdollistaa joustavuus koskien toimeentulotukeen liittyvään edullisen asumisen edellytykseen ja muuttokehotukseen tilanteissa, joissa aiempi muutto on tapahtunut viranomaisyhteistyön tukemana tai toistuva muutto on lapsen edun vastaista. Välineinä voi olla Kansaneläkelaitoksen velvoite huomioida sosiaalihuollon lausunto tai käyttää harkintaa asiakkaalle annettavan määräajan pidentämisessä.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Enemmistö toimeentulotuen saajista on työikäisiä ja työkykyisiä, joiden osalta kannustinloukkujen purkaminen on perusteltua. Etelä-Karjalassa vuonna 2024 toimeentulotuen saajakotitalouksista 34,8 % oli kuitenkin tulottomia (7). Toimeentulotuen saajissa on paljon haavoittavissa elämäntilanteissa, joilla huono-osaisuuden eri muodot kasautuvat.

Suomi on sitoutunut vähentämään köyhyys- ja syrjäytymisriskissä olevien määrää 100 000 henkilöllä vuoteen 2030 mennessä – kolmasosan heistä tulee olla lapsia (8). YK:n lapsen oikeuksien komitea suosittaa, että lapsiin kohdistuvia sosiaaliturvaleikkauksia vältetään erityisesti, jos ne lisäävät köyhyyden ja syrjäytymisen riskiä (9).

Aikuisten toimeentulotuen leikkaukset vaikuttavat välillisesti myös lasten hyvinvointiin. Koettu köyhyys ja materiaalinen puute heikentävät lasten elämäntyytyväisyyttä ja osallistumismahdollisuuksia esimerkiksi harrastuksiin (10). On varmistettava, ettei perustoimeentulotuen taso tai sen myöntämisen ehdot vaaranna lasten hyvinvointia tai lisää eriarvoisuutta.

Ekhva edellyttää, että lakiin on sisällytettävä riittävä mahdollisuus yksilölliseen harkintaan joko Kansaneläkelaitoksen etuuskäsittelijän kautta tai sosiaalihuollon lausuntojen perusteella. Tämä tukisi hallitusohjelman linjausta paljon palveluita tarvitsevien asiakkaiden tukemisesta sekä perheiden hyvinvoinnin vahvistamisesta (11).

Vaikka esityksessä todetaan, että vaikutuksia täydentävään ja ehkäisevään toimeentulotukeen on vaikea arvioida, hakemusmäärän kasvua pidetään mahdollisena. Ekhvan harkinnallisen toimeentulotuen päätösmäärät ovat pysyneet tasaisina vuosina 2024–2025 heijastellen kansallista tilannetta (12). Viimesijaisen toimeentulotuen kiristykset voivat jatkossa lisätä hyvinvointialueen työ- ja hakemusmäärää, mikä kasvattaa myös painetta käyttää harkintaa asiakkaiden yksilöllisten tilanteiden huomioimiseksi.

Lakiesityksestä puuttuu kattava arviointi hyvinvointialueiden talouteen ja erityisesti täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotukeen kohdistuvista vaikutuksista. Esityksessä ei konkretisoida, miten hyvinvointialueiden lisääntyvään työmäärään ja rahoitustarpeeseen vastataan. Riskinä on taloudellisen kuormituksen kasvu ilman vastaavaa kompensaatiota.

Kansaneläkelaitoksen mahdollisuus tehdä pitkäaikaisia kielteisiä päätöksiä voi vähentää hallinnollista työtä joissain tapauksissa, mutta ei tuo merkittävää säästöä hyvinvointialueelle. Täydentävä ja erityisesti ehkäisevä toimeentulotuki on tarkoitettu tilapäiseen tarpeeseen. Hyvinvointialueilla on jo nyt mahdollisuus tehdä harkinnalla pitkäkestoisia päätöksiä säännöllisistä menoista, kuten siivouspalveluista.

Perusosan alentamisen yhteydessä automaattinen ohjaus hyvinvointialueelle palvelutarpeen arviointia varten poistettaisiin. Yhdessä sanktiomenettelyn tiukentamisen kanssa tämän odotetaan lisäävän hakeutumista työllistymistä edistäviin palveluihin. Samalla se kasvattaa sosiaali- ja terveydenhuollon työmäärää erityisesti työ- ja toimintakyvyn arvioinneissa.

Hyvinvointialueen näkökulmasta vaikutusten arviointi on puutteellinen. Muutokset voivat lisätä palveluiden kysyntää merkittävästi, mutta taloudellisia vaikutuksia ei ole kuvattu. Ammattihenkilöstön eettinen kuormitus kasvaa asiakkaiden tuottaessa yhä enemmän puhetta taloudellisista vaikeuksista ja niihin liittyvistä psykososiaalisen tuen tarpeista, joihin hyvinvointialueella on rajalliset mahdollisuudet vastata.

Vaikka automaattisen ilmoitusmenettelyn poistaminen vähentää hallinnollista työtä, se ei vähennä sosiaalipalveluiden kuormitusta. Sosiaalityön vaikuttavuus riippuu siitä, miten köyhyyden juurisyihin pyritään vaikuttamaan (13). Vaikuttava työ edellyttää Kansaneläkelaitoksen ja sosiaalityön tiivistä yhteistyötä, matalaa yhteydenottokynnystä ja toimivaa tiedonkulkua. Perustoimeentulotuen siirto Kansaneläkelaitokselle on jo vaikeuttanut asiakkaiden ohjautumista sosiaalityöhön. Jos ohjaus edelleen heikkenee, erityisen tuen tarpeessa olevien henkilöiden tavoittaminen vaikeutuu entisestään.

Lisäksi lakiesitys etenee samanaikaisesti muiden lakihankkeiden kanssa koskien muun muassa yleistukea ja työttömyysturvalain muuttamista. Valmisteltavien lakien yhteisvaikutuksia ei ole arvioitu kattavasti. Onnistunut toimeenpano edellyttää vaikutusten systemaattista seurantaa. On

varmistettava, että haavoittuvissa elämäntilanteissa elävien ja erityisen tuen tarpeessa olevien henkilöiden välttämätön toimeentulo turvataan ja hyvinvointialueilla on riittävät resurssit palvelutarpeen kasvaessa.

(7) Kelan perustoimeentulotukitilasto 2024. Saatavilla: https://thl.fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/sosiaalipalvelut/toimeentulotuki/toimeentulotuki Viitattu 9.6.2024

(8) Sosiaali- ja terveysministeriö (2022) Toimintasuunnitelma köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi vuoteen 2030 mennessä. Sosiaali- ja

terveysministeriön julkaisuja 2022:15. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-9999-2

(9) Lapsen oikeuksien komitea (2023) Loppupäätelmät Suomen yhdistetyistä viidennestä ja kuudennesta raportista. https://um.fi/documents/35732/0/CRC_C_FIN_CO_5-6_fi+%281%29.pdf/f8e9c156-5172-0834-d6c7-201066cbc9f2?t=1691047057189 Viitattu 9.6.2025

(10) Toikka, Enna (2023) Lasten ja nuorten elämäntyytyväisyys koetun köyhyyden ja materiaalisen puutteen kontekstissa. Turun yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-9237-9

(11) Vahva ja välittävä Suomi: Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023, s. 21. Saatavilla: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-763-8

(12) Toimeentulotukihakemusten käsittelyajat lokakuussa 2024, THL. Saatavilla: https://thl.fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/sosiaalipalvelut/toimeentulotuki/toimeentulotukihakemusten-kasittelyajat Viitattu 9.6.2025

(13) Sarkia, Aino (2024) Virallinen ja epävirallinen taloudellinen apu vähävaraisten lapsiperheiden vanhempien ja lasten kokemana: fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus. Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-86-0292-7

Muu lausuntopalaute:

Hallinnolliset tarkennukset, kuten toimeentulotuen pitkäaikainen hylkääminen, tuen lakkauttaminen ja asiavirheen korjaaminen ovat kannatettavia. Tärkeää on huolehtia siitä, että asiakkaille tiedotetaan oikeudesta hakea etuutta uudelleen tilanteen muuttuessa.

Lohvansuu Jenni
Etelä-Karjalan hyvinvointialue

Nuorisoala ry

Lausunto

17.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Nuorisoala näkee, että toimeentulotukea ei tulisi heikentää esitetyllä tavalla. Merkittäviä perusosan alentamisia ei tulisi lähtökohtaisesti tehdä. Perusosan alentamisen tulisi olla poikkeuksellinen toimi, jota ei tulisi tehdä kaavamaisesti, vaan aina harkintaa käyttäen. Toimeentulotuen sanktiot ovat tutkitusti johtaneet nuorten ongelmien kasaantumiseen, eivätkä ne ole edistäneet syrjäytymisvaarassa olevien nuorten työllistymistä (Ylistö, Sami: Työttömyys, nuoret ja aktivointi. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien nuorten elämänhallinnallisista valinnoista työmarkkinoilla, 2023).

Jo nykyisellään toimeentulotuen perusosa jää alle kohtuullisen minimin viitebudjetin. Ehdotetulla 50 % alennetulla toimeentulotuen perusosalla (287 e/kk) on käytännössä mahdotonta tulla toimeen lyhyttäkään aikaa. Jatkossa nykylain maksimialennusprosentti 40 % tulee esitysten myötä muuttumaan uudeksi normaaliksi.

Perustoimeentulotuen alentamisen ja sosiaalihuollon kytköstä ei tulisi katkaista vaan olisi syytä huolehtia, että erityisesti nuorten tapauksessa se säilyisi jatkossakin - näin osaltaan ehkäistään nuorten syrjäytymistä varmistamalla, että nuorilla on jonkinlainen kannustin osallistua edes johonkin palveluun.

Yksilöllistä harkintaa olisi perusosaa alentaessa syytä tehdä jatkossakin nykyisessä laajuudessa. Se mahdollistaa tuen saajan elämäntilanteen huomioon ottamisen. Sen avulla voidaan myös jossain määrin erotella ne tuensaajat, jotka ovat tietoisesti jättäneet velvoitteita täyttämättä ja ne, jotka eivät ole kyenneet täyttämään velvoitteita inhimillisistä (esimerkiksi terveydellisistä) syistä. Nuorilla toimeentulotuen saajilla on muita enemmän terveysongelmia ja erityisesti mielenterveys- ja päihdeongelmat korostuvat.

Nuorisoala näkee myös hyvin ongelmallisena sen, että toimeentulotuen alentamisen kestoa ei ole jatkossa rajattu lainkaan. Aiemmin on katsottu, ettei yli 6 kuukauden yhtäjaksoinen alentaminen ole koskaan kohtuullista. Jatkossa esimerkiksi työttömän nuoren kohdalla alennus päättyy vasta, kun oikeus työttömyysetuuteen palaa. Jatkossa työvoimapoliittisia sanktioita saa merkittävästi nykyistä helpommin: jo toisesta moitittavasta menettelystä seurauksena on etuuden menetys toistaiseksi. Etuusoikeuden palautumisen edellytyksenä on 6 viikon työssäolovelvoite. Kuitenkaan työttömällä työnhakijalla ei ole minkäänlaista subjektiivista oikeutta päästä työllistymistä edistäviin palveluihin, joihin osallistumalla työssäolovelvoitteen voi täyttää. Myöskin työllisyystilanne on tällä hetkellä erittäin heikko ja etenkin nuorten työllistyminen on todella haastavaa.

Käytännössä siis jatkossa yksi unohdettu tapaamisaika ja yksi lähettämättä jäänyt työhakemus voivat aiheuttaa nuorelle massiivisia toimeentulon haasteita: työttömyysetuus menee alta ja toimeentulotukea alennetaan 40 % toistaiseksi. Se tarkoittaa sitä, että nuoren täytyy tulla toimeen 345 eurolla kuussa niin kauan, kunnes hän joko onnistuu työllistymään tai pääsee työllisyyttä edistäviin palveluihin - joihin hänellä ei ole mitään subjektiivista oikeutta päästä ja joiden kysyntä ylittää merkittävästi niiden tarjonnan. Nuorisoala näkee tämän todella ongelmallisena kokonaisuutena, joka on omiaan lähinnä lisäämään nuorten syrjäytymistä.

Ensisijaista etuutta on haettava jatkossa kuukaudessa, tai perusosaa alennetaan 50 %. Velvollisuus hakea ensisijaista etuutta ei ole uusi, mutta sen osalta on aiemmin noudatettu samaa harkintaa ja alennustasoa kuin muissakin perusosan alentamisesta. Velvollisuus ilmoittautua työnhakijaksi kohdistuisi myös mm. osa-aikatöissä olevaan nuoreen tai opiskelijaan, jolla ei enää ole oikeutta opintotukeen. Alennusta jatkettaisiin, kunnes hakija on korjannut tilanteen.

Toimeentulotuelta on vaikeampaa ponnistaa kohti koulutusta tai työelämää. Nuorisoalakin näkee tietysti kannatettavana sen, että nuoret olisivat oikeiden, elämäntilanteisiin perustuvien ensisijaisten etuuksien piirissä. Nuorisoala haluaa kuitenkin huomauttaa, että nuorten osalta tämä on tehty monen etuuden kohdalla vaikeaksi. Erityisen haastavaa tämä on opintotuen kohdalla: opintotukikuukausia on vähennetty viimeisen vuosikymmenen aikana merkittävästi. On kuitenkin sekä nuoren että koko yhteiskunnan etu, että nuoret suorittavat tutkinnon loppuun ennemmin kuin jättävät ne kesken sosiaaliturvajärjestelmän epäkohtien vuoksi.

Nuorisoala haluaa myös huomauttaa, että esitykseen sisältyy opiskelijoiden osalta valuvika. Jatkossa opiskelijaa, jolla ei ole oikeutta opintotukeen ja jonka valmistuminen ei ole näköpiirissä, kehotetaan lopettamaan opinnot ja ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi toimeentulotuen puolittamisen uhalla. Kuitenkin työttömyysturvalainsäädännön silmissä vailla ammatillista tutkintoa oleva alle 25-vuotias on hakuvelvollinen koulutukseen ja myös koulutuksen keskeyttämisestä sanktioidaan tällaisissa tilanteissa. Oikeus työttömyysetuuteen menetetään toistaiseksi. Hakuvelvollisuus ulottuisi koulutuksen keskeyttäneeseen nuoreen heti hänen hakeutuessaan työvoimapalveluihin.

Nuorisoala pyytääkin vielä tarkentamaan tätä kokonaisuutta, jotta eri sosiaaliturvalait eivät yhteisvaikutuksiltaan ohjaisi nuoria suorastaan kafkamaisiin tilanteisiin. Vailla tutkintoa olevaa alle 25-vuotiasta nuorta ei tule pakottaa keskeyttämään opintojaan toimeentulotuen 50 % alentamisen uhalla. Nuori olisi keskeyttämisen jälkeen yhä hakuvelvollinen. Tällaisessa edestakaisessa pompottelussa ei ole mitään järkeä.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Nuorisoala näkee, että toimeentulotuen perusosaa ei tulisi leikata. Jo nykyisellään toimeentulotuen perusosa jää alle Helsingin yliopiston Kuluttajatutkimuskeskuksen määrittelemän kohtuullisen minimin viitebudjetin. Perusosan leikkaaminen tulee entisestään syventämään nuorten köyhyyttä.

Nuorisoala suhtautuu myös kriittisesti esitykseen siitä, että yksin asuvien perusosaa alennettaisiin muita enemmän. Yksin asuvan arjen kustannukset esimerkiksi ruuan osalta ovat liki väistämättä suuremmat kuin yhteistaloudessa asuvan ja onkin kohtuutonta, että yksinasuvilta leikataan muita enemmän. Yli puolet perustoimeentulotukea saavista 18–29-vuotiaista asuu yksin.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Jatkossa kunnat vastaisivat 18-24-vuotiaiden nuorten toimeentulotukimenoista 100 % rahoitusosuudella. Nuorisoala suhtautuu rahoitusvastuuseen sinällään maksajaneutraalisti - tärkeintä on, että nuoret saavat tarvitsemansa toimeentulotuen. Nuorisoala haluaa kuitenkin tuoda esille esitykseen sisältyvän ilmeisen ristiriidan: toisaalta kustannukset luvataan korvata kunnille valtionosuusjärjestelmän kautta valtionosuuden pysyvänä lisäyksenä, mutta toisaalta rahoitusvastuun katsotaan luovan kunnalle insentiivejä panostaa nuorten työllisyyteen ja kouluttautumiseen.

On totta, että työllisyyspalveluiden kuntasiirron myötä kunnat voivat vaikuttaa molempiin ja nuoria tulisi ylipäätään priorisoida palveluissa. Silti etenkin nykyisessä heikossa työllisyystilanteessa on mahdollista, että nuorten työllisyys ei kuitenkaan kohene odotetusti. Mikäli kunnille myönnettävä valtionosuus ei kompensoi rahoitusosuuden lisäämisestä syntyviä kustannuksia on aito riski siihen, että tämä muutos heikentää kuntataloutta entisestään. Nykyään valtaosa kuntien menoista menee koulutukseen ja muihin nimenomaan nuorille oleellisiin palveluihin. Mikäli toimeentulotuen rahoitusvastuun siirto päätyy heikentämään kuntataloutta on todennäköistä, että säästöpaine kohdentuisi nimenomaan koulutukseen ja nuorten palveluihin ja sitä kautta muutos pidemmällä tähtäimellä heikentäisi nuorten asemaa.

Hallitus päätti jo aiemmin kohdistaa kuntien peruspalvelujen valtionosuuksiin noin 2 prosentin eli 75 miljoonan euron säästö vuonna 2026. Pysyvä säästö toteutetaan vuodesta 2027 alkaen niin, että se huomioidaan kuntien valtionosuusjärjestelmän uudistuksen yhteydessä. Hallituksen mukaan vähennys toteutetaan siten, että lakisääteiset palvelut pystytään turvaamaan.

Kuntaliitto on kuitenkin jo aiemmin varoittanut, että kuntien valtionrahoitusta ei ole mahdollista vähentää ilman, että se vaarantaa peruspalvelujen laadun ja saavutettavuuden tai johtaa verotuksen merkittävään kiristymiseen. Nuorisoala on huolissaan siitä, että kuntapäättäjät ympäri Suomen päättävät leikkauspaineen alla kohdistaa säästöt nuorten hyvinvointiin, kuten nuorisotyöhön tai koulutukseen. Tämän uudistuksen tapauksessa olisi ongelmallista, jos kunnat joutuisivat leikkaamaan nuorten hyvinvointia vahvistavista palveluista kustantaakseen kasvavat toimeentulotuen rahoitusvastuut, joita valtio ei täysimääräisesti korvaisi.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esityksen vaikutusten arviointi on täysin puutteellinen. Vastikään on tullut lausuttavaksi useita sosiaaliturvaan ja työttömien velvoitteisiin ja sanktioihin liittyviä esityksiä (työnhakijan palveluprosessin ja työnvälityspalveluiden kehittämistä koskeva lainsäädäntö, työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n muuttaminen, yleistuki). Näiden esitysten yhteisvaikutuksia työttömien sosiaaliturvaan ei ole arvioitu missään.

Myös erillinen nuoriin liittyvä kokonaisvaikutusarvio olisi tarpeellinen, sillä nuorten toimeentulotuen saanti on muita yleisempää ja heihin kohdistuu ko. esityksissä erilaisia erityisvelvoitteita. Tällaiset merkittävät uudistukset on syytä valmistella huolellisesti kokonaisuutena, sillä esitykset limittyvät toisiinsa täysin. Yhteisvaikutusten arviointi tulisi tehdä välittömästi ennen esitysten tuomista eduskuntaan, jotta tietäisimme, millaisia seurauksia niillä olisi ja kuinka paljon esitykset tulevat lisäämään nuorten köyhyyttä ja syrjäytymistä.

Yhteisvaikutusten voidaan kuitenkin olettaa olevan merkittäviä monelle nuorelle toimeentulotuen saajille. Työttömyysturvaan tulee nuorille jatkossa enemmän velvoitteita ja työttömyysturvan sanktiointi tiukentuu merkittävästi. Jatkossa jo toisesta työvoimapoliittisesta virheestä seuraisi työttömyysetuuden menetys, jolla olisi tämän esityksen läpimenon myötä myös pitkäkestoisia seurauksia toimeentulotukeen. Nuorten syvä köyhyys tullee siis lisääntymään.

Lisäksi Nuorisoala näkee tärkeänä, että etuoikeutetun tulon poistamista arvioitaisiin vielä tarkemmin nimenomaan nuorten näkökulmasta. Työttömyysturvan nuorten erityissäännökset ajavat monia työttömiä nuoria tulottomiksi toimeentulotuen saajiksi. Toimeentulotuessa huomioitaisiin jatkossa täysimääräisesti kaikki ansiotulot ja sen seurauksena monille työttömille nuorille ei jää minkäänlaista kannustinta tehdä esimerkiksi satunnaisia työvuoroja mikäli sellaisia olisi tarjolla. Nuorille olisi kuitenkin hyvin tärkeää saada edes jalka oven väliin työmarkkinoille: lyhyestäkin hyvin hoidetusta

työkeikasta voi poikia lisää töitä ja mikä tahansa pienikin työkokemus on aina nuoren työmarkkina-aseman kannalta parempi kuin ei työkokemusta lainkaan. Etuoikeutetun tulon poistamisella voikin siis olla pidempiaikaisia negatiivisia seurauksia nuorten työmarkkinoille kiinnitymiseen ja näitä vaikutuksia tulisi arvioida laajemminkin.

Jatkovalmistelussa tulisi myös vielä arvioida tarkemmin toimeentulotuen uudistamisen vaikutuksia opiskelijoihin: miten jatkossa hyvin tiukasti sanktioitu velvollisuus hakea ensisijaista etuutta vaikuttaa opintojen keskeyttämiseen ja ovatko nämä vaikutukset todella kokonaistarkastelussa toivottavia?

Muu lausuntopalaute:

Nuorisoala suhtautuu kokonaisuudessaan hyvin kriittisesti toimeentulotuen uudistamiseen esitetyllä tavalla. Uudistuksen seurauksena yhä useampi nuori tulee kärsimään aiempaa syvemmästä köyhyydestä ja arjen perustarpeiden puutoksesta. Nuorten syrjäytyminen ja ylisukupolvinen huono-osaisuus todennäköisesti kasvavat ja kasaantuvat entisestään.

Viime vuonna 12 % nuorista sai perustoimeentulotukea (vrt. työikäinen väestö 7,4 %). Syitä nuorten toimeentulotuen saannille ovat esimerkiksi epävarmempi työmarkkina-asema, nuorten tiukat työttömyysturvan ehdot sekä vähäiset säästöt. Toimeentulotukea saavilla nuorilla on muita useammin terveysongelmia. Nuorisoala ei näe, että heikentämällä näiden nuorten toimeentuloa entisestään saavutettaisiin mitään toivottuja lopputuloksia.

Hallituksen tavoitteena on puolittaa toimeentulotuen saajien määrä. Nuorisoala pitää itse tavoitetta kannatettavana, mutta näkee, että tällä nyt esitetyllä muutoskokonaisuudella tähän tavoitteeseen ei tulla pääsemään vaan suunta on todennäköisesti päinvastainen. Nuorten osalta puolittamiseen tulisi pyrkiä vahvistamalla nuorten oikeutta ensisijaisiin etuuksiin ja ehkäisemällä syrjäytymistä.

Nuorisoala näkee, että toimeentulotuessa tulisi jatkossakin olla mahdollisuus pieniin etuoikeutettuihin tuloihin. Nuorilla pitäisi aina olla kannustin tehdä esimerkiksi edes yksi työvuoro, jos sellainen on tarjolla. Myös pienten lahjojen huomioiminen aiheuttaa nuorille haasteita ja saattaa olla omiaan lannistamaan nuoria.

Lakiesityksessä on sentään päätetty jättää jatkossakin toimeentulotukiperheen alle 18-vuotiaan kesäansiot ja vähäiset lahjat, kuten syntymäpäivälahjat, tulona huomioimatta. Nuorisoala pitää tätä hyvin tärkeänä. Mikäli ehdotus tulojen huomioimisesta täysimääräisesti etenee jatkovalmisteluun, alle 18-vuotiaiden mahdollisuus pieniin omiin tuloihin on varmistettava myös käytännön toimeenpanossa. Muutoin pienituloisen perheen nuorella ei ole mitään kannustinta hankkia työkokemusta, mikä voi ennestään syventää ylisukupolvista köyhyyttä.

Hiltunen Titta
Nuorisoala ry

Lapsiasiavaltuutetun toimisto

Lausunto

17.06.2025 LAPS/62/2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

Lapsiasiavaltuutetun lausunto on luettavissa kokonaisuudessaan ja lähdeviitteineen www.lapsiasia.fi/lausunnot.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- YK:n lapsen oikeuksien komitea suositteli kesäkuussa 2023 antamissaan päätelmissä Suomelle, että valtio välttää sosiaaliturvaetuuksien leikkauksia, jotka vaikuttavat köyhyyden ja syrjäytymisen vaarassa oleviin lapsiin

- Esitysluonnoksen lapsivaikutukset on kuvattu hyvin lyhyesti ja ylätasolla. On hyvä, että esitysluonnoksessa tunnistetaan ehdotusten välillisiä vaikutuksia lapsiin, mutta vaikutusten konkretisointi jää hyvin vähäiseksi.

- Esitysluonnoksessa ei tällä hallituskaudella sosiaaliturvaan kohdistuneiden muutosten kokonaisvaikutusten arviointia juurikaan esitetä, vaikka muutosten yhteisvaikutuksia on jo nyt selkeästi nähtävissä. Aiemmin tehdyt sosiaaliturvan heikennykset näyttävät ohjaavan kotitalouksia entistä useammin toimeentulotuen piiriin.

- Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että KELAn velvollisuudesta ohjata asiakkaita ensisijaisten tukitoimien piiriin ennen sanktioiden määräämistä tulee säätää lain tasolla.

- On kyseenalaista edelleen heikentää jo valmiiksi heikoimmassa asemassa olevien lapsiperheiden oikeutta perustoimeentulotukeen. Vaikka ehdotuksiin sisältyy kohtuullisuusharkintaa, tulevat muutokset kohdistumaan todennäköisesti moniin lapsiperheisiin. Erityisen huolestuttavaa on, että nyt ehdotettavat muutokset heikentävät entisestään yksinhuoltajaperheiden taloutta.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Esitys on jyrkässä ristiriidassa YK:n lapsen oikeuksien komitean suositusten ja kansallisten tavoitteiden kanssa

Lapsiasiavaltuutettu on lukuisissa aiemmissa lausunnoissa osoittanut, millaisia kielteisiä vaikutuksia lapsiköyhyyden lisääntymisellä on. Haluammekin jälleen kerran kuitenkin muistuttaa, että YK:n lapsen oikeuksien komitea suosit¬teli kesäkuussa 2023 antamissaan päätelmissä Suo¬melle, että valtio välttää sosiaaliturva¬etuuksien leikkauksia, jotka vaikuttavat köyhyy¬den ja syrjäytymisen vaarassa oleviin lapsiin. Suosituksissa kehotetaan useassa muus¬sa¬kin kohdassa, muun muassa koulutuk¬seen, vapaa-aikaan ja väkivallan ehkäisyyn liittyen, pa¬rantamaan sosiaalis-taloudellisesti hei¬koimmassa asemassa olevien lasten asemaa. Lapsi¬per¬heköyhyydellä on tutkitusti kielteisiä vaikutuksia lasten hyvinvointiin ja terveyteen jos¬kus jopa läpi koko elämän.

Toimeentulotuki on tarkoitettu vii¬mesijaiseksi tukimuodoksi. Etenkin pitkäai¬kainen toimeentulotuen tarve koskee haavoittu¬vassa asemassa olevia lapsia, joiden elämässä on köyhyyden lisäksi useita muitakin kuormit¬tavia tekijöitä. Nämä perheet tarvit¬sisivat toi-meentuloturvan lisäksi psykososiaalista tukea, jotta lasten hyvinvointi ei vaaran¬tuisi.

Lapsiköyhyyden vä¬hentäminen on vuodesta 2019 asti ollut kansallisen lapsistrategian kes-keinen tavoite, sillä lapsiköyhyyden kielteiset seuraukset lapsen hyvinvoinnille ja kehityk-selle on todistettu lu¬kuisissa tutkimuksissa. Suomalaisessa kohorttitutkimuksessa voitiin au-kottomasti osoittaa, että lapsiperheen käytettävissä olevien tulojen vähentyminen muodos-taa merkittävän riskin lapsen mielenterveydelle lisäämällä aikuisten kokemaa stressiä ja ai-heuttamalla negatiivisia muutoksia

vanhempien mielenterveyteen, vanhempien väliseen suhteeseen ja vanhemmuu¬teen. Vaikutukset olivat pitkäaikaisia ja ylisukupolvisia.

Niin ikään vuonna 1987 ja 1997 Suo¬messa syntyneiden lasten kohorttitutkimukset ovat osoittaneet köyhyyden ylisukupolvisuu¬den ja lukuisat yhteydet erilaisiin pahoinvointitekijöi-hin, kuten lastensuojelun tarpeeseen ja nuorisorikollisuuteen. Vastaavia tuloksia on ha-vaittu lukuisissa kansainvälisissä tutkimuk¬sissa, myös Pohjoismaissa. Esimerkiksi Tanskassa pyrittiin lisäämään työnteon kannustimia leikkaamalla rajusti maahanmuuttajataustaisten perheiden sosiaaliturvaa vuonna 2002. Ar¬vostettujen taloustieteilijöiden tutkimus osoittaa uudistuksen kielteiset vaikutukset erityi¬sesti lapsiin: lasten osallistumisaste niin varhaiskas-vatuksessa kuin esikoulussa laski, lasten suoriutuminen kielikokeissa heikkeni ja teini-ikäis-ten rikollisuus lisääntyi.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklan 2. kohdan mukaan sopimusvaltiot ”sitoutuvat takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon ottaen huomioon hänen vanhempiensa, laillisten huoltajiensa tai muiden hänestä oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet. Tähän pyrkiessään sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädäntö- ja hallintotoimiin.” Yleissopimuksen 27 artiklassa todetaan, että ”(s)opimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon.” Artiklan mukaan lapsen huoltajilla on ensisijainen velvollisuus kykyjensä ja taloudellisten mahdollisuuksiensa mukaisesti turvata lapsen kehityksen kannalta välttämättömät elinolosuhteet. Sopimusvaltioiden on kuitenkin ryhdyttävä kansallisten olosuhteidensa ja varojensa mukaisesti tarpeellisiin toimiin tukeakseen lapsen huoltajia tämän oikeuden toteuttamisessa sekä antavat tarvittaessa aineellista apua ja tukevat ohjelmia, joissa kiinnitetään huomiota erityisesti ravintoon, vaatetukseen ja asumiseen.

Lapsivaikutusten arviointi on puutteellista

Esitysluonnoksessa arvioidaan vaikutuksia eri ihmisryhmiin kohdassa 4.2.2.1. Erillistä lapsivaikutusten arviointi -kohtaa luonnoksessa ei ole. Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että ylipäätään ko. kohdassa käsitellään vaikutuksia hyvin lyhyesti ja ylätasolla. Lapsiin kohdistuvina negatiivisina vaikutuksina mainitaan hyvinvoinnin vaje ja toimintamahdollisuuksien kapeutuminen, heikentyminen tai puute, jotka ovat seurausta vanhempien taloudellisen aseman heikentymisestä. Negatiiviset vaikutukset voivat kertaantua kahden vanhemman taloudessa. Lisäksi mainitaan, että esityksessä on pyritty ehkäisemään lapsiin kohdistuvia kielteisiä vaikutuksia jättämällä lasten perusosat säästöjen ulkopuolelle ja ehdottamalla, että lasten ansiotuloja ja vähäisiä lahjoja ei edelleenkään huomioitaisi tulona perheen toimeentulolaskelmassa. Myös vanhempien työllistyminen vähentää osaltaan tarvetta viimesijaiselle turvalle.

Lapsiasiavaltuutettu toteaa, että on hyvä, että mainitussa kohdassa tunnistetaan ehdotuksista seuraavan välillisiä vaikutuksia lapsiin, mutta vaikutusten konkretisointi jää hyvin vähäiseksi. Arviointi ei siten tuota lisätietoa, joka vakuuttaisi, että ehdotusten arviointia on tehty riittävästi lapsen oikeuksien näkökulmasta.

Yhteisvaikutusten arviointi puuttuu

Lapsiasiavaltuutettu katsoo lisäksi, että hallituksen esitysluonnoksen ehdotuksia tulisi arvioida kokonaisuutena jo tehtyjen sosiaaliturvan heikennysten ja vielä mahdollisesti tulossa olevin muutosten kanssa. Valitettavasti hallituksen esitysluonnoksessa ei tällaista kokonaisvaikutusten arviointia juurikaan esitetä, vaikka muutosten yhteisvaikutuksia on jo nyt selkeästi nähtävissä. Aiemmin tehdyt sosiaaliturvan heikennykset näyttävät ohjaavan kotitalouksia entistä useammin toimeentulotuen piiriin.

Lapsiasiavaltuutettu pitää huolestuttavana, että hallituksen esitysten vaikutusarvioinneissa ei edelleenkään oteta huomioon tai ainakaan kirjoiteta auki meneillään olevalla hallituskaudella sosiaaliturvaan tehtyjen ja vielä tehtävien lukuisten muutosten yhteisvaikutuksia. Lapsiasiavaltuutettu huomautti sekä yleisen asumistuen että työttömyysturvan leikkausten yhteydessä syksyllä 2023, että on arveluttavaa ja varsin lyhyt-näköiseltä heikentää kyseisiä tukimuotoja tavalla, joka pakottaa osan lapsi¬perheistä viime-sijaisen ja lyhyt¬aikaiseksi tarkoitetun toimeentulo¬tuen piiriin ja edesauttaa tuen tarpeen muodostumisen pitkä¬aikaiseksi. Lapsiasiavaltuutettu on nostanut yhteisvaikutusten arvioinnin tarvetta myös lukuisissa muissa sosiaaliturvaa koskevissa yhteyksissä.

Muun muassa edellä mainittujen, yleistä asumistukea ja työttömyysturvaa koskevien hallitusten esitysten käsittelyn yhteydessä eduskunnan perustuslakivaliokunta kiinnitti valtioneuvoston huomiota eduskunnassa tuohon aikaan käsiteltävinä olevien esitysten yhteisvaikutusten arviointien puutteisiin erityisesti niiden perus- ja ihmisoikeusvaikutuksien osalta (PeVL 13/2023 vp, PeVL 16/2023 vp). Valiokunta katsoi, että valtioneuvoston on välttämätöntä seurata tarkasti esityksen vaikutuksia erityisesti perustuslain 19 §:ssä turvattujen oikeuksien kannalta ja ryhtyä tarvittaessa havaittujen ongelmien korjaamiseen. Sosiaali- ja terveysvaliokunta yhtyi perustuslakivaliokunnan käsitykseen omissa mietinnöissään (StVM 14/2023 vp, TSV 16/2023 vp). On myös hyvä huomata, että eduskunta edellytti sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöjen lausumaehdotusten perusteella, että valtioneuvosto seuraa kyseisten muutosten vaikutuksia ja ryhtyy tarvittaessa korjaamaan havaittuja ongelmia (EV 64/2023 vp, EV 83/2023 vp).

Tilastotietoa yhteisvaikutuksista on saatavilla

Aiemmin tehtyjen muutosten yhteisvaikutuksista on jo saatavilla tietoa eri tahojen julkaisemista tilastotiedoista. Esitysluonnoksessa mainitaan tiedot asunnottomuuden kasvusta sekä diakoniatyön ja ruoka-aputoimijoiden kertomasta kysynnän kasvusta (kohta 4.2.2.4). KELAn mukaan perustoimeentulotukea saavien kotitalouksien määrä on kasvanut huhtikuussa 2025 n. 17 000:lla verrattuna vuotta aikaisempaan ja saajakotitalouksien määrä ylitti 150 000 ensimmäisen kerran sitten vuoden 2021. Kela maksoi huhtikuussa perustoimeentulotukea 150 180 kotitaloudelle. KELAn mukaan saajamäärien kasvun taustalla vaikuttavat muun muassa työttömyysturvaan ja asumistukeen tehdyt leikkaukset. Osittain kasvun taustalla ovat ne ukrainalaiset, jotka ovat saaneet

kotikunnan ja siirtyneet laajemman sosiaaliturvan piiriin, mutta vaikka ukrainalaiset jätetään huomioitta tilastoissa, kasvua edelliseen vuoteen verrattuna oli yli 12 000 kotitaloutta. Kuten hallituksen esitysluonnoksessa todetaan, erityisesti nuorten toimeentulotuen saajien määrä on kasvanut sen jälkeen, kun toimeentulotuen käsittely siirtyi KELAan.

Myös KELAn työttömyystukien, peruspäivärahan ja työmarkkinatuen, saajien määrä on kasvanut : huhtikuussa 2025 saajia oli noin 20 000 enemmän kuin samaan aikaan vuonna 2024 ja etuuksia maksettiin noin 13 miljoonaa euroa enemmän kuin vuotta aiemmin. Myös ansiopäivärahan saajien määrä kasvoi vuonna 2024 (8 % ed. vuoteen verrattuna), mutta tämän vuoden puolella on määrä laskusuunnassa (huhtikuussa – 7 % ed. vuoden huhtikuukuuhun verrattuna). Toimeentulotuen saajien määrään on todennäköisesti vaikuttanut osaltaan myös se, että vuoden 2024 huhtikuussa työttömyysturvan suojaosa (300 e) ja lapsikorotukset poistettiin ja syyskuussa palkansaajan työssäoloehto ansiopäivärahaan tai peruspäivärahaan piteni 6 kuukaudesta 12 kuukauteen. Samana vuonna yleiseen asumistukeen tehtiin useita muutoksia, muun muassa korvausprosentti pieneni, perusomavastuu nousi ja ansiotulovähennys poistui. Vuoden 2025 alusta alkaen asumistukea ei enää ole maksettu omistusasuntoihin. Asumistukea saavien määrä on laskenut.

Lapsiasiavaltuutettu kiinnittää huomioita siihen, että sosiaaliturvan heikennysten yhtenä tavoitteena on ollut vähentää toimeentulotukiriippuvuutta työllisyyttä lisäämällä ja erityisesti kannustamalla tuensaajia hakemaan kokopäivätöitä. Vaikka esitysluonnoksen kohdassa 4.2.2.3 on käsitelty työllisyysvaikutuksia, jää tosiasialliset vaikutukset työllistymismahdollisuuksien parantumiseen epäselviksi. Esitysluonnoksessa on esitetty arvio (s. 47), jonka mukaan muutokset vahvistaisivat keskipitkällä aikavälillä työllisyyttä n. 1200 työllisellä. Määrä on varsin pieni suhteessa perustoimeentuloa saaviin ja kuten luonnoksessakin todetaan, arvioon liittyy huomattavaa epävarmuutta. Kun sosiaaliturvaa heikennetään tavoitteena lisätä kokoaikaista työllistymistä, olisi välttämätöntä arvioida, miten todennäköistä tavoitteen saavuttaminen on työllisyystilanne huomioon ottaen ja miten erityisesti sosiaaliturvan heikennykset vaikuttavat tavoitteen saavuttamiseen.

Tilastokeskuksen toukokuussa 2025 julkaiseman tiedotteen mukaan avoimia työpaikkoja oli vuoden 2025 ensimmäisellä neljänneksellä 57 500, joka on neljä prosenttia vähemmän kuin vuotta aiemmin (60 000). Tilastokeskuksen mukaan näistä avoimista työpaikoista määräaikaisia oli 56 prosenttia (kasvua 7 % ed. vuodesta), osa-aikaisia työpaikkoja oli 18 prosenttia (21 % ed. vuotta vähemmän) ja työnantajien arvion mukaan 30 prosenttia työpaikoista oli vaikeasti täytettäviä (8 % ed. vuotta vähemmän). KEHA-keskuksen työllisyyskatsauksen mukaan työttömiä työnhakijoita oli huhtikuun lopussa 37 900 edellisvuotta enemmän (osuus työvoimasta kasvoi 1,2 prosenttia). Vaikka tämän vuoden keväällä on ollut nähtävissä pientä työttömien määrän vähentymistä, on myös uusien avoimien työpaikkojen määrä laskenut (14 300 vähemmän ed. vuoteen verrattuna).

Tarjolla olevien työpaikkojen lisäksi olisi tärkeää selvittää ja arvioida sitä, onko perustoimeentulotukea saavalla tosiasiallisia mahdollisuuksia saada tai vastaanottaa kokoaikaista työtä ja esimerkiksi sitä, miten työllistymismahdollisuudet vaihtelevat eri puolilla maata. Esimerkiksi yksinhuoltajaperheessä tai perheissä, joissa on eritystarpeinen lapsi, osa-aikatyö voi olla ainoa

mahdollisuus järjestää työn ja perheen yhteensovittaminen. Lapsiperheen muutto toisen vanhemman työn perässä merkitsee lasten varhaiskasvatuspaikan tai koulun vaihtoa sekä kaveripiirin muutosta. Joskus se voi myös tarkoittaa, että perhe jää toiselle paikkakunnalle, josta seuraa perheelle lisäkustannuksia muun muassa työpaikan ja kodin välisistä matkakustannuksista ja työasunnosta. Lasten näkökulmasta järjestely voi vaikeuttaa esimerkiksi harrastamista, kun arjesta on huolehtimassa vain toinen vanhempi.

Lopuksi

Nostamme lopuksi esitysluonnoksesta esimerkinomaisesti kaksi ongelmallista kohtaa, mutta huomautamme, että esitysluonnoksen muitakin ehdotuksia tulisi arvioida uudelleen ja tarkemmin lapsen oikeuksien ja hyvinvoinnin näkökulmasta.

Esitysluonnoksen tavoitteena on ohjata tuen tarvitsijoita entistä paremmin hakeutumaan ensisijaisten etuuksien piiriin, mikä sinänsä on järkevää ja perusteltua. Ongelmallista on kuitenkin säätää sanktioita tuen tarvitsijalle, jos hän jättää hakematta hänelle todennäköisesti kuuluvaa etuutta, jos samaan aikaan ei huolehdita siitä, että hänellä on tarvittavat tiedot kyseisistä etuuksista ja miten niitä haetaan. Esitysluonnoksessa ehdotetaan poistettavaksi KELAn velvollisuus ohjata asiakasta palvelutarpeen arviointiin perusosan alentamisen yhteydessä. Monilla ja erityisesti nuorilla perustoimeentulotuen saajilla voi olla hyvinkin puutteellisesti tiedot varsin monimutkaisesta etuusjärjestelmästä. He ovat voineet saada perustoimeentulopäätöksen verkkopalvelun kautta tapaamatta missään vaiheessa ketään työntekijää. Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että KELAn velvollisuudesta ohjata asiakkaita ensisijaisten tukitoimien piiriin ennen sanktioiden määräämistä tulee säätää lain tasolla.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että perusmenoina huomioitavat terveydenhuoltomenot rajattaisiin vain välttämättömiin terveydenhuoltomenoihin. Lapsiperheissä, joissa joudutaan turvautumaan toimeentulotukeen, on jo nykytilanteessa usein ongelmia saada rahat riittämään terveydenhoitoon ja lääkkeisiin. Ehdotettu sääntely antaa KELAlle harkintavaltaa kyseenalaistaa lääkärin määräämän lääkityksen tarpeellisuutta. Ehdotetun 7 b § sanamuoto ”Kansaneläkelaitos voi menon tarpeellista suuruutta ja välttämättömyyttä arvioidessaan ottaa huomioon yleisesti hyväksytyn hoitokäytännön ja tutkimusnäytön sekä uusien ja erityisen kalliiden lääkevalmisteiden kustannusvaikuttavuuden” jättää KELAlle suuren harkintavallan eikä edes velvoita sitä huomioimaan hoitokäytäntöjä ja tutkimusnäyttöä. Tätä on pidettävä hyvin ongelmallisena. Jos jatkossa lääkkeiden korvattavuutta rajoitetaan selkeästi nykyistä enemmän, se vaikuttaa väistämättä myös lapsiperheisiin. Vanhemman terveydentilalla on suuri vaikutus vanhemman kykyyn huolehtia lapsistaan ja perheestään.

Yhteenvetona lapsiasiavaltuutettu toteaa, että on kyseenalaista edelleen heikentää jo valmiiksi heikoimmassa asemassa olevien lapsiperheiden oikeutta perustoimeentulotukeen. Vaikka ehdotuksiin sisältyy kohtuullisuusharkintaa, tulevat muutokset kohdistumaan todennäköisesti moniin lapsiperheisiin. Erityisen huolestuttavaa on, että nyt ehdotettavat muutokset heikentävät

entisestään yksinhuoltajaperheiden taloutta. Vaikka ehdotuksissa on myönteistä se, että lasten perusosat jäävät säästöjen ulkopuolelle, vaikutukset lapsiin ja lapsiperheisiin ovat negatiivisia. Kotitalouden kokonaistulot pienenevät useilla euroilla kuukaudessa. Samanaikaisesti useiden välttämättömien hyödykkeiden hinnat ovat nousseet pysyvästi korkeammalle tasolle. Lapsiasiavaltuutettu on keväällä 2025 tavannut lapsia yhdenvertaisuuden kysymyksissä ja päättäjille lähetetyt terveiset olivat selvät: ruoan tulisi olla edullisempaa, koska perheillä ei enää rahat riitä siihen.

Esityksen tavoite kasvattaa työllistymistä ja vähentää sitä kautta tarvetta turvautua toimeentulotukeen on kannatettava, mutta siihen pyritään nyt keinoilla, jotka kohdistuvat jo valmiiksi heikossa taloudellisessa ja sosiaalisessa asemassa oleviin henkilöihin. Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että esitysluonnoksen perusteella jää hyvin epäselväksi voidaanko valituilla ratkaisuilla saavuttaa sille asetettuja tavoitteita, sillä on epävarmaa, työllistyvätkö nämä ihmiset heidän köyhyyttään lisäämällä. Tapahtui työllistymistä tai ei, lapset eivät kuitenkaan milloinkaan ole syyllisiä heidän vanhempiensa vaikeaan elämäntilanteeseen, eikä heidän hyvinvointiaan tulisi tarkoituksellisesti heikentää vanhemmista johtuvista syistä.

Helander Merike
Lapsiasiavaltuutetun toimisto - Elina Pekkarinen, lapsiasiavaltuutettu, Merike Helander, juristi, lapsiasiavaltuutetun toimisto

Oikeuskanslerinvirasto

Lausunto

17.06.2025 OKV/1129/21/2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Perustuslakivaliokunta on korostanut erityisesti perustoimeentulon turvan yhteydessä sosiaalisten perusoikeuksien yksilöllistä luonnetta. Valiokunnan mukaan perusoikeuksien yksilökohtaisuudesta johtuu, että vaikutusarvioiden laadinnassa erityistä huomiota on syytä kiinnittää niihin tapauksiin, joiden kohdalla negatiiviset vaikutukset ovat suurimmillaan tapausten mahdollisesta vähäisestä määrästä huolimatta (PeVL 51/2017 vp, s. 3–4).

Esityksen vaikutuksia ihmisryhmiin arvioitaessa on tunnistettu, kuinka toimeentulotuen saajia yhdistää taloudellisen tilanteen lisäksi monet muut huono-osaisuuden muodot. Esitysluonnoksessa on kuitenkin käsitelty sen perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia varsin suppeasti. Esityksen säätämisjärjestysperusteluissa on arvioitu erityisesti esityksen suhdetta perustuslain 19 §:n 1 momenttiin ja siihen läheisessä yhteydessä olevaan perustuslain 7 §:n 1 momenttiin. Esityksen perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia koskevia arvioita tulisi täydentää mainittuja muita huono-osaisuuden muotoja ja niiden vaikutuksia tarkentaen.

Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukainen oikeus ei sanamuotonsa perusteella edellytä henkilön toimivan aktiivisesti ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan saadakseen. Esityksestä tulisi ilmetä tarkemmin, miten toimeentulotuen alentamismenettelyn laajentaminen ja erityisesti ensisijaisen etuuden hakemisvaatimus ovat yhdenmukaisia perustuslain 6 §:n 2 momentissa säädetyn yhdenvertaisuuden kanssa, jonka mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Arvioidaanko näiden eri perusteiden hyväksyttävyyttä eri tavoin, ja voiko se johtaa siihen, että joku jää kokonaan ilman ihmisarvoisen elämän edellyttämää perusturvaa?

Siltä osin kuin ehdotetussa toimeentulotukilain 2 a §:n muutoksessa esitetään lisättäväksi nykyiseen soveltamiskäytäntöön perustuva velvollisuus ilmoittautua työnhakijaksi, ellei toimeentulotukea hakeva saa välttämätöntä toimeentuloaan yritystoiminnasta toimimalla yrittäjänä, esityksestä tulisi myös ilmetä, miten ehdotettu sääntely suhteutuu perustuslain 18 §:ään, jonka mukaan jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla.

Olen päätöksessäni 11.4.2023 OKV/3065/10/2021 katsonut toimeentulotukilain tulkinnassa olleen epäselvyyttä sen osalta, hyväksytäänkö lääkärin toteamaksi sairaudeksi vain työttömyysturvalaissa tarkoitetun työkyvyttömyyden määritelmän sisään mahtuvat tapaukset. Nyt esityksen mukaiseen toimeentulotukilain 2 a §:n 1 momentin 4 kohtaan lisättäisiin viittaus työttömyysturvalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tai 4 §:n 2 momentin 1–6 kohdassa tarkoitettu henkilö. Muutos selkeyttää lainsäädäntöä. Esityksen vaikutuksia olisi esityksessä syytä kuitenkin arvioida vielä erikseen vajaakuntoisten työntekijöiden perusoikeuksien toteutumisen kannalta.

Perusosan alentamista koskevan esityksen kannalta on olennaista, että perusosaa ei esityksen mukaan voitaisi alentaa, jos yksilökohtaisen harkinnan perusteella alentamisen todettaisiin vaarantavan alentamisprosessin kohteena olevan hakijan tai hänen perheensä ihmisarvoisen elämän.

Kelan toimeentulotukipäätösten laatua koskevasta 15.1.2021 antamasta päätöksestäni ilmenee, ja hallinto-oikeuksiin kohdistuneen laillisuusvalvonnan yhteydessä hallinto-oikeuksista saadut tiedot kertovat siitä, ettei yksilöllistä harkintaa ole tehty riittävästi tai Kelassa tehty harkinta ei ole ollut oikeudellisesti riittävän laadukasta (ks. OKV/26/70/2020, s. 17). Lisäksi oikeuskansleri on aikaisemmin 28.9.2021 toimeentulotukilain uudistamista valmistelleen työryhmän mietinnöstä antamassaan lausunnossa OKV/2221/21/2021 todennut toimeentulotuen olevan hyvin laajalti perustuslain 19 §:n 1 momentissa säädettyä ihmisarvoisen elämän edellyttämää välttämätöntä toimeentuloa ja huolenpitoa koskevaa oikeutta toteuttava viimesijainen tuki. Tuen käsittelyssä korostuvat yksilön tilanteeseen liittyvän huolellisen harkinnan tarve ja harkintakäytännön ohjaaminen lainsäädännöllä ja lakia tulkitsevalla ohjeistuksella. Viime mainittu ei kuitenkin perustuslain 2 §:n 3 momentin lakisidonnaisuuden vaatimuksen perusteella voi muodostua asiallisesti lakiin rinnastuvaksi tosiasialliseksi oikeuslähteeksi. Harkintaa ei voida myöskään typistää vain vakuutustyyppistä etuuskäsittelyä tai lakisääteisten kustannusten korvaamista koskevaksi soveltamistehtäväksi, jota ohjataan yhä tarkemmilla etuuskäsittelyohjeilla.

Esityksessä olisi syytä tuoda esiin tarkemmin, minkälaisten perusoikeuksia turvaavien kriteerien perusteella yksilökohtaista harkintaa tehdään.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Sen lisäksi, että toimeentulotukilakia esitetään muutettavaksi osana rakenteellisempaa sosiaaliturvan muutosta, esityksessä ehdotetaan toimeentulotuen perusosan tason leikkaamista osana julkistalouden säästöjä. Leikattaessa viimesijaisen perustoimeentulotuen määrää on silloin otettava huomioon myös muihin etuuksiin aiemmin tehdyt leikkaukset. Niihin tehdyt leikkaukset ja

vähäisempi tuen määrä voi johtaa siihen, että toimeentulotukea tarvitaan myös muiden etuuksien täydentäjänä. Silloin perustoimeentulotukeen tehdyillä vähennyksillä voi olla laajempikin vaikutus.

Perustuslakivaliokunnan mietinnössä (PeVM 25/1994 vp) on painotettu, että välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon turvaavan oikeuden kohdalla on kysymyksessä jokaiselle kuuluva subjektiivinen oikeus. Toimeentulotukilain 1 §:ssä säädetyn toimeentulotuen tarkoituksen mukaan tuen avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo. Tämä on tarkoittanut sitä, että perusosalla on katettu menoja laajemmin kuin niin sanottu eksistenssiminimi.

Perustuslakivaliokunnan uudemman lausuntokäytännön perusteella heikennysten arviointikriteerinä ei käytetä perusoikeuksien yleisiä rajoitusedellytyksiä, vaan sitä, että palveluja on heikennyksen jälkeenkin edelleen tarjolla perustuslain 19 §:n edellyttämällä tavalla.

Esityksen säätämisjärjestysperusteluista tulisi käydä selvemmin ilmi, miten perustuslain 19 §:n 1 momentin mukainen oikeus toteutuu sen tasoon tehtyjen heikennysten jälkeen, ja miten tämän arvioidaan vastaavan erityisesti TSS-sopimuksen toimeenpanoa valvovan TSS-komitean yleiskommentteja sekä uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan noudattamista valvovan Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean näkemyksiä. Mikäli esityksessä poiketaan perustellusti näistä näkemyksistä, tulisi silti selvittää yksityiskohtaisemmin, miten toimeentulotukilain tarkoitus toteutuisi esitettyjen toimeentulotuen tasoon tehtyjen muutosten jälkeen.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Nyt lausuttavana oleva esitys liittyy olennaisesti sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltuun hallituksen esitykseen yleistukea koskevaksi lainsäädännöksi sekä työ- ja elinkeinoministeriössä valmisteltuun hallituksen esitykseen työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n muuttamisesta. Esityksen mukaan toimeentulotukilaissa laajennettaisiin toimeentulotukea saavien velvollisuutta ilmoittautua työnhakijaksi. Esityksessä ei ole silti tuotu lainkaan esiin esityksen yhteyttä yleistukea koskevaan lainsäädäntöön eikä arvioitu esitystä niiden muutosten valossa, joita esitetään yleistukea koskevaksi lainsäädännöksi, vaikka lait tulisivat voimaan yhtä aikaa 1.2.2026 ja työnhaussa olisi kyse nimenomaan uuden yleistuen hakemisesta työmarkkinatuen sijaan.

Ehdotetun yleistukilain 10 §:n mukaan muun ohella työnhakuun ja työvoimapalveluihin liittyvän moitittavan menettelyn vaikutuksesta oikeuteen saada yleistukea sovelletaan, mitä työttömyysturvalain 2 a luvussa ja sen nojalla annetuissa säädöksissä säädetään työvoimapoliittisesti moitittavan menettelyn vaikutuksesta oikeuteen saada ansiopäivärahaa. Työttömyysturvalain 2 a lukuun tehtävillä muutoksilla muutettaisiin porrastettua seuraamuskokonaisuutta siten, että työnhakija menettäisi oikeutensa työttömyysetuuteen jo ensimmäisestä työnhakuun ja työvoimapalveluihin liittyvästä laiminlyönnistä. Samalla toimeentulotukilain perustoimeentulotuen perusosan alentamista koskeva sanamuoto ehdotetaan muutettavaksi muodosta ”voidaan alentaa” muotoon ”alennetaan”. Perusosan suuruutta alennettaisiin muun ohella silloin, kun henkilö on menetellyt työvoimapoliittisesti moitittavasti siten, että hän ei ole työttömyysturvalain 2 a luvun perusteella oikeutettu työttömyysetuuteen. Kun kyseisessä esitysluonnoksessa esitetyt tiukennettavat työttömyysturvaseuraamukset tulisivat sovellettavaksi myös uudessa yleistuessa, vaikutukset ulottuisivat suoraan myös nyt esitettyihin toimeentulotukilain 10 §:n säännöksiin perusosan suuruuden alentamisesta.

Koska esityksen taustalla on suunnitelma merkittävästä rakenteellisesta muutoksesta, pidän tärkeänä, että esitykseen olennaisesti kytkeytyvät muut hallituksen esitykset ja niissä ehdotetut muutokset tuodaan esityksessä esiin. Esitykset tulee myös saattaa valtioneuvoston ja eduskunnan käsiteltäväksi siten, että eri lakiehdotusten riippuvuussuhteiden ja mahdollisten kumulatiivisten yhteisvaikutusten selvittäminen sekä sääntelykokonaisuuden vaihtoehtojen arvioiminen on ylipäätään mahdollista ja siihen jää riittävästi aikaa.

Esityksen mukaan toimeentulotukilain 10 a §:stä poistettaisiin voimassa olevan pykälän 3 ja 4 momentit, joissa säädetään perusosan alentamiseen liittyvistä hyvinvointialueen palvelutarpeen arviointiin ohjaamiseen liittyvistä menettelyistä. Esityksessä on arvioitu perusosan alentamisen yhteydessä poistettavaksi ehdotetun Kansaneläkelaitoksen automaattisen ohjauksen hyvinvointialueille palvelutarpeen arvioita varten koskevaa muutosta vain hyvinvointialueiden näkökulmasta ja todettu menettely hyvinvointialueiden suhteellisen tehottamaksi. Esitystä tulisi täydentää arviolla myös kyseisen muutoksen perus- ja ihmisoikeusvaikutuksista.

Olen korostanut esitysten yhteisvaikutusten arvioinnin merkitystä myös 16.6.2025 antamissani lausunnoissa työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n muuttamista (VN/9365/2025) koskevaan esitykseen (OKV/1073/21/2025) sekä yleistukea (VN/10556/2024) koskevaan esitykseen liittyen (OKV/1071/21/2025).

Muu lausuntopalaute:

ASIAVIRHEEN KORJAAMINEN

Esityksessä toimeentulotukilakiin ehdotetaan uutta 24 a §:ää, jonka mukaan päätöksessä olevan asiavirheen korjaamiseen sovellettaisiin hallintolain 50 §:ä. Tätä ei ole aikaisemmin pidetty oikeuskäytännössä mahdollisena. Esityksen mukainen ehdotus tarkoittaisi sitä, että Kansaneläkelaitos tai hyvinvointialue voisi poistaa virheellisen päätöksensä ja ratkaista asian uudelleen myös asianosaisen vahingoksi ilman asianosaisen suostumusta, mikäli virhe olisi ilmeinen

ja se olisi aiheutunut asianosaisen omasta menettelystä. Menettelyyn voitaisiin ryhtyä tilanteessa, jossa

1) päätös perustuu selvästi virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen;

2) päätös perustuu ilmeisen väärään lain soveltamiseen; tai

3) päätöstä tehtäessä on tapahtunut menettelyvirhe.

Hallituksen esityksen ehdotus jättäisi virheen ilmeisyysvaatimuksen ja virheen aiheutumisen asianosaisen omasta menettelystä käytännössä Kansaneläkelaitoksen tai hyvinvointialueen arvion varaan ilman riippumatonta ulkoista valvontaa.

Toimeentulotukilain nojalla annettuun päätökseen saa vaatia oikaisua ja oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen voi hakea muutosta hallinto-oikeudelta. Toimeentulotuen muutoksenhaku on Kansaneläkelaitoksen antamissa perustoimeentulotukipäätöksissä poikkeus Kansaneläkelaitoksessa pääsääntöisesti muissa etuuksissa noudatettavaan menettelyyn nähden, jossa valituksen käsittely ohjautuu sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakuntaan. Virheellisen päätöksen korjaamiseen liittyy usein myös etuuden liikamaksun toteaminen. Toimeentulotuen takaisinperintä poikkeaa olennaisesti Kansaneläkelaitoksen muista etuuksista. Lähtökohtana on takaisinperintäkielto ja takaisinperinnän hakeminen päätöksen tekevältä hallinto-oikeudelta.

Kansaneläkelaitoksen toimeenpanemissa etuuslaeissa, joissa muutoksenhaku ohjautuu sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakuntaan, säädetään tavallisesti toimeentuloturva-asioille tyypillisestä päätöksen poistamismenettelystä, jossa Kansaneläkelaitoksen tulee erikseen vaatia muutoksenhakulautakunnalta antamansa lainvoimaisen päätöksen poistamista, jos sen antama päätös perustuu virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen taikka on ilmeisesti lain vastainen. Kansaneläkelaitoksella ei muiden toimeenpanemiensa etuuslakien vastaavien säännösten mukaan ole mahdollisuutta poistaa virheellistä päätöstään ja ratkaista asiaa uudelleen ilman asianosaisen suostumusta, vaikka virhe olisi ilmeinen ja se olisi aiheutunut asianosaisen omasta menettelystä. Päätöksen poistamista on haettava pääsääntöisesti viiden vuoden kuluessa siitä, kun päätös sai lainvoiman ja muutoksenhakulautakunnan on varattava asianosaisille tilaisuus tulla kuulluiksi ennen asian ratkaisemista.

Hallituksen esityksestä tulisi ilmetä, mikä merkitys ehdotetulla muutoksella olisi perustuslain 21 §:ssä säädetyn oikeusturvan kannalta erityisesti, kun toimeentulotuella turvataan perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaista oikeutta välttämättömään toimeentuloon ja toimeentulotuen saajat ovat toimeentulonsa vuoksi lähtökohtaisesti heikommassa asemassa kuin muut Kansaneläkelaitoksen toimeenpanemia etuuksia saavat.

Esityksessä olisi myös hyvä huomioida, että sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltavan yleistukea koskevan esityksen mukaan hallitus on toteuttamassa uudistusta, jonka tavoitteena on

aikaansaada yksi yleistuki sisältäen myös harkinnanvaraisen osan viimesijaiseksi turvaksi. Tämä tarkoittaisi, että ainakin osia nykyisestä toimeentulotuesta siirtyisi osaksi yleistukea. Lausunnolla olevassa esityksessä muutoksenhaku ohjautuu sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakuntaan ja vakuutusoikeuteen. Myös päätöksen poistamista koskeva yleistukilain mukainen menettely vastaisi sisällöltään pääosin muiden Kansaneläkelaitoksen toimeenpanemien etuuslakien vastaavia säännöksiä.

Ehdotetut muutokset ja varsinkin niiden yhteisvaikutukset samanaikaisten muiden uudistusten kanssa edellyttävät toimeentulotuen hakijoiden ja saajien kattavaa neuvontaa. Jos palveluperiaate ja neuvonta eivät toteudu asianmukaisesti, henkilöiden oikeusturva ja oikeus perustoimeentulon turvaan voi vaarantua, jos he eivät mahdollisesti ole selvillä velvollisuuksistaan. Palveluperiaatteen mukaan viranomaisella on velvollisuus antaa asiakkaalle asianmukaista palvelua sekä osana tätä myös tarpeellista neuvontaa asian hoidossa. Hyvän hallinnon perusteet ja hallinnon asianmukaisuus edellyttävät, että viranomaisen antamien tietojen ja neuvonnan on oltava ajantasaista, oikeasisältöistä ja virheetöntä sekä selkeää ja asian kohteena olevaa asiakasta mahdollisimman hyvin huomioivaa sekä hyödyttävää. Tämä on tärkeää, jotta hallinnossa asioiva voi valvoa oikeuksiaan.

Esityksessä olisi arvioitava perustuslain oikeusturvaa koskevan 21 §:n ja yhdenvertaisuutta koskevan 6 §:n perusoikeussäännöksen kannalta, miten oikeus hyvään hallintoon kaikille toimeentulotuen hakijoille ja saajille turvataan. Etuudensaajien edellytykset toimia niin, ettei menettämisseuraamuksia aseteta, vaihtelevat, ja asianmukaisen palvelun ja neuvonnan merkitys korostuu.

LAILLINEN OLESKELU

Toimeentulotukilain henkilöllistä soveltamisalaa koskevaan 27 §:ään ehdotetaan muutosta, jonka mukaan toimeentulotuen myöntäminen rajattaisiin vain Suomessa vakinaisesti ja laillisesti oleskelevalle hakijalle tai perheelle. Muutosta on luonnehdittu esityksessä tekniseksi. Sitä se ei laillisen oleskelun vaatimuksen osalta kuitenkaan ole vaan pikemminkin merkittävä periaatteellinen ja käytännöllinen muutos.

Ehdotetun muutoksen perus- ja ihmisoikeusvaikutukset tulee arvioida perusteellisesti. Ehdotus rajoittaisi toimeentulotuen soveltamisalaa rajaamalla tietyn ryhmän kokonaan tämän oikeuden ulkopuolelle. Tältä osin esityksen kannalta merkityksellisiä ovat erityisesti perustuslain 6 § (yhdenvertaisuus), 19 § (oikeus sosiaaliturvaan) sekä 22 § (perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen).

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Aiemmassa lausuntokäytännössään perustuslakivaliokunta on tuonut esiin, että valtiolla ei ole ehdotonta velvollisuutta turvata perustuslain 19 §:n 2–4 momentissa tarkoitettuja oikeuksia muille kuin sen alueella tai oikeudenkäyttöpiirissä pysyväisluonteisesti asuville (PeVL 48/2006 vp, s. 4).

Toimeentulotuessa on kuitenkin kyse perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaisesta perusoikeudesta, jonka mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Esityksessä olisi siis arvioitava muutoksen perustuslainmukaisuutta perustuslain 19 §:n 1 momentissa säädetyn oikeuden valossa, joka kattaa lähtökohtaisesti kaikki Suomessa oleskelevat henkilöt ja perusoikeudet ovat lähtökohtaisesti samat huolimatta siitä, oleskeleeko henkilö maassa laillisesti vai laittomasti.

Perustuslakivaliokunta on todennut, että henkilö, joka ei kuulu enää turvapaikanhakijoiden vastaanoton piiriin, ei menetä oikeuttaan perustuslain 19 §:n 1 momentissa turvattuun välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon (PeVL 26/2010 vp, s. 2/II, PeVL 47/2014 vp, s. 2). Perustuslain 19 §:n 1 momentilla on myös läheinen yhteys perustuslain 7 §:ssä säädettyyn oikeuteen elämään ja ihmisarvoiseen kohteluun. Lisäksi lakiehdotus voisi ulottua myös perustuslain 6 §:ssä sekä kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvattuun yhdenvertaisuuteen. Esityksestä tulisi ilmetä, onko ehdotus toteutettavissa perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla.

Ehdotetusta säännöksestä tulisi myös ilmetä tarkemmin, mitä Suomessa laillisesti oleskelevalla tarkoitetaan. Ulkomaalaislain 3 §:ään on lailla 147/2025 lisätty uusi 27 kohta, jossa määritellään laiton oleskelu, mutta ehdotetusta säännöksestä tai sen perusteluista ei ilmene viittausta tähän säännökseen.

PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN KANNANOTON TARPEELLISUUS

Säätämisjärjestysperusteluista tulisi ilmetä seikkaperäisemmin, mitkä ovat ne perustuslain ja lain säätämisjärjestyksen kannalta merkitykselliset arviointia vaativat seikat, joihin perustuslakivaliokunnan kannanottoa pidetään tarpeellisena. Kuitenkin alustava arvio on, että esityksestä olisi suotavaa edellä mainittujen seikkojen perusteella pyytää perustuslakivaliokunnan lausunto.

Goebel Maija-Liisa
Oikeuskanslerinvirasto - Apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalainen

Mikkelin kaupunki

Lausunto

17.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Lakiesityksen tavoite tarkentaa toimeentulotukea viimesijaisena etuutena on kannatettava sinänsä. Nykyinen lainsäädäntö velvoittaa kuitenkin jo toimeentulotuen hakijaa ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi tietyin poikkeuksin. Tämä velvoite on jo voimassa, eikä ongelma ensisijaisesti ole siinä, että toimeentulotuen pitkäaikaiskäyttäjät jättäisivät järjestelmällisesti rekisteröitymättä työnhakijoiksi. Sen sijaan keskeinen haaste liittyy siihen, että heidän todellinen kykynsä ja mahdollisuutensa toimia työnhakijana ei aina käytännössä toteudu.

Velvoite ilmoittautua työnhakijaksi täyttyy usein muodollisesti, mutta ei johda aidosti mielekkääseen tai vaikuttavaan palveluprosessiin. Useilla hakijoilla ei ole tosiasiallisia edellytyksiä työllistyä ilman pitkäjänteistä tukea, kuten sosiaalipalveluita, kuntoutusta tai koulutusta. Näin ollen pelkkä rekisteröityminen työnhakijaksi ei toteuta velvoitteen varsinaista tarkoitusta – työllistymisen edistämistä – vaan synnyttää hallinnollista kuormaa sekä asiakkaille että työllisyyspalveluille.

Esityksessä ehdotettu perusosan alentamisen tehostaminen ei automaattisesti lisää niitä palveluita tai resursseja, joiden avulla tuensaaja voisi tosiasiallisesti toteuttaa työnhakuvelvoitteensa. Ilman riittäviä palveluja ja yksilöllistä tukea alentamismenettely voi johtaa tilanteisiin, joissa tuen saaja jää ilman riittävää toimeentuloa ilman, että hänen työmarkkinavalmiutensa tai palveluohjauksensa paranee.

Velvoitteesta seuraava rekisteröitymispaine voi johtaa siihen, että työllisyyspalveluissa joudutaan ohjaamaan resursseja asiakaskuntaan, jonka työnhakijaksi ilmoittautuminen ei ole tarkoituksenmukaista eikä vastaa työmarkkinoiden tarpeita. Tämä heikentää mahdollisuuksia keskittyä niihin asiakkaisiin, joilla on realistinen mahdollisuus työllistyä lyhyellä aikavälillä.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Luonnos hallituksen esitykseksi toimeentulotukilain muuttamisesta sisältää useita keskeisiä ehdotuksia, joilla tavoitellaan järjestelmän selkeyttämistä ja julkisen talouden säästöjä. Esimerkiksi yksin asuvien ja vanhempiensa luona asuvien 18 vuotta täyttäneiden perusosan tasoa ehdotetaan leikattavaksi kolmella prosentilla, ja 150 euron ansiotulovähennyksen poistamista esitetään kaikkien täysi-ikäisten osalta.

Näiden muutosten tavoitteena on muun muassa lisätä kannustavuutta hakeutua työhön tai koulutukseen. On kuitenkin tärkeää tarkastella, kuinka muutokset vaikuttavat eri elämäntilanteissa oleviin henkilöihin, erityisesti niihin, joilla on haasteita työkyvyssä, terveydessä, koulutuksessa tai elämäntilanteessa laajemmin.

Monet toimeentulotukea saavien kohdalla työllistymisen esteet voivat olla niin merkittäviä, että pelkkä taloudellinen kannustin ei yksin riitä. Tällaisissa tilanteissa toimeentulon heikentyminen voi johtaa lisähaasteisiin arjen selviytymisessä. Onkin aiheellista pohtia:

- Kuinka muutokset vaikuttavat pitkäaikaisesti tukea tarvitseviin?

- Vastaavatko suunnitellut toimet yksilöllisiin tilanteisiin riittävällä tavalla?

- Miten turvataan riittävä toimeentulo tilanteissa, joissa työ- tai opiskelupolut eivät ole heti saavutettavissa?

Esityksessä on mukana ehtoja, joiden mukaan perusosan alentaminen ei saa vaarantaa henkilön kohtuulliseksi katsottavaa toimeentuloa. On kuitenkin hyvä tarkastella, kuinka nämä periaatteet toteutuvat käytännössä, ja millä tavoin varmistetaan yhdenvertainen kohtelu ja oikeusturva eri asiakasryhmien välillä.

Toimeentulotuki on tarkoitettu viimesijaiseksi turvaksi, mutta sen muutoksilla voi olla vaikutuksia myös laajempaan palvelujärjestelmään ja yksilöiden hyvinvointiin. Näitä vaikutuksia olisi hyödyllistä arvioida mahdollisimman monipuolisesti ja pitkäjänteisesti osana toimeenpanon valmistelua.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuki on yhteiskunnan viimesijainen tukimuoto, jonka myöntäminen perustuu lakiin ja tarveharkintaan. Järjestelmän uskottavuus edellyttää, että tukea haetaan ja myönnetään säädettyjen periaatteiden mukaisesti. On perusteltua vahvistaa viranomaisten tiedonsaantia silloin, kun se on välttämätöntä tuen oikeudenmukaisen käsittelyn kannalta.

Hallituksen esityksessä ehdotetut muutokset, kuten oikeus saada tietoja rahalaitoksilta ja muilta viranomaisilta, voivat osaltaan parantaa järjestelmän läpinäkyvyyttä ja estää väärinkäytöksiä. Tiedonsaannin tiukempi sääntely on myös keino lisätä yleistä luottamusta

toimeentulotukijärjestelmään. Samalla on kuitenkin tärkeää huolehtia siitä, että oikeus yksityisyyteen ja asiakkaan oikeusturva toteutuvat myös tilanteissa, joissa tietoja hankitaan ilman suoraa suostumusta.

Tiedonsaannin laajentaminen on perusteltua silloin, kun se auttaa varmistamaan tuen kohdentumisen oikein, mutta sen tulee aina olla suhteellista, tarkoituksenmukaista ja läpinäkyvää.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotukilain esitetty muutos, jossa kuntien rahoitusvastuu 18–24-vuotiaiden perustoimeentulotuesta kasvaa 100 prosenttiin, perustellaan muun muassa ohjausvaikutuksella ja hallinnollisella selkeydellä. Herää kuitenkin kysymys, millä keinoin kunnat voivat tosiasiallisesti vaikuttaa niiden nuorten tilanteeseen, jotka ovat toimeentulotuen pitkäaikaisia asiakkaita ja usein työmarkkinoiden ulkopuolella.

Nämä nuoret eivät useinkaan ole helposti työllistettävissä. Heidän tilanteensa edellyttää usean eri palvelun yhteensovitusta – ei pelkästään työllisyyspalveluja. Kunnilla ja työllisyysalueilla on jo nyt varsin hyvä käsitys siitä, ketkä asiakkaista ovat työttömyysturvan ulkopuolella. Silti vaikutusmahdollisuudet näiden asiakkaiden elämäntilanteisiin ovat rajalliset ilman laajempaa palvelujärjestelmän tukea.

Lakiesitys ei tuo mukanaan uusia velvoitteita mutta ei myöskään varsinaisia kannustimia. Rahoitusvastuun siirto itsessään ei takaa vaikuttavampia palveluja tai parempaa tukea niille nuorille, jotka sitä eniten tarvitsevat. Siksi on perusteltua pohtia, riittävätkö nykyiset rakenteet ja resurssit tavoitellun muutoksen aikaansaamiseksi.

Sote-uudistuksessa sosiaalihuollon tehtävät siirtyivät kunnista hyvinvointialueille vuoden 2023 alussa, mutta kunnille jäi edelleen 50 % rahoitusvastuu perustoimeentulotuesta (350–400 miljoonaa euroa vuodessa), joka vähennetään valtionosuuksista. Kuntakenttä on yleisesti vaatinut vastuun poistamista, koska kunnilla ei ole ollut käytännön vaikutusmahdollisuuksia toimeentulotukeen vuoden 2017 jälkeen.

Nyt esitetään, että kunnat vastaisivat kokonaan 18–24-vuotiaiden perustoimeentulotuesta tavoitteena lisätä nuorten työllistymistä. Mikkelin seudun työllisyyslautakunta vastustaa esitystä, sillä kunnilla on jo nykyisellään taloudelliset kannustimet ohjata nuoria työelämään tai opintoihin. Uudistuksen perusteluna on oletus, että tiukemmat velvoitteet tuovat pitkällä aikavälillä säästöjä, mutta rahoitusvastuun siirto ei tuo lisäarvoa julkistaloudelle. Lisäksi esitys on ristiriidassa hallitusohjelman kanssa, jonka mukaan kunnat eivät enää rahoittaisi hyvinvointialueiden vastuulle kuuluvia tehtäviä.

Vuonna 2023 noin 12 % 16–29-vuotiaista sai perustoimeentulotukea, useimmiten lyhytaikaisesti. Pitkittynyt tuen tarve liittyi usein työttömyyteen, sairauksiin tai vanhemmuuteen. Valtiontalouden tarkastusvirasto on suositellut, että nuoret ohjattaisiin tehokkaammin sosiaali- ja terveyspalveluihin, jotka ovat hyvinvointialueiden vastuulla. Ongelmana on, että kunnat maksavat täyden tuen, vaikka nuori tarvitsisi palveluita, joita vain hyvinvointialue voi tarjota, eikä alueille aseteta lisävelvoitteita. Kunnat kantavat jo nyt merkittävää vastuuta alle 25-vuotiaiden työttömien rahoituksesta myös TE-uudistuksen myötä, ja niillä on vahvat kannustimet edistää nuorten työllistymistä.

Sanktioiden vaikutuksista viimesijaisessa turvassa ei ole selkeää näyttöä, eikä ole varmaa, kuinka paljon ne lisäävät työllisyyttä. Esityksen tavoitteena on nopeuttaa kuntien toimia vaikeassa asemassa olevien nuorten työllistämiseksi ja lyhentää toimeentulotuen kestoa. Käytännössä työllistäminen on monimutkaista ja riippuu monista tekijöistä, joihin kunnilla ei ole täyttä vaikutusvaltaa.

Nuorten hyvinvointi on heikentynyt, ja erityisesti huolta aiheuttavat ne, jotka eivät ole työssä, opiskelemassa tai harjoittelussa. Näiden nuorten tukeminen kuuluu hyvinvointialueille, joilla on tarvittavat palvelut, kuten mielenterveys- ja päihdepalvelut. Palveluihin pääsyssä on kuitenkin usein pitkiä jonoja, eikä kuntien tarjoama tuki yksin riitä. Tarvitaan parempaa ohjausta ja palveluiden saatavuuden parantamista.

Jos kuntien rahoitusvastuuta kasvatetaan, tulisi samalla lisätä hyvinvointialueiden velvollisuuksia järjestää tarvittavat palvelut nopeasti. Kuntien tulisi voida laskuttaa hyvinvointialueelta puolet sille aiheutuneista toimeentulotuen kustannuksesta silloin, kun nuori ei saa hyvinvointialueelta tarvitsemiaan palveluita ajoissa.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Asumismenojen tarkempi normitus toimeentulotuessa on periaatteessa kannatettava uudistus. Se tuo selkeyttä, ennakoitavuutta ja yhdenmukaisuutta asumismenojen huomioimiseen. On kuitenkin tärkeää tunnistaa myös muutokseen liittyvät käytännön haasteet.

Kaikilla paikkakunnilla ei ole helposti saatavilla normin mukaisia, edullisia ja asumiskelpoisia asuntoja. Asiakas ei välttämättä voi tosiasiallisesti vaikuttaa asuinratkaisuunsa, vaikka toimeentulotuki sitä edellyttäisi. Tällöin toimeentulon turva voi vaarantua, vaikka halua muuttoon olisi.

Poikkeussäännösten soveltaminen jää yksittäisen virkailijan harkintaan, ja ilman selkeää ohjeistusta tulkinnat voivat vaihdella. Järjestelmän oikeudenmukaisuuden ja asiakkaan oikeusturvan näkökulmasta on olennaista, että näissä tilanteissa asiakas ei joudu kohtuuttomaan asemaan.

Lisäksi on syytä huomioida, että toimeentulotuen kautta käytettävissä olevien resurssien väheneminen saattaa vaikeuttaa myös asiakkaan mahdollisuuksia hakeutua työhön. Arjessa selviytyminen voi kuormittua entisestään, jos esimerkiksi siisteydestä, pukeutumisesta tai yleisestä ulkoisesta olemuksesta huolehtiminen muodostuu taloudellisesti haastavaksi. Nämä tekijät ovat osaltaan merkityksellisiä työelämävalmiuksien ja osallisuuden näkökulmasta.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Lakiesityksen vaikutusten arviointi tunnistaa useita muutosten riskejä ja kohderyhmiä, mutta jää monin paikoin yleiselle tasolle. Pitkäaikaisten toimeentulotukiasiakkaiden tilanteen haasteet tunnustetaan, mutta samalla esityksessä ei riittävästi tarkastella, miten kiristyvä tukipolitiikka vaikuttaa heihin arjen tasolla. Esimerkiksi ulkoisen olemuksen, siisteyden ja perustoimeentulon niukkeneminen voi kaventaa mahdollisuuksia hakeutua työelämään tai palveluihin, mutta tätä yhteyttä ei analysoida.

Asumismenonormien kiristyminen voi edellyttää muuttoa, vaikka alueella ei olisi tosiasiallisesti saatavilla edullisia ja asumiskelpoisia asuntoja. Tällaisissa tilanteissa asiakas voi joutua kohtuuttomaan asemaan, mikäli poikkeusten soveltaminen jää harkinnanvaraiseksi ja ohjeistus epäselväksi.

Myös työllistymisvaikutuksia käsitellään pitkälti laskennallisesti, vaikka osa asiakkaista tarvitsee tuekseen pitkäkestoista palveluintegraatiota eikä pelkkä taloudellinen kannustin riitä. Arvioinnista puuttuu selkeä pohdinta siitä, ovatko nykyiset palvelut riittäviä vastaamaan kasvavaan tarpeeseen, ja millä edellytyksillä muutos tuottaa toivottuja vaikutuksia.

Lisäksi kuntien rahoitusvastuun kasvu nuorten osalta nostaa esiin kysymyksen hyvinvointialueiden roolista ja sitoutumisesta. Arvioinnissa ei juuri käsitellä sitä, miten eri toimijat yhdessä voivat vastata monimuotoisiin tarpeisiin, ja miten vastuunjako tukee tai haastaa asiakaslähtöistä palvelua.

Vaikka vaikutusten arviointi tunnistaa useita keskeisiä kysymyksiä, se ei kaikilta osin tavoita lakimuutosten käytännön seurauksia yksilön näkökulmasta. Jatkovalmistelussa on tärkeää syventää näitä kysymyksiä, jotta toimeenpano olisi oikeudenmukaista ja kestävästi suunniteltua.

Muu lausuntopalaute:

-

Patama Hannu
Mikkelin kaupunki - Lausuntopyyntöön liittyvä vastaus on käsitelty ja hyväksytty Mikkelin seudun työllisyyslautakunnassa 17.6.2025.

Päijät-Hämeen hyvinvointialue

Lausunto

17.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Työntekoon kannustaminen on sinänsä suositeltavaa, mutta entä jos henkilö on kykenemätön (sairaus, vamma tai muutoin erityisen haastava elämäntilanne) työntekoon. Huomioidaanko ihmisten yksilölliset tilanteet riittävästi? Ensisijaisten etuuksien hakeminen on jo tälläkin hetkellä ensisijaista toimeentulotukeen nähden.

Perusosan alentaminen heikentää vähävaraisten henkilöiden mahdollisuutta välttämättömistä perustarpeista huolehtimiseen. Mikäli Kela harkitsee perusosan alentamista jatkossa, tulee heillä olla riittävää ymmärrystä ja ohjeistusta yksilön tilanteen ja tarpeiden huomioimiseen ratkaisun tekemisessä. Peruosan alentaminen 50 %:lla ei ole kannatettavaa, vaan se vaarantaa ihmisarvioisen elämän perusedellytykset.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuen perusosien leikkaaminen ei ole kannatettavaa. Leikkaaminen lisää huono-osaisuutta ja köyhyyttä sekä kasvattaa väestön eriarvoisuutta.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Rahoituslaitostiedustelun prosessin helpottaminen kannatettava ajatus.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Hyvinvointialueen näkökulmasta tarkasteltuna nuorten palveluihin panostaminen ja ennaltaehkäisevä työ kunnissa on kannatettavaa ja tärkeää. Kunnan rahoitusosuuden lisääminen ei välttämättä takaa sitä, että nuorten palveluihin panostettaisiin nykyistä enemmän.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Perustoimeentulotuen kohdentaminen suoraan vuokranmaksuun tilanteessa, jossa henkilö on itse kykenemätön siitä huolehtimaan, on kannatettavaa. Toisaalta henkilön omatoimisuuden tukeminen on sosiaalihuollon näkökulmasta suunnitelmallisen sosiaalityön lähtökohta, voiko puolesta maksaminen joskus jopa heikentää henkilön itsenäistä kykyä suoriutua henkilökohtaisista menoista. Esityksessä on hyvää se, että kunnat huomioisivat jatkossa nykyistä enemmän alueillaan kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen saatavuutta ja ennaltaehkäisevänä palveluna asumisneuvontaa.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esityksen vaikutuksia hyvinvointialueen palvelutarpeiden muutoksiin ei ole arvioitu lainkaan. Paine hyvinvointialueiden tuottamiin palveluihin kasvaa eikä rahoitusta esitetä lisättäväksi sitä vastaavasti. Esimerkiksi paine täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen kasvuun perustoimeentulotuen leikkaamisten seurauksena.

Muu lausuntopalaute:

Ehdotettu muutos, jonka mukaan Kela voisi arvioida terveysmenon tarpeellisuutta suuruutta ja välttämättömyyttä ottamalla huomioon yleisesti hyväksytyt hoitokäytännöt ja tutkimusnäytön olisi kyseenalaista, vain terveydenhuollon ammattihenkilöstö pystyy arvioimaan, mikä on asiakkaan hoidon kannalta väittämätöntä. Kyseinen käytäntö voisi lisätä väestön epätasa-arvoa sairauksien hoidossa.

Valtakunnantasoinen ohjaus hyvinvointialueiden toimeentulotukilain soveltamiseen on tarpeen. Toimeentulotuen osalta yhdenmukaiset soveltamisohjeet ovat mahdolliset, mutta erityisesti ehkäisevän toimeentulotuen osalta tulee huomioida sosiaalihuollon ammattihenkilön harkintavalta asiakkaan yksiköllisessä tilanteessa.

Forsberg Mika
Päijät-Hämeen hyvinvointialue

Roiha Marisa
Päijät-Hämeen hyvinvointialue - toimialajohtaja Mika Forsberg

Salon kaupunki

Lausunto

17.06.2025 2874/03.00.00.00/2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

Salon kaupungin lausunto:

Hallituksen esityksessä painotetaan velvollisuutta ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi ja toimeentulotuen perusosan alentamisen mahdollisuuksia laajennetaan. Työvoimaviranomaisen näkökulmasta tulee ensisijaisesti huolehtia riittävistä sosiaali-, terveys-, päihde-, mielenterveys- ja kuntoutuspalveluista, jotta toimeentulotuen saajien oikeudet palveluihin turvataan. Usein heikossa työmarkkinatilanteessa olevilla työnhakijoilla on muita palvelutarpeita kuin työvoimaviranomainen

voi tarjota. Näistä palveluista vastaavat tällä hetkellä hyvinvointialueet, jotka ovat karsineet merkittävästi juuri tälle kohderyhmälle suunnattuja palveluita. Pelkkä työnhakijuuteen ohjaaminen ei riitä nostamaan kohderyhmän työkykyä, vaan tarjolla on oltava myös muuta palvelua.

Uudistuksessa on ongelmallista myös sairauspäivärahalla olevien työttömien velvoittaminen työnhakijoiksi. He eivät ole lääkärin lausuntojen perusteella työkykyisiä, mutta uudistuksessa heidät velvoitettaisiin työnhakuun. Tämä tulee vaatimaan työvoimaviranomaiselta merkittäviä lisäresursseja tehtävien hoitamiseen ja se voi myös nostaa kunnan työttömyysturvamaksuja. Uudistuksen hallinnollisten henkilötyövuosien määrä on arvioitu suureksi myös Kelan osalta, jonne sanotaan olevan tarve jopa 100 henkilötyövuoden lisäämiseen uudistuksen toteutuessa. Uudistus ei siis kevennä tai poista hallinnollista työtä, vaan lisää sitä.

Esitykseen sisältyy kuntien rahoitusosuuden nosto sataan prosenttiin 18–24 -vuotiaiden toimeentulotuen saajien osalta. Esitys ei ole kannatettava, ja se siirtää kunnille vastuuta usein työvoiman ulkopuolella olevasta kohderyhmästä, jonka ensisijaisiin palveluihin kunnilla ei ole vaikutusvaltaa tai keinoja. Rahoitusvastuun tulee olla siellä, missä voidaan aidosti vaikuttaa kyseisen ikäryhmän tarvitsemiin palveluihin. Kyseisen kohderyhmän palvelut ovat lakisääteisesti jo riippuvaisia hyvinvointialueen sosiaali- ja terveyspalveluista. Esimerkkejä siitä, että nuorten on vaikea päästä mielenterveys- ja päihdepalveluiden piiriin tai sosiaalipalveluihin, saadaan jatkuvasti. Nuorisotyö tai työllisyyspalvelut eivät ole ensisijaisia palvelukanavia tälle kohderyhmälle.

Karnisto-Toivonen Saija
Salon kaupunki - Kaupunginhallitus

Pelastakaa Lapset ry

Lausunto

17.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Pelastakaa Lapset kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle toimeentulotuesta annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 64 §:n ja kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 10 §:n muuttamisesta.

Pelastakaa Lasten työn perustana ja lainsäädännön arvioinnin viitekehyksenä on YK:n lapsen oikeuksien sopimus, joka velvoittaa Suomen valtiota lain tasoisesti, ja joka koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lisäksi kannanmuodostuksemme ja yhteiskunnallisen analyysin perustana ovat järjestömme tekemät selvitykset sekä suoraan lapsilta ja perheiltä saatu kokemustieto.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen artikla numero 3 velvoittaa ottamaan lasta koskevissa päätöksissä ensisijaisesti huomioon lapsen edun. Lisäksi artiklat 26 ja 27 velvoittavat sopimusvaltioita varmistamaan lapsen oikeuden sosiaaliturvaan ja riittävään elintasoon.

Hallituksen esityksessä toimeentulotukea saavien olisi jatkossa haettava kokoaikaista työtä. Kokoaikatyön hakemiseen pakottaminen ja osa-aikatyön sanktioiminen vaikeuttaisivat erityisesti yhden vanhemman perheiden sekä erityislasten ja paljon sairastavien perheiden asemaa. Osa-aikatyö on monelle vanhemmalle ainoa mahdollisuus tehdä töitä sekä tärkeä henkireikä ja arjen jaksamisen tuki. Osa-aikatyö mahdollistaa myös työn ja hoivan yhdistämisen silloin, jos perheessä on erityistä tarvetta tukea lapsia sairauden tai muiden erityistarpeiden takia.

Kokopäivätyötä ei voi tehdä esimerkiksi vuorotyössä, jos pienille koululaisille ei ole tarjolla lakisääteistä vuorohoitoa, tai erityistä tukea tarvitsevan lapsen kanssa, joka ei pysty olemaan hoidossa kokopäiväisesti. Työnhakuvelvollisuus tuleekin olla vain niillä toimeentulotuen saajilla,

jotka voivat tosiasiallisesti ottaa vastaan työtä. Työnteon ja lasten hoivajärjestelyjen välinen suhde on tärkeä, ja se liittyy olennaisesti myös lapsen oikeuksiin. Kuten Tampereen yliopiston tutkijat ovat todenneet, vuorohoitoon ei ole subjektiivista oikeutta, mikä tarkoittaa, että perheissä joudutaan turvautumaan tuttavien tarjoamaan hoivaan, jos sellainen on järjestettävissä. Vuorohoito ei ulotu myöskään pieniin koululaisiin. Tutkijat huomauttavat, että vaikka vuorohoitoa olisi saatavilla, saattaa siihen pääsy olla hankalaa pitkien etäisyyksien vuoksi. Aiheellinen kysymys onkin, miten hoitojaksot ja –matkat kuormittavat lapsia vanhempien työntekovelvoitteiden lisääntyessä. (https://www.tuni.fi/alustalehti/2025/02/04/muutokset-toimeentulotukeen-kohdistuvat-myos-lapsiin/)

Esityksen mukaan hakijalta, joka ei hae kokoaikatyötä tai täytä muita työnhakuvelvoitteita, voidaan toimeentulotuen perusosasta leikata jopa puolet pois. Tällöin leikkautuisi myös lasten oikeus riittävään elintasoon. Ehdotusta ei voi pitää lapsen oikeuksien toteutumisen näkökulmasta hyväksyttävänä. Lapsilta ei tule vähentää tai ottaa sosiaaliturvaa pois aikuisten päätösten ja olosuhteiden vuoksi.

Esityksen mukaan nykymuotoinen Kelan velvollisuus ohjata asiakasta palvelutarpeenarvioon poistettaisiin. Pelastakaa Lasten huolena on, että yhä useampi toimeentulotuen saaja jää automaattisen palvelutarpeenarvioon ohjauksen poiston myötä vaille tarvitsemiaan palveluita.

Kuten järjestöjen kannanotossa on todettu, johtuvat vaikeudet suoriutua vaadituista työnhaku- ja muista velvoitteista pitkälti toimintakyvyn ongelmista sekä puutteista palveluohjauksessa ja riittävien sosiaali- ja terveyspalveluiden saannissa (https://www.mll.fi/kannanotot-ja-lausunnot/jarjestojen-kannanotto-toimeentulotuen-uudistus-vaarantaa-perus-ja-ihmisoikeudet/?fbclid=IwY2xjawKayAJleHRuA2FlbQIxMQBicmlkETFYeHZsa3J6MzdYZlQ0a09BAR7Q7kv08mQxrGeGKajhN9PoU44Z0wNYx-NYOZfBiNBcNECXNuHjNnlDYoO7pw_aem_aUNbjb0wOEsl2hyOwhFF3A). On epäinhimillistä rangaista ihmisiä taloudellisesti puutteista velvoitteiden täyttämisessä ja samalla heikentää ihmisten ohjausta palveluihin, joita he tarvitsevat toimintakykynsä tueksi. Näkemyksemme on, ettei yksilöllisten arvioiden tekeminen palveluun ohjauksesta ei riitä, koska toimeentulotukea tarvitsevien määrän on arvioitu kasvavan mittavasti hallituksen leikkausten myötä (https://thl.fi/-/thl-n-raportti-laajat-sosiaaliturvaleikkaukset-lisaavat-eriarvoisuutta-ja-muuttavat-suomalaisen-sosiaalipolitiikan-suuntaa?redirect=%2Ffi%2Fajankohtaista%2Ftiedotteet-ja-uutiset%2Ftiedote%2F-%2Fasset_publisher%2Fczfyvvjxyy7t%2Fcontent%2F). Palveluntarpeessa olevien henkilöiden tunnistaminen on siis entistä vaikeampaa ja vaatisi entistä enemmän työvoimaa. Jos automaattinen ohjaus palvelutarpeen arvioon poistettaisiin, olisi yksilökohtaiseen arviointiin lisättävä mittavasti resursseja, jotta kaikki palvelutarpeessa olevat saataisiin ohjattua palveluiden piiriin.

Pelastakaa Lapset peräänkuuluttaa toimeentulotuelta joustavuutta huomioida erilaiset elämäntilanteet, perheiden moninaisuus sekä hakijan mahdollisuudet saada tarvitsemansa palvelut, ohjaus ja tuki, jotta hän voi elää ihmisarvoista elämää ja toimia yhteiskunnassa sen täysipainoisena jäsenenä. Lapsiperheiden kohdalla tämä on ensiarvoisen tärkeää, jotta köyhyyden pitkäkestoisuuteen ja periytyvyyteen voidaan puuttua. Pienituloisia lapsiperheitä tukemalla voidaan

taata lapsille vakaat elinolot ja mahdollisuudet hyvinvoivan tulevaisuuden rakentamiseen. Nyt toimeentulotuen kokonaisuudistuksessa ollaan entisestään vahvistamassa järjestelmän rankaisevaa luonnetta sen sijaan, että siitä rakennettaisiin aidosti ihmisten hyvinvointia tukeva ja heidän tarpeisiinsa vastaava järjestelmä.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Pelastakaa Lapset on huolissaan yli 18 vuotta täyttäneiden toimeentulotuen perusosan heikentämisestä. Lisäksi esityksen mukaan perustoimeentulotuen ansiotulovähennys 150e/kk poistetaan 18 vuotta täyttäneiltä, ja vähäisiksi katsottavat muut tulot ja avustukset otettaisiin jatkossa täysimääräisesti huomioon 18 vuotta täyttäneiltä. Lasten vähäiset ansiotulot jätettäisiin edelleen huomioimatta, joten lapsiperheissä muutos kohdistuisi vain perheen aikuisiin.

Pelastakaa Lapset painottaa, että lasten huoltajien tukien leikkaaminen vaikuttaa kuitenkin väistämättä lapsen toimeentuloon ja hyvinvointiin arjessa. Lapsiperheissä 150 euron tulo on merkittävä apu talouteen ja se tulee säilyttää. Poisto voi esimerkiksi estää osa- ja tilapäistyön tekemisen ja tehdä paluun työelämään vaikeammaksi. Lisäksi uudistus, jonka mukaan vähäisiksi katsottavat ansiotulot ja avustukset huomioidaan täysimääräisesti toimeentulotuessa, vaikeuttaa lapsiperheiden mahdollisuutta saada vähäisiä tuloja tai taloudellista apua selvitäkseen esimerkiksi sairastumisista tai yllättävistä asunnon tai tavaroiden huoltoon liittyvistä kuluista.

Esityksen mukaan toimeentulotuen saajakotitalouksista toiseksi yleisin kotitaloustyyppi on yksinhuoltajan kotitalous, joita oli vuonna 2024 yhteensä 28 002. Yksinhuoltajilla perusosan pienennys olisi noin 15 euroa kuukaudessa. Kahden huoltajan perheitä oli vuonna 2024 yhteensä 17 914. Niissä perusosan leikkaus pienentäisi tuloja noin 19 euroa kuukaudessa.

Perusosan taso ei nykyisellään riitä kattamaan elämän perusmenoja varsinkaan lapsiperheissä (https://blogi.thl.fi/toimeentulotuen-maarassa-ja-lain-kirjauksissa-on-epasuhta-tuen-taso-olisi-syyta-asettaa-tietoon-perustuen-eika-umpimahkaan/). Esitysluonnoksessa esitetty perusosan tason alentaminen heikentäisi perheiden tilannetta entisestään. Esitysluonnoksen taulukosta 3 nähdään, että toimeentulo ei nykyisellääkään riitä suurimmalla osalla tuen saajista ihmisarvoisen elämän viitebudjettiin, ja kun toimeentulotuen perusosaa heikennettäisiin, se ei yltäisi viitebudjettiin millään tuen saajaryhmällä.

Pelastakaa Lapset pitää merkittävänä kirjausta siitä, että lapsen oikeus riittävään elatukseen tulee huomioida. Painotamme kuitenkin, että lapsen oikeus riittävään elatukseen tulisi huomioida jo toimeentulotuen perusosan tasossa, eikä oikeuden tulisi jäädä yksilökohtaisen arvioinnin varaan. Useiden perheiden tilanteet ovat jo ennestään heikentyneet nousseiden elinkustannusten ja asumisen kustannusten myötä. Toimeentulotuen toisiksi suurin saajaryhmä, yksinhuoltajataloudet, ovat Sosiaali- ja terveysministeriön syksyllä 2024 tekemän sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutusten arvioinnin mukaan yksi niistä ryhmistä, johon on kohdistunut eniten tulonmenetyksiä hallituksen tekemissä sosiaaliturvaleikkauksissa (

https://stm.fi/documents/1271139/148062577/V+2024+sosiaaliturvamuutosten+yhteisvaikutukset_muistio.pdf). Olemme huolissamme siitä, että esitetyt ehdotukset ja sanktiot heikentäisivät niin yhden vanhemman kuin kahden vanhemman perheiden tilannetta entisestään.

Lisäksi esityksen mukaan muina perusmenoina huomioitavat terveydenhuoltomenot rajattaisiin välttämättömiin terveydenhuoltomenoihin. Terveydenhuoltomenon tarpeellista suuruutta ja välttämättömyyttä arvioitaessa huomioitaisiin yleisesti hyväksytty hoitokäytäntö ja tutkimusnäyttö sekä uusien tai erityisen kalliiden lääkevalmisteiden osalta myös kustannusvaikuttavuus.

Kysymys terveydenhuoltomenoista on olennainen, sillä perheiden kokemista elämäntapahtumista erityisesti vanhempien sairastuminen lisää toimeentulotukiasiakkuuden riskiä (https://itla.fi/lapsiperhekoyhyys-datana/#Vanhempien_ero_tyottomyys_ja_sairastuminen) ja toimeentulotuen saajat sairastavat muuta väestöä keskimääräistä enemmän (https://tietotarjotin.fi/tutkimusblogi/853674/toimeentulotuen-saajat-kayttavat-muuta-vaestoa-yleisemmin-julkisia-terveyspalveluita). Heillä on siksi enemmän tarvetta lääkkeille ja sairaanhoitoon liittyville matkoille. He käyttävät myös muuta väestöä yleisemmin erilaisia julkisia terveyspalveluita ennemmin kuin yksityisiä ja työterveyspalveluita. Tutkimusnäyttö osoittaa lisäksi, että pienituloisilla on lääkemenojen kattamisessa vaikeuksia. Toimeentulotuen saajina heidän tilanteensa on tähän asti helpottunut, koska heille on korvattu esimerkiksi sairausvakuutuksesta korvattavien lääkkeiden omavastuuosuudet ja useimmat tarpeellisiksi katsotut reseptilääkkeet.

Toimeentulotukea tarvitsevien perheiden taloudellinen tilanne on erityisen kuormittava, jos perheen lapset ovat pitkäaikaissairaita, ja sairastavat esimerkiksi diabetesta tai syöpää. Vielä vaikeampaa perheiden toimeentulon ja hyvinvoinnin kannalta on, jos sekä vanhemmat että lapset ovat pitkäaikaissairaita. Pelastakaa Lapset esittää huolensa siitä, että ehdotetut muutokset heikentävät sairastavien perheiden taloudellista tilannetta. Perheiden tulee saada tarvitsemansa taloudellinen tuki lääke- ja sairaanhoitokustannuksiin.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Pelastakaa Lapset on huolissaan ehdotetuista muutoksista asumismenojen tarkentamiseen, sekä jo aiemmin voimaan astuneista muutoksista asumiskustannusten hallintaan ja vuokranormien tasosta kuntaryhmillä. Toimeentulotuesta annetun lain 7 a § muutettiin siten, että toimeentulotuessa hyväksyttävistä asumismenoista säädetään jatkossa lain ja asetuksen tasolla. Uusi laki astui voimaan 2024. Kuntakohtaisen vuokranormin kustannukset ylittävälle hakijalle annetaan lain mukaan kolmen kuukauden aika edullisemman asunnon hankkimiseen, minkä jälkeen asumismenoiksi hyväksytään vain tarpeellisen suuruiseksi hakijan asuinkunnassa määritellyt menot. Kela ei ole lakimuutoksen myötä voinut enää käyttää harkintaa ja hyväksyä asumismenoja kokonaan tapauksissa, joissa

asumismenot ylittyvät vain vähäisesti. (https://www.kela.fi/ajankohtaista/toimeentulotuessa-hyvaksyttaviin-asumismenoihin-muutos-1.4.2024-nain-se-nakyy-vuokranantajille)

Asumisen kustannukset ovat nousseet etenkin suurissa kaupungeissa, mikä voi aiheuttaa haasteita vuokranormien mukaisen asunnon löytymiseen. Edullisten asuntojen puutteen on arvioitu esimerkiksi Tampereella hankaloittavan asunnottomuustilannetta (https://www.sttinfo.fi/tiedote/70890039/asunnottomuus-kasvoi-tampereella-vuonna-2024-kaupungin-ja-hyvinvointialueen-yhteishanke-pitkaaikaisasunnottomuuden-poistamiseksi-kaynnistyy?publisherId=69818823&lang=fi). Asunnottomuus kääntyi Suomessa viime vuonna nousuun ensimmäistä kertaa yli kymmeneen vuoteen ja Tampereella pitkäaikaisasunnottomien määrä yli kaksinkertaistui edeltävästä vuodesta (https://www.varke.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/asunnottomuus/asunnottomat-2024). Uuden edullisen asuntokannan rakentaminen tilanteen helpottamiseksi vie aikansa.

Esitysluonnoksessakin huomioidaan, että esimerkiksi mahdollisuus vaihtaa halvempaan vuokra-asuntoon riippuu siitä, minkähintaisia vuokra-asuntoja kunnassa on juuri silloin vapaana, ja toisaalta myös siitä, minkälaisia asuntoja yksittäiselle hakijalle on tosiasiassa tarjolla. Toimeentulotuen saajissa on esityksen mukaan henkilöitä, joilla on maksuhäiriömerkintöjä ja muita haasteita, jotka hankaloittavat merkittävästi vuokra-asunnon saantia. He eivät ole siinä joukossa, jotka ensisijaisesti valitaan edullisiin asuntoihin, vaan he voivat hyvinkin päätyä solmimaan vuokrasopimuksen keskivertoa kalliimpiin asuntoihin. Pelastakaa Lapset painottaa, että nämä esityksessä mainitut seikat tulisi ottaa huomioon asumisen kustannusten arvioinnissa. Kiristynyt asumiskustannusten arviointi voi aiheuttaa monille ihmisille kohtuuttomia haasteita arkeen ja toimeentuloon.

Pelastakaa Lapset pitää tärkeänä toimeentulolain kohdassa 7 a § olevaa kirjausta siitä, että hakijaa ei ohjattaisi hankkimaan edullisempaa asuntoa ja asumismenot huomioitaisiin täysimääräisinä, jos hakijalla on laissa määritelty erityinen peruste asumiseen nykyisessä asunnossaan. Laissa määriteltyjä erityisiä perusteita olisivat esimerkiksi lapsen etu ja hakijan tai hänen perheenjäsenensä heikko terveydentila, muutoin alentunut toimintakyky ja korkea ikä. Myös asunnon etsimisen määräaikaa pidennetään, jos hakijalla on vakava ohimenevä kriisitilanne tai erityisiä vaikeuksia löytää edullisempi asunto aktiivisesta asunnonhausta huolimatta taikka muu perusteltu syy.

Pelastakaa Lapset painottaa, että lapsen etu tulisi asumiskustannuksia arvioidessa arvioida perusteellisesti jokaisen toimeentulotukea saavan kohdalla, jolla on huollettavanaan yksi tai useampi lapsi. Pidämme erityisen huolestuttavana asumiseen kohdistuvia vaikutuksia lapsiin. Pelastakaa Lasten Lapsen ääni -selvityksen (2024) mukaan perheiden asumisen ongelmat kuormittavat lapsia (https://www.pelastakaalapset.fi/wp-content/uploads/2024/10/pelastakaa_lapset_lapsen_aani_2024_fi.pdf). Jos kohtuuhintaisia perheasuntoja ei ole riittävästi tarjolla, joutuvat perheet vaihtamaan pahimmillaan asuinaluetta. Tämä voi vaikuttaa negatiivisesti lapsen turvallisuuden tunteeseen ja sosiaalisten suhteiden ylläpitoon. Asumisen ja vakaan arjen turvaaminen lapsiperheille ennaltaehkäisee syrjäytymiskehitystä ja sen yhteiskunnallisia kustannuksia. Tämä on syytä huomioida toimeentulotuen kokonaisuudistuksessakin.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esityksen Pääasialliset vaikutukset –kohdassa on avattu vaikutuksia muun muassa kotitalouksiin sekä eri ihmisryhmiin. Tekstissä tunnistetaan toimeentulotuen saajissa korostuvan yksinhuoltajanaiset ja yksinasuvat miehet. Esityksessä arvioidaan lisäksi, että maahanmuuttajataustaisia naisia on melko paljon heissä, joihin jatkossa kohdistuisi velvollisuus ilmoittautua työttömäksi, eivätkä he voisi hoitaa lapsiaan kotona kotihoidontukijakson jälkeen. Lasten toimeentulon kannalta huomio yksinhuoltajanaisista ja maahanmuuttajataustaisista naisista on olennainen.

Pelastakaa Lapset huomauttaa, että lapsiin kohdistuvia vaikutuksia on esityksessä käsitelty niukasti. Esityksessä todetaan, että lapsiin kohdistuvia kielteisiä vaikutuksia on tarkoituksella pyritty ehkäisemään jättämällä lasten perusosat säästöjen ulkopuolelle sekä ehdottamalla, että lasten ansiotulot ja vähäiset lahjat jäisivät edelleen sellaisiksi tuloiksi, jotka jätettään huomioimatta tulona toimeentulotuen laskelmassa. Näitä päätöksiä Pelastakaa Lapset pitää oikeansuuntaisina, muttei kokonaisuuden kannalta riittävinä.

Kuten esityksessä kuitenkin todetaan, kohdistuu lapsiperheisiin negatiivisia vaikutuksia vanhempien talouteen aiheutuvien heikennysten ja niistä mahdollisesti seuraavien muiden haitallisten muutosten kautta. Nämä heikennykset voisivat aiheuttaa myös lapselle hyvinvoinnin vajetta ja toimintamahdollisuuksien kapeutumista, heikentymistä tai puutetta.

Pelastakaa Lapset pitääkin erittäin tärkeänä, että esitykseen on kirjattu vaade huomioida lapsen oikeudet tilanteissa, joissa vanhempi toimii työttömyysturvansa suhteen moitittavasti ja hänen perusosansa alentamista harkitaan. Näissä tilanteissa kokonaisuudessa tulisi esityksen mukaan huomioida lapsen oikeus riittävään elatukseen. Tässä yhteydessä on myös tärkeää huolehtia lapsen edun toteutumisesta, kun päätetään lapseen vaikuttavista asioista.

Vaikka esityksessä on huomioitu lapsen oikeudet edellä mainitulla tavalla, jää lapsivaikutusten arviointi, samoin kuin lapsen oikeuksien huomioiminen, ohueksi ja riittämättömäksi. Pidämme tätä merkittävänä puutteena, etenkin kun huomioi, että Suomessa 8 % lapsista asuu toimeentulotukea saavissa perheissä (https://tietotarjotin.fi/uutinen/1119875/puolet-yhden-huoltajan-perheista-saa-asumistukea-ja-joka-kymmenes-lapsi-kuuluu-toimeentulotukea-saavaan-perheeseen).

Toimeentulotuen kaltaisen viimesijaisen taloudellisen tuen uudistusprosessissa on arvioitava vaikutukset lapsiin huolellisesti ja varmistettava, että uudistukset eivät loukkaa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen velvollisuutta varmistaa lapsille oikeus riittävään elintasoon. Lainsäädäntöä uudistettaessa on otettava huomioon YK:n lapsen oikeuksien komitean kesäkuussa 2023 antamat suositukset, joissa Suomen valtiota kehotetaan nimenomaan välttämään sosiaaliturvan leikkauksia, jotka vaikuttavat köyhyys- ja syrjäytymisvaarassa oleviin lapsiin (CRC/C/FIN/CO/5-6 (um.fi)).

Esityksen toinen merkittävä puute on se, ettei yhteisvaikutusten arviointia ole esitetty. Näin ollen esimerkiksi yleistuen samanaikaiset muutokset jäävät yhteisvaikutuksiltaan epäselviksi, mikä haastaa kokonaiskuvan muodostamista esimerkiksi yksinhuoltajatalouksiin.

On hyvä huomioida, että myös Sosiaaliturvakomitean Lasten ja perheiden sosiaaliturva ja palvelut – raportissa nostetaan tärkeiksi asioiksi perheiden monimuotoisuus ja lasten sekä perheiden näkökulman huomioiminen etuusjärjestelmän uudistustyössä, kuten toimeentulotukea kehitettäessä. Raportissa muistutetaan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesta lapsen edun ensisijaisuuden huomioimisesta kaikessa päätöksenteossa sen kaikilla tasoilla ja todetaan, että linjausehdotuksia pohdittaessa tulee arvioida ehdotusten lapsivaikutukset sekä sukupuolivaikutukset ottaen huomioon lapsiperheissä edelleen vallitsevat sukupuolittuneet käytännöt. (https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164687/Sosiaaliturvakomitea_2023_2.pdf) Nämä Sosiaaliturvakomitean huomiot on pidettävä mielessä toimeentulotukiuudistuksessa.

Esityksessä etenkin toimeentulotuen pitkäaikaisten saajien todetaan olevan lähtökohtaisesti heikossa taloudellisessa ja sosiaalisessa asemassa olevia henkilöitä. Taloudellisen tilanteen lisäksi toimeentulotuen saajia yhdistää usein monet muut huono-osaisuuden muodot. Tätä luonnehdintaa vasten on huolestuttavaa, että esityksessä vastuu omaan tilanteeseensa vaikuttamisesta sysätään vahvasti yksilölle. Oletuksena on, että jokainen voi niin halutessaan vaikuttaa omaan tilanteeseensa, vaikka samalla tunnistetaan toimeentulotuen saajien olevan usein muutenkin kuin taloudellisesti heikossa asemassa.

Esitystekstissä todetaan: “Velvoitteiden kiristäminen voisi vaikuttaa osaan kotitalouksista, mutta muutosten tavoitteena on, ettei sanktioita kohdennettaisi henkilöihin, jotka pyrkivät edistämään työllistymistään ja turvaamaan toimeentuloaan niistä ensisijaisista lähteistä, jotka ovat heille mahdollisia. Henkilöillä olisi siis mahdollisuus välttää toimeentulotuen perusosan alentaminen toimimalla toisin. Miten usein henkilöt päätyisivät edelleen toimimaan lain tavoitteiden vastaisesti, on mahdoton ennustaa. Arvioissa onkin esitetty joitain oletuksia vaikutuksista erilaisilla toimintaskenaarioilla.”

Toisin kuin esitys antaa ymmärtää, henkilöillä ei todellisuudessa ole aina mahdollisuuksia toimia esitysluonnoksen edellyttämällä tavalla, kuten kokoaikaisesti työskennellen, kuten olemme jo aiemmin tässä lausunnossa todenneet. Esitys jättää näin huomioimatta lapsiperheiden erilaiset elämäntilanteet ja joustavien ratkaisujen tarpeen. Tämä on merkittävä puute etenkin silloin, kun puhutaan perheistä, joiden elämäntilanteet voivat vaihdella huomattavastikin. Jotta toimeentulotuki voi vastata siihen tarpeeseen, mihin se on tarkoitettu, tarvitaan järjestelmältä riittävää joustavuutta sekä monipuolisia tukitoimia, joiden avulla edellä mainittu “toisin toimimisen mahdollisuus” voi todella toteutua jokaisen kohdalla.

Hallituksen aiempien sosiaaliturvaleikkausten seurauksena toimeentulotuen saajien tilanne on jo valmiiksi heikentynyt, ja yhä useampi suomalainen on putoamassa viimesijaisen toimeentulotuen

käyttäjäksi. THL:n julkaiseman raportin mukaan hallituksen sosiaaliturvaleikkausten myötä toimeentulotuen piiriin siirtyisi arviolta 100 000 ihmistä lisää (https://thl.fi/-/thl-n-raportti-laajat-sosiaaliturvaleikkaukset-lisaavat-eriarvoisuutta-ja-muuttavat-suomalaisen-sosiaalipolitiikan-suuntaa?redirect=%2Ffi%2Fajankohtaista%2Ftiedotteet-ja-uutiset%2Ftiedote%2F-%2Fasset_publisher%2Fczfyvvjxyy7t%2Fcontent%2F).

SOSTE ry puolestaan on arvioinut, että sosiaaliturvaleikkausten myötä köyhyyteen putoavista noin 17 000 on lapsia. Mikäli sosiaaliturvamuutokset toteutetaan aiotun mukaisesti, elää Suomessa vuonna 2027 arvioiden mukaan yli 143 000 lasta pienituloisissa perheissä (https://www.soste.fi/uutiset/soste-selvitti-koyhyys-voidaan-kaantaa-suomessa-laskuun-nailla-toimilla-koyhien-maara-vahenisi-21-000lla-jo-vuoteen-2027-mennessa/?fbclid=IwY2xjawJ1wlhleHRuA2FlbQIxMABicmlkETFYeHZsa3J6MzdYZlQ0a09BAR4S7oUJlppGuCzTn48weLhfxRbOXnRgbQ4K8R3Ut4jgsX80NqDBu-bDIQx4rA_aem_dnnSbNiinqy97l2D0BkUwg). SOSTE ry on myös arvioinut laskelmissaan toimeentulotuen uudistuksesta, että uudistus lisäisi pienituloisuutta Suomessa 28 400 ihmisellä, joista 8 500 on lapsia (https://www.soste.fi/lausunto/soste-huolissaan-toimeentulotuen-uudistusten-vaikutuksista-haavoittuvassa-asemassa-oleviin/).

Tilanteen vakavuudesta kertovat myös tuoreet Tilastokeskuksen Elinolotilaston tiedot, joiden mukaan aineellista puutetta kokeneiden 0–15-vuotiaiden lasten osuus on lisääntynyt Suomessa hälyttävästi. Em. Ikäluokasta 10 % koki aineellista puutetta vuonna 2024, kun vuonna 2021 vastaava luku oli 3,7 %. (https://stat.fi/julkaisu/cm1hethjp618m07vxmv0ose3e) Tällaista kehityssuuntaa ei voi pitää hyväksyttävänä.

Suomen valtio on sitoutunut eurooppalaisen lapsitakuun ja kansallisen lapsistrategian kautta vähentämään lapsiperheköyhyyttä 33 000 lapsella vuoteen 2030 mennessä, mutta tavoite on karkaamassa yhä kauemmas (https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164364). Inhimillisten kustannusten lisäksi köyhyyden kasvu tulee yhteiskunnalle kalliiksi, mikä on ristiriidassa sosiaaliturvamuutosten taustalla olevien säästötavoitteiden kanssa.

Kohdassa “Vaikutukset viranomaisiin” todetaan esityksen voivan lisätä Kansaneläkelaitokselta hyvinvointialueelle ohjautuvia sosiaalityötä tarvitsevia asiakkaita. Kasvavaa tarvetta voi esityksen mukaan jatkossa kohdistua taloussosiaalityölle sekä täydentävälle ja ehkäisevälle toimeentulotuelle. Huomautamme, että sosiaalityön tilanne on monilla hyvinvointialueilla jo nyt vaikea niin henkilöstö- kuin taloudellisten resurssien osalta. Tästä on saatu jo viitteitä sosiaalialan ammattilaisille, diakoniatyöntekijöille ja sote-järjestöille suunnatusta kyselystä, jonka perusteella vaikeassa taloudellisessa tilanteessa olevat hyvinvointialueet ovat kiristäneet ehkäisevän ja täydentävän toimeentulotuen kriteereitä. Seurauksena on, että esimerkiksi kasautuneita vuokrarästejä ei välttämättä enää makseta täydentävästä toimeentulosta, mikä voi johtaa häätöön. (https://www.talentia.fi/uutiset/kysely-sosiaaliturvaleikkaukset-nakyvat-jo-nyt-ihmisten-avuntarpeen-kasvuna/) Tarvitaan riittävät resurssit, jotta kasvaville asiakasmäärille voidaan taata heidän tarvitsemansa tuki.

Muu lausuntopalaute:

Toimeentulotuen kokonaisuudistuksen tavoitteena on esityksen mukaan vähintään toimeentulotukea tarvitsevien määrän (väestöstä 7 %) puolittaminen ja julkistaloutta 100 miljoonalla säästävä vaikutus. Esityksessä todetaan, että mikäli hallitus onnistuu tavoitteessaan, voidaan säästyvät varat kohdentaa lapsiperheiden ja opiskelijoiden etuisuuksien parantamiseksi.

Tuore Kelan uutinen asettaa tavoitteen toimeentulotukea tarvitsevien määrän puolittamisesta epärealistiseen valoon: Kelan mukaan huhtikuussa 2025 toimeentulotuen saajia oli edellisvuoteen verrattuna 17 000 enemmän, samoin maksetut perustoimeentulotuet ovat kasvaneet. Toimeentulotuen saajamäärien kasvun taustalla vaikuttavat Kelan mukaan muun muassa työttömyysturvan ja asumistuen leikkaukset.
(https://tietotarjotin.fi/uutinen/1212849/perustoimeentulotuen-saajamaara-nousi-yli-150-000-kotitalouteen-huhtikuussa?fbclid=IwY2xjawKqx6VleHRuA2FlbQIxMQBicmlkETFYeHZsa3J6MzdYZlQ0a09BAR65YP8hnR_1DrbquVT1sE9nOjwoWR2bPr6l9EHw6cq7Yh5v0gjPG75OemOd7w_aem_lr_Rq8rD_Znvrt9uwoDAMw)

Tavoitteeseen liittyy lisäksi lapsiperheiden osalta ristiriitaisuuksia, joita Pelastakaa Lapset pitää tärkeänä nostaa esiin. Toimeentulotuella rahoitetaan jo nyt pienituloisimpien lapsiperheiden arjen menoja. Esityksen mukaiset leikkaukset toimeentulotukeen heikentäisivät useiden lapsiperheiden toimeentuloa. Tukien kohdentaminen lapsiperheiden etuuksiin tulevaisuudessa ei tosiasiallisesti paranna toimeentuloa, kun lapsiperheisiin on ensin kohdistettu mittavia leikkauksia. Mikäli säästöillä tullaan pitkällä aikavälillä lisäämään ihmisten palvelutarpeita, asettuvat kokonaisuudistuksen säästötavoitteet kyseenalaisiksi. On myös muistettava lapsenoikeusnäkökulma: ei riitä, että pyritään turvaamaan tulevien sukupolvien oikeudet, vaan myös tänä päivänä lapsuuttaan elävien lasten oikeus riittävään toimeentuloon on toteuduttava.

Sarkia Aino
Pelastakaa Lapset ry

Amnesty International Suomen osasto

Lausunto

17.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esitysluonnoksessa esitetään toimeentulotuen hakijalle vahvempia velvoitteita ilmoittautua työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi ja tilanteita, joissa ilmoittautumisvelvollisuutta ei olisi, vähennettäisiin. Mikäli perustoimeentulotuen hakija ei ilmoittautuisi työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi tai hakisi ensisijaisia etuuksia kuukauden määräajassa, hänen tuen perusosaansa voitaisiin alentaa 50 prosentilla. Toimeentulotuen hakijan saaman työttömyysetuuden maksun sanktioista johtuvia toimeentulotuen perusosan 20 ja 40 prosentin alentamisia sujuvoitettaisiin ja alentaminen koskisi kaikkia niitä tilanteita, joissa työttömyysetuuden maksu katkeaa tuensaajan työvoimapoliittisesti moitittavan menettelyn vuoksi.

Amnesty kyseenalaistaa perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta lähtökohdan, jossa viimesijaisen toimeentulotuen varassa olevia ihmisiä sanktioidaan voimakkaasti ja muistuttaa eduskunnan toimeentulotukilakia koskevasta lausumasta (EV 179/2022 vp – HE 127/2022 vp), jossa eduskunta edellytti, että toimeentulotuen alentamisesta luopumista ja alentamisen perusteiden mahdollisia muutostarpeita arvioidaan osana sosiaaliturvan kokonaisuudistusta.

Amnesty vastustaa esitettyjä muutoksia, joilla toimeentulotuen saajia ”kannustetaan" ensisijaisen etuuden tai etuuksien hakemiseen merkittävillä sanktioilla eli toimeentulotuen perusosan alentamisella. On hyväksyttävä tavoite sinänsä, että tuensaajat pyritään saamaan toimeentulotuesta ensisijaisten etuuksien piiriin, kun otetaan huomioon toimeentulotuen viimesijainen luonne ja siihen liittyvät mittavat byrokratialoukut. Tämä tavoite ei kuitenkaan ole perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden näkökulmasta hyväksyttävä peruste sellaisille sanktioille, joilla olisi selviä ja voimakkaita kielteisiä vaikutuksia viimesijaista toimeentulotukea saaville henkilöille ja kotitalouksille. Perusturvan tason riittämättömyys tekee sanktioinnista sikälikin perusteettoman, että ensisijaisen etuuden saaminen ei monissa tapauksissa suinkaan poista toimeentulotuen tarvetta. Kelan mukaan (’Toimeentulotuki 2024’, https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/151498/Toimeentulotuki%202024.pdf?sequence=1

&isAllowed=y, s. 6) toimeentulotukea saaneiden kotitalouksien yleisimmät muut tulolähteet olivat marraskuussa 2024 asumistuki noin 83 prosentilla ja työmarkkinatuki tai peruspäiväraha noin 46 prosentilla.

Perus- ja ihmisoikeusvelvoitteet edellyttävät erityisen huolellista harkintaa suunniteltaessa heikennyksiä viimesijaiseen toimeentuloturvaan ja kynnyksen niiden käyttöönotolle tulisi olla asianmukaisen korkea. Amnesty pitää siksi ihmisoikeusnäkökulmasta erityisen moitittavana, että hallituksen esitysluonnoksen mukaan esitystä valmisteltaessa ei ole harkittu sanktioille vaihtoehtoisia keinoja saada tuensaajia hakemaan ensisijaisia etuuksia. Voidaan perustellusti kysyä, että onko sosiaaliturvan toimeenpanossa tehty riittävästi, jotta ihmiset saataisiin hakemaan ensisijaisia etuuksia palvelunohjauksella ja neuvonnalla ja onko näihin toimiin osoitettu riittävät resurssit.

Amnesty huomauttaa, että toimeentulotuen saajissa on merkittävä määrä ihmisiä, joilla on erilaisia toimintakyvyn tai voimavarojen puutteita ja palveluvajeita. Tutkimuksesta tiedetään, että toimeentulotuen saajat käyttävät esimerkiksi julkisia mielenterveyspalveluita huomattavasti muuta väestöä useammin (kts. Blomgren, J., Korpela, T., & Rättö, H., 2023, ’Toimeentulotuen saajien terveysperusteisten etuuksien ja terveyspalveluiden käyttö: Rekisteritarkastelu Helsingistä ja Oulusta’, Kela). Ilman ensisijaisia etuuksia ovat erityisesti nuoret toimeentulotuen saajat, joilla ei ole oikeutta työttömyysturvaan sekä työttömät, jotka ovat menettäneet oikeutensa työttömyysturvaan sanktion tai muun työttömyysturvan ehtoihin liittyvän syyn vuoksi (Toimeentulotukilain uudistamista valmistelevan työryhmän loppumietintö, 2021, s. 31).

Tutkimusten mukaan etenkin nuorten toimeentulotukiasiakkaiden kohdalla on todennäköistä, että terveysongelmat, ja nimenomaan mielenterveysongelmat, johtavat toimeentulotukiasiakkuuteen ja tuen saannin pitkittymiseen (Tuija Korpela et al., ’Toimeentulotuen saajien terveys’ teoksessa Toimeentulotuki 2020-luvulla (toim. Paula Saikkonen & Susanna Mukkila, THL raportti 2/2025, s. 93). On varteenotettava riski, että sanktiointi kohdistuisi siten sellaisiin heikossa asemassa oleviin ihmisiin, joilla ei välttämättä ole riittävää toimintakykyä tai voimavaroja välttää sanktioita. Esitysluonnoksessa ei esitetä kohdennettuja tukikeinoja näille henkilöille. Tätä ei voi pitää hyväksyttävänä.

Amnesty pitää ongelmallisena myös työttömyysturvasanktioista johtuvia toimeentulotuen perusosan alentamismenettelyitä. Nykysääntelyssä 2 a § kohdan 4 mukaan velvollisuus ilmoittautua työnhakijaksi ei koske niitä henkilöitä, jotka ovat ”laitoshoidon tai lääkärin toteaman sairauden vuoksi esteellisiä vastaanottamaan työtä”. Esitysluonnoksen mukaan kohtaa esitetään muutettavaksi siten, että lääkärin toteamasta sairaudesta johtuva esteellisyys vastaanottaa työtä poistettaisiin laista. Amnesty ei kannata tätä muutosesitystä, sillä siihen sisältyy huomattavia riskejä siitä, että tosiasiallisesti työkyvyttömiä ihmisiä velvoitettaisiin työnhakuun sanktion uhalla tai saatettaisiin sanktion alaisiksi alentuneesta toimintakyvystä huolimatta. Apulaisoikeuskansleri on ratkaisussaan OKV/3065/10/2021 esittänyt sosiaali- ja terveysministeriölle toimeentulotukilain 2 a §:n uudistamistarpeen arviointia nimenomaisesti lainsäädännön selkiyttämiseksi. Sääntelyn selkiyttämistä on mahdollista tehdä ilman sanktioinnin lisäämistä.

Perustuslakivaliokunta on toimeentulotuen 20–40 %:n alentamismenettelyn osalta kiinnittänyt huomiota siihen, että toimeentulotuen perusosalla katetaan osaksi sellaisia menoja, jotka eivät kuulu kyseisen perusoikeuden mukaiseen välttämättömään toimeentuloon. Kelan etuuskäsittelijän ohjeen mukaan toimeentulotuen perusosa sisältää laskennallisia menoja seuraavassa suhteessa: ravintomenot 49 %, vähäiset terveydenhuoltomenot 3 %, vaate- ja jalkinemenot 9 %, informaatiomenot (puhelin, internet, lehdet) 20 %, muut menot 19 %. Tällöin 50 %:lla alennettu perusosa ei riittäisi kattamaan ravinto- ja terveysmenoja. Ja kun huomioidaan esitetyt leikkauksen perusosan tasoon, on muutosten vaikutus vielä ankarampi. Tätä ei voi missään tapauksessa pitää kohtuullisena, vaan 50 %:n alentamismenettely vaarantaisi vakavasti ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaisen välttämättömän toimeentulon. Amnesty katsoo, että kyseessä olisi kajoaminen oikeuden ydinalueeseen, joka on perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden nojalla kiellettyä.

Amnesty vastustaa jyrkästi sitä, että alentamismenettely voisi johtaa tuen alentamiseen 50 %:lla ja että alentaminen jatkuisi niin pitkään, kunnes hakija on hakenut vaadittuja ensisijaisia etuuksia tai ilmoittautunut kokoaikatyön hakijaksi. Tuen alentamiseen liittyvät kielteiset vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen kasvavat merkittävästi alentamisen pitkittyessä. Voisi syntyä tilanteita, joissa henkilön viimesijaista turvaa alennettaisiin pysyvästi. Olisi suorastaan todennäköistä, että näin tapahtuisi juuri kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleville ja yhteiskunnasta syrjäytetyille henkilöille, joilla voi olla matala luottamus viranomaisiin. Tällainen rankaiseva toimi olisi omiaan heikentämään entisestään heidän luottamustaan viranomaisiin. Amnesty myös huomauttaa, että perustuslakivaliokunta on katsonut, että päätös perusosan alentamisesta ei voi olla pysyvä (PeVL 31/1997 vp, s. 4–5). Esitysluonnoksessa ei ole huomioitu tai arvioitu alentamismenettelyn pitkittymisen vaikutuksia.

Esitysluonnoksen mukaan kaikissa perusosan alentamisen tilanteissa alentaminen voitaisiin tehdä vain, jos se ei vaarantaisi ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voitaisi pitää muutenkaan kohtuuttomana. Amnesty katsoo, että viimesijaisen toimeentulotuen perusosan alentaminen, etenkin silloin kun alentaminen on 40–50 prosenttia, vaarantaa lähtökohtaisesti ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaisen välttämättömän toimeentulon ja sitä voidaan pitää kohtuuttomana.

Kun esitetty tuen alentamismenettely on maltillisesti sanottuna erittäin herkkä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta, on arvioitava, onko Kelan etuuskäsittelijöillä oikeanlainen koulutus- ja osaamistausta oikeuksien toteutumisen kannalta näin merkittävän ja vaativan yksilöllisen kohtuullisuusarvioinnin tekemiseen. Kela-siirron myötä toimeentulotukihakemusten käsittely muuttui monin tavoin. Kun ennen Kela-siirtoa hakemuksia käsittelivät sosiaalityöntekijät, Kelassa etuuskäsittelijöillä ei ole välttämättä sosiaalialan pohjakoulutusta. Kelan työpaikkakoulutus ei voi korvata muodollista sosiaalialan koulutusta. Kelan asiakkailla ei myöskään ole ”omatyöntekijää”, vaan käsittelijä voi vaihtua tiuhaan.

Kohtuullisuusarvioinnin riittävyyden näkökulmasta myös Kelan toimintaresurssit ovat olennainen seikka. Esitysluonnoksen mukaan perusosan alentamiskuukausia arvioidaan olevan noin 150 000, mikä tarkoittaisi 150 000 kohtuullisuusharkintapäätöstä vuodessa. On epäselvää, miten näin suuri määrä päätöksiä pystytään tekemään siten, että riittävä yksilöllinen tilanneharkinta toteutuu jokaisen päätöksen kohdalla.

Koska toimeentulotuki on viimesijainen tuki ja sen myöntäminen perustuu yksilölliseen tarveharkintaan, sääntelyn avulla on varmistettava yksilöllisen harkinnan riittävyys, jotta tukea myönnettäessä hakijan ja hänen perheensä olosuhteet tulevat tosiasiallisesti huomioiduiksi. Vaikka asiakkaalle olisi ennen ensimmäistä alentamismenettelyä varattava mahdollisuus perustella, miksi tuen alentamista ei tulisi tehdä tai sen tekeminen olisi kohtuutonta, alentamisen jatkuessa asiakkaan mahdollisuus tulla kuulluksi olisi huomattavasti niukempi. Näin olisi ilmeisesti myös niissä tilanteissa, jossa ensimmäisen kuukauden alentamismenettely alentaisi tukea 20 % ja seuraavan kuukauden alentaminen olisi merkittävästi suurempi 40 %, jolloin kohtuullisuusharkinnassa tulisi huomioida jyrkempi alentaminen. Amnesty pitää selvänä, etteivät esitetyt muutokset alentamismenettelyn jatkamiseen ja kohtuullisuusharkintaan turvaisi riittävästi tuensaajan oikeuksien toteutumista.

Kaikkien alentamismenettelyiden osalta tulisi korostaa yksilöllistä ja tilannekohtaista harkintaa, joka noudattaa perustuslakivaliokunnan edellyttämää (PeVL 31/1997 vp, s. 4/II) perusoikeusmyönteistä laintulkintaa kohtuuttomuuskriteerin osalta. Tätä tulisi painottaa esityksen perusteluteksteissä, mikäli alentamismenettelyä laajennetaan.

Jo käytössä olevan toimeentulotuen perusosan alentamismenettelyn vaikutuksia on tutkittu Suomessa varsin niukasti, kun otetaan huomioon, että perusosan alentaminen on vähimmäisturvasta leikkaamista ja koskettaa usein ihmisiä, jotka ovat yhteiskunnassa marginalisoidussa asemassa. Tutkimus kuitenkin kertoo ongelmallisista ilmiöistä: esimerkiksi psykoottisiin sairauksiin tai harhaluuloisuuteen liittyvän sairauspäivärahapäätöksen saaminen kasvattaa alentamispäätöksen todennäköisyyttä eikä yksinhuoltajuus vaikuta olevan merkittävä peruste luopua perusosan alentamisesta, vaikka yksinhuoltajilla on yleensä heikommat mahdollisuudet osallistua aktivointitoimenpiteisiin (Antti Veilahti, Toimeentulotuen perusosan alentaminen Kelassa. Askel kohti vastikkeellisempaa sosiaaliturvaa, Ojista allikkoon? Toimeentulotukiuudistuksen ensi metrit, Kela, 2020, s. 378). Tutkimuksen mukaan etuuksien alentamisen ei ole todettu yksinään ja ilman palveluita edistävän työllistymistä, vaan se saattaa pahentaa esimerkiksi syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten ahdinkoa (kts. esim. Sami Ylistö, ’Pitkäaikaistyöttömien nuorten asemoituminen työttömyysturvalaissa säädettyihin velvoitteisiin’, Nuorisotutkimus 40 (2022):4).

On tärkeää, että alentamismenettelyn vaikutuksista eri ihmisryhmiin on saatavilla riittävästi ajankohtaista tutkittua tietoa. Amnestyn käsityksen mukaan Kelassa tehdään parhaillaan alentamismenettelystä rekisteritutkimusta, jonka tuloksista on julkistettu vasta osa. Amnesty pitäisi perusteltuna, että riittävän ja ajankohtaisen tutkimustiedon saatavuus varmistettaisiin ennen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta merkityksellistä toimeentulotuen uudistamista.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Amnesty vastustaa esitettyjä leikkauksia toimeentulotuen perusosan tasoon sekä 150 euron suojaosan poistamista. Amnesty suhtautuu kriittisesti myös muiden vähäisiksi katsottavien tulojen ja avustusten poistamiseen etuoikeutettuina tuloina sekä perusosassa huomioitavien terveydenhuoltomenojen rajaamiseen.

Amnesty kiinnittää huomiota siihen, että useissa sosiaaliturvaa leikanneissa ja kiristäneissä hallituksen esityksissä vuosina 2023–2024 perusteltiin näiden leikkausten hyväksyttävyyttä sillä, että toimeentulotuki paikkaa leikkausten kielteisiä vaikutuksia tuensaajille. Esimerkiksi HE 75/2023 vp (s. 44), jossa esitettiin useiden etuuksien indeksijäädytystä vaalikauden ajaksi, todettiin: ”on huomattava, että esityksen vaikutuspiiriin kuuluvilla henkilöillä on nyt ehdotetuista muutoksista riippumatta, edelleen toimeentulotuen perusosan tason säilyttämisen ansiosta vastaava oikeus perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaiseen viimesijaiseen suojaan kuin aiemminkin.” Asumistukea koskevassa hallituksen esityksessä (HE 74/2023 vp, s. 20) taas todettiin, että ”[k]aikkein pienituloisimmat lapsiperheet, etenkin yksinhuoltajat, saavat jo nykyään yleisesti toimeentulotukea, jolloin toimeentulotuen merkitys näiden kotitalouksien taloudessa kasvaisi, mutta toisaalta käytettävissä olevat tulot eivät muuttuisi.”

Edelleen on huomioitava, että useat tällä vaalikaudella tehdyt sosiaaliturvaleikkaukset ovat lisänneet toimeentulotuen tarvetta. Tällaisia lakimuutoksia ovat olleet muun muassa etuuksien indeksijäädytykset, yleisen asumistuen muutokset, työttömyysturvan muutokset. Toimeentulotukea koskevassa esityksessä (HE 58/2023) todettiin, että siinä esitettyjen muutosten seurauksena voi olla täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen tarpeen kasvu. Näitä muutoksia ja niistä koituvia yhteisvaikutuksia lausuttavana olevaan esitykseen ei kuitenkaan käsitellä esitysluonnoksessa.

Perustoimeentulotuen taso on jo nyt riittämätön. Tutkimuksen mukaan toimeentulotukea saavista yksin asuvista 60 prosenttia ja pariskunnista 75 prosenttia elää köyhyydessä, kun taas yhden huoltajan lapsiperheissä köyhyysaste on 55 prosenttia ja kahden huoltajan lapsiperheissä 78 prosenttia (Susanna Mukkila et al. ’Riittääkö toimeentulotuki? Toimeentulotukea saavien köyhyys’, teoksessa Toimeentulotuki 2020-luvulla, Paula Saikkonen & Susanna Mukkila toim., 2025, s. 59).

Esitysluonnoksen mukaan esitetyt muutokset voivat lisätä täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen tarvetta. Amnesty pitää tätä hyvin todennäköisenä. Tuoreesta tutkimustiedosta (THL Työpaperi 23/2025) tiedetään, että ehkäisevän ja täydentävän toimeentulotuen myönnössä on merkittäviä maantieteellisiä eroja. Vuoden 2025 Sosiaalibarometrin mukaan useat hyvinvointialueet ovat kiristäneet täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntämistä tiukan taloustilanteen vuoksi. Lisäksi vuoden 2025 Sosiaalibarometrissa todettiin hyvinvointialueiden lisänneen ihmisten ohjaamista kansalaisjärjestöjen tarjoaman avun piiriin. Esitysluonnoksen jaksossa ’Muut hyvinvointivaikutukset’ arvioidaan, että esitetyt muutokset lisäävät diakoniatyön ja ruoka-avun tarvetta. Amnesty toteaa painokkaasti, että valtio ei voi siirtää sille kuuluvia perus- ja ihmisoikeusvelvoitteitaan kolmannelle sektorille. Erityisen ongelmallista järjestöjen vastuuttaminen on tilanteessa, jossa hallitus on leikannut monien sosiaali- ja terveysalan järjestöjen STEA-rahoitusta.

Nyt on nähtävissä kehitys, jossa perusturvan ja toimeentulotuen riittämättömyys johtaa siihen, että viimesijaista toimeentuloturvaa haetaan ja saadaan kolmannelta sektorilta sekä täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta hyvinvointialueilta. Tämä kehityssuunta on vastakkainen ihmisoikeusperustaiselle sosiaaliturvajärjestelmälle. Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean pitkäaikainen kanta on ollut, että riippuvuus toimeentulotuen kaltaisista täydentävistä etuuksista ei saa johtaa siihen, että sosiaaliturvajärjestelmästä tulee luonteeltaan toimeentulotukijärjestelmä (European Committee of Social Rights, 1998, Statement of interpretation on Article 12, Conclusions XIV-1). Nyt esitettäviä muutoksia olisikin syytä tarkastella suhteessa sosiaaliturvajärjestelmän kokonaisuuteen ja sen tavoitteisiin. Amnesty katsoo, että esitettävillä muutoksilla ei saada aikaan haluttuja vaikutuksia. Tämä asettaa koko esityksen kyseenalaiseen valoon.

Esitysluonnoksen mukaan esitettyjen tasoleikkausten jälkeenkin ”[t]aso ylittäisi edelleen reilusti esimerkiksi vastaanottorahan tason, jonka osalta perustuslakivaliokunta on todennut, että vastaanottorahaa ei voida sen saajien osalta ymmärtää suoraan perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaiseksi vähimmäistasoksi (PeVL 15/2023, kappale 20)”. Tätä viittausta perustuslakivaliokunnan lausuntoon ei tulisi käyttää perustelemaan toimeentulotuen tason leikkaamista irrallaan ja viittaamatta valiokunnan saman lausunnon seuraavaa kappaleeseen 21: ”Nyt arvioitavan hallituksen esityksen suhdetta perustuslakiin ja säätämisjärjestystä koskevassa jaksossa ei ole lainkaan tarkasteltu vastaanottorahaa koskevaa säännösehdotusta perustuslain 19 §:n 1 momentin kannalta. Perustuslakivaliokunta pitää tätä vakavana puutteena esityksessä. Valiokunnan mielestä asiaa on esityksessä selvitetty siinä määrin puutteellisesti, että sosiaali- ja terveysvaliokunnan on syytä arvioida vastaanottorahan rajaamista pois indeksijäädytyksen piiristä”.

On ylipäätään erikoista, että vastaanottorahan tasoa käytetään perustelemaan toimeentulotuen tasoleikkausta. Vastaanottolain esitöissä vastaanottorahan taso sidottiin toimeentulotuen perusosaan siten, että vastaanottorahan rahana maksettavaksi osuudeksi asetettiin 70 prosenttia ja hyödykkeinä annettavaksi osuudeksi 30 prosenttia toimeentulotuen perusosasta. Perustuslakivaliokunta (PeVL 59/2010 vp) katsoi tällöin vastaanottorahan rahana annettavan etuuden tason voivan olla 70 prosenttia toimeentulotuen perusosasta, kun loppuosa annettaisiin hyödykkeinä. Vuonna 2010 vastaanottorahan rahana maksettavan osuuden määrä oli lain tarkoittamalla tavalla 70 prosenttia toimeentulotuen perusosan määrästä.

Vastaanottorahan suuruus toimeentulotuen perusosan määrästä on sittemmin pienentynyt vuodesta 2010, ja oli viime vuonna enää noin 59 prosenttia toimeentulotuen perusosan määrästä. Vastaanottorahan tasoleikkausta koskevassa esityksessä (HE 28/2024, s. 21, 29) esitettiinkin vastaanottorahan tason irrottamista toimeentulotuen tasosta siten, että rahana ja aineellisina hyödykkeinä annettava tuen määrä olisi jatkossa yhteensä 80 % toimeentulotuen perusosasta. Tätä perusteltiin sillä, että leikattu taso vastaisi esimerkiksi paperittomina eläville ihmisille myönnettävää ”välttämätöntä toimeentulotukea”, jonka taso kattaa vain osan perusosasta. Tätä taustaa vasten on hämmästyttävää, että vastaanottorahan tasoa käytetään nyt perusteena leikata toimeentulotuen perusosaa.

Hallitus valmistelee parhaillaan vastaanottolain kokonaisuudistusta, jossa pyrkimyksenä on, että ”[v]astaanottoraha pienennetään perustuslain ja vastaanottodirektiivin sallimaan minimiin” (kts. https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=SM020:00/2024). Väistämättä herää kysymys: Voidaanko tulevassa vastaanottolain uudistusta koskevassa esityksessä vastaavasti perustella uusia vastaanottorahan tasoleikkauksia nyt lausuttavana olevilla perustoimeentulotuen perusosan tasoleikkauksilla? Ja voidaanko vastaanottolain uudistuksen pohjalta jatkossa esittää jälleen uusia tasoleikkauksia perustoimeentulotukeen?

Amnesty toteaa painokkaasti, että viimesijaisten ja harkinnanvaraisten etuuksien riittävää ja hyväksyttävää tasoa ei voi määritellä vain laskennallisesti ja irrallaan perus- ja ihmisoikeuksien tosiasiallisesta toteutumisesta.

Riittävän tason osalta esitysluonnoksessa myös kerrotaan, että Suomi arvioi vähimmäisturvan riittävyyttä eri tavoin kuin Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea, joka valvoo Euroopan sosiaalisen peruskirjan toimeenpanoa. Komitea katsoo sosiaaliturvaetuuden tason liian alhaiseksi, jos se jää alle 50 prosenttia mediaanitulosta. Jos etuus alittaa tuon rajan, mutta on kuitenkin yli 40 prosenttia mediaanitulosta, voidaan arviossa ottaa huomioon myös täydentäviä etuuksia.

Esitysluonnoksessa todetaan, ettei komitea ”ota huomioon sitä, että Suomen sosiaaliturvajärjestelmä on kattava kokonaisuus erilaisia palveluita ja sosiaalietuuksia. Suomessa toimeentulo voi koostua erilaisten tukien yhdistelmästä ja esimerkiksi julkinen terveydenhuolto on lähes ilmaista. Julkisen terveydenhuollon asiakasmaksut tulevat lähtökohtaisesti korvatuksi toimeentulotuesta perusosan lisäksi huomioitavina muina perusmenoina.”

Amnesty pitää erikoisena ja ongelmallisena, että hallituksen esitysluonnoksessa tällä tavoin etäännytään alueellisen ihmisoikeussopimuksen valvontaelimen tulkintakäytännöstä. On totta, että Suomessa on erilaisia sosiaaliturvaetuuksia ja palveluita. Näin on kuitenkin myös monissa muissa sopimusvaltioissa ja näiden laajojen sosiaaliturva- ja palvelukokonaisuuksien yksiselitteinen vertailu voi olla haastavaa. Kaikkien valtioiden edellytetään kuitenkin täyttävät sosiaalisten oikeuksien vähimmäisvelvoitteet.

Esimerkiksi julkisen terveydenhuollon käyttö on Suomessa kalliimpaa kuin monissa muissa Pohjoismaissa, eikä se suinkaan ole ”lähes ilmaista”, kuten esitysluonnoksessa väitetään. Etenkin tällä vaalikaudella on tehty lukuisia merkittäviä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen korotuksia, jotka ovat selvitysten mukaan lisänneet toimeentulotuen tarvetta (Kelan tutkimusblogi: https://tietotarjotin.fi/sv/forskningsblogg/771202/terveysmenojen-korotukset-vaikuttivat-erityisesti-pienituloisiin). Lisäksi on huomioitava, että tuensaajan tulee lähtökohtaisesti kattaa perusosalla, jonka tasoa esitetään leikattavaksi, osa terveydenhuoltomenoista, kuten käsikauppalääkkeet.

Esitysluonnoksessa esitetään myös toimeentulotuen perusmenoina huomioitavien terveydenhuoltomenojen rajaamista ”välttämättömiin” terveydenhuoltomenoihin. Terveydenhuoltomenon tarpeellista suuruutta ja välttämättömyyttä arvioitaessa huomioitaisiin yleisesti hyväksytty hoitokäytäntö ja tutkimusnäyttö sekä uusien tai erityisen kalliiden lääkevalmisteiden osalta myös kustannusvaikuttavuus. Amnesty vastustaa muutosesitystä, sillä vailla ilman yksilöllistä lääketieteellistä arviota se voisi johtaa tuensaajan oikeuksien toteutumisen kannalta kohtuuttomiin tilanteisiin. Lääkkeen tai hoidon tuensaajalle määrännyt lääkäri on tehnyt vaadittavan yksilöllisen lääketieteellisen arvion, jonka kaavamainen jälkikäteinen arviointi Kelassa on ongelmallinen. Amnesty yhtyy tältä osin apulaisoikeusasiamiehen lausuntoon esitysluonnoksesta (EOAK/2990/2025, s. 10–11).

Esitysluonnoksessa todetaan, että kaikissa esitysluonnoksessa esitellyissä vertailumaissa on käytössä suojaosa työtulojen huomioimiseen, jotta tuensaajalla olisi jonkinlainen kannustin tehdä töitä. Amnesty kyseenalaistaa toimeentulotuen suojaosan poistamisen, sillä suojaosa mahdollistaa esimerkiksi vajaatyökykyisille pienet työtulot ja mahdollisuuden pysyä kiinni työelämässä.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi Kansaneläkelaitoksen ja hyvinvointialueiden oikeutta saada toimeentulotukitehtäviensä hoitamiseksi välttämättömiä salassa pidettäviä tietoja rahalaitoksilta siten, että pyynnön tekeminen rahalaitokselle ei voimassa olevan sääntelyn tapaan edellyttäisi muutoksenhakukelpoisen päätöksen tekemistä itse pyynnön osalta vaan riittäisi, että pyyntö esitettäisiin kirjallisena ja hakijalle tai saajalle annettaisiin ennen pyynnön esittämistä siitä tieto. Esityksessä ehdotetaan myös lisättäväksi Kansaneläkelaitokselle oikeus saada työttömyyskassalta pyynnöstä salassapitosäännösten estämättä maksutta käsiteltävänään olevan toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot.

Amnesty korostaa, että yksityisyydensuojan vuoksi Kelan ja hyvinvointialueiden tiedonsaantioikeuksien tulee rajautua vain ehdottoman välttämättömiin tietoihin. Esimerkiksi rahoituslaitoksilta saatavien tietojen laajuuden ei tulisi olla laajempi kuin nykysääntelyn mukainen tuenhakijan tiedonantovelvollisuus.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esitysluonnoksen mukaan valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin siitä, miten keskimääräisten asumismenojen muutos arvioitaisiin. Jatkossa keskimääräisten asumismenojen arvioinnissa huomioitaisiin vain niiden saajien keskimääräiset asumismenot, joilla ei ole toimeentulotuesta annetun lain 7 a §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä perustetta asua asunnossa, jonka asumismenoihin toimeentulotukea on haettu. Käytännössä tämä tarkoittaisi asumisnormin tason alentumista, sillä erityisin perustein on mahdollista huomioida asumisnormia suurempia asumiskustannuksia. Esitysluonnoksessa ei esitetä muutoksen suuruudesta selvää arviota.

Amnesty painottaa, että kohtuullisina pidettävien asumismenojen tason tulee vastata todellisia ja ajantasaisia asumismenoja. Amnesty muistuttaa eduskunnan antamasta lausumasta EV 63/2023 vp: ”Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto seuraa toimeentulotuesta annetun lain asumismenoja koskevan sääntelyn vaikutuksia toimeentulotuen hakijoiden ja heidän lasten oikeuksiin, asemaan ja toimeentuloon, asuntomarkkinoihin sekä palvelutarpeeseen ja kustannuksiin hyvinvointialueilla.”

Amnestyn huhtikuussa julkaiseman raportin mukaan toimeentulotukeen tehdyt asumismenojen huomioinnin tiukennukset yhdessä sosiaaliturvaleikkausten kanssa ovat tehneet monen pienituloisen asumisesta epävarmempaa ja riittämätöntä (Amnesty International Suomen osasto, 2025, ”https://www.amnesty.fi/uploads/2025/04/amnesty-raportti-riittava-asuminen-2025.pdf”). Kela on antanut yli 30 000 toimeentulotuen saajakotitaloudelle kehotuksen etsiä halvempi asunto, mutta edullisempia ei ole välttämättä saatavilla, etenkin, jos tuensaajalla on ollut aiemmin vuokravelkoja tai häätöjä.

Amnesty katsoo, että on syytä vielä arvioida, tulisiko asumismenojen muutosten arviointitavasta säätää asetuksen sijaan lailla. Vaikka asetuksenantovaltuus olisi sinänsä tarkkarajainen, kyseessä on viimesijaisen toimeentuloturvan kannalta oleellinen päätös. Amnesty myös kiinnittää huomiota siihen, että esitysluonnoksen mukaan hyväksyttäviä asumismenoja tarkistettaisiin ”vähintään vuosittain”. Amnesty ei kannata sitä, että hyväksyttäviä asumismenoja tarkistettaisiin useammin kuin kerran vuodessa, sillä se lisää asumisen epävarmuutta niissä tapauksissa, joissa hyväksyttävät asumismenot pienenevät. Olisi kohtuutonta, että asiakkaan tuen määrä asumisen osalta voisi muuttua usean kerran vuoden aikana.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

On erittäin ongelmallista, että esitysluonnoksesta puuttuu jakso perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnista. Amnesty pitää välttämättömänä muutosesitysten perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin sisällyttämistä esitykseen jatkovalmistelussa. Esitysluonnokseen sisältyy jakso ’Vaikutukset ihmisryhmiin’, mutta tämä lyhyt ja ylimalkainen osio ei korvaa varsinaista perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia. Jaksossa 2.1.1 ’Perusoikeudet ja kansainväliset velvoitteet’ on käsitelty toimeentulotuen kannalta merkityksellisiä perus- ja ihmisoikeusvelvoitteita sekä kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelimien kannanottoja, joskin YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitean Suomea koskevat loppupäätelmät (E/C.12/FIN/CO/7) on käsitelty pintapuolisesti. Tämä jakso keskittyy velvoitteiden kuvaamiseen, eikä sisällä perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia.

Lisäksi esitysluonnoksessa on arvioitu sen suhdetta perustuslakiin ja säätämisjärjestykseen, mutta on huomioitava, ettei tämä voi korvata perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia. Säätämisjärjestysperustelut ovat oikeudellisia, kun taas perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnissa on tarkoitus arvioida esityksen konkreettisia vaikutuksia ihmisten ja ihmisryhmien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen (kts. Valtioneuvosto, 2022, Lainvalmistelun vaikutusarviointiohje, s. 68). Mikäli oikeudet eivät toteudu ihmisten arjessa, myös valtion ihmisoikeusvelvoitteiden täyttyminen on kyseenalaista.

Amnesty painottaa toimeentulotukea koskevien sääntelymuutosten yhteydessä perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin välttämättömyyttä. Vaikutusarvioinnin merkitys korostuu, kun kyseessä on toimeentulotuen kaltainen viimesijainen etuus, jonka saajien joukossa on erityisen heikossa ja syrjinnälle alttiissa asemassa olevia ihmisiä ja perheitä.

Jaksossa ’Vaikutukset ihmisryhmiin’ on kahdella virkkeellä käsitelty vaikutuksia vammaisiin ihmisiin, joskaan siinä ei käsitellä muutosten vaikutuksia vammaisten ihmisten oikeuksien toteutumiseen. Jaksossa mainitaan, että suojaosan poisto voi vaikuttaa kielteisesti osa-aikatyötä tekeviin vammaisiin henkilöihin. Lisäksi jaksossa sanotaan, että vammaisten henkilöiden tulot muodostuvat usein työkyvyttömyyseläkkeestä, jonka saajia on toimeentulotuen saajissa suhteellisen vähän. Kelan mukaan vammaisetuuksien saajat, erityisesti työikäiset vammaiset ihmiset, saavat selvästi muuta väestöä useammin perustoimeentulotukea (Kelan tutkimusblogi, 28.2.2022). Toimeentulotukeen tehtävät muutokset vaikuttavat siten tuhansien vammaisten ihmisten elämään. Esitykseen tuleekin jatkovalmistelussa sisällyttää vammaisvaikutusten arviointi.

Perus- ja ihmisoikeusvaikutusarvioinnin valmistelussa on huomioitava, että perustuslakivaliokunta on edellyttänyt, että hallituksen esityksissä tulee arvioida etuusleikkausten kokonais- ja kumulatiivisia vaikutuksia (PeVL 40/2018 vp, PeVL 47/2017 vp, PeVL 19/2016 vp). Tämä puuttuu esitysluonnoksesta lähes kokonaan.

Jaksossa ’Työllisyysvaikutukset’ todetaan esitetyillä muutoksilla olevan vain hyvin maltilliset työllisyysvaikutukset keskipitkällä aikavälillä. Perusosan tason madaltamisen arvioidaan kasvattavan työllisyyttä rakenteellisesti noin 400 työllisellä ja perusosan alentamista koskevien muutosten noin 800 työllisellä. Esitysluonnoksen mukaan arvioihin liittyy ”huomattavaa” epävarmuutta.

Esitysluonnoksessa tuodaan ilmi, että suojaosan poisto vähentäisi osa-aikatyön tekemisen kannusteita. Toisaalta mainitaan poiston ”voivan vahvistaa kannusteita työllistyä vähäisestä osa-aikatyöstä suuremmille tuntimäärille tai kokoaikaiseksi”. Suojaosan poistamisen osalta esitysluonnoksessa ei anneta mitään lukumääräistä arviota työllisyysvaikutuksista. Myös hallituksen esityksissä, joissa esitettiin suojaosan poistamista yleisestä asumistuesta (HE 74/2023 vp) ja työttömyysturvasta (HE 73/2023 vp) esitettiin suojaosan poistolla olevan vain vähäistä merkitystä työllistymisen kannalta.

Esitysluonnoksen mainitaan, että kotimaisen tutkimuksen (Palviainen Heikki. Incentivizing last-resort social assistance clients: Evidence from a Finnish policy experiment. Int Tax Public Finance 30, 1–19 (2023)) mukaan suojaosalla ei keskimäärin ole vaikutusta työmarkkinasiirtymiin. Saman tutkimuksen mukaan suojaosalla on yksiselitteisesti positiivinen vaikutus toimeentulotukea saavien taloudelliseen tilanteeseen. Tämä vaikutus ei ole merkityksetön, kun kyseessä ovat viimesijaista toimeentulotukea saavat kotitaloudet. Suojaosan poiston arvioidaan vähentävän toimeentulotuen kuluja vain 7 miljoonalla eurolla. Käytännössä kyse on monen tuen saajan kohdalla leikkaus saadun viimesijaisen tuen tasoon. Toimeentulotuen saajien työnteon kannusteita olisi mahdollista lisätä muillakin tavoin,

esimerkiksi suojaosaa nostamalla. Arvioidut työllisyysvaikutukset ja säästöt asettavat suojaosan poiston perustelut kyseenalaiseen valoon. Myös perusosan tason madaltamista ja alentamismenettelyn laajentamista on vaikea perustella työllisyysvaikutuksilla.

Toimeentulotuen sääntelyä tulee tarkastella myös kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvattujen oikeuksien kannalta. Tällaisia ovat muun muassa YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 6/1976) 11.1 artikla (oikeus riittävään elintasoon, oikeus elinehtojen jatkuvaan parantamiseen) sekä (uudistetun) Euroopan sosiaalisen peruskirjan (SopS 78–80/2002) 13 artikla (oikeus sosiaaliavustukseen ja lääkinnälliseen apuun), 30 artikla (oikeus suojeluun köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä vastaan) ja 31 artikla (oikeus asuntoon).

Lähtökohtaisesti esitettyjä muutoksia tulisi tarkastella heikennyskiellon valossa. Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien sopimuksen (’TSS-sopimus’) 12 artiklan yleiskommentissa (General Comment No. 19, E/C.12/GC/19) taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea toteaa, että on olemassa vahva oletus, että sosiaaliturvaa koskevat heikentävät toimet eivät ole hyväksyttäviä. Valtiolla on todistustaakka osoittaa, että ne otetaan käyttöön vasta, kun on tarkkaan harkittu vaihtoehtoja ja että toimet ovat hyväksyttäviä suhteessa sopimuksen sisältämiin oikeuksiin kokonaisuutena valtion käytettävissä olevien kokonaisresurssien kontekstissa.

Mikäli oikeuksien toteutumiseen tehdään heikennyksiä, edellyttävät ihmisoikeusvelvoitteet, että (TSS-komitea, E/C.12/FIN/CO7):

• leikkaukset ovat väliaikaisia ja koskevat ainoastaan kriisiaikaa;

• leikkaukset ovat sikäli välttämättömiä ja oikeasuhteisia, että muihin toimenpiteisiin ryhtyminen tai toimenpiteistä pidättyminen olisi haitallisempaa taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien kannalta;

• leikkaukset eivät vaikuta suhteettomasti muita heikommassa asemassa oleviin ja syrjäytyneisiin ryhmiin;

• leikkauksiin liitetään muita toimia, kuten sosiaalisia tulonsiirtoja, joilla lievennetään kriisiaikoina syntyvää eriarvoisuutta; ja

• leikkauksissa säilytetään etuuden ydinosa, joka mahdollistaa edunsaajille riittävän elintason.5

YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea (’TSS-komitea’) muistutti Suomea vuonna 2021 (E/C.12/FIN/CO7) huomioimaan nämä edellä mainitut velvoitteet sosiaaliturvaa muutettaessa. Edellä esitetyt kriteerit eivät täyty lausuttavana olevassa esitysluonnoksessa.

Muu lausuntopalaute:

Kokonaisuudessaan Amnesty arvioi, että esitetyt muutokset tulevat lisäämään toimeentulotuen varassa olevien ihmisten ja kotitalouksien taloudellista ahdinkoa, häätöjä ja asunnottomuuden riskiä.

Näin ollen ne tulevat lisäämään sosiaalihuollon palveluiden tarvetta ja kustannuksia. Ne tulevat myös lisäämään kolmannen sektorin tarjoaman avun, ruoka-avun, sekä diakoniatyön tarvetta. Muutosten vaikutuksia ei voi pitää hyväksyttävinä perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta. Muutoksilla ei tulla saamaan aikaan sellaisia positiivisia vaikutuksia, jotka tekisivät niistä järkeviä palvelujärjestelmän kestävyyden tai laajemmin yhteiskunnan näkökulmasta. Sitä vastoin ne syventävät toimeentulotuen varassa olevien ihmisten vaikeuksia selvitä välttämättömistä arjen kuluista ja vaarantavat näiden ihmisten ihmisarvoisen elämän edellytyksiä.

Amnesty pitää moitittavana, että esitysluonnoksessa ei ole tarkasteltu muita toteuttamisvaihtoehtoja esityksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Säädettäessä ihmisoikeuksien toteutumiseen vaikuttavia heikennyksiä, valtioilla on todistustaakka osoittaa, että ne otetaan käyttöön vasta, kun on tarkkaan harkittu vaihtoehtoja ja että toimet ovat hyväksyttäviä suhteessa sopimuksen sisältämiin oikeuksiin kokonaisuutena valtion käytettävissä olevien kokonaisresurssien kontekstissa. YK:n TSS-komitea on vuonna 2021 kehottanut Suomea varmistamaan sosiaaliturvamuutoksissa, että mahdolliset leikkaukset ovat sikäli välttämättömiä ja oikeasuhteisia, että muihin toimenpiteisiin ryhtyminen tai toimenpiteistä pidättyminen olisi haitallisempaa taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien kannalta. Tämä uupuu esitysluonnoksesta.

Jaksossa 5 ’Muut toteuttamisvaihtoehdot’ on tarkasteltu ainoastaan perusosan alentamista maahanmuuttaneiden henkilöiden osalta, toimeentulotuen kokonaan epäämistä sekä vaihtoehtoista tapaa asumismenojen tarkastelemiseksi. Vaihtoehtoja esitetyille heikennyksille ei ole esitysluonnoksen mukaan tarkasteltu. Tämä on ihmisoikeusvelvoitteiden vastaista, etenkin kun kyseessä ovat heikennykset viimesijaiseen toimeentulotukeen.

Vaihtoehtoja kuitenkin on olemassa. Esimerkiksi Kela on todennut, että Oulussa on kyetty merkittävästi vähentämään tulottomana toimeentulotukea pitkäaikaisesti saavien nuorten määrää ohjaamalla nuori heti toimeentulotukiasiakkuuden alussa palveluiden piiriin (kts. Kela, 2023, ’Velvoittavuus työmarkkinatuen sekä toimeentulotuen kokonaisuudessa’ https://www.kela.fi/documents/20124/410408/hallitusneuvottelut-velvoittavuus-tyomarkkinatuen-ja-toimeentulotuen-kokonaisuudessa.pdf/2a7b2ccb-ecbd-7875-f38a-12baaf6e67c5?t=1684914873196, s. 11).

Amnesty pitää valitettavana, että kun kyseessä on laaja toimeentulotukiuudistus, valmistelussa ei kuitenkaan ole ehdotettu toimeentulotukisääntelyyn sellaisia muutoksia, jotka vahvistavat perustuslain 19.1 §:ssä (oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon), 19.3 §:ssä (julkisen vallan tuettava perheen mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu), 19.4 §:ssä (julkisen vallan edistettävä jokaisen oikeutta asuntoon ja tuettava asumisen omatoimista järjestämistä) sekä 9.1 §:ssä (oikeus valita asuinpaikka) turvattujen oikeuksien ja julkiselle vallalle asetettujen velvoitteiden toteutumista.

Esitysluonnoksessa ei esitetä muutoksia ehkäisevään ja täydentävään toimeentulotukeen. Amnestyn raportista (2025, https://www.amnesty.fi/uploads/2025/04/amnesty-raportti-riittava-asuminen-2025.pdf) ilmenee, että sosiaalityöntekijöiden mukaan useilla hyvinvointialueilla on kiristetty täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntöehtoja alueiden vaikean taloudellisen tilanteen vuoksi. Sama ilmenee SOSTE:n 2025 Sosiaalibarometrin ennakkotiedoista, joiden mukaan Sosiaalibarometriin vastanneista sosiaalityöntekijöistä 51 % kertoi joko kirjallisista ohjeistuksista (31 %) tai suullisista kehotuksista (20 %) kiristää täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen myöntämistä (kts. lisätietoja: https://www.soste.fi/uutiset/sosiaalibarometri-2025-useat-hyvinvointialueet-ovat-kiristaneet-taydentavan-ja-ehkaisevan-toimeentulotuen-myontamista/).

Ehkäisevän ja täydentävän toimeentulotuen myöntöehtojen kiristäminen, yhdessä jo tehtyjen perusturva- ja asumistukileikkausten kanssa, ja nyt esitetyt heikennykset muodostavat perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta kohtuuttoman tilanteen. Esitysluonnoksen mukaan hyvinvointialueiden täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen ohjeet tullaan yhtenäistämään ja hyvinvointialueita tullaan velvoittamaan säännönmukaisesti tarkastamaan ohjeiden yhdenmukaisuus. Amnesty painottaa, että ehkäisevän ja täydentävän toimeentulotuen myönnössä on varmistettava riittävä yksilöllinen harkinta ja arviointi.

Amnesty kiinnittää huomiota siihen, että lausuntoaika esitysluonnokselle on kuusi viikkoa. Kyseessä on laaja ja merkittävä lakiuudistus, jolla on kiinteitä yhteyksiä samaan aikaan lausuntokierroksella oleviin muihin esitysluonnoksiin, kuten työttömyysturvalain esitysluonnokseen. Lausuntoajan olisi siten tullut olla säädösvalmistelun kuulemisoppaan mukaisesti vähintään 8 viikkoa. Esitysluonnoksessa ei anneta perusteluita lyhyemmälle lausuntoajalle.

AMNESTYN SUOSITUKSET ESITYKSEN JATKOVALMISTELUUN

Lähtökohtaisesti Amnesty esittää lakiesityksen hylkäämistä. Esitysluonnoksessa esitetään merkittäviä heikennyksiä viimesijaisen toimeentuloturvaan. Amnesty arvioi näiden heikennysten kajoavan riittävää elintasoa ja sosiaaliturvaa koskevien oikeuksien ydinalueeseen.

On erittäin ongelmallista, että esitysluonnoksesta puuttuu jakso perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnista. Mikäli esityksen valmistelua jatketaan, Amnesty pitää muutosesitysten perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia välttämättömänä.

Esitysluonnoksen mukaan hallitus pitää suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi esityksestä lausunnon, sillä siinä on mukana uudentyyppistä sääntelyä perustoimeentulotuen alentamisesta ja sen kestosta. Mikäli esityksen valmistelua jatketaan ja se annetaan eduskunnalle, Amnesty pitää välttämättömänä, että perustuslakivaliokunta arvioi esitettyjen muutosten perustuslainmukaisuutta sekä suhdetta kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Tässä arvioinnissa olisi syytä arvioida, johtavatko tasoltaan pienennetyn toimeentulotuen perusosan 40 ja 50 prosentin alentamistilanteet

kajoamiseen oikeuden ydinalueeseen ja vaarantavatko esitetyt muutokset siten ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa.

Sato Mariko
Amnesty International Suomen osasto

Lieksan kaupunki

Lausunto

17.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Ei lausuttavaa.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Ei lausuttavaa.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Asiakastiedon on liikuttava eri viranomaistahojen kesken saumattomasti. Tietosuoja ei saa estää eri viranomaistahoja saamasta tarpeellista käsitystä henkilön tilanteesta, eikä tilastojen keräämistä toiminnan kehittämiseksi. Kuntien TE-palvelujen toteuttamisen näkökulmasta tiedonkulku on tärkeää.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Sote-uudistuksen myötä sosiaalihuollon tehtävät siirtyivät vuoden 2023 alussa kokonaisuudessaan kunnista hyvinvointialueille, mutta kunnille jäi 50 prosentin rahoitusvastuu perustoimeentulotuen menoista. Vuositasolla kuntien perustoimeentulotuen rahoitusvastuu on 350–400 miljoonaa euroa. Tämä rahoitusosuus vähennetään kuntien valtionosuudesta. Jo aiemmin ovat kunnat tuoneet esiin, että kuntien rahoitusvastuu perustoimeentulotuen kustannuksista tulee poistaa, sillä kunnilla on ollut vuodesta 2017 alkaen hyvin vähän keinoja vaikuttaa toimeentulotuen myöntämiseen. Rahoitusperusta on irrallinen käytännön työstä.

Nyt kuntien rahoitusvastuuta 18-24 –vuotiaiden osalta perustoimeentulotukikustannuksista ollaan kasvattamassa täyteen 100 prosenttiin. Tavoitteena on kannustaa kuntia nuorten työllistämiseen mahdollisimman nopeasti. Lieksan kaupunki vastustaa tätä esitystä, sillä kunnilla on jo nykyisessä järjestelmässä täydet taloudelliset kannustimet ohjata nuoria työelämään tai opiskelujen piiriin. Kuntien rahoitusvastuun laajennus lisäisi kuntien menoja arviolta 94 miljoonalla eurolla, mutta

toimeentulotukimenojen lisäys korvattaisiin kunnille peruspalveluiden valtionosuuden kautta valtionosuuden pysyvänä lisäyksenä.

Toimeentulotukiuudistus nojaa vahvisti siihen, että perustoimeentulotukiesityksen kiristyvät velvoitteet tuottavat pidemmällä aikavälillä taloudellisia säästöjä. Aitoa lisäarvoa rahoitusvastuiden siirto julkisen sektorin sisällä ei kuitenkaan toisi. Kuntien rahoitusvastuun lisääminen on myös vastoin hallitusohjelman kirjausta: ”Hallitus käy läpi kuntien ja hyvinvointialueiden tehtävät siten, että kuntien ei enää tarvitse rahoittaa sellaisia lakisääteisiä tehtäviä, jotka kuuluvat hyvinvointialueiden vastuulle.”

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Ei lausuttavaa.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Ei lausuttavaa.

Muu lausuntopalaute:

Ei lausuttavaa.

Hyvärinen Marika
Lieksan kaupunki

Lopen kunta

Lausunto

16.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä ehdotetaan kunnan rahoitusosuuden nostamista perustoimeentulotuen kustannuksista 50 prosentista 100 prosenttiin silloin, kun hakijana on 18–24-vuotias ja perheessä on vain 18–24-vuotiaita henkilöitä. Ehdotuksen perustelut ovat kannatettavia, mutta perustoimeentulotuen rahoitusvastuun kohdentamista kuntiin tulisi arvioida uudelleen.

Perustoimeentulotuen piiriin kuuluvilla nuorilla on ensisijaisesti tarvetta sosiaali- ja terveyspalveluille, joiden järjestämisestä vastaavat hyvinvointialueet. Pitkäaikaisesti perustoimeentulotukea saavilla nuorilla on mielenterveyden, päihteidenkäytön, arjen- ja elämähallinnan, syrjäytymisen haasteita, joihin he tarvitsevat monialaista intensiivistä ja räätälöityä sosiaalityön tukea. Nämä nuoret ovat ikäryhmässään työmarkkinoiden suhteen kaikkein heikoimmassa asemassa olevia. Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneiden nuorten aikuisten työllistymisen edellytyksiin tähtäävä kuntouttava työtoiminta on sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu, jonka järjestämisvastuu on hyvinvointialueilla. Käytännössä kunnilla on olemattomat mahdollisuudet vaikuttaa vaikeimmassa asemassa olevien nuorten työllistämiseen tarkoituksenmukaisilla ja oikea-aikaisilla palveluilla.

Esitys lisää kuntien rahoitusvastuuta tilanteessa, jossa kunnilta puuttuvat konkreettiset keinot vastata vaikeimmassa asemassa olevien nuorten aikuisten ensisijaisiin ja moninaisiin tuen sekä palvelutarpeisiin. Toimeentulotuen kokonaisuudistuksen yhteydessä tulisi arvioida, olisiko tarkoituksenmukaisempaa siirtää perustoimeentulotuen rahoitusvastuu hyvinvointialueille, koska siellä ovat myös oikea-aikaiset keinot ja ratkaisut näiden nuorten työllistymisen esteiden taklaamiseen. On kohtuutonta lisätä rahoitusvastuuta kunnille tilanteessa, jossa hyvinvointialue tosiasiallisesti vastaa nuoren tarvitsemien palvelujen järjestämisestä. Rahoitusvastuun kautta hyvinvointialueille olisi hyvä asettaa taloudellisia kannusteita ja tavoitteita syrjäytyneiden nuorten aktivointiin.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

-

Murtonen Anne
Lopen kunta - Talouspalvelut

Lapin hyvinvointialue

Lausunto

16.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Työntekoon kannustaminen suositeltavaa, mutta huomioidaanko riittävästi osatyökykyisiä, työkyvyttömiä ja erityisen haastavassa asemassa olevia? Ensisijaisen etuuden hakeminen on toimeentulotukeen nähden ollut ennenkin velvoitettu.

Perusosan alentaminen heikentää kaikista vähävaraisimpien henkilöiden tulotasoa ja lisää harkinnanvaraisen tuen kustannuksia sekä hyvinvointialueen palveluiden tarvetta. Mikäli perusosan alentamisen harkinta jää yksin Kelan vastuulle, tulee avata selkeämmin harkinnan perusteet.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Perusosien leikkaaminen ei ole kannatettavaa. Toimeentulotuki on viimesijainen tukimuoto, joka on tasoltaan nyt jo sosiaaliturvan alhaisin. Sen leikkaaminen lisää köyhyyttä ja eriarvoisuutta.

Tuloerojen kasvua kiihdyttävä vaikutus. Leikkaukset perusosaan samalla kun elinkustannusten nousu jatkuu on kohtuutonta.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Rahoituslaitostiedustelun prosessin helpottaminen kannatettava ajatus.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Hyvinvointialueiden näkökulmasta nuorten palveluihin panostaminen ja ennaltaehkäisevä työ kunnissa on kannatettavaa, mutta rajaus on keinotekoinen ja aiheuttaa alueellista ja perhetilanteeseen liittyvää epätasa-arvoa. Esitys ei myöskään osoita, miten rahoitusvastuun kasvattaminen käytännössä ohjaisi kuntia panostamaan nuorten palveluihin. Pelkkä rahoitusvastuun jakaminen ei ratkaise nuorten syrjäytymistä. Tarvitaan parempaa palveluiden saatavuutta sekä vaikuttavuuden seurantaa.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Perustoimeentulotuen kohdentaminen suoraan vuokranmaksuun olisi erinomaisen hyvä uudistus. Turvaisi parhaiten asumista.

Esityksessä sivuutetaan toimeentulotuen saajien monimuotoisuus, pienipalkkaiset työntekijät, joiden ansiotulot eivät riitä kattamaan välttämättömiä elinkustannuksia, kuten asumismenoja. Lapissa toimeentulotukea tarvitaan usein täydentämään korkeita asumiskustannuksia. Esityksessä ei tunnisteta kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen heikkoa saatavuutta esim. matkailu- ja kaivospaikkakunnilla. Osa kunnista mieltää vastuunsa asuntotoimessa rajoittuvan kaavoitukseen, eikä kuntalaisten asuinoloista kanneta huolta. Kohtuuhintaisen asunnon löytymisen vaikeus voi vaikuttaa myös työskentelymahdollisuuksiin asunnon sijaitessa kaukana työmahdollisuuksista ja julkisen liikenteen ulottumattomissa., mikä taas voi johtaa kasvavaan toimeentulotuen tarpeeseen.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Vaikutuksia hyvinvointialueisiin ei ole arvioitu lainkaan. Paine hyvinvointialueiden tuottamiin palveluihin kasvaa eikä rahoitusta esitetä lisättäväksi sitä vastaavasti. Useiden samanaikaisten lakiuudistusten keskinäisen suhteen vaikutusarviointi puutteellista

Muu lausuntopalaute:

Toivotaan yhdenmukaisia kansallisisa soveltamisohjeita täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisen perusteisiin. Selkeytystä kaivataan myös Kelan myöntämän perustoimeentulotuen ja täydentävän toimeentulotuen rajapinnalle erityisesti terveydenhuollon kysymyksissä.

Niiranen Aino
Lapin hyvinvointialue

Tasa-arvovaltuutetun toimisto

Lausunto

16.06.2025 TAS/359/2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Tasa-arvovaltuutettu kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi toimeentulotukilain kokonaisuudistukseksi. Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986, tasa-arvolaki) tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa. Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä.

Tasa-arvovaltuutettu arvioi esitystä toimivaltansa nojalla naisten ja miesten välisen tasa-arvon näkökulmasta ja kiinnittää huomiota erityisesti sukupuolivaikutusten arvioinnin puutteisiin sekä riskiin siitä, että ehdotetuilla muutoksilla voi olla kielteisiä ja eriarvoistavia vaikutuksia nais- ja miesryhmiin eri tavoin. Toimeentulotuen järjestelmä on tärkeä osa sosiaaliturvaa, jolla pyritään turvaamaan heikoimmassa taloudellisessa asemassa olevien henkilöiden perustoimeentulo. Tämän vuoksi sen lainsäädännölliset muutokset ovat erityisen merkittäviä myös sukupuolten tasa-arvon kannalta.

Velvollisuudesta edistää sukupuolten tasa-arvoa yhteiskunnallisessa toiminnassa säädetään perustuslain (731/1999) 6 §:ssä. Tasa-arvolaissa säädetään viranomaisille asetetusta nimenomaisesta velvollisuudesta edistää tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Viranomaisten tulee esimerkiksi luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa (4 §). Tasa-arvon edistämisvelvoite koskee myös valtioneuvostoa ja lainsäätäjää. Sukupuolivaikutusten arviointi on tärkeä keino edistää sukupuolten tasa-arvoa päätöksenteossa.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan toimeentulotuen perusosan alentamisen tiukentamista tilanteissa, joissa henkilö ei ole ilmoittautunut työnhakijaksi tai ei ole hakenut ensisijaista etuutta. Tasa-arvovaltuutettu pitää tärkeänä, että tällaisessa sääntelyssä huomioidaan yksilön tosiasialliset mahdollisuudet noudattaa velvoitteita, mukaan lukien sukupuolittuneet esteet.

Sukupuolen mukaan jakautuvat hoivavastuut, yksinhuoltajuus sekä pitkäaikaissairaudet ovat yleisempiä naisten keskuudessa ja voivat vaikuttaa kykyyn osallistua työmarkkinoille tai hakea ensisijaisia etuuksia määräajassa. Velvoitteiden rikkomisesta seuraavat sanktiot voivat kohdistua erityisen raskaasti näihin ryhmiin, mikä voi heikentää toimeentuloa ja lisätä syrjäytymisriskiä erityisesti naisilla.

Tasa-arvovaltuutettu haluaa lisäksi kiinnittää huomiota sosiaaliturvan alikäyttöön. Alikäyttöä esiintyy erityisesti toimeentulotuessa (Tutkimuskatsaus Suomen sosiaaliturvan monimutkaisuuteen 2021:1, s. 58.). Toimeentulotuki on viimesijainen tukimuoto ja sitä saavat henkilöt ovat muutoinkin yhteiskunnan heikompiosaisia, joten alikäyttö on merkittävä ongelma. Sosiaaliturvaetuudet ovat usein näille henkilöille merkittävin tai jopa ainoa tulonlähde.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Tasa-arvovaltuutettu korostaa, että perusosan suuruudella on keskeinen merkitys toimeentulon kannalta. Kuten esitysluonnoksessa todetaan, yksinasuvat muodostivat suurimman ryhmän toimeentulotuen saajista. Vuonna 2024 yksinasuvista kotitalouksista 47,0 prosenttia oli miehiä ja 30,0 prosenttia naisia. Toimeentulotukea saavista kotitalouksista yksinhuoltajien osuus oli 10,9 prosenttia (THL Tilastoraportti 28/2025). Yksinasuviin kohdistuvat muutokset vaikuttavat siten suhteessa enemmän miehiin. Yksinhuoltajista taas valtaosa on naisia (87%), ja heille toimeentulotuki voi muodostaa pitkäaikaisemman toimeentulon perustan. Tämän vuoksi on tärkeää, että mahdolliset muutokset perusosan määrittelyyn tehdään sukupuolivaikutukset huomioon ottaen ja että vaikutuksista esitetään eritelty arvio. Olisi myös tärkeää pyrkiä lieventämään muutoksen sukupuolivaikutuksia. Ehdotetuilla muutoksilla on todennäköisesti merkittäviä vaikutuksia paitsi muun muassa yksinhuoltajaperheiden toimeentuloon, mutta myös sukupuolten tasa-arvoon ja lapsiperheköyhyyteen.

Valtuutettu haluaa kiinnittää huomiota myös siihen, että Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea on todennut 15.2.2023 antamassaan ratkaisussa Suomen sosiaaliturvan tason liian alhaiseksi. Komitean ratkaisussa on tarkasteltu muun muassa vähimmäissairauspäivärahan, -vanhempainrahan, -kuntoutusrahan, työttömyysturvan peruspäivärahan, takuueläkkeen, työmarkkinatuen ja toimeentulotuen tasoa suhteessa suomalaisten keskituloon. Komitea totesi vähimmäisetuudet liian mataliksi kattaakseen tuensaajan perustarpeet uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan edellyttämällä tavalla. Euroopan neuvoston ministerikomitea on tämän johdosta suosittanut Suomelle sosiaaliturvan tason nostamista. Lausuttavana olevassa esitysluonnoksessa viitataankin tähän ratkaisuun, mutta esityksen sisältö ei vastaa huoleen sosiaaliturvan riittämättömyydestä, etenkin, kun hallitus on jo tehnyt merkittäviä leikkauksia esimerkiksi työttömyysturvaan.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Ei lausuttavaa.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Ei lausuttavaa.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Asumiskustannusten huomioiminen toimeentulotuessa on erityisen tärkeää sukupuolten tasa-arvon kannalta, sillä asuminen on sukupuolittunutta. Hallituksen esitysluonnoksessa todetaan, että

toimeentulotuen saajista suuri osa on yksinasuvia miehiä ja yksinhuoltajanaisia. Erityisesti perusosan alentamiset kohdistuvat useammin miehiin kuin naisiin: "Alennetun perusosan saajista miehiä on 75 %, vaikka heidän osuutensa tuensaajista on noin 55 %”(s.45). 91,5 % kotihoidontuen saajista on naisia, joten lakiesityksen ehdotus ilmoittautumisvelvollisuudesta työttömäksi vanhempainetuuden tai kotihoidontuen päättyessä kohdistuisi sukupuolisesti epäsymmetrisesti erityisesti naisiin. Asumismenojen rajoittaminen ilman riittävää arviointia sukupuolittuneista vaikutuksista voi johtaa ennakoimattomiin sukupuolittuneisiin heikennyksiin toimeentulotuen saajien asemassa.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Tasa-arvovaltuutettu kiinnittää huomiota siihen, että sosiaaliturvaan on tehty tällä hallituskaudella jo merkittäviä leikkauksia ja tasa-arvovaltuutettu on myös lausunut aiemmista leikkauksista (mm. TAS/664/2023 ja TAS/304/2024). Toimeentulotuen ollessa viimesijainen tukimuoto, tasa-arvovaltuutettu esittää syvän huolensa toimeentulotukeen esitettyjen muutosten ja jo aiemmin tehtyjen sosiaaliturvan heikennysten yhteisvaikutuksista. Sosiaaliturvaan jo tehtyjen ja nyt esitettävien muutosten yhteisvaikutusten perusteellinen arviointi on tasa-arvovaltuutetun näkemyksen mukaan välttämätöntä. Yhteisvaikutusten arviointi voisi paljastaa myös sellaisia sukupuolivaikutuksia, joita ei tämän esitysluonnoksen suppean sukupuolivaikutusten arvioinnin puitteissa ole voitu ottaa huomioon. Nyt lausuttavana oleva esitysluonnos ei sisällä riittävää vaikutusten arviointia erityisesti näiden yhteisvaikutusten osalta.

Apulaisoikeusasiamies on lausunnossaan toimentulon kokonaisuudistusta koskevaan hallituksen esityksen luonnokseen (EOAK/2990/2025) esittänyt hyviä huomioita esitysluonnoksen puutteista, erityisesti ihmis- ja perusoikeuksien näkökulmasta. Apulaisoikeusasiamies on myös osaltaan korostanut sosiaaliturvaan tällä hallituskaudella jo aikaisemmin tehtyjen leikkausten sekä esitysluonnoksen sisältämien muutosesitysten yhteisvaikutuksien huomioon ottamista arvioitaessa esitysluonnoksen säännösten oikeasuhtaisuutta ja hyväksyttävyyttä. Apulaisoikeusasiamiehen lausunnossa on myös tuotu esiin tarve turvata perustuslain 19 §:n mukaiset perusoikeudet, mukaan lukien riittävät sosiaalipalvelut ja toimeentulo eri väestöryhmille. Näillä linjauksilla on välitön yhteys myös sukupuolten tasa-arvon toteutumiseen.

Tasa-arvovaltuutettu pitää lisäksi hyvin valitettavana, että hallituksen esitysluonnokseen ei sisälly systemaattista sukupuolivaikutusten arviointia. Tasa-arvolain 4 §:n mukaan viranomaisten tulee edistää tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti, mukaan lukien lainsäädännön valmistelussa. Perustuslain 6 §:n mukaan julkisen vallan on edistettävä sukupuolten tasa-arvoa yhteiskunnallisessa toiminnassa. Nyt lausuttavana olevan esitysluonnoksen sukupuolivaikutusten arviointi jää maininnan tasolle eikä siten ole riittävää.

Sukupuolivaikutusten arviointi on erityisen tarpeen silloin, kun sääntely koskee sosiaaliturvan järjestelmiä, joihin tukeutuu merkittävästi eri tavoin nais- ja miesryhmiä. Tasa-arvovaltuutettu on toistuvasti tuonut esiin tarpeen arvioida eri sosiaaliturvan uudistusten yhteisvaikutuksia muun muassa yksinhuoltajiin, pitkäaikaistyöttömiin ja muihin haavoittuviin ryhmiin ja korostanut vaikutusarvioinnin tärkeyttä erityisesti sosiaaliturvaan kohdistuvissa lainsäädäntömuutoksissa (mm. TAS/189/2023). Tasa-arvovaltuutettu on esittänyt huolensa siitä, ettei julkisen talouden suunnitelmissa tai lainsäädäntöhankkeissa tehdä kattavaa sukupuolivaikutusten arviointia (mm. TAS/319/2025). Tasa-arvovaltuutettu pitää nyt lausuttavana olevan esitysluonnoksen selkeänä puutteena sitä, ettei esitettyjen lainsäädäntömuutosten osalta ole tehty kattavaa ja systemaattista sukupuolivaikutusten arviointia, vaikka toimeentulotuen muutoksilla on selviä kohdentumiseroja sukupuolten välillä, erityisesti yksinasuvien, yksinhuoltajien ja kotihoidontuen saajien kohdalla.

Apulaisoikeusasiamies on lausunnossaan toimentulon kokonaisuudistusta koskevaan hallituksen esityksen luonnokseen (EOAK/2990/2025) esittänyt tärkeitä huomioita lapsiperheiden asemasta (kohta 4), joihin tasa-arvovaltuutettu yhtyy. Hallituksen tehdessä useita muitakin lapsiin ja lapsiperheisiin kohdistuvia leikkauksia, on kiinnitettävä myös huomiota paitsi eri leikkausten yhteisvaikutukseen myös näiden toimien välillisiin ja pitkän aikavälin vaikutuksiin. Lapsiperheisiin kohdistuvilla vaikutuksilla on väistämättä myös sukupuolten tasa-arvoon liittyviä vaikutuksia, joita ei voida lieventää, jos vaikutuksia ei kattavasti ensin selvitetä.

Muu lausuntopalaute:

Tasa-arvovaltuutettu pitää välttämättömänä, että esitysluonnoksessa esitetyistä toimeentulon leikkauksista ja aiemmin hallituskaudella tehtyjen sosiaaliturvan leikkausten yhteisvaikutuksista tehdään perusteellinen vaikutusarvio. Tasa-arvovaltuutettu pitää tärkeänä, että lopullisessa esityksessä laajemmin selvitettäisiin nyt toimeentulotukeen esitettyjen muutosten ja aikaisemmin tehtyjen leikkausten yhteisvaikutuksia niin laajemmin, kuin sukupuolinäkökulmasta. Tasa-arvovaltuutettu pitää tärkeänä myös, että hallituksen esitystä täydennetään perusteellisella sukupuolivaikutusten arvioinnilla sekä siihen perustuvalla vaikutusten tasapainottamisella. Sukupuolinäkökulma tulisi sisällyttää sääntelyvaikutusten arviointilomakkeisiin ja valmisteluprosessiin pysyvästi, jotta päätöksenteon tasa-arvovaikutukset voidaan tunnistaa, analysoida ja tarvittaessa lieventää sukupuolivaikutuksia ennen esitysten antamista.

Hiltunen Rainer
Tasa-arvovaltuutettu

Merenmies Matilda
Tasa-arvovaltuutetun toimisto

Valtiontalouden tarkastusvirasto

Lausunto

16.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Hallituksen esitysluonnoksessa perustoimeentulotuen hakijalle esitetään velvollisuutta hakea ensisijaista etuutta. Tavoitteena on vahvistaa toimeentulotuen luonnetta viimesijaisena tuen muotona. Ensisijaisen etuuden hakeminen oli myös yksi keskeinen perustelu, jolla vuoden 2017 alussa voimaan tullutta perustoimeentulotuen Kela-siirtoa perusteltiin (HE 358/2014 vp). Ensisijaisten etuuksien hakemisen katsottiin toteutuvan paremmin Kelan toimeenpanemana kuin kuntien toimeenpanemana. Perustoimeentulotuen hakijan ohjaaminen hakemaan ensisijaista etuutta kuuluu Kelan yleiseen ohjaus- ja neuvontavelvoitteeseen. Koska perustoimeentulotuen hakijoille esitetään nyt velvoitetta hakea ensisijaista etuutta, viittaa tämä siihen, että Kelan asiakasohjauskäytännöt ensisijaisten etuuksien hakemiseksi eivät ole toimineet toivotulla tavalla.

Jo nykyinen lainsäädäntö velvoittaa työikäisen perustoimeentulotuen saajan ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi. Lainsäädäntö myös mahdollistaa perusosan alentamisen tilanteissa, joissa toimeentulotuen saaja ei näin menettele. Nykyinen lainsäädäntö ei kuitenkaan velvoita päätoimisia opiskelijoita, palkansaajia ja yrittäjiä ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi työvoimaviranomaiseen. Osa edellä mainittuihin ryhmiin kuuluvista ihmisistä saa kuitenkin toimeentulotukea. Vuonna 2024 alle 30 viikkotuntia työskenteleviä ja päätoimisia opiskelijoita, joilla ei ole enää oikeutta opintotukeen, oli esitysluonnoksen mukaan yhteensä noin 27 900 (runsas 7 % toimeentulotuen saajista). Vaikka ehdotus koskee vain pientä osaa toimeentulotuen saajista, on ehdotus yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta kannatettava.

Luonnoksen perusosan alentamista koskevilla ehdotuksilla perustoimeentulotuen myöntämisprosessia nopeutetaan ja yksinkertaistetaan vähentämällä muun muassa siihen liittyvää tarveharkintaa. Tämä viittaisi siihen, että esitetyillä ehdotuksilla pyritään nyt ratkaisemaan ongelmaa, joka luotiin perustoimeentulotuen Kela-siirrolla. Perusosan alentamismenettelyn keskeinen ongelma liittyy ennen kaikkea toimeentulotukilain (1412/1997) 10.3 §:n kirjaukseen, jonka mukaan ”alentaminen voidaan tehdä vain, jos alentaminen ei vaaranna ihmisarvoisen elämän

edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida pitää muutenkaan kohtuuttomana”. Perusosan alentaminen edellyttää Kelalta näin ollen aina harkintaa sen suhteen, vaarantaako alentaminen ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaisen välttämättömän toimeentulon. Tämän arviointi edellyttää sosiaalihuollon ammattilaisten osaamista ja asiantuntemusta, jota Kelan etuuskäsittelijöillä ei kuitenkaan ole. Koska nykyisen lain 10.3 § on kirjattu lähes sanasta sanaan luonnoksen 10.7 §:ään, merkitsee tämä, että alentamismenettelyyn liittyvä ongelma jää edelleen ratkaisematta.

Luonnoksessa myös todetaan, että perusosan alentamisen yhteydessä tehdyssä harkinnassa saattaisi tulla entistä useammin tietoon palvelutarpeita, joita Kela ei ole aiemmissa asioinneissa havainnut. Luonnoksessa ei kuitenkaan esitetä esimerkkejä, millaisia nämä palvelutarpeet mahdollisesti olisivat. Siinä ei myöskään kerrota, miten kohtuullisuusharkintaa käytännössä toteutetaan Kelassa. Sen sijaan luonnoksessa todetaan, että kohtuullisuusharkinta on toteutuneissa ratkaisukäytännöissä estänyt kohtuullisen harvoin perusosan alentamisen. Tämä viittaisi siihen, että perusosan alentaminen on jo nykyisin melko automaattista, jolloin perusosan alentamiseen tehdyt muutokset ovat jo käytössä olevan toiminnan lainsäädännöllistä vahvistamista.

Luonnoksessa ei ole viitattu lainkaan toimeentulotukilain 15 §:ään, joka koskee hyvinvointialueen sosiaalihuollon antamaa lausuntoa tietyissä tilanteissa. Vaikka lausunto ei sido Kelaa, on Kelan otettava lausunnossa annettu selvitys huomioon, kun se tekee perusosan alentamista koskevaa päätöstä. Epäselväksi jää, mikä tehtävä sosiaalihuollon lausunnolla on ollut ja jatkossa tulee olemaan, koska valtakunnallista seurantatietoa sosiaalihuollon lausunnon toimivuudesta ei ole. Perusosan alentamista koskevat ehdotukset mahdollistavat aiempaakin suoraviivaisemman alentamismenettelyn, vaikka lainsäädännöllä tulisi pikemminkin määritellä, että perusosan alentamistilanteissa tehtäisiin tapauskohtaista harkintaa sosiaalihuollon ammattilaisen toimesta.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Esitysluonnoksen mukaan perusosan suuruuden alentamisella pyritään saavuttamaan julkistalouden säästöjä. Toimeentulotuen perusosan tason leikkaamista 18 vuotta täyttäneiden osalta perustellaan perustuslakivaliokunnan lausunnolla, joka koski hallituksen esitystä laiksi toimeentulotuesta (PEVL 31/1997 vp). Toimeentulotukijärjestelmän avulla turvataan sosiaalisesti hyväksyttävää elintasoa, mikä on useimmissa tapauksissa enemmän kuin perustuslain 19.1 §:ssä taattu oikeus. Perustuslakivaliokunnan lausunnossa ei kuitenkaan oteta kantaa siihen, mitkä toimeentulotukeen kuuluvat menot ovat tasoltaan sellaisia, että ne ylittävät perustuslain 19.1 §:ssä taatun oikeuden. Tähän ei oteta kantaa myöskään esitysluonnoksessa lukuun ottamatta muina perusmenoina huomioitavia välttämättömiä terveydenhuoltomenoja koskevaa rajausehdotusta. Luonnoksessa ei myöskään esitetä perusteita, miksi joidenkin ryhmien perusosaa on päädytty vähentämään kahdella prosentilla ja joidenkin ryhmien kolmella prosentilla. Perusosan alentamista koskevissa vaikutusarvioinneissa ei ylipäänsä arvioida perusosalla katettavien menojen määrää suhteessa perusosan suuruuteen. Vaikka perustuslakivaliokunta totesi toimeentulotukilain säätämistä koskevaan hallituksen esitykseen antamassaan lausunnossa, että esityksen liitteenä olevan asetuksen mukainen toimeentulotuen suuruus on sopusoinnussa perustuslain kanssa, herää

kysymys, onko asia enää näin 28 vuotta myöhemmin. Pystyvätkö toimeentulotuen saajat kattamaan perusosalla kaikki perusosaan sisältyvät menot?

Perusosan suuruuden alentamisella pyritään saavuttamaan säästöjä Kelan maksamissa perustoimeentulotuen kustannuksissa. Sen sijaan on hyvin todennäköistä, että hyvinvointialueiden täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen kustannukset lisääntyvät. Tämä todetaan myös luonnoksessa, mutta arviota kustannusten suuruudesta ei kuitenkaan esitetä. Koska hyvinvointialueet saavat rahoituksensa valtiolta, vaikuttaa täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen saajien määrän kasvu myös valtion hyvinvointialueille maksamaan rahoitukseen. Tämä johtuu siitä, että toimeentulotuen saajien määrä on yksi hyte-kertoimen laskelmassa käytettävä indikaattori. Lisäksi riskinä on, että perusosan alentaminen aiheuttaa välillisiä ja mahdollisesti suurempia kustannuksia toisaalla. Hyvinvointialueiden suuret alijäämät tarkoittavat muun muassa sitä, että jos täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen menot kasvavat, niiden rahoittaminen edellyttää rahoituksen supistamista joistain muista sosiaali- ja terveyspalveluista.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi Kelan ja hyvinvointialueiden oikeutta saada toimeentulotukitehtäviensä hoitamiseksi välttämättömiä salassa pidettäviä tietoja rahalaitoksilta ilman, että pyynnön tekeminen rahalaitokselle edellyttäisi pyyntöä koskevan muutoksenhakukelpoisen päätöksen tekemistä. Sen sijaan riittäisi, että pyyntö esitettäisiin kirjallisena ja hakijalle tai saajalle annettaisiin ennen pyynnön esittämistä siitä tieto. Esitys on kannatettava siitä näkökulmasta, että se vähentää Kelassa hallinnollista työtä ja nopeuttaa perustoimeentulotukipäätöksen käsittelyprosessia. Sen sijaan esityksestä ei ilmene, mitä välttämättömillä tiedoilla tarkoitetaan toisin kuin ehdotuksessa, joka koskee Kelan oikeutta saada tietoja työttömyyskassoilta. Esityksen mukaan rahalaitoksille kohdennettu kirjallinen pyyntö tietojen saamiseksi yksinkertaistaisi, nopeuttaisi ja yhdenmukaistaisi tietopyynnöt edellytyksiltään samanlaisiksi kuin esimerkiksi työmarkkinatuen osalta on säädetty. Herää kuitenkin kysymys, miten edellä mainitut tavoitteet toteutuvat, jos tietopyyntöjen sisältöjä ei määritellä tarkemmin.

Esityksen mukaan tietopyynnön esittäminen rahalaitoksille koskisi vain tilanteita, jolloin perustoimeentulotuen käsittelemiseksi riittäviä tietoja ja selvityksiä ei muutoin saataisi ja olisi perusteltua syytä epäillä hakijan tai saajan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta. Esitysluonnoksessa ei kuitenkaan esitetä esimerkkejä siitä, millaisia tilanteita käytännössä tarkoitetaan tai kuinka paljon tällaisia tilanteita on. Tämä viittaisi siihen, että perustoimeentulotuen sähköisessä hakemisessa on edelleen samoja ongelmia, joita Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomuksessa (1/2020) havaittiin. Sähköinen hakeminen tarvittavine liitteineen ei onnistunut osalle asiakkaista ilman Kelan palveluasiantuntijoiden apua. Lisäksi liitteiden puuttuminen hidastaa perustoimeentulotuen päätöksentekoprosessia, joka taas vaikuttaa täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen hakemiseen.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä ehdotetaan kunnan rahoitusosuuden nostamista perustoimeentulotuen kustannuksista 50 prosentista 100 prosenttiin silloin, kun hakijana on 18–24-vuotias ja perheessä on vain 18–24-vuotiaita henkilöitä. Ehdotuksen perustelut ovat kannatettavia, mutta ehdotus kohdistuu väärään tahoon sen kohdistuessa kuntiin, mutta ei hyvinvointialueisiin. Esityksessä ei lainkaan pohdita sitä, millaiset mahdollisuudet kunnilla on vaikuttaa vaikeimmassa asemassa olevien nuorten työllistämiseen. Tutkimusten ja selvitysten (Vaalavuo ym. 2020, VTV 16/2023, VTV 1/2025) perusteella tiedetään, että pitkäaikaisesti toimeentulotukea saavilla nuorilla on ensisijaisesti tarvetta sosiaali- ja terveyspalveluille. Sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisestä vastaavat kuitenkin hyvinvointialueet. Lisäksi kuntouttava työtoiminta, jolla pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneiden nuorten aikuisten työllistymisen edellytyksiä voitaisiin parantaa, kuuluu myös hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle. Esitys näin ollen lisää kuntien rahoitusvastuuta tilanteessa, jossa niiden käytettävissä olevilla työvoima- ja koulutuspalveluilla ei voida vastata vaikeimmassa asemassa olevien nuorten aikuisten ensisijaisiin palvelutarpeisiin.

Kuntien perustoimeentulotuen rahoituksen kasvattamisen sijasta tulisi pikemminkin pohtia, olisiko tarkoituksenmukaisempaa siirtää perustoimeentulotuen rahoitusvastuu joko kokonaan tai osittain kunnilta hyvinvointialueille. Tämän myötä hyvinvointialueilla saattaisi olla enemmän motivaatiota alentaa tai jättää kokonaan perimättä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuja toimeentulotuen asiakkailta. Nykytilanteessa hyvinvointialueiden ei kannata jättää asiakasmaksuja perimättä, koska esimerkiksi tasasuuruiset terveydenhuollon asiakasmaksut otetaan huomioon perustoimeentulotukea myönnettäessä.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että tilanteissa, joissa toimeentulotuen hakijan asunnon vuokravakuus on maksettu perustoimeentulotuesta, toimeentulotuen osuus asunnon vuokrasta maksettaisiin suoraan vuokranantajalle. Toimeentulotukilain kokonaisuudistusta valmisteleva työryhmä totesi menettelytavan olevan keino, jolla turvattaisiin osaltaan toimeentulotuen saajien asumisen pysyvyyttä. Esityksestä jää kuitenkin epäselväksi, miten toimitaan tilanteissa, joissa toimeentulotuen saaja asuu asunnossa, johon hän on saanut vuokravakuuden, mutta asunnon vuokra ylittää Kelan määrittämän asumisnormin. Maksaako Kela asumisnormin mukaisen osuuden vuokranantajalle, jolloin asumisnormin ylittävän osuuden maksaminen jää toimeentulotuen saajan omalle vastuulle? Jos asumisnormin ylittävän osuuden maksaminen jää toimeentulotuen saajan omalle vastuulle, riskinä on, ettei vuokra tule kokonaan maksetuksi ja saaja menettää asuntonsa. Toisaalta esitys vuokran maksamisesta suoraan vuokranantajalle on paluuta 1980-luvulle. Käytännössä esitys vähentää toimeentulotuen saajan omaa taloudellisten asioiden hallintaa ja taloudellisten asioiden hallinnan oppimista.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esitysluonnoksen vaikutusten arvioinnissa on keskitytty suorien taloudellisten kustannusten arviointiin ja välillisten kustannusten arviointi on hyvin vähäistä. Luonnoksessa esitetään säästöjä, mutta aikaisempien tutkimusten perusteella niiden toteutumisessa todetaan olevan huomattaviakin epävarmuuksia. Tästä syystä riskinä on, että esitetyt säästöt jäävät ainakin osittain toteutumatta. Lisäksi riskinä on, että esitys synnyttää välillisiä kustannuksia, jotka pienentävät esitettyjen säästöjen mittaluokkaa entisestään.

Esitysluonnoksen muissa hyvinvointivaikutuksissa todetaan, että toimeentulo-ongelmien lisääntyessä kolmannen sektorin palveluiden kysyntä kasvaa. Esityksessä ei kuitenkaan oteta huomioon sitä, että osa kolmannen sektorin toimijoista rahoittaa toimintansa joko kokonaan tai osin julkisella rahoituksella. Myös tätä rahoitusta on supistettu julkisen talouden tasapainottamiseksi. Riskinä on, että palvelujen kysyntä kasvaa, mutta tarjonta supistuu. Tämän seurauksena sosiaaliset ongelmat saattavat lisääntyä ja syventyä, mikä puolestaan lisää muiden julkisten palveluiden tarvetta ja aiheuttaa kustannuksia toisaalle. Sen takia myös välillisten kustannusten arviointi olisi tärkeää.

Muu lausuntopalaute:

Käsillä oleva luonnos on jo toinen toimeentulotukea koskeva lakiesitys (ensimmäinen HE 127/2022 vp), jossa puhutaan toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta. Kumpaakaan ei voi kuitenkaan pitää toimeentulotukilain kokonaisuudistuksena. Lausuttavana olevalla hallituksen esitysluonnoksella jatketaan pääministeri Sanna Marinin hallituksen linjaa. Toimeentulotukeen tehtävillä lainsäädäntömuutoksilla pyritään korjaamaan perustoimeentulotuen Kela-siirrosta aiheutuneita lukuisia ongelmia toimeentulotuen kokonaisuudelle.

Perustoimeentulotuen Kela-siirron jälkeen toimeentulotuen toimeenpano jakautuu kahdelle toimijalle, Kelalle ja hyvinvointialueille. Hyvinvointialueet vastaavat täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisestä ja Kela perustoimeentulotuen myöntämisestä. Toimeentulotuen osat ja niihin kytkeytyvät sosiaalihuollon palvelut muodostavat kuitenkin kokonaisuuden. Muutokset perustoimeentulotukeen heijastuvat herkästi kokonaisuuden muihin osiin. Mikäli toimeentulotuen tarvetta haluttaisiin vähentää, ensisijainen keino olisi vahvempi integraatio sosiaalihuollon palvelujen ja perustoimeentulotuen välillä. Tämä edellyttäisi sitä, että tarkoituksenmukaisiin palveluihin ohjaamista ja ohjautumista pyrittäisiin parantamaan. Lausuttavana oleva hallituksen esitys keskittyy lähinnä keinoihin, joilla pyritään työllistämään perustoimeentulotuen saajia ja luomaan kannusteita kunnille. Esityksessä ei huomioida, että ennen työllistymistä merkittävä osa toimeentulotuen saajista tarvitsee tarkoituksenmukaisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita. Vaikeaa kysymystä tarkoituksenmukaisten palvelujen ja toimeentulotuen integraatiosta ei edes pyritä esityksessä ratkaisemaan. Ongelman jäädessä vaille ratkaisua, ei tavoitteita työllistymisen edistämisestä voida pitää realistisina.

Ongelmia liittyy myös perustoimeentulotuen myöntämisen menettelyihin, joissa tarvittaisiin enemmän sosiaalihuollollista tapauskohtaista harkintaa. Lausuttavana olevassa hallituksen esitysluonnoksessa tapauskohtaista harkintaa pikemminkin vähennetään. Kun perustoimeentulotuki on Kelan vastuulla ja toimeentulotuen muut osat sekä sosiaalihuollon palvelut hyvinvointialueiden vastuulla, tulisi näiden toimijoiden yhteistyötä kuitenkin aidosti tiivistää. Hyvä ensimmäinen askel olisi, että Kelan perustoimeentulotuen myöntämisohjeen asemasta ja ohjeen laatimisen käytännöistä säädettäisiin lailla ja ohjeen laatimiseen osallistuisi myös sosiaalihuollon edustajia. Nyt voimassa olevan Kansaneläkelaitosta koskevan lain (731/2001) 20 §:n mukaan Kansaneläkelaitos voi yhdenmukaisen ratkaisukäytännön varmistamiseksi antaa ohjeita etuuksien käsittelemisestä. Perustoimeentulotuen Kela-siirtoa koskevan hallituksen esityksen (HE 358/2014 vp) mukaan Kela voi

edellä mainitun pykälän nojalla antaa ohjeita myös perustoimeentulotuen käsittelemisestä. Ongelmallista on, että pykälä koskee vain etuuksia. Perustoimeentulotuki on kuitenkin sosiaalipalvelu kuten perustoimeentulotuen Kela-siirtoa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 358/2014 vp) korostettiin. Ristiriitaisuudesta huolimatta Kansaneläkelaitosta koskevan lain 20 § on pysynyt muuttumattomana.

Lausunnon valmistelivat Taina Rintala, Antti Halmetoja ja Olli Karsio

Lähteet:

Vaalavuo, M. & Haula, T. & Bakkum, B. (2020) Nuoret aikuiset, terveys ja toimeentulotuki. Raportti 4/2020. Helsinki: THL.

Valtiontalouden tarkastusvirasto (2020) Perustoimeentulotuen siirto Kelalle: Toimeenpanon vaikutusten arvioinnin merkitys lainvalmistelussa. Tarkastuskertomukset 1/2020.

Valtiontalouden tarkastusvirasto (2023) Vaikeasti työllistyvien työvoimapalvelut. Pohjoismaisen työvoimapalvelumallin, TYP-toiminnan ja SIB-mallin toimivuus. Tarkastuskertomukset 16/2023.

Valtiontalouden tarkastusvirasto (2025) Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret – tunnistaminen, tavoittaminen ja kuntouttaminen. Tarkastuskertomukset 1/2025.

Hanhinen Sari
Valtiontalouden tarkastusvirasto

Sininauhasäätiö sr

Lausunto

13.06.2025 VN/34692/2024

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Sekä toimeentulotuella että työmarkkinatuella on merkittävä määrä henkilöitä, joiden pitäisi olla työkyvyttömyyseläkkeen tai jonkin vastaavan etuuden piirissä ja joilla ei tämänhetkisessä tilanteessaan ole tosiasiallisia edellytyksiä kokopäivätyön tekemiseen. Toimeentulotuella olevia asiakkaita, jotka eivät pysty tämänhetkisessä tilanteessaan vastaanottamaan työtä ohjataan kuitenkin aktiivisesti ilmoittautumaan työnhakijaksi. Tämä työllistää työnantajia turhilla työhakemuksilla, työvoimaviranomaisia ylimääräisellä työllä ja lisää byrokratiaa, mutta ei luo työpaikkoja tai paranna työnhakuun velvoitettujen työkykyisyyttä.

Jos ajatellaan, että yhteiskunnassamme löytyy henkilöitä, joilla on riittävä toimintakyky kokoaikatyön vastaanottamiseen ja tekemiseen, heillä on todennäköisesti edellytyksiä myös työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumiseen ja työvoimaviranomaisen vaatimusten noudattamiseen. Ehdotetut toimet työnhaun tai muun ensisijaisen etuuden hakemisen velvoittavuuden vahvistamisesta sekä mahdollisesta perusosan alentamisesta ei tule koskemaan potentiaalisesti kokopäivätyöhön kykeneviä henkilöitä. Sen sijaan suunnitellut uudistukset tulevat osumaan niihin muutoinkin haavoittuvimmassa asemassa oleviin henkilöihin, joilla ei ole tällä hetkellä edellytyksiä työllistyä eikä riittävää toimintakykyä ensisijaisen etuuden voimassapitoon.

Uudistuksessa velvoite ilmoittautua työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi, koskisi myös henkilöitä, jotka lääkäri on arvioinut työkyvyttömäksi tai jotka eivät elämänhallinnallisten haasteidensa takia ole tällä hetkellä tosiasiallisesti työkykyisiä, mutta joita ei ole todettu työttömyysturvalaissa tarkoitetulla tavalla työkyvyttömäksi. Muutoksella pyritään saamaan henkilö työvoimaviranomaisen toimenpiteiden piiriin ja ensisijaiselle etuudelle. Asunnottomuustyössä kohtaamme henkilöitä, jotka eivät esimerkiksi merkittävän päihdesairauden tai elämänhallinnallisten haasteidensa vuoksi pääse eläkkeelle tai kykene käymään raskasta työkyvyttömyyseläke prosessia läpi. Työvoimaviranomaisilla ei kuitenkaan ole tarjota vastaavassa tilanteessa oleville henkilöille soveltuvia palveluita. Asunnottomuustyössä kohtaamme merkittävissä määrin henkilöitä, joille kuntouttavaan

työtoimintaan osallistumisen kynnys on asetettu aivan liian korkealle, ja jotka tarvitsevat matalamman kynnyksen sosiaalista kuntoutusta tai osallisuutta ja kuntoutumista tukevaa matalan kynnyksen toimintaa kyetäkseen myöhemmin osallistumaan kuntouttavaan työtoimintaan.

Tavoitetta tukeman tarvitaan joko matalamman kynnyksen aktivoivaa ja kuntouttavaa toimintaa, jossa virheistä ei seuraa suoraan sanktioita tai sitten merkittävästi suurempi osa tosiasiallisesti kuntouttavaan työtoimintaan kykenemättömistä (saati sitten kokoaikatyöhön kykenemättömistä) henkilöistä pitää saada kevyemmällä prosessilla väliaikaisesti työkyvyttömyyseläkkeelle.

Mikäli työvoimaviranomaisen palveluiden kynnystä ei merkittävissä määrin alenneta ja siihen liittyviä sanktio käytänteitä poisteta, ei uudistus tuo heikoimmassa asemassa olevia henkilöitä ensisijaisten etuuksien piiriin tai mahdollista heidän osallistumistaan työvoimapalveluihin vaan ainoastaan leikkaa heidän etuuksiaan. Suunniteltu uudistus koskien velvoittavuutta ja perusosan alentamista syventää edelleen niiden ihmisten köyhyyttä, joilla on heikoimmat edellytyksen parantaa omaa sosioekonomista asemaansa tai taloudellista tilannettaan.

Perusosan alentaminen ei aktivoi, vaan syrjäyttää ja joissakin tilanteessa saa ihmisen etsimään elämän perusedellytyksiä turvaavaa toimeentuloa rikollisin keinoin.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

17,80 euroa, 3 %, joka esitetään leikattavaksi yksinasuvalta, on merkittävä raha pienituloiselle. Perusosan alennus 50 % tarkoittaa yksinelävältä 296,78 € kuukaudessa. Lakiluonnoksessa todetaan, että perusosaa ei alennettaisi, jos alentamisen arvioitaisiin vaarantavan toimeentulotukea saavan kotitalouden ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon tai muuten olevan kohtuutonta. Viimesijaisen etuuden puolitus vaarantaa kiistatta vaarantaa toimeentulon ja jokaisen toimeentulotukea saavan henkilön kohdalla. On vaikea kuvitella tilannetta, jossa koko kotitalouden tulot ja varallisuuden huomioivan viimesijaisen etuuden alentaminen ei vaarantaisi toimeentuloa tai olisi kohtuutonta.

Kenelle esitetyn kaltaisessa tilanteessa harkintavalta tilanteen kohtuuttomuudesta kuuluisi? Olisiko Kela tilanteessa taho, joka tekisi yksilökohtaisen harkinnan jokaisen toimeentulotukea saavan kotitalouden kohdalla, joka ei ole pystynyt vastaamaan työvoimaviranomaisen asettamiin velvoitteisiin? Uudistus lisäisi byrokratiaa, heikentäisi ennen kaikkea vaikeimmin työllistettävien henkilöiden toimeentuloa, kuitenkaan lisäämättä heidän mahdollisuuksiaan sijoittua työmarkkinoille.

Toimeentulotuen perusosan laskeminen ei tuo kansantaloudellisesti merkittäviä säästöjä, mutta sen merkitys yksittäiselle toimeentulotuen saajalle on suuri. Suomi on saanut jo kolme kertaa Euroopan neuvostolta moitteen liian alhaisesta perusturvan tasosta ja nyt suunnitteilla oleva uudistus vie tätä kehitystä väärään suuntaan.

Toimeentulotuen perusosan alentaminen vaikuttaa vielä vähemmän työvoiman saatavuuteen tai työllisten määrään kuin ensisijaisten etuuksien velvoittavuuden lisääminen. Toimeentulotuen perusosan alentaminen on yksinomaan leikkaus kaikista heikoimmassa ja haavoittuvimmassa taloudellisessa tilanteessa olevilta kansalaisilta.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Hyvinvointialueiden heikon taloudellisen tilanteen vuoksi kunnan rahoitusosuuden lisääminen on omiaan luomaan sosiaalityöntekijöille painetta ensisijaisten etuuksien kuten työmarkkinatuen voimaan saattamiseen myös sellaisten toimeentulotuen saajien osalta, joilla ei ole tosiasiallisia edellytyksiä työllistyä. Koska hyvinvointialueiden rahoitus on yleiskatteellista, lisää tämä hyvinvointialueiden niukoissa resursseissa painetta säästää toimeentulotukimenoissa. Samanaikaisesti esitys kuitenkin saattaa lisätä myös hyvinvointialueiden painetta saattaa toimeentulotuella olevat asiakkaat ensisijaisten etuuksien piiriin ja luoda palveluita ja rakenteita, jotka mahdollistavat ensisijaisten etuuksien voimassaolon. Tämä kuitenkin vaatisi työvoimaviranomaisen palveluihin osallistumisen kynnysten madaltamista sekä kevyempää menettelyä työkyvyttömyyseläkkeen hakemiseen ja saamiseen.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Lähtökohtaisesti asumismenojen maksu suoraan vuokranantajalle vähentää vuokravelka tilanteita ja ehkäisee häätöjä. Samanaikaisesti automaattinen tuen maksu vuokranantajalle saattaa heikentää toimeentulotukea saavan asiakkaan edellytyksiä myöhempään itsenäisen vuokranmaksuun tai hämärtää vastuuta vuokran maksusta. Järjestelmän pitäisi mahdollistaa harkinnalla myös itsenäinen vuokranmaksu henkilöille, joiden vuokravakuus on maksettu toimeentulotuesta.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

Merkittävä määrä pitkäaikaisasunnottomista, asunnottomuutta kokeneista tai eriasteisista päihde- ja/tai mielenterveyden sairauksien kanssa elävistä ihmisistä kuuluu vaikeasti työllistettäviä henkilöiden ryhmään. Tämä asiakasryhmä tarvitsee runsaasti tukea sekä nykyisen toimintakykynsä ylläpitoon että mahdolliseen laajempaan yhteiskunnallisen osallisuuteen tai parhaassa tapauksessa jopa työllistymiseen.

Nykyisen työllisyyspalveluista esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan kynnys on monelle erittäin haavoittuvassa asemassa olevan ihmisen kohdalla aivan liian korkea. Moni asunnottomuustyön kentällä toimiva organisaatio on pyrkinyt osallistamaan asukkaita/ palvelun käyttäjiä pienellä palkkiolla pieniin arjen askareisiin, kuten esimerkiksi yksiköiden ympäristön siivoamiseen. Pienet osallisuutta tukevat arjen tehtävät paitsi tukevat yksiköiden työntekijöiden ja asiakkaiden välistä suhdetta, myös rauhoittavat yksiköiden arkea sekä niiden lähialueita. Lisäksi tehtävät tarjoavat

asukkaille mahdollisuuden osallisuutta tukevaan matalan kynnyksen kuntoutukseen ja muutamaan ylimääräiseen euroon. Mikäli lakiuudistuksella viedään toimeentulotukiasiakkailta vähäisiksi katsottavien tulojen ja avustusten etuoikeus, tulee tämä vaikuttamaan merkittävästi asunnottomuuspalveluiden asiakkaiden osallisuuden ja kuntoutumisen tukemiseen palveluiden arjessa. Lisäksi uudistus voi lisätä yksiköiden ja niiden lähialueiden rauhattomuutta.

Vaikka esitysluonnoksessa lapsiin kohdistuvia kielteisiä vaikutuksia on tarkoituksella pyritty ehkäisemään, kohdistuu lapsiperheisiin kuitenkin negatiivisia vaikutuksia vanhempien talouteen aiheutuvien heikennysten ja niistä mahdollisesti seuraavien muiden haitallisten muutosten kautta ja ne osaltaan voisivat aiheuttaa myös lapselle hyvinvoinnin vajetta ja toimintamahdollisuuksien kapeutumista, heikentymistä tai puutetta.

Tukiin tehtävät leikkaukset sekä lisäävät painetta hyvinvointialueiden sosiaalipalveluissa että lisäävät kolmannen sektorin palveluiden kysyntää. Mikäli toimeentulotuen kokonaisuudistus menee nykyisessä muodossaan läpi, tulee valtion turvata hyvinvointialueiden ja kolmannen sektorin tuottamien palveluiden toimintaedellytykset.

Kaajakari Antti
Sininauhasäätiö sr

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Lausunto

13.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

VELVOITE HAKEA ENSISIJAISTA ETUUTTA

Esityksessä ehdotetaan, että tuen hakijan tulisi hakea hänelle mahdolliset ensisijaiset etuudet kuukauden määräajassa. SOSTEn mielestä periaatteena tämä on kannatettava. On myönteistä, että ihminen on omaa elämäntilannettaan vastaavalla etuudella. Toivottavaa on, että hän näin saisi myös tilanteeseensa vastaavia palveluja.

Kaikilla ei kuitenkaan ole voimavaroja hakea heille kuuluvaa sosiaaliturvaa kuormittuneessa elämäntilanteessa. Riittävästi harkinnanvaraa tulisi jättää erilaisten elämäntilanteiden huomioimiseksi. Ihmisiä tulee neuvoa hakemaan ensisijaisia etuuksia ja on varmistuttava siitä, että hakija ymmärtää asian. Tarvittaessa ihmisille tulee tarjota apua hakemusten tekemisessä. Ensisijaisten etuuksien hakeminen tulisi toteuttaa mahdollisimman saavutettavalla ja asiakasystävällisellä tavalla. Kelan yhden hakemisen mallin laajentaminen laajasti perusturvaetuuksiin voi auttaa tässä.

Lisäksi tulee huomioida poikkeus KEL 12.4 momentin mukaisen eläkkeen hakemisessa. Jos sokea tai liikuntakyvytön ei halua eläkeläiseksi, vaan kouluttautua ja työllistyä, ei häntä voida vaatia hakemaan tämän momentin mukaista eläkettä.

VELVOITE HAKEA KOKOAIKATYÖTÄ

Myös periaate, että työkykyisen henkilön on haettava kokoaikatyötä, on sinällään hyväksyttävä. Velvoite ilmoittautua kokoaikatyön hakijaksi koskisi jatkossa esimerkiksi osa-aikatyötä vähemmän kuin 30 tuntia viikossa tekeviä, ilman kotihoidontukea yli 3-vuotiasta lasta kotona hoitavia ja henkilöitä, joilla on lääkärin lausunto, mutta jotka eivät ole työkyvyttömiä työttömyysturvalain määritelmän mukaisesti. Ihmisten elämäntilanteet kuitenkin vaihtelevat ja tämä tulisi huomioida. Kaikilla toimeentulotuen saajilla ei ole mahdollisuutta tehdä kokoaikatyötä terveytensä tai muun elämäntilanteensa takia.

Kokoaikaisen työn vastaanottaminen ei ole tosiasiallinen vaihtoehto kaikille perhetilanteen vuoksi. Osassa pienten lasten tai esimerkiksi erityislasten perheissä osa-aikainen työ voi olla ainoa keino yhdistää palkkatyö ja hoiva. Osa-aikatyötä tekemällä moni yksinhuoltaja pysyy kiinni työelämässä ja lasten kasvaessa hän voi siirtyä kokopäivätyöhön. Työttömyysturvalaki ei huomioi erilaisia perhetilanteita riittävästi.

Tällä hetkellä ei ole riittävästi tietoa, kuinka suuri joukko ihmisiä on tosiasiallisesti sitovan läheishoivan tilanteissa. Kokonaisuudessaan on arvioitu, että noin 350 000 henkilöä on sitovan läheis- ja omaishoivan tilanteessa ja omaishoidon sopimuksen näistä ihmisistä on tehnyt todennäköisesti vain murto-osa, noin 50 000 henkilöä. Tutkimuksissa on arvoitu myös, että noin 100 000 työikäistä auttaa päivittäin tai lähes päivittäin toisessa osoitteessa asuvaa läheistään. Osalle tästä joukosta ehdotettu minimivaatimus 30 tunnin työajasta olisi kohtuuton ja hyvin vaikeasti toteutettava vaatimus sitovassa läheis- ja omaishoidon tilanteessa. Ehdotus lisää myös alueellista eriarvoisuutta, sillä kriteerit, joiden mukaan myönnetään edes alinta omaishoidon tukea, vaihtelevat merkittävästi eri puolilla maata. Ääriesimerkkinä toimii Päijät-Hämeen hyvinvointialue, jossa jo alin taso (470 €/kk) käytännössä edellyttää ympärivuorokautista hoitoa. Suhteellisesti läheis- ja omaishoitajat ovat todennäköisesti yliedustettuina sosiaaliturvan ja toimeentulon saajina, koska sitova läheis- ja omaishoiva heikentää usein ansiotyön ja elinkeinonharjoittamisen mahdollisuuksia merkittävällä tavalla.

Toimeentulotuen varassa on myös niin kutsuttuja tosiasiassa työkyvyttömiä työttömiä, joiden työ- ja toimintakyky on heikko, vaikka heitä ei ole todettu työkyvyttömiksi työttömyysturvalain edellyttämällä tavalla. Työnhakuvelvoitteiden täyttäminen on haastavaa, jos on monenlaisia ratkaisemattomia ongelmia, joihin ei saa hoitoa. Esimerkiksi Juho Saari (2024: https://kaks.fi/julkaisut/harvinainen-hetki-hyvinvointivaltio-valinkauhassa/) on todennut, että pitkäaikaistyöttömien joukossa, jossa on todennäköisemmin myös toimeentulotuen asiakkaita, on noin kaksi kolmasosaa toiminta- ja työkyvyltään merkittävästi alentuneita henkilöitä.

Kaikki työkyvyttömyys ei täytä työttömyysturvalain määritelmää, mutta on silti todenmukaista. Niin kutsuttujen tosiasiassa työkyvyttömien työttömien asemaa pitäisi pyrkiä helpottamaan, ei vaikeuttaa entisestään. Henkilöille, jotka eivät tosiasiallisesti kykene tekemään kokoaikatyötä, ei perusosan alentamista tulisi käyttää. Jos näiden väärällä etuudella olevien ihmisten tilanteita halutaan ratkaista, on kehitettävä myös työkyvyn arviointia. Diagnoosien lisäksi tulisi tarkastella yksilöllisesti henkilön tosiasiallista toimintakyvyn alenemaa.

PERUSOSAN ALENNUKSET

Esityksessä ehdotetaan, että jos henkilö ei hae ensisijaisia etuuksia, tai ilmoittaudu kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi työvoimaviranomaiseen, voidaan toimeentulotuen perusosan suuruutta alentaa 50 prosenttia. Perusosan alentaminen jatkuisi niin kauan kuin henkilö ei olisi hakenut ensisijaista etuutta tai ilmoittautunut kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi. SOSTE ei kannata ehdotusta.

Näin suuri alennus etuuden tasoon on kohtuuton. Perusosan puolitus tarkoittaisi esimerkiksi yksin asuvan kohdalla, että hänen pitäisi kuukauden ajan kattaa 297 eurolla ravintomenot, vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot sekä henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta, paikallisliikenteen käytöstä, sanomalehden tilauksesta, puhelimen ja tietoliikenteen käytöstä ja harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot sekä vastaavat muut jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että perusosan alentamisen prosessia tehostettaisiin niin, että alenuksen saisi nykyistä useampi työvoimapoliittisesti moitittavasti menetellyt henkilö. Ensin kuukauden ajaksi perusosaa alennettaisiin 20 prosenttia. Jos ihminen ei korjaisi menettelyään, alennettaisiin perusosaa tämä jälkeen 40 prosenttia, enintään kuuden kuukauden ajan. SOSTE ei kannata ehdotusta.

SOSTEn jäsenjärjestöjen kokemuksen perusteella ihmisten laiminlyönnit, mm. ensisijaisten etuuksien hakematta jättäminen, johtuvat usein siitä, että he eivät ole työ- ja toimintakykyisiä työnhakijaksi. Viimesijaisen toimeentulotuen varassa olevilla ei välttämättä ole ollut pitkäaikaissairauden, vamman, iän, kielitaidon- tai neuvonnan puutteen vuoksi tietoa, taitoa tai kykyä toimia järjestelmän vaatimalla tavalla. Ihmisiä ei ohjattu riittävästi, he eivät olleet tietoisia etuuksista tai heillä ei ollut voimavaroja hakea etuutta. Koska tilanne johtuu usein henkilön alentuneesta toimintakyvystä, ei perusosan alennus paranna sitä. Se ei toimi kannusteena ihmisille, joilla ei ole resursseja toimia toisin.

Järjestöt näkevät perusosan alennusten johtavan toivotun toiminnan sijaan ihmisten taloudellisten haasteiden lisääntymiseen. Heillä on vaikeuksia maksaa laskujaan, asumistaan ja lääkkeitään. Ihminen ajautuu mahdottomaan tilanteeseen, jossa kaikki kaatuu päälle. Velkaantuminen, häädöt ja asunnottomuus voivat lisääntyä.

Myös tutkimukset osoittavat, että toimeentulotuen saajille kasautuu monia hyvinvoinnin puutteita: heillä on esimerkiksi muuta väestöä heikompi terveys ja työkyky. Onkin erittäin todennäköistä, että toimeentulotukea saavien velvoitteita ja niistä seuraavia sanktioita lisäämällä ei heitä saada

kokoaikatyöhön. Esimerkiksi SOSTEn tuoreen Sosiaalibarometrin vastaajista valtaosa katsoo, että toimeentulotuen alentaminen ei edistä asiakkaiden työllistymistä: sosiaalityöntekijöistä näin ajatteli 77 prosenttia, Kelan toimihenkilöistä 55 prosenttia ja Kelan esihenkilöistä 49 prosenttia. (https://www.soste.fi/uutiset/sosiaalibarometri-2025-toimeentulotuen-leikkaaminen-ei-edista-tyollistymista/)

Sen sijaan yksilöllisen ja pitkäkestoisen työllistymisen tuen on todettu useissa pohjoismaisissa tutkimuksissa liittyvän sosiaalietuuksien varassa elävien ihmisten suurempaan siirtymiseen työmarkkinoille (Blomgren & Saikku 2025: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/150836/URN_ISBN_978-952-408-450-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y). Sekin tiedetään, että sosiaali-, terveys-, työllisyys- ja kuntoutuspalvelut eivät nykyisellään vastaa riittävästi työttömien ja toimeentulotukea saavien ihmisten moninaisiin palvelutarpeisiin. Nämä palvelut olisivat tärkeitä, koska pelkästään etuuksia ja niiden ehtoja muuttamalla ei edistetä työttömien ihmisten itsenäistä selviytymistä ja siirtymistä pois toimeentulotuelta.

Kansaneläkelaitos päättäisi perusosan alentamisesta kirjallisessa menettelyssä kuukausi kerrallaan. Muutoksen myötä Kelan työmäärä kasvaa ja myös työn haastavuus. Perusosaa ei alennettaisi, jos alentamisen arvioitaisiin vaarantavan toimeentulotukea saavan kotitalouden ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon tai muuten olevan kohtuutonta. Kun vastuu päätöksestä annettaisiin täysin Kelalle, jonka päätöksenteko perustuu varsin normitettuihin ohjeisiin, tulisi laissa olla tarkemmin määritelty perusteet tilanteille, jolloin alentamista ei tule tehdä: milloin perusosan alentamisen voidaan pitää kohtuuttomana ja arvioida sen vaarantavan ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaisen välttämättömän toimeentulon.

SOSTE katsoo, että esitetyillä perusosan alennusten tehostamisilla tuskin on työllisyysvaikutuksia, mutta ihmisten toimeentulovaikeuksia niillä kyllä voidaan saada lisättyä. SOSTE on huolissaan siitä, että uudistuksessa jalkoihin jäävät ihmiset, jotka tukea erityisesti tarvitsisivat: toimeentulotuen varassa oleviin ihmisiin kohdistuu kaavamaisesti enemmän velvoitteita ja sanktioita, mutta palvelujärjestelmä ei tue heitä tilanteensa parantamisessa. Velvoittavuutta lisättäessä tarvittaisiin neuvontaa ja ohjausta sekä panostuksia palveluihin, mutta hyvinvointi- ja työllisyysalueiden säästöpaineet haastavat tätä.

Esityksen seurauksena perusosan alentaminen velvoitteen laiminlyönnin takia koskettaisi entistä useampaa. Samaan aikaan lausunnoilla on myös esitys työttömyysturvaseuraamusten kiristämisestä. Siinä luovuttaisiin huomautuskäytännöstä ensimmäisen laiminlyönnin kohdalla ja karenssi tulisi heti. Toisesta laiminlyönnistä työnhakija menettäisi oikeutensa työttömyysetuuteen toistaiseksi. Jatkossa siis työttömyysturvan karensseja tulisi entistä useammalle, ja tämän esityksen myötä heille myös kohdistuisi jatkossa perusosan alennus.

Esimerkiksi työttömyysturvan kahden laiminlyönnin jälkeen toistaiseksi menettänyt henkilö voi jäädä alennetun perusosan varaan jopa puoleksi vuodeksi. Mikäli henkilö ei kykene työllistymään tai pääse opiskelemaan, voi hän saada työttömyysturvaetuuden takaisin maksuun vain osallistumalla kuuden viikon ajan työllisyyspalveluihin. Onko työllisyysalueilla riittävästi resursseja tarjota näitä palveluja?

Jos ihmisiä halutaan aktivoida ja saada mukaan työelämään, on heillä oltava voimavaroja muutokseen, kuten koulutusta, riittävä toimeentulo, fyysistä ja psyykkistä terveyttä sekä osallistumis- ja työllistymismahdollisuuksia. Sanktioiden sijaan pitäisi pyrkiä vahvistamaan ihmisten voimavaroja ja toimintakykyä. Tuen leikkausten sijaan ihmisten tilanne tulisi selvittää syvällisemmin ja ohjata ja tukea heitä toimimaan toivotulla tavalla.

PALVELUTARPEEN ARVIOINTI PERUSOSAN ALENNUSTEN YHTEYDESSÄ

Ohjauksia palvelutarpeen arviointiin hyvinvointialueelle ei enää tehtäisi automaattisesti perusosan alentamisen yhteydessä. Vastuu asiakkaan tilanteen arvioinnista perusosan alentamisen yhteydessä olisi kokonaan Kelalla. Muutos siirtää vastuuta asiakkaan tilanteen kokonaisarvioinnista pois sosiaalihuollon ammattihenkilöiltä. Palkataanko Kelaan sosiaalihuollon ammattilaisia tekemään arviointia ja vai millä osaamisella sitä jatkossa tehdään?

Ohjausvelvoitteen poiston yhteydessä arvioidaan, ettei hyvinvointialueiden asiakkaiden tavoittamiseen liittyvä työ tosiasiallisesti vähenisi, vaan korvautuisi muilla tavoin. Tämä on toivottavaa, koska tavoitteena ei tule olla, että asiakkaita tavoitetaan mahdollisimman vähän. Kun automaattisen ilmoitusmenettelyn poistamista perustellaan sillä, että kyseiset ilmoitukset ovat valtaosin toimineet huonosti, tulee etsiä parempia tapoja tavoittaa tuen tarpeessa olevia asiakkaita. Miten muuten jatkossa saadaan käsitys perusosan alentamisen kohteena olevien ihmisten terveydestä ja toimintakyvystä, esimerkiksi päihdeongelmista?

Asiakkailla, joilla on elämänhallinnan haasteita, voi olla vaikeuksia täyttää velvoitteitaan ilman ohjausta ja tukea. Haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten kohdalla nimenomaan tarvitaan palvelutarpeen arviointia ja ohjausta palveluiden piiriin. Tulee varmistaa, että erityisen haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset, kuten nuoret, mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivät sekä elämänhallintaongelmien kanssa kamppailevat, eivät jää ilman oikea-aikaista ja riittävää tukea.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä ehdotetaan yli 18-vuotiaiden perusosien tasoon leikkauksia. SOSTE vastustaa ehdotusta.

Hallitus on jo tehnyt viime vuosina mittavia leikkauksia sosiaaliturvaan. Leikkaukset ovat osuneet erityisesti pienituloisimpiin ihmisiin. Sosiaalibarometri 2025 kertoo, että hyvinvointialueiden ja Kelan

asiakkaiden taloudellista tilannetta ovat heikentäneet erityisesti asumistuen leikkaukset, mutta myös tiukennukset perustoimeentulotuen enimmäisasumismenojen tarveharkintaan. Kiristykset ja leikkaukset ovat barometrin mukaan lisänneet pienituloisten ihmisten ahdistuneisuutta, ylivelkaantumista ja häätöjä. Myös ruoka-avun tarve on kasvanut.

Sosiaalibarometri kertoo myös, että sosiaaliturvaleikkausten lisäksi useat hyvinvointialueet ovat tiukentaneet linjaansa ehkäisevän ja täydentävän toimeentulon myöntämisessä (https://www.soste.fi/uutiset/sosiaalibarometri-2025-sosiaaliturvan-leikkaukset-lisanneet-ihmisten-ahdistuneisuutta-ylivelkaantumista-ja-haatoja/). Etenkin täydentävää toimeentulotukea Kelan normit ylittäviin asumiskuluihin myönnetään nyt aiempaa kitsaammin, minkä lisäksi alueilla on ohjeistettu myöntämään toimeentulotukea harvemmin – tai ei lainkaan – esimerkiksi vuokra- ja sähkölaskurästeihin. Nämä kiristykset vaikeuttavat osaltaan asumiskulujen kanssa vaikeuksissa olevien pienituloisten ihmisten selviytymistä. Tilastot kertovatkin karua kieltä häätöjen määrän ja asunnottomuuden kasvusta Suomessa.

Jo aiemmin on todettu, että viitebudjetin perusteella toimeentulotuen perusosa on riittämätön pitkäaikaiseen käyttöön, ja että käytännössä toimeentulotuen lyhytaikaisuus toteutuu melko huonosti. Muun muassa yksinasuvan perusosassa on vajausta suhteessa kulutuskoriin, johon perusosa on tarkoitettu. (Tervola & Mäkinen 2023: https://www.julkari.fi/handle/10024/147252.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tuoreen Toimeentulotuki 2020 -raportin mukaan kaksi kolmasosaa toimeentulotuen saajista määrittyy minimibudjettimittarilla mitattuna köyhiksi, eikä heidän tulotasonsa ole riittävä yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Ero niihin, jotka eivät ole oikeutettuja toimeentulotukeen on merkittävä: 97 prosenttia niistä, jotka eivät saa toimeentulotukea, eivät määrity köyhäksi.

SOSTEn kyselyssä jäsenjärjestöt katsoivat (2024), että perusosien taso on jo tällä hetkellä liian matala. Se ei riitä kaikkiin niihin menoihin, joiden katsotaan sisältyvän perusosalla katettaviin menoihin. Perusosa kuluu ihmisillä pitkälti pakollisiin ruoka- ja muihin kuluihin. Esimerkiksi harrastuksia on vaikea perusosasta maksaa, kuten myös omakustannettaviksi jääviä lääke- ja hoitokuluja tai paikallisliikenteen käyttöä. Myöskään puhelin- ja tietoliikennemenojen kattamiseen perusosa ei ole riittävä. (https://www.soste.fi/uutiset/evastyksia-toimeentulotuen-kehittamiseen-jarjestokentalta/.)

Toimeentulotuki on viimesijainen etuus, joka turvaa yksilön ja tämän perheen välttämätöntä toimeentuloa. YK:n TSS-komitea edellyttää, etteivät mahdolliset ihmisoikeuksien heikennykset koskaan, edes talouskriisissä, kohdistu suhteettomasti kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin ihmisiin. On kohtuutonta hakea edelleen lisäsäästöjä yhteiskunnan köyhimmiltä leikkaamalla jo valmiiksi matalan toimeentulotuen tasoa. Huoli toimeentulosta lisää stressiä ja ahdistusta ja voi vaikuttaa kielteisesti ihmisten mielenterveyteen ja hyvinvointiin sekä toimintakykyyn. Leikkaukset

viimesijaiseen etuuteen pahentavat köyhyyttä, eriarvoisuutta ja syrjäytymistä, sekä horjuttavat yhteiskuntarauhaa.

Leikkaus oletettavasti lisäisi muun muassa ruoka avun tarvetta ja painetta järjestöjen tarjoaman avulle sekä diakoniatyölle. Jo nyt Sosiaalibarometriin vastanneista sosiaali- ja terveysjohtajista peräti 32 prosenttia ilmoitti, että ihmisiä ohjataan aiempaa enemmän järjestöjen tuen ja toiminnan piiriin hyvinvointialueen kustannusten hillitsemiseksi (https://www.soste.fi/uutiset/sosiaalibarometri-2025-sosiaali-ja-terveysjarjestot-paikkaavat-hyvinvointialueiden-saastoja-asiakkaita-ohjataan-jarjestoihin-jotta-alueet-voivat-hillita-menojensa-kasvua/). Syksyllä 2024 SOSTEn kyselyssä valtakunnallisista sote-järjestöistä 73 prosenttia ja paikallisista sote-yhdistyksistä 43 prosenttia kertoi, että ihmisten taloudelliset ongelmat ovat lisänneet sote-järjestötoiminnan tarvetta (https://www.soste.fi/uutiset/ihmisten-toimeentulovaikeudet-lisaavat-sote-jarjestojen-toiminnan-tarvetta/). Tilanne on vaikea, koska samaan aikaan rahoitusleikkaukset vaikeuttavat järjestöjen mahdollisuutta vastata lisääntyneeseen avun kysyntään. Hallitus on päättänyt leikata järjestöjen rahoituksesta yhteensä 140 miljoonaa euroa, eli reilusti yli kolmanneksen, hallituskauden loppuun mennessä. Myös kirkon saamaa valtionrahoitusta on leikattu.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Ensisijaisen etuusoikeuden selvittämiseen ja perusosaan alentamisharkintaan liittyen Kansaneläkelaitokselle lisättäisiin oikeus saada toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot työttömyyskassalta. Lisäksi toimeentulotukiasian käsittelyssä tarvittavien rahalaitostiedustelujen tekemistä yksinkertaistettaisiin. Jos välttämättömiä tietoja ei riittävästi saada toimeentulotuen hakijalta tai saajalta ja olisi perusteltua syytä epäillä hakijan tai saajan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta, Kansaneläkelaitos tai hyvinvointialue voisi esittää kirjallisen tietopyynnön rahalaitokselle. Toimeentulotuen käsittelijöiden tekemät tietopyynnöt rahalaitoksille yhdenmukaistuisivat edellytyksiltään samanlaiseksi kuin useiden muiden sosiaaliturvaetuuksien, kuten yleisen asumistuen ja työmarkkinatuen, osalta on säädetty.

SOSTE katsoo, että esitetty välttämättömien tietojen saaminen työttömyyskassalta ja rahalaitoksilta on hyväksyttävää.

SOSTEn mielestä rahalaitoksilta tilitietojen saaminen tulisi mahdollistaa myös silloin, kun se asiakkaan näkökulmasta olisi toivottavaa ja helpottaisi hänen asiointiaan. Toimeentulotukihakemusta varten asiakkaita vaaditaan toimittamaan tiliotteet. Esimerkiksi sellaisilla asiakkailla, joilla ei ole verkkopankkitunnuksia, tiliotteiden toimittaminen on työlästä, kun he joutuvat asioimaan henkilökohtaisesti pankissa. Tiliotteista saatetaan myös periä varsin korkeita palvelumaksuja. Jos Kela voisi pyytää asiakkaan puolesta tiedot suoraan pankeilta, helpottaisi tämä asiakkaan tilannetta.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Perustoimeentulotuessa hyväksyttävien asumismenojen sääntelyä ehdotetaan tarkennettavaksi. Kuntakohtaista asumismenojen rajaa tarkistettaisiin vastamaan tarkastelujakson 60. prosenttipistettä, jos asumismenot olisivat nousseet tai laskeneet edeltävän vuoden asumismenojen rajasta vähintään kolme prosenttia. Asumismenojen rajaa kuitenkin nostettaisiin tai laskettaisiin enintään viisi prosenttia vuosittain. Kunnassa esiintyvästä erityisestä syystä asumismenojen rajaa voitaisiin nostaa viittä prosenttia enemmän, mutta kuitenkin korkeintaan 10 prosenttia vuosittain.

SOSTE pitää myönteisenä, että asumismenojen rajat määritellään edelleen kuntakohtaisesti. On tärkeää pitää rajat sellaisella tasolla, joka vastaa kuntien todellisia vuokria niin, että ihmisillä on tosiasiallinen mahdollisuus löytää normien mukaisia asuntoja. Tällä hetkellä kohtuuhintaisista asunnoista on pulaa etenkin kasvukeskuksissa. Asumismenojen rajojen kehitystä tulee seurata ja tehdä muutoksia, jos tulee esiin, että normit eivät joillain alueilla vastaa kunnan tosiasiallista vuokratasoa, eikä ehdotettu sääntely huomioi tätä riittävästi.

Esityksessä todetaan, että jos hakija olisi muuttanut edellisen vuoden aikana sen vuoden kuntakohtaisen rajan kannalta sopivanhintaiseen asuntoon, mutta asunnon menot ylittäisivät kuntakohtaisen rajan seuraavana vuonna, hakija joutuisi etsimään uutta asuntoa mahdollisesti hyvinkin nopeasti juuri muutettuaan. SOSTE katsoo, että tämä on ihmisten arjen kannalta kohtuutonta. Asetuksessa tulisi taata riittävän pituinen suoja-aika, ennen kuin ihmiselle voidaan antaa uudelleen kehotus etsiä halvempaa asuntoa.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä on puutteellisesti arvioitu muutosten perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia – miten muutokset vaikuttavat konkreettisesti ihmisten oikeuksien toteutumiseen.

Esityksessä ei ole esitetty arvioita muutosten vaikutuksista köyhyyteen ja mahdolliseen toimeentulovaikeuksien lisääntymiseen eri ihmisryhmissä.

SOSTEn mikrosimulaatiolaskelmat osoittavat, että esitetyt perusosan tason leikkaukset lisäävät pienituloisten määrää noin 5 400 henkilöllä. Myös pienituloisissa perheissä elävien lasten määrä kasvaa noin 1 500:lla. Kun laskelmaan otetaan mukaan myös 150 euron suojaosan poisto, kasvaa pienituloisten määrä yhteensä noin 28 400:lla ja pienituloisten lasten määrä noin 8 500:lla.

Toimeentulotukea saavien joukossa on paljon jo valmiiksi pienituloisia ihmisiä. Toimeentulotuen leikkaukset syventävät heidän kohdallaan köyhyyttä. Köyhyysvajeeksi kutsuttu indikaattori osoittaa, kuinka paljon pienituloiselta väestöltä puuttuu keskimäärin tuloja, jotka nostaisivat heidät juuri pienituloisuusrajalle. SOSTEn mikrosimulaatiolaskelmat osoittavat, että ilman tehtyjä muutoksia

köyhyysvaje on 15,03 prosenttia. Perusosan tason leikkaukset nostavat luvun 15,34 prosenttiin ja kun mukaan lasketaan vielä suojaosan poisto, luku kohoaa 16,37 prosenttiin.

Esityksessä ei arvioida toimeentulotukeen esitettyjen muutosten yhteisvaikutuksia ihmisille silloin, kun niistä suurin osa tai kaikki osuvat saman ihmisen ja kotitalouden kohdalle. Toimeentulotuen muutosehdotuksia pitäisi tarkastella myös osana kaikkia sosiaaliturvaan liittyviä kiristyksiä. Kohderyhmässä on paljon ihmisiä, jotka ovat kärsineet aiemmista leikkauksista, ja joihin vaikuttavat myös esimerkiksi tulevat työttömyysturvaseuraamusten kiristykset. Tällainen yhteisvaikutusten arviointi tulee tehdä viipymättä.

Ensisijaisiin etuuksiin tehtyjen leikkauksien hyväksyttävyyttä on aiemmin perusteltu sillä, että toimeentulotukeen ei ole tehty leikkauksia, mikä lieventää esitysten vaikutuksia kaikkein köyhimmille. Nyt kun nuo sosiaaliturvan leikkaukset ovat astuneet voimaan, esitetään leikkauksia myös viimesijaiseen turvaan, mikä syö aiempien perustelujen uskottavuutta.

TYÖLLISYYSVAIKUTUKSISTA

Esityksessä työllisyysvaikutuksia on arvioitu sekä perusosan alentamista koskeville muutoksille (sanktiot) että perusosan tason alentamista koskeville muutoksille. Perusosan alentamista koskevien muutosten arvioidaan lisäävän rakenteellista työllisyyttä 800 henkilöllä ja perusosan tason madaltamisen 400 henkilöllä. Yhteensä rakenteelliset työllisyysvaikutukset olisivat siis noin 1 200 lisätyöllistä.

Perusosan alentamista koskeville muutoksille arvioituihin työllisyysvaikutusarvioihin sisältyy poikkeuksellista epävarmuutta. Esityksessä todetaan, että sanktioihin ”liittyvät työllisyysvaikutukset ovat epävarmoja koska lyhyen aikavälin työllisyyden vahvistuminen voi kumoutua kokonaan tai osittain, mikäli työllistymistä seuraavat työsuhteet ovat lyhytkestoisempia”. Tässä yhteydessä viitataan kansainväliseen tutkimukseen, jonka mukaan sanktiot heikentävät tulevien työsuhteiden laatua ja lisäävät työmarkkinoiden ulkopuolelle siirtymistä, ja suomalaiseen tutkimukseen, jonka mukaan sanktiot eivät lisää pitkäaikaistyöttömien työnhakijoiden työllisyyttä vaan vähentävät heidän työvoimaan osallistumistaan. Vaikka esityksessä arvellaan, että ”ehdotetut muutokset vastaisivat tähän havaittuun ongelmaan siten, että toimeentulotuen saajalta edellytettäisiin nykyistä vahvemmin ensisijaisten etuuksien hakemista”, tämä on puhdasta spekulaatiota. Yhtä hyvin voi käydä myös niin, että sanktioiden seurauksena henkilöt putoavat turvaverkkojen ulkopuolelle. Tutkimuskirjallisuuden perusteella on siis vahvasti riskinä, että muutosten myötä työllisyys ei vahvistu ja syrjäytyminen kauemmas työmarkkinoilta lisääntyy.

Vastaavia epävarmuuksia sisältyy perusosan tason alentamista koskeviin työllisyysvaikutusarvioihin. Esityksessä kirjoitetaan, että perusosan tason ”leikkausta koskeva arvio perustuu olettamaan, että työmarkkinatuen saajat ja toimeentulotuen saajat ovat samaa kohdejoukkoa”. Tällä perustellaan se,

että toimeentulotuen saajien työllisyysvaikutusarvioon sovelletaan samaa metodia kuin työmarkkinatuen saajiin (mutta myös ansio- ja peruspäivärahan saajiin). Arviossa perusosan menojen väheneminen – joka on yhtä kuin 3 900 henkilön täydet perusosan menot – on kerrottu joustoestimaatilla 0,1. On tärkeää korostaa, että laskelmaan valittu jousto 0,1 on mielivaltainen. Esityksessä viitataan suomalaistutkimukseen, jossa havaittiin, että työmarkkinatuen saajilla jousto on 0,4. Vastaavaa tutkimusta ei ole kuitenkaan tehty toimeentulotuen saajilla, minkä vuoksi esityksessä kirjoitetaan, että ”nollaa lähestyvää vaikutusta ei pystytä täysin pois sulkemaan”.

On myös syytä huomioida, että rakenteellinen työllisyys ei tarkoita tosiasiallista työllisyyttä. Rakenteellisten työllisyysvaikutusten muuttuminen tosiasiallisiksi työllisyysvaikutuksiksi vaatisi, että työn kysyntään liittyvät ongelmat ratkeaisivat ja Suomen talous pääsisi täystyöllisyyden tilaan. Ongelma on, että sosiaaliturvaetuuksien leikkaaminen heikentää kotimaista kysyntää ja kasvua, mahdollisesti pitkänkin aikaa hystereesivaikutuksen vuoksi. Esimerkiksi Uuden talousajattelun keskus UTAKin huhtikuussa julkaisemassa ”Onko lääke vaarallisempi kuin tauti?” -raportissa arvioitiin, että vuosille 2025–2031 sovitut sopeutustoimet pidentävät Suomen matalasuhdannetta vuoteen 2031 asti.

Muu lausuntopalaute:

SUOJAOSAN POISTO

Toimeentulotuki on hyvin byrokraattinen etuus, ja siinä on etuusjärjestelmän suurimmat kannustinloukut. Suojaosa on kannustanut ihmisiä työntekoon ja aktiivisuuteen. Se on tuensaajille mahdollisuus vahvistaa omaa toimeentuloa, hankkia työkokemusta ja parantaa mahdollisuuksia kiinnittyä työelämään.

Toimeentulotuen saajien työssäkäynnin vähäisyys ei ole kestävä peruste poistaa suojaosa. Esityksessä viitataan yhteen tutkimukseen perusteena sille, että suojaosa ei ole lisännyt toimeentulotukea saavien työskentelyä. Tuo tutkimus koskee ajanjaksoa 2002–2007, jolloin toimeentulotuen tilanne ei vastannut nykytilaa. Tutkimuksen johtopäätöksissä todetaan, että tulokset eivät osoita keskimäärin merkittäviä vaikutuksia työllisyyteen, mutta viittaavat mahdolliseen vaikutukseen naisten kohdalla. Ansiotulojen huomioon ottaminen paransi tutkimuksen mukaan yksiselitteisesti toimeentulotuen saajien asemaa ilman merkittäviä julkistaloudellisia vaikutuksia. Johtopäätöksissä todetaan, että politiikan näkökulmasta kokeilun vaikuttavuutta heikensivät useat tekijät: Jos ansiotulojen huomioon ottaminen olisi toteutettu yksilötasolla kotitalouden sijaan, kannustinvaikutus olisi todennäköisesti ollut suurempi. Lisäksi ansiotulojen huomioon ottamisen soveltamissäännöt vaihtelivat kunnittain. Nämä tekijät ovat muuttuneet, ja nykyjärjestelmässä ansiotulot huomioidaan yksilötasolla ja yhtenevästi Kelassa.

Esityksessä todetaan, että 150 euron suojaosan poistolla vahvistettaisiin kannustetta irtautua toimeentulotuesta ja siirtyä osa-aikatyöstä kokoaikatyöhän. Toteamus antaa ymmärtää, että toimeentulotuelta töihin siirtymisessä olisi kyse lähinnä ihmisen omasta valinnasta. Kuitenkin tutkimukset osoittavat, että toimeentulotuen saajista suurella osalla on työ- ja toimintakyvyn haasteita. Tällöin realistisin polku työelämään on pienten työkeikkojen tekeminen, ei suora harppaus avoimille työmarkkinoille. Jos suojaosa poistetaan, siitä ei seuraa henkilön työllistymistä kokopäiväisesti, vaan tämän pienenkin työnteon lopettamista taloudellisesti kannattamattomana. Osa-aikatyön lopettaminen voi sysätä henkilön kokonaan työelämän ulkopuolelle.

Tuoreen Sosiaalibarometrin vastaajaryhmistä enemmistö kannatti toimeentulotuen suojaosan säilyttämistä. Sosiaalityöntekijöistä tätä mieltä oli 75 prosenttia, Kelan toimihenkilöstä 75 prosenttia ja esihenkilöistä 66 prosenttia.

150 euron ”ylimääräisillä” tuloilla toimeentulotukea saava on voinut muun muassa maksaa normit ylittävän osuuden vuokrastaan, ostaa ruokaa sekä pitää yllä omaa toimintakykyään esimerkiksi johonkin harrastustoimintaan osallistumalla. Suojaosan poisto lisää kotiin syrjäytyvien määrää. Samoin riski vuokravelkojen ja siten häätöjen ja asunnottomuuden lisääntymiseen kasvaa.

VÄHÄISIKSI KATSOTUT AVUSTUKSET

Vähäisiksi katsottavat muut tulot ja avustukset otettaisiin jatkossa huomioon täysimääräisesti muiden kuin alle 18-vuotiaiden osalta. Muutos koskisi mm. veronpalautuksia, erilaisia rahalahjoja sekä vanhempien antamia avustuksia. Niitä on tällä hetkellä jätetty huomioimatta yksin asuvan kohdalla 50 euroa ja kotitaloutta kohti 100 euroa. SOSTE ei kannata ehdotusta. Esimerkiksi sukulaisten antamat vähäiset rahalahjat sekä vapaaehtoistyöhön ja luottamustehtäviin liittyvät kulukorvaukset ja palkkiot tulisi jättää huomioimatta tulona.

Toimeentulotuki ei mahdollista pahan päivän varalle tai isompiin hankintoihin säästämistä. Vähäisten tulojen tai avustusten huomioimatta jättäminen on auttanut ihmisiä erilaisissa arjen hankinnoissa, joihin toimeentulotuki ei riitä. Monella on hankaluuksia pärjätä toimeentulotuella, ja esimerkiksi harrastuskulut (mukaan lukien koululaisen pyöräily-, luistelu- ja hiihtovarusteet), kampaamo/parturi käynti tai tärkeiden varusteiden (kuten talvitakki ja -kengät) ostot jäävät tekemättä. Näissä tilanteissa pienillä avustuksilla voi olla ihmiselle valtava merkitys.

Ehdotetun muutoksen arvioitu säästö (7 milj. €) on valtion budjetissa hyvin pieni. Kiristys pienten tulojen ja avustusta huomioimisessa voi sen sijaan vahvistaa ulkopuolisuuden ja epäreiluuden kokemuksia.

TERVEYDENHUOLLON MENOT

Muina perusmenoina tarpeellisen suuruisina huomioitavat terveydenhuoltomenot rajattaisiin välttämättömiin terveydenhuoltomenoihin. Terveydenhuoltomenon tarpeellista suuruutta ja välttämättömyyttä arvioitaessa huomioitaisiin yleisesti hyväksytty hoitokäytäntö ja tutkimusnäyttö sekä uusien tai erityisen kalliiden lääkevalmisteiden osalta myös kustannusvaikuttavuus.

SOSTE näkee hyväksyttävänä, että jos lääkkeestä tai haavanhoitotuotteesta on olemassa kustannuksiltaan edullisempi, yhtä lailla asiakkaan terveydelle sopiva vaihtoehto, voi toimeentulotuen saajalta edellyttää kustannustehokkaamman vaihtoehdon käyttämistä. Asia tulee huomioida lääkkeiden määräämisen yhteydessä, eikä saa jäädä ihmisten vastuulle selvittää, mitkä lääkkeet ovat korvattavia ja mitkä eivät. Tämä vaatii viestintää ja koulutusta myös lääkäreille.

Esityksessä todetaan, että perustoimeentulotuessa ei edellytettäisi kaikissa tilanteissa lääkkeen korvattavuutta sairausvakuutuksesta, mutta korvattavuudelle sekä valmisteen saamalle myyntiluvalle ja käyttöaiheelle voitaisiin antaa aiempaa suurempaa merkitystä arvioitaessa toimeentulotuen näkökulmasta menon välttämättömyyttä ja tarpeellista suuruutta. SOSTE muistuttaa, että sairausvakuutuksen lääkekorvausten ulkopuolella on tarpeellisia ja usein käytettyjä lääkkeitä, ja näiden lääkkeiden korvaaminen toimeentulotuesta ei saa vaarantua. On ongelmallista, jos oikeus arvioida lääkärin määräämän lääkityksen tarpeellisuutta annetaan Kelan etuuskäsittelijöille.

Terveydenhuoltomenon tarpeellisen suuruuden ja välttämättömyyden arviointi ei saa johtaa tilanteisiin, joissa jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset jäävät ilman lääkehoitoa sairauteensa.

VUOKRA SUORAAN VUOKRANANTAJALLE

Tilanteissa, joissa toimeentulotuen hakijan asunnon vuokravakuus on maksettu perustoimeentulotuesta, toimeentulotuen osuus asunnon vuokrasta maksettaisiin suoraan vuokranantajalle. SOSTE näkee, että tämä ehdotus on kannatettava silloin kun asiakkaalla on taloudenhallinnassaan puutteita ja on riskinä, että syntyy vuokravelkaa. Jo nyt vuokra voidaan maksaa suoraan vuokranantajalle, jos asiakas on laiminlyönyt vuokranmaksua.

Asiassa tulisi kuitenkin säilyttää harkintavaltaa. Ei kaikilla toimeentulotuen saajilla on elämänhallinnan ongelmia, vaikka he tarvitsisivat tukea vuokravakuuteen. Niille ihmisille, jotka

haluavat itse huolehtia taloudenhallinnastaan ja vuokranmaksusta ja tekevät sen ilman ongelmia, tulee tämä mahdollistaa.

Taloudellinen osallisuus on oman talouden hallintaa koskevia mahdollisuuksia, tietoa ja taitoja, joiden pohjalta ihminen kykenee toimimaan itsenäisesti. Ehdotettu muutos olisi vastoin taloudellisen osallisuuden tunnistamista ja vahvistamista niiden ihmisten kohdalla, joilla ei ole ongelmia vuokranmaksussa. Vuokran maksaminen suoraan vuokranantajalle voisi päinvastoin passivoida ihmisiä, jos he tottuvat siihen, että vuokranmaksusta ei tarvitse huolehtia itse. Jos vuokra maksettaisiin aina suoraan vuokranantajalla, saattaisi toimeentulotuen alikäyttö lisääntyä, jos ihmiset eivät haluaisi tulla leimatuksi toimeentulotuen asiakkaiksi vuokranantajan silmissä.

Järvinen Anna
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Mänttä-Vilppulan kaupunki

Lausunto

13.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Työnhakijoina on tällä hetkellä huomattava joukko kuntalaisia, joilla ei ole työkykyä joko fyysisistä tai psyykkisistä syistä. On yhteiskunnan resurssien

väärinkohdentamista laatia suunnitelmia ja lausuntoja sekä kutsua aikavarauksille henkilöitä, joilla ei ole työkykyä. Vaikeudet selviytyä

velvoitteesta hakea ensisijaista etua johtuvat toimintakyvyn ongelmista, puutteista palveluohjauksessa sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen saannissa.

Työllisyysalueen ja työllisyyspalveluiden voimavarat tulisi kohdentaa työllistymisen tukemiseen, osaamisen tunnistamiseen ja työllistymistä edistävän

osaamisen lisäämisen tukemiseen. Työkykyyn liittyvät haasteet ovat keskeisiä työllistymisen esteitä, mutta niitä ei ratkaista julkisilla työvoimapalveluilla vaan

sosiaali- ja terveyspalveluilla, jotka siirrettiin kuntien ja sen myötä työllisyysalueiden palveluvalikoimasta pois.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Jokaiselle kuntalaiselle tulisi turvata ihmisarvoinen toimeentulo ja riittävät peruspalvelut. Tämä tulisi huomioida myös perusosaa leikattaessa ja liittää

näihin tilanteisiin tukea ja neuvontaa. Toivottomuus ja näköalattomuus ei saisi siirtyä ylisukupolviseksi perinnöksi.

Työttömyysturvalakiin esitetyt muutokset laajentavat työnhakuvelvoitteen laiminlyönnin rankaisevuutta ja vahvistavat toimeentulolain muutosten

kielteisiä vaikutuksia.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kunnat olisi otettava mukaan toimeentulotukiasioiden neuvottelukuntaan. Työvoima-palveluita järjestävän kunnan edustaja ei riitä, sillä työllisyysalue ei aina noudata samoja maakuntarajoja kuin hyvinvointialue. Toimeentulotukimenojen kustannusseuranta ja raportointi kunnalle maksajana on kannatettava esitys, mutta tärkeää on löytää keinot yhteistyössä kunnan, hyvinvointialueen ja Kelan kanssa ohjausta ja tukea kuntalaisille oikeisiin palveluihin

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kunnan rahoitusosuuden kasvattaminen 100 %:iin on kohtuuton, sillä kunnille ei tulisi rahoitusvelvollisuuden myötä lakisääteistä toimivaltaa. Lakisesityksen

esittelytekstissä todetaan, että konkreettisia tekijöitä heikoimmassa tai haavoittuvimmassa asemassa olemisen taustalla ovat esimerkiksi vakavat päihde- ja

mielenterveysongelmat, asunnottomuus, sosiaalisten tilanteiden pelko, kotiin eristäytyminen ja vakavat neuropsykiatriset vaikeudet. Valtiontalouden

tarkastusviraston tarkastuskertomuksessa 1/2025 palvelutarpeista korostuu päihde- ja mielenterveyspalvelujen tarve. Myös monenlaisia sosiaalihuollon palvelutarpeita on, esimerkiksi tukihenkilön tarvetta ja sosiaalisen kuntoutuksen tarvetta. Sosiaali- ja terveyspalvelut sekä asiantuntemus, joilla nuoren tilannetta voidaan edistää, on siirretty hyvinvointialueiden käynnistymisen myötä kunnista hyvinvointialueelle. On kohtuutonta, että kunta maksaa myös silloin, jos hyvinvointialue ei pysty tuottamaan nuoren tarvitsemia palveluita, ei tavoita nuorta tai että kunnat alkaisivat rahoittaa hyvinvointialueelle kuuluvia palveluita niitä asukkaille saadakseen. Hyvinvointialueelle ei lakiesityksessä aseteta minkäänlaisia taloudellisia kannusteita. Lakiesityksessä on maininta, että rahoitusosuutta perustoimeentulotuesta korvattaisiin kunnille peruspalvelujen valtionosuusjärjestelmän kautta. Kyse on kuitenkin valtionosuudesta, ei kustannusneutraalista siirrosta, joten kuntien tiukkeneva talous kiristyisi entisestään. Työvoimapalveluiden siirrossa kuntiin valtionosuuksia leikattiin, palvelut siirtyivät alibudjetoituina ja esim. palkkatuelle tuli korvauskatto. Tehdyn arvion mukaan työllisyyspalveluiden siirron yhteydessä kunnille jäi korvaamatta yli 59 miljoonaa euroa kunnille siirtyneistä kustannuksista, vaikka siirron piti olla kunnille kustannusneutraali. On suuri riski, että toimeentulotuen rahoituksessa kävisi samoin. Toimeentulotuen tarvetta vähennetään vain varmistamalla riittävä perusturva sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden ja työllisyyspalveluiden riittävä saatavuus.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Arvioitaessa asumismenojen rajoja on huomioitava, että jo tällä hetkellä haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt muuttavat edullisten asuntojen perässä

syrjäseuduille, joka voi ajaa heidät syrjäytymään entisestään. Tätä kehitystä tulisi jarruttaa, sillä syrjäseuduilla on kaupunkeja niukempi ja usein heikommin

saavutettava palvelutarjonta, jota esim. hyvinvointialueet eivät ole osaltaan lisäämässä.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Lakiesitys lähtee oletuksesta, että kaikki henkilöt ovat oikealla etuudella. Etuuden valintaan vaikuttaa kuitenkin suuresti se, että useiden syitten takia

esim. työkyvyttömät henkilöt eivät ole sairaus- tai kuntoutusetuudella vaan työttömyysetuudella tai toimeentulotuella. Tähän ratkaisu ei ole kuntien

vastuuttaminen vaan työkykyyn liittyviin palveluihin panostaminen.

Eläkejärjestelmän ja hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveydenhoidon epäonnistuminen maksatetaan osittain kunnilla.

Muu lausuntopalaute:

Kunnat ovat rahoituksellisesti jo valmiiksi vaikeassa asemassa. Peruspalveluden valtionosuuksissa kunnille tarkoitettujen kustannusten korvaukset jäävät jo lähtökohtaisesti laskennallisestikin vajaiksi ja jakautuvat kuntien välillä epätasaisesti. Korvausperusteiden tulisi olla sidottuna todellisiin kustannuksiin. Lisäksi kunnalla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta vaikuttaa hyvinvointialueiden toimintaan eikä sosiaalipalveluiden tekemiin toimeentulotukipäätöksiin. Yhteistyö kuntien ja hyvinvointialueiden välillä on monista syistä johtuen kankeaa ja hankalaa. Lakiesityksessä tulisi olla kannustin myös hyvinvointialueelle sosiaalipalveluiden tuottamiseen ja työttömien terveystarkastusten tekemiseen sekä taloudellisen taakan jakamiseen kuntien kanssa.

Hietaniemi Anitta
Mänttä-Vilppulan kaupunki - Mänttä Vilppulan kaupungin kaupunginhallitus

Perhon kunta

Lausunto

12.06.2025 Kunnanhallitus 10.6.2025 / § 141

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kuntien rahoitusosuus perustoimeentulotukeen tulisi poistaa kokonaan. Kuntien rahoitusvastuu perustoimeentulotukimenojen puolikkaaseen tulisi poistaa kunnilta mahdollisimman nopeasti kokonaan. Sote-uudistuksen jälkeen kunnilla ei ole juuri lainkaan keinoja vaikuttaa toimeentulotuen myöntämiseen, joten rahoitusperusta on irrallinen käytännön työstä. Hallitusohjelman mukaan ”hallitus käy läpi kuntien ja hyvinvointialueiden tehtävät siten, että kuntien ei enää tarvitse rahoittaa sellaisia lakisääteisiä tehtäviä, jotka kuuluvat hyvinvointialueiden vastuulle”.

Perhon kunta pitää kuntien kannalta rahoituksen heikennyksenä nyt esitettyä 18–25-vuotiaiden perustoimeentulotuen rahoituksen korotusta 50 prosentista 100 prosenttiin. Kuntien rahoitusvastuuta toimeentulotuesta tai sen osasta ei tule kasvattaa vaan koko rahoitusosuus tulisi poistaa. Perhon kunta katsoo, että esitys kuntien rahoitusvastuun lisäämisestä on myös vastoin hallitusohjelman kirjausta, sillä sosiaalituki kuuluu lakisääteisessä tehtäväjaossa hyvinvointialueiden vastuulle.

Täysimääräinen rahoitusosuus poikkeaisi nykyjärjestelmästä. Nuorten työllistyminen on kunnille tärkeä asia, johon kunnilla on myös selkeät taloudelliset kannusteet. Taloudellinen kannustin on suora ja kaksinkertaisen positiivinen. Kun henkilö työllistyy, etuusmeno poistuu ja verotulojen kertyminen kunnalle alkaa. Talouden kannustin korostuu nuorten kohdalla, joilla ikänsä puolesta on pitkä ura veronmaksajina vielä edessään. Kunnilla on jo runsaasti keinoja aktivoida nuoria työelämään, tämä korotus ei toisi siihen uutta. Nykyinen järjestelmä mahdollistaa riittävästi kunnille nuorten työelämään kannustamisen erityisesti yhdistettynä myös työttömyysturvan rahoitusvastuiden kasvuun. Taloudelliset kannusteet ovat jo nyt riittäviä nuorten ollessa elinvoiman sekä veromaksajanäkökulman kannalta merkittävä väestöryhmä.

Muutos tulee rahoittaa hallitusohjelman mukaisesti täysimääräisesti. Hallitusohjelman mukaisesti "valtio sitoutuu kompensoimaan kunnille asetettavat uudet tehtävät ja velvoitteet sekä mahdolliset tehtävien laajennukset rahoittamalla ne täysimääräisesti tai purkamalla muita velvoitteita". Mikäli kyseessä oleva muutos toteutuisi, tulisi siitä aiheutuvat taloudelliset vaikutukset kompensoida kunnille osana valtionosuusrahoitusta täysimääräisesti tämän hallitusohjelmakirjauksen mukaisesti. Näin ollen uudistus ei tuottaisi säästöjä valtiontalouteen.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Kuntatalouden vaikutusten arviointi on tehty pintapuolisesti ja kokonaisvaikutuksia kuntatalouteen ei ole huomioitu. Vaikutusten arvioinnissa kerrotaan, että kokonaisuudessaan uudistus olisi kuntataloutta vahvistava, mutta esitys ei varsinaisesti tuo ilmi millä tavalla uudistus vahvistaisi kuntataloutta. Tavoite neutraalista kustannusvaikutuksesta on vähimmäistavoite, joka saatetaan tavoittaa, jos tarkastellaan koko kuntakenttää. Vaarana on, että yksittäisten kuntien rahoitustilanne heikkenee kuten sote- uudistuksen myötä kävi valtionosuusjärjestelmässä.

Muu lausuntopalaute:

-

Kultalahti Terhi
Perhon kunta - Kunnanhallitus

Piia Gül

Lausunto

11.06.2025 VN/34692/202

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Hallituksen suunnittelut perusosan alennukselle heikentävät entisestään jo kaikkein heikommassa asemassa olevia. Useat ovat sairaita mutta eivät ole päässeet esim. Sairauseläkkeelle. Toimeentulon leikaus ja siirto rahapussista a rahapussiin b ei todellisuudessa ratkaise mitään. Suomessa on huono taloudellinen tilanne joka hallituksen on nyt tunnustettava.

Samaa rahaa jaetaan eri nimillä. Jos hallitus ajattelee että kun on työtön ja hakemuksia täyttämällä työtä löytyisi on vaaleanpunaista päivä unta.

Hallitus aikoo kurjistaa ja vaarantaa tuhansien elämää.

Euroopan unioni on huomauttanut Suomea liian pienestä sosiaaliturvasta.

Onko tarkoitus lisätä kodittomuutta?

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea pitää suomalaisen perusturvan tasoa liian matalana. Erilaisten tukien kokonaisuuskaan ei takaa kaikille mahdollisuutta kohtuulliseen elintasoon.

Perusturvan taso Suomessa on edelleen liian alhainen ja tilanne rikkoo kansainvälisiä sopimuksia. Näin toteaa Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea,

Eikö ollakkaan Eu makli oppilaita.

Koko toimeentulon siirto on ollut alun perin harkittua ja tietoista. kela ei ole tee sosiaalityötä.

Toimeentulotuki on tarveharkintainen sosiaalihuollon etuus, jonka avulla turvataan ihmisen välttämättömät toimeentulotarpeet, jos muut keinot eivät riitä.

Rikkooko tämä jo alun alkaen lakia. Kelassa ei ole sosiaalityötä ja toimeentulotuki ln ollut osa sosiaalihuoltolakia jota Kela ei toteuta.

Katkossa paine hyvinvointialueilla kasvaa. Ja harkinnanvaraisuus lisääntyy. Sosiaalityö ei voi jättää ihmisiä heitteille.

Eikä valtio perustuslaki takaa turvan jokaiselle: 19 §

Oikeus sosiaaliturvaan

Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.

Lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella.

Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä.

Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.

Julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä.

Halutaanko että Suomessa on edelleen turvallista ja yhteiskunta rauha säilyy?

Haluaako hallitus väkisin ajaa lain vastaista ideologiaansa?

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kelalla on jo nyt tarvittavat laajuudet.Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

Kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton.

Lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Lailla voidaan säätää lisäksi välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja turvallisuustarkastuksessa sekä vapaudenmenetyksen aikana.

Yksityideedwn suoja. Yksittäisellä henkilöllä on rajalliset mahdollisuudet ison kasvittoman byrokratian edessä. Kela kerää ja tallettaa asiakkaiden tietoja. Turvallisuus tarpeellisuus?

Onko Suomi oikeusvaltio vai diktatuuri?

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kunnalle tai hyvinvoknti alueille tulee lisää taloudellisia paineita

Säästöjä tuskin odotettavissa.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Olisi wnemmönkin otettava takaisin vuokräsäännöstely takaisin. Kokoomus oli sitä poistamassa. Ja nyt asuminen on Ylikallista. Vuokra säännöstelyä on monessa Euroopan maassa.

Vuokrien enimmäismäärää säätelemällä tulisi todellisia säästöjä. Ja ihmisille jäisi rahaa myös elämiseen.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Arviointi on katsottu vaaleanpunaisten lasien läpi kuten talouden kohenineminen, taloutta ollaan kohentamassa elökerahostejen lainalla???? Lainat on maksettava takaisin.

Hallituksen ln avattava silmät ja katsottava missä alennustilassa suomalaiset ovat. Ruokajonot kasvaa. ihmiset menettää työn ja toivon.

Muu lausuntopalaute:

Toimeentulon säästöt ihmisten elämää kurjuuttamalla ja olemattomia työpaikkoja hakemalla on iso virhe.

Säästökohteita Suomesta löytyy muualta. Pyhä lehmä yritystuet voisi olla ensimmäinen. Roiseksi irtaantuminen Natosta ja wu maksujwn pienentäminwn. Lisäksi ukrainan loputon rahoitus lopetettava.

Ulkomaalaisille puolestaan voisi jakaa vöhemmän toimentuloa ja lapsilisiä.

Esim Espanjassa pakolaiset saavat vain 6 kk valtion tukea

nyt Suomi ja Suomalaiset ensin.

Yhteiskunta rauhan palauttaminen.

Joko hallitus on erityisen huono talouden pidossa tai 1980 luvulla päättäjät omivat vain viisaampia.

Otatteko käskynne globaalilta eliitiltä vai suomen kansalta?

Piia Gül

Lauri Asikainen

Lausunto

11.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

2 a § Ehdotuksessa poistetaan lääkärin toteama sairaus perusteeksi työn vastaanottamiselle. Tämä on väärä suunta, miksi hallitus ei luota lääkärin ammattitaitoon?

7 b § Kansaneläkelaitokselle annettaisiin valta harkita onko hakijan terveydenhoitomenot välttämättömiä. Kansaneläkelaitoksen päätöksistä valitetaan nykyisin riittävän usein hallinto-oikeuksiin. Ei ole järkevää tehdä näin monitulkintaista ja tuensaajan asemaa todennäköisesti heikentävää muutosta.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

10 § Perusosan alentaminen on nykyisin riittävän tiukka. En näe perusteita tiukentaa sitä enempää. Erityisesti vastustan ehdotusta 50% leikkauksesta, 40% on tarpeeksi suuri leikkaus.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Näen ongelmalliseksi lisätä Kansaneläkelaitoksen valtuuksia ihmisten tietoihin. Esityksessä ei perustella sitä tarpeeksi hyvin.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Hyvin suurella todennäköisyydellä perusteluissa olevat arviot säästöistä ovat reippaasti yläkanttiin ja muutokset maksaisivat moninkertaisesti enemmän lisääntyneen sosiaalipalvelujen tarpeen,

terveydenhoidon lisäkuormituksen, pimeän työn tekemisen sekä mahdollisesti lisääntyneen rikollisuuden vuoksi.

Muu lausuntopalaute:

Tämä on typerä muutos:

11 § Vähäisiksi katsottavia avustuksia ja ansiotuloja kohdan poistaminen aikuisilta on todella typerää. Toimeentulotuelta on nykyisin vaikea päästä pois ja tämä muutos poistaisi yksilön motivaation parantaa omaa tilannettaan esim. keikkatöillä.

Tämä muutos on mahdollisesti järkevä riippuen toteutustavasta:

27 § Toimeentulotuki myönnetään vain laillisesti maassa oleskelevalle. Jos tämä tarkoittaa laittomin keinoin Suomeen saapunutta henkilöä muutos on järkevä. Muussa tapauksessa olen skeptinen muutoksen järkevyydestä.

Vastustan toimeentulotuen uudistusta nykymuodossaan. Ehdotus on liian lyhytnäköinen ja toteutuessaan se tekisi vaikeammaksi päästä pois toimeentulotuelta, mikä on vastoin lain henkeä.

Lauri Asikainen

Maahanmuuttovirasto

Lausunto

11.06.2025 MIGDno-2025-1596

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

Ehdotetuilla muutoksilla ei olisi merkittäviä vaikutuksia Maahanmuuttoviraston toimintaan.

Turvapaikanhakijoiden vastaanottopalveluiden ja vastaanottorahan kannalta Maahanmuuttovirasto esittää seuraavat huomiot. Lain kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (746/2011) 20 §:n mukaan ” Vastaanottorahaa hakevan ja hänen perheensä tulot ja varat otetaan huomioon vastaanottorahaa myönnettäessä toimeentulotuesta annetussa laissa (1412/1997) säädetyllä tavalla” sekä 23 §:n mukaan

”Vastaanotto- ja käyttörahan myöntämisessä noudatetaan soveltuvin osin toimeentulotuesta annetun lain 3 luvun menettelyä koskevia säännöksiä. Vastaanotto- ja käyttörahan takaisinperintään sovelletaan toimeentulotuesta annetun lain 4 luvun takaisinperintää koskevia säännöksiä”.

Näin ollen pienellä osalla toimeentulotukilain ehdotetuilla muutoksilla on suoraa vaikutusta niiden vastaanottojärjestelmässä olevien hakijoiden elämään, jotka hakevat vastaanottorahaa. Vastaanottojärjestelmän asiakkailla ei ole muita taloudellisia etuuksia. Tulojen huomioimiseen liittyvät muutosehdotukset yli 18-vuotiaille voivat vähentää kannustavuutta ottaa vastaan pieniä palkallisia työtehtäviä.

Vastaanottorahan määrää on alennettu väliaikaisesti 1.8.2025 lähtien. Vastaanottopalveluiden osasto on kartoittanut vastaanottokeskuksille kohdennetulla kyselyllä alennuksen vaikutuksia asiakkaiden elämään. Yksi merkittävä vaikutus on ollut ruoka-avun pariin hakeutumisen runsas kasvu sekä täydentävän vastaanottorahahakemusten määrän kasvaminen.

Luonnoksessa hallituksen esitykseksi viitataan vastaanottorahan määrään osiossa 12.1 Oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon (s. 74): ”Taso ylittäisi edelleen reilusti esimerkiksi vastaanottorahan tason, jonka osalta perustuslakivaliokunta on todennut, että vastaanottorahaa ei voida sen saajien osalta ymmärtää suoraan perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaiseksi vähimmäistasoksi (PeVL 15/2023, kappale 20). Perustoimeentulotuen perusosan tason voidaan arvioida täyttävän ehdotetun leikkauksen jälkeenkin perustuslain 19 §:n 1 momentin vaatimukset.” Hallituksen esityksessä korostetaan toimeentulotuen viimesijaisuutta. Vastaanottorahaa alennettaessa muutettiin myös täydentävän vastaanottorahan momenttia, jotta nykyisessä säädöksessä perusosaan kuuluvia menoja voidaan tarvittaessa kattaa myös täydentävällä vastaanottorahalla. Muutos liittyi perustuslakivaliokunnan sekä hallintovaliokunnan mietintöihin välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon turvaamisesta.

Luonnoksessa hallituksen esitykseksi mainitaan muun ohella (s. 5), että ”Viranomaisten, kuten Kelan ja Migrin, välistä tietojenvaihtoa parannetaan, jotta Migri voi huomioida päätöksissään asiakkaiden tukeutumisen viimesijaiseen toimeentulotukeen.” Kuitenkaan Maahanmuuttoviraston ja Kansaneläkelaitoksen väliseen tietojenvaihtoon ei ehdoteta tässä esitysluonnoksessa muutoksia. Nykyisellään virasto saa tiedot toimeentulotuesta Kelan tietojärjestelmistä etuustietopalvelu Kelmun kautta.

Yleisemmin Maahanmuuttoviraston toimivaltaan kuuluvissa lupa- ja kansalaisuusasioissa toimeentulotukeen turvautumisella on ollut vaikutusta tietyissä oleskelulupahakemuksissa, sen sijaan kansalaisuushakemuksissa tällä on ollut vähemmän merkitystä. Kansalaisuusasioissa on ollut olennaista toimeentulon lähteen laillisuus, ei tietty tuloihin sidottu ansiomäärä, toisin kuin ulkomaalaislaissa tietyissä oleskelulupatyypeissä. Lupa-asioissa viimesijaiseksi sosiaalihuoltoon kuuluvaksi taloudelliseksi tueksi tarkoitettu toimeentulotuki voi estää oleskeluluvan myöntämisen, sen sijaan kansalaisuusasioissa nimenomaisesti nykyisen kansalaisuuslain esitöistä ilmenee, että

toimeentuloedellytystä arvioitaessa kansalaisuuden saamista ei estä yksinomaan se, että hakija on turvautunut toimeentulotukeen tai muihin yhteiskunnan myöntämiin tukiin ja etuuksiin. Kansalaisuuslaki on kuitenkin muuttumassa (HE 19/2025 vp) siten, että kansalaistamisen yleisiin edellytyksiin kuuluvaa toimeentuloedellytystä muutettaisiin siten, että painopiste olisi jatkossa turvatussa toimeentulossa. Muutosten myötä kansalaisuuden saamiseksi ei olisi riittävää, että hakijan toimeentulo perustuisi pelkästään työttömyysetuuteen tai toimeentulotukeen.

Jos esitysluonnoksen tavoitteet pitkäaikaisen toimeentulotukiriippuvuuden vähentämisestä toteutuvat, tällä voi olla omalta osaltaan vaikutusta lupa- ja kansalaisuusasioissa myönteisten ratkaisujen muodossa, kun hakijoita koskevat hakemusedellytykset täyttyvät.

Waal Johanna

Peura Hannu-Pekka
Maahanmuuttovirasto

Kymenlaakson hyvinvointialue

Lausunto

11.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Työntekoon kannustaminen suositeltavaa, mutta huomioidaanko riittävästi osatyökykyisiä, työkyvyttömiä ja erityisen haastavassa asemassa olevia? Ensisijaisen etuuden hakeminen on toimeentulotukeen nähden ollut ennenkin velvoitettu. Saavutetaanko sanktioinnilla toivottua tulosta vai pitäisikö Kelan ratkaista ensisijaiset etuudet lisäämällä neuvontaa sekä ohjausta ja helpottaa etuuksien hakemista? 50% alentaminen vaarantaa liikaa ihmisarvoisen elämän edellytyksiä.

Perusosan alentaminen ei ole kannatettavaa. Se heikentää kaikista vähävaraisimpien henkilöiden tulotasoa ja lisää harkinnanvaraisen tuen kustannuksia sekä hyvinvointialueen palveluiden tarvetta. Mikäli perusosan alentamisen harkinta jää yksin Kelan vastuulle, tulee avata selkeämmin harkinnan perusteet. Kelalle sälytetään sosiaalitoimen ammattihenkilöiden tehtäviä. Tunnistaako Kela ne, jotka tarvitsevat sosiaalitoimen palveluita, onko ohjautuvuus riittävää?

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Perusosien leikkaaminen ei ole kannatettavaa. Toimeentulotuki on viimesijainen tukimuoto, joka on tasoltaan nyt jo sosiaaliturvan alhaisin. Sen leikkaaminen lisää köyhyyttä ja eriarvoisuutta. Tuloerojen kasvua kiihdyttävä vaikutus. Leikkaukset perusosaan samalla kun elinkustannusten nousu jatkuu on kohtuutonta.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Rahoituslaitostiedustelun prosessin helpottaminen kannatettava ajatus.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Hyvinvointialueiden näkökulmasta nuorten palveluihin panostaminen ja ennaltaehkäisevä työ kunnissa on kannatettavaa

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Perustoimeentulotuen kohdentaminen suoraan vuokranmaksuun olisi erinomaisen hyvä uudistus. Turvaisi parhaiten asumista. Erittäin kannatettava uudistus.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Vaikutuksia hyvinvointialueisiin ei ole arvioitu lainkaan. Paine hyvinvointialueiden tuottamiin palveluihin kasvaa eikä rahoitusta esitetä lisättäväksi sitä vastaavasti. Useiden samanaikaisten lakiuudistusten keskinäisen suhteen vaikutusarviointi puutteellista.

Muu lausuntopalaute:

Terveydenhuollon välttämättömien menojen määrittely Kelan toimesta on kyseenalaista. Henkilö joka ei koskaan olisi tavannutkaan asiakasta, arvioisi mikä on hänelle välttämätöntä terveydenhuoltoa. Terveydenhuollon ammattihenkilön tulee arvioida mikä on asiakkaan hoidon kannalta välttämätöntä. Tämä tarkoittaisi sitä, että kaikkein köyhimmät saisivat heikoimman terveydenhuollon tason tai joutuisivat itse kustantamaan siitä osan. Syventää köyhyyttä ja tarkoittaa sitä, että jätetään terveydenhuollon asiat hoitamatta. Kustannusvaikutukset kansanterveyden näkökulmasta puuttuvat.

Täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen soveltamisohjeiden tulee olla yhdenmukaiset niin että ohjaus tulee lainsäädäntö/ministeriötasolta oppaan muodossa. Hyvinvointialueita ei voida velvoittaa soveltamisohjeiden tekemiseen yhdenmukaisesti muiden alueiden kanssa ilman ajantasaista soveltamisopasta. Se on käytännössä mahdotonta. Ohjauksen tulee tulla valtakunnantasolta ja hyvinvointialueille velvoite noudattaa niitä. Ehkäisevän toimeentulotuen osalta olisi valtakunnallinen ohjaus ja ohjeistus myös tärkeää.

Mäntynen Tarja
Kymenlaakson hyvinvointialue

Receptum Oy

Lausunto

11.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

Esityksen perusteella ei voida muodostaa riittävän täsmällistä kuvaa siitä, mitä muutos konkreettisesti tarkoittaisi toimeentulotuesta korvausta saavien asiakkaiden lääkeostojen ja niiden korvauskäsittelyn kannalta. Nyt esitettävät muutokset, joissa korostetaan toimeentulotuesta korvattavan lääkehoidon välttämättömyyttä sekä Kelalle annettava oikeus arvioida välttämättömyyttä tapauskohtaisesti ennakoivat kuitenkin sitä, että toimeentulotuen piiriin kuuluvien lääkeostojen käsittely tulisi monimutkaistumaan vielä nykyisestäkin. Tämä heikentäisi kohteena olevan asiakkaan asemaa, lisäisi neuvonnan tarvetta sekä vaikeuttaisi Kelan tekemien toimeentulopäätösten soveltamista eli lääkekorvauskäsittelyn toimeenpanoa apteekeissa.

Jo tälläkin hetkellä apteekissa tapahtuvaan lääkkeiden toimeentulotukikorvauskäsittelyyn liittyy tarpeetonta tulkinnanvaraisuutta, joka vaikeuttaa ja hidastaa käsittelyä sekä altistaa virheille. Monimutkaisuutta kuvaa se, että Kela ohjaa toimeentulon piiriin kuuluvien lääkkeiden käsittelyä apteekeille suunnatulla 40-sivuisella (!) menettelyohjeella. Ohjeen monimutkaisuuden vuoksi on selvää, että jos sen sisältö on tulkinnanvaraista ammattilaiselle, on se sitä erityisesti tuen piirissä olevalle asiakkaalle. Asiakkaan onkin usein hankala ymmärtää korvataanko jokin hänelle määrätty lääke toimeentulotuesta vai ei, mikä lisää neuvonnan ja ohjeistuksen tarvetta.

Ohjeen sisältöä koostettaessa ei ole myöskään riittävästi pohdittu sen soveltamista tietojärjestelmäkäsittelyyn. Nykyistäkään ohjetta ei voida kohtuullisin kustannuksin muuntaa käsittelyyn käytettävien tietojärjestelmien edellyttämiksi käsittelysäännöiksi, mikä helpottaisi käsittelijän työtä sekä vähentäisi tulkinnan tarvetta sekä siihen liittyviä virheitä. Toimeentulotukilääkkeiden korvauskäsittely apteekissa edellyttää kokeneeltakin ammattilaiselta runsaasti käytännön osaamista, muistinvaraista toimintaa sekä turvautumista menettelyohjeeseen. Mikäli apteekki taas tekee käsittelyyn liittyvässä tulkinnassaan virheen, Kela voi vähentää virheen apteekin tilittämästä ostosta apteekin tappioksi.

Perustoimeentulotuesta korvattavien lääkehoitojen korvausperusteita tulisikin monimutkaistamisen sijasta yksinkertaistaa ja tehdä niihin liittyvät perusteet ymmärrettävämmäksi sekä asiakkaille että apteekkilaisille. Suoraviivaistaminen tukisi myös koneellisen käsittelyn kehittämistä, jolloin vältettäisiin myös tarpeettomia eri toimijoille aiheutuvia johdannaiskustannuksia. Suoraviivaistaminen voisi parhaimmillaan tukea myös viranomaisinformointia. Jatkossa esimerkiksi tieto asiakkaalle määrätyn lääkehoidon sisältymisestä toimeentulotukeen voitaisiin tuottaa esim. osana rakenteilla olevan lääketietovarannon julkisia lääkehakutoiminnallisuuksia.

Esityksessä tulisi myös nykyistä paremmin huomioida heikommassa asemassa olevien erityisryhmien, kuten lääkkeiden koneellisen annosjakelun piirissä olevien potilaiden aseman turvaaminen. Näillä asiakkailla mahdollisuus vaikuttaa oman lääkehoitonsa sisältöön ja ottaa omaehtoisesti kantaa sen tarpeellisuuteen on rajoitettu. Asia on huomioitu nykyisessä soveltamisohjeistuksessa, mutta esitysluonnoksessa asiaan ei oteta kantaa.

Antila Juha
Receptum Oy

Jansen Ari
Receptum Oy

Teemu Ryhänen

Lausunto

11.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Jälkimmäisin on liian kallista maan tarviten sopusuhtaista työstämistä.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Osan vaikutusta tarvitsee huomioida kokonaisuuden suhteessa, jonka ongelma on pikemmin vain maan luonnonvaraisuuden oikeuden myöntämättömyys.

Muu lausuntopalaute:

-

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry

Lausunto

09.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

PAM vastustaa hallituksen esitystä toimeentulotuen kiristämisestä, sillä esitetyt muutokset ovat kohtuuttomia ja epäoikeudenmukaisia erityisesti työttömien sekä ilman ensisijaisia etuuksia olevien kannalta. Esitystä tulee arvioida uudelleen perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta sekä suhteessa muihin sosiaaliturvan leikkauksiin, kuten työttömyysturvan sanktiojärjestelmään ja työnhakukriteerien kiristyksiin. Esitys näyttää olevan ristiriidassa perustuslain 19 §:n kanssa, jossa turvataan oikeus välttämättömään toimeentuloon ja ihmisarvoiseen elämään.

PAM korostaa, että myös työssäkäyvät, erityisesti pienituloiset palvelualojen työntekijät, joutuvat ajoittain turvautumaan toimeentulotukeen. Osa-aikaiset ja epätyypilliset työsuhteet ovat alalla yleisiä työnantajasta johtuvasta työvoimatarpeesta, eivätkä palkkatulot useinkaan riitä kattamaan asumis- ja terveydenhuoltomenoja. Hallituksen esitys kohdistaa sanktioita epäoikeudenmukaisesti myös niihin, jotka tekevät alle 30 tuntia viikossa, esimerkiksi sovitellun työttömyysturvan hakemista perusosan alentamisen uhalla.

PAMin vuoden 2024 jäsenkyselyn mukaan vain noin 35 % soviteltuun työttömyysturvaan oikeutetuista oli hakenut etuutta. Jäsenviestien perusteella syynä tälle on monimutkainen järjestelmä ja valvonnan kuormittavuus, jotka estävät monia hakemasta heille kuuluvaa tukea. Tilanteissa, joissa henkilöllä ei ole oikeutta sairauspäivärahaan, toimeentulotuen perusosan alentaminen pelkästään sillä perusteella, ettei henkilö ole hakenut soviteltua työttömyysturvaa, on kohtuutonta. Työttömyysturvan hakuprosessin pitkä kesto ja hallinnollinen taakka voivat johtaa taloudellisesti kestämättömiin tilanteisiin, kuten velkaantumiseen.

Esityksen vaikutuksia ei ole arvioitu riittävästi kokonaisuutena. Työttömyysturvan ja työvoimapalveluiden kiristykset lisäävät riskiä tahattomista laiminlyönneistä ja kumulatiivisista sanktioista. PAM pitää erityisen ongelmallisena tilannetta, jossa henkilö menettää sekä

työttömyysetuutensa että saa perusosan alennuksen saman laiminlyönnin perusteella. Vaikka kyse ei ole rikosoikeudellisesta seuraamuksesta, tilanne muistuttaa ne bis in idem -periaatteen vastaista kaksoissanktiointia, mikä ei voi olla sosiaaliturvan oikeudenmukaisuusperiaatteiden eikä ihmisarvoisen elämän turvaamisen näkökulmasta hyväksyttävää.

PAM vastustaa esitystä, jossa työkyvyttömyys määritellään yksinomaan työttömyysturvalain perustein. Tämä sulkee tuen ulkopuolelle henkilöitä, jotka ovat lääketieteellisesti työkyvyttömiä mutta eivät täytä sairauspäivärahan tai työeläkkeen ehtoja. Apulaisoikeuskanslerin ratkaisun (OKV/3065/10/2021) mukaan tällainen tulkinta ei ole lainmukainen.

Osatyökykyisille ja työelämän ulkopuolella oleville tulee tarjota yksilöllistä tukea ja palveluja sanktioiden sijaan. Lainsäädännön on tunnistettava eri elämäntilanteet, eikä hyvinvointialueiden palvelupuutteet saa johtaa yksilön sanktiointiin. Toimeentulotuen siirto Kelalle on jättänyt monet ilman riittäviä sosiaalipalveluita, mikä on lisännyt epävarmuutta ja kustannuksia.

PAM katsoo, että esitys lisää syrjäytymis- ja velkaantumisriskiä kaikkein heikoimmassa asemassa olevilla. Velvoitteiden kiristämisen sijaan palvelujärjestelmää on vahvistettava, jotta kukaan ei jää ilman välttämätöntä toimeentuloa järjestelmän epäselvyyksien tai hallinnollisten esteiden vuoksi.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

PAM vastustaa esitettyä toimeentulotuen perusosan leikkaamista yksinasuvilta ja ansiotulovähennyksen poistamista. Näillä muutoksilla ei edistetä kohderyhmien työmarkkina-asemaa, vaan ne heikentävät perusturvaa ilman todistettavaa työllisyysvaikutusta. PAM vaatii, että toimeentulotuki säilytetään vähintään nykyisellä tasolla ja että työn vastaanottamiseen liittyvät vähäisimmätkin kannustimet turvataan.

Kelan tutkimuksen (2024) mukaan toimeentulotuen perusosan alentaminen kohdistuu erityisesti yksinasuviin, nuoriin ja tulottomiin henkilöihin. Esitys ei sisällä analyysiä siitä, miksi juuri nämä ryhmät ajautuvat toistuvasti alennusten kohteiksi ja jäävät ilman tarvitsemiaan palveluja. Tämä osoittaa sosiaaliturvajärjestelmän rakenteellisia ongelmia, joita esityksessä ei ole riittävästi huomioitu. Leikkaukset voivat osaltaan syventää syrjäytymistä ja lisätä erikoissairaanhoidon menoja pitkällä aikavälillä.

Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on todennut Suomen sosiaaliturvan riittämättömäksi suhteessa mediaanituloon ja siten ristiriidassa Euroopan sosiaalisen peruskirjan kanssa. Hallituksen esitys ei osoita, täyttääkö perusosan leikkauksen jälkeinen taso kansainväliset velvoitteet. Lisäksi esitys sivuuttaa muiden samanaikaisten sosiaaliturvan muutosten yhteisvaikutukset. Viitebudjettien mukaan yksinasuvan perusosa kattaa tällä hetkellä vain noin 98 % ihmisarvoisen elämän edellyttämistä menoista. Suunniteltu leikkaus heikentäisi tätä tasoa entisestään.

Esityksessä ei ole arvioitu, miten leikkaukset vaikuttavat pitkällä aikavälillä kuntien ja hyvinvointialueiden palvelutarpeeseen tai kustannuksiin. Erityisesti mielenterveys-, sosiaali- ja työllisyyspalveluiden kuormituksen lisääntyminen voi aiheuttaa merkittäviä kustannuksia julkiselle taloudelle.

PAM vastustaa ansiotulovähennyksen poistamista toimeentulotuesta, sillä se on toimeentulotuen piirissä oleville keskeinen kannustin ottaa työtä vastaan. Nykyisessä mallissa jokainen ansaittu euro vähentää toimeentulotukea eurolla, mikä tekee etuudesta huonosti työhön kannustavan verrattuna esimerkiksi työmarkkinatukeen, jossa etuus pienenee 50 sentillä ansaittua euroa kohden. Vaikka toimeentulotuen ansiotulovähennys on ollut määrältään pieni, se on tarjonnut monille merkityksellisen kannustimen. Mikäli se poistetaan, on välttämätöntä arvioida, miten toimeentulotuen rakennetta voidaan uudistaa siten, että työnteko on selkeästi taloudellisesti kannattavaa.

Hallituksen esityksessä todetaan, ettei suojaosan poistolla ole merkittäviä vaikutuksia toimeentulotuen saajien työskentelyyn, mutta samalla arvioidaan noin 19 miljoonan euron vuotuisia säästöjä. Näiden arvioiden välinen suhde jää epäselväksi. Mikäli työskentely ei vähene, säästöjen oletetaan syntyvän automaattisesti tukien leikkaantumisena. Mikäli taas työnteko vähenee kannustimen poistuessa, toimeentulotuen tarve voi kasvaa ja työllistymismahdollisuudet heikentyä. Esityksen vaikutusarvio ei ota tätä dynamiikkaa riittävästi huomioon.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

PAM huomauttaa, että tiedonsaantioikeuden laajentaminen ei riitä ratkaisemaan palvelujärjestelmän rakenteellisia puutteita. Palveluohjauksen ja viranomaisvastuiden selkeyttäminen on välttämätöntä. Esimerkiksi Kelan roolia asiakkaiden ohjauksessa ei ole riittävästi arvioitu, vaikka tiedonvälityksen puutteet ovat vaikuttaneet palvelujen toteutumiseen. Vuoden 2023 toimeentulotukilain muutos ei ole ratkaissut Kelan ja sosiaalihuollon yhteistyön ongelmia, eikä vaikutusten arviointia ole kehitetty riittävästi. Näistä puutteista johtuen tiedonsaantioikeuden laajentaminen vaikuttaa enemmän valvonnan tehostamiselta kuin yksilön tarvitsemien palvelujen saannin parantamiselta. Tämä ei ole linjassa sosiaaliturvan perusarvojen kanssa.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

PAM ei pidä perusteltuna ehdotusta kunnan rahoitusosuuden nostamisesta 50 prosentista 100 prosenttiin niiden 18–24-vuotiaiden osalta, jotka asuvat yksin tai muiden samanikäisten kanssa. Rajaus on keinotekoinen ja aiheuttaa alueellista ja perhetilanteeseen liittyvää epätasa-arvoa. Vaikka kunnille luvataan täysimääräinen kompensaatio, esitys ei osoita, miten rahoitusvastuun kasvattaminen käytännössä ohjaisi kuntia panostamaan nuorten palveluihin. Ongelmana ei yleensä ole kuntien halu vaan puutteellinen tiedonsaanti Kelalta ja monimutkainen moniviranomaistoiminta. PAM katsoo, että pelkkä rahoitusvastuun jakaminen ei ratkaise nuorten syrjäytymistä. Tarvitaan kokonaisvaltaisempia strategioita, palveluvelvoitteiden täsmentämistä, parempaa palveluiden saatavuutta sekä vaikuttavuuden systemaattista seurantaa.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

PAM vastustaa hallituksen esittämiä muutoksia, sillä ne eivät riittävästi huomioi pienituloisten työssäkäyvien erityistarpeita eivätkä ratkaise järjestelmän rakenteellisia ongelmia. Esityksessä sivuutetaan toimeentulotuen saajien monimuotoisuus, erityisesti palvelualoilla työskentelevät pienipalkkaiset työntekijät, joiden ansiotulot eivät riitä kattamaan välttämättömiä elinkustannuksia, kuten asumismenoja.

Vuonna 2022 yhdeksän prosenttia perustoimeentulotukea saaneista kotitalouksista sai ansiotuloja. Erityisesti pääkaupunkiseudulla toimeentulotukea tarvitaan usein täydentämään korkeita asumiskustannuksia. Esityksessä ehdotetut tukien heikennykset ja kustannusten siirto yksilölle pahentavat pienituloisten työssäkäyvien asemaa. Tämä käy ilmi myös PAMin jäsenkyselystä, jonka mukaan joka kolmas vastaaja kokee hallituksen leikkausten vaikuttaneen heidän toimeentuloonsa – erityisesti asumistuen leikkaukset korostuvat. 17 prosenttia vastaajista on jo muuttanut asuntonsa, ja 34 prosenttia on harkinnut sitä. Muuton yleisyys painottuu pääkaupunkiseudulle.

Esityksessä ehdotettu mahdollisuus alentaa kuntakohtaisia hyväksyttäviä asumismenoja enintään viidellä prosentilla vuodessa lisää asumisen epävarmuutta. Tämä voi johtaa siihen, että tuensaajat joutuvat muuttamaan pois hyväksyttävän vuokrakaton mukaisista asunnoista, mikä altistaa heidät ketjuasumiselle, asunnottomuuden uhkalle ja lisää hallinnollista kuormitusta sekä Kelassa että kunnissa. Normien määrittelyperusteet ovat yhä epäselviä ja tilastollisesti ongelmallisia. Monissa kunnissa hyväksyttävät asumismenot jäävät alle todellisten vuokrien, mikä siirtää kustannusvastuuta tuensaajille, myös työssäkäyville.

Erityisen huolestuttavaa on, että esityksessä ei tunnisteta kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen heikentynyttä saatavuutta, etenkin kasvukeskuksissa. Hallituksen oma asuntopolitiikka, kuten ARA-tuotannon leikkaukset ja valtion asuntorahaston lakkauttaminen, on rajoittanut kohtuuhintaisten asuntojen tarjontaa entisestään. Tämä kehitys asettaa pienituloiset vuokralla asuvat työntekijät kohtuuttomaan asemaan.

Asumisnormien kiristäminen ilman todellista mahdollisuutta löytää sääntelyn mukaisia kohtuuhintaisia asuntoja on kestämätöntä. Työssäkäyville se voi tarkoittaa, että vuokran ylittäessä normin heidät pakotetaan muuttamaan kauemmas työpaikasta ja palveluista. Tämä syventää työvoiman kohtaanto-ongelmaa, lisää työmatkakustannuksia ja vähentää aikaa lepoon, perheelle ja palautumiseen. Työikäisten hyvinvointiin kohdistuu jo nyt suurta painetta: mielenterveysongelmat ovat kasvussa, ja noin neljännes sosiaaliturvamenojen kustannuksista kohdistuu jo terveys- ja sairauskuluihin. Asumisen epävarmuus voi pahentaa tätä kehitystä, lisätä kustannuksia ja heikentää väestön hyvinvointia. Se voi myös vähentää ihmisten halukkuutta muuttaa työn perässä paikkakunnille, joissa selviytyminen ilman sosiaaliturvaa on vaikeampaa.

PAM korostaa, että ennen kuin asumismenojen sääntelyä kiristetään, on varmistettava riittävä kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen tarjonta erityisesti pienituloisille työssäkäyville. Kunnille ja

hyvinvointialueille asetetut velvoitteet edistää kohtuuhintaista asumista jäävät tyhjiksi, ellei samanaikaisesti puututa rakenteellisiin esteisiin, kuten tonttipulaan. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla kohtuuhintaisen asuntotuotannon esteet ovat merkittäviä ja edellyttävät kunnianhimoista, pitkäjänteistä valtion asuntopoliittista uudistusta (ks. esim. Laakso & Loikkanen, TA 2013).

Pienituloisten mahdollisuudet vaikuttaa asumismenoihinsa ovat lähtökohtaisesti rajalliset. Asunnon vaihtaminen edellyttää, että tarjolla on edullisia vuokra-asuntoja juuri oikeaan aikaan, ja että yksilöllä on realistiset mahdollisuudet niitä saada. Monilla toimeentulotuen saajilla on esimerkiksi maksuhäiriömerkintöjä, jotka vaikeuttavat vuokra-asunnon saantia. He eivät kilpaile tasavertaisesti edullisista asunnoista, vaan päätyvät usein vuokraamaan kalliimpia asuntoja. Esityksessä ei ole arvioitu, miten tällaiset tilanteet on huomioitu asumismenojen sääntelyn vaikutuksissa.

Näin PAM katsoo, että asumisnormien on vastattava realistisesti paikallista vuokratasoa ja olemassa olevaa asuntotarjontaa. Vuokrakattoa ei tule alentaa henkilöiltä, jotka ovat hiljattain muuttaneet hyväksyttävän normin mukaiseen asuntoon. Samanaikaisesti valtion on edistettävä kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen tarjontaa erityisesti kasvukeskuksissa, joissa kysyntä on suurinta. Lisäksi toimeentulotuen asumismenojen sääntelyä on tarkasteltava osana sosiaaliturvajärjestelmän ja asuntopolitiikan kokonaisuutta, jotta asumisturva voidaan taata yhdenvertaisesti kaikille.

Asumismenojen sääntelyn kiristäminen ilman kohtuuhintaisten vaihtoehtojen varmistamista on paitsi epäoikeudenmukaista, myös ristiriidassa perustuslain 19 §:n kanssa, jossa taataan oikeus välttämättömään toimeentuloon ja ihmisarvoiseen elämään. Asuminen on keskeinen perusoikeus ja olennainen edellytys työssäkäynnille. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen tilastojen mukaan asunnottomien määrä on kääntynyt kasvuun ensimmäistä kertaa sitten vuoden 2012, mikä on seurausta muun muassa asumistuen leikkauksista. Tässä tilanteessa toimeentulotuen asumismenojen sääntelyn kiristäminen uhkaa entisestään syventää jo olemassa olevaa ongelmaa. Näin PAM ei kannata esitystä ilman kokonaisvaltaista asuntopoliittista uudistusta, joka aidosti parantaa pienituloisten ja työssäkäyvien asemaa.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

PAM katsoo, että hallituksen esityksen vaikutusarviointi on vakavasti puutteellinen. Arvio perustuu yksittäisiin oletuksiin työllisyysvaikutuksista (arviolta 400–800 henkilöä), mutta kokonaisvaltainen järjestelmätason analyysi puuttuu. Esityksessä ei arvioida, miten samanaikaisesti valmisteltavien muiden sosiaaliturvaa kiristävien lakimuutosten yhteisvaikutukset kohdistuvat eri väestöryhmiin – erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin.

Erityisen ongelmallista on, että arvioinnista puuttuu kokonaan tarkastelu pienituloisten työssäkäyvien tilanteesta. Nämä henkilöt joutuvat usein turvautumaan toimeentulotukeen selviytyäkseen korkeista asumis- ja muista elinkustannuksista. Esityksen omien tilastojen mukaan vuonna 2022 yhdeksän prosenttia perustoimeentulotukea saaneista kotitalouksista sai ansiotuloja

palkka- tai yrittäjätoiminnasta. Esitetyt kiristykset kohdistuvat tähän ryhmään erityisen epäoikeudenmukaisesti, sillä he ovat jo osoittaneet halua ja kykyä osallistua työelämään, mutta tulot eivät silti riitä kattamaan perusmenoja.

Myös osatyökykyisten asemaa ei ole riittävästi arvioitu. Esitys ei tarkastele, miten tiukentuvat ehdot vaikuttavat niihin, joiden työkyky on alentunut, mutta jotka eivät täytä työkyvyttömyyden virallisia kriteerejä. Ilman samanaikaisia tukitoimia sanktioiden kiristäminen voi lisätä syrjäytymisriskiä ja toimeentulon heikentymistä ilman, että työllisyystavoitteet toteutuvat.

PAM korostaa, että näin laajakantoisessa lainsäädäntöhankkeessa vaikutusarvioinnin on oltava kattava, läpinäkyvä ja perustuttava luotettavaan tietoon. Pelkkiin oletuksiin tai puutteellisiin mallinnuksiin perustuvat päätökset eivät ole hyväksyttäviä, kun ne kohdistuvat yhteiskunnan haavoittuvimpiin – mukaan lukien työssäkäyvät pienituloiset. Lainvalmistelussa on huomioitava myös perus- ja ihmisoikeusvaikutukset, kuten oikeus riittävään toimeentuloon, ihmisarvoiseen elämään ja sosiaaliturvaan.

PAM esittää, että vaikutusarviointi tulee laatia uudelleen ennen lain säätämistä. Uudessa arvioinnissa on tarkasteltava erityisesti sitä, miten esitys vaikuttaa pienituloisten työssäkäyvien asemaan, sekä analysoitava muiden samanaikaisesti etenevien sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutuksia. Lisäksi arvioinnissa on otettava huomioon vaikutukset haavoittuviin väestöryhmiin ja osatyökykyisiin sekä tarkasteltava esityksen mahdollisia kustannusvaikutuksia kunnille ja hyvinvointialueille. Arviointiin on sisällytettävä myös perusoikeus- ja kohtuullisuusarvio suhteessa ihmisarvoisen elämän edellytyksiin.

Työllisyysvaikutuksia ei voida pitää itsestäänselvyytenä, etenkin jos ihmisillä ei ole todellisia mahdollisuuksia tai riittävää tukea työllistyä.

Muu lausuntopalaute:

PAM ei kannata hallituksen esityksessä ehdotettuja muutoksia, joilla rajattaisiin lääkekustannusten ja muiden terveydenhuoltomenojen korvaamista toimeentulotuesta. Esityksen mukaan korvaukset rajoitettaisiin vain "välttämättömiin" menoihin, mutta välttämättömyyden kriteerejä ei ole määritelty täsmällisesti. Tämä voi johtaa vaihteleviin käytäntöihin ja asiakkaiden eriarvoiseen kohteluun eri hyvinvointialueilla.

Toimeentulotuki on jo nyt monille, myös työssäkäyville pienituloisille, ainoa keino selviytyä terveydenhuollon kustannuksista. Erityisesti lääkkeiden omavastuuosuudet, hoitotarvikkeet sekä terveydenhuollon asiakasmaksut, joita sairausvakuutus ei korvaa tai kattaa riittävästi, voivat muodostua pienituloisille ylivoimaisiksi menoiksi. Työssäkäyvät pienituloiset voivat tilapäisesti tarvita toimeentulotukea esimerkiksi sairauden, vamman tai äkillisen elämäntilanteen vuoksi. Näissä

tilanteissa lääkekulut ja asiakasmaksujen omavastuuosuudet voivat vaarantaa terveydenhoidon toteutumisen.

Hallituksen esityksessä todetaan, että toimeentulotuesta on muodostunut rinnakkainen lääkekorvausjärjestelmä, mikä osoittaa nykyjärjestelmän puutteet. Esityksen sijaan olisi syytä tarkastella sosiaaliturvajärjestelmää kokonaisuutena ja kehittää toimia, jotka ehkäisevät tuentarpeen syntymistä sen sijaan, että vastuuta siirretään yksilölle.

PAM korostaa, että pienituloisilla on oltava tosiasiallinen mahdollisuus selviytyä terveydenhuollon kustannuksista ilman, että heidän tarvitsee hakea toimeentulotukea. Asiakasmaksulain huojennusvelvoite ei nykytilanteessa toimi riittävän tehokkaasti: monet joutuvat edelleen maksamaan kohtuuttomia maksuja, ja maksamattomat laskut voivat johtaa ulosottoon. Tämä osoittaa, ettei järjestelmä tarjoa riittävää suojaa heikoimmassa asemassa oleville.

PAM katsoo, että toimeentulotuen rajaaminen ei ole ratkaisu näihin ongelmiin. Sen sijaan tarvitaan velvoittavia ja toimivia mekanismeja, joilla hyvinvointialueet turvaavat pienituloisten oikeuden kohtuullisiin terveydenhuoltokustannuksiin ilman erillistä tukihakemusta. Tukijärjestelmän kehittämisen on lähdettävä asiakaslähtöisyydestä ja siitä, ettei hoito tai lääkitys jää toteutumatta taloudellisista syistä.

Sosiaaliturvan leikkaukset, asiakasmaksujen nousu ja lääkkeiden hinnankorotukset ovat yhdessä heikentäneet kotitalouksientaloudellista selviytymistä. Tällä hetkellä yhä useampi joutuu lykkäämään hoitoon hakeutumista tai jää kokonaan ilman hoitoa taloudellisista syistä (ks. THL:n Terve Suomi 2024 -tutkimus). Hallituksen esityksessä ehdotetut lisäleikkaukset syventäisivät tätä ongelmaa entisestään ja heikentäisivät erityisesti pitkäaikaissairaiden, monisairaiden ja osatyökykyisten terveyttä ja hyvinvointia. Pitkällä aikavälillä tämä voi kasvattaa merkittävästi sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaiskustannuksia.

PAM ei kannata esitystä, joka lisää eriarvoisuutta ja vaarantaa yhteiskunnan heikommassa asemassa olevien oikeutta terveyteen ja hyvinvointiin.

Sosiaaliturvajärjestelmää on kehitettävä kokonaisvaltaisesti ja oikeudenmukaisesti, ei kaventamalla perusturvaa niiltä, joiden asema on jo valmiiksi heikko.

Lehtimäki Nora

Jari Jalonen

Lausunto

08.06.2025 VN/34692/2024

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Otetaan ensin taustoja: Asun Ypäjänkylän perällä, radan varressa. Täällä oli asema, jonka viimeinen juna lopetti vuonna 1984. Kaksi kilometriä tästä pohjoiseen kulkee entinen Turun ja Porin läänin raja, nykyään siinä samassa paikassa menee mm. työssäkäyntialueen raja. 1.8 kilometriä tästä pohjoiseen on siis Turun työllisyysalue. Tästä pari kilometriä itään on samaten Turun työssäkäyntialuetta. Sama lännessä. Tästä etelään on Ypäjää ja siis Työhämeen aluetta.

Ypäjänkylästä on kirkolle noin 12 km. Forssaan on yli 30 kilometriä. Loimaalle noin 16 km. Bussiliikenne Loimaan suhteen on kouluaikana heikkoa, mutta sellainen kumminkin on. Eli aamulla 7.05 tästä menee ohi bussi Loimaalle ja iltapäivällä tulee 14.45 toinen ja viimeinen bussi takaisin.

Vielä vuosi sitten edellisten lisäksi meni bussi, joka kulki 11.15 tästä ohi ja toinen mikä kulki 16:30. Bussit on tarkoitettu pääasiassa koululaisille, mutta niitä voivat käyttää kaikki. Bussit ovat olleet jo pitkään kuntien rahoittamia, sillä markkinaehtoisesti ne eivät olisi kulkeneet 20 vuoteen näitä matkoja. Kun hallitus alkoi säästämään kuntarahoituksesta kaksi näistä bussivuoroista peruttiin, koska kunnat halusivat säästää. Poistui vuorot 11:15 sekä 16:30.

Tilanne on siis se, että työnhakuni on käytännössä Työhämeen kautta. Lähimmät Työhämeen toimipisteet ovat Forssassa, jonne matkaa on yli 30 km ja kulkeminen on käytännössä mahdotonta bussiyhteyksien vähenemisten vuoksi. Kuitenkin lähimmät Turun työllisyys alueen toimipisteet ovat Loimaalla, jonne on noin 16 km.

Tehtyäni laskelmia laidasta laitaan. Harkitsin auton ostoa, mutta vaikka auton saisi ilmaiseksi niin huollot, bensa, verot ja vakuutukset maksaisivat paljon. Minulla ei ole varaa uuteen tai uudehkoon autoon vaan olisi pakko ostaa se halvin auto, joka vaatii remonttia ja remonttia... eli rahaa remonttiin.

Tässä erinäisiä henkilökohtaisia syitä, miksi työllistyminen on äärimmäisen vaikeaa. Siitä, etten mene te-toimistoon sovittuna aikana voi tulla ongelmia, ongelmia voi tulla siitä, että kykene hakemaan tarpeeksi moneen paikkaan, jotta työnhakuvelvoite täyttyisi. Kaikesta näistä voi tulla rangaistuksia,

joten mielestäni pitäisi voida ymmärtää se että kaikilla asuinalueilla ei ole yhtä hyviä mahdollisuuksia kouluttautua tai hakea töihin. Varsinkin tilanteessa, jossa eri työllisyysalueiden rajat menevät niin ikävästi.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Mikäli perusosan suuruutta on pakko pudottaa jopa 50% niin silloin pitäisi kehittää tapa, jossa sosiaaliturva maksetaan ensisijaisesti vuokranantajalle, sähköyhtiölle sekä puhelinyhtiölle ja annettaisi sitten loput ruokaan rahana. Mielestäni työvelvoite pitäisi olla riippuvainen siitä missä asuu. Maalla asuessa ei välttämättä pääse edes työharjoitteluun tai koulutukseen.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Omistusasujien asumistuki pitäisi palauttaa.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

-

Jari Jalonen

Jenna Paldanius

Lausunto

07.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kaikki perustoimeentulotukea hakevat ja saavat EIVÄT OLE TYÖTTÖMIÄ. Perustoimeentulotukea tarvitsevat joskus mm. sairaat, opiskelevat tai työtoiminnassa/työkokeilussa olevat väliaikaisesti työkyvyttömät kuntoutujat (jotka yrittävät päästä takaisin nimenomaan työelämään!!!) ja työssäkäyvät vähävaraiset, keiden tulot eivät yksinkertaisesti RIITÄ vähäisten perustarpeiden kattamiseen.

Perustoimeentulotuen myöntämiseen vaadittavat kriteerit ovat jo nyt tiukkoja ja hylsyjä tulee välillä minullekin, kuka joudun aina todistamaan tuen tarpeen eri keinoin siitä huolimatta, että minulla joka kuussa on painavat perusteet sen myöntämiseksi – Kelaan on esimerkiksi toimitettava AINA tiliotteet kaikista talouteen kuuluvien jäsenten pankkitileistä, ja perustoimeentulotuessa otetaan huomioon mm. varat muussa omaisuudessa (autot, omistusasunnot ja vastaavat), sekä etsitään muita painavia syitä evätä kyseinen, nimenomaan viimesijainen tuki, kun enää muihin tukiin tai itsenäisesti toimeentulemiseen ei ole yksinkertaisesti MAHDOLLISUUTTA. Kela osaa näiden kriteerien täyttymisen kyllä tarkastaa, joten tämän osa-alueen suhteen tähän alan asioihin kajoamiseen ammattitaidottomia ministereitä EI tarvita.

Toimeentulotukea ei siis vain "jaella" tuosta noin vain jokaiselle työttömälle! Minulle ei käy järkeen, että KIRJAIMELLISESTI maan vähätuloisimmilta leikataan ja viedään tuhkatkin pesästä, ja hyvätuloisille annetaan senkin edestä. Kaikki eivät yksinkertaisesti VOI realistisesti omalle tilanteelleen mitään, jos kyse on esimerkiksi pitkäaikaissairaudesta. Miksi siitä pitäisi saada sanktiota ja kärsiä entistä enemmän, kun elämänlaatu muutenkin on sellaista, ettei voi koskaan unelmoidakaan samoista asioista kuin esimerkiksi keskituloiset tai pienempituloiset? Jos jollakulla on puhjennut esimerkiksi neurologisista syistä sairaus, joka saa ihmisen työkyvyttömäksi, niin pitkääkö siihen lisäksi mennä vielä potkaisemaan toista päähän?

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuen ansiotulovähennyksen poistaminen POISTAA MM. OSA-AIKATYÖN, KEIKKATYÖN sekä pienimuotoisenkaan YRITTÄJYYDEN kannattavuuden. Se siis PASSIVOI toimeentulotuella eläviä, sillä tällöin tuen poistumisen pelossa ei kannata edes yrittää sitä vähääkään pitää itseään näillä tavoin aktiivisena, sillä siitä "tulee vain takkiin". Tässä työttömyystilanteessa ja/tai tuensaajan terveydellisessä tilanteessa saattaa osa-aikatyö, keikkatyö tai pienimuotoinen yrittäjyys olla ainoa tapa pysyä aktiivisena työllistymisen osalta.

Opiskelen liiketalouden tradenomiksi, ja olisin halunnut opiskeluaikana, hyvien mentorointimahdollisuuksien parissa kokeilla pienimuotoisesti yrittäjyyttä ja ottaa selvää voisiko se olla tulevaisuudessa pysyvä toimeentulon lähde, sillä olen löytänyt markkinaraon tuotteelle mitä pohjoismaissa ei ole vielä huomioitu. Tälle ei kuitenkaan ole VARSINKAAN teidän luonnoksessanne mahdollisuutta, ja jo nykyisen toimeentulotuen 150 € ansiotulovähennyksen kanssa se on muutenkin jo riski jota ei kannata kokeilla. En voi käsittää miksi viette jopa pienimuotoisenkin yrittäjän mahdollisuudet pois. Siitä olisi voinut poikia tähän yhteiskuntaan lisää tekijöitä, keillä voi parhaillaan olla esimerkiksi perinteiset ammatit rajattuna pois painavista terveyssyistä. Olette tukevinanne yrittäjiä, mutta ilmeisesti tämä lausahdus koskee vain niitä yrittäjiä keillä on jo pätäkkää povitaskussa.

"Viimeisenä pankkipäivänä saatu tulo on soveltamiskäytännössä otettu huomioon seuraavan kuukauden elatukseen käytettäväksi tuloksi silloin, jos toimeentulotukea on haettu myös tulon maksukuukaudelle. Henkilön tulisi myös niissä tilanteissa, joissa hän hakee toimeentulotukea vasta seuraavalle kuukaudelle, käyttää kuukauden viimeisenä pankkipäivänä saamansa tulo seuraavan kuukauden aikaiseen elatukseensa." (Luonnosliite, s. 33)

Ylläolevaan haluan vain mainita, että MITEN YHDEN KUUKAUDEN TULOILLA VOI KATTAA KAHDEN KUUKAUDEN MENOT, jos tuloja maksetaan kuun viimeinen päivä, ja tällä maksetaan esimerkiksi myöhässä oleva vuokra (jos vuokra alkukuusta tai keskellä kuuta) ja muita myöhässä olevia laskuja, mm. vesi- ja kotivakuutuslaskuja? Tämä kyseiselle kuukaudelle myönnetty tulo on NIMENOMAAN KYSEISELLE KUUKAUDELLE myönnetty tulo, eikä esim. maalis- ja huhtikuun raha, jos se maksettaisiin 30.3. Miten tämä kuluvan kuukauden menoihin varattu summa voi mitenkään venyä seuraavalle kuulle, ja miksi se pitäisi ottaa seuraavassa kuussa huomioon? Logiikkaa ei tässä ole alkujaankaan, sillä se ei ole läheskään kaikissa tapauksissa mahdollista että edeltävän kuun rahoista maksetaan "ennakkoon" seuraavalle kuulle yhtikäs mitään. Ja tässä puhun kokemuksesta.

"Muina perusmenoina tarpeellisen suuruisina huomioitavat terveydenhuoltomenot rajattaisiin välttämättömiin terveydenhuoltomenoihin. Terveydenhuoltomenon tarpeellista suuruutta ja välttämättömyyttä arvioitaessa huomioitaisiin yleisesti hyväksytty hoitokäytäntö ja tutkimusnäyttö sekä uusien tai erityisen kalliiden lääkevalmisteiden osalta myös kustannusvaikuttavuus." (Luonnosliite, s. 34)

Perustoimeentulotuesta saan kaikki lääkkeet, jotka ylläpitävät toimintakykyäni, ja joiden ansiosta voin opiskella korkeakoulussa, huolehtia itsestäni itsenäisesti ja elää elämisen arvoista elämää. Kuukausittaisia, halvimpia mahdollisia korvaavia lääkeaineita käytettäessä n. kuukausittaiset lääkemenoni ovat:

Valmiste 1: 490,57 € (1 pkt, n. yhden kuukauden annokset, alin kelakorvattavuus-%)

Valmiste 2: 41,32 € (1 pkt, n. yhden kuukauden annokset)

Valmiste 3: 21,89 € (1 pkt, n. 1,5 kuukauden annokset)

Valmiste 4: 67,90 € (1 pkt, n. yhden kuukauden annokset)

Valmiste 5: 21,09 € (1 pkt, n. 2 kuukauden annokset)

Luonnoksessa on mainittu pariin otteeseen "tulkinnanmukaisuus" ja se, miten aikaisempia toimeentulotuen myöntämiseen kirjattuja kriteereitä voidaan tulkita eri tavoin. Kuinka sitten siis tulisi tulkita "välttämättömät terveydenhuoltomenot"? Onko hammaslääkäri välttämätön? Onko suuhygienisti välttämätön, jos hammaslääkärissä ei ole käynyt vuosiin, ja haluaisi tarkistuttaa hampaat, että pitääkö käydä isossa (kalliissa) operaatiossa vai riittääkö pelkkä puhdistus, vai pitääkö odottaa siihen asti että tulee kipuja? Onko fysioterapia välttämätöntä, voihan sitä kävellä vaikka käsillään kuitenkin? Onko syömishäiriöihin erikoistuneen terveydenhoitajan kanssa sovitut tapaamiset välttämättömiä? Ovatko kontrollikäynnit välttämättömiä? Ne mitkä ovat päättäjien mielestä "turhia käyntejä" kun kyse ei ole aina päivystysreissusta, ovat käyntejä, jotka pitävät ihmisiä toimintakykyisinä, ennaltaehkäisevät suuria ongelmia ja operaatiota ja niistä koituvia kuluja, ja mahdollistavat asioihin puuttumisen aikaisin, ennenkuin ne tekevät ihmisistä pahimmillaan jopa täysin työ- ja toimintakyvyttömiä. Tämä on resurssi, joka pitää monia, varsinkin pitkäaikaissairaita toimeentulotuella eläviä ELÄMÄNLAADULLISESTI MINIMIASEMASSA JA TOIMINTAKYKYISINÄ.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esimerkkinä oma henkilökohtainen tilanteeni; Opiskelen narkolepsia-katapleksiaa sairastavana ammattikorkeakoulussa kuntoutuksena (kuntoutusrahalla) ja joudun lisäksi elämään perustoimeentulotuella, suurimmaksi osaksi omien lääkekustannuksien takia, jotka koostuvat toimintakykyni (ja opiskelukykyni!) takaavista valmisteista. Maksan edelleen tuloistani ammattikouluaikaista opintolainaani, sillä en ole terveydellisistä syistä aikaisemmin voinut työllistyä, JONKA TAKIA UUDELLEENKOULUTTAUDUN.

"Siltä osin kuin osa-aikaisesti työskentelevät henkilöt hakisivat työskentelynsä rinnalle sovitellun työttömyysetuuden tai opiskelijat keskeyttäisivät opintonsa ja hakisivat työttömyysetuuden (tai edellytysten täyttyessä jatkaisivat opintoja työttömyysetuudella) voisi heidän taloudellinen tilanteensa parantua. Jos henkilö kieltäytyy hakemasta työttömyysetuuden, voitaisiin hänen perusosaansa alentaa." (Luonnosliite, s. 37)

Okei, eli, yllämainitun mukaan opiskelijoiden kannattaa keskeyttää opintonsa ja siirtyä vaan suoraan ilman valmistumista työelämään, tai opiskella työttömyysetuudella ja hakea jatkuvasti työtä samalla, kun on kursseja, projekteja, tenttejä, palkattomia harjoitteluita ja muuta välttämätöntä jo kalenteri täynnä. MONI KOULUTTAUTUU, jotta voi työllistyä itselle sekä fyysisesti että psyykkisesti sopivaan ammattiin, JOTTA VOI TARJOTA TÄLLE YHTEISKUNNALLE PARHAANSA, ja opiskeluiden keskeyttämiseen kannustaminen tai opiskelijan panoksen jakaminen sekä opiskeluun ja työnhakuun samanaikaisesti EI TUE TEIDÄN TAVOITETTANNE ihmisten työllistämisessä, VARSINKAAN pitkäaikaisesti.

Sillä periaatteella, että voisin tarjota tälle yhteiskunnalle parhaani mitä minusta saa irti, itsekin opiskelen korkeakoulussa. Jos en olisi kuntoutusrahalla ja nyt jättäisin opintoni kesken elääkseni työttömyystuella, en voisi valmistua sellaiselle alalle, missä voin työskennellä terveysrajoitteista huolimatta. JÄISIN UUDELLEEN PITKÄAIKAISTYÖTTÖMÄKSI, työttömyysetuudelle ja toimeentulotuelle kirjoittelemaan työnantajille työhakemuksia, missä lukisi: "haen tätä työtä koska on pakko, mutta en kykene tekemään tätä työtä", KOSKA EN ALA TYÖNANTAJILLE VALEHTELEMAAN, ETTÄ TUHLAISIVAT MINUUN RAJALLISIA RESURSSEJAAN.

Työnhaun pakottaminen opiskelijoille, kuntoutujille ja muutoin työkyvyttömille lääkärinlausunnosta huolimatta VAIKEUTTAA TYÖNANTAJIEN REKRYTOINTIA, sillä hakemusten joukossa on runsaasti sellaisia, missä työnhakija ei tosiasiassa edes halua kyseistä työtä, ja joko suorasti tai epäsuorasti ilmaisee asian tai pahimmassa tapauksessa ei ollenkaan. Hakemusten lisääntyessä räjähdysmäisesti pakotteesta johtuen, todennäköisesti työnantaja saattaa tällöin korvata rekrytointiprosessista osan tekoälylle, joka mekaanisesti tekstiä suodattaessaan ei välttämättä osaa poimia hakemuksista niitä seikkoja, jotka työnantaja/rekrytoija itse pistäisi merkille ja pitäisi tärkeänä. Tekoäly ei ole virheetön, korvaava työkalu. TÄTEN REKRYTOINNISTA TULISI TYÖNANTAJALLE EPÄEDULLISEMPAA, ja se voisi johtaa siihen, että työpaikat jaetaan tutuille "pimeänä" näennäisistä, pakollisista työpaikkailmoituksista huolimatta, eikä se tue työllistymispolitiikkaanne.

Mikäli lääkäri toteaa henkilön olevan työkyvytön tai sairas, kyllä lääketieteen ammattilaisen lausunnon pitäisi olla tarpeeksi painava todiste sille, että kyseinen henkilö ei työelämään kykene. Tällainen henkilö vasten tahtoaan saattaa laiminlyödä työnhakuvelvollisuuttaan ja alentaa omaa elämänlaatuaan tahattomasti, jos työkyvytön/sairas henkilö ei saa sitä itsenäisesti yksin aikaiseksi uupumuksen tai mielenterveydellisen tilan vuoksi. Työnhaku ei ole enää tänä päivänä pelkkiä suosituskirjeitä ja vapaamuotoisia hakemuksia ja CV-liitteitä, vaan yrityksillä on omia työnhakuportaaleja, jonne on täytettävä jokaiset osiot erikseen ja vastattava määriteltyihin

kysymyksiin ja liitettävä videoita ja muita liitteitä. Kuukausittainen työnhaku on nykyään raskasta, ja jos ihmisellä on terveydellisistä syistä haasteita esim. itsestään huolehtimisen suhteen (hygienia, talous, kodin siisteys, ja muut perustoimet), työnhakuprosessi ei todennäköisesti toteudu odotetusti, ja tämän vierittäminen sairaan ihmisen harteille ei ole oikeudenmukaista.

Näiden muutosten myötä iso osa perustoimeentulotuella elävistä siis tulee PASSIVOITUMAAN, VOIMAAN TERVEYDELLISESTI HUONOMMIN sekä HUONONTAMAAN OMIA TYÖLLISTYMISMAHDOLLISUUKSIAAN PITKÄLLÄ AIKATÄHTÄIMELLÄ. Erityisesti on otettava huomioon nykyinen erittäin poikkeava työllisyystilanne, jossa jopa kouluttautuneet, pätevät nuoret eivät saa työpaikkoja sillä kysyntä on niin suurta. YRITTÄJYYDEN, OSA-AIKATYÖN JA PÄTKÄTYÖN KANNATTAMATTOMUUS TÄSSÄ TILANTEESSA ON ABSURDIA. Näihin aktiivisuuden ja työllistymisen muotoihin tulisi pikemminkin kannustaa. Esittelemänne uudistus kannustaa passiivisuuteen, eli aivan päinvastaiseen mihin pyritte.

Muu lausuntopalaute:

-

Jenna Paldanius
korkeakouluopiskelija

Jyrki Saari

Lausunto

07.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Yhteiskuntavastuun tukiryhmä vastustaa velvoitteiden kiristämistä ja perusosan alentamisen laajentamista. Malli lisää byrokratiaa ja rangaistusluontoista kontrollia, mutta ei ota huomioon yksilöllisiä elämäntilanteita, kuten työkyvyttömyyttä, sairautta, hoivavastuuta tai mielenterveyden ongelmia. Esitys rikkoo oikeudenmukaisen kohtelun periaatteita ja vaarantaa perustuslaissa (PL 19 §) taatun ihmisarvoisen elämän edellytykset. Sanktiopohjainen järjestelmä lisää myös kuntien työtaakkaa ilman osoitettua vaikuttavuutta työllistymisen kannalta

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Esitetyt perusosan tason jäädytykset ja indeksikorotuksista luopuminen ovat vastoin perustuslain 19 §:ää ja Euroopan sosiaalista peruskirjaa. Nykyinen perusosa on jo ennestään niukka eikä mahdollista täysipainoista osallisuutta yhteiskuntaan. Reaalisen ostovoiman heikentäminen kohdistuu suoraan elämän perusedellytyksiin – ruokaan, hygieniaan ja liikkumiseen – ja lisää riskiä sosiaaliseen syrjäytymiseen. Lainsäätäjän tulee varmistaa, että perusosa mahdollistaa ihmisarvoisen elämän eikä jätä tuensaajaa aliravitsemuksen tai kodittomuuden uhkaan.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Laajennettu tiedonluovutus ilman asiakkaan tietoista ja ymmärrettyä suostumusta rikkoo yksityisyyden suojaa ja oikeusturvaa. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien (esim. mielenterveysongelmaiset, nuoret) kohdalla on huomioitava itsemääräämisoikeus ja tietosuojan periaatteet (EU:n tietosuoja-asetus, PL 10 §). Tiedonvaihdon tulee perustua avoimuuteen, ei oletukseen asiakkaan velvollisuudesta luopua yksityisyyden suojastaan. Ehdotettu malli vaarantaa luottamuksen viranomaisiin ja saattaa estää ihmisiä hakeutumasta tuen piiriin.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kunnan rahoitusosuuden kasvattaminen ilman vastaavaa päätösvaltaa tai resursseja johtaa riskiin tuen alueellisesta eriytymisestä. Tämä heikentää yhdenvertaisuutta ja oikeusturvaa (PL 6 § ja 19 §). Lisäksi se lisää painetta kuntien omaan budjetointiin, mikä saattaa johtaa säästötoimiin muissa

perusturvan muodoissa, kuten terveydenhuollossa tai lasten palveluissa. Rahoitusvastuun siirto valtiolta kunnille ei saa tapahtua sosiaaliturvajärjestelmän heikentämisen kustannuksella.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä ei ole riittävästi huomioitu asumiskustannusten alueellista vaihtelua. Jos asumismenoja rajoitetaan tiukemmin ilman joustoa, riski asunnottomuuden lisääntymisestä kasvaa erityisesti kaupunkialueilla. Tämä on sekä inhimillisesti että taloudellisesti kestämätöntä. Toimeentulotuki on viimesijainen turva, ja sen tulee kattaa todelliset, kohtuulliset asumiskustannukset, ei keinotekoisesti määritettyjä enimmäismääriä. Asumisen turva on perusoikeus (PL 19 §) ja sen rajaaminen voi johtaa perusoikeusloukkauksiin.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esitetyn kokonaisuudistuksen vaikutusarviot ovat riittämättömiä. Erityisesti puuttuu arvio haavoittuvien ryhmien, kuten vammaisten, pitkäaikaissairaiden, nuorten, yksinhuoltajien ja maahanmuuttajien tilanteen heikkenemisestä. Lisäksi sukupuolivaikutuksia ei ole käsitelty asianmukaisesti. On vastoin hyvän hallinnon periaatteita (PL 21 §) ja lainsäädännön valmisteluohjeistusta, että näin laajaa uudistusta viedään eteenpäin ilman kattavaa, riippumatonta ja laadullista vaikutusten arviointia, joka sisältää myös kansainväliset ihmisoikeusnäkökohdat.

Muu lausuntopalaute:

Yhteiskuntavastuun tukiryhmä kiittää mahdollisuudesta lausua toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta. Katsomme, että ehdotettu uudistus kokonaisuutena heikentää kohtuuttomasti kaikkein heikoimmassa asemassa olevien ihmisten oikeutta ihmisarvoiseen elämään ja sosiaaliseen turvallisuuteen, ja vastustamme uudistusta esitetyn kaltaisena.

1.PERUSTUSLAILLISET JA KANSAINVÄLISET SITOUMUKSET

Toimeentulotuki on viimesijainen turva, jonka tarkoitus on taata ihmisarvoinen elämä jokaiselle Suomessa oleskelevalle henkilöille. Hallituksen ehdottamat muutokset ovat vastoin seuraavia oikeudellisia velvoitteita:

- Suomen perustuslain 19 §: "Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon."

- Euroopan sosiaalinen peruskirja (artiklat 13 ja 14): Suomi on ratifioinut tämän asiakirjan ja sitoutunut takaamaan sosiaaliturvan riittävyyden ja suojelun köyhyyttä vastaan.

- Yhdistyneiden kansakuntien taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva yleissopimus (KP-sopimus, artikla 11): Tunnustaa jokaisen oikeuden riittävään elintasoon.

- YK:n lapsen oikeuksien sopimus: Edellyttää erityistä huomiota lapsiperheiden asemaan, mikä vaarantuu tukien karsinnan ja ehtojen kiristyksen seurauksena.

Näiden sopimusten velvoittavuus ei ole symbolista, vaan velvoittavaa oikeutta. Lakiehdotuksessa ei ole tehty riittävää vaikutusarviota näiden oikeuksien toteutumisen näkökulmasta.

2.EETTINEN JA YHTEISKUNTAVASTUULLINEN ARVIO

Toimeentulotuen kokonaisuudistuksen taustalla on ilmeinen pyrkimys vähentää valtion menoja tavalla, joka kohdistuu nimenomaan niihin, joilla ei ole poliittista vaikutusvaltaa tai resurssia puolustaa asemaansa. Samanaikaisesti hallitus esittää tuloeroja kasvattavia verohelpotuksia hyväosaisille, mikä on syvästi ristiriidassa oikeudenmukaisen ja vastuullisen yhteiskunnan periaatteiden kanssa. Säästötoimien eettistä oikeutusta on syytä tarkastella:

- Eriarvoisuuden lisääminen on paitsi epäeettistä, myös yhteiskuntarauhaa vaarantavaa.

- Toimeentulotuen tiukentaminen lisää byrokratiaa, kontrollia ja asiakkaiden nöyryyttämistä, ilman näyttöä siitä, että se edistäisi työllisyyttä tai itsenäistymistä.

- Erityisesti nuorten, pitkäaikaissairaiden, vammaisten, yksinhuoltajien ja maahanmuuttajataustaisten asema heikkenee, mikä on vastoin kansallisia yhdenvertaisuus- ja syrjimättömyysperiaatteita (PL 6 §, yhdenvertaisuuslaki).

3.TALOUDELLINEN KOKONAISKUVA JA PITKÄN AIKAVÄLIN VAIKUTUKSET

Toimeentulotuen leikkaukset eivät tuo aitoa säästöä, vaan siirtävät kustannuksia:

- Kasvavat sosiaali- ja terveysmenot, mielenterveyspalveluiden kuormitus ja asunnottomuuden lisääntyminen.

- Lisääntynyt lastensuojelun tarve lapsiperheiden tilanteen heikentyessä.

- Pitkällä aikavälillä osallisuuden ja luottamuksen rapautuminen, joka heikentää kansalaisten yhteistä sitoutumista yhteiskuntaan.

4.LAUSUNNON JOHTOPÄÄTÖS JA EHDOTUS

Yhteiskuntavastuun tukiryhmä jota tässä nyt edusta katsoo, että:

- Esitetty kokonaisuudistus on sosiaalisesti kestämätön, oikeudellisesti kyseenalainen ja eettisesti epäoikeudenmukainen.

- Lausuntopyynnön mukaiset muutokset on hylättävä kokonaisuudessaan, ja toimeentulotukea on sen sijaan kehitettävä perustuslain ja ihmisoikeusvelvoitteiden hengessä, yhdessä tuen tarpeessa olevien kanssa.

- Mikäli uudistusta halutaan jatkaa, on perustettava riippumaton arviointiryhmä, jossa on mukana myös kansalaisyhteiskunnan, köyhyyttä kokeneiden ja eettisten toimielinten edustajia.

Jyrki Saari
Yhteiskuntavastuun tukiryhmä

Petja Linnanen

Lausunto

06.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Esityksessä (s. 62) todetaan, että työkyvyttömyyttä osoittava lääkärinlausunto ei riitä perusteluksi kieltäytyä kokoaikatyön hakemisesta, ellei samalla täyty tiettyjä ehtoja. Tämä tulkinta asettaa yksilöt kohtuuttomaan asemaan, sillä lääkärin ammatillisesti perusteltua arviota ei käytännössä tunnusteta. Esityksen perustelujen mukaan henkilöllä voi olla lääkärinlausunto työkyvyttömyydestä, mutta tämä ei kuitenkaan välttämättä vapauta häntä työnhakuvelvollisuudesta toimeentulotukilain soveltamisessa

Tämä lähestymistapa on sekä epäinhimillinen että sosiaalipoliittisesti ristiriitainen. Se ohittaa lääketieteellisen asiantuntijuuden päätöksenteossa ja heikentää luottamusta viranomaistoimintaan. On perustuslain 19 §:n ja perusoikeuksien näkökulmasta kestämätöntä, että viranomainen voi mitätöidä lääkärin arvioon perustuvan esteellisyyden ilman pätevää lääketieteellistä vastanäkemystä

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Perusosan leikkaukset, jotka kohdistuvat erityisesti yksin asuviin ja nuoriin (kolmen prosentin leikkaus, 17,80 €/kk) osuvat jo valmiiksi heikossa asemassa oleviin kotitalouksiin

Tämä on erityisen ongelmallista nykyisessä taloustilanteessa, jossa elinkustannukset (mm. ruoka, energia ja vuokrat) ovat merkittävästi nousseet.

Lisäksi Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on todennut Suomen sosiaaliturvan tason olevan liian matala (päätös 15.2.2023). Komitea katsoo sosiaaliturvaetuuden tason olevan riittämätön, mikäli se jää alle 50 % mediaanitulosta. Tämä esitys ei ota huomioon kansainvälistä oikeudellista viitekehystä, johon Suomi on sitoutunut

.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Tietojenvaihtoa laajennetaan merkittävästi (mm. 18 b, 18 g, 18 h §). Esityksen mukaan Kansaneläkelaitoksella ja hyvinvointialueilla olisi oikeus salassapitosäännösten estämättä luovuttaa ja vastaanottaa asiakkaan tietoja oma-aloitteisesti. Vaikka tarkoitus on hallinnollisen tehokkuuden lisääminen, tällaiset muutokset on toteutettava tietosuojaperiaatteiden mukaisesti ja yksilöä kuullen.

Yksilön oikeus tietää ja kontrolloida, kuka käsittelee hänen arkaluontoisia tietojaan, ei saa jäädä hallinnollisten tavoitteiden jalkoihin

.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Ehdotus kuntien rahoitusosuuden nostamisesta 50 %:sta 100 %:iin 18–24-vuotiaiden toimeentulotuessa (94 M€ lisäkustannus) on valtiovarain teknisesti perusteltu, mutta käytännössä riskialtis. Vaikka valtionosuusjärjestelmä kompensoisi tämän, ei kuntien mahdollisuuksia investoida tarvittaviin koulutus- tai työllisyyspalveluihin taata. Esityksessä ei aseteta velvoitteita nuorten palveluihin panostamiseen, mikä voi johtaa alueellisiin eriarvoisuuksiin.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuessa hyväksyttävien asumismenojen rajaaminen perustuu jatkossa tarkemmin määriteltäviin prosenttipisteisiin, ja maksimi vuosittainen muutos olisi 5 % (poikkeuksin 10 %)

Tämä ehdotus kaventaa yksilön mahdollisuuksia elää itsenäisesti ja valita asuinpaikkansa. Asuminen ei ole "kulutustottumus", vaan perusoikeus.

Asumiskustannukset vaihtelevat suuresti kunnittain ja jopa kaupunginosittain. Esitys ei ota huomioon poikkeavia tilanteita riittävästi ja voi johtaa siihen, että ihmiset joutuvat muuttamaan pois esimerkiksi lastensa koulupiiristä tai hoidollisesti tärkeästä sijainnista

.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Esityksen vaikutusarvio perustuu osin spekulatiivisiin oletuksiin käyttäytymisvaikutuksista (”muutokset vaikuttavat pitkällä aikavälillä” tms.), joita ei ole empiirisesti osoitettu. Lisäksi kotitalouskohtaiset vaikutukset, kuten 18 €/kk leikkaus yksinasuvalta, voivat muodostaa kriittisen eron erityisesti pienituloiselle, mutta näitä ei käsitellä suhteessa kokonaiselinkustannuksiin.

Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean huomio sosiaaliturvan alhaisesta tasosta jää perusteluissa liian vähälle huomiolle. Esityksessä ei ole tehty vaikutusten arviointia mm.

mielenterveydelle, kodittomuudelle tai palvelujärjestelmän kuormitukselle. On perusteltua epäillä, että leikkaukset johtavat kasvaviin menoihin toisaalla (esim. sosiaali- ja terveyspalveluissa).

Muu lausuntopalaute:

Toimeentulotuen asema viimesijaisena tukimuotona ei saa oikeuttaa sen heikentämistä tavalla, joka vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellytykset. Vaikka perustuslaki ei takaa tiettyä euromäärää, se turvaa perustoimeentulon, jonka tulee olla konkreettisesti saavutettavissa.

Ehdotettu kokonaisuus ohjaa ihmisiä rankaisemiseen perustuvaan järjestelmään, jossa järjestelmän vaatimukset ohittavat yksilön inhimillisen tilanteen. Lainsäädäntöä on arvioitava ennen kaikkea ihmisarvon, ei valtiontalouden, näkökulmasta.

Petja Linnanen

Päihdeasiamiestoiminta

Lausunto

04.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

VELVOITE ILMOITTAUTUA TYÖTTÖMÄKSI TYÖNHAKIJAKSI

Lakiesityksellä ollaan vahvistamassa velvollisuutta ilmoittautua työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi. Velvoite koskisi myös osa-aikatyötä tekeviä, ilman opintoetuuksia opiskelevia tutkinto-opiskelijoita sekä yrittäjiä, joiden yritystoiminta ei ole kannattavaa. Tilanteita, joissa ilmoittautumisvelvollisuutta ei olisi, vähennettäisiin. Käytännössä Kansaneläkelaitos kehottaisi ilmoittautumaan kokoaikatyön hakijaksi työvoimaviranomaiseen kuukauden määräajassa. Mikäli hakija ei näin toimisi, perusosaa alennettaisiin 50 prosentilla.

On kannatettavaa, että työkykyisten ja vailla työtä olevien henkilöiden tulee lähtökohtaisesti ilmoittautua hakemaan täysipäiväistä työtä. Kansaneläkelaitoksen ohjauksen ei kuitenkaan tulisi olla automaattista, vaan yksilölliseen harkintaan perustuvaa. Osalla työikäisiä henkilöitä on terveydellisistä syistä tai elämänhallinnan haasteiden vuoksi tosiasiallisia vaikeuksia työllistyä ja pärjätä työelämässä. Heidän osaltaan ohjauksen tulisi kohdentua ennen kaikkea sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi tulee ohjata vain ne toimeentulotuen hakijat, joilla on riittävä työ- ja toimintakyky hakea aktiivisesti työtä ja työllistyä.

Osa-aikatyötä tekevien joukossa on myös osatyökykyisiä, joiden kohdalla kokoaikatyö ei ole realistinen vaihtoehto. On tärkeää huomioida jatkuvasti kasvavat työelämän vaatimukset, jotka haastavat osatyökykyisten työllistymistä. Työaika tulee jatkossakin voida sopia yksilöllisen työ- ja toimintakyvyn mukaan ilman, että tällä on vaikutusta etuusoikeuteen.

Ilman opintoetuutta, mutta päätoimisesti opiskelevien kohdalla on tärkeää arvioida esitetyn muutoksen tosiasialliset vaikutukset. Kuten lakiesityksessäkin todetaan, velvoittavuudella on todennäköisesti hyvin vähäisiä vaikutuksia työvoiman tarjontaan. Sen sijaan muutos todennäköisesti lisäisi opintojen keskeyttämisiä, joka pidemmällä aikavälillä heikentää ko. henkilöiden työllistymistä.

Ylipäätään velvoittavuutta tulisi tulkita ansiotyötä laajemmin. Toimeentuloturvan tulee ohjata hakijoita ennen kaikkea yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Osallisuutta voidaan edistää mm. sosiaalihuollon palveluilla. On tärkeää, että Kansaneläkelaitos ja hyvinvointialue tekevät toimeentulotukilain (1023/2022) 14e §:n edellyttämällä tavalla yhteistyötä erityisesti niiden asiakkaiden kohdalla, joiden kokoaikainen työllistyminen ei eri syistä ole mahdollista ja joihin siten on nyt kohdentumassa merkittävä perusosan alentamisen uhka.

VELVOITE HAKEA ENSISIJAISTA ETUUTTA

Lakiesityksellä toimeentulotuen hakijalle säädettäisiin aiempaa vahvempi velvoite hakea ensisijaiset etuudet. Käytännössä Kansaneläkelaitos kehottaisi hakijaa kuukauden määräajassa hakemaan kyseistä etuutta tai kyseisiä etuuksia. Mikäli hakija ei määräajassa toimisi kehotuksen mukaan, Kansaneläkelaitos huomioisi tukioikeutta koskevissa laskelmissa perusosan 50 prosentilla alennettuna, kunnes hakija olisi hakenut vaaditut ensisijaiset etuudet.

Toimeentulotuki on tilapäiseksi tarkoitettu sosiaalihuollon viimesijainen tukimuoto. On kannatettavaa, että toimeentulotuen hakijat saavat heille kuuluvat ensisijaiset etuudet, jolloin tarve viimesijaiselle turvalle vähenee. Tässä yhteydessä tulee kuitenkin kiinnittää huomiota riittävään perusturvan tasoon. Ensisijaisten etuuksien matalalla tasolla on vaikutus siihen, että toimeentulotuesta on joidenkin kohdalla muodostunut pitkäaikainen osa perusturvaa. Suomi on saanut huomautuksia sosiaaliturvan liian alhaisesta tasosta YK:n sosiaalisten oikeuksien komitealta, Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealta sekä Amnesty Internationalilta.

PERUSOSAN ALENTAMINEN

Lakiesityksellä toimeentulotuen perusosan alentamista sujuvoitettaisiin ja alentamisen enimmäismäärää nostettaisiin. Nykyisessä laissa alentaminen on ehdollista, mutta jatkossa alentaminen tehtäisiin ilman erillisiä ehtoja. Perusosaa olisi jatkossa mahdollista alentaa jopa 50 prosenttia, kun nykyinen enimmäismäärä alentamiselle on 40 prosenttia. Kahden kuukauden aikaraja poistettaisiin, ja jatkossa alentaminen voisi kestää myös yli kaksi kuukautta. Lakiesityksen mukaan Kansaneläkelaitos ratkaisisi, onko perusosaa alennettava ja nykyinen velvoite ohjata asiakas näissä tilanteissa sosiaalihuoltoon poistettaisiin.

Lakiesityksellä ollaan rakentamassa vahvaa etuussanktiojärjestelmää, joka ei huomioi sanktioiden todellisia vaikutuksia. Tutkimuksessa sanktiot on yhdistetty vakaviin taloudellisiin seuraamuksiin kuten ylivelkaantumiseen, maksuongelmiin ja kyvyttömyyteen huolehtia perustarpeista. Sanktiointi saattaa siten syventää köyhyysriskiä. Sanktioilla on myös terveys- ja hyvinvointiseurauksia, sillä sanktioinnin aiheuttama stigma ja liian ankara ohjaaminen voivat aiheuttaa psykososiaalisia ongelmia. Sanktiot heijastuvat kielteisesti myös lasten hyvinvointiin. Sanktiot eivät aina edistä työttömien aktivointia, vaan päinvastoin ruokkivat epäluottamusta palvelujärjestelmää kohtaan ja voivat siten heikentää motivaatiota osallistua työllistymistä edistäviin palveluihin. (https://journal.fi/sla/article/download/130266/90820/325151)

Vuonna 2024 perustoimeentulotuen tulottomia saajakotitalouksia oli yhteensä 77 300, mikä oli 31,0 % kaikista saajakotitalouksista (Kelan perustoimeen¬tulotuki¬tilasto 2024). Sanktio koskettavat pahimmillaan merkittävää osaa toimeentulotukea saavista asiakkaista. Toimeentulotuen saajat ovat jo lähtökohtaisesti heikossa taloudellisessa ja sosiaalisessa asemassa. Monilla heistä on työ- ja toimintakykyyn liittyviä haasteita, joita tulisi ratkoa sosiaali- ja terveyspalveluilla, ei sanktion uhalla asetettavilla kohtuuttomilla toimintavelvoitteilla.

Sosiaalihuoltoon kuuluvana viimesijaisena toimeentuloa turvaavana etuutena perustoimeentulotuen toimeenpano vaatii erityistä osaamista. Perustoimeentulotukipäätöksiä ei voi tehdä kaavamaisesti, vaan päätöksenteossa tarvitaan aina yksilöllistä harkintaa ja kokonaiselämäntilanteen huomioimista. Kansaneläkelaitoksella tulee olla lakisääteinen velvoite ohjata asiakkaita perusosan alentamistilanteissa hyvinvointialueen sosiaalihuoltoon. Syrjäytymisen kierre syvenee, jos sanktioiden kohteena olevat tuen saajat jäävät ilman tarvitsemaansa tukea ja palveluita.

Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneiden kohdalla perusosan alentaminen on kohtuutonta ja voi vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän välttämättömän toimeentulon. Perustuslain (731/1999) 19 §:n mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Kyse on subjektiivisesta oikeudesta.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuen perusosaa ehdotetaan leikattavaksi. Leikkauksen suuruus olisi kolme prosenttia yksinasuvien ja vanhempansa tai vanhempiensa luona asuvien 18 vuotta täyttäneiden osalta, 2,1 prosenttia yksinhuoltajien osalta sekä 1,9 prosenttia muiden yhteistaloudessa asuvien 18 vuotta täyttäneiden kuin vanhempansa luona asuvien osalta. Leikkausta perustellaan työllisyyttä vahvistavalla vaikutuksella.

Lakiesityksessä esitetty perusosan leikkausta koskeva arvio perustuu virheelliseen olettamaan, jonka mukaan työmarkkinatuen saajat ja toimeentulotuen saajat olisivat samaa kohdejoukkoa. Tosiasiassa 31 %:lla toimeentulotukea saavista kotitalouksista ei ole mitään tuloja tai on vain verottomia tuloja, kuten asumistuki. Perusosan alentamisen perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia näiden kotitalouksien tilanteeseen ei ole arvioitu riittävällä tavalla, jos lainkaan.

Vaikka lasten perusosiin ei esitetä leikkauksia, huoltajien perusosan leikkaamisella on kielteisiä vaikutuksia myös lapsiin. Vuonna 2024 perustoimeentulotukea sai 17 914 kahden huoltajan perhettä ja 28 002 yksinhuoltajaperhettä (https://tilastojulkaisut.tietotarjotin.fi/perustoimeentulotuki/2024/). Pienituloisissa lapsiperheissä asuu noin 120 000 lasta eli noin 12 % kaikista lapsista Suomessa (Tilastokeskus). Köyhyys eriarvoistaa lapsia, estää osallisuutta ja vaikuttaa tutkitusti pitkälle aikuisuuteen. Lainvalmistelussa lapsen edun tulee ohjata päätöksentekoa valmisteltaessa lapsia koskevaa tai heihin vaikuttavaa lainsäädäntöä (Valtioneuvoston Lainvalmistelun vaikutusarviointiohje 2022). Ensisijaista olisi kaikin keinoin vahvistaa pienituloisten lapsiperheiden taloutta ja turvata lasten oikeus riittävään elatukseen.

Perusosan leikkauksesta tulee luopua. Perusosan taso ei tälläkään hetkellä riitä aina kattamaan sitä kulutuksen tasoa, joka sillä pitäisi pystyä kattamaan. (https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/150836/URN_ISBN_978-952-408-450-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y).

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotukilakiin ehdotetaan muutosta, joka antaisi Kansaneläkelaitokselle oikeuden saada toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi toimeentulotuen hakijaa tai saajaa koskevat välttämättömät tiedot suoraan rahalaitoksilta.

Tällä hetkellä rahalaitoksia koskeva tiedonsaantioikeus koskee vain sosiaalihuollon viranhaltijoita ja sitä ohjaa laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000, 20§). Lain tavoitteena on edistää asiakaslähtöisyyttä ja asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa. Tiedonsaantioikeutta voi ko. lain mukaan soveltaa tilanteissa, joissa tiedot ovat välttämättömiä asiakkaan sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi, sosiaalihuollon järjestämiseksi ja siihen liittyvien toimenpiteiden toteuttamiseksi eli asiakkaan oikeuksien ja edun toteuttamiseksi.

Kansaneläkelaitoksessa etuuskäsittelytyössä ei ole kyse viranomaistoiminnasta, eikä sosiaalihuollon asiakassuhteista, joten em. lakia ei voi soveltaa Kansaneläkelaitoksen toimintaan. Siksi rahalaitoksia koskevasta tiedonsaantioikeudesta ehdotetaan jatkossa säädettäväksi toimeentulotukilaissa.

Hallituksen riihipäätöksessä Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeuden laajentaminen kytkettiin sosiaaliturvan väärinkäytösten paljastumiseen ja vähentämiseen. Myös Kansaneläkelaitos on

julkisuudessa todennut panostavansa väärinkäytöksiin puuttumiseen ja liikamaksujen ehkäisyyn. Tiedonsaantioikeuden laajentamisen todellinen tavoite vaikuttaa olevan kontrolli, joka ei vastaa voimassa olevan lainsäädännön tavoitetta asiakaslähtöisyydestä ja asiakkaan oikeudesta saada hyvää palvelua ja kohtelua.

Perustuslain 10 §:ssä turvataan yksityiselämän ja henkilötietojen suoja. Kansaneläkelaitoksella on jo tällä hetkellä hyvin laajat tiedonsaantioikeudet, joita juuri on esitetty laajennettavaksi (STM:n lausuntopyyntö 8.4.2025). Perustuslakivaliokunta on ottanut kantaa pankki- ja maksutilejä koskevaan tiedonsaantiin (PeVL 48/2018 vp): ”Tilitapahtumista voi ilmetä suoraan jopa arkaluonteisia tietoja, kuten tietoja uskonnollisen yhdyskunnan jäsenyydestä tai terveydenhuoltopalvelujen käytöstä. Valiokunnan mielestä luonnollisen henkilön yksityiskohtaiset tilitiedot rinnastuvat tämän johdosta yksityiselämän suojan ydinalueelle kuuluviin arkaluonteisiin tietoihin.”

Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeutta ei tule laajentaa koskemaan rahalaitoksia, eikä lainsäädäntöä tule tältä osin siirtää toimeentulotukilakiin. Rahalaitoksia koskeva tiedonsaantioikeus tulee jatkossakin säilyttää laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Tällä hetkellä kuntien osuus perustoimeentulotuen menoista on 50 prosenttia valtion rahoittaessa loput. Lakiesityksessä kuntien rahoitusvastuuta esitetään korotettavaksi 50 prosentista 100 prosenttiin silloin, kun toimeentulotuen hakijana on 18–24-vuotias henkilö, eikä toimeentulotukea hakevassa perheessä ole muun kuin 18–24 vuoden ikäisiä henkilöitä. Esityksessä arvioidaan, että rahoitusvastuun kasvattaminen ohjaisi kuntia kohdentamaan resursseja erityisesti em. ikäluokan palveluihin.

Aiemmin on selvitetty, että kuntien 50 prosentin rahoitusvastuun kannustinvaikutus on heikko (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:23). Samassa selvityksessä todetaan, että oli toimeentulotuen rahoitusmalli mikä tahansa, sen kautta on vaikea luoda merkittäviä suoria kannustinvaikutuksia toimeentulotukitarpeen ehkäisemiseksi.

Kunnilla on välillisesti jossain määrin mahdollisuus ehkäistä toimeentulotuen tarvetta panostamalla toimeentulotuen tarpeen taustalla olevien juurisyiden hoitoon. Etenkin suurimmissa kaupungeissa huomattava osa toimeentulotuesta kohdistuu asumismenoihin, joihin kunnat voivat vaikuttaa kaavoituksen ja sosiaalisen asuntotuotannon kautta.

Toimeentulotukea saavat nuoret eivät ole yhtenäinen ryhmä. Joillekin tuki toimii tarkoituksenmukaisesti tilapäisenä turvana, mutta osalle siitä on muodostunut pysyvä tulonlähde. Pitkäaikaisen tuen taustalla on usein monisyisiä sosiaalisia ja terveydellisiä haasteita, joihin voidaan

vaikuttaa sosiaali- ja terveyspalveluilla. Koska nämä palvelut järjestetään hyvinvointialueilla, tulisiko hyvinvointialueiden kantaa osa perustoimeentulotuen rahoitusvastuusta?

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Perustoimeentulotuessa hyväksyttävien asumismenojen sääntelyä ehdotetaan tarkennettavaksi. Pykälän 2 momentissa säädetään tarpeellisten suuruisten asumismenojen määrän vahvistamisesta valtioneuvoston asetuksella. Momenttiin lisättäisiin säännös, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin siitä, miten keskimääräisten asumismenojen muutosta tulisi arvioida. Muutosta laskettaessa huomioitaisiin vain niiden saajien keskimääräiset asumismenot, joilla ei ole toimeentulotuesta annetussa laissa tarkoitettua erityistä perustetta asua asunnossa, jonka asumismenoihin toimeentulotukea on haettu.

Asumismenot vahvistetaan asunnon sijaintipaikkakunnan ja perhekoon perusteella ja ne perustuvat toimeentulotuen saajien ja yleisestä asumistuesta annetun lain mukaisen yleisen asumistuen saajien keskimääräisiin asumismenoihin. Vuokranormin ylittäviä kustannuksia voidaan hyväksyä, mikäli siihen on erityisiä tarpeita. Keskimääräinen asumismeno vääristyy, jos muutosta laskettaessa ei huomioitasi kaikkia asumismenoja eli myös niitä, jotka on hyväksytty erityisellä perusteella.

Tällä hetkellä erityisten tarpeiden perusteista säädetään lain tasolla ja ne liittyvät mm. korkeaan ikään, heikentyneeseen terveydentilaan, vammaisen henkilön tilantarpeeseen, etävanhemman lisätilan tarpeeseen lapsen tapaamisten vuoksi tai lapsen erityisen tuen tarpeeseen. Toimeentulotuen saajien haasteet ovat moninaisia, eikä erityisiä tarpeita tulisi määritellä vain lakitasolla, vaan myös yksilöllisen harkinnan perusteella.

Nykyisen lainsäädännön mukaan Kansaneläkelaitos ohjaa etsimään edullisempaa asuntoa, jos tuen hakijan asumismenot ovat suuremmat kuin asuinkunnan enimmäisrajat ja jos hakijalla ei ole laissa määriteltyä erityistä perustetta asua kuntakohtaista rajaa kalliimmassa asunnossa. Aikaa edullisemman asunnon etsimiselle on kolme kuukautta. Lakiesityksessä edullisemman asunnon etsintää halutaan ”edistää” toteuttamalla perustoimeentulotuen asumismenoihin 5 % omavastuuosuus. Kuten lakiesityksessäkin todetaan, toimeentulotuen saajissa on henkilöitä, joilla on maksuhäiriömerkintöjä ja muita haasteita, jotka hankaloittavat merkittävästi vuokra-asunnon saantia. Lisäksi mahdollisuus muuttaa edullisempaan asuntoon riippuu täysin siitä, minkä hintaisia vuokra-asuntoja kunnassa on kyseisellä hetkellä tarjolla. Lakisääteisenä erityisenä perusteena vuokranormin ylittävien kustannusten hyväksymiseen tulisi lisätä se, ettei tuensaajan paikkakunnalla ole tarjolla asumisnormien rajoissa olevaa asuntoa.

Tilastokeskuksen mukaan vuokrat ovat nousseet koko maassa vuoden 2025 ensimmäisellä neljänneksellä. Samaan aikaan yleiseen asumistukeen on tehty leikkauksia, jotka ovat pienentäneet tuen määrää ja osalla tuen saajista lakkauttaneet tuen kokonaan. Asumistuen leikkaukset ovat

osaltaan johtaneet pitkäaikaiseen toimeentulotuen tarpeeseen, koska toimeentulotukea tarvitaan kattamaan asumisen kustannuksia. Asumismenojen kasvaessa olisi tärkeää huolehtia siitä, että perusturva sekä asumistuki riittävät asumismenojen kattamiseen. Lisäksi asuntopolitiikan suuntana tulisi olla kohtuuhintainen asuntotuotanto ja siten kohtuuhintaisen asumisen mahdollistuminen jokaiselle.

Toimeentulotukilain 14 e §:n mukaan Kansaneläkelaitoksen ja hyvinvointialueen tulee tehdä asiakkaan asiassa yhteistyötä. Yhteistyö on tärkeää esimerkiksi tilanteessa, jossa asumismenojen kohtuullistaminen vaarantaa toimeentulotukea saavan asiakkaan asumisen ja toimeentulon. Jotta yhteistyö aidosti toteutuu, toimeentulotukilaissa tulisi määritellä selkeästi ne tilanteet, joissa yhteistyötä edellytetään. Lisäksi Kansaneläkelaitoksella tulisi olla lakisääteinen velvoite huomioida toimeentulotukilain 15 §:n mukainen sosiaalihuollon lausunto, joka perustuu asiakkaan yksilölliseen tilanteeseen ja olosuhteisiin.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Vaikutusarvioinnilla parannetaan lainsäädännön laatua ja pyritään varmistamaan, ettei valmisteltava laki aiheuta ennakoimattomia ja ei-toivottuja vaikutuksia. Laadukkaasti toteutettu vaikutusarviointi edellyttää vaikutusten kokonaisvaltaista tunnistamista. Oleellista on myös arvioinnin perustaminen luotettavaan ja tutkittuun tietoon.

Lainvalmistelun vaikutusarviointiohjeen (2022) mukaan erityistä huomiota tulee kiinnittää pienituloisimpiin ja muihin haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin sekä taloudellisten ja sosiaalisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Toimeentulotukilain kokonaisuudistuksen perus- ja ihmisoikeusvaikutusten sekä yhteisvaikutusten arviointi on vähäistä. Syy-seuraussuhteita ei tunnisteta, eikä tutkimustietoa hyödynnetä riittävästi.

Poliittinen ohjaus vaikuttaa olleen merkittävässä roolissa lainvalmistelussa, sillä lakiesityksessä ehdotetut muutokset on sidottu vallalla oleviin poliittisiin tavoitteisiin. Taloudellisten säästöjen asettaminen etusijalle kasvavan eriarvoisuuden ja köyhyyden kustannuksella on arvovalinta.

Lakiesitystä ei voida viedä käytäntöön nykyisessä muodossaan. Sen vaikutukset olisivat merkittäviä, sillä ne heikentäisivät perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista ja kohdistuisivat kielteisesti myös lapsiin. Tämän vuoksi on välttämätöntä toteuttaa laaja ja huolellinen vaikutusarviointi, johon varataan riittävästi aikaa ja resursseja. Lainvalmistelun on perustuttava tutkittuun tietoon ja asianmukaiseen vaikutusten arviointiin.

Muu lausuntopalaute:

ANSIOTULOVÄHENNYS

Tällä hetkellä toimeentulotuen hakijan ja perheenjäsenen ansiotuloista jätetään huomioimatta 150 euroa kuukaudessa. Ansiotulojen suojaosuuden tarkoituksena on kannustaa työttömyysturvan piirissä olevia tai kokonaan tulottomia toimeentulotuen saajia hakeutumaan työelämään, vaikka ansiotulot jäisivät suhteellisen vaatimattomiksi johtuen työn osa-aikaisuudesta tai lyhyestä kestosta.

Lakiesityksessä ansiotulovähennys poistettaisiin. Poisto nähdään kannusteena irtautua toimeentulotuesta ja siirtyä osa-aikatyöstä kokoaikatyöhän. Tutkitusti toimeentulotuen suojaosan työllisyysvaikutus on arvioitu vähäiseksi, eikä suojaosan poistolla ole merkittäviä vaikutuksia toimeentulotuen saajien työskentelyyn. Ko. tutkimukseen viitataan myös lakiesityksessä (https://link.springer.com/article/10.1007/s10797-022-09739-9).

Toimeentulotukilain 11 § ei tule muuttaa suojaosan osalta, vaan tulonsaajan ansiotuloista tulee jatkossakin jättää huomioon ottamatta 150 euroa kuukaudessa.

ALIKÄYTTÖ

Sosiaaliturvakomitean tutkimuskatsauksesta (2021) käy ilmi, että toimeentulotuen alikäyttö on laajaa, 20–60 prosenttia riippuen tutkimusjoukon rajauksesta. Alikäyttö on merkittävä ongelma, jota tulee selvittää ja joka tulee ratkaista.

KÖYHYYDEN JA SYRJÄYTYMISEN VÄHENTÄMINEN

Kasvavat hyvinvoinnin haasteet on tunnistettu yhdeksi tulevaisuuteemme vahvimmin vaikuttavaksi kehityskuluksi (Sitra). Köyhyys- ja syrjäytymisriski koskettaa ihmisiä entistä laajemmin. Tilastokeskuksen elinolotilaston mukaan vuonna 2023 Suomessa arvioitiin olevan 930 000 henkilöä köyhyys- tai syrjäytymisriskissä. Tämä on 157 000 henkilöä enemmän kuin vuonna 2021, vaikka Suomi on asettanut kansallisen tavoitteen köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämisestä 100 000 henkilöllä vuoteen 2030 mennessä.

Toimeentulotuen saajat ovat taloudellisesti tai muutoin heikossa asemassa. Lausunnolla olevan lakiesityksen riskinä on aiheuttaa tuen saajille lisää köyhyyttä ja syrjäytymistä aiheuttavia kasautuvia tekijöitä. Sosiaaliturvaa ja sen riittävyyttä tulee tarkastella perus- ja ihmisoikeuskysymyksenä.

Marttila Marja
Päihdeasiamiestoiminta

Mika Kaikkonen

Lausunto

03.06.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulon saaja voi olla, muukin kuin työtön työnhakija. Näin ollen toimeentulotuen maksaminen alennettuna heille, jotka ei ole työttömänä työnhakijana on aivan väärä peruste. Toimeentulotuen määrä on muutoinkin jo nykyään vallan riittämätön mihinkään.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Perusosan määrää ei tule leikata yhtään keneltäkään toimeentulotukea hakevalta / saavalta enempää, koska perusosalla ei tule edes tänä päivänä toimeen yhtään. Perusosa on määrältään jo täysin riittämätön

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Mielestäni, jos kela saa suoraan tiedot ilman asianomaiselta kyselemättä mennään tietyn yksilönvapauden rajan ylitse. milloin mennään kohti kyttäys mentaliteettia. jos tässä annetaan lupa niin helposti annetaan luvat muuallakin laissa mennä penkomaan yksilön asioita ilman häneltä tietämättä. Vaarana on yksityiselämän suojan poistuminen. Kela ei saa luovuttaa mitään tietoja ilman asiakkaan lupaa ja kela ei voi saada mitään tietoja ilman asiakkaalta kysymättä.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Mielestäni kunnon rahoitus osuuden on pysyttävä ennallaan, jos ei kunnille annata lisärahoitusta. mielestäni ei ole oikein, että toisen asiakas ryhmän kohdalla kunnalla 100% vastuu ja toisissa on osavastuu. Tämmöinen järjestely on sekava ja luo paljon erilaisia tilanteita epäselkoisia tilanteita

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

kuntakohtaisia rajoja tulisi tarkastella ylöspäin, koska rajat ovat aivan liian matalat nykyiseen vuokratasoon verrattuna ja jäävät kokoajan jälkeen siitä. myös tuo 3 kk muutto kehoitus on poistettava, koska harvoin halempia asuntoja on tai jos oon niin ne ovat jossain todella kaukana. missä tarvitaan muita elämään mahdollistavia välineitä. toisaalta jos ei asioita paranneta niin moni päätyy asunnottomuuteen.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Todellisuudessa tämä ei lisää säätöjä vaan tuo lisää kustannuksia, koska ihmisiä työnnetään entistä enemmän syvemmälle.. Mikä näkyy loppujen lopuksi pahoinvointina ja rikollisuuden lisääntymisenä. Tälläiset leikkaukset eivät lisää työllisyyttä yhtään, koska tämä ei luo kulutusta

Muu lausuntopalaute:

Toimeentulolain muutos. Asettaa viimesijaisen toimeentulon entistä hankallammaksi, eikä tue ihmisten paluuta takaisin yhteiskuntaan vaan tiputtaa toimeentulon saajat kauemmaksi yhteiskunnan verkoista. niin että palaisi työmarkkinoille.

Mika Kaikkonen

Terhi Heimonen

Lausunto

29.05.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

HALUAISIN HUOMAUTTAA, ETTÄ TOIMEENTULOTUKEA JOUTUVAT HAKEMAAN MUUTKIN KUIN TYÖTTÖMÄT. KOROTTAKAA NIITÄ ENSISIJAISIA ETUUKSIA, NIIN EI OLE NIIN PALJON TARVETTA HAKEA TOIMEENTULOTUKEA! MM. USEAT TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEELLÄ OLEVAT TARVITSEVAT TOIMEENTULOTUKEA ENSISIJAISEN ETUUDEN LISÄKSI, KOSKA KANSANELÄKE, TAKUUELÄKE JA ELÄKKEENSAAJAN ASUMISTUKI EIVÄT RIITÄ ELÄMISEEN, KUN VUOKRA, RUOKA, SÄHKÖ, VESI, LÄÄKKEET JA TERVEYDENHUOLTOMENOT OVAT NIIN KALLIITA. TYÖKYVYTTÖMÄLLÄ NÄITÄ TERVEYSMENOJA ON MONESTI VIELÄ KESKIVERTOA ENEMMÄN, LÄÄKKEET SAATTAVAT MAKSAA SATOJA EUROJA KUUKAUDESSA. ON TÄYSIN KOHTUUTONTA LEIKATA TOIMEENTULOTUEN PERUSOSAA KAIKISTA KÖYHIMMILTÄ IHMISILTÄ JA VIELÄ TYÖKYVYTTÖMILTÄ, SE EI EDISTÄ KENENKÄÄN ITSENÄISTÄ SELVIYTYMISTÄ VAAN PÄINVASTOIN HEIKENTÄÄ SITÄ! RIKKAILLE JA TURKISTARHAAJILLE KYLLÄ RIITTÄÄ VALTION RAHAA HASSATTAVAKSI, MUTTA EI KÖYHISTÄ JA SAIRAISTA HUOLEN PITÄMISEEN! TOIMEENTULOTUEN PERUSOSAN LEIKKAUS ON PERUTTAVA, KUTEN MYÖS ELÄKKEENSAAJAN ASUMISTUEN LEIKKAUKSET, JA KOROTETTAVA ENSISIJAISIA ETUUKSIA KOHTUULLISELLE TASOLLE! TOIVOTTAVASTI TÄMÄ KÖYHIIN KOHDISTUVA SILMITÖN PAHUUS KOLAHTAA VIELÄ JOKU PÄIVÄ PETTERIN OMAAN NILKKAAN! PELKKÄÄ PAHAA HALLITUKSEN JÄSENILLE TOIVOTTAEN: TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKELÄINEN

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

-

Terhi Heimonen

Erna Päivärinta-Palosaari

Lausunto

29.05.2025 Tu2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

50 prosentin alentamisella uhkailu ja 50 prosentin alentaminen eivät perustu lakiin. 50 prosentin alentamisella uhkailua voidaan rinnastaa kiristykseen. 50 prosentin alentaminen vaarantaa toimeentulotuen hakijan ihmisarvoisen rlämän ja oikeuden välttämättömään toimeentuloon. Se ei riitä vuokran eikä sähkölaskun maksuun jos Kela toteuttaa 50 prosentin alentamisella uhkailun ja alentaa toimeentulotuen hakijan toimeentulotukea. Se ei riitä kuukauden ruokaan jos toimeentulotuen hakijalle jää lähes 300 euron toimeentulotuki 50 prosentin alentamisen seurauksena. 50 prosentin alentaminen on lakiin perustumaton, perus- ja ihmisoikeuksien vastainrn. Liisa-Siika-ahon ja hänen työryhmänsä esitys 50 prosentin

alentamisesta tulee kumota.

Ei tule painostaa eikä pakottaa työtöntä työnhakijaa osallistumaan tiheään kasvokkaiseen keskusteluun jos työtön työnhakija osaa käyttää sähköistä asioinyia. Työttömät työnhakijat ovat digitaitoisia ja osaavat käyttää sähköistä asiointia.

Ensisijaisenbetuuden hakematta jättäminen ei saa johtaa 50 prosentin alentamiseen eikä rangaistuksenluontriseen perusosan alentamuseen koska se ei perustu. Siika-aho-nimisen kusipään ja hänen työryhmänsä esitys tulee hylätä lakiin perustumattomana sekä perus- ja ihnisoikeuksien loukkaulsena. Petteri Orpo-nimisen kusipään hallituksen säästöaikeet eivät ole hyväksyttävä peruste toimeentulotuen kokonaisuudistukselle. Toimeentulotuen koknaisuuden tulee säilyä ennallaan. Eikä toimeentulotuen kokonaisuutta tule muuttaa. Olisi syytä hylätä Petteri Orpo-ninisen kusipään hallituksen laatiman hallitusohjelman kokonaan.

Petteri Orpo-nimisen kusipän ja hänen hallituksensa tavoitteena on heikentää sekä loukata ja polkea toimeentulotuen hakijoiden oikeuksia.

Vastustan toimeentulotuen kokonaisuudistuksen nuutosta tai kokonaisuudistusta.

Se olisi tärkeätä, että toimeentulotuen kokonaisuus säilyy ennallaan.

En näe syytä vähentää toimeentulotuen tarvetta. Korostan, että jokaisella on oikeus saada toimeentulotuen.

20 prosentin alentaminen tulisi säilyä ennallaan. Enintään 20 prosentin alentaminen. Tulisi poistaa 40 prosentin alentamista

toimeentulotukilaista.

Kelan kuuluu maksaa sähköaskun, vuokran ja vuosittaisen vedentasausladkun kokonaan jos tulottomalla ja vähävaraisella asiakkaalla ei ole varaa maksaa sitä. Kelan ei pidä kohtuullista sähköladkua rikä vesilaskua. Sähkölaskun kohtuullistaminen on laiton.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Olisi toivottavaa, että korotettaisiin toimeentulotukea.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Siika-ahon ja hänen työryhmänsä esitys tiedon saamisesta ja luovuttamisesta tulee hylätä kokonaan. Potilastiedot eivät kuulu Kelalle koska potilastiedot ovat arkaluonteiset tiedot. Potilastiedot kuuluvat yksityiselämän ja yksityisyydensuojaan. Kelan tehtävänä on vastaanottaa ja käsitellä etuushakemuksia. Sen lisäkdi Kelan tehtävänä on tehdä etuuspäätöstä. Potilastiedot eivät kuulu Kelan tehtäviin.

Missään tapauksessa Krlan ei tule hankkia mitään tietoa muilta tahoilta. Vetoan asiakkaiden yksiyiselämän ja yksityisyyden suojaan.

Esitys Kelan laajrmmista tiedonsaantioikeudesta tulee hylätä kokonaan.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Tulisi korottaa asumismenoja. Tulisi poistaa asumismenojen normirajoja toimeentulotuen etuusohjeesta kokonaan. Kelalla ri ole perustettaa asettaa tiettyä normirajaa eikä asunnon

nukavuusrajaa vuokra-asunnon asumismenoon. Jokaisrlla toimeentulotuen hakijalla on oikeus muuttaa haluamaan tai valitsemaan asuntoon jos toineentulotuen hakija löytää asunnon (vuokra-asunnon). Kela pystyy maksamaan ylikalliin vuokra-asunnon vuokran koska Kela saa rutkasti rahaa valtiolta. Tulisi poistaa 'Kehoitus etdimään edullisempaa asunyo'-kohdan toimeentulotuen etuusohjeesta. Korostan, että Kelalla ri ole oikeutta pakottaa toimeentulotuen hakijaa etsimään edullisempaa asuntoa jos toimeentulotuen hakija ri halua vaihtaa asuntoa. Korostan myös, että toimeentulotuen hakijalla on oikeus asua ylikalliissa asunnossa jos toineentulotuen hakija viihtyy asunnossa. Kelaa ei kiinnosta paskakaan vaikka "Kehoitus etsimään edullisempaa asuntoa'"ajaa ihmisiä asunnottomaksi ja kadulle. Kelan kehoitus etsimään edullisempaa aduntoa on liian kohtuutonta. Kela ei tahdo ymmärtää sitä vaikka joidenkin ihmisten olisi vaikea saada pilkkahinnan luokan asunnon maksuhäiriömerkinnän takia.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Liisa Siika-ahon ja hänen työryhmänsä esitys kotikäynnillä tapahtuvasta palvelutarpeen arvioinnin teosta tulisi hylätä kokonaan. Sosiaalitoimiston työntekijällä ei ole oikeutta tunkea nenää asiakkaan kotiin. Adiakkaan koti kuuluu kotirauhan ja yksityiselämän suojan piiriin. Kotikäyntiin tarvitaan asiakkaan ninenomaista suostumusta.

Sosiaalitoimiston työntekijä voi syyllistyä kotirauhan rikkomiseen ja/tai jopa vainoamiseen jos sosiaalitoimiston työntekijä tunkee tai yrittää tunkea nenän adiakkaan asuntoon. Asiakkaalla on oikeus päättää, haluaako osallistua palvelutarpern arvioinnin tekoon vai ei. Lain mukaan sosiaalitoimiston työntekijä ei saa pakottaa asiakasta osallistumaan palvelutarpeen arvioinnin laatimistilaisuuteen.

Muu lausuntopalaute:

Petteri Orpoa olisi syytä erottaa tai syrjäyttää pääministerin virasta pysyvästi. Petteri Orpon ja hänen hallituksena pyrkimyksenä ob heikentää ihmisten oikeuksia.

Petteri Orpon menettely kuulostaa 1990-luvun lama-ajalta vuoden 2015 Juha Sipilän tuomilta heikennyksiltä. Petteri Orpon menettely muistuttaa Esko Ahon, Iiro Viinasen ja Juha Sipilän menettelytapaa.

Yksi asia. Suomen ei pidä eikä voi ottaa mallia Tanskasta koska Tandka on Duomen rajan ulkopuolella. Tanska ei kuulu Suomen maa-alueeseen

. Suomi on matkinut Tanskan mallia ennen Petteri Orpon ja Tiikka Purran hallituskauden alkamista tai sen jälkeen. Täytynee muistaa, että Tandkan malli ei kuulu Suomelle. Olisi toivottavaa, että Suoni ei ota mallia muista maista enää. Muista maista mallin ottaminen muiden maiden mallin matkiminen olisivat lainvastaista, lakiin perustumatonta , perus- ja ihmisoikeuksien vastaista.

Vastustan Tanskan mallin käyttöönottoa.

Erna Päivärinta-Palosaari

Aleksi Salonen

Lausunto

22.05.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

Tässä ei ole kyse pelkästä "kokonaisuudistuksesta". Tässä on kyse sosiaaliturvan heikentämisestä niiltä, joilla on jo kaikkein vähiten.

STM:n lausuntopyynnössä puhutaan toimeentulotuen viimesijaisuuden vahvistamisesta, perusosan leikkaamisesta ja säästöistä. Mutta se, mitä jätetään sanomatta, on vähintään yhtä tärkeää.

Tässä uudistuksessa:

– Leikataan täysi-ikäisten perusosaa 2–3 %, eli esimerkiksi yksin asuvalta yli 18-vuotiaalta 17,80 euroa kuussa vuoden 2025 tasolla.

– Mahdollistetaan perusosan leikkaaminen jopa 50 %, jos ihminen ei täytä kaikkia uusia velvoitteita.

– Poistetaan 150 € ansiotulovähennys, joka aiemmin kannusti ottamaan pieniä työkeikkoja.

– Kavennetaan mahdollisuutta huomioida terveydenhoitomenoja, kuten itsehoitolääkkeitä, yksityisvastaanottoja tai terapiaa ilman virallista lähetettä.

– Kiristetään asumismenojen ehtoja: jos vuokrasi ylittää normin, sinulla on 3 kuukautta aikaa muuttaa halvempaan – muuten tukea alennetaan.

Tämän lisäksi laajennetaan mahdollisuuksia jakaa tietoja muille viranomaisille ja kasvatetaan kuntien rahoitusosuutta nuorten toimeentulotuesta – ilman varmuutta siitä, millä seurauksilla.

Mitä tämä tarkoittaa käytännössä?

Tämä tarkoittaa, että:

– Ihmiset, joilla on kroonisia sairauksia tai mielenterveyden haasteita, voivat menettää suuren osan toimeentulostaan.

– Nuoret, joiden elämäntilanne on vasta rakentumassa, joutuvat entistä tiukemman valvonnan ja rangaistusten kohteeksi.

– Työttömät, jotka yrittävät tehdä pieniä töitä, menettävät mahdollisuuden tienata 150 € ilman leikkausta.

– Ihmiset, jotka eivät löydä halvempaa asuntoa kolmessa kuukaudessa, joutuvat käytännössä valitsemaan asunnottomuuden tai leikatun toimeentulon välillä.

Tämä ei ole "sujuvoittamista". Tämä on kontrollin lisäämistä ja perustoimeentulon ehtojen kiristämistä tavalla, joka uhkaa ihmisarvoisen elämän edellytyksiä.

Säästöjä tavoitellaan 74 miljoonaa euroa. Mutta kenen kustannuksella?

Tämä säästö ei tule hallinnosta. Se ei tule rakenteista. Se tulee ihmisten arjesta.

17,80 euroa voi olla yksi viikon ruoka. Se voi olla hygieniatuotteet, puhelinliittymä, lääkkeet tai bussilippu. Se ei ole yhdentekevä summa ihmiselle, joka elää jo nyt minimin varassa.

Sosiaaliturvaa on mahdollista kehittää myös toiseen suuntaan.

Perustulo. Yksinkertaistaminen. Luottamuksen lisääminen byrokratian sijaan. Nämä kaikki ovat mahdollisia, jos tahtoa löytyy.

Mutta tämä esitys vie täysin toiseen suuntaan: enemmän ehtoja, enemmän sanktioita, enemmän eriarvoisuutta.

Minä toivon, että lausuntokierros ei ole muodollisuus.

Minä toivon, että joku lukee nämä kommentit oikeasti.

Ja ennen kaikkea minä toivon, että päättäjät muistavat, että sosiaaliturva ei ole vain menoerä – se on ihmisoikeus. Se on yhteiskunnan lupa, että ketään ei jätetä.

Aleksi Salonen

Minna Perttunen

Lausunto

22.05.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautuminen on 1. ja tärkein askel. Siitä pitää lähteä välittömästi selkeä polku eteenpäin, jolla turvataan pakolliset elämisen peruskulujen hoitamiset, joita ovat mm. asumiseen liittyvät kulut, ruokamenot, puhelin- ja nettikulut sekä vaatekulut, varsinkin työttömyyden pitkittyessä.

Henkilölle, joka jää työttömäksi tai ei työllisty aktiivisuudesta huolimatta, on turvattava perustoimeentulo, jonka avulla mahdollistetaan elämisen edellytykset ja työn aktiivinen haku, ilman ylimääräistä kuormitusta toimeentulon riittämättömyyden päivittäistä miettimistä.

--> Riittävän perustoimeentulo on aktiivisen työn haun edellytys.

--> Minimipalkat kuntoon, jolloin aktiivinen työnhaku on erittäin kannustavaa.

--> Työn teon perusteet mm. työehtosopimukset kattavasti kuntoon, jolloin aktiivinen työnhaku on erittäin kannustavaa sekä turvaa toimeentulon työtä tekemällä.

Perustoimeentulolla on tultava toimeen, jos ja kun työtä ei ole saatavilla tai jos työtä ei kykene tekemään esim. sairauden takia.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Perusosan pitää kattaa kohtuulliset asumis- ja muut pakolliset elämisen peruskulut.

Arvonlisäveron korotukset koskevat myös työttömiä, joten pakollisiin hankintoihin on löydyttävä riittävästi rahaa, mikäli halutaan pitää työttömät hengissä sekä työkykyisinä. Ei ole yhteiskunnan etu ajaa työttömät sellaiseen ahdinkoon, että he eristäytyvät muusta yhteiskunnasta ja siten heistä tulee ajan kanssa nurkkaan ajettuja yksilöitä, jotka eivät kykene enää työhön ja normaaliin sosiaaliseen elämään.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Tulorekisteriin perustuva tiedon hyödyntäminen on hyvä keino etuuden tarpeen todentamisessa ja erittäin varma keino todentaa etuuden lopettamistarpeen, mikäli työstä saatava palkka olisi niin suuri, ettei toimeentulotukea tarvitse enää maksaa.

Tuen saajia ei saa automaattisesti leimata tuen väärinkäyttäjäksi.

Väärinkäytöstä on annettava tuntuva sanktio ja tieto sanktiosta on annettava heti prosessin alussa.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kuntia ei saa kuormittaa liikaa rahoitusosuuksilla, koska valtio on päävastuussa työpaikkojen luomisen edellytyksistä.

Valtio pystyy toimillaan edistämään työllisyyden kasvua, kuten edellinen Rinteen – Marinin hallitus 2019–23 teki.

Kunnan tehtävänä tulisi olla tiedon ja prosessin toimivuuden takaaminen sekä auttaminen pois tuen piiristä mm. auttamalla sekä tukemalla työn saamisessa.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Asumisen kulut ovat myös työttömyysaikana pakollinen menoerä.

Pakkomuutto halvempaan asuntoon on poistettava, koska olettama on, että työttömyyys on väliaikainen tila.

Halvemman kodin etsiminen on hyvin kuormittavaa työn haun lisäksi. Mikäli työttömyys pitkittyy, voisi siinä tapauksessa muutto halvempaan olla tarpeellinen toimenpide ja tässä pitää kunnan olla aktiivisesti mukana, koska jos ei ole tarjolla edullisempaa asuntoa, on muutto mahdotonta.

Myös asumisen kokonaiskulut on otettava järkevästi huomioon. Olisi hyvä, jos tiukkoja rajoja ei olisi, vaan mieluummin olisi marginaalit, joiden rajoissa kohtuullisuus tarkastellaan. On huomioitava myös kuntien julkisen liikenteen toimivuus/toimimattomuus.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Jos ihminen ajetaan tilaan, jossa hän ei kykene ostamaan ruokaa, lääkkeitä tai maksamaan asumismenojaan, niin silloin kannustin on ainoastaan itsemurhatilastojen kasvuun ja tämä ei voi olla tarkoituksen mukaista yhteiskunnan toimintaa.

Muu lausuntopalaute:

Yhteiskunnan tehtävä on kannustaa mahdollisimman hyvään elämänlaatuun, oli henkilö töissä, sairaana, työtön tai eläkkeellä.

Kannustamalla työntekoon käyttäen porkkanoita kepin sijaan, on se inhimillistä sekä järkevää, koska näin saamme mahdollisimman monesta kansalaisesta veronmaksajia sen sijaan, että yhteiskunta joutuu käyttämään rahaa masentuneiden ja ahdistuneiden ihmisten hoitoihin, puhumattakaan heidän mahdollisiin epätoivoisiin tekoihin, joista yhteiskunta maksaa erittäin kalliin hinnan!

Yhteiskunnan on oltava yksilön tukena syntymästä kuolemaan sekä rakennettava järkevä "elämisen polku", jossa huomioidaan myös tilanteet, kun omat tulot ei riitä esim. sairastumisen tai työttömyyden takia.

Myös riittävät tulot eläkeläisille on taattava, koska eläminen maassamme on todella kallista, eikä takuueläke riitä koko ajan kallistuviin pakollisiin menoihin.

Minna Perttunen

Jaana Lahtinen

Lausunto

22.05.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Työttömillä on jo nyt velvollisuus ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi. Toimeentulotukea saavat varmasti hakevat ensisijaista etuutta jos ovat siitä tietoisia, jos ensisijaisen etuuden määrä on riittävä ja jos sitä heille on myönnetty. Esim. moni ihminen, joka on todettu työkyvyttömäksi tai osa-aika työkykyisiksi, ei saa ensisijaista etuuttaan, koska Kelan lääkärit ovat todenneet heidät työkykyisiksi olematta missään tekemisissä potilaan kanssa. Niinpä heitä roikotetaan työttömänä vaikkeivät he ole työkykyisiä.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Perusosa on jo nyt liian pieni. Jos perusosasta leikataan, siitä seuraa paljon enemmän ongelmia kuin mitä siitä on hyötyä.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kunnat ovat jo nyt tiukoilla hallitusten leikkausten vuoksi. Mitäpä jos vaihteeksi valtio alkaisi ottamaan vastuuta ja jättäisi kunnat rauhaan...

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Asumisesta on jo leikattu aivan liikaa. Suomessa ei pärjää kodittomana. Toisin kuin USA:n lämpimissä osavaltioissa, meillä saattaa olla talvisin ihan kevyesti -20C ulkona. Vai onko tässä tarkoitus tappaa köyhät, kadulle ajetut ihmiset hypotermiaan?

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuesta leikkaaminen tulee aiheuttamaan suuria ongelmia. Hyvätuloiset eivät asiaa tunnu tajuavan, ei sitten millään, vaikka asian vääntäisi heille rautalangasta. Nämäkin

lausuntopalveluun jätetyt lausunnot menevät suoraan mappi Ö:hön, ilman että kukaan näitä ajatuksella lukee.

Suomessa tukien hakemattomuus on suurempi kuin se, että niitä haettaisiin tai maksettaisiin liikaa. Suomessa ei pärjää asunnottomana ja nythän on käymässä niin, että yhä suurempi joukko suomalaisia joutuu kadulle, koska toimeentulotuki ja ensisijaiset tuet on jo nyt liian pienet. Elinkustannutkset kasvavat jatkuvasti ja toimeentulotuesta leikkaamalla syöstään yhä useampi suomalainen ahdinkoon, josta ei niin vain nousta pois. Toimeentulotuelta on jo nyt vaikea päästä pois, ja jos siitä nyt leikataan, mielenterveysongelmat, kodittomuus, rikollisuus ja muut ongelmat tulevat räjähtämään käsiin.

Muu lausuntopalaute:

-

Jaana Lahtinen

Niina Kellari

Lausunto

21.05.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Työttömien kuristaminen ei lisää työpaikkoja . Olen itse ollut työtön vuodesta ,2017 enkä ole kelvannut edes uudelleen kouluttamisen myötä mihinkään kun olen yli 50 v nainen .nyt jo lopettelen lääkkeitä sairauksiin ja olen syömättä . En enää tule toimeen kun kaikki maksaa ja vuokra on jo 325 e kk mikä ei riitä kelalle kiitos teidän . Ei alentamista ei velvoitteita

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Sama kuten nyt eikä vähennyksiä me ei hyödytä ketään

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Pysyttävä ennallaan

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kunnilla ei välttämättä ole varaa rahoittaa ja ihmiset eri arvoisensa asemassa köyhissä ja rikoksissa kunnissa .

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Asumismenot vuokranantajalla pysyttävä myös kurissa koska parissa vuodessa 520 e kk vuokra nostettu 649e kk ja yli asumisnormin mm. Eräässä kaupungissa ja kyse yksiöstä ,uusien vuokraasuntojen vuokrat nykyään 700-800 e kk yksilöiden ,kenellä varaa kun ei töitä saa ja on asunisnormit . Asunnottomuus jo lisääntynyt

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Vaikutus ei ole positiivinen . Esim.nyt oman asunnon ostanut lapsi joka nyt opiskelee joutuu teidän päätösten takia myymään asunnon että voi opiskella . Eräs nuori ei saa ostettua edes lukiokirjoja ei vanhempia jotka me maksaisi , mielenterveys ongelmia joihin ei saa tarvittavaa apua kun leikattu kaikesta .köyhyys vain kasvaa ja nyt jo moni on päättänyt oman elämänsä koska hallituksen leikkauksien takia ei enää voimaa taistella niin että saisi jokapäiväisen ruuan ,lääkkeet ym. Kuinka

paljon verta haluatte käsiinne ??? Tiedossa monia jo ketkä päättäneet elämänsä mm lääkkeinä,hirttäen . Köyhät eivät enää jaksa ,ruoka maksaa eikä varaa syödä edes joka päivä .

Muu lausuntopalaute:

Työttömänä itsekin ollut vuodesta 2017 , uudelleentwiittautunut ja valmistunut 3/2021 enkä ole päässyt edes haastatteluun ,sairauksia on endometrioosi, migreeni,IBS, fibromyalgia,uniapnea ,diapetes ,sialoosi , long covid . Olen jo joutunut lopettamaan lääkityksiä koska minulla ei ole lääkkeisiin varaa ja ruokaa en laita joka päivä koska rahat eivät riitä syömiseen. En ole käynyt hammaslääkärissä tai suuhygienistillä koska ei varaa . Katson tarkkaan onko varaa edes TK lääkäriin . Olen kotona ja erakoidun koska en pääse mihinkään ei varaa . Asun maalla ei julkisia kulje ja maha ei siinä kunnossa että niillä voisi matkustaa . Kivut kasvaneet en pääse enää kunnolla liikkeelle . Sairauspäivärahalle en pääse kela evää.

Niina Kellari
yksityisvhenkilö

Saila Raatikainen

Lausunto

21.05.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Valmistelevat virkamiehet eivät ole olleet tietoisia, ETTÄ JO VUOSIKAUSIA, on pitänyt hakea kaikki muut etuudet ensin;pyörä keksitty uudelleen! Olette ajaneet TE:n alas uus palvelu; työmarkkinatori ei toimi, ihminen EI TIEDÄ esim työntekijäänsä jonka pitäisi auttaa, YHTEYDENOTTOPYYNTÖÖN EI VASTATA TMT:n puolelta ajoissa juuri ollenkaan (edes sostt. EI saa kiinni ketään) ja tässä tilanteessa työnhakija saa karenssin?!? Näin poljetaan ihmisoikeuksia ja -arvoa; törkeää toimintaa joka voi johtaa asunnottomuuteen, karenssitehtailu on muutoinkin ihmisoikeuksien ja PERUSTUSLAIN mukaan erittäin kyseenalaista toimintaa. Koska promillen 100osa tekee jotain harvoin, niin hakatan kaikki ja niin että varmana saavat turpiin.

Ei mitään järkeä, ei inhimillisyyttä.

Ajakaa ihmeessä maa sisällissotaan tai vakavaan mellakointiin.

Ihmiset EIVÄT OLE TYHMIÄ, kaikki tämä ja jo tehdyt ruoskinnat osoittavat että ihmisiä pidetään tyhminä....

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Kun oma tasku on täytetty vippaaalla eläkerahat niin törkeästi leikkaatte...perustuslain mukaan ihmisen elämää ei saa vaarantaa ja te TIETOISESTI vaarannatte sen.

Te paskat välitätte EU:n USEISTA HUOMAUTUKSISTA LIIAN ALHAISESTA PERUSTURVASTA,ja keksitte että viedään loputkin; josko tajuaisivat kulu-erät vaikka tappaa itsensä tai kuolisivat kadulle koska ei ole kotia, kuolisivat koska eivät pääse lääkäriin eivätkä saa lääkkeitä, kuolisivat pois koska eihän he nyt ruokaa tarvii, miten kehtaatte?? Tutkitusti yleisempää ja KALLIIMPAA on tukien ALIkäyttö kuin väärinkäyttö ja pelkkä "säätäminen" näin verotusperseilyn jälkeen EI ole perustuslaillisesti mikään leikkausperuste.

-Missä ovat luvatut 100 000 työpaikkaa?? -MIKSI työkyvyttömiä EI PÄÄSTETÄ ELÄKKEELLE?? tietoisesti rikotaan lakeja...Hävytöntä ihmisten ylenkatsomista ja ihmisoikeuksien polkemista sekä halventamista.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Jos olet työtön, olet kuin Hitlerin juutalainen; sinulla EI saa olla minkäänlaista yksityisyyttä, sinä olet lähtökohtaisesti aina varas ja paha, sinuun ei tule koskaan luottaa.

Ja kuten Hitlerin Saksassa: ihmis-ja perusoikeudet eivät kuulu sulle; eikö kuulostakin kivalta kun osuu omalle kohdalle???

Lisäksi miten hankitaan vaadittavat lääkärinlausunnot kun lääkäriin ei pääse ja rahallisesti ei myöskään pysty?!?

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Nuorten lisäksi myös muiden tulee saada LAKISÄÄTEISET AVUT; mikäli ei saa, mikäli te-edustaja ei esim vastaa yhtotto pyyntöön on karenssi lähtökoht. LAITON.

Osatyökykyisen työpanokseen tulee panostaa ja NÄHDÄ SE TÄRKEÄNÄ, KOSKA KAIKILLA EI OLE TYÖKYKYÄ MUUHUN. Koulutusta pitää kehittää, ei leikata ja apua koulutukseen pääsyyn.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Ajatte asumistuotannon alas ja viette ihmisiltä viimeisenkin mahdollisuuden ihmisarvoiseen elämään, ajamalla pahimmassa tilassa ihmisen asunnottomaksi kadulle; odotatte ja luulette ihmisten kiittävän? Olette todella väärässä! Kuntakoht.rajat laahaavat vuosikymmeniä perässä, niitä nyt vahingossakaan EI koroteta ja ASUNTOJA EI OLE.

Pitää siis alkaa rikolliseksi, tai kodittomaksi, samalla kaavitte omat taskunpohjanne täyteen rahaa ilkkuen muille "on pakko leikata, ei ole rahaa" Ette osaa edes hävetä.

Maanpetturit

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Mihin helvetin arviointiin?!? Ettehän te EDES TEE AINOATAKAAN ARVIOINTIA leikkausten yhteisvaikutuksista, te sorvaatte perustuslakiin vaikka yksitellen porsaanreiän että yksi laki kerrallaan saadaan ideologinen paska läpi. Kerrannaisvaikutukset osuvat kymmenkertaisesti esim työkyvyttömiin, mutta hei, eiku sillan alle vaan ja pärjätkää miten pärjäätte -parempi kun kuluerinä vaikka kuolisitte.

On se suoraa ihmisoikeuksien halventamista tämä koko meno. Ideologiaan,eli luuloihin ja uskomuksiin pohjataan, mutta EI tutkittuun tietoon; ette kuuntele asiantuntijoitakaan

MITEN KEHTAATTE?!? Haluatte siis rikollisuuden nousuun?!? HÄVYTÖNTÄ MENOA

Muu lausuntopalaute:

Miksi valtio haluaa ajaa ihmisiä asunnottomuuteen ja suorastaan tappaa? Työkyvyttömyys, osatyökykyisyys eivät ole omia valintoja, kuten nyt ideologisesti lässytetään. Työttömistä suurin osa haluaisi PALKKAtöitä, niitä EI OLE!!!! MISSÄ NE LUVATUT TYÖPAIKAT?!?

Yhteisvaikutuksia ei vahingossakaan tehdä koska perustuslaki ja globaalimmat ihmisoikeussopimukset tulisivat vastaan, ja sehän ei ideologiaan sovi. -Millä perusteella esitetään

kuuroa ja tyhmää AINA kun huomautetaan liian alhaisesta oerusturvasta, mutta muuten kyllä orjallisesti toteutetaan joka Eu-direktiivi.

Maanpetturien Suomi EI ole minun Suomeni. Mikäli minut ajetaan kadulle en tule koskaan tekemään mitään yhtkuntaa hyödyttävään - päinvastoin silloin on pakko alkaa tikollisin keinoin saada leipää.

En haluaisi sitä, mutta tehän siitä päätätte.

En olisi uskonut näkeväni päivää jolloin valtio suorastaan hyökkää ja haluaa tappaa omia kansalaisiaan rahankiilto silmissään.

Työtön/työkyvytön on ihminen, ei pikkuHitlerien juutalainen; työtön ei myöskään päätä työllistymisestä vaan sen tekee työnantaja silti VAIN työtöntä hakataan ja haukutaan - millä perusteella???

Hävettää olla suomalainen.

Maanpetturit ei edusta mua.

Saila Raatikainen

Kirsi Knuuttila

Lausunto

20.05.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

On kohtuutonta syyllistää työtyömiätyönhakijoita, kun ei ole tarpeeksi avoimia työpaikkoja.

Etenkin pääkaupunkiseuden ulkopuolella tilanne on vaikea.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Perusosaan ei saa kajota se nyt jo riittämätön.

Jokaisella on oikeus saada apua

oidakseen elää Suomessa.

On perusoikeus tulla toimeen valtiossa, jonka kansalainen on.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Nyt määritellyt asumiskustannusten ylärajat ovat täysin epäreslistisia.

Eivät kaikki voi muuttaa pois pääkaupunkiseudulta, eikä työpaikkoja ole maaseuduilla.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

Kohtuullisuudesta nyt pidettävä kiinni, eikä rankaisu politiikkaa saa noudattaa. Suomi saanut jo 3 EU lta huomautuksen liian matalasta sosiaalietuuksien maksamisesta.

Kirsi Knuuttila

Nina Oksanen

Lausunto

19.05.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Tämänlaista ei missään nimessä saa toteuttaa. Tiedättekö siellä hallituksessa, että töitä ei ole kaikille, lisäksi Suomessa vallitsee hirveä ikäsyrjontä! Ei tuollainen toimeentulon alentaminen tsemppaa kuin entistä enemmän itsemurhiin. No, siinäpä saatte säästöä.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Samaa kuin edellisessä. Ihme kun on tarkoituksena ilmiselväsi tehdä entistä enemmän eriarvoinen paikka elää.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Jos henkilöllä on ns omistusasunto, bosta vielä paljon velkaa, miksi hän ei saa tukea työttömänä ollessaan? Tajuatteko, että kun hän joutuu myymään asuntonsa, nuo rahat menevät vuokraan eikä kovin pitkälle tarvitse menmä että jos edelleen työtön, asuminen on taas ihan mahdotonta ilman tukea. Jos antaisitte maksaa tuen avolla lainaa on se jonain päivänä oma, eikä tarvita asumistukea. Vai haluatteno lisää asunnottomiakin

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Pahoinvointivaltio

Muu lausuntopalaute:

Sensuroitu

Nina Oksanen

Riinamari Lahtinen

Lausunto

18.05.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Tottakai työttömät ilmoittautuvat työttömäksi työnhakijaksi ja hakevat kaikkia etuuksia. Perusosaa ei saa alentaa koska se on nyt jo kestämättömän pieni.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Täysin riittämätön. Lapsiperheet elävät syvässä köyhyydessä ja te senkun rikastutte.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Eikö mikään saa olla yksityistä? Esitätte että jos köyhä lainaa pankkitililtään 20 toiselle ja toinen maksaa sen takaisin lainaaja menettää 40.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kunnat ovat nyt jo tarpeeksi lujilla kun valtion rahat imevät täysin turhat hankkeet niinkuin idioottimainen "tunnin juna"

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Teillä on ollut alusta lähtien ollut aivan sikamainen käytös vuokra-asujia kohtaan. Ihmiset pakotetaan juuriltaan ja rahan takia tiedossa on valtavasti avio- ja avoeroja, te rikotte perheitä ja asunnottomuus kasvaa.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Lasten ja nuorten pahoinvointi kasvaa, jo nyt itsemurhat teidän vallassa ollessanne ovat valtavasti lisääntyneet. Te tuhoatte tämän maan. Sairastutatte kansalaisenne.

Muu lausuntopalaute:

Töihin kannustava laki? Kaivakaa nyt ne työpaikat jostain! Teillä on agenda ajaa julkinen sektori alas, se ei kannata, se on nähty. Seuraavaksi kai rakennatte vankileirit köyhille.

Riinamari Lahtinen

Lotta Laukkanen

Lausunto

18.05.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Työnhakuvelvoite on jo olemassa. "Uudistukset" eli leikkaukset ja kiristykset siihen eivät tehosta työn saamista lainkaan, sillä se ei ole kiinni työtä hakevasta sosiaaliturvan saajasta, vaan työnantajasta.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Ehdotettu leikkaus osuu niihin, joilla on jo valmiiksi pienimmät tulot ja vaikein tilanne. Tältä ryhmältä leikkaaminen ei ole kohtuullista ja mm. vaarantaa tukea saavien lapsiperheiden lasten perusoikeuksien toteutumista.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

On yksityisyydensuojan periaatteiden vastaista antaa virastoille näin laajat valtuudet päästä omin päin käsiksi yksityishenkilöiden arkaluonteisimpiin tietoihin.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Vastuun sälyttäminen kunnille eriarvoistaa tarpeettomasti eri puolilla suomea asuvia nuoria, joilla ei useinkaan ole edes realistisia mahdollisuuksia valita asuinkuntaansa esimerkiksi opiskelujen tai tukiverkon takia.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Byrokratian ja pakotteiden lisääminen tukijärjestelmään ei tule laskemaan vuokratasoa. Tämä on väärä tapa pyrkiä pienentämään asumistukimenoja.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Vaikutusarviointi pitäisi tehdä hyvin ja perusteellisesti, mutta ennen kaikkea päättäjien pitäisi oikeasti ottaa se huomioon!

Muu lausuntopalaute:

-

Lotta Laukkanen

Mira Karhu

Lausunto

17.05.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kyseiset velvoitteet ovat jo olemassa. Kela ohjaa hakemaan ensisijaista etuutta käsitellessään toimeentulotuki hakemusta. Toimeentulotukea voidaan myöntää odotettavissa olevaa tuloa vastaan mikäli esim. Ensisijaisen etuuden hakemuksen käsittely on kesken.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuen perusosa on jo nykyisellään riittämätön. Leikkaamalla tätä syvennetään heikoimmassa asemassa olevien taloudellista ahdinkoa. Ei voida puhua uudistuksesta kun hallituksen tavoitteena on vain ja ainoastaan tukien leikkaaminen ja heikoimpien kurittaminen. Leikkaukset eivät tule lisäämään työllisyyttä vaan lisäämään rikollisuutta ja yleistä turvattomuutta.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuen hakijan tulee toimittaa kelaan kaikkien perheenjäsenten tiliotteet myös alle 18v lasten. Hakijan kannalta tiliotteiden syynääminen on nöyryyttävää ja loukkaa yksityisyyden suojaa. Kelalla on jo käytössään mm. Tulorekisteri josta hakijan tulot voi tarkistaa.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kuntakohtaiset maksimi vuokrat on asetettu niin alas ettei niiden raamejen sisään löydy vuokra-asuntoja. Kodittomaksi joutuminen ei työllistä toimeentulotuen hakijaa. Vuokrat nousevat jatkuvasti.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuki on viimesijainen etuus jota haetaan kun muut tulot eivät riitä elämiseen. Tämäkin hallituksen esittelemä ”uudistus” on jälleen vain uusi tuki leikkuri. Vaikutus arvioista välittämättä hallituksen toimet lisäävät vain työttömyyttä, häätöjä ja kodittomuutta sekä pahentavat mielenterveys ongelmia ja aiheuttavat itsemurhia.

Muu lausuntopalaute:

-

Mira Karhu

Teija Tunturivuori

Lausunto

17.05.2025 1

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Perusosa on jo nykyiselläänkin EU:n toimesta todettu liian pieneksi. Perustuslain 19 pykälä takaa kaikille riittävän toimeentulon ja oikeuden ihmisarvoiseen elämään. Perusosan alennus vaarantaa ihmisen toimeentulon ja terveyden. Työnhakuvelvoitteessa tulee ottaa huomioon hakijan työkyky tai työkyvyttömyys. Työkyvyttömien työttömien työkyvyttömyyseläkkeelle pääsyä tulee helpottaa.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Perusosa tulee säilyttää vähintään nykytasolla tai sitä tulee nostaa. Siihen tulee tehdä vuosittain indeksikorotus.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kelalle tai muulle toimijalle ei pidä antaa pääsyä ihmisten pankkitilitietoihin. Nykyinenkin käytäntö on jo nöyryyttävä. On myös väärin, että jos käy esimerkiksi toisen puolesta kaupassa ja tuo toinen lähettää maksun tilille, tuo summa tulkitaan tuloksi.

Lisäksi pitää huomioida tietoturvan vaarantuminen. Kelan toimintoja ei saa yksityistää.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kuntien rahoitusosuus pitää korvata kunnille täysimääräisesti. Muuten kunnat joutuvat eriarvoiseen asemaan, koska joissakin kunnissa toimeentulotukiasiakkaita on enemmän kuin toisissa.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Asumismenojen normeja pitää korottaa, koska nykytasolla ne eivät ole mitenkään realistiset. Tulisi kiinnittää huomiota myös neliövuokriin. Asumistuen perusomavastuuta pitää laskea ja tuen prosenttiosuus nostaa entiselle tasolle, koska suojaosien poisto vaikeuttaa asumismenoista selviytymistä.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Muutosten vaikutukset pitää arvioida tarkasti. Muutokset eivät saa heikentää ihmisten ja perheiden toimeentuloa. Puolison tuloja ei pidä huomioida tukea alentavana tekijänä.

Muu lausuntopalaute:

Perustuen sijasta pitää edistää perustulon kehittämistä. Tämä olisi oikeudenmukaisempi ja työllistymiseen kannustavampi malli . Englannissa perustuki johti köyhyyteen ja asunnottomuuteen.

Teija Tunturivuori

Kuisma Lappalainen

Lausunto

17.05.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Työnhakijaksi ilmoittautumiselle tulee olla ikärajat, jotka lähtevät työsopimuslaista. Työsopimuslain mukaisen eroamisiän täyttäneen tai sitä lähestyvän jo eläkkeellä olevan ei pitäisi täytyä ilmoittautua työnhakijaksi. Myös palkkatyö voi olla niin halvasti palkattua, että toimeentulotuki voi olla tarpeen. Jotta toimeentulotuen saamiseksi olisi pakko ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, olisi myös säädettävä lainsäädäntö minimipalkoista, ja sen noudattamista olisi valvottava siten, että minimipalkan alittavan palkan maksaminen olisi virallisen syytteen alainen rikos, josta virallinen syyttäjä olisi lakisääteisesti velvollinen tilanteen ilmetessä syytteen nostamaan. Toimeentulotuen perusosaa ei ole syytä alentaa kun vaatteitten arvonlisäveroa on samanaikaisesti kiristetty 24 prosentista 25½ prosenttiin. On muistettava että perustasoiset käyttövaatteet kuuluvat Maslown tarvehierarkian korkeimmalle portaalle ja siten niiden hankinta on sellainen meno, joka on oltava toimeentulotuella katettavissa.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Toimeentulotuen perusosaa ei ole hyväksyttävää syytä leikata aikana jolloin vaatteitten arvonlisäveroa on juuri kiristetty 24 prosentista 25½ prosenttiin. On muistettava että perustasoiset käyttövaatteet kuuluvat Maslown tarvehierarkian korkeimmalle portaalle ja siten niiden hankinta on sellainen meno, joka on oltava toimeentulotuella katettavissa.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Pankkisalaisuutta ei pitäisi tarpeettomasti lieventää, mutta toisaalta toimeentulotuen tulee kattaa vain Maslown tarvehierarkian ylimmälle portaalle kuuluvat toimeentulotukilaissa erityisesti välttämättömiksi säädetyt menot kuten elintarvikkeet ja vaatteet. Jos toimeentulotuen saajalla on muita tuloja, tulee nämä huomioida asianmukaisesti toimeentulotukea alentavana, ja tämä on asia joka voi olla pankkisalaisuutta lieventävä seikka.

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Kunnan rahoitusosuus toimeentulotukeen ei ole toimeentulotuen saajan kannalta olennainen asia, vaan toimeentulotuen saajan kannalta olennaista on vain toimeentulotuen kokonaismäärä

riippumatta siitä kuka maksaa. Näin ollen en kommentoi suoraan kunnan rahoitusosuutta koskevaa osaa toimeentulotukea koskevasta lainsäädännöstä. Parempi lausunnonantaja tästä olisi kuntatoimija kuin työtön yksityishenkilö, jossa ominaisuudessa lausuntoani annan.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Asumismenoina tulee kyetä huomioimaan sekä omistusasunnon yhtiövastike että vuokra-asunnon vuokra. Usein omistusasunnon yhtiövastike on pienempi rahasumma kuin vastaavankokoisen vuokra-asunnon vuokra. Tässä on kuitenkin huomioitava että omistusasuntoa on todella tällöin käytettävä hakijan omaan asumiseen eikä sitä saa ulosvuokrata. Jos henkilöllä on useita asuntoja omistuksessaan ja sijoitusasuntoja on ulosvuokrattu, se osa vuokratuloista joka ei mene kyseisten asuntojen vastikkeisiin ja veroihin on katsottava tuloksi jolla katetaan asumismenoja.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Vaikutusten arvioinnissa tulee ottaa huomioon äskettäinen vaatteitten arvonlisäveron nousu 24 prosentista 25½ prosenttiin. Tämän veronkiristyksen kanssa lähes samanaikainen toimeentulotuen leikkaaminen ei ole hyväksyttävää politiikkaa.

Muu lausuntopalaute:

En kommentoi enempää kuin mitä edellä olen tuonut asiassa osa-aluekohtaisesti ilmi.

Kuisma Lappalainen

Ville Kanerva

Lausunto

16.05.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Perusosan alentaminen rikkoo olennaisesti perusoikeuksia. Velkaantuminen ja taloudellinen kriisiytyminen eivät edistä työllistymistä.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

Perusosa on jo nyt liian pieni, kun huomioi elinkustannusten nousun. Näennäisesti tehdyt säästöt katoavat, kun köyhyyden luomat olosuhteet tuottavat lieveilmiöitä

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Miksi hallitus kuvittelee luovansa säästöjä leikkaamalla asumisesta?

Asuminen on yksi keskeisimmistä perusoikeuksista.

Jos perusosaa pienennetään, asumisosuutta pienennetään ja lisätään asumiseen omavastuu, edessä on ennennäkemätön kriisi

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

Hallitus selkeästi kieltäytyy kuulemasta asiantuntijoita, jotka ovat vuosia varoittaneet leikkausten seurauksista.

On ilmeistä, että seurauksena on kokonaisia sukupolvia, jotka kokevat äärimmäistä köyhyyttä ja tarvitsevat entistä enemmän tukea. Korjaava työ on aina kalliimpaa kuin ennaltaehkäisevä. Tästä kertyvä lasku on se mikä suomen ajaa konkurssiin ja siitä voi kiittää ainoastaan pääministeri Orpoa

Ville Kanerva

One Vihavainen

Lausunto

16.05.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

Lainsäätäjää pyydetään huomioimaan ja tarkoin arvioimaan se, millaisia vaikutuksia on erilaisten muutosten tekemisellä ja velvoitteiden kiristämisellä sellaisessa tilanteessa, kun työkyvyttömyyden lisänä ei toistaiseksi tunnisteta laissa työelämäkyvyttömyyttä - siten ole olemassa realistisia mahdollisuuksia sellaisten yksilöiden työllistyä ja itseään elättää, jotka eivät sopeudu työelämään vaikka itsessään työkykyisiä olisivatkin.

Esimerkkinä nykyisestä lainsäädännöstä todettakoon sellainen kummallisuus, että työkyvyttömyyden perusteena toimiessa kyvyttömyys ansaita kohtuullisen elannon takaava tulo työllä, on käytännön tasolla mahdollista tulla todetuksi työkyvyttömäksi siksi, että kukaan ei palkkaa.

Tuotakin seikkaperäisemmin aihetta lähestyen on niin, että työturvallisuuteen liitännäinen lainsäädäntö kieltää työnantajaa töissä pitämästä sekä palkkaamasta sellaista yksilöä, joka voi vaarantaa muiden työntekijöiden turvallisuuden työpaikalla.

Käytännössä käy niin, että henkilö voi ensin pahoinpidellä työnantajansa ja tuon jälkeen paikalle saapuneen poliisin, minkä jälkeen mielentila-arviossa vielä lääkärinkin - kaikki tavalla, mikä on vaikutuksiltaan kajoamisena vähäinen (kuten kämmenellä korostaminen) mutta silti täyttää fyysisen kajonnan tunnusmerkistön.

Tuon myötä psykiatrinen sairaanhoito rauhoittaa tilanteen havaitakseen, että henkilö on jonkin päihteen vaikutuksen alaisena ja tuon päihtymyksen loputtua ja henkilön luopuessa aggressiosta henkilö ohjataan päihteestä vieroittautumaan.

Nykyisin päihderiippuvuudet ja niihin liitännäinen problematiikka ovat tunnistettuja diagnooseja, siten yhdessä ilmenneen aggression kanssa päihteiden käyttö muodostuu esteeksi palkata ja viimeisellä siten yksilön taipumus käyttää päihteitä työkyvyttömyyden perusteeksi, mikä ohjaa etuuden oikeansuhtaisuutta ajatellen kuntoutustuen tai jopa työkyvyttömyyseläkkeen kaltaiselle etuudelle.

Kuitenkaan viranomaisten asiakirjoista ilmenevä tieto ja sitä kautta vaikutelma viranomaisten käsityksestä eri päihteiden vaikutuksesta ei ole linjassa sen kanssa, mikä päihteiden todellinen vaikutus on.

Esimerkiksi kannabista pidetään edelleen väkivaltaisuutta lisäävänä tekijänä jopa kansanedustajien puheissa, kun todellisuudessa sen taipumus tasoittaa verensokeriin liitännäistä problematiikkaa sekä eräät muut ominaisuudet ehkäisevät aggressioita - erityisesti humalatilan aiheuttamaa aggressiota.

On merkityksellistä hahmottaa, että toimeentulotukea väärin käyttävien yksilöiden joukko on pieni ja manipulatiivinen sekä vilpillinen käytös tuossa pienessä joukossa huomattavan korostunut.

Siten toimeentulotuen heikennykset osuvat ensisijaisesti sellaisiin ihmisiin, jotka syystä tai toisesta ovat heikossa asemassa ja oikeasti tuen tarpeessa - siten heikentää yhteiskuntaan motivoituneiden

oloja sekä luottamusta - kun pyrkimys vähentää toimeentulotuen väärinkäyttöä puolestaa maksimoi tuon vilpillisen väestönosan kannustimet manipuloida järjestelmää enemmän.

Nuo yksilöt motivoituvat ennemmin matalasta aidasta kuin mistään muusta, siten matalimman aidan tulee olla siellä, mikä yhteiskunnalle on edullisinta.

Esimerkkinä voi henkilö ohjatuksi väkisin työelämään tullessaan nauttia tukevan humalan ja poltella vähän kannabista päälle, minkä jälkeen läpsyttelee työnantajaa pitkin naamaa ja tuosta neljästä viiteen läimäystä myöhemmin on m1 arviointijaksolla ja erikoissairaanhoidossa siksi, että hänellä on "päihdesairaus", kun todellisuudessa kyseessä on instrumentaalinen keino manipuloida järjestelmää.

Onkin siten fakta, että kaikki viimesijaisiin eli (pienelle joukolle) vähäisen vaivan ja viitsimisen etuuksiin tehtävät heikennykset edellyttävät samalla käsitteen "työelämäkyvyttömyys" luomista ja siten sellaisen palkallisen työtoiminnan järjestämistä, minne nuo (pieni joukko) vilpillisiä yksilöitä voidaan tunnistamisensa jälkeen ohjata ansaitsemaan tulonsa itse olipa heidän kyky- tai motivaatiotasonsa millainen tahansa.

Yhden syrjäytyneen hintalapun ollessa miljoona ja hänen samalla vieden erikoissairaanhoidosta jonkun motivoituneen paikka on niin, että huumepäissään sallitu sepelin hakkaaminen itsensä elättämiseksi on yhteiskunnalle parempi ratkaisu kuin raittiuden nimissä erikoissairaanhoitaminen - siten toimeentulotukea kalliimpi ja enemmän resursseja vievä yksilön ylläpito, kun yksilön motivaatio on tasan nolla siitä hyötyä.

Pelkkä toimeentulotuen säätäminen on aidan korottamista ja maksu tuosta vilpillisestä osasta tuensaajia siirtyy muualle - eikä vähiten siksi, että heidän elannostaan valtaosa ei ole kuitillista muutenkaan, siten riippumatta viranomaisen tiedonsaantioikeuksista heidän kokonaistilanteensa tarkastelu ei ole viranomaiselle mahdollista.

One Vihavainen

Laura Nissin

Lausunto

16.05.2025

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Velvoite on julma, haitallinen sekä tutkimustiedon vastainen. Muutos tulee koskemaan haavoittuvaisessa asemassa olevia ihmisiä, joilla kaikilla ei ole kapasiteettia selviytyä tukiviidakossa. Toimeentulotuki on jo valmiiksi hyvin pieni, joten siitä peräti puolen leikkaaminen saattaa luoda aivan katastrofaalisen tilanteen tuensaajille. Köyhyys lisää stressiä, joka edellen alentaa työkykyä tai muita mahdollisuuksia oman tilanteen parantamiseen. Ihmisten ajaminen epätoivoon ei ole oikeudenmukaista näitä ihmisiä kohtaan, eikä se hyödytä yhteiskuntaakaan. Tästä on olemassa tutkimustietoa, joka tulee huomioida lainvalmistelussa. Uudistus ei siis missään tapauksessa vahvista henkilön itsenäistä selviytymistä. Suurin osa suomalaisista työttömistä, tutkimuksen mukaan, kärsii terveyshaasteista. He eivät voi siis hakeutua kokoaikatöihin, vaikka heiltä poistettaisiin kaikki etuudet. (Osittaisenkin) työkyvyttömyyden osoittamiseen voi kulua liian pitkä aika, jolloin ihminen putoaa tuen puutteen vuoksi yhteiskunnan ulkopuolelle. Suunnitellut muutokset eivät siis tule parantamaan työllisyystilannetta Suomessa.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Vaikutuksia ei ole selvästikään arvioitu tutkimuksen näkökulmasta.

Muu lausuntopalaute:

-

Laura Nissin